سعدی نامہ

پنجابی ترجمہ

گلستان + بوستان

(ترجمہ کار)
محمد شریف صابر

سعدی نامہ

پنجابی ترجمہ

گلستان+ بوستان

﴿ترجمہ کار﴾

محمد شریف صابر

﴿چھاپن ہار﴾

پنجاب انسٹیٹیوٹ آف لینگوئج، آرٹ اینڈ کلچر لاہور

ایس کتاب دے سارے حق ادارے کول نیں۔

کتاب:	سعدی نامہ (پنجابی ترجمہ) گلستان بوستان
ترجمہ کار:	محمد شریف صابر
کمپوزنگ:	محمد اشراف حسین (پرنسپل، SA کمپیوٹرز اکیڈمی پنڈی راجپوتاں لاہور)
چھپائی آہر:	ڈاکٹر محمد عباس نجمی
ٹائیٹل:	.....
پہلی وار:	2009
تعداد:	500
چھاپا خانہ:	مکتبہ جدید پریس، لاہور
مُل:	500روپے

ISBN: 978-969-9199-11-0

Punjab Institute of Language, Art & Culture

Punjabi Complex, 1 - Gaddafi Stadium, Ferozepur Road, Lahore

PH: +92-42-9232165-70 Fax: +92-42-5751378

E-mail: pilacpk@gmail.com, Website: http/:pilaac.punjab.gov.pk

اوہناں لکھاں تے کروڑاں علم دے تَسّیاں،
سوچاں دے ویہنیں ڈُبیاں دے

ناں

جیہڑے شیخ سعدیؒ دے کلام وچوں مانک موتی
لبھدے رہے تے لبھدے رہن گے۔

ترجمہ کاردیاں خیال اُڈاریاں

انسان اِک ملاپڑا حیوان اے تے اکلا خوش نہیں رہ سکدا جتھے کوئی دو انسان وقت گزارن لئی رل بہندے نیں، اِک، دوجے نوں آکھدا اے، یار! کوئی گل کر، یاں کہانی تے سنا۔ بھانویں کوئی ہڈ بیتی ہووے یا جگ بیتی۔ بس من پرچاوے لئی اِک دوجے نوں کہانیاں سنائی جاندے نیں۔ جدوں کوئی کہانی شروع کردیوے تے دوجا آکھے گا، اچھا..... اگے سنا۔ پھیر کیہہ ہویا؟ کہانی کار ہر کہانی نوں کسے سٹے، نتیجے تے اپڑانا چاہندا اے تے دوجا منطقی انجام سننا چاہندا اے۔ کہانی سن کے کوئی غمگین وی ہوسکدا اے ''یا اللہ! میری توبہ'' وی آکھ سکدا اے۔ یاں اپنے تصور وچ سوہنے تے من موہنے نظارے وی ویکھ سکدا اے تے ونّ ونّ دا اثر وی لے سکدا اے۔ اوہ نویں توں نویں کہانی دی فرمائش پائی رکھے گا۔ ..... ہر بندے کول کہانیاں دا اپنا بھنڈار ہوندا اے جو اِک دن مُک جاندا اے۔ پر کسے بندے نوں اللہ سائیں نے اجیہا اُپجاؤ تخلیقی دماغ وی دتا ہوندا اے کہ اوہ آپ وی کہانی نوں اگے توں اگے آپ گھڑی جاندا اے۔ اجیہے کہانی کار بندے اپنے وسیب وچ ہر من پیارے ہوندے نیں۔ دادی اماں، بڈھے بابا جی، کول کہانیاں سنن والیاں دا جمگھٹا ہمیشہ لگا رہندا اے۔ چوکھا جگ ''قصہ چہار درویش'' تے ''الف لیلائی'' کہانیاں سندیاں بیت گیا۔

پردیسی کہانیاں وچوں حضرت شیخ سعدیؒ دیاں کہانیاں دی بڑی دُھم پئی۔ ایہہ کہانیاں نصیحت، علم تے دانائی نال بھرپور سن تے ہر عمر دے انساناں نے ایہناں نوں ڈِھڈوں قبول تے منظور کیتا سی جنون دی حد تائیں میری سدھرائے۔ پئی دنیا جہان دا سارا علم پنجابی وچ ای ترجمہ ہو جاوے۔ پنجابی ماں دے دِھیاں پُتر ہر مُلک وچ پھر پھرا کے چُوہے دی کھُڈ وچوں، کوہ ہمالیہ دی چوٹی توں علم دا ہر مانک موتی لبھ لیاون تے ماں بولی دی جھولی وچ لیا پاون، کیوں جو علم ساریاں آدم جایاں دی سانجھی وراثت اے۔ اپنی گواچی ہوئی شے نوں لبھن لوڑن دا حق ساریاں آدم جایاں لئی برابر

اے۔ایس ترجمے نوں ساری لوکائی وچ ونڈیا ورتایا جاسکدا اے۔

یونان، فلسفے، حکمت، دانائی تے سیانف وچ مشہور ہویا، عرباں نے یونانی علم دے خزانے نوں عربی بھانڈے وچ پا کے ورتایا۔ پھیر ایس علم دے پہلے قدردان ایران والے ہوئے۔ ایرانیاں نے علم تے حکمت اپنی بولی وچ سارے جگ نوں ورتائے۔ پاک ہند یعنی سانجھا ہندوستان علم دے وڈے وڈے خزانیاں نال بھرپور سی۔ سلطان محمود غزنوی دی چھتر چھانویں البیرونی نے کئی سال گزارے تے ہندو علماں دا رج کے مطالعہ کیتا تے ''تحقیق ماالی الہند'' ورگی بے مثل کتاب لکھی۔ مشہور صوفی بزرگ حضرت میاں میر صاحبؒ، مغل شہزادے داراشکوہ دے دادا پیر سن۔ ایسے قادری فقیر شہزادے داراشکوہ نے ''بھگوت گیتا'' تے ''یوگ وششٹ'' دا ترجمہ اپنی زبان وچ کرایا تے اپنی کتاب ''مجمع البحرین'' وچ ہندو فلسفے تے اسلامی فلسفے دے میل ملاپ دے تھانواں تے بحث کر کے ہندو جوگ تے اسلامی فقر نوں نیڑے لیاندا۔

بیوپاریاں دے قافلیاں نال تجارتی سامان دے نال نال مشہور کتاباں دے ہتھ لکھت نسخے وی ہندوستان اپڑے ایہدے نال ای شیخ سعدیؒ ہوراں دے سعدی نامے (گلستان تے بوستان) دی علمی مہک (سوگندھ) وی ہندوستان اپڑ گئی۔ اللہ بھلا کرے سلطان غیاث الدین بلبن دے پتر شہزادہ سلطان محمد دا جیہڑا تیرھویں صدی دے آخر وچ صوبہ ملتان دا گورنر سی۔ اوہنے اپنے پیو ولوں دو واراں شیخ سعدیؒ ہوراں نوں ملتان تشریف لیاون دی دعوت دتی تے سفر دا خرچ پٹھاوی گھل دتا۔ پر شیخ صاحب نے اپنے سو سالہ بڑھاپے دا واسطہ دے کے آپ آون توں معافی منگ لئی پر کتاب ''گلستان تے بوستان'' دے نسخے اپنے ہتھ نال نقل کر کے تحفے دے طور تے شہزادے نوں گھل دتے۔ حضرت امیر خسرو ہوراں نوں ''طوطیٔ ہند'' آکھ کے اوہناں دے علم تے فضل ول دھیان دوایا۔

بزرگ شیخ دے ہتھ دی نقل ای اوہ دو مستند تحریراں سن جیہڑیاں سارے ہندوستان دے

درساں مدرسیاں دے نصاب وچ شامل ہوگئیاں تے اج تائیں اوہناں دے ناں دے ڈگے نے سارے برصغیر وچ گڑ گج پائی ہوئی اے۔

میں وی پنجویں جماعت توں لے کے بی اے تائیں شیخ صاحب دیاں نظماں تے حکائتاں پڑھیاں نیں۔ مینوں انج جاپدا سی کہ اوہ میرے لئی ای لکھیاں گئیاں سن۔ ست صدیاں تائیں جیہڑے شیخ سعدی برصغیر دے لوکاں دے دل دماغ اُتے اپنا سکہ جمائی بیٹھے رہے نیں۔ اساں اوہناں دی علمی دولت اپنی مُٹھ وچ لے کے مُٹھ میٹی رکھی سی۔ پر سائنس تے ٹیکنالوجی دے ایس دور وچ سعدی دے علمی موتی ریت وانگوں ساڈی مٹھ وچوں کر رہے نیں۔

ہن جے سعدی نامہ پنجابی زبان وچ ترجمادتا جاوے تاں پنجابی بولن تے سمجھن والے لوکاں دے ذہناں اُتے شیخ سعدیؒ دی علمی پکڑ چوکھی پکی تے پیڈی ہوجاوے گی تے ایہہ علمی ورثہ اگلیاں نسلاں تائیں اپڑ جاوے گا۔ ایس کم لئی میں مولانا قاضی سجاد حسین صدر مدرس مدرسہ عالیہ فتح پوری دہلی دی گلستان محشیٰ مع فرہنگ تے بوستان سعدی محشیٰ مع فرہنگ دا متن ورتیا اے ایہہ دونویں کتاباں المیزان ناشران وتاجران کتب الکریم مارکیٹ اردو بازار لاہور دیاں چھپیاں نیں جے کسے تھاں تے متن دا بھلیکھا پیا تے متن دی تصدیق لئی کانپور دا چھپیا ۱۲۷۷ ہجری والا نسخہ بوستان ویکھیا اے یاں منشی نول کشور کانپور ۱۸۸۷ عیسوی بمطابق ۱۳۰۵ ہجری دا چھپیا نسخہ ویکھیا اے۔..... جتھوں تائیں ہوسکیا اے میں حضرت مولانا قاضی سجاد حسین صاحب دے حاشیے توں بصد شکریہ لابھ اٹھایا اے پر ''خطائے بزرگاں'' والے مقام اُتے میں رولا نہیں پایا تے ایس مقام تے ایرانی لغت نامے ''علی اکبر دیہہ خدا'' تے انگریزی لغت نامہ F.Steingass Ph.D نوں وڈا نیاں کار جج سمجھ کے اوہدا فیصلہ قبول کیتا اے۔

اپنے منوں میں درساں دے طالبعلماں تے مُدرّساں دی [illegible] المیزان دے چھپے نسخے ''گلستان'' تے ''بوستان'' اُتے جو صفحہ نمبر درج اے اوہو صفحہ نمبر ای پنجابی ترجمے اُتے دتا گیا

اے تاں جو استاد تے طالب علم اِک اِک فارسی لفظ نال مقابلہ کر کے اوہنوں چنگی طرحاں ہضم کر سکن ۔ شیخ سعدیؒ ہوراں دے جیون وچ ای اوہناں دا سارا کلام پڑھیا تے پڑھایا گیا سی اوہناں نوں فارسی غزل دا پیمبر منیا گیا سی ۔ پر اوہناں دی نثر دی کتاب ''گلستان'' ترجمیاں نال ای جگت پرسِدھ ہوئی ۔ ''بوستان'' ۶۵۵ ہجری یا ۱۲۵۷ عیسوی وچ لکھی گئی سی گلستان ایہدے اِک سال مگروں چھپی ۔ مشہور فاضل جینٹی ایس Gentius نے ''گلستان'' دا لاطینی وچ ترجمہ کر کے ایہدی دھم سارے علمی جگت وچ پا دتی ۔ ایس کتاب دے ترجمے انگریزی، اردو، ترکی، مصری، ڈچ تے فرنچ وچ ہو چکے نیں ۔ پنجابی وچ وی مینوں کئی ترجمیاں دی دس پئی اے پر کسے ترجمے نوں میں اپنا امام نہیں متھ سکیا ۔ جیہڑا ترجمہ اصلی فارسی لفظاں نال انصاف نہ کر سکے اوہنوں پڑھن دا سواد نہیں آوندا ۔ سچی گلّ تے ایہہ وے کہ میں فارسی کتاب نوں آپ پڑھنا ہوندا اے ترجمہ تے اوہدا بہانا اے ایس لئی پورا سواد لین لئی اوہدے اِک اِک لفظ تے گلی پاناں ۔

☆ ترجمے دی پڑتال تے درستی لئی میں اپنے عزیز ساتھی پروفیسر محمد رشید ظفر ایم ۔ اے فارسی (ایران یاتری) دا شکر گزار ہاں جنہے دل دے ''معاملے'' تے اکھ دے روگاں اگے سینہ ڈاہ کے دن رات محنت کیتی تے کم نوں توڑ چاڑھیا آپ نے اک تفصیلی دیباچہ ''قضائے عمری'' نامی ڈولیا سی پر میں اوہناں نوں کم گجن تے راضی کر لیا ۔

☆ مفتی ضیاء الحبیب صابری صاحب دا چھوٹا تے مدلّل تبصرہ میرے تے پنجابی ادب لئی اِک تبرّک اے ۔

☆ عزیز محمد ابدال حسین تے محمد اشراف حسین صاحب نے کمپوزنگ تے کمپیوٹر دیاں غلطیاں درست کرن وچ جیہڑی محنت کیتی اے اوہدا اجر اوہ اللہ تعالیٰ توں ای پاون گے ۔

ناچیز

محمد شریف صابر

(123-E-1) جوہر ٹاؤن لاہور

شیخ سعدیؒ ''اِک معلّم اِک ھادی''

پہلے زمانے وچ بندے نوں سدھے رستے لاون تے ہدایت دین دا طریقہ کہانی سنانا ای سی ایہہ کہانی اوہنوں مت نصیحت وی سکھاندی سی تے جیون بیتاون لئی دانائی سکھا کے اوہنوں پکا پیڈا تے پختہ کار وی بنا دیندی سی۔ کجھ بزرگاں دی اپنی حیاتی وی لوکائی لئی اجیہا نمونہ ہوندی سی جینہاں دے مگر مگر لوک آپ چاہیں چائیں پُرنا پسند کردے سن۔ شیخ سعدیؒ ہوراں تعلیم تے ہدایت دین لئی ایہہ دونویں طریقے اپنائے۔ کہانی وی سنائی تے اپنی حیاتی نوں لوکاں لئی نمونہ وی بنایا۔ ایہناں کہانیاں دامُول مُدھ خالص روحانی تے اخلاقی قدراں تے سی۔ بیان دا من ٹھار انداز دل وچ گھر کر بہندا سی۔

علماں نوں مُڑ زندہ کرن دی تحریک توں پہلاں اسلامی ملکاں وچ اکوای تعلیمی نصاب چل رہیا سی جو نظامی درس دے ناں نال مشہور سی۔ ایس نصاب دا رواج بغداد دے نظامیہ مدرسے توں ٹریا جیہدی نینہہ نظام الملک طوسی نے ۱۰۶۷ عیسوی وچ رکھی سی۔ ایس نصاب وچ دین تے دنیا دوہاں نوں سنوارن دا دھیان رکھیا گیا سی۔ ''گلستان'' تے ''بوستان'' دے لکھاری شیخ سعدیؒ وی پہلاں ایسے مدرسے توں فیض پا چکے سن جیہناں مگروں گوشہ مل کے اپنے علمی تے روحانی مشن نوں پورا کیتا۔

پاک ہند دے ایس خطے وچ مولانا نظام الدین سہالوی (۱۶۷۷ تا ۱۷۴۸ء) نے پہلاں آپ اسلامی علماں، فناں وچ مکمل مہارت حاصل کیتی تے اوہناں دیاں سب توں اُتم کتاباں دا آپسی تال میل کر کے اِک وشال سب مَتّی نصاب ترتیب دتا جیہڑا اج وی تھوڑی ادلا بدلی نال درسِ نظامی دے ناں نال چل رہیا اے۔ آپ نے طالبعلماں وچ ڈوہنکھا فکری توازن پیدا کرن تے کسے خاص مسلکی تعصب توں بچاون لئی منقولات دے نال نال معقولات دی تعلیم تے وی زور دتا۔

مدرسہ نظامیہ بغداد (عراق) تے نظام الدین سہالوی دے درسِ نظامی قصبہ سہالی (اُتر پردیش بھارت) وچ شیخ سعدیؒ دیاں کتاباں ''گلستان'' تے ''بوستان'' نصاب وچ شامل رہیاں نیں۔ غیر ملکی حکومت دے تعلیمی مفصداں دے بدلن نال ایہناں کتاباں دی اہمیت گھٹ گئی اے پر مذہبی درساں وچ ایہناں کتاباں دی شان حالے تائیں اوسے طرحاں قائم اے۔

آؤ ہن ذرا شیخ سعدیؒ ہوراں دے جیون تے اِک جھاتی پالیئے۔

شیخ سعدیؒ دا خنوادہ پیڑھیاں توں شیراز وچ آبادی۔ خنوادے دے کجھ جی شیراز توں چار فرسنگ دی وتھ تے طاؤس نامی قصبے وچ رہندے سن۔ ایسے قصبے وچ ای سعدیؒ دا جنم ہویا۔

''شعرالعجم'' جلد نمبر۲ دے لکھاری علامہ شبلی نعمانی تے ''تاریخ ادبیات ایران'' دے لکھاری ڈاکٹر رضا زادہ شفق دے مطابق جنم ورھا ۶۰۶ ہجری تے ۱۲۱۰ء سی۔ ہجری تے عیسوی سناں دی تصدیق ''جوہر تقویم'' (ضیاء الدین لاہوری) نے کیتی اے۔ آپ سعدیؒ دے تخلص یا شیخ دے عرف نال چوکھے مشہور نیں۔ پیو دے ناں وچ عبداللہ تے مصلح الدین وی درج اے تے آپ دا اپنا ناں شرف الدین یا مشرف الدین درج اے۔ واللہ اعلم بالصواب۔

آپ نے گھٹو گھٹ چودہ حج کیتے۔ حیاتی دے پہلے ۳۰ سال مطالعہ وچ، دوجے ۳۰ سال پردیساں دی یاترا وچ، تیجے ۳۰ سال مراقبے مجاہدے وچ، آخری بارہ سال رب دی تلاش وچ یعنی صوفیانہ زندگی وچ بیتائے۔ آپ ۱۲۹۲ء بمطابق ۶۹۱ ہجری وچ ایس فانی دنیا توں چلا ٹا کر گئے۔ آپ دا مزار شریف سعدیہ شیراز وچ شہر دے چڑھدے پاسے وے۔

میں جلال الدین بغدادی دی کتاب ''حالات سعدیہ'' نوں چوکھی معتبر سمجھناں۔ جیہناں دی آپ نال گوڑھی یاری دوستی سی ''حالات سعدیہ'' دے مطابق سعدیؒ دا خاندان اصل وچ مکہ شریفوں ہجرت کر کے شیراز آ وسیا سی تے آپ فاطمی سید سن۔

آپ دا ناں اوہناں دے دادا جی دے ناں تے مشرف الدین رکھیا گیا سی تے والد دا ناں

عبداللہ سی۔ جیہڑے اپنے علم تے تقدس پاروں بڑی عزت دے مالک سن ایتھوں تائیں کہ شیراز دا حاکم اتابکِ فارس سعد بن زنگی وی اوہناں دی خدمت وچ اکثر سلام کرن لئی حاضری دیندا رہندا سی، ایسے کر کے ای اوہنے ایس خاندان دا وظیفہ لاچھڈیا سی تے شیخ صاحب نے احسان مندی پاروں اپنا تخلص ''سعدی'' رکھ لیا سی۔ جدوں شیخ صاحب پڑھن دے قابل ہوئے تاں اوہناں دے والد نے آپ نوں اپنے مرشد حضرت مصلح الدین دی خدمت وچ پیش کر دتا جتھے اوہناں حالے قرآن مجید حفظ کیتا ای سی کہ اوہناں دے والد صاحب فوت ہو گئے مگروں اوہناں اپنے استاد تے مرشد دے ناں نوں اپنے ناں دا حصہ بنا لیا ہن آپ دا پورا ناں انج اے۔ شیخ مشرف الدین مصلح الدین سعدی بن عبداللہ بن مشرف الدین شیرازی

پڑھائی تے دوجے ملکاں دی سیر

سعدیؒ دے والد اُچے رتبے والے صوفی تے ودوان سن تے والدہ چنگی طرحاں پرورش کرن دے قابل سن۔ دوہاں وی تعلیم تے تربیت نے آپ دی پڑھائی دا مڈھ بنھیا۔ اپنے ابا جی نال مشاعریاں تے مباحثیاں تے علمی محفلاں وچ حصہ لیندے سن۔ اوہناں کولوں ای پیراں بزرگاں کول بیہن تے درباری ادب آداب وی سِکھے۔ جوانی وچ ای آپ دی ذہانت، دانش، سلیقہ مندی تے پرہیزگاری داڈاگا وج گیا۔ یارہاں ورھیاں دی عمر ے ماں پیو نال پہلا حج کیتا۔ وطن واپس پرتن نال ای یتیم ہو گئے۔ شیراز دے دارالعلوم عضدیہ وچ اپنے ویلے دی پڑھائی پوری کیتی۔ ماں مھیئر ہوون مگروں سعدی بغداد دی مشہور درس گاہ نظامیہ وچ داخل ہوئے تے اوتھوں حضرت پیر دستگیر عبدالقادر جیلانی دے مبارک ہتھ تے بیعت کیتی تے آپ دے نال حج دی سعادت وی حاصل کیتی پھیر باطنی علم حاصل کرن وچ رُجھ گئے۔

پردیساں دے سفر وچ اوہناں بلخ، غزنین، حجاز، شام، بعلبک، مصر تے افریقہ دے کئی شہراں دی سیر کیتی ہر طرح دے لوکاں نال مل جل کے اوہناں دی وسوں وسیب بارے جانکاری حاصل کیتی۔

شیخ سعدیؒ دیاں تصنیفاں (رچناواں)

عام تذکریاں وچ آپ دیاں ایہناں کتاباں دا ذکر ملدا اے۔

۱۔ گلستان ۲۔ بوستان

۳۔ کریما ۴۔ عربی تے فارسی قصیدے

۵۔ غزلاں دے ۳ دیوان۔ آپ نوں غزل دا امام متھیا جاندا اے۔

؎ در شعر سہ کس پیغمبر انند ہر چند کہ لا نبی بعدی

ابیات وقصیدہ وغزل را فردوسیؔ وانوریؔ وسعدیؔ

۶۔ قطعے تے رباعیاں ۷۔ صوفیانہ رسالے تے اخلاقی مضمون

۸۔ پندنامہ ۹۔ صاحب نامہ ۱۰۔ مقطعات

۱۱۔ مضحکات ۱۲۔ مفردات

آؤ کھاں اسیں رل کے اللہ سائیں دے دربار وچ ترلے پا کے بینتی کریے کہ اوہ شیخ سعدیؒ نوں جنت الفردوس وچ اُچا تے سُچا تھاں عطا فرمائے تے سانوں وی اوہوای سوز دیوے جیہڑا سعدی دے جیون دا سازسی۔

متن تے پنجابی ترجمے دی پڑتال مگروں میں ایہہ آکھن تے مجبور ہاں کہ ایہہ پنجابی ترجمہ عین شیخ سعدی دے خیالاں دی ترجمانی کردا اے تے شریف صابر ہوراں دی پُرکاری تے سادہ بیانی توں انج جاپدا اے کہ خبرے شیخ سعدیؒ ہوراں نے ''گلستان'' تے ''بوستان'' پنجابی وچ ای لکھیاں ہوون۔ ہُن ہور کیہ آکھاں کستوری اپنی دَس آپے ای پا دیندی اے۔

محمد شریف صابر ہوراں ایس توں پہلاں ''کشف المحجوب'' دا پنجابی ترجمہ کیتا تے پھیر صوفی محمد افضل فقیرؒ دے فارسی کلام نوں ماں بولی دے سچے وچ ڈھالیا۔ ''فارسی کلام'' دے دیباچے وچ میرا

مضمون ''نور منارا'' اِک پاسے صوفی محمد افضل فقیرؒ ہوراں دے جَس گاوندا اے تے دوجے پاسے محمد شریف صابر ہوراں دی علمی بصیرت تے وی چانن پاندا اے۔ اوہناں دی تعریف لئی لفظ کتھوں لیاواں؟

شریف صابر ہوراں نے ترجمے دی پرکھ پڑچول تے فارسی کلام نال تقابل دا جوکم میرے ذمے لایا سی اوہ میرے لئی اِک عبادت دا درجہ رکھدا سی ایسے پاروں اپنے دل دے روگ تے اکھاں دی تکلیف نوں کنڈ پچھے رکھ کے پوری نیجھ تے ریجھ نال کم نوں سرے لاون دی کوشش کیتی اے۔

''گر قبول افتد زہے عز و شرف''

بندیاں وچوں سب توں ہینا

محمد رشید ظفر (ایم اے۔ فارسی)

136-F عسکری کمپلیکس گلبرگ III لاہور

سعدی نامہ

ڈاکٹر ضیاءُالحبیب صابری فرماندے نیں

پنجابی ترجمہ کار محمد شریف صابر ہوراں دی گئی درویشانہ شخصیت تے علمی صلاحیت توں میں اودوں جانو ہویا ساں جدوں میں 1990ء وچ اوہناں دا کشف المحجوب دا پنجابی ترجمہ پڑھیا تے پڑتال کر کے اوہدے تے اِک تفصیلی دیباچہ وی لکھیا سی۔ ہُن جدوں مینوں پتہ لگیا کہ اوہناں ''سعدی نامہ'' دے ناں نال سعدیؒ دی گلستان تے بوستان دوہاں کتاباں دا پنجابی ترجمہ متن نُوں سامنے رکھ کے کر دتا اے، تاں مینوں چاء چڑھ گیا کہ ہن پنجابی وچ وی ایہناں کتاباں دا ترجمہ طالب علماں تے درسیاں دے اُستاداں نُوں نصیب ہو جاوے گا۔

حضرت شیخ سعدیؒ، جگت علاّمہ شیخ جمال الدین ابوالفرج عبدالرحمان ابن جوزی دے سارے علماں توں فیض یاب ہوئے۔ رُوحانی تربیہہ لوکائی دے پیر شیخ الشیوخ ابوحفص عمر بن محمد سہروردی ہوراں دے باطنی سرچشمے توں بُجھائی۔

جدوں لگ بھگ ساری اسلامی دُنیا تاتاریاں دے طوفانی حملیاں توں پریشان ہو کے نسّی پھجی پھر دی سی یا نمو جھان ہوئی بیٹھی سی۔ سعدی شیرازی اوس ویلے حکمت تے اخلاق دے موتی لُٹا رہے سن تے درویشی دیاں نیمہاں اُسار رہے سن۔ اوہ دلی سکون نال پکی پیریں کیوں نہ بہندے جدوں پیراں دے پیر شیخ عبدالقادر جیلانیؒ ہوریں آپ دے دستگیر سن تے عمر دے آخری حصے وچ ذِکر اذکار وِرد وظیفے وچ ذات پاک نال لَو لائی بیٹھے سن۔

''گلستان'' وچ درج کیتے درود شریف بلغ العلیٰ بکمالہ نوں اوہناں اپنے ولّوں اک بیت دے عنوان نال لِکھ چھڈیا اے۔ پر اوہ لفظاں پاروں سب توں چھوٹی جیہی عربی نعت اے تے معنیاں ولّوں عقیدت نال بھریا سب توں وڈّا درودی گنج اے۔ درود تے سلام دی ہر محفل وچ

سارے فقیر تے صوفی لوک ایہناں چونہہ مسریاں نال اپنی عقیدت دے پھل مدنی سرکار علیہ وآلہ الصلوٰۃ والسلام دے حضور پیش کر دے نیں تے شیخ سعدی دی فضیلت دے اُچے مقام دے جانو نیں۔

ترجمہ کار نے اصل لکھاری تے قاری دو ہاں نال نیاں انصاف کرنا ہوندا اے۔ اصل لکھاری دا کوئی خیال قاری تائیں اپڑنوں نہ رہ جائے نالے قاری تائیں کوئی وادھو خیال وی نہ اپڑے۔ اصل لکھاری دا مقصد قاری تائیں اپڑانا ترجمہ کار دا اخلاقی فرض اے۔

اللہ سبحانہٗ وتعالیٰ اپنے پیارے حبیب آخری نبیؐ، اوگھہاراں دی شفاعت کرن والے محمد مصطفیٰ علیہ وآلہ الصلوٰۃ والسلام دے طفیل ایس ترجمے نوں عام لوکائی وچ مقبول فرمائے۔ آمین۔

مُفتی ضیاءُالحبیب صابری
الصابریہ 205 علی بلاک اتفاق ٹاؤن
نزد چونگی ملتان روڈ لاہور

گلستان

﴿ترجمه کار﴾

محمد شریف صابر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

عزت تے جلالت والے خُدا دا احسان مَنڈ ہاں کہ جیہدی حکم عدولی نہیں سگوں آ گیا کاری اوہدے نیڑے ہوون دا سبب اے تے اوہدے شکر وچ سگوں ودھ نعمت اے۔ ہر ساہ جیہڑا تھلّے جاندا اے اوہ حیاتی دا مددگار اے تے جدوں باہر آوندا اے جی نوں فرحت دیندا اے۔ پھیر ہر ساہ وچ دو نعمتاں موجود نیں تے ہر نعمت اُتے اِک شکر واجب اے۔

بیت

جو کجھ وی ہتھ دی کرنی، تے زبان دا بول اے، اوہ او سے (خدا) دا شکر ادا کرن دی ذمہ داری پوری کرن واسطے وے۔ ''اے داؤد دے گھر دیو تُسیں شکر گزاری کرو تے میرے بندیاں وچوں شکر کرن والے تھوڑے نیں۔ اِعۡمَلُوۡۤا اٰلَ دَاوٗدَ شُکۡرًا ؕ وَ قَلِیۡلٌ مِّنۡ عِبَادِیَ الشَّکُوۡرُ (ق م سبا ۱۳)

قطعہ

غلام اوہوای چنگا اے جیہڑا اپنے قصور پاروں خدا تعالیٰ دی درگاہ وچوں معافی نانواں لے آوے نہیں تے اپنے مالک لئی کرن جوگے کم کسے شخص کولوں وی پورے نہیں کیتے جا سکدے۔

اوہدی بے حساب رحمت دی بارش سبھناں تائیں اپڑی تے اوہدا نعمتاں بھریا دستر خوان وتکریوں بغیر ہر تھاں وِچھیا ہویا اے اوہ اساں غلاماں دی عزت آبرو دا پردہ شرمناک گناہواں وچ وی نہیں پاڑ دا تے شریعت دے منع کیتے گناہواں سنے وی دیہاڑی دے بھتے وچوں ساڈا نانواں نہیں کٹدا۔

قطعہ

سخیا! کہ تو نہہ جیہنے اپنے غیب دے خزانے توں اگ دے پُجاریاں تے خُدا دا پُتر منن والیاں دا وی دیہاڑی وار بھتہ لاچھڈیا اے۔ تو نہہ دوستاں نوں کدوں وانجھیا رکھیں گا جدوں کہ تو نہہ دشمناں دا وی دھیان رکھنا ایں خدا توں پرے دی ہوا دے قالینے نوں حکم ہویا پئی اوہ ہری گھاہ دا قالین وچھائے تے بہاری بدّل دی دائی نوں حکم کیتو سُو تاں جو جڑی بوٹیاں دیاں کُڑیاں نوں دھرتی دے کُھرپالے تے رُکھاں نوں ایرانی عید دے دِن مِلے ہوئے قیمتی جوڑے نال ہری دِیبادی زربفت دی قبا پوا کے تے ٹہنیاں دے بچیاں نوں موسم بہار دے آون دی خوشی وچ شگوفیاں دیاں ٹوپیاں سر تے پوا کے تے اوہدی قدرت نال شہد دی مکھی دا نچوڑ ودھیا درجے دا شہد بن جاوے تے کھجور دیاں گٹکاں اوہدی پرورش نال کھجور دا اُچا رُکھ بن جاون۔

قطعہ

بدّل، چن، سورج تے اسمان سب اپنے اپنے کمیں رُجھے ہوئے نیں تاں جو تو نہہ وی اک روٹی ہتھ وچ لیاویں تے غفلت نال نہ کھائیں (کم کر کے کھائیں) سارے ای تیرے نال بونترے پھردے نیں تے حکم دے گولے بنے ہوئے نیں پر انصاف دی شرط نہیں ہووے گی کہ تُو نہہ اوہدا حکم نہ منّیں۔ کائنات دے سردار، موجودات۔ لئی فخر دی تھاں۔ زمانے والیاں لئی رحمت۔ آدمیاں وچوں سب توں ودھیرے چُنے ہوئے، زمانے دے گیڑنوں پوریاں کرن والے ولّوں حدیث شریف وچ آیا اے۔

بیت

شفاعت کرن والے، اطاعت کیتے گئے خبر دیون والے، عزت شان والے سخی، ونڈن والے، جسم والے، پاکیزہ خوشبودار ساہ والی شخصیت والے رج کے سوہنے۔

بیت

(ایہہ لفظاں دی گنتی وچ سب توں چھوٹیری نعت اے پر معنیاں ولوں ایہدی ریس کوئی نعت گو نہیں کر سکدا۔) آپ ﷺ اپنے کمال پاروں ای اُچیائی تے اپڑے، اللہ تعالیٰ نے اپنے جمال دے نور نال کفر دے انھیرے نوں دور کر دتا، آپ ﷺ دیاں ساریاں ای وادیاں (عادتاں) عمدہ نیں۔ لوکو! آپ ﷺ اُتے اتے اوہناں دی آل تے درود بھیجو۔

بیت

اوس امت دی کندھ نوں کیہ غم اے جہدی کنڈھ اُتے تیرے ورگا تھاپڑا دیون والا اے، اوہنوں سمندر دی لہر توں کیہ خوف اے جہدے ملاح حضرت نوحؑ ہوون۔ زمانے توں پریشان اک گناہگار بندہ اللہ ول دھیان کرن والا قبولیت دی آس تے ہتھ اُٹھائے تے اللہ تعالیٰ اوہدے ول نظر نہ کرے بندہ پھیر اوہنوں بلائے خدا تعالیٰ پھیر اوہدے ولوں منہ موڑ لوے۔ پھیر اللہ تعالیٰ نوں عاجزی انکساری نال رو کے بلائے تے اللہ تعالیٰ آکھے: اے میرے فرشتیو! مینوں اپنے بندے کولوں شرم آوندی جے ایہدا تے میرے سوا ہے ای کوئی نہیں میں ایہدی دعا نوں قبول کیتا تے ایہدی آس منظور کرن لئی من لئی اے کیوں جو مینوں بندے دیاں چوکھیاں دعاواں تے رون دھون توں حیا آوندی اے۔

بیت

سارے جہاں دے خالق دی مہربانی تے اوہدا کرم ویکھو کہ غلام گناہ کر دا اے تے اوہ (آقا) شرمسار اے۔ اوہدے جلال دے کعبے دے وچ اعتکاف بیٹھن والے اپنی عبادت وچ تقصیر نوں مندے نیں کہ (مَا عَبَدْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ) کہ اسیں عبادت .....

داحق ادا نہیں کر سکے تے اوہدے جمال دے حلیے دے وصف بیان کرن والے حیرانی نال جُوے پئے نیں لہ ماعرفناک حق معرفتک اسیں تینوں نہیں پچھان سکے جویں کہ پچھانن داحق اے۔

قطعہ

جے کوئی شخص میرے کولوں اوہدے کُن پُچھے تاں عاشق بے نشان (اللہ تعالیٰ) بارے دوبارہ کیہ کہوے گا۔ عاشق لوگ تے معشوق دے گُڈے ہوئے ہوندے نیں۔ گُٹھیاں ہویاں دی تے آواز وی نہیں نکلدی۔ اک اللہ والا صوفی اپنی جھولی ول دھوُن نواں کے بیٹھا ہویا سی تے اوہ مکاشفے دے سمندر وچ غرق ہویا پیا سی۔ جدوں اوہ حال معاملے توں مُڑ کے آیا تاں کسے گوڑھے یار نے پُچھیو سُو جس خوشبو گھر وچ تونہہ رہیا ایں اوتھوں کیہڑی سوغات تینوں عنایت فرمائی گئی اے، اوہنے ساتھیاں نوں آکھیا میں دِل وچ ایہہ خیال رکھیا ہویا سی کہ جدوں میں پھُلیر ے رُکھ کول اپڑاں گا اپنے دوست ساتھیاں توں قربان کرن لئی میں جھولی بھر لاں گا۔ جدوں میں اوتھے اپڑیا تاں پھُلاں دی خوشبو نے مینوں ایس طرحاں مست کر دتا کہ میری جھولی ہتھ توں چھُٹ گئی۔

قطعہ

سویرے بولن والیا پنچھیا! عشق، پروانے کولوں سِکھ کہ اوس سڑے ہوئے دی جان گئی پر آواز نہ آئی۔ (اوہ تے کُسک وی نہیں سکیا) ایہہ ڈینگاں مارن والے اوہدے عشق توں بے خبر نیں۔ کیوں جو جیہنوں خبر مل جاندی اے پھیر اوہنوں اپنے بارے کوئی خبر نہیں آوندی۔

قطعہ

اے اوہ ہستیے! جیہڑی توں ساڈی سوچ، گمان، وہم توں اُچیری ایں۔ لوکاں وی جو کُجھ آکھیا (لکھیا) ہویا اے اساں وی سُن لیا ہویا تے پڑھ لیا ہویا اے۔

ساریاں کتاباں مُک گئیاں نیں تے عُمر وی آخری سرے تے اپڑ گئی اے اسیں تیرے کُن دی پہل وچ ادے طرحاں ای تھکے ٹٹے پئے ہوئے ہاں۔

اسلام دے بادشاہ اتابک ابوبکر بن سعد بن زنگی

(اللہ اوہدی قبر نوں روشن کرے) دیاں وڈیاں دا ذکر

سعدی دا سوہنا ذکر جیہڑا عام لوکاں دے مُنہ تے چڑھیا ہویا اے تے اوہدے کلام دی مشہوری جیہڑی کہ زمین دی کھُلھ تے پسر گئی اے تے اوہدی گل دا کتا جنہوں لوک مٹھے وانگوں چوپدے نیں تے اوہدی مضمون نویسی دے خط دے جیہڑے کہ سونے دے ورقاں وانگوں لئی جاندے نیں ایہہ سعدی دی بلاغت تے فضل دے کمال پاروں نہیں سمجھیا جاسکدا۔ سگوں جہان دے مالک تے دُنیا دے دائرے دی مانی تے سلیمان دی تھاں تے کھلوتے، تے ایمان والیاں دے مددگار سب توں وڈے اتالیق دین تے دنیا وچ کامیاب ابوبکر بن سعد بن زنگی اللہ کرکے اوہ خدا دی سرزمین تے خدا تعالیٰ دا سایہ بنیا رہے۔ اے خُدا توں اوہدے تے راضی رہو تے اوہنوں راضی رکھ۔ اوس بادشاہ نے میرے ول بخشش دی نظر کیتی اے تے خُوش ہو کے تعریف فرمائی۔ تے سچی عقیدت وکھائی اے۔ لازمی طور تے ساری دی ساری انسانی نسل وچوں خاص تے عام لوک اوہدی محبت ول اُلیر رکھدے نیں۔ کیوں جو لوکیں اپنے بادشاہ دے مذہب تے ای ہوندے نیں۔

رباعی

اوس ویلے توں جدوں دی تینوں میرے مسکین اُتے کرم دی نظر اے میریاں نشانیاں (کتاباں) سورج نالوں وی ودھیریاں مشہور نہیں۔ بھانویں ایس غلام وچ سارے ای عیب نیں پر جیہڑا عیب بادشاہ پسند کرلیندا اے اوہ ہنر بن جاندا اے۔

قطعہ

اک دن حمام وچ کسے محبوب دے ہتھوں خوشبو والی ملتانی مٹی میرے ہتھ لگی میں مٹی نوں پُچھیا تو نہہ کستوری ایں یا عبیر ایں؟ کیوں جو میں تیری مَن مُچھیں خوشبو نال مست ہو گیا واں۔ او ہنے اگوں آ کھیا۔ میں تے اک نگونی مٹی ساں پر کجھ چر لئی گلاب دے پھُل دی بہنی بیٹھی رہی ہاں میرے ساتھی دے جمال نے میرے اُتے اثر چھڈیا اے نہیں تے میں او ہوای مٹی آں جیہڑی کہ ہُن وی ہیکی آں۔ اے اللہ اوس بادشاہ دی حیاتی لمّی کر کے مسلماناں نوں نفع پہنچا۔ تے اوہدیاں نیکیاں تے خوبیاں دا اوہنوں دُونا بدلہ دے تے اوہدے یاراں تے حاکماں دے مرتبے اُچے کر دے نالے اوہدے دوتی دشمناں تے مندا سوچن والیاں دا ستیاناس کر۔ قرآن دیاں اوہناں آیتاں دی برکت نال جنھاں دی تلاوت کیتی گئی اے اے اللہ ایہدی بادشاہی نوں امن امان نال بھریا رکھ تے اوہدے فرزنددی نگہبانی کر۔

قطعہ

دنیا اوس (بادشاہ) دے پاروں نیک بخت بنی۔ اللہ کرے اوس بادشاہ دی نیک بختی قائم رہے تے حضرت نویں فتح مندی دے جھنڈیاں نال ایہدی تائید فرماون تے اوہ رُکھ (ایسے طرحاں ودھے پھُلے میرا مطلب اے صاحبزادہ) جہدی اوہ (بادشاہ) جڑ اے۔ تے زمین دی پیداواردی خوبی بیج دی عُمدگی اُتے وے۔ اللہ تعالیٰ شیراز دے پاک خطے دے تقدس نوں عادل حاکماں دے بیہو تے آپ وی عمل کرن والے عالماں دی سدّھرارادے نال قیامت تائیں سلامتی دی امان وچ لگا تار اپنی راکھی تھلے رکھے۔

قطعہ

جنّا چر اوہدے سر تے تیرے ورگے بادشاہ داخُدائی سایہ رہے گا ایران دی بادشاہی نوں زمانے دی کسے آفت توں غم نہیں۔ تیرے بوہے دی دہلیز حضرت امام علی موسیٰ رضا دے مزار وانگوں امن سکون والی تھاں اے اج کھُلی دھرتی وچ کوئی اجیہی تھاں دی دس نہں پاسکدا۔ اساں وچاریاں دے دل وی تسلی تے شکرانہ تیرے لئی ای اے ساڈے ولّوں تے جہان پیدا کرن والے خداولّوں تینوں جزا ملے۔

ربا! جنّی کو ایس دھرتی تے ہوانوں بقا نصیب اے۔ ایران دی دھرتی نوں بغاوت دی ہوا توں بچائی رکھ۔

کتاب جوڑن دی وجہ بارے

اک راتیں میں وہانے وقت بارے سوچاں دے وہنیں ڈُبا پیا ساں۔ تے آپ گوائی عمر تے افسوس کر رہیا ساں تے دِل دیاں پتھراں نوں اکھیاں دے پانی نال اُگر رہیا ساں۔ نالے میں اپنی حالت سیتی ایہہ شعر آکھے سن۔

مثنوی

ہر ویلے زندگی دا اک ساہ بیت رہیا اے۔ جدوں میں ویکھدا ہاں کہ چوکھی گزر گئی اے۔ بندیا! تیرے پنجاہ سال تیرے سون وچ ای بیت گئے نیں۔ شاید ایہہ پنج دن ای تینوں لبھے نیں۔ شرمندہ اے اوہ شخص جیہڑا اُمر دا تے رہیا پر کوئی کم (ٹھیک) طرحاں نہیں سونبیڑیا۔ سایاں نے کوچ دا نقارہ ماردتا اے پر اوہنے جاون لئی بھارنیں بنھیا۔

کوچ ویلے مٹھی نیندر پیدل مسافرنوں رستے توں ڈکی رکھدی اے۔ ہر آون والے نے نویں عمارت اُساری اوہ (دنیا توں) چلا گیا تے اوہ ڈیرا دوجے دے حوالے کر گیا۔ ایہدے نال ای کئی طرحاں طرحاں دے خیالی پُلاپکائے تے ایس اساری نوں کوئی شخص چوٹی تائیں نہیں لے گیا ایس نہ تگن والی دُنیا نوں دوست نہ بنا۔ دوستی لئی اجیہا غذ ارنہیں پھبدا آدمی دی زندگی دا دارومدار تے ڈھڈ تے ای۔ پر جے ڈھڈ دا مسئلہ نیاں سیتی ای چلدا رہوے تاں کوئی فکر نہیں۔

جے اجیہا ہنھ پے جاوے کہ کھلّے ای نہ (تے کلھیاں) شاید جان نوں مسوڑھیوں کھچ کڈھے۔ تے جے دست لگ جاون کہ بندای نہ ہوسکن، تاں آکھو سو کہ دنیادی حیاتی توں ہتھ دھو بہوے۔ انسان وچ چار مزاج گرمی، سردی، تری، تے خشکی نیں۔ جیہڑے آپس وچ لڑاکے تے اک دوجے دے باغی نیں۔ کجھ دیہاڑے ای آپس وچ راضی بازی رہندے نیں۔ جے ایہناں چونہہ وچوں کوئی اک وی ڈاہڈھا ہو جاوے تاں پیاری جان بُت وچوں باہر آ جاوے گی۔ مُڑ لازمی طور تے پورے عارف مرد دنیادی زندگی نال دل نہیں لاندے جدوں بُرے تے بھلے نے آخر مرای جانا ایں۔ پر سب توں عمدہ تے خوش اوہ شخص اے جیہڑا نیکی دے میدان وچ بازی جِت لے جاوے اپنی قبر وچ زندگی دا سامان آپ گھل دے۔ مگروں کسے نہیوں گھلنا۔

تونہہ پہلاں ای بھیج چھڈ۔ عمر برف اے تے سورج ہاڑ دا گرم مہینا اے۔ عمر تھوڑی اے تے نواب صاحب حالے دھوکھے وچ ای نیں۔ اے نقدیوں بناں سکھنے ہتھیں بازار وڑے انسان! مینوں تیرے تے ترس آوندا اے۔ کتے پگ ای نہ لُہا گہنے پا آویں۔ جنہے اپنی کھیتی سِٹیاں وچ ای وِچ کھادی اوہنوں کھلواڑے لگن ویلے تاں ڈگے سٹے ای چُننے پین گے۔ سعدی دی نصیحت دِل دے کناں نال سُن راہ ایہوایہا آ۔ مرد بن تے ٹر پئو۔

تھوڑا جیہا سوچن مگروں میں بہتری ایس وچ ڈِٹھی کہ میں اکلو انجے وکھری گلی پا بہواں تے چار یاری ولّوں پلّا اُکا ای گنج لاں۔ تے پریشان کرن والیاں بحثاں دیاں کتاباں دے ورقے دھو چھڈاں تے ایہدے مگروں خیالاں نوں پریشان کرن والی کوئی گل نہ کراں۔

بیت

وڈھی ہوئی زبان نال گُنگا بولا ہو کے بیٹھا شخص اوس نالوں چنگا اے جہدی زبان اوہدے واک وچ نہ ہووے۔

اپنے چرنوں میرا اک دوست جیہڑا کہ اُوٹھ دے کچاوے وچ میرے نال اِکٹھا بیٹھا رہیا سی تے اک حُجرے وچ وی میرا ساتھی سی۔ اوہ پرانی رسم سیتی دروازے وچوں اندر وڑیا۔ او ہنے کھیڈ کُدّ دی جنّی خوشی کیتی تے ہاسے مخول لئی دری وچھائی میں اوہدا کوئی جواب نہ دتا۔ تے التحیات والی حالتے بیٹھن توں سر اُتانہہ نہ چُکیا۔ او ہنے رنج دی نظر نال ویکھیا تے آکھیا۔

قطعہ

ہُن جدوں تینوں بولن دی طاقت اے بھراوا! خوشی تے مہربانی نال بول۔ کل جدوں موت دا قاصد آن اپڑی گا۔ اپنی لوڑ نوں زبان اندر کھچ لیں گا۔ میرے تے اوہدے سانجھے تعلق دار نے مینوں اطلاع دتّی کہ فلانے شخص نے سفر کرن دا ارادہ کرلیا اے۔ تے پکّی نیت کرلئی سُو کہ باقی دی عُمر گُٹھے بہ کے ای گزارے گا تے چُپ وٹ بہے گا تے تُونہہ وی جے کرسکنا ایں تے پیڑتوں اپنا سر پھڑ کے بہ جاتے اِک پاسے ہو جاون وچ اگے ودھ۔ او ہنے آکھیا خُدا دی بزرگی دی سونہہ، تے پرانی چاریاری دے صدقے، میں ساہ وی نہیں لاں گا تے قدم وی اگے نہیں پُٹاں گا سوائے اوس ویلے دے جدوں مینوں آکھیا جاوے گا الفت دی عادت نال تے جاتے پچھاتے طریقے نال کہ دوستاں دا دل دُکھانا جہالت اے تے قسم توڑن دا بدلہ دینا سوکھا اے۔ ایہہ درست طریقے دے خلاف اے تے دل تے ذہانت دے مالکاں دی رائے دے اُلٹ اے۔ مطلب ایہہ ہے کہ تلوار دا میان وچ رکھے رہنا تے سعدی دا زبان نوں تالو نال چمبڑائی رکھنا کسے طرحاں وی ٹھیک نہیں۔

قطعہ

عقل وند دے منہ وچ زبان کہہ اے؟ ہنر والے دے خزانے دے دروازے دی کنجی اے۔

جدوں دروازہ بند ہووے تاں کسے نوں کیہ پتہ اے؟ دکاندار ہیرے موتی ویچن والا اے یا کچ دے منکے ویچنو منیاری والا ہے۔

قطعہ

بھانویں عقل وندا گے چُپ رہنا ای ادب اے پر بھلائی دے موقع تے ایہہ ای چنگا اے کہ تُونہہ گل کرن دا جتن کریں۔ دو چیزاں عقل دا عیب نیں۔ بولن دے ویلے ساہ گھُٹ بہنا تے چُپ ویلے بولی جانا۔

مکدی گل ایہہ ہے کہ میں اوہدی گل بات لئی زبان دھریکی جاون دی طاقت نہیں ساں رکھدا تے اوہدی گفتگو توں منہ موڑنا وی انسانیت نہیں ساں سمجھدا، کیوں جو اوہ ڈھکدا اپھبدا یار سی تے سچا دوست سی۔

بیت

جواں دے دانے جنے سونے یا چاندی توں کسے شخص نال جنگ شروع کرلئیں تاں ضرور جھگڑا کر کہ اوہدے لئی تیرا کوئی چارہ ہووے گا یاں بھج جان دی کوئی چال ہووے گی۔ بہار دے موسم وچ جدوں ٹھنڈ دا دبدبہ گھٹ گیا سی تے گلاب دے پھُلاں دی رونق دا زمانہ آ پہنچیا سی میں ضرورت لئی گل کیتی تے من پرچاوے لئی سیر کرن باہر چلا گیا۔

قطعہ

پھُلاں والے جلالی مہینے اُردی بہشت دی پہلی تاریخ اے۔ بلبلاں اُچیاں ٹہنیاں دے منمراں تے بول رہیاں نیں۔ گلاب دے پھُل دے اُتے اوہدی تریل دے موتی پئے ہوئے نیں (ایہہ قطرے) غصے والے محبوباں دیاں گلھاں تے پسینے وانگوں نیں۔ رات نوں خوشبو گھر وچ ایک دوست نال رات گزارن دا اتفاق ہویا۔ وستی راضی بازی تے پھُلاں نال ہسدی وسدی، من کھچ سنکھنے رُکھ۔ دھرتی تے سبزہ لیٹیا پیاسی تے

انگوراں دیاں ویلاں نال انگوراں دے گچھے لمکدے پئے سن۔

قطعہ

ایہہ اِک اجیہی پھلواڑی اے جہدی نہر دا پانی ٹھنڈا میٹھا اے۔ ایہہ اک اجیہا رُکھ اے۔ جیہدی چڑیاں دا گاون بڑا تلوا اں اے اوہ باغڑی (پھلواڑی) ون سُوتے رنگاں نال پُر اے۔ تے ایہہ طرحاں طرحاں دے پھُلاں نال بھری اے اوہدے رُکھاں دی چھاں وچ ہوا چلدی اے۔ کئی رنگاں دے غالیچے وچھے ہوئے نیں۔

صبح ویلے جدوں واپس مُڑن دا خیال بیٹھ رہن دی تدبیر تے غالب آیا میں اوہنوں ویکھیا۔ گلاب۔ نیاز بو۔ سُنبل، ضمیران دے پھُلاں دی جھولی اکٹھی کر کے واپس مڑن دا ارادہ کر کے میں آ کھیا۔ خوشبو گھر دے پھُل نوں جویں کہ تُونہہ جاننا ای ایں۔

بقادی زندگی تے پھُلاں دے سمے نُوں وفا نہیں ہوندی۔ سیانیاں آ کھیا ہویا اے جیہڑی چیز پائیدار نہ ہووے اوہدے نال دِل لانا مناسب نہیں۔ اوہنے آ کھیا ایہدا طریقہ کیہ اے۔ میں آ کھیا ویکھن والیاں دی پاکیزگی خوش طبعی لئی تے حاضر لوکاں دی وسعت کھلھ لئی اودوں میں کتاب ''گلستان'' تصنیف کر سکاں گا۔

جدوں پت جھڑ دی ہوا اوہدے پتراں تے ظلم دا ہتھ نہیں ودھائے گی۔ تے زمانے دا گیڑا اوہدی بہار دی زندگی نوں پت جھڑ دے طیش وچ تبدیل نہیں کرے گا۔

قطعہ

پھُلاں دی اک ٹوکری تیرے کس کم آوے گی۔ میرے گلستان وچوں اِک پتّر لے جا۔ پھُل تے ایہوای پنج چھے دیہاڑیاں رہے گا تے ایہہ گلستان ہمیشہ کھڑ یا رہے گا۔ میں حالاں ایہہ کہانی سُنائی ای سی کہ پھُلاں بھری جھولی ڈِگ پئی تے اوہ مینوں چمبڑ گیا۔

شریف انسان جدوں وعدہ کردا اے تے اوہنوں پُوریاں کردا اے۔ کتاب دے اِک دو حصے او سے دن لکھن دا اتفاق ہویا جیہڑے رہن سہن دی خوبی، گل بات دے سلیقے۔ اوس شکل وچ سن کہ خطیباں مقرراں دے کم آون تے خطیباں دا گل کرن دا رنج ودھاون۔ مُکدی گل ایہہ، حالے پھُلاں دا موسم مُکا نہیں سی۔ کہ ''گلستان'' دی کتاب مکمل ہوگئی تے اللہ ای سب توں وڈھ جانن والا اے تے ٹھیک ٹھیک نیاں کرن والا اے۔

جہان دے بادشاہ زادے سعد بن ابی بکر بن سعد

(اللہ اوہدی قبر نوں روشن کرے) دا ذکر

تے حقیقت وچ کتاب اودوں مکمل ہووے گی تے پسند آوے گی جدوں جہاں پناہ، اللہ دے سائے، پالنہار دی مہربانی دے چانن سارے جہان دے ذخیرے، جان بچان لئی پناہ گاہ، اسمان وتوں تائید پائے گئے دُشمناں اُتے فتح پائے گئے، بادشاہی دی قہاری والے بانہہ بل، ملت دے جگدے دیوے۔ ساری خلقت دا سُوہیں، اسلام لئی مان تران دی تھاں۔ سعد پُتر سب توں وڈے اتالیق معظم شہنشاہ۔ مسلمان قوماں دیاں گردناں دے مالک، عرب تے عجم دے بادشاہاں دے بادشاہ، خشکی تے تری دے سلطان، سلیمان دے مُلک وے وارث۔ دین اسلام وتوں فتح پائے گئے، ابوبکر بن سعد بن زنگی، اللہ اوہناں دوہاں دا اقبال ڈھیر چر لمّا کرے تے اوہناں دوہاں دیاں بزرگیاں دُونیاں کرے تے دوہاں دے ہر کم دا آخری نتیجہ بھلا نکلے، آپ خود مالکانہ مہربانی دے کرشمے نال مطالعہ فرماون گے۔

قطعہ

جے اوہدا مالکاں والا دھیان اوہنوں بنا سجا دیوے تاں ایہہ چینی تصویر گھر تے ارژنگ دا نقش ہووے گی۔ آس اے کہ ناراض چہرہ وٹیا نہیں جائے گا۔ ایس گل پاروں گلستان مصیبت آفت دی تھاں نہیں خاص طور تے اوہدا برکت والا مُکھ بند سعد ابوبکر بن سعد زنگی دے ناں اے۔

وڈے امیر فخر الدین ابی بکر بن ابی نصر

(اللہ تعالیٰ اوہدی عمر لمّی کرے) دا ذکر

ایس توں اڈ میری سوچاں دی ووہٹی اپنے کوجھ پاروں سر باہر نہیں کڈھدی تے بے آسی ویاں اکھاں شرمندگی دیاں تلیاں پاروں نہیں چکدی تے نظر رکھن والے لوکاں دے گروہ وچ جلوہ نہیں وکھاندی۔ سوائے اوس ویلے دے کہ اوہ وڈے امیر، علم والے، نیاں کرن والے، فتح پاون والے، بادشاہی تخت نوں تھاپڑا دین والے، بادشاہی تدبیر لئی مشورہ دین والے، فقیراں دے لُکن دی تھاں، کنگالاں دی پناہ گاہ، فاضلاں نوں پالن والے، مُتقیاں نوں پیارن والے، ایرانیاں دی آل دامان، بادشاہ داستجا ہتھ، فرشتیاں دی خُو والے، حکومت تے دین دے مان والے سردار، اسلام تے مسلماناں دے فریاد سنن والے، شہزادیاں بادشاہواں متھے ہوئے سردار، ابی بکر بن ابی نصر (اللہ اوہدی عمر لمی کرے) تے اوہدی قدر اُچیائے، تے اوہدی چھاتی کھول دیوے، تے اوہدا ثواب دُونا کر دیوے جیہڑا کہ کائنات دے سارے خطیاں وچ وڈیایا گیا اے تے سب خلقاں دیاں بزرگیاں دا اکٹھ وے۔

شعر

ہر اوہ شخص جیہڑا اوہدی مہربانی دے چھتر چھاں تھلے وے اوہدا گناہ وی اطاعت اے تے دشمن دوستی ظاہر کرے گا۔ سارے غلاماں تے خدمت گزاراں وچوں ہر اِک لئی خاص فرض مقرر اے جے اوہ اوہدے ادا کرن وچ

تھوڑی جیہی غفلت سُستی روا رکھن تے اوہ جھڑک جھنب دے میدان وچ لیاندے جاندے نیں سوائے اوس درویشاں دے گروہ دے کہ جنہاں تے بزرگاں دی نعمت داشُکر واجب اے تے سوہنا ذکر تے دعائے خیر تے انج دی نوکری مالک دی غیر حاضری وچ سگوں چنگی اے کہ مالک دی موجودگی وچ ایہہ بناوٹ دے نیڑے ہووے تے اوہ تکلف توں دُور تے قبولیت لئی نیڑے ہوندی اے۔

قطعہ

اسمان دوہرا لک خوشی نال سِدھا ہو گیا۔ تاں کدھرے جا کے زمانے دی ماں نے تیرے ورگا پُتر جنمیا۔ جے دنیا پیدا کرن والے دی مہربانی نے عام مصلحت دے بندے نوں خاص کر دتا اے تاں ایہہ اوہدی نری دانائی سی۔ جیہڑا نیک نامی نال جیویا، اوہنے ہمیشہ دی بادشاہی پالئی کہ اوہدے پچھوں اوہدا بھلا ذکر اوہدا ناں زندہ کرے گا۔ تیرا وصف بھانویں تینوں فضل والیاں وچوں کرے بھانویں نہ کرے۔ پیارے مُٹھے چہرے نوں وال سوارن والی نائن دی کوئی لوڑ نہیں ہوندی۔

فرض دی ادائیگی وچ کوتاہی تے گُٹھے، ویہلے بہ رہن دے سبب بارے

بادشاہی دربار وچ نوکری دی لازمی حاضری وچ ویہلے بہ رہنا یا غلط کم کرنا چلدا اے۔ اوہ ایس پاروں اے کہ ہندوستان دے سیانیاں دا اک گروہ نوشیرواں دے وزیر بزرجمہر دیاں فضیلتاں بارے گل کر رہیا سی۔ آخر نُوں (اوہدے وچ) ایس عیب توں سوا نہ جانیونیں کہ اوہ گلاں کرن وچ مُٹھا اے۔

مطلب اے پئی دیر بڑی لاغدا اے تے سُنن والے نوں بُہتا چر اُڈیکنا پیندا اے۔ تاں اوہ جا کے اِک گل مکمل کردا اے۔ بزرجمہر نے ایہہ سُن لیا تے جواب گھلیا کہ ایہہ سوچدیاں رہنا کہ کیہ آکھاں ایس گل نالوں چنگا اے پئی شرمندگی اٹھاواں کہ میں ایہہ گل آکھی کیوں؟

نظم

سمجھدار تجربہ کار شاعر عُمر کھادا بُڈھا جدوں سوچ لیندا اے تاں گل کردا اے۔ گل کردیاں بغیر سوچیاں سمجھیاں ساہ وی نہ لے۔ بھانویں دیر نال گل کریں۔ ایہدا کوئی غم نہیں پر کریں ٹھیک۔ پہلاں سوچ لئے پھیر ساہ باہر کڈھیں۔ انسان چوکھُر نالوں بولن پاروں ای ودھیرا چنگا اے۔ جے توں گل ٹھیک نہ کریں تے پھیر چوکھُر (نہ بولن تے وی) تیہ موں اگے وے۔

پھیر کیوں بادشاہ سلامت دی کچہری وچ وڈے لوکاں دے سامنے جیہڑے سارے ای اللہ والے لوک تے علم دے سمندر عالماں دا مرکز ہوندے نیں۔ جے میں گل دی روانی وچ دلیری کراں تاں میں شوخی کر رہیا ہوواں گا تے کھوٹی پُونجی بادشاہ سلامت دے حضور پیش کر رہیا ہوواں گا تے پتھر دے کولے دا مُل، جوہریاں دے بازار وچ اِک جَوں برابر سونے وچ چاندی دے رلے جِنا وی نہیں پے سکدا۔ تے سورج سامنے دیوا کوئی پر تو نہیں رکھدا تے کوہ الوند جنے اُچے پہاڑ سامنے کسے اُچے مُنارے دی کیہ حیثیت اے۔

مثنوی

جیہڑا شخص دعوے نال دھوَن اُچی کردا اے اپنے آپ نُوں دھوَن پرنے ای سُٹ لیندا اے۔ سعدی ڈِگا پیا اے تے آزاد اے کوئی ڈِگے پئے نال جنگ لئی نہیں آوے گا۔

پہلاں سوچو تے پھیر بولو۔ کندھ دیاں نینہاں پہلوں بھریاں جاندیاں نیں تے مگروں کندھ بندی اے میں کھجوراں دا مالی ہاں پر باغ وچ نہیں میں محبوب تے ہاں پر کنعان وچ نہیں (میں حضرت یوسفؑ نہیں)

لوکاں لقمان کولوں پُچھیا کہ دانائی کہدے کولوں سِکی می آ۔ اوہنے آکھیا انھیاں کولوں کہ اوہ جِنّا چر تھاں نہیں ٹوہ لیندے پیر نہیں رکھدے۔

مصرع

اندر گھُسن توں پہلاں باہر نکلن دی تدبیر سوچ لے، ویاہ کرن توں پہلاں اپنی مرداویں طاقت ازمالوؤ۔

قطعہ

بھانویں کُکڑلڑائی وچ چالاک ای ہوندا اے، پر تانبے دے پنجے والے بازدے سامنے اوہدی کیہ پیش جاوے گی چُوہا پھڑن وچ تے بلّی وی شیر اے۔ پر جیتے دے جنگی میدان وچ بلّی نوں وی چوہا ای سمجھ۔ پر بزرگاں دے اخلاق دی کھُلھ تے دساہ کھاندیاں جیہڑے کہ وچاریاں غلاماں دے اوگناں توں اکھ میٹی رکھدے نیں تے تھلڑے درجے دے لوکاں دے جُرماں نوں دُھمان دا جتن نہیں کردے۔ تھوڑیاں گلاں گنجن دے طریقے نال اصلوں نویکلیاں مثالاں شعراں تے گزرے ہوئے مرحوم بادشاہاں دیاں سیرتاں وچوں تے اساں تھوڑیاں جیہیاں اپنی قیمتی عُمر وچوں خرچ کر کے ایس کتاب وچ درج کیتیاں نیں۔ جوایس کتاب دی تصنیف دا سبب سن تے توفیق اللہ تعالیٰ ولّوں سی۔

قطعہ

کئی سالاں تائیں ایہہ نظم تے ترتیب قائم رہی ساڈے ولّوں دُھوڑ دا ہر ذرّہ اپنی تھاں تے ڈگے گا۔ پر کوئی نقش جیہڑا میرے ولّوں یادر ہے گا کیوں جو میں اپنی ہستی دی بقا نہیں ویکھدا۔ شاید کوئی درویش صوفی کسے دن رحم کر کے میرے درویش دے حق وچ کوئی دُعا کردے۔

دُسّر لنکھن والی نظر نے کتاب نوں پدھرا سواہرا کرن ، تے باباں دی کاٹ چھانٹ وچ گلّ نوں دوجے بنّے لاون لئی ایس حد تائیں بہتری ویکھی ۔ خاص طور تے ایس لفظے والے باغ تے سنکھنے باغیچہ نوں بہشت دے اٹھاں دروازیاں وانگوں ہوون دا اتفاق ہو گیا۔ ایہہ ایسے پاروں کُنجیا گیا تاں جو ایہہ ملامت تے نہ مُکّے تے ٹھیک گلّ نُوں تاں اللہ تعالیٰ ای زیادہ جاندا اے تے اوہ ای ساڈی فریاد سُنن والا تھاں تے ٹکانا اے۔

پہلا باب: بادشاہاں دی سیرت بارے — دوجا باب: درویشاں دے اخلاق بارے

تیجا باب: صبر قناعت (سنتوکھ) دی فضیلت بارے — چوتھا باب: چُپ دے فائدیاں بارے

پنجواں باب: عشق تے جوانی بارے — چھیواں باب: بڑھاپے تے کمزوری بارے

ستواں باب: سکھلائی پڑھائی دے اثر بارے — اٹھواں باب: بہنی دے آداب تے سیانپ بارے

مثنوی

اوس مدت وچ جدوں میرے لئی ویلا چنگا سی ہجری سن چھے سو چھونجا سی میری نیّت نصیحت دینا سی ، ایسے لئی اساں کہانیاں سُنائیاں ۔ خدا دے حوالے کیتیاں تے چلے گئے ۔

پہلا باب

بادشاہاں دی سیرت بارے

کہانی

میں اک بادشاہ بارے سُنیا اے جہنے اِک بندی وان نوں جانوں مارن دا اشارہ کیتا وچارے نے اوس مایوسی دی حالت وچ اپنی بولی وچ بادشاہ نوں پھکڑ تولنے شروع کیتے تے بکواس کیتی

کیوں جو آکھدے نیں کہ جدوں کوئی جانوں ہتھ دھو بہندا اے جو من اوسُو آکھی جاندا اے۔

بیت

سخت لوڑ ویلے جدوں نکوں مُونہوں جھُل جائے کسے پاسے بھجن دا راہ نہ لبھے انسان تیز تلوار دا قبضہ ہتھ پھڑ لیندا اے۔

ہور شعر

انسان جدوں زندگی توں مایوس ہو جاندا اے زبان درازی کردا اے جویں عاجز مسکین بلی وی کتے تے حملہ کر چھڈی اے بادشاہ نے (درباریاں کولوں پُچھیا بندی وان کیہ پیا آکھدا جے اک نیک خصلت وزیر نے جواب دتا مالکا! ایہہ پیا آکھدا جے وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ.

''اوہ لوک جیہڑے غصہ پی جاندے نیں تے لوکاں نوں معاف کر دیندے نیں'' (ق م آل عمران ۱۳۴)

بادشاہ نوں رحم آیا تے اوہدے خُون کرن دے خیال توں درگزر کر گیا۔ دوجے وزیر نے (جیہڑا پہلے دا مخالف سی) آکھیا ساڈی جنس دے پُتراں (امیراں وزیراں) نوں نہیں چاہیدا کہ اوہ بادشاہ دی کچہری وچ سچ توں سوا کوئی ہور گل کرن۔ اوہنے تے بادشاہ نوں گالیاں دتیاں نیں تے ناواجب گلاں کیتیاں نیں بادشاہ ایس گل توں ناراض ہویا تے فرمایا: اوہ جھوٹھ جیہڑا پہلے نے بولیا سی تیرے بولے سچ نالوں مینوں ودھیرا پسند آیا اے کیوں جو اوہدی نیت پچھے اک بہتری سی تے تیری گل پچھے تیرے باطن دا کوجھا اے تے سیانیاں آکھیا اے بہتری رلیا جھوٹھ فتنے ودھاوَ سچ کولوں ودھیرا چنگا اے۔

قطعہ

جیہڑا شخص بادشاہ دے اینا نیڑے ہووے کہ اوہدا آکھیا ای بادشاہ کرے، اوس تے افسوس ہووے گا کہ اوہ ٹھیک سچ توں سوا ہور کجھ آکھے۔

لطیفہ

فریدوں دے شاہی میحل تے ایہہ مثنوی لکھی ہوئی سی۔

مثنوی

بھراوا! ایہہ دنیا ہمیشہ کسے نال نہیں نبھاندی۔ توں ایس دُنیا دے خالق نال اپنا دِل سچی رکھ۔ بس اینا ای کافی اے توں دُنیا دی بادشاہی تے اوہدی مدد تھاپڑے تے ٹیک نہ لائی رکھ کیوں جو ایہنے تیرے ورگے کئی پالے نیں تے ماروی چھڈے نیں۔ جدوں پاک روح ایتھوں کھسک جاون دا ارادہ کر لئے تاں تخت تے مرنا، یا مٹی گھٹے تے مرنا اکو جیہا ای اے۔

کھانی

خراسان دے بادشاہاں وچوں کسے نے سلطان محمود سبکتگین نوں سُفنے وچ ڈِٹھا کہ اوہدا سارا سریر مٹی نال مٹی ہویا پیا سی پر اوہدیاں اکھاں اُنجے ای اَکھ کھُتی وچ پھر رہیاں سن تے ویکھ رہیاں سن۔ سارے سیانے ایس سفنے دی تاویل کرن وچ عاجز آ گئے۔ سوائے اک درویش دے جہنے ٹھیک تاویل کیتی تے آکھیا اوہ حالے وی ویکھ رہیا اے کہ اوہدا ملک دوجے سانبھی بیٹھے نیں۔

قطعہ

چوکھے نامی گرامی بندے دھرتی تھلے دفنائے گئے نیں کہ اوہناں دی ہوند دا زمین تے کوئی تھوہ ای باقی نہیں رہ گیا۔ اوہ مائی بڈھی جنھوں لوکاں بھوئیں تھلے دفنا دتا سی اوہدی لاش مٹی نال انج مٹی ہوگئی کہ اوہدیاں ہڈیاں وی نہیں رہ گھیاں (کیہ ہویا جے میحل دی کندھ ڈِگی رہ گئی) پر نوشیرواں دا مبارک ناں نیاں پاروں حالے تائیں زندہ اے۔ بھانویں نوشیرواں گزرے نُوں چوکھا زمانہ گزر گیا اے۔ ایس توں پہلاں کہ تیرا ناں لے کے تیری موت دا اعلان ہو جاوے اے فلانیا ڈھینگرا یا کوئی نیکی کر لئے تے عمر نوں غنیمت سمجھ۔

کھانی

میں اک شہزادے بارے سُنیا سی کہ اوہ قد دا چھوٹا تے حقیر سی تے اوہدے دوجے بھرا اُچے تے خوبصورت سَن، اک وار پیو نے نفرت تے حقارت نال اوہدے ولّوں ویکھیا تے پُتر سمجھداری تے

دانائی نال معلوم کر گیا۔ تے پچھیا اباجی! چھوٹے قد دا عقل وند چنگا اے کہ اُچا لمّا بے وقوف ایہہ ضروری نہیں کہ جیہڑا قد کاٹھ وچ گھٹیا ہووے قیمت قدر وچ ودھیا نہ ہووے۔

عمدہ عربی محاورہ یقیناً انج اے کہ ''بکری حلال تے پاک اے پر ہاتھی مُردار اے''۔

شعر

زمین دے سارے پہاڑاں توں سب توں چھوٹا طُور اے پر اللہ تعالیٰ دے نزدیک اوہدی قدر تے منزلت سب توں وڈی اے۔

قطعہ

تُونہہ اوہ سُنیا اے کہ اک دانا لاغر نے اک وار موٹے مورکھ نُوں آکھیا سی۔ عربی گھوڑا بھانویں ماڑا ای ہووے پھیر وی اوہ کھوتیاں دے ایک اصطبل توں بہتر ہندا اے۔

پیوہس پیا تے حکومت دے وڈے رکناں نے اوہنوں پسند کیتا تے اوہدے بھرا دِل وچ رنج ہوئے۔

قطعہ

جِنّا چر کوئی شخص گل نہیں کرے گا اوہدیاں خامیاں تے خوبیاں لُکیاں رہن گیاں ہر جنگل وچ ایہہ شک نہ لے جا کر چترم چترے نقشاں والا قالین ورگا پتھر (غالی) پیا اے شاید کِتے چیتا ای سُتا پیا نہ ہووے۔

میں سنیا اے کہ بادشاہ نوں اوس مدّت وچ اک کرڑے دشمن نے جدوں دوہاں پاسیاں دے لشکراں نے آپس وچ آمنا سامنا کیتا تے لڑائی کرن دا ارادہ کیتا تاں پہلا شخص جیہڑا میدان وچ نتریا اوہو پُتّر سی جہنے آکھیا۔

قطعہ

''میں اوہ نہیں ہوواں گا کہ جنگ دے دیہاڑے تُونہہ میری کنڈ ویکھیں گا میں اوہ آں کہ توں میرا سر مٹی تے رت وچ ویکھیں گا۔

اوہ جیہڑا کہ جنگ لیاؤندا اے اپنے خون نال کھیڈدا اے تے جیہڑا میدان دے دیہاڑے نس جاندا اے اوہ لشکر دی رت نال کھیڈدا اے''۔ ایہہ آکھ کے دشمن دے لشکر تے ٹٹ پیا۔ کجھ جنگی سپاہیاں نوں قتل کیتوسُو۔ جدوں پیوے سامنے آیا تعظیمی سجدہ کیتا تے آکھیا۔

قطعہ

اے اوہ بندیا! تینوں میری شخصیت حقیر جاپی اے تو نہہ نوشیرواں دی دھی ورگے کھروے نروئے سریر نوں ہنر نہ سمجھ بیٹھیں۔ نازک لک والا گھوڑا تے کم آجاندا اے پر جنگی میدان دے دِن واڑے وچ پلی راکھویں گاں کم نہیں آوندی۔

آکھدے نیں دشمن دی فوج چوکھی سی تے ایہہ تھوڑے سن۔ اک ٹولی نے نس جاون دا ارادہ کیتا اوسے مُنڈے نعرہ ماریا تے آکھیا اے بہادرو جتن کروا تے زنانے کپڑے نہ پہنو۔ سواراں دی اوہدے ایہہ آکھن نال، انھے واہ حملے دی جرأت ودھ گئی تے اوہناں اکو وار حملہ کردتا۔ میں سنیا ایں کہ اوسے ای دِن دشمن تے فتح پالیونیں۔

پیو نے مُنہ سر چُمیا کجھ وچ لیا تے ہر روز اوہدے ول خاص دھیان ودھا دتا ایتھوں تائیں کہ اپنا ولی عہد بنا دتا۔ اوہدے بھرانّواں نے ساڑا کیتا اوہدے کھانے وچ موہرا پا دتا۔ اوہدی بھین چوبارے وچوں ویکھ رہی سی۔ اوہنے کھڑکی کھڑکائی بھرانے ذہانت نال معلوم کرلیا تے ہتھ کھانے توں پرانہہ چُج لیا تے آکھیا۔ محال اے کہ ہنرمند مرجاون تے بے ہُنرے اوہناں دی تھاں مل بیٹھن۔

شعر

بھانویں جہان وچوں ہُما مُک مٹ وی جاون، تاں وی کوئی شخص اُلو دے سائے تھلے نہیں آوے گا۔

پیونوں ایس حال توں اطلاع دتی گئی اوہنے اوہدے بھرانّواں نوں سدیا تے مناسب طور نال کن کھچے۔ ایہدے مگروں ہراک بھرائی شہر دیاں طرفاں وچوں اوہدی مرضی دا حصہ مقرر کیتا تاں جو فتنے دی اگ بُجھ جاوے۔

تے جھگڑا مُک گیا۔ کیوں جو دس درویش اک گودڑی وچ سوں سکدے نیں تے دو بادشاہ اک بادشاہی وچ نہیں سما سکدے۔

قطعہ

جے خُدا دا بندہ ادھی روٹی ای کھالوے تاں دو جی ادھی اوہ درویشاں تے خرچ کر دے گا۔ بادشاہ کسے آب و ہوائی خطے دے اِک ملک تے قبضہ کرلیندا اے تے ایسے طرحاں کسے ہور آب و ہوائی خطے تے قابض ہون دی فِکر وچ پے جاندا اے۔

کھانی

عرب دے ٹھگ چوراں دا اِک گروہ پہاڑ دی چوٹی اُتے بیٹھا ہویا سی قافلیاں دے رستے بند تے شہراں دی رعایا اوہناں دے مکراں توں سہمی بیٹھی سی۔ تے بادشاہ دی فوج ایس پاروں مغلوب سی کہ اوہ پہاڑ دی چوٹی تے راکھواں مورچا مَل بیٹھے سن تے اوہناں ایس مورچے نُوں اپنے بچاؤ اِٹکا نا بنایا ہویا سی اوس طرف دے مُلکاں دے سیانیاں نے اوہناں دے نقصان توں بچن لئی متے پکائے کہ جے ایہہ ٹولا ایسے طریقے نال کجھ چر قائم رہ گیا تے مقابلہ ناممکن ہو جاؤ۔

مثنوی

جیہڑے رُکھ نے جُنے ای جڑاں پھڑیاں نیں اک شخص دی طاقت نال اپنی تھاں توں پٹیا جائے گا تے جے ایہہ رُکھ ایسے طرحاں ای کجھ چر لمکیا رہیا تاں تُونہہ اوہنوں گڈ جُتے ڈھگیاں نال وی جڑھاں توں نہیں پُٹ سکیں گا۔

چشمے دی موری نُوں اِک سلائی نال ای بند کرنا مناسب اے۔ جے چشمہ بھر گیا تاں اوہ ہاتھی نال وی بند کیتا جانا مناسب نہیں۔ گل ایہو قرار پائی کہ کسے شخص نوں اوہناں دی جاسوسی لئی مقرر کیتا جاوے تے کجھ لوک فرصت دا دھیان رکھن اوس ویلے تائیں کہ جدوں اوہ کسے قوم تے حملہ کرن گئے ہوون تے ڈیرا لگا رہ جاوے۔

کجھ بندیاں نوں جنھاں مصیبتاں جھاکیاں ہوون۔ لڑائیاں وچ ازمائے گئے ہوون۔ او تھے بھیجیا جاوے تاں جواوہ پہاڑ دی گھاٹی وچ لُکے رہن۔ رات ویلے جدوں ڈاکو سفر کر کے تے لُٹ مار کر کے واپس مُڑے تے ہتھیار سریر توں کھول دتے تے لُٹ دا سامان رکھ دتا۔ تاں سب توں پہلا دشمن جیہنے اوتھاں تے حملہ کیتا اوہ نیندر سی۔ جدوں رات دا اک پہر لنکھیا۔

شعر

سورج دی نکی جدوں کالک وچ ڈُبّی ۔ حضرت یونسؑ مچھلی دے مُنہ وچ چلے گئے بہادر مرد چھپن دی تھاں توں کُد پئے تے اِک دیاں مُشکاں بنھ دتیاں سویرنوں بادشاہ سلامت دی کچہری وچ پیش کیتے گئے جنھتے ساریاں نوں قتل کرن دا حکم دے دِتا۔

اتفاق نال اوہناں وچ اِک جوان سی جہنوں اُٹھدی جوانی دا میوہ نواں پہنچیا سی اوہدیاں گلھاں دے باغ دا سبزہ حالے نواں اُگیا سی۔ اِک وزیر نے شاہی تخت دے پاوے نوں چُمیا تے سفارش دا چہرہ زمین تے رکھیا تے آکھیا ایس منڈے نے حالے حیاتی دے باغ دا کوئی پھل نہیں چکھیا اے۔ تے جوانی دے پہلے پھلاں توں وی کوئی فائدہ نہیں سی اٹھایا۔ کرم دی آس تے مالکانہ اخلاق ایہہ وے کہ ایہدا خون بخشن دا احسان تُسی میرے سر رکھو۔

بادشاہ ایس گل توں ناراض ہوگیا تے بادشاہ دی اُچی رائے اوہدے موافق نہ آئی تے آکھیا۔

فرد

نا اہل دے ہتھوں مُڈھلی تربیت انج اے جویں گنبد تے اخروٹ رکھیا جاوے اجیہا شخص تے نیکاں دا سایہ وی حاصل نہیں کرسکدا۔

ایہناں دی نسل تے مُڈھ وڈھ چھڈنا ودھیرا مناسب اے کہ اگ بُجھا دینا تے زندہ کولا بچائی رکھنا، سپ مار دینا تے اوہدے سپولیئے دی راکھی کرنا عقلمنداں دا کم نہیں بدل بھانویں آبِ حیات وی ورھاوے تُونہہ ہینت دی ٹاہنی توں پھل نہیں کھائیں گا۔ کمینے نال وقت نہ لنگھا کہ تونہہ سَن دے کانیاں توں شکر نہیں کھا سکیں گا۔

وزیر نے ایہہ گل سُنی تے کوڑا گھُٹ کر کے پی گیا۔ تے بادشاہ دی رائے دی خوبی تے شاباش آکھی تے آکھیا جو کجھ بادشاہ سلامت نے فرمایا اے بالکل ٹھیک اے تے ایس مسئلے نوں رد نہیں کیتا جاسکدا کہ جے مُنڈا اوہناں بداں دی بہنی بہ کے تربیت پاندا تے اوہناں دا اصلا پھڑ لیندا۔ تے اوہناں وچوں ای اک ہو جاندا، پر ایس غلام نُوں آس اے کہ اوہ نیکاں دی بہنی وچ تربیت پائے تے عقل منداں دی خُو پھڑ لئے کہ حالے اوہ بچہ اے تے اوس قوم دی سرکشی تے دشمنی والی سیرت نے اوہدے ضمیر وچ ڈیرا نہیں لایا۔ حدیث شریف وچ آیا اے۔

''ہر بچہ اسلام دی فطرت تے پیدا ہوندا اے تے ایہدے ماپے ایہنوں یہودی یا نصرانی تے مجوسی بنا دیندے نیں۔'' مامن مولود الا یولد علی الفطرۃ فابواہ یھودانہ اوینصرانہ اویمجسانہ

(متفق علیہ) (باب الایمان بالقدر) مشکوۃ جلد نمبر ۱

قطعہ

حضرت نوحؑ دا پُتر بداں دی بہنی بیٹھا تے اوہدی نبوّت دا خاندان گُم ہو گیا اصحابِ کہف دے کُتے (قطمیر) نے تھوڑے دِن نیکاں دی پیروی پھڑی تے اِنساناں وچ (جنت دا حقدار) ہو یا۔ ایہہ آکھیا تے بادشاہ سلامت دے گوٹھیاں وچوں اک ٹولا اوہدا سفارشی ہو گیا ایتھوں تائیں کہ بادشاہ نے

اوہدے قتل دا خیال چھڈ دتا تے آکھیا۔ ''بھانویں میں بہتری نہیں ویکھی پر میں ایہنوں بخشیا''

رُباعی

تینوں پتہ اے کہ رُستم پہلوان دے پیوزال نے رُستم نوں کیہ آکھیا سی دشمن (کدی) حقیر بے چارا نہیں گِنیا جاسکدا۔ اساں بہت واراں ویکھیا اے کہ پانی دا چھوٹا جیہا چشمہ جدوں ودھیرا ہو جاندا اے تے اُوٹھنوں سنے بھار روڑھ لے جاندا اے۔

مکدی گل ایہہ کہ ڈاکو مُنڈے نوں نازنعمت نال پالیونیں تے اک ادیب استاد نوں اوہدی تربیت لئی مقرر کر دتّونیں۔ ایتھوں تائیں کہ اوہنوں چنگی طرح بولن تے کسے دی دلیل کٹن، بادشاہ دی نوکری دے طور طریقے، سکھا دتّونیں تے اوہ ساریاں دیاں نظراں وچ جچ گیا۔ اک وار وزیر نے اوہدے اخلاق دیاں عادتاں وچوں بادشاہ دے دربار وچ تھوڑا جیہا بیان کیتا کہ عقل منداں دی سکھلائی نے اوہدے تے اثر کیتا ہویا اے تے پرانی جہالت اوہدی فطرت وچوں باہر کڈھی گئی اے۔ بادشاہ ایس گل تے مسکرا پیا تے آکھیا۔

بیت

بگھیاڑ دا بچہ اوڑک نُوں بگھیاڑ ای ہوندا اے بھانویں اوہ آدمیاں نال ای وڈا ہویا ہووے۔

دو کُو سال ایسے وچ ای نکل گئے محلّے دے اوباش لوکاں داٹولا اوہدے نال رل گیا تے دوستی دا عہد کر لیونیں۔ ایتھوں تائیں کہ موقع پا کے وزیر تے ایہدے دو پُتراں نوں مار چھڈیو سُو تے بے حد دولت چائیو سُو تے اوہ اپنے پیودی تھاں تے ڈاکو اں دے غار وچ بہ گیا تے مجرم ہو گیا۔

بادشاہ نے حسرت دی اُنگل دنداں وچ دبی تے آکھیا۔ ....

قطعہ

کوئی شخص بداصل لوہے وچوں چنگی تلوار کویں کڈھ سکدا اے۔ اے سیانیا! کوئی کمینہ سکھلائی نال شریف نہیں ہو جاندا، بارش دے مزاج دی نازکی وچ کوئی فرق نہیں۔ باغ وچ پوست دا پھل اُگدا اے تے کلر اٹھی بھوئیں وچ گھاہ بُوٹ اگدے نیں۔

قطعہ

کلر اٹھی زمین سُنبل پیدا نہیں کردی اوہدے وچ اپنی کرنی دا بی ضائع نہ کر۔ بداں نال نیکی کرنی انج ای اے جویں نیک مرداں نال بدی کرنی۔

کھانی

بادشاہ اغلمش دے محل دے دروازے تے میں اِک فوجی جمعدار دے پُتر نُوں ڈِٹھا اے جیہڑا عقل سُوجھ بوجھ، سمجھ تے چہرے پڑھن دی قابلیت حدوں بُہتی رکھدا سی اوہدے مُنھے توں بزرگی دیاں نشانیاں بچپن وچ ای ظاہر سن۔

فرد

ہوش مندی پاروں اوہدے سر دے اُتے بلندی دا ستارہ چمک رہیا سی۔ مکدی گل ایہہ کہ اوہ بادشاہ دی نظر وچ منظور ہو گیا کیوں جو اوہ ظاہری تے باطنی حُسن رکھدا سی۔ تے عقلمنداں نے آکھیا ہویا اے۔ مالداری دِل نال اے نہ کہ مال نال، تے بزرگی عقل نال اے عمر دے سالاں نال نہیں۔

اوہدا شریکا برادری اوہدے عہدے توں ساڑا کرن لگا تے اوہدے اُتے اک جُرم کرن دی تہمت لا دتیونیں۔ تے اوہدے قتل کرن لئی بے فائدہ جتن کرن لگے۔

مصرع

جدوں دوست مہربان ہووے تاں دشمن کیہ کر سکدا اے۔ بادشاہ نے پُچھیا کہ تیرے بارے اوہناں لوکاں دی دشمنی دا سبب کیہ اے؟

او ہنے آکھیا تہاڈا ملک ہمیشہ خداوندی سائے وچ رہوے میں اپنے نالدے ساریاں نوں ای راضی رکھیا اے سوائے حاسداں دے جیہڑے کدے راضی نہیں ہوئے۔ سوائے میری نعمت وچ گھاٹا پین دے پر اللہ تعالیٰ میرے مالک دے اقبال نُوں باقی رکھے۔

قطعہ

اے اللہ مینوں ایہہ شکتی دے کہ میں کسے دا دِل نہ دُکھاواں تے حاسد دا کیہ کراں اوہ تے آپ ای دُکھ وچ اے۔ حاسدا تونہہ مرجا تاں جو تونہہ ایس دُکھوں چھٹ جائیں کہ اوہدی تکلیف توں تونہہ موتوں سوا نہیں چھُٹ سکیں گا۔

قطعہ

بدنصیب لوک دِل دی سدھر نال ایہہ چاہندے نیں کہ مقبول بندیاں دی دولت تے مرتبہ گھٹے جے چمگدڑ دی اکھ والا دِن نوں نہیں ویکھ سکدا تے سورج دی اکھ دا کیہ گناہ اے ایہو جیہیاں ہزار اکھاں تونہہ ٹھیک حالت وچ چاہنا ایں۔ بدّل تھلے آئے سورج نالوں ایہناں دا انھیاں رہنا بہتر اے۔

کہانی

عجم دے کسے بادشاہ بارے حکایت بیان کردے نیں کہ او ہنے رعیّت دے مال اُتے ہتھ لمّا کیتا ہویا سی نالے سختی تے دُکھ دینا شروع کیتا ہویا سائو۔ ایس حد تائیں کہ لوکیں اوہدے ظلماں دے مکر فریباں توں جہانوں چلے گئے تے اوہدے ظلم دی مصیبت توں مسافری دی راہ پھڑلئی جدوں عام لوک گھٹ گئے تے ملک دی آمدنی وی گھٹ گئی تے خزانہ خالی ہوگیا نالے دشمناں نے ملک فتح کرن دا لالچ کیتا تے سرحداں تے زور آپایو نیں۔

قطعہ

جو شخص مصیبت دے دیہاڑے دافریاد سُنن والا چاہندا اے۔ اوہنوں آکھو کہ سلامتی دے دناں وچ سخاوت احسان کرن لئی جتن کرے۔

جے توں اپنے کن وِنّے غُلام نوں نہیں نوازیں گا تے چھڈ کے چلا جاوی گا۔ مہربانی کر مہربانی کہ بیگانہ وی تیرا کن ودھا غلام بن جاوے۔

اِک واراں اوہدی مجلس وچ شاہنامے دی کتاب پڑھ رہے سن۔ ضحاک بادشاہ دی بادشاہی دے نِکھرن ڈھلن تے فریدوں دے زمانے دا ذِکر سی۔ وزیر نے بادشاہ نوں پُچھیا کیہ کوئی جان سکدا اے کہ فریدوں جیہڑا خزانہ، مُلک تے نوکر چاکر نہیں سی رکھدا بادشاہی اوہدے تے کیویں مقرر ہو گئی اوہنے آکھیا جویں تُونہہ سنیا اے کہ لوکیں پارٹی بازی پاروں اوہدے دوالے جمع ہو گئے سن تے طاقت پھڑ گئے سن۔ انج اوہنے بادشاہی پائی۔ اوہنے آکھیا۔ اے بادشاہ جدوں لوکاں دا دوالے جمع ہو جانا بادشاہی دا سبب اے تے تونہہ لوکاں نوں کاہدے لئی پریشان کرنا ایں شاید تُونہہ بادشاہی کرن دا بھیت نہیں جاندا۔

فرد

بالکل ایہوای بہتر اے کہ فوج نوں دِلوں صاف نیت نال پالیا جاوے کیوں جو بادشاہ فوج نال ای سرداری کردا اے۔

بادشاہ نے پُچھیا سپاہیاں، رعایا، تے لشکر دا بادشاہ دے حق وچ اکٹھے ہو جاون دا سبب کیہ ہووے گا۔ وزیر نے آکھیا بادشاہ نوں کرم تے رحم کرنا چاہیدا اے کہ لوکیں اوہدے نیڑے آون تاں جو اوہ اپنی بادشاہی وچ بے خوف ہو کے بہ جاون تے تیرے کول ایہہ دونویں تھوک ای نہیں۔

مثنوی

ظلم دے پیشے والا بادشاہی نہیں کر سکدا کیوں جُو بگھیاڑ کولوں عیالی دا کم نہیں ہو سکدا اوہ بادشاہ جیہڑا ظُلم دی نینہہ رکھدا اے اپنے ملک دی کندھ دیاں نینہاں کھوتر دا اے۔..... بادشاہ نُوں نصیحت دین والے وزیر دی مت مخالف طبع پاروں موافق نہ آئی تے اوہدی گل توں ناراض ہو کے مُنہ پھیر لیوسو۔

تے اوہنوں جیل بھیج دتا بہتا چر نہیں سی لنکھیا کہ بادشاہ دے چچیراں نے جھگڑا پالیا تے مقابلے لئی لشکر سجا لئے تے اپنے چاچے دی جائیداد دا حصہ منگیا۔ جیہڑے قبیلے ایہدے ہتھوں ظلم توں اپنے تنگ آئے ہوئے سن تے پریشان ہو چکے سن اوہناں دے دوالے حق وچ جمع ہو گئے، تے طاقت پھڑ لئیو نیں ایتھوں تائیں کہ ملک ایہدے قبضیوں نکل گیا تے چچیرے بھراواں کول ٹِک گیا۔

مثنوی

اوہ بادشاہ جیہڑا اپنے وفادار غلاماں تے ظلم کردا اے اوہدا دوست وی سختی دے دن اوہدا زورا ور دشمن ہو جاندا اے۔ اپنی رعایا نال صُلح کر لئے تے دشمن دی جنگ توں امن امان نال بہ جا۔ کیوں جو نیاں کرن والے شاہنشاہ دی رعایا ای اوہدا لشکر ہوندی اے۔

فرد

دھیان رکھیں اپنے ماتحت غلاماں دا غم ضرور کھائیں تے زمانے دی زبردستی توں ڈریں۔

کہانی

اک بادشاہ اپنے عجمی غلام سنے سمندری کشتی وچ بیٹھا سی۔ نالے غلام نے پہلاں سمندر نہیں سی ویکھیا ہویا تے کشتی وچ بیٹھن دے دُکھ دا تجربہ نہیں سی کیتا ہویا۔ اوہنے رونا شروع کر دتا تے اوہدے سر یر وچ کنبنی چھڑ پئی تے ایہدے نال بادشاہ دی خوشی وچ بے سوادی پے گئی کیوں جو نازک طبیعتاں اجیہی حالت دے تصورنوں وی برداشت نہیں کر سکدیاں۔ کشتی دے مسافر کوئی علاج نہیں سَن جاندے۔ اوس کشتی وچ اِک سیانا وی بیٹھا ہویا سی اوہنے بادشاہ سلامت نوں آکھیا جے حضور مینوں حکم دین تے میں ایہنوں کسے طریقے نال چپ کرا دیاں۔ بادشاہ آکھیا۔ تہاڈی بڑی مہربانی ہووے گی، سیانے نے حکم دتا کہ اوس غلام نوں سمندر دے وچ سُٹ دِتا جاوے۔ کجھ واراں غوطے کھادے تے ایہدے مگروں لوکاں اوہدے وال پھڑ کے کشتی دے سامنے لے آندا تے اوہ اپنے دوہاں ہتھاں نال کشتی دے پچھلے حصے نال لمک گیا۔

جدوں غلام باہر نکلیا تاں اِک گھٹے آرام نال بہ گیا۔ بادشاہ نوں حیرانی ہوئی او ہنے سیانے نوں پُچھیا کہ ایہدے وچ کیہ حکمت سی۔ او ہنے آکھیا کہ غلام نے پہلاں دُبن داڈکھ نہیں سی ویکھیا ہویا تے کشتی دی سلامتی دی قدر نہیں سی جاندا۔ ایسے طرحاں ای خیر خیریت دی قدر روی او ہوای جاندا اے جیہڑا کدے مصیبت وچ پھسیا ہووے۔

قطعہ

اے رجے ڈھڈ والے تینوں جواں دی روٹی چنگی نہیں لگدی۔ جیہڑی شے تیرے لئی بڑی کوجھی اے اوہ میرے لئی سوہنی معشوق اے۔ بہشتی حوراں لئی اعراف ای دوزخ ہوندا اے تے دوزخیاں کولوں پُچھ ہو کہ اعراف ای بہشت اے۔

شعر

دو بندیاں دیاں ایہناں دو حالتاں وچ بڑا فرق ہوندا اے کہ اک دا یار اوہدی کچھ وچ اے تے دوجے دیاں دونویں اکھاں یار دی اڈیک وچ دروازے تے وِچھیاں ہویاں نیں کہ

کہانی

عجم دا اِک بادشاہ بڈھیپے دی حالت وچ بیمار سی تے زندگی دی آس مکا بیٹھا سی کہ اِک سوار دروازیوں اندر آ گیا تے خوشخبری دتی کہ اساں فلانے قلعے نوں بادشاہ سلامت دے چنگے بھاگاں دے طفیل فتح کر لیا اے تے دشمن قید ہو گئے نیں تے دشمن پاسے دی فوج تے رعایا ساری دی ساری حکم دے زیر ہو گئی اے۔ بادشاہ نے ٹھنڈی آہ بھری تے آکھیا ایہہ خوشخبری میرے لئی نہیں میرے دشمناں لئی اے۔ مطلب اے بادشاہی دے وارثاں لئی اے۔

قطعہ

افسوس اے کہ پیاری عمر ایس آس وچ ای لنگھ گئی کہ جو کجھ میرے دل وچ اے میرے دروازیوں اندر آ وڑے۔

بُجھی ہوئی آس پوری ہوئی پر کیہ فائدہ؟ ایس لئی کہ گذری ہوئی عمر واپس آون دی تاں کوئی آس نہیں۔

قطعہ

اجل دے ہتھ نے کُوچ دا نقارہ وجا دتا اے۔ اے دو اکھیو! سرنوں ''اچھا پھیر چلیے'' آکھو۔ اے ہتھ دیئے تلیے ویلیے تے بانہہ! آ وَاِک دوجے نوں رب راکھا آکھیے۔

اے میرے دشمن جیہی سدھر رکھن والے دوستو! میرے ڈِگے ہوئے اُتوں ہن لنگھ وی جاؤ۔ میرا وقت تے بے وقوفی نال لنگھ ای گیا اے۔ میں عمل نہیں کر سکیا تسی تے میری نادانی توں بچ جاؤ۔

کھانی

لوکاں عادل نوشیرواں دے پُتر ''ہرمز'' کولوں پُچھیا کہ تُوں اپنے پیو دے وزیراں وچ کیہ گناہ ویکھیا سی کہ اوہناں نوں قید کر دتا سائی۔ اوہنے آکھیا میں کوئی گناہ معلوم نہیں کیتا پر میں بے یقینی نال جاندا ساں کہ ایہناں دے دلاں وچ میرے بارے بے حد خوف اے تے اوہ میرے زمانے وچ میرے تے پورا وساہ نہیں سن کھاندے۔ میں ڈردا ساں کہ اپنے جانی خوف دے ڈرتوں مینوں ای جانوں مُکان دا ارادہ نہ کر لین۔ بس میں سیانیاں دے قول تے عمل کیتا جیہناں آکھیا ہویا اے.....

قطعہ

سیانیا! جیہڑا تیرے کولوں ڈردا اے تُو نہہ اوہدے توں ڈر بھانویں تو نہہ اوہدے ورگے 100 وی جنگ وچ ہرا چھڈے ہوون۔ سپ چھیڑو دے پیر تے ایس لئی لڑدا اے کہ اوہ کدھرے اوہدے سر نوں پتھر نال نہ کُٹ چھڈے توں ویکھیا نہیں کہ جدوں بلی بے وسی ہو جاندی اے اوہ چیتے دیاں اکھاں پنجہ مار کے کڈھ دیندی اے۔

کھانی

میں حضرت یحییٰ علیہ السلام دی قبر دے سرہانے دمشق دی جامع مسجد وچ اعتکاف بیٹھا ہویا ساں

کہ عرب دے بادشاہاں وچوں (جیہڑا کہ بے نیائیں وچ مشہور سی) اندر آیا نماز پڑھ کے دعا کیتی تے مراد منگی۔

فرد

درویش وچارے تے امیر لوک ایس آستانے دی ڈھوڑ دے غلام نیں تے اوہ جنے ودھیرے امیر ہوندے جاندے نیں اونے ای ودھیرے محتاج ہوئی جاندے نیں۔ پھیر بادشاہ مینوں آکھن لگا۔ ایس لئی جویں مرضی تساں درویشاں دی اے تے تہاڈے ورتا دی سچائی ہوندی اے اپنا دھیان میرے ول کرو کہ میں اک ڈاڈھے دشمن توں ریکیا پھرنا۔ میں اوہنوں آکھیا ماڑی رعایا تے رحم کریا کر تاں جو تگڑے دشمن ولوں دُکھ نہ ویکھیں۔

نظم

طاقت ور باہاں تے وینی دی طاقت نال ماڑے مسکین دا ہتھ توڑنا جرم اے جیہڑا ڈگے پئے نوں نہیں بخشدا اوہ اوس ویلے توں نہیں ڈردا جدوں اوہ آپ تلکے گا۔ تاں کوئی اوہدا ہتھ نہیں پھڑے گا۔ جنتی بدی دا بی بیجیا تے نیکی دی آس رکھی فضول متے پکائے، تے جھوٹھے خیال قائم کیتے۔ کناں وچوں رُوں دے بُجے باہر کڈھ تے لوکاں نال پورا نیاں کرجے توں انصاف نہ کیتا تے اگے انصاف والا دیہاڑا وی ہے ای۔

مثنوی

آدم دے بچڑے اک دوجے دے سریر دے انگ نیں کیوں جو اوہ پیدائش وچ اکو مُول توں بنے نیں۔ جدوں زمانہ کسے انگ نوں دُکھ پیڑ دیندا اے دوجے انگ بے چین ہو جاندے نیں تاں تو نہہ جیہڑا دوجے آدمیاں دے دکھاں توں بے غم ایں تیرا تے ناں ای آدمی نہیں ہونا چاہیدا۔

کھانی

دعا دی قبولیت والا اِک درویش بغداد وچ ظاہر ہویا۔ لوکاں حجاج بن یوسف نوں خبر کر دتی تے اوہنے درویش نوں سد گھلیا تے آکھیوسُو کہ ''میرے حق وچ نیک دعا منگ'' درویش نے آکھیا'' ربا! ایہدی جان کڈھ لے''۔ حجاج نے آکھیا اللہ دا واسطہ ای ایہہ کیہ دعا منگی آ۔ درویش نے آکھیا ایہہ دعا تیرے لئی تے سارے مسلماناں لئی دعائے خیر اے۔

مثنوی

کمزور ماڑے نوں تنگ کرن والیا زبردستا! تیرا ایہہ بازار کدوں تائیں گرم رہے گا؟ تیری حکومت کِس کم آوے گی؟ تیرا تے مرجانا ای بہتر اے کیوں جو تُوں نہہ انساناں نوں دُکھ پہنچانا ایں۔

کھانی

اِک بے نیائیں بادشاہ نے اللہ والے اک نیک بندے توں پُچھیا کہ کیہڑی عبادت ودھیری فضیلت رکھ دی اے؟ اوہنے جواب دتا تیرے لئی ادھے دن دی نیند رای عبادت اے تاں جو تُوں خلقت وچوں کسے اللہ دے جی نوں تنگ نہ کریں۔

قطعہ

میں اک ظالم نوں دوپہر تائیں سُتا ویکھیا تے آکھیا ایہہ فتنہ اے۔ سُتا ای رہے تے بہتر اے تے جدوں ایہدی نیند رایہہ دے جاگن نالوں بہتر اے ایہو جیہی بھیڑی حیاتی نالوں تے مردہ ہونا ای بہتر اے۔

کھانی

میں اِک بادشاہ بارے سُنیا اے کہ اوہ ساری رات عیش عشرت کر کے ای دن چڑھا چھڈ دا سی تے مستی دی لور وچ سکھر تے اپڑ کے آکھر رہیا سی۔

بیت

ساڈے واسطے ایس جہان تے ودھیرا خوش ایس دم توں سوا ہور کوئی نہیں کہ سانوں کسے نیک تے بد توں ڈر نہیں تے نہ ای کسے کولوں غم اے۔

اک درویش سردی وچ ننگا ستا پیا سی اوہنے آکھیا۔

بیت

اے اوہ جیہڑ یا تیرے بھاگاں ورگا ایس جہان تے کوئی نہیں۔ میں من لیا کہ تینوں اپنا تے کوئی غم نہیں پر ساڈا غم وی نہیوں۔ بادشاہ نوں گل پسند آئی ہزار دینار دی تھیلی کھڑ کیوں باہر سُٹ کے آکھیوسُو پلّے بنھ لئے۔ درویش نے آکھیا پلّا کتھوں لیاواں کہ میرے کول تے کپڑے وی کوئی نہیں۔ بادشاہ نوں اوہدے حال دی کمزوری تے رحم ہور ودھ گیا تے اوہدے لئی شاہی قیمتی جوڑا تیار کرایا تے اوہدے کول گھل دتا۔ درویش نے اوس نقدی تے جنس نوں تھوڑی مدت وچ کھالیا تے اُڈاپڈا چھڈیا تے پھیر واپس آ گیا

بیت

جویں عاشق دے دِل وچ صبر تے چھانئی وچ پانی نہیں ٹِکدا آزاد لوکاں دی تلی تے مال وی نہیں ٹِکدا۔

اوس حالت وچ جدوں بادشاہ نوں اوہدے بارے کوئی پرواہ نہیں سی لوکاں نے اوہدا حال دس دتا تے بادشاہ ناراض ہوگیا تے اوہدے ولوں مُنہ وَٹ لیوسُو۔ ایسے مقام تے علم تے دانائی والے سیانیاں آکھیا ہویا اے کہ بادشاہاں دے فوری عمل دی تیزی توں بچنا چاہیدا اے کہ اوہناں دے ارادیاں دا چوکھا حصّہ بادشاہی دے وڈے وڈے کمّاں نال لمکیا ہوندا اے تے بادشاہ لوک عام رعایا دی بھیڑ نوں نہیں جھلدے۔

مثنوی

اوس بادشاہ دی دولت اوہدے لئی حرام ہووے گی جیہڑ ا فرصت دے ویلے اوہدی راکھی نہیں کردا۔ جنا چرتُو نہہ پہلاں توں گل کرن دی گنجائش نہ دیکھ لویں (گل نہ کر) کیوں جو بے موقع گل کر کے اپنی قدر نہ گھٹالویں۔

بادشاہ نے آکھیا ایہہ بے ادب فضول خرچ مانگت جہنے اپنی دولت اینی تھوڑی مدت وچ کھلار اُڈا چھڈی ایہنوں دھکے مار کے باہر کڈھو۔ کیوں جو بیت المال دا خزانہ مسکیناں دی بُرکی لئی اے نہ کہ شیطان دے بھرانواں دی بھُکے باز والی بوٹی اے۔

بیت

اوہ مورکھ جیہڑا چٹے دِن خوشبو والی موم بتی بالی رکھدا اے تُونہہ چھیتی ای ویکھیں گا کہ رات نوں وی اوہدے دیوے وچ تیل نہیں ہووے گا۔ اِنَّ الْمُبَذِّرِیْنَ کَانُوْا اِخْوَانَ الشَّیَاطِیْن. کتھاں فضول خرچی کرن والے ضرور شیطان دے بھرانیں (ق م بنی اسرائیل ۲۷)

اک نصیحت دین والے وزیر نے آکھیا مالکا! مینوں تے ایہدے وچ بہتری دسدی اے کہ اجیہے شخصاں نوں موتوں بچاون لئی خوراک تھوڑی تھوڑی کر کے جاری کیتی جاوے تاں جو اوہ خرچ وچ فضولی نہ کرن پر جو کجھ تساں اوہنوں جھڑک کے پچھاں ہٹاون دا حکم دتا اے۔ کہ پہلاں کسے شخص نوں مہربانی نال آس وند بنالینا تے پھیر اوہنوں ناامیدی نال مریڑا کر دینا ایہہ طاقت شان دے مالکاں لئی مناسب نہیں۔

نظم

چوکھے لالچی لئی اپنے دروازے نہیں کھولے جاسکدے تے جدوں کھُلھ جاون اوہناں نوں سختی نال بند نہیں کیتا جاسکدا۔

قطعہ

کوئی نہیں ویکھدا کہ حجاز دے پیاسے (حاجی لوک) کھارے پانی دے کنڈھے اکٹھے ہوئے ہوون جتھے وی مٹھے پانی دا چشمہ ہوندا اے انسان پنچھی تے کیڑے مکوڑے اوہدے دوالے آجاندے نیں۔

کھانی

پہلے بادشاہواں وچ اِک بادشاہی تعلق دے معاملیاں وچ سُستی کرداسی تے فوج نوں سختی وچ رکھدا سی لازمی گل اے کہ جدوں اک سخت دشمن نے منہ وکھالیا تے سارے کنڈ کر گئے۔

مثنوی

جدوں بادشاہ خزانے نوں اپنے سپاہی کولوں بچا کے رکھن گے تاں اوہنوں وی تلوار ہتھ وچ لیجاون توں ڈر آوے گا اوہ سپاہی جنگ دے میدان وچ کیہ بہادری کرے گا جہدا ہتھ خالی ہووے تے اوہنوں جنگ پیش پے جاوے اوہناں وچوں اک دی، کہ جنھاں غداری کیتی سی میرے نال دوستی سی۔ میں اوہنوں تو ہے لعنت کیتی تے آ کھیا.....اوہ کمینہ اے تے ناشکرا۔ گھٹیا تے حق نہ پچھانن والا اے جیہنے اپنے حال دی تھوڑی جیہی تبدیلی نال اپنے پرانے مالک توں منہ موڑ لیا تے کئی سالاں دیاں نعمتاں تے حق لھویٹ لئے سُو۔ جے تُوں مہربانی کر کے مینوں معاف کر دیویں شاید کہ میرے گھوڑے نے جَوں نہیں سن کھادے تے میری زین دانمدہ کسے اگے گہنے پیا سی۔ جیہڑا بادشاہ دولت ولّوں سپاہی نال کنجوسی کردا اے اوہدے نال سر دھڑ دی بازی نہیں لائی جاسکدی۔

فرد

سپاہی مردنوں سونا (دولت) دے تاں جو اوہ تینوں اپنا سر دیوے تے جے تو نہہ اوہنوں سونا نہ دتا تاں اوہ اپنا سر دُنیا وچ وکن لئی رکھ دے گا۔

شعر

جدوں سپاہی ڈھڈوں رجیا ہویا ہوندا اے تاں سخت حملہ کردا اے تے ڈھڈوں خالی، میدانوں نس جاندا اے۔

کھانی

اک عُہد یوں لتھا وزیر درویشاں دے دائرے وچ آ وڑیا تے اوہناں دی بہنی دی برکت اوہدے وچ سرایت کر گئی تے اوہدے دِل دے اطمینان نے اوہدی مدد کیتی تے بادشاہ اوہدے نال دوبارہ راضی بازی ہو گیا تے اوہنوں عُہدے تے بحال کر دتا۔ جیہڑا اوہدے پسند نہ آیا تے آ کھیا۔

نوکریوں برخاست ہو جانا چنگا اے کہ نوکری تے لگے رہنا۔

رباعی

اوہ جیہڑے خیر خیریت دی گُٹھ بہ گئے اوہناں گُتے دے دند تے نکتہ چین لوکاں دے مُنہ بند کر دتے اوہناں کاغذ پاڑ دتے قلماں توڑ دتیاں۔ نکتہ چیناں دی زبانوں تے ہتھوں چھُٹ گئے بادشاہ نے آکھیا ہر صورت وچ سانوں اک عقلمند شخص کافی ہووے گا۔ جیہڑا بادشاہی دی تدبیر لئی مناسب اے۔ اوہنے آکھیا کہ کامل عقلمند دی نشانی ایہہ وے کہ اوہ سریرنوں ایہو جیہے کماں وچ نہ پائے۔

فرد

ہُما پنچھیاں دے مقابلے وچ ایس لئی شرف رکھدا اے کہ اوہ ہڈیاں کھاندا اے تے کسے پنچھی دا دل نہیں دُکھاندا۔

کہانی

لوکاں شکاری جانور کا لکنے باگھڑ نوں پُچھیا کہ توں ہر ویلے شیر دے نال نال رہنا کیوں پسند کیتا اے۔ اوہنے آکھیا تاں جو میں اوہدے شکار وچوں ودھیا گوشت کھالواں تے میں ویریاں دی شرارت توں بچیا اوہدے رعب دی پناہ وچ حیاتی گزار لواں۔ لوکاں نے اوہدے کولوں پُچھیا کہ ہُن جدوں توں اوہدی حمایت دے سائے وچ آوڑیا ایں تے اوہدی نعمت دے شکریے نوں من لیا ای تو نہہ اوہدے ودھیرا نیڑے کیوں نہیں آوندا تاں جو اوہ تینوں اپنے خاصاں دے دائرے وچ شامل کر لوے۔ تینوں اپنے مخلص غلاماں وچ گن لوے۔ اوہنے آکھیا ایسے حال وی میں اوہدی پکڑ توں محفوظ نہیں ہاں۔

فرد

بھانویں اگ دا پجاری سو سالاں تائیں اگ بالدا رہے جدوں اوہ اکو دم اوہدے اندر ڈگ پئے تاں سڑ ای جائے گا۔ کدی انج وی ہوندا اے کہ بادشاہ دی کچہری وچ ہر دم رہن والے کول، دولت آوندی اے تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ سر وی چلا جاوے کہ سیانیاں نے آکھیا ہویا اے۔

بادشاہاں دی طبیعت دے نت نویں توں نویں رنگ بدلن توں چوکھا بچ کے رہنا چاہیدا اے کہ اوہ کسے ویلے سلام کرن نال ای ناراض ہو جاندے نیں تے کدی گالھ کڈھن تے وی قیمتی جوڑا بخش دیندے نیں تے آکھدے نیں کہ چوکھی ہسان والی طبیعت بادشاہاں دے درباری گوٹھیاں داوڈا فن اے تے سیانے لوکاں لئی عیب اے۔

فرد

تونہہ اپنی ذاتی قدر تے وقار تے قائم رہ۔ ہاسا مذاق تے کھیڈ کُدا اپنے گوٹھیاں لئی رہن دے۔

کھانی

میرے اِک ساتھی نے اجوڑ زمانے دی شکایت میرے کول لیاندی کہ میں خرچ پٹھے ولّوں بڑا تنگ رہناں تے بال بچہ چوکھا اے، فاقے دا بھار جھلن دی طاقت نہیں رکھدا تے کئی واراں میرے دِل وچ آوندا اے کہ کسے دوسری بادشاہی وچ رہائش تبدیل کرلاں۔ تاں جو میں کسے طرحاں دی وی زندگی بسر کراں تاں کسے نوں وی میرے اچھے بُرے حال دی خبر نہ ہووے۔

بیت

کئی وار اوہ بھکھا سُتا تے کسے نہ جاتا کیہڑا اے کئی وار جان لیاں تے آئی جہدے اُتے کوئی شخص وی نہ رویا..... پھیر دشمناں دے پھکڑی لاون توں مگروں میں سوچدا ساں کہ اوہ میرے پچھوں طعنے نال ہسدے نیں تے میرے جتناں نُوں بچیاں دے حق وچ غیر انسانی سلوک سمجھدے نیں تے آکھدے نیں۔

قطعہ

ایس بے غیرت نوں ویکھو کہ ایہہ کدے وی نیک بختی دا مُنہ نہیں ویکھے گا۔ ایہہ اپنے لئی سہولت لبھدا پھردا اے تے بیوی بچے سختی نال زندگی گزار رہے سُو۔

تے ایس حساب پڑتال دے علم جویں تہانوں پتہ اے کہ میں تھوڑا جاندا ہاں جے تہاڈی سفارش نال کوئی کم مقرر ہو جائے جیہڑا دل دے سکون دا موجب ہووے تاں باقی ساری عُمر اوس شکر دی ادائیگی توں باہر نہیں آ سکاں گا۔ میں آکھیا بھراوا! بادشاہ دی نوکری دو پہلو رکھدی اے روٹی دے مسئلے دے حل دی آس، تے جان دا خطرہ تے ایس آس پاروں اوس خطرے وچ پے جانا عقلمنداں دے فیصلے دے خلاف ہووے گا۔

قطعہ

درویش دے گھر کوئی شخص نہیں آوندا کہ زمین تے باغ دا معاملہ (آبیانہ) ادا کریا اپنی ناراضگی تے غصہ چھڈ کے راضی ہو جا۔ یا اپنا دل کلیجی پھیپھڑا کاں سامنے رکھ اپنی لاش دے بُرے حشر لئی تیار ہو جا اوہنے آکھیا ایہہ میرے حال دے مطابق نہیوں آکھیا تے میرے سوال دا جواب نہیوں دتا۔ تُونہہ سِنیا نہیں کہ جہنے خیانت اختیار کیتی اوہدا ہتھ بزدلی پاروں کنبیا۔

فرد

سچ خُدا نوں راضی کرن دا سبب اے۔ میں کسے شخص نوں نہیں ویکھیا جیہڑا سدھے راہ توں گواچ گیا ہووے سیانیاں دا قول اے کہ چار شخص چار شخصاں کولوں دِلوں دُکھی ہوندے نیں۔ بادشاہ کولوں ڈاکو چوکیدار کولوں چور چغل خور کولوں بدکار، تھانیدار کولوں کنجری، اوہ جہدا حساب پاک صاف اے اوہنوں جانچ پڑتال دا کیہ ڈرا اے۔

قطعہ

جے توں چاہنا ایں کہ مُنصف اگے پیشی دے دِن مخالف پارٹی دی طاقت کمزور ہووے تاں اپنے کم چوکھے کھلار کے نہ رکھ۔

بھراواتُونہہ بے باک ہو جا تے کسے کولوں ڈر نہ رکھ۔ کیوں جو دھوبی میلے کپڑے ای پٹڑے پتھر تے مار دے نیں۔

میں اِک لومڑی دا قصّہ وی تیرے حال دے مطابق اوہنوں سنایا کہ لوکاں ویکھیا کہ لومڑی نس بھج رہی اے تے اپنے آپ وچ ڈِگ اُٹھ رہی اے کسے اوہنوں پُچھیا کہ تینوں کیہ مصیبت پئی اے جیہڑی خوف دا سبب اے۔ اوہنے آکھیا میں سنیا اے کہ شیر نوں ونگارے پھڑ رہے نیں۔ اوہنے جواب دتا مور کھے تیرا شیر نال کیہ تعلق واسطہ اے؟ تے اوہدے نال تیری شکل کدوں رَلدی اے۔ اوہنے آکھیا چُپ کر جے حاسد اپنی دشمنی پاروں کہہ دین کہ ایہہ وی شیر دا ای بچہ اے تے مینوں پھڑ لین تاں مینوں چھڈاون دا فکر کہنے کرنا ایں کہنے میرے حال دی تفتیش کرنی ایں؟ ..... جدوں تائیں عراق توں تریاق لیاندی جاوے گی سپ داڈنگیا تے مرای جاوے گا تینوں وی ایسے طرحاں دیانت، تقویٰ تے امانت دا بڑا فضل اے پر دشمن تیری گھات وچ پھڑن نُوں بیٹھے نیں تے مخالف وی گُڑھے بیٹھے نیں۔ جے اوہ تیری سیرت دے اُلٹ بیان کر دین تے تُونہہ بادشاہ دے غصّے دے میدان وچ آ جاویں۔ اوس حالت وچ کُسکن دی طاقت کس نوں ہووے گی؟

بس بہتری ایسے وچ ای ویکھ رہیاں کہ تُونہہ صبر دے مُلک دا پہرہ دے تے سرداری چھڈن بارے آکھ دے۔

قطعہ

سمندر وچ بھانویں ان گنت فائدے نیں پر جے سلامتی چاہنا ایں تے اوہ کنڈھے تے ای اے۔

ساتھی نے جدوں ایہہ گل سُنی ناراض ہو گیا تے میری کہانی ولّوں مُنہ وٹ لیوسُو تے ناراضگی والیاں گلاں کرنیاں شروع کر دتیوسُو ایہہ کیہ عقل بچت سمجھ تے دانشمندی ہوئی۔

سیانیاں دا قول ٹھیک ثابت ہویا اے جنھاں آکھیا اے۔'' دوست اوہ نیں جیہڑے جیل وچ وی کم آوندے نیں کہ دستر خوان اُتے تے دشمن وی دوست دکھائی دیندے نیں۔

قطعہ

اوہنوں دوست نہ کہن جنّے امیری دے زمانے وچ منہ بولا بھائی تے یار ہوون دی ڈینگ ماری ہووے۔ میں اوہنوں دوست سمجھدا ہاں جیہڑا پریشان حالی تے عاجزی وچ دوجے دوست دا ہتھ پھڑے۔ میں ویکھیا اوہ وگڑ دا جا رہیا سی تے میری نصیحت نوں خودغرضی سمجھ کے سُن رہیا سی۔ میں محکمہ مال دے افسر کول گیا تے پچھلی واقفیت جیہڑی ساڈے وچ سی اوہدے حال دی کیفیت بیان کیتی تے اوہدی قابلیت تے حق بیان کیتا۔ ایتھوں تائیں کہ اوہنوں کسے چھوٹے موٹے کم تے لا دتو نیں۔ تھوڑا جیہا وقت انج نکلیا۔ اوہدی طبیعت دی روانی ویکھی تے اوہدی تدبیر دی خوبی نوں پسند کیتو نیں۔ اوس دا کم ایتھوں وی ترقی کر گیا تے ایدوں اُچیرے رُتبے تے تعینات ہو گیا۔ اوہدی نیک بختی دا ستارہ انج ترقی تے سی کہ اوہ عقیدت دی اُچائی تے اپڑ گیا۔ تے بادشاہ دی کچہری دا گوٹھی درباری تے بادشاہ دا اعتباری ہو گیا۔ اوہدے حال دی سلامتی تے میں خوشی کیتی تے آکھیا۔

فرد

رُکے ہوئے کم دا فکر نہ کرتے دِل نہ توڑ بہیں کہ آبِ حیات دا چشمہ انھیرے وچ ای اے۔

شعر

میرا ہوکا اے جے مصیبت دا مار یا دِل تھوڑا نہ کرے اللہ دیاں مہربانیاں لُکیاں ہویاں نیں۔ اوہ ویلے سر بوڑھ پیندیاں نیں۔

فرد

دناں دے گیڑ تے مُنہ بنا کے نہ بہہ جا کیوں جو صبر کوڑا ہوندا اے پر اوہدا پھل مٹھا ہوندا اے۔ مینوں یاراں دی جماعت نال اوس ساتھ وچ سفر دا اتفاق ہویا۔ تے جدوں میں مکہ شریف دی زیارت توں پَرتیا۔ اک دو منزلاں تے اوہ مینوں اگلوانڈھی لین آیا۔ میں اوہدے ظاہر احال نوں ویکھیا۔ اوہ درویشانہ چہرے حُلیے وچ سی۔ میں اوہنوں آکھیا کیہ حالت بنائی آ۔ اوہنے آکھیا اوہو جیہی جیہڑی تونہہ آکھی سی۔ اک گروہ نے میرا حسد کیتا تے خیانت دا الزام میرے ناں لوا دِتا تے بادشاہ سلامت (ایہناں دا ملک ہمیشہ سلامت رہوے) نے سچ متارن لئی پوری کھوج پڑتال نہیں کیتی۔ پرانے یار تے گوڑھے یار وی سچی گل کرنوں چُپ رہے تے پرانی چاریاری بھُلا دتیونیں۔

قطعہ

توں ویکھدا نہیں کہ رتبے دے مالک دے سامنے لوک کُن گاؤندے نیں تے سینے تے ہتھ رکھ کے تعظیم کردے نیں تے جے زمانہ اوہنوں پیراں توں ڈیگ دیوے تاں اوہو لوک ساریاں حالتاں وچ اوہدے سر تے پیر رکھ کے کُچل دیندے نیں۔ مکدی گل اے کہ میں وَن وَن دیاں سزاواں لئی پھڑیا گیا۔ ایس ستوارے وچ مینوں حاجیاں دی سلامتی دی خوش خبری مل گئی۔ تاں مینوں بھاریاں بیڑیاں توں آزاد کردتا گیا تے میرے ماپیاں دی جائیداد تے مینوں بحال کردتا گیا میں آکھیا اوس ویلے تینوں میرا اشارہ قبول نہیں سی ہویا جدوں میں آکھیا سی بادشاہاں دی نوکری سمندر دے سفر وانگوں خطرناک تے لاہے وندی اے یا تُونہہ خزانہ پائیں گا یا پھر وہمی ڈراویاں وچ مرجائیں گا۔

قطعہ

جدوں تیرے کناں وچ لوکاں دی مت نہیں سی آوندی تُونہہ نہیں سیں جاندا کہ تُونہہ اپنے پیراں وچ بیڑیاں ویکھیں گا۔

جے تُو نہہ دو جی واریں ڈنگ کھان دی طاقت نہیں رکھدا تاں تُو مونہے دی کھُڈ وچ ہتھ نہ پا۔

کھانی

سلوک دی منزل دے کجھ راہی میری بہنی بیٹھے ہوئے سن۔ اوہناں دا ظاہر تقوے نال سجیا پیا سی تے کسے بزرگ نوں ایس گروہ نال بڑی نیک گمانی سی تے اوہنے اوہناں دا بھتا وظیفہ لایا ہویا سی۔ ایتھوں تائیں کہ اوہناں وچوں کسے نے درویشاں دے حال توں کسوتی حرکت کر دتی۔ اوس شخص دے نیک گمان وچ فساد پے گیا۔ تے اوہناں دی عقیدت دا بازار مندا پے گیا۔ میں چاہیا کہ کسے طریقے نال اوہناں یاراں دا خرچ پٹھا دوبارہ جاری کرا دیاں۔ میں اوہدی خدمت وچ حاضری دا ارادہ کیتا۔ دربان نے مینوں اندر نہ جان دتا سگوں دھکے مارے۔ میں اوہنوں معاف کر دتا کیوں جو اللہ والے لوکاں آکھیا ہویا اے۔

قطعہ

میر وزیر تے بادشاہ دے دروازے اگے تے اوہناں دے دوالے نہ پھر۔ کُتا تے دربان جدوں کسے اوپرے نوں ویکھ لیندے نیں دربان اوپرے نوں گریبانوں پھڑ لیندا اے تے کُتا اوہنوں جھولیوں قابو کر دا اے۔ اوس بزرگ دی کچہری دے گوٹھیاں نوں میرے (مندے) حال دی واقفی ہوئی اوہ مینوں اندر لے گئے تے اُچی تھاں بٹھا دِتونیں۔ پر میں عاجزی نال ہور تھلے بہ گیا تے آکھیا۔

فرد

مینوں چھڈو کہ میں اک ادنیٰ غلام ہاں۔ تاں جو میں غلاماں دی پال وچ بیٹھ۔ کاں بزرگ نے مینوں آکھیا اللہ اللہ ایہہ تُسی کیہ فرمارہے او۔

فرد

جے توں میرے سر اکھاں تے بہ جاویں تاں وی میں تیرے لاڈ جھلاں گا کیوں جو تُو نہہ اک کوہل پریتم ایں۔ مکدی گل اے پئی میں بہ گیا تے گل نوں ہر پاسیوں گھیر گھار کے اپنے یاراں دی غلطی والی گل دتے لے آندا تے آ کھیا۔

قطعہ

پہلوں انعام دین والے مالک نے میرا کیہ دوش ڈِٹھا کہ اوہ اپنے غلام نوں اپنی نظر وچ خوار سمجھدا اے۔ وڈوں تے جھلن سہن دی طاقت خدا تعالیٰ واسطے ای اے جیہڑا دوش ویکھ لیندا اے تاں وی روزی برقرار رکھدا اے۔

حاکم نوں ایہہ گل چنگی لگی تے یاراں دی روزی دے سبب بارے پچھلے قاعدے تے ای مہیا کرن دا حکم دے دتا تے معطلی دے دناں دا خرچہ وی پورا کر دِتا میں اوہدی نعمت دا شکر ادا کیتا تے شاہی تعظیم لئی زمین چُمی تے معافی دی جرأت منگی تے آ کھیا۔

جدوں کعبہ دور ہیڈے شہراں ولوں آون والیاں لئی لوڑ اں پوریاں کرن دا قبلہ اے بہتے کوہاں دے فاصلے طے کر کے لوکیں اوہدے دیدار لئی جاندے نیں تینوں وی ساڈے وانگوں برداشت کرنی چاہیدی اے کیوں جو کوئی وی شخص اپھل رُکھ تے پتھر نہیں ماردا۔

کھانی

اِک بادشاہزادے نوں داد کی ڈھیری ولوں چوکھا خزانہ مِلیا تے اوہنے کرم دا ہتھ کھول دتا تے سخاوت دی داد دتی نالے فوج تے رعایا اُتوں دولت انجھک ہو کے ورھائی۔

قطعہ

انسانی دماغ نوں نری عُود دی لکڑی نال خوش بو نہیں پہنچدی۔ خوشبو لئی اوہنوں اگ تے رکھو تاں عنبر وانگوں خوشبو دے گی۔

جے تینوں بزرگی چاہیدی اے تاں سخیاں والے کم کر کہ جِنا چر تُونہہ دانہ (بی) نہ کھلاریں اوہ نہیں اُگدا۔ اِک بے تدبیر گوٹھی نے اوہنوں مَت دینی شروع کر دتّی کہ پہلیاں بادشاہاں نے خاص کر کے ایس نعمت نوں جتن نال جمع کیتا اے تے کسے بہتری لئی سانبھیا ہویا اے۔ ایہناں حرکتاں ولّوں ہتھ سُست کر لے۔ کیوں جو جنگاں دا سامنا اے دشمن مگر لگے ہوئے نیں۔ انج نہ ہو جائے کہ ویلے سر تُونہہ عاجز ہو جائیں۔

قطعہ

جے توں کدیں خزانہ پُٹ لیاویں تے اوہنوں لوکائی نوں بخش دیویں تے ہر گھر دے مالک نُوں اِک چَول مِلے گا۔ تُونہہ ہر اک کولوں چاندی دا اک جَوں کیوں نہیں لے لیندا کہ تیرے کول ہر روز اک خزانہ اکٹھا ہو جائے۔ شہزادے نے ایس گل تے چہرہ سکیڑ یا ایہہ گل اوہدی طبیعت نوں موافق نہ آئی تے خاص طور تے اوہنوں جھڑکاں دِتیاں تے آکھیا۔ خدا تعالیٰ نے مینوں ایس بادشاہی دا مالک بنایا اے تاں جو میں آپ کھاواں، کسے نوں بخش دیاں، چوکیدار نہیں بنایا کہ ایہدا دھیان ای رکھدا رہاں۔

بیت

حضرت موسیٰؑ دا بھتر یا قارون چالیھیاں خزانیاں سنے وی ہلاک ہو گیا تے نوشیروان بادشاہ نہیں مریا جیہڑا نیک نامی چھڈ گیا اے۔

کھانی

آکھدے نیں کہ عادل بادشاہ نوشیرواں لئی اک شکارگاہ وچ اک شکار دے کباب پئے بناندے سن تے لُون کول ہے نہیں سی۔ ساتھیاں نے اک غلام نوں پنڈ وچ لُون لیاون گھلیا۔ نوشیروان نے آکھیا لُون مُل لیاویں تاں (وصولی دی) رسم نہ پئے جاوے تے پنڈ نہ اُجڑ جائے۔

کسے نے آکھیا اینے نال کیہ وگاڑ پیدا ہو جائے گا۔ بادشاہ نے آکھیا ایس دنیا وچ ظلم دا مُڈھ پہلاں تھوڑا ای ہویا اے تے پھیر جو کوئی شخص وی آیا او ہنے او ہدے اُتے ہور وادھا کیتا جیہڑا ایس آخری حد تک اپڑ گیا اے۔

قطعہ

جے رعایا دے باغ وچ بادشاہ اِک سیو وی کھالوے تاں او ہدے نوکر سیو دے رُکھ نوں مُڈھوں ای پٹ لیاون گے۔ جے بادشاہ ککڑی دے پنج کو آنڈے لینے جائز سمجھ لے تے او ہدے فوجی سپاہی ہزار ککڑ سیخاں تے ٹنگ لین گے۔

کہانی

میں اک حاکم بارے سنیا اے جیہڑا بادشاہ دا خزانہ بھرن لئی لوکاں دے گھر اُجاڑ دیندا سی۔ اوہ سیانیاں دے ایس قول توں بے خبر سی جنھاں آکھیا ہویا اے کہ جیہڑا شخص اللہ تعالیٰ نوں ناراض کر لیندا اے تاں جو اوہ مخلوق دا دِل اپنی مُٹھ وچ لے آوے۔ خدا تعالیٰ او سے مخلوق نوں بادشاہ اُتے مقرر کر دیندا اے تاں جو اوہ اوس دی حالت توں ای بدلہ لے لوے۔

بیت

ساڑن والی اگ جرمل دانے نال اوہ سلوک نہیں کر دی جیہڑا سلوک دکھیا رے دے دل دا ڈھوں کر دا اے۔ سارے حیواناں دا سردار شیر اے تے چوکھراں وچوں سب توں ذلیل کھوتا اے۔ ایس گل نوں سارے مَنّدے نیں کہ بھار ڈھون والا کھوتا بندے پاڑن والے شیر نالوں ووھیرا چنگا ہوندا اے۔

مثنوی

کھوتا وچارا بھانویں بے تمیز اے پر جدوں ساڈا بھار لے جاندا اے سانوں پیارا لگدا اے بھار چُکن والے ڈھگے تے کھوتے بندیاں نوں دُکھ پہنچان والے آدمیاں توں بہتر ہوندے نیں۔ ہن اسیں غافل وزیر دی کہانی ول پرت آوندے ہاں۔ آکھدے نیں کہ بادشاہ نُوں او ہدے چال چلن دیاں برائیاں وچوں کوئی پا سا

نشانیاں توں ای معلوم ہو گیا اوہنوں شکنجے وچ کھچوائیوسُو تے وَن وَن دے تسیہے دے کے اوہنوں مار چھڈ یوسُو۔ تینوں اللہ تعالیٰ دی رضا حاصل نہیں ہووے گی جنا چر تونہہ اوہدے بندیاں دے دِل نوں سُکھ نہیں پہنچاندا۔

قطعہ

جے تُونہہ چاہنا ایں کہ خُدا تینوں بخش دیوے تاں خدادی مخلوق نال نیکی کر۔ آکھدے نیں کہ اوہدا کوئی مظلوم اوہدے کولوں دی لنکھیا تے اوہدے کول ٹھہر کے اوہدے مندے حال تے غور کیتا تے آکھیا۔

قطعہ

ہر کوئی کسے عُہدے والا بانہہ بل نہیں رکھدا کہ دھکے شاہی نال لوکاں دا مال جتھوں مرضی، وزن تے گنتی ماپ تول توں بغیر کھالوے سخت ہڈی سنگھوں تھلے تے لنگھائی جاسکدی اے پر جدوں اوہ ناف اندر وڑے گی تاں ڈِھڈ پاڑ دے گی۔

بیت

بھیڑے زمانے والا ظالم کوئی وی نہیں رہیا۔ پر اوہدے اُتے پئی نہ بھلن مِٹن والی پائیدار لعنت باقی رہ گئی اے۔

کہانی

انساناں نوں دُکھ دین والے سپاہی بارے کہانی بیان کردے نیں کہ اوہنے اک نیک بندے دے سر تے پتھر چا ماریا اوس درویش نوں بدلہ لین دی طاقت نہیں سی۔ اوہنے اوہا پتھر سانبھ کے رکھ چھڈ یا اوس ویلے تائیں جدوں کہ بادشاہ نوں اوس سپاہی تے غصہ آیا تے اوہنے اوہنوں کھُوہ وچ سُٹا دِتا۔ درویش کھُوہ تے آیا تے پتھر نوں سپاہی دے سر تے وگا ماریا۔ اوہنے پُچھیا تونہہ کیہڑا ایں؟ تے پتھر کیوں وگا ماریا ای؟ اوہنے جواب دتا میں فلانا واں تے ایہہ اوہوای پتھر اے جیہڑا توں میرے سر تے فلانی تاریخ نوں ماریا سی۔

اوہنے پُچھیا تے اینا چِر کتھے سَیں ؟ درویش نے جواب دتا تیرے رتبے توں ڈرداساں۔ ہُن جدوں میں تینوں کھوہ وچ ویکھیا اے تے ایس موقعیا نوں غنیمت جانیا اے۔

مثنوی

تُونہہ کسے نااہل نُوں نصیبے پاروں سب کچھ کرسکن دے اختیار تے بیٹھا ویکھیں تے عقل وندا گر سی نوں سلام کرای لیا کر۔ جدوں توں پاڑ دین والے تیز نونہہ نہیں رکھدا تاں بداں نال لڑائی نہ ای لئیں تے تیرے لئی ایہوای بہتر ای جہنے وی فولادی بانہہ نال مقابلہ کیتا۔ اپنی چاندی دی وینی نُوں دُکھی کیتا اوس ویلے تائیں صبر نال اڈیک کہ زمانہ تیرے دشمن دا ہتھ بنھ دیوے پھیر دوستاں دے مقصد لئی اہدا بھیجا باہر کڈھ لیاویں۔

کھانی

اک بادشاہ نوں اِک اجہا مارو روگ لگا ہویا سی جہدا دوبارہ ذکر کرن نالوں نہ کرنا ای زیادہ مناسب اے۔ یونانی حکیماں دی اک جماعت ایس گل نوں منّی بیٹھی سی کہ خاص کر کے ایس روگ دا کوئی دارو نہیں۔ سوائے اوس شخص دے پتّے دے جہدے وچ خاص صفتاں موجود ہوون اجیہے شخص نوں لبھن دا حکم دتا گیا۔ حاکماں نے اک واہی وان دا بچہ لبھ لیا جہدے وچ حکیماں دیاں دسیاں صفتاں موجود سن۔ بچے دے ماں پیونوں بلوایا گیا تے بے حد دولت نال اوہناں نوں خوش کر دتا گیا تے قاضی نے وی وفتوئی دے دتا کہ رعیّت وچوں کسے شخص دا خون وگانا بادشاہ دی ذات دی سلامتی لئی جائز ہووے گا۔ جلاد نے مارن دا ارادہ کیتا بچے نے اپنا سر اسمان ول چکیا تے مسکرا پیا۔ بادشاہ نے پُچھیا کہ ایس حالت وچ ہسن دا کیہ تُک سی اوہنے آکھیا۔

پُتراں دے لاڈ پیار ماپیاں لئی ہوندے نیں تے مقدمہ دعویٰ قاضی صاحب دے سامنے لیجایا جاندا اے تے نیاں بادشاہ سلامت کولوں منگیا جاندا اے ہُن میرے ماپیاں نے دنیا دے مال پاروں مینوں خُون لئی سپرد کر چھڈ یا اے تے قاضی صاحب نے قتل لئی فتویٰ دے چھڈ یا اے تے بادشاہ اپنی بھلائی میرے قتل وچ ای ویکھدا اے میں ہُن خدا تعالیٰ توں سوا ہور کدھرے اپنی پناہ نہیں ویکھدا۔

بیت

میں تیرے بارے کہدے سامنے اپنی فریاد پیش کراں۔ میں تیرے بارے تیرے ہتھوں ای نیاں چاہنا آں۔

ایس گل نال بادشاہ دے دِل نوں کھچ پئی۔ اکھاں وچ اتھرو آ گئے تے آکھیا جیہے بے گناہ بچے نُوں قتل کرن نالوں میرا اپنا مر جانا ای زیادہ مناسب اے بادشاہ نے بچے دا سر تے اکھاں چُمیاں اوہنوں گچھ وچ لیا تے آزاد کر دتا تے بے حد دولت بخشی۔ آکھدے نیں او سے ستوارے وچ ای بادشاہ ہر پاسیوں ٹھیک ٹھاک ہو گیا۔

قطعہ

ایسے طرحاں ای میں اوس شعر دی سوچ وچ پیا ہاں جیہڑا نیل دریا دے کنڈھے اک ہاتھی دے مہاوت نے آکھیا سی جے تُو نہہ معلوم کرنا ایں کہ تیرے پیر تھلے کیڑی دا کیہ حال ہوندا اے تے اوہ اُنج ای آ جویں تیرا حال ہاتھی دے پیر تھلے ہوندا اے۔

کہانی

شیراز دے بادشاہ عمر ولیث دا اِک غلام نسیا ہویا سی۔ گچھ بندے اوہدے پچھے گئے تے اوہنوں پھڑ لیائے۔ وزیرنوں اوہدے نال کوئی دشمنی سی۔ اوہنے جانوں مارن دا اشارہ کر دتا۔ تاں جو ہور غلام وی اجیہا کم نہ کرن۔ غلام نے اپنا سر عمر ولیث دے سامنے زمین تے رکھ دتا تے آکھیا۔

فرد

جو کجھ میرے سرتوں لنکھدا پیا اے جے تینوں پسند اے تاں ٹھیک ای اے بندہ اتھے کیہ دُعا کر سکدا اے جدوں خُدا دا اپنا حکم ای ایہوا اے۔

پر ایس پاروں کہ میں ایس خاندان دیاں نعمتاں نال پلیا ہویاں، میں نہیں چاہندا کہ قیامت وچ تُسی میرے خُون پاروں پھڑے جاؤ مینوں اجازت فرماؤ کہ میں وزیرنُوں قتل کر دیاں۔ پھیر جدوں تسی اوہدے خون دا بدلہ دین دا حکم کرو گے تاں میرا خون وگانا مقتول دے حق وچ بہتر ہووے گا۔ بادشاہ نوں ہاسا آ گیا۔ اوہنے وزیرنوں آکھیا سُنا کس کم وچ بہتری ویکھنا ایں۔ وزیر نے آکھیا جہان دیا مالکا! میں اپنی بہتری ایسے وچ ویکھناں کہ اللہ واسطے تے اپنے بزرگ پیودی قبر دے صدقے ایہنوں آزاد کر دیوتاں جو میرے اُتے وی کوئی بلا نہ آپوے۔ گناہ میرا ای اے تے داناواں دا آکھنا اعتبار جوگا اے جنھاں آکھیا ہویا اے۔

قطعہ

جدوں توں قلعے دے کنگرے دیاں موریاں وچوں ڈھیلے سٹن والے نال جنگ کیتی اے تے اپنا سر نادانی نال بھنوالیا ای۔ جدوں توں ویری دے مُنہ تے تیر ماریا اے ہُن انج جان لے کہ تُونہہ وی اوہدے نشانے دے اندر ای بیٹھا ہویا ایں۔

کھانی

شہر زوزن دے بادشاہ دا اِک وزیر سی۔ جیہڑا سُبھا دا شریف تے نیک طبیعت سی۔ سارے ای اوہدے سامنے وی تے اوہدی کنڈ پچھے وی اوہنوں چنگا آکھدے سن۔ ہونی اگے کاہدا زور اے اوہدے کولوں اک اجیہی حرکت ہوگئی جیہڑی بادشاہ نوں پسند نہ آئی۔ جائیداد دی ضبطی دا حکم ہویا تے سزا سنا دتیوسُو۔ بادشاہ دے سپاہی اوہدیاں پچھلیاں نعمت بخشیاں نوں مَندے سن تے اوہدے احساناں دے گہنے پئے ہوئے سن۔

اوہدی قید دے زمانے وچ اوہ اوہدے نال نرمی تے مہربانی کردے سن اپنے ولوں جھڑک جھنب تے سزانوں جائز نہیں سن سمجھدے۔

قطعہ

جے توں اپنے ویری نال صُلح کرنا چاہنا ایں۔ جیہڑا ہر ویلے تیری کنڈ پچھے تیری نند یا کردا اے تُو نہہ اوہدی نظر دے سامنے اوہدی تعریف کر۔ گل آخر تکلیف پہنچان والے دے مونہوں ای نکلدی اے جے توں اوہدی کوڑی گل نہیں چاہندا تاں اوہدا مُنہ ای مٹھا کردے۔

جو کجھ بادشاہ سلامت دا فیصلہ سی کجھ الزاماں توں اوہ چھُٹ گیا تے کجھ لئی اوہ جیل وچ چلا گیا۔

آکھدے نیں کہ کسے نال دے ملک دے بادشاہ نے اوہنوں بھیت بھریا خط لکھیا۔ ''اوس پاسے دے بادشاہاں تیرے جیہے وڈے آدمی دی قدر نہیں جاتی۔ سگوں بے عزتی کیتی اے۔ جے تہاڈی مرضی ہووے تے اللہ دا احسان اے۔..... مُکدی گل اے پئی ساڈے ول دھیان کرو تہاڈی من چاہی سانبھ دا پورا جتن کیتا جاوے گا تے ایس ملک دے وڈے لوک تہاڈے دیدار دے مُتھاج نیں۔ تے ایس رقعے دا جواب اڈیک رہے نیں۔

وزیرنوں جدوں ایس گل دا پتہ لگا اوہنے خطرے بارے سوچیا اوس ویلے اک چھوٹیرا جواب درقے دے پچھلے پاسے لکھ کے گھل دتا (جے ظاہر ہو جاوے تے کدھرے فتنہ نہ پے جاوے) اک تعلق رکھن والا غلام ایس گل دا جانُوسی۔ اوہنے بادشاہ نوں اطلاع کر دتّی کہ فلانا بندہ جنھوں قید دا حکم اے نال دیاں بادشاہاں نال چٹھی پتر رکھدا اے۔ بادشاہ ناراض ہو گیا تے ایس خبر دی پڑتال دا حکم دتا۔ قاصد پھڑیا گیا تے چٹھی پڑھ کے سنائی گئی جہدے وچ جواب لکھیا ہویا سی تہاڈا میرے بارے نیک گمان فضیلت توں ودھ اے جیہڑا اشرف قبول کرن لئی فرمایا جے ایہہ غلام اوہنوں قبول نہیں کر سکدا۔

اوہ ایس لئی کہ بندہ ایس خاندان دی دولت نال پلیا ہویا اے تے اپنے محُسن نال دل دی تھوڑی جنی تبدیلی وی نہیں کر سکدا۔

فرد

اوہ جہڑا کہ تیرے لئی ہر ویلے کوئی نہ کوئی مہربانی کردا رہندا اے ساری عمر وچ کدھرے ظلم وی کر دیوے تاں اوہدا عذر قبول کر۔

بادشاہ نوں اوہدی حق سچ پچھانن دی عادت بڑی پسند آئی۔ اوہنوں قیمتی جوڑا تے انعام بخشیا تے معافی منگی کہ میتھوں غلطی ہوگئی سی کہ میں تینوں بغیر کسے جُرم تے غلطی توں ستایا اے۔ وزیر نے آکھیا اے ایس غلام دیا مالکا! ایس حالت وچ میں خاص کر کے کوئی غلطی نہیں ویکھدا ہاں۔ خداوند تعالیٰ دی تقدیر ای انج سی کہ خاص کر کے ایس غلام نوں تہاڈے ہتھوں کوئی بے سوادی ہوئی ہووے پہلیاں سہولتاں دے حق تے احسان والے ہتھ ایس غلام تے تسی رکھدے ساؤ۔

مثنوی

جے تینوں خلقت ولّوں کوئی تکلیف پہنچے تاں رنج نہ کر۔ کیوں جو خلقت ولّوں نہ سُکھ پہنچدا اے نہ دُکھ۔ دشمن تے دوست دی مخالفت خدا ولّوں ای سمجھ، کیوں جو دوہاں دا دِل اوہدے ای قبضے وچ اے۔ بھانویں تیر کمان وچوں ای لنکھدا اے عقل مند لوگ کمان والے ولّوں ویکھدے نیں جہدے ہتھ وس اے۔

کھانی

میں عرب دے کسے بادشاہ بارے سنیا اے کہ محکمہ مالیات دے افسراں نوں ہدایت دے رہیا سی کہ فلانے شخص دی تنخواہ جنی کہ ہے اس توں دُونی کر دیو کیوں جو اوہ شاہی کچہری وچ ہر ویلے موجود نوکر اے .....

تے حکم دا اڈیکنہار اے جدوں کہ دو جے نوکر کھیل کُد وچ رُجھے رہندے نیں۔ فرض ادا کرن وچ گھسول کر چھڈ دے نیں۔

اک اللہ والے نے سُنیا تے اوہدے دل وچوں چیک نکلی۔ لوکاں اوہنوں پُچھیا کہ کیہ ویکھیا ای۔ اوہنے آکھیا اللہ تعالیٰ دی کچہری دے نوکر ایہو مثال رکھدے نیں۔

نظم

جے کوئی شخص دو فجراں نوں شاہ دی خدمت وچ حاضر ہووے تے ترجی فجرے اوہ اوہدے تے ضرور مہر دی نظر کرے گا۔ سچی نیت نال بندگی کرن والیاں نوں آس اے کہ اوہ اللہ تعالیٰ دے درباروں بے امید ہو کے نہیں مُڑن گے۔

مثنوی

گورنری تے نوابی شاہی حکم منن وچ اے۔ حکم عدولی نا امید تے بدنصیب رہن دی دلیل اے۔ جیہڑا متھے تے مبارک نشانیاں رکھدا اے اوہ ای دربار دی چوگھاٹھ تے سر دھر دیندا اے۔

کہانی

کسے ظالم بارے کہانی سُناوندے نیں کہ اوہ وچارے ماڑیاں کولوں بالن دھونس دھاندلی نال ستا خرید لیندا سی تے پُجدے امیر لوکاں نوں چوکھے نفعے نال دے دیندا سی۔ اک درویش نیک دل بندہ اوہدے کولوں لنگھیا تے آکھیا۔

بیت

کیہ تُوں سَپ ایں کہ جہنوں ویکھدا ایں ڈنگ مار دا ایں یا تُو نہہ اُلّو ایں کہ جتھے بہندا ایں اُجاڑ کر دیندا ایں۔

قطعہ

تیرا زور ساڈے نال چل جاندا اے۔ پر غیب جاننے والے اللہ تعالیٰ نال تاں نہیں چلے گا۔

زمین والیاں تے اپنی دھکے شاہی نہ کر، کتے ایہناں دی بددُعا اسمان تک نہ چلی جاوی۔
اپنی ہوڑ مت والا ظالم کسے نیک دل دی نصیحت توں ناراض ہو گیا تے اوہدے ولّوں منہ موڑ بیٹھا اوہنوں اوہدے ٹوہر دے مان نے گناہ تے اینا مجبور کر دتا کہ اک رات اوہدے باورچی خانے وچ لکڑیاں دے ڈھیر نوں اگ لگ گئی تے اوہدا سارا مال اسباب سڑ گیا تے اوہ نرم بستر ے توں گرم بھُبل تے بہ گیا۔ کرنا رب دا کہ اوہوای بندہ اوہدے کولوں لنکھیا اوہنوں ویکھیا جیہڑا اپنے دوستاں نوں آکھ رھیا سی پتہ نہیں لگا کہ میرے گھر ایہہ اگ دی چنگ کتھوں ڈِگی اے نیک دل بندے نے آکھیا غریباں مسکیناں دے دلاں وچوں ڈگی اے۔

قطعہ

زخمی دل دے دُھوں توں بچ کے رہیں کہ اندر لے زخم اِک دن ظاہر ہو جاندے نیں۔ جتھوں تائیں ہو سکی کسے دل نوں دُکھیا نہ کر، کیوں جو دِلوں اُٹھی ہاہ اک جہان نوں مصیبت وچ پا دیندی اے۔
ایرانی بادشاہ کیخسرو دے میجل دے بوہے تے دِلاں تے اثر کرن والی گل لکھی ہوئی سی۔

قطعہ

چوکھے سالاں تے لمیاں عمراں دا کیہ فائدہ کہ لوکیں ساڈیاں سِریاں اُتے ٹریا کرن گے جویں ایہہ ملک جائیداد اک ہتھ توں ٹُر کے دوجے ہتھ ساڈے تائیں اپڑی اے انجے ای دوجیاں ہتھاں تائیں اپڑ جاوے گی۔

کھانی

اک بھلوان کُشتی لڑن دے فن وچ کمال تائیں اپڑیا کھلاسی۔ اوہنوں تن سو سٹھ ۳۶۰ چوٹی دے دا آؤندے سن تے ہر روز اوہناں داواں وِچوں اِک طرحاں دی کُشتی لڑ داسی شاید اوہدے دِل دی گُٹھے کسے شاگرد دے خوبصورت جُثے نال کوئی چاہت گھر کر بیٹھی سی اوہنے شاگردنوں تن سو اناہٹھ ۳۵۹ داسکھا دتے۔

اوہدی تعلیم کردیاں اک دا بچا کے رکھیا سی تے اوہدے وچ ڈھل مٹھ کرداسی۔ مُکدی گل اے کہ شاگرد طاقت دے فن وچ چوٹی تے اپڑ گیا تے کسے نوں وی اوہدے زمانے وچ اوہدے نال مقابلے دی توفیق نہ رہ گئی۔ ایس حد تائیں کہ اوہنے اوس وقت دے بادشاہ سامنے وی کہ دتا سی کہ استادنوں میرے تے جو شرف حاصل اے اوہ بزرگی تے استادی حق پاروں اے، نہیں تے طاقت وِلوں میں اوس توں ذرا گھٹ نہیں آں۔ تے فن وِلوں میں اوہدے نال پورے تُل دا ہاں۔ بادشاہ نوں ایہہ گل بڑی چُبھی تے اوہنے حکم دتا کہ مقابلہ کرایا جائے تے اک کھُلا اکھاڑا سجایا جاوے، بادشاہی دے ذمہ دار رُکن۔ شاہی کچہری دے وزیر امیر، ساری دھرتی دے زور اور بھلوان حاضر ہوئے۔ شاگرد مست ہاتھی وانگوں اکھاڑے اندر آ وڑیا۔ اوہدی ٹکر نال جے سامنے کانسی دا پہاڑ وی ہوندا تے اوہ پیراں توں اُکھیڑ دیندا۔ استاد نے جان لیا کہ جوان طاقت وچ اوہدے توں ودھ اے۔ اوس انوکھے دا نال جیہڑا اوہدے توں لکا کے رکھیا ہویا سائو اوہدے نال ای اوہنوں لمکا دتا۔ شاگرد اوہدا توڑ نہیں سی جاندا۔ ایسے لئی گھبرا گیا۔ استاد اوہنوں دوہاں ہتھاں نال زمین توں سر تائیں لے گیا تے زمین تے پٹڑے وانگوں سُٹ دتا۔ لوکاں وچ کُکار اپے گیا بادشاہ نے حکم دتا کہ استادنوں قیمتی جوڑا تے نعمت دتی جاوے شاگردنوں جھڑکاں دتیاں تے لعنتاں پائیاں کہ اپنے پالنہار نال مقابلے دا دعویٰ کیتا سائی تے توڑ نہیوں چڑھایا۔ شاگرد نے آکھیا اے ساری دھرتی دے بادشاہا! اوہنے زوراوری نال میرے تے ہتھ نہیں پایا۔ سگوں میرے کُشتی دے علم وچ کجھ کسر رہ گئی سی اوہنے ساری عُمر ایہہ داء میرے توں لکا بچا کے رکھیا سی

تے اج اوہو معمولی جیہا داء میرے تے غالب آ گیا اے۔ پیر کاریگر بھلوان نے آکھیا میں وی ایہہ داء ایسے دن لئی سانبھ بچا کے رکھیا سی کہ سیانیاں آکھیا ہویا اے۔

''دوست نوں اپنی طاقت نہ دے کہ جے اوہنے دشمنی کرنی ہووے تے کر سکے''نہیوں سُنیا کہ اوہنے کیہ آکھیا اے جہنے کہ اپنے پالے توں ظلم تعدی ویکھی سی۔

قطعہ

یا تے وفا زمانے وچ رہ ای نہیں گئی سی یا شاید ایس زمانے وچ کسے کیتی ای نہیں سی کسے نے تیر مارن دا علم میرے کولوں نہیں سکھیا جہنے اخیر مینوں ای نشانہ نہ بنایا ہووے۔

کہانی

اک درویش اکلا ای کسے تھل وچ بیٹھا ہویا سی۔ اِک بادشاہ اوہدے کولوں لنکھیا درویش اوس مقام تے سی جتھے تھوڑے تے صبر کر لینا ای مالداری ہوندی اے۔ اوہنے بادشاہ ول دھیان نہ کیتا بادشاہ نوں ایس مقام تے بادشاہی دا رعب داب سی اوہ درویش تے ناراض ہو گیا تے آکھیا گودڑی پوشاں دی ایہہ منڈلی جنگلی چوکھراں وانگوں ہوندی اے۔ ایہناں وچ قابلیت تے انسانیت نہیں ہوندی۔ وزیر درویش دے نیڑے آیا تے آکھیوسو کہ جوان مرد! ساری دھرتی دا بادشاہ تیرے کولوں لنکھیا اے تُو نہہ کوئی سیوا ای نہیں کیتی۔ تے ادب دی کوئی شرط وی پوری نہیں کیتی۔ درویش نے آکھیا کہ بادشاہ نوں آکھ دے کہ سیوا دی آس اوسے شخص کولوں رکھے جیہڑا اوہدے کولوں دُنیا دی نعمت دی آس رکھدا ہووے۔ نالے ایہہ وی جان لے کہ بادشاہ رعایا دی راکھی واسطے نیں۔ رعایا بادشاہ دی تابع فرمانی واسطے نہیں۔

قطعہ

بادشاہ اک درویش دا چوکیدار اے بھانویں اوہ اوہدی بادشاہی دی شان پاروں ای اوہدا مطیع اے۔

بھیڑاں آ جڑی واسطے نہیں سگوں آ جڑی بھیڑاں دی سیوا لئی اے۔

قطعہ

جے توں کسے نُوں اپنے مقصد وچ کامیاب ویکھنا ئیں تے دو جے دا دل محنت مشقت نال زخمی وی ویکھناں ایں۔ تھوڑیاں دیہاڑیاں ہوراڈیک اپنے چرنوں ویونتاں (سکیماں) سوچن والے سر دے بھیجے نوں مٹی کھا جاوے گی۔ جدوں لکھی ہوئی تقدیر سامنے آ گئی تاں شاہی تے غلامی دانکھیڑا اُٹھ گیا۔

جے کسے قبرنوں کھول دیئے تاں مالدار تے درویش دی پچھان نہیں ہوسکدی بادشاہ نوں درویش دی آکھی گل سچی تے نِگر لگی۔ اوہنے آکھیا میرے کولوں کجھ منگ لے۔

درویش آکھیا میں تے ایہو منگناں کہ دوجی واری مینوں تکلیف نہ دئیں۔ بادشاہ آکھیا مینوں کوئی مت دے۔ درویش آکھیا۔

بیت

معلوم کر لے کہ ارام، دولت ہے ہی تیرے قبضے وچ وے کہ ایہہ بادشاہی تے ملک اِک ہتھوں دوجے ہتھ چلا جانداا ے۔

کہانی

اک وزیر حضرت ذوالنون مصری دے سامنے گیا تے دعا برکت منگی کہ میں دن رات بادشاہ دی سیوا وچ رُجھیا رہناں تے اوہدے ولّوں بھلائی دا آس وند ہاں تے اوہدی سزا ولّوں ڈردا رہناں۔ جناب ذوالنون مصری روپئے تے آکھیا۔ جے میں خدا تعالیٰ توں اینا ڈرداجِنا تُونہہ بادشاہ توں ڈردا ایں تے میں اللہ تعالیٰ دے سچے دوستاں وچوں ہوناسی۔

قطعہ

جے درویش نوں سُکھ تے دُکھ دی آس نہ ہوندی تے درویش دا پیر عرشاں تے ہوناسی۔

جے وزیر خدا تعالیٰ توں اینا ڈر دا جنا اوہ بادشاہ توں ڈردا اے تاں اوہنے فرشتہ ہوونا سی

کھانی

اک بادشاہ نے اک قیدی نوں جانوں مارن دا شارہ کیتا قیدی آکھیا اے بادشاہ! اوس غصّے دے سبب توں جیہڑا تہانوں میرے تے ہے اپنا دُکھ نہ سہیڑو۔ کیوں جو ایہہ سزا تے میرے سر تے اک دم لئی آوے گی تے اوہدا گناہ تیرے سر تے ہمیشہ لئی رہے گا۔

قطعہ

زندگی دا سماں تھلاں دی ہوا وانگوں گزر گیا اے کڑتن تے خُوشی چنگی تے مندی زندگی گزرای گئی اے۔ ظالم نے اپنے تھاں سمجھیا اے کہ اوہنے میرے تے ظلم کیتا اے۔ حالانکہ ایہہ بھار اوہدی دھوَن اُتے پے گیا اے تے میری دھوَن توں لتھ گیا اے۔

بادشاہ نُوں ایہہ مت لاہے وندی نظر آئی تے اوہنوں قتل کرن دے خیال نوں چھڈ بیٹھا۔

کھانی

نوشیروان بادشاہ دے وزیر بادشاہی دی بہتری ولّوں اک وڈّے مسئلے اُتے سوچیں پئے ہوئے سن تے اوہناں وچوں ہر کوئی اپنی وکھری وکھری رائے دے رہیا سی تے بادشاہ نے وی اک اجیہی وکھری تدبیر سوچی سی۔ بُزرجمہر نوں بادشاہ دی تدبیر پسند آئی وزیراں نے بزرجمہر نوں وکھریاں کر کے پُچھیا کہ تُونہہ بادشاہ دی تدبیر وچ کیہ اُچیائی ویکھی سی۔ تھوڑا جیہا سوچ کے اوس سیانے نے آکھیا اوہ ایس پاروں کہ کم دا آخری نتیجہ تے پتہ نہیں سی تے ساریاں دی رائے اللہ دی مرضی وچ اے جیہڑی (ساڈی سوچ سیتی) ٹھیک وی ہوسکدی اے تے غلط وی۔ بس بادشاہ دی رائے نال اتفاق کرنا ای سب توں زیادہ مناسب اے۔ تاں جو ٹھیک دے الٹ نکل آوے تے تابع فرمانی پاروں ہووے تے میں شاہی عتاب توں بچیا رہاں کہ سیانیاں آکھیا ہویا اے۔

مثنوی

بادشاہ دی رائے دے الٹ کوئی رائے لبھنا اپنے خون نال ہتھ دھونا ہووے گا۔ جے بادشاہ دن نوں آکھ دیوے ایہہ رات اے تاں تُسی آکھو ہاں جی ایہہ وے چن تے اوہ اے ثُریا۔

کھانی

اک مکار شخص نے اپنے آپ نوں حضرت علیؓ دی اولاد ظاہر کرن لئی زلفاں دیاں میڈھیاں کرلیاں تے حجاز دے قافلے نال شہر آوڑیا تے انج ظاہر کیتا پئی حجوں واپس لگا آوندا اے تے۔ بادشاہ سامنے اِک چنگا قصیدہ لے گیا تے دعویٰ کیتا پئی اوہنے آپ ای آکھیا اے۔ بادشاہ نے اوہنوں انعام دتا تے بڑی عزّت کیتی تے بے حد مہربانیاں فرمائیاں۔ اینے نوں شاہی کچہری دا اِک درباری (جیہڑا اوسے سال سمندری سفر توں آیا سی) نے آکھیا میں تے ایہنوں وڈی عید تے بصرے وچ ویکھیا سی۔ سب نوں پتہ لگ گیا کہ ایہہ حاجی نہیں اک ہور نے آکھیا میں ایہنوں پچھاندا ہاں، ایہدا پیو ملاطیہ دا اِک عیسائی سی لوکیں جان گئے کہ اوہ خاندانی علوی نہیں تے لوکاں نے اوہدے شعراں نوں وی انوری دے دیوان وچوں لبھ لیا۔ بادشاہ نے حکم دتا کہ ایہنوں مار مار کے شہروں باہر کڈھ آؤ ایس لئی پئی اینے جھوٹھ رلا ملا کے کیوں بولے سُو۔ مکار نے آکھیا اے دھرتی دے مالکا! اک گل رہ گئی اے اوہ بھی تہاڈے حضور ای لیا آکھنا۔ جے سچ نہ ہوئی تے جیہڑی سزا تُسی چاہو میں اوہدا حقدار آں۔ بادشاہ آکھیا اوہ کیہڑی گل اے مکار آکھیا۔

قطعہ

جے کوئی کنگال تہانوں لسّی پیش کرے تے دو پیالے پانی تے اِک چمچہ دہی ہووے گی۔

جے میتھوں سچ پُچھدے او، تاں سنو جہنے سارا جہان پھریا ویکھیا ہووے اوہ چوکھا جھوٹھ بولدا جے بادشاہ نوں ہاسا آ گیا۔ مکار نے آ کھیا ایہدے نالوں ودھیری سچی گل میں اپنی ساری عمر وچ نہ آ کھی ہووے گی۔ بادشاہ نے حکم دتا کہ اوہ جس چیز دی آس رکھدا ہووے اوہو عطا کیتی جاوے تے اوہنوں دِل دی خوشی نال اوتھوں ودعیا کر دتا۔

کھانی

خلیفہ ہارون الرشید دا اِک پُتر، غصّے وچ بھریا اپنے پیو کول آیا کہ فلانے سپاہی دے پتر نے مینوں ماں دی گالھ کڈھی اے۔ ہارون الرشید نے بادشاہی دے ذمہ دار درباریاں نوں پُچھیا اجیہے کم دی سزا کیہ ہونی چاہیدی اے۔ اک درباری نے جانوں مارن دا اشارہ کیتا دوجے نے جیبھ وڈھ دین دا۔ اک ہور نے جائیداد دی ضبطی تے دیس نکالے دا مشورہ دتا۔ ہارون الرشید نے آ کھیا پُتر امہربانی تے ایہہ وے پئی معاف کر دے تے جے معاف نہیں کر سکدا تاں تُونہہ وی اوہنوں ماں دی گالھ کڈھ لے تاں جو سزا حد توں اگانہہ نہ ودھ جائے بس اوس ویلے جدوں تیری طرفوں زیادتی ہووے گی تاں تیرے خلاف دعویٰ تیرے مخالف فریق ولّوں ہووے گا۔

قطعہ

عقل وند تائیں اوہ شخص مرد نہیں جیہڑا پھنکار دے ہاتھی نال لڑائی مُل لوے سگوں جے سچ سچ جاننا چاہندے او تاں بہادر مرد اوہ شخص اے جدوں اوہنوں غُصّہ آوے تاں وی اوہ جھوٹھ نہ بولے۔

کھانی

شیخ سعدی فرماندے نیں میں بزرگاں دے اک گروہ نال کشتی وچ بیٹھا ہویا ساں ساڈے پچھے اک چھوٹی بیڑی غرق ہو گئی دو بھرا اک کُھمن گھیر وچ پھس گئے۔ اک بزرگ نے ملاح نوں آ کھیا ایہناں دوہاں نوں ای بچا لے میں تینوں ہر اک دے پنجاہ دینار دیاں گا۔ ملاح پانی اندر ایتھوں تائیں وڑیا۔

کہ اِک بھرائوں کڈھ لیاند وسُو۔ تے دوجا ڈُب گیا۔ میں آکھیا اوہدی عمر باقی نہیں رہی سی ایسے سببوں تُونہہ اوہنوں تے پھڑن وچ دیر کردتی اے تے دوجے دے معاملے وچ چھیتی کیتی اُو۔ ملاح ہس پیا تے آکھیوسُو جو کجھ تُونہہ آکھیا اے مینوں یقین اے پر ایہدا اِک سبب ہور وی ہے وے۔ میں پچھیا اوہ کیہڑا اے؟ ملاح نے آکھیا ایس اک نوں بچان لئی میرے دل دی خواہش ایہہ وی سی کہ اِک ویلے میں بیابان وچ بیمار ہویا ساں، ایہنے مینوں اک اُوٹھ تے بٹھایا سی تے دوجے دے ہتھوں میں بچپن وچ اک کوڑا کھادا سی۔

میں آکھیا اللہ تعالیٰ نے سچ فرمایا اے جو نیک کم کردا اے اپنے ای لئی کردا اے تے جیہڑا برائی کردا اے اوہدا نقصان وی اوہنوں ای پُہنچدا اے۔

قطعہ

جتھوں تائیں ہوسکی کسے شخص دا دل نہ جھریٹ، کیوں جو زندگی دے راہ وچ کنڈے وی ہوندے نیں۔ حاجت مند درویش دا پھسیا ہویا کم کڈھ چھڈ، کہ تینوں وی تے کم پینے نیں۔

کھانی

دو بھرا سن، اک تے بادشاہ دی نوکری کردا سی تے دوجا دساں نہواں دی (محنت) کر کے کھاندا سی۔ اک وار امیر نے محنتی درویش نوں آکھیا توں شاہی نوکری کیوں نہیں کرلیندا تاں جو کم کار دی سختی توں تیری جان چھُٹ جاوے۔ درویش محنتی نے آکھیا تُونہہ کم کار کیوں نہیں کرلیندا تاں جو تُونہہ نوکری دی ذِلت توں چھٹکارا پالویں۔ کیوں جو عقل وِنداں آکھیا ہویا اے کہ جواں دی روٹی کھا کے آرام نال بہنا ایس نالوں ودھیرا چنگا اے کہ انسان سنہری پیٹی بنھ کے مالک دی حاضری وچ کھلوتا رہے۔

بیت

کسے امیر دے سامنے سینے تے ہتھ بنھ کے کھلو رہن نالوں ہتھ نال گرم قلعی چونا گُھنا بہتر اے۔

قطعہ

قیمتی عمر ایسے کم وچ لنگھ گئی کہ میں گرمیاں وچ کیہ کھاواں تے سردیاں وچ کیہ پہناں۔ اے کھوہ دے ڈِھڈ والیا اِک روٹی نال ای گزارا کر لے۔ تاں جو تینوں امیر دی نوکری وچ لَک دوہرا نہ کرنا پوے۔

کھانی

کوئی شخص عادل نوشیرواں کول خوشخبری لے گیا تے آکھیا میں سُنیا اے کہ تہاڈے فلانے دشمن نوں اللہ تعالیٰ نے چُک لیا اے۔ نوشیروان نے آکھیا تُونہہ کجھ ایہہ وی سُنیا ایں کہ مینوں چھڈ گیا اے۔

فرد

جے دشمن مر گیا اے تاں میرے لئی ایہہ خوشی دا کوئی موقع نہیں کیوں جو ساڈی زندگی وی ہمیش لئی نہیں۔

کھانی

سیانیاں دی اک جماعت نوشیروان عادل دی کچہری وچ اک صلاح مشورے دے بارے گلاں کر رہی سی تے بزرجمہر جیہڑا اوہناں وچوں وڈیرا وزیر سی چُپ بیٹھا سی۔ اوہناں اوہدے تے سوال کیتا کہ تُونہہ ساڈے نال ایس مسئلے تے بحث وچ کیوں کوئی گل نہیں کردا۔ اوہنے آکھیا وزیر لوک حکیماں طبیباں وانگوں ہوندے نیں تے طبیب روگی دے سوا کسے نوں دوائی نہیں دیندا۔ بس جدوں میں ویکھناہاں کہ تہاڈی رائے ٹھیک اے۔ میرا ایس گل وچ کجھ کہنا سیانف نہیں ہووے گی۔
جدوں کوئی کم میرے دخل دِتیاں ای نکل آوَندا اے تاں مینوں اوہدے وچ کوئی گل نہیں کہنی چاہیدی۔ تے جے میں ویکھاں کہ کوئی انھا اے تے اوہدے اگے کَموہ اے۔ جے پھیر وی میں چُپ بیٹھ رہاں تے ایہہ میرا گناہ اے۔

کھانی

جدوں خلیفہ ہارون الرشید دا قبضہ ملک مصر وچ منیا گیا تاں اوہنے کہیا۔

کہ خدا دے اوس سرکش باغی (فرعون) دے خلاف جہنے ملک مصر پاروں خدائی دا دعویٰ کیتا سی میں ایس ملک نوں اپنے سب توں ذلیل حبشی غلام خصیب نوں ای بخش دیاں گا۔

ہارون الرشید نے ایہہ ملک اوہنوں ای بخش دتا۔ آکھدے نیں کہ خصیب دی عقل سمجھ ایتھوں تائیں سی کہ مصر دے واہی وان کساناں نے اوہدے اگے شکایت لیاندی کہ اساں دریا نیل کنڈھے کپاہ بیجی سی جیہڑی بے موسمی بارش آون پاروں تباہ ہوگئی اے خصیب نے آکھیا تہانوں اُن بیجنی چاہیدی سی تاں جو اوہ تباہ نہ ہوندی۔ اللہ والے اک بزرگ نے ایہہ گل سنی تے آکھیا۔

مثنوی

جے کر رزق روزی عقل سمجھ نال ای ودھدی تاں روزی دے معاملے وچ بے وقوف نالوں ودھیرا تنگ ہور کوئی نہیں سی ہونا۔ اللہ تعالیٰ بے وقوف نوں ایس طرح روزی پہچاندا اے کہ دانا ایس معاملے وچ حیران رہ جاندا اے۔

مثنوی

بھاگ تے دولت ہنر مندی نال تعلق نہیں رکھدے ایہہ دونویں آسمانی مدد توں بغیر نہیں ملدے۔

کیمیا گر محنت دا مُل نہ پین دے غم نال مر گیا تے مورکھ نے کھولے اندر ائی خزانہ پالیا۔ جہان وچ چوکھے بے تمیز لوک مرتبے والے تے عقل وند لوک خوار ہو کے ڈِگے پئے نیں۔

کہانی

اک بادشاہ نے چینی لونڈی لیاندی تے اوہنے چاہیا کہ مستی دی حالت وچ اوہدے نال اکٹھیاں ہووے۔ لونڈی نے بادشاہ نوں منع کر دتا۔ بادشاہ غصے وچ آ گیا تے اوہنوں خاص کر کے اجیہے حبشی نوں

بخش دتا جہدا اُپر والا بُکھ تک دے کنڈھے وچوں لنکھیا ہویا سی تے اوہدا تھلے دا بُکھ گریبان تائیں تھلے لمکیا ہویا سی جیہدی شکل اجیہی سی کہ صحرناں دا جن وی اوہدا چہرہ ویکھ کے نس جاندا سی تے اوہدیاں کچھاں وچوں لُک وانگوں بدبودار مُڑہکا پیا چوندا سی۔

فرد

توں آکھیں گا کہ بدصورتی قیامت تائیں اوہدے تے ای ختم ہوگئی اے تے خوبصورتی حضرت یوسف تے مُک گئی اے۔

قطعہ

کوئی شخص اوہدے ورگا بدصورت نہیں سی کہ اوہدی بدصورتی بیان کیتی جا سکے۔ تے اوس ویلے اوہدیاں کچھاں دی بدبو اللہ دی پناہ انج سی جویں بھادروں دے مہینے وچ مردار دُھپ نال بوچھڑ جاندا اے۔

آکھدے نیں کہ اوس مدت وچ حبشی دا وچلا کُتا نفس زنانی دا بھکھا سی تے حبشی دی کام بھکھ بڑی ڈاڈھی سی۔ اوہدی محبت نے جوش ماریا تے لونڈی دا کنوار مُکا دتّو سو۔ صبح سویرے جدوں بادشاہ نے لونڈی نوں لبھیا تے نہ پایا تاں لوکاں اوہدے بارے کہانی دسی تاں بادشاہ نوں غصہ چڑھیا۔ حکم دتا کہ حبشی نوں لونڈی نال پکّا کر کے بنھ دتا جاوے تے قلعے دی چھت توں کھائی دی ڈونکھیائی وچ سٹ دتا جاوے۔

اک نیک خُو نے وزیر اپنا سفارش والا چہرہ بادشاہی فرش تے ٹکایا تے آکھیا۔ ایس وچ حبشی وچارے دا کوئی جرم نہیں کیوں جو سارے غلام آقا دی مہربانی دے عادی نیں۔ بادشاہ نے آکھیا جے حبشی لونڈی نال لین دین کرن وچ اک رات دی دیر کر دیندا تاں کیہ ہو جانا سی۔ میں اوہنوں لونڈی دے مُل توں ودھیرا کجھ دے دینا سی۔ وزیر آکھیا مالکا! تساں جو کجھ فرمایا اے۔

پتہ لگ گیا اے، پر جناب نے سنیا نہیں جو کجھ سیانے ایس حقیقت بارے آکھ گئے نیں تریہہ نال سڑیا ہویا جدوں آبِ حیات دے چشمے کول اپڑ جائے گا تُونہہ ایہہ نہ سوچیں کہ پھنکار دے ہاتھی کولوں ڈر جاوے گا۔ بھُکھا بے دین خالی گھر وچ دستر خوان تے ہووے، عقل نہیں منڈی اوہ روزیاں دے مہینے بارے سوچے گا۔

بادشاہ نوں ایہہ لطیفہ پسند آیا تے آکھیو سُو کہ ہُن میں حبشی غلام تینوں بخشدا ہاں۔ تے لونڈی نوں کیہ کراں۔ وزیر نے آکھیا اوہ وی حبشی نوں ای بخش دے کیوں جو کتّے دا جُوٹھا وی اوسے جوگا ہوندا اے۔

قطعہ

جیہڑا پسند نہ کیتی تھاں تے جاندا اے اوہنوں اپنی دوستی لئی اُکا پسند نہ کر چوکھے تسّے دا دل ٹھنڈا مٹھا پانی نہیں منگدا، بووالے گندے منہ نوں جُوٹھ دی کیہ پروا۔

کھانی

رومی بادشاہ سکندر اعظم کولوں لوکاں پُچھیا کہ چڑھدے لہندے دے ملک کاہدے نال قابو کیتے نی۔ کیوں جو پہلیاں باشاہواں کول خزانے آبادی، ملک تے لشکر تیرے نالوں ودھ سن تے تیرے ورگی فتح نصیب نہیں ہوئی۔ سکندر نے آکھیا اللہ تعالیٰ دی مدد نال جیہڑی بادشاہی نوں میں قابو کیتا اوتھوں دی رعایا نوں دُکھ نہیں دتّا تے پہلے بادشاہاں دیاں نیک رسماں نوں منسوخ نہیں کیتا۔ تے بادشاہاں داناں اوہناں دی اچھائی توں سوا نہیں لیا۔

بیت

عقل وند لوک اوہنوں وڈا کر کے نہیں بُلاندے جیہڑا پہلے بزرگاں داناں بریائی نال لیندا اے۔

قطعہ

قسمت، تخت کم کرن دا حکم یا منع منا ہی، نالے پھڑن چھڈن دے اختیار ایہہ سب کجھ جدوں گزر جاندا اے تاں کجھ وقعت نہیں رکھدا۔ اپنے گئے گزرے بزرگاں دی نیک نامی ضائع نہ کرتاں جو تیرا نیک ناں وی برقرار رہے۔

دوجا باب

درویشاں دے اخلاق بارے

کھانی

کسے بزرگ نے پُچھیا کہ فلانے عبادت گزار دے نیک پاک ہوون بارے تیرا کیہ خیال اے کیوں جو دوجے اوہدے بارے، کئی گلاں طعنے دے طور کہ چکے نیں۔ میں آکھیا اوہدے ظاہر تے میں کوئی عیب نہیں ویکھ رہیا ہاں، تے اوہدے باطن بارے میں جاندا کجھ نہیں۔

قطعہ

جس شخص نوں تُو نہہ پارسا دے لباس وچ ویکھنا ایں پارسا جان تے نیک انسان تصور کر، تے جے نہیں جاندا کہ اوہدے اندر کیہ اے تے محتسب نوں گھر دے اندر لے کماں نال کیہ تعلق اے۔

کھانی

میں اک درویش نوں ویکھیا جیہڑا اپنا سر کعبہ شریف دیاں دہلیزاں تے رگڑ رہیا سی تے رو رہیا سی تے آکھی جا رہیا سی کہ اے غفور تے اے رحیم تینوں پتہ ای اے سب توں زیادہ ظالم تے سب توں زیادہ جاہل کیہ کر سکدا اے۔

قطعہ

میں بندگی نہ کرن دے قصور دا عذر پیش کیتا اے کیوں جو میں بندگی لئی پیٹی کس کے نہیں بدھی۔

گناہ گار تے گناہ توں توبہ کردے نیں پر عارف لوک عبادت کر دیاں وی استغفار کردے نیں۔
عابد لوک اپنی بندگی دا صلہ چاہندے نیں تے بیوپاری لوک وی اپنے مال دا مُل منگدے نیں۔ میں غلام آس بنھ کے آیا ہاں بندگی نہیں کیتی صرف گدائی لئی آیاں نہ کہ تجارت لئی۔

فقرہ

ساڈے نال اوہ کجھ کریں جو تیری شان دے مناسب ہووے تے اوہ نہ کریں جہدے اسیں حقدار آں۔

بیت

بھانویں توں جانوں مار دے تے بھانویں میرا جرم بخش دے میرا چہرا تے سر تیری دہلیز تے وے، نوکر دا تے کوئی حکم نہیں ہوندا تسی جو فرماؤ گے میں اوس تے عمل کراں گا۔

قطعہ

میں کعبہ شریف دے دروازے تے اک مانگت ویکھیا جیہڑا چنگی طرحاں روئی وی جاندا سی تے آکھی وی جاندا سی میں ایہہ تے نہیں آکھدا میری بندگی قبول کر، تُو نہہ میرے گناہاں تے معافی دا قلم پھیر دے۔

کہانی

پیر دستگیر شیخ عبدالقادر جیلانیؒ ہوراں نوں لوکاں کعبے شریف دے حرم وچ ویکھیا کہ آپ نے کنکریاں تے مُنہ رکھیا ہویا سی تے آکھ رہے سن خداوندا مینوں بخش لے جے میں سخت سزا دا حقدار وی ہاں مینوں قیامت دے دیہاڑے انھا کر کے اٹھائیں تاں جو میں نیک پاکاں دے روبرو شرمسار نہ ہووا ں۔

قطعہ

ہر سرگھی نوں جدوں ہوا آوندی اے میں عاجزی دی خاک تے مُنہ دھر کے عرض کرناواں۔ اے سجنا! جہنوں میں کدے نہیں بھلایا تینوں وی کدی غلام دی یاد آوندی اے۔

کھانی

اک چور اک نیک پاک شخص دے گھر آ وڑیا۔ جنّا وی لبھیا، اوہنوں کوئی چیز نہ ملی۔ چور دُکھیا دل ہو گیا۔ نیک پاک شخص نوں وی خبر ہوگئی۔ جیہڑی گودڑی اُتے آپ اوہ سُتا ہویا سی اوہوای چور دے راہ وچ سٹ دتی تاں جو اوہ وانجیا نہ جائے۔

قطعہ

میں سنیا اے کہ اللہ دی راہ دے بہادر مرد دشمناں دے دل نوں وی تنگ نہیں سن کردے پر تینوں ایہہ درجہ کویں مِل سکدا اے کہ تیری تے تیرے دوستاں دے خلاف لڑائی لگی رہندی اے۔ ڈھڈوں صاف نیت لوکاں دی محبّت بھانویں اوہناں دے منہ تے، تے بھانویں اوہناں دی کنڈ پچھے انج نہیں ہوندی کہ تیرے پچھے تیریاں بُرایئاں کردے نیں تے تیرے سامنے تیرے تے مَردے نیں۔

فرد

تیرے سامنے اوہ معصوم بھیڈ وانگوں نیں تے تیری کنڈ پچھے اوہ لوکاں نوں پاڑ کھاون والا بگھیاڑ نیں۔

فرد

جیہڑا شخص وی دوجیاں دے عیب تیرے سامنے کِنڈا اے یقیناً تیرے عیب وی دوجیاں سامنے لے جاوے گا۔

کھانی

مسافراں وچوں کجھ لوک دوجے ملکاں دی سیر کرن تے سُکھ دُکھ وچ برابر دا حصّہ لین تے رضامند ہو گئے۔ میں چاہندا ساں کہ اوہناں نال ساتھ کراں پر اوہناں میرے نال رضاوندی نہ کیتی میں آکھیا ایہہ گل کہ بزرگاں دے اخلاق دے کرم توں چوکھی وکھری اے کہ کوئی درویشاں دی چاریاری توں مُنہ پھیر لوے تے فائدے نوں اپنے تائیں ڈکی رکھے کیوں جو میں اپنی ذات وچ اپنی طاقت تے کالھی پچھاندا ہاں کہ میں لوکاں دی سیوا وچ اک چُست دوست ہواں گا نہ کہ اوہناں لئی دل دا بھار ثابت ہوواں گا۔

شعر

میں بھانویں کسے سواری دا سوار نہیں ہاں۔ زین پوشاں نوں لد کے ای تہاڈی سیوا کراں گا۔ ایہناں وچوں کسے نے آکھیا تُونہہ جیہڑی گل سُنی ایں محسوس نہ کریں کہ ایہناں دناں وِچ ای اک چور درویشاں دے روپ وچ آیا ہویا سی۔ تے اوہنے اپنے آپ نوں ساڈی چاریاری دی لڑی وچ پرولیا سی۔

شعر

تھوڑیاں لوکاں نوں پتہ اے کہ خط والی تھیلی وچ کیہ اے لکھن والا ای جاندا اے کہ خط وچ کیہ اے۔ ایس لئی کہ سلامتی درویشاں دا حال اے اوہناں نے وادھو شک نہ کیتا تے اوہنوں اپنی دوستی لئی قبول کر لیا۔

مثنوی

عارفاں دے حال دی ظاہری صورت گودڑی اے۔ بس اینا ای کافی اے کہ خلقت وچ منہ وکھار ہے آں۔ نیک عمل کرن وچ جتن کر، بانا جیہڑا مرضی آ پہن، سر تے تاج تے موڈھے اُتے نیزہ رکھ پارسائی چنگے کپڑے پاچھڈن داناں نہیں دُنیا، کام بھکھ تے لالچ چھڈنا پارسائی اے۔ بہادر مردنوں موٹے موٹے ریشمی جنگی لباس وچ ہونا چاہیدا اے۔ خُسرے لئی جنگی اسلحہ رکھن دا کیہ فائدہ۔

اک دن اسیں رات تائیں چلدے رہے تے رات ویلے اسیں اک فصیل تھلے سُتے پئے ساں کہ توفیقوں وانجے چور نے ساڈے ساتھی دا لوٹا چُک لیا کہ میں استنجے لئی جا رہیا ہاں تے اوہ لُٹ کے لے گیا۔

فرد

اوس نیک پاک درویش ورگے چورنوں ویکھو جہنے گودڑی پہن لئی اے انج جاپدا اے جویں کعبہ شریف دے غلاف نوں کھوتے دی جھُل بنا دتا گیا ہووے۔

اوہ جنا وی درویشاں توں غائب ہویا شہر پناہ دے اک بُرج کول گیا تے اک ڈبی چرائی، اپنے نوں دن چڑھ گیا اوہ کلمونھا تھوڑا جیہا سفر کر چکا سی تے اوہدے بے گناہ ساتھی سُتے پئے سن سویرنوں اوہ سارے قلعے وچ لیاندے گئے تے ماریا کٹیا گیا۔ پھیر جیلے گھتیا گیا۔ او سے تاریخ توں اساں چاریاری چھڈ دین دا عہد کیتا تے اکلیاں رہن دا چالا پھڑ لیا سلامتی اکلاپے وچ ای اے۔

قطعہ

جدوں کسے قوم وچوں اک جی نے بے وقوفی کیتی تاں نہ چھوٹے دی قدر رہی نہ وڈے دی تُونہہ ویکھیا نہیں کہ اک پٹھیاں والی پیلی وچ اکو ڈھگا پنڈ دیاں ساریاں گاواں نوں لبیڑ سکدا اے۔ میں آکھیا خدا تعالیٰ دا شکر تے احسان اے کہ میں درویشاں دے فائدیاں توں وانجھیا نہیں رہیا۔ بھانویں میں ظاہر وچ اوہناں دی بہنی توں وکھ ہو گیا ساں۔

میں ایس کہانی توں جیہڑی تینوں سنائی اے فائدہ اٹھایا تے مینوں ایہدے ورگی نصیحت ساری عمر کم آوے گی۔

مثنوی

کسے مجلس وچ اک کھروا اڑھب بندہ چوکھے ہوش وناں دا دِل دُکھا دیندا اے۔ جے عرق گلاب نال بھرے اِک حوض وچ کُتا ڈِگ پوے تاں اوہنوں پلیت پانی دا چوبچہ کر دیندا اے۔

کھانی

اک پرہیز گار اک بادشاہ دا پروہنا سی جدوں اوہ دسترخوان تے بیٹھے تاں پرہیز گار نے ایس لئی بہت تھوڑا کھادا کہ بادشاہ دا اعتقاد ودھے تے جدوں نماز لئی اُٹھے تاں وی۔

اوہنے اپنے معمول توں زیادہ نماز پڑھی تاں جولوکیں اوہدے حق وچ نیک گمان زیادہ کرن

فرد

بَدُ وآ! مینوں ڈر اے تُونہہ کعبے تے نہیں پہنچنا کہ جیہڑے راہ تُونہہ پیا ہویا ایں اوہ تے ترکستان دا اے۔

جدوں اپنے مقام تے آیا دسترخوان منگیو سُوتاں جوکھانا کھاوے۔اوہ ذہانت والا پُتر رکھدا سی اوہنے آکھیا ابّا جی! تساں بادشاہ دی مجلس وچ کھانا کیوں نہیں کھادا۔اوہنے جواب دتّا اوہناں دی نظر وچ میں کوئی چیز نہیں کھادی جیہڑی کم آوے۔

پُتر آکھیا نماز نوں وی قضا کر کے پڑھو کہ اَگے کم آون آلی تساں کوئی چیز نہیں پڑھی۔

قطعہ

اے کئی ہُنر تلی تے رکھن والیا بندیا! تو کئی عیب کجھّے مارے ہوئے نیں دھوکھے وچ آون والیا!
مصیبت دے دِن چاندی دے کھوٹے سکے نال تُونہہ کیہ خریدلیں گا۔

کھانی

مینوں یاد اے پئی میں بچپن دے دناں وچ تکلف نال عبادت کرن والا ساں، تہجد گزار، ثواب کماون دا لالچی، ایتھوں تائیں کہ اِک رات میں والد صاحب قبلہ دی خدمت وچ بیٹھا ہویا ساں تے ساری رات اکھ نہیں سی لائی قران شریف کجھے مار یا ہویا سی تے اِک جماعت ساڈے دوالے سُتی پئی سی میں والد صاحب نوں آکھیا۔ایس جماعت وچوں کوئی سر نہیں چُکدا کہ دو رکعت نماز ای ادا کر لئے۔انج ستے ہوئے نیں کہ کوئی ویکھے تے آکھے مُردے نیں۔ابّا جی نے آکھیا۔میری جان! جے تُونہہ وی سوں جاندوں تے لوکاں دی کھلڑی وچ جھاتیاں مارن نالوں بہتر سی۔

قطعہ

اپنی نیکی پارسائی تے عبادت گزاری دیاں ڈینگاں مارن والا اپنے توں سوا کسے نوں نہیں ویکھدا کیوں جو اوہدیاں اکھاں سامنے اپنے آپ نوں ای ''کُجھ'' سمجھن دا پردہ پیا ہوندا اے۔ جے تینوں سائیاں نے خدانوں ویکھن والی اکھ بخشی ہوندی، تے تُوں نہہ اپنے توں سوا ہور ودھیرا عاجز نہیں سی ویکھنا۔

کھانی

کسے بزرگ نوں اک محفل وچ وڈیار ہے سن، تے اوہدے سوہنے گُناں نوں ودھا چڑھا کے بیان پئے کریندے سن۔ اوہنے سر چکیا تے آکھیا میں اوہوای آں جو میں اپنے آپ نوں جاندا ہاں۔

شعر

اے اوہ شخصا! جیہڑا میریاں خوبیاں پیا گنواندا ایں توں سناون وچ حد کردی اے ایہہ تے میرا ظاہر ای تینوں میرے باطن دی کیہ خبر اے؟

قطعہ

میری شخصیت جہان والیاں دی نظرے چنگی وکھالی دیندی اے تے میں اپنے باطن دی کھوٹ وچ شرمندگی نال سر سُٹ کے پیا ہویاں۔ مورنوں جیہڑے نقش نگار پئے ہوئے نیں ساری خلقت اوہناں پاروں اوہدی خوبی بیان کردی اے تے اوہ اپنے پیراں دا کوجھ ویکھ کے شرمندہ اے۔

کھانی

لبنان دے پہاڑاں دا کوئی نیک پاک بندہ جہدے درجے عرب دے شہراں وچ بیان ہوندے سن تے کرامتاں مشہور سن اوہ دمشق دی جامع مسجد وچ آوڑیا اوہ حاجیاں لئی بنے ٹوہ دے حوض توں وضو کر رہیا سی کہ پیر تلک گیا تے حوض وچ ڈِگ پیا۔ چوکھا دُکھ جھل کے اوتھوں خلاصی پائی۔ جدوں نمازی نماز مکا کے بیٹھے تاں ساریاں ساتھیاں وچوں اک نے آکھیا۔ مینوں اک طالب علماں والی مُشکل پیش آئی اے۔ صالح بندے نے آکھیا اوہ کیہ اے؟ تے اوس ساتھی نے آکھیا مینوں یاد پیندا اے کہ جناب ہوریں۔

مغرب دے سمندر تے مُردے پئے سن جناب دا پیر نہیں سی بھجدا۔ اج تہاڈا کیہ حال سی کہ اپنے کو پانی وچ ای ڈُبن لگے ساؤ۔ بزرگ اپنا سر سوچاں دے دامن وچ تھلے لے گئے تھوڑی جیہی سوچ مگروں سر چکیا تے فرمایا۔ توں سنیا نہیں ہویا کہ حضور سرور عالم ﷺ دی حدیث اے۔ (الاسرار المرفوعہ حدیث۔۷۶۴) ''میرے لئی اللہ کول کوئی اجیہا قت وی مقرر اے جہدے وچ میرے نال نہ کسے مقرب فرشتے دی گنجائش ہوندی اے تے نہ نبی تے مُرسل دی''۔ حضور ﷺ نے ایہہ نہیں فرمایا کہ ہمیشہ ای اجیہا وقت رہندا اے جیہدے وچ جبرئیل تے میکائیل وی قبول نہیں ہوندے تے کسے ہور ویلے حضرت حفصہؓ تے حضرت زینب نے گھر تشریف رکھدے سن۔

اولیاء اللہ واسطے حضرتِ حق دا مشاہدہ کدی تجلی فرما کے ہوندا اے تے کدی اوہلے لُک کے۔ اوہ اپنے آپ نوں وکھاندے وی نیں تے اکھاں توں اوہلے وی ہو جاندے نیں۔

فرد

تُونہہ دیدار وی وکھانا ایں نالے بچ کے وی رہنا ایں۔ انج تُونہہ اپنے بازار تے میری خواہش نوں تیز کرنا ایں۔

قطعہ

میں اپنے محبوب دا کسے واسطے بغیر نظارہ کرنا ہاں تاں میرے تے اجیہی کیفیت طاری ہو جاندی اے جیہڑی مینوں رستے توں بھٹکا دیندی اے اوہ محبوب کدی عشق دی اگ نوں بھڑکا دیندا اے کدی وصال دی اک چھٹ پا کے اوہنوں بُجھا دیندا اے ایسے ای ناتے تسی مینوں سڑیا بُجیا تے ڈُبا پیا ویکھدے او۔

مثنوی

کسے نے حضرت یعقوبؑ (جنھاں اپنا پُتر گوا دتا سی) توں پُچھیا کہ اے چانن والے ہیریا تے عقل وند بزرگا! توں مصر توں کُرتے دی خوشبو سنگھ لئی سی تے کنعان دے کھوہ وچ جھاتی کیوں نہیں سائی ماری۔

اوہنے آکھیا کہ ساڈا حال تے کُداڑے مارن والی بجلی وانگوں اے۔ اک لمحے ظاہرا ے تے دوجے لمحے کِتے لُک بہندی اے۔ کدے مَیں اُچے چوبارے تے بیٹھا ہوناں تے کدے مینوں اپنے پیراں دی اڈی وی نہیں دِسدی جے درویش اکو حال تے رہندا تے اوہنے دوہاں جہاناں توں لاٹنک ہوون دا اعلان کر کے پنج کھلونا سی۔

کہانی

(شیخ صاحب اپنا واقعہ بیان فرماندے نیں) میں اک وار شام دے شہر بعلبک دی جامع مسجد وچ مُرجھائے ہوئے دِل والی، مردہ رسماں والی، ظاہری دنیا توں حقیقت دی دنیا ول نہ لیجائی گئی جماعت نال کجھ گلاں وعظ وجہوں کر رہیا ساں۔ میں ویکھیا کہ میرا دِلی مضمون اوہناں تائیں نہیں اپڑ دا پیا تے میری اگ گِلّے بالن تے اثر نہیں کر رہی چوکھُراں دی سِکھلائی تے انھیاں دے مخلّے وچ شیشہ وکھاون تے مینوں افسوس ہویا۔

پر حقیقت دا دروازہ کھلا ہویا سی تے گلاں دا سلسلہ (سورۃ ق آیت ۱۶) ''اسیں اوہدی شاہ رگ توں وی ودھیرا نیڑے ہاں۔'' دے معنیاں وچ لمّا ہور رہیا سی۔ تقریر ایس تھاں پہنچ چکی سی کہ میں آکھ رہیا ساں۔

قطعہ

میرا دوست میرے توں میری اپنی ذات نالوں وی ودھیرا نیڑے وے تے ایہہ ودھیرا عجب اے کہ میں اوہدے توں دُور ہاں کیہ کراں تے کہنوں آکھ سکناں کہ اوہ میری کجھ وچ اے تے میں پھیروی وچھوڑے وچ ہاں۔ میں ایس تقریر دی شراب دے نشے وچ مست ساں۔ پیالیوں بچیا ہویا میرے ہتھ وچ سی کہ اِک مسافر مجلس کولوں لنکھیا تے آخری دور نے اوہدے تے اثر کیتا۔ اوہنے نعرہ ماریا کہ دوجے وی اوہدے نال ساتھ دے کے اُچّی اُچّی چیکاں مار کے رون لگ پئے۔ مجلس وچ حاضر بندے جوش وچ آ گئے میں آکھیا سبحان اللہ۔

دوریڈے باخبر لوک حضور وچ حاضر نیں تے نیڑے رہن والے دِل دے اُمے لوک دُور نیں۔

قطعہ

جے سُنن والا گل دی سمجھ نہیں رکھدا تے آکھن والے ولّوں طبیعت دی طاقت نہ لبھدا پھر۔ ارادت دے میدان دی کھُلھ لبھ لیا تاں جو بات کہن والا مرد اپنی گیند سُٹ سکے۔

کھانی

اک رات میں مکے شریف وے تھلاں وچ ساں اُینند رے توں میرے پَیر ٹُرنوں رہ گئے سن میں سئوں گیا تے اُوٹھی نوں آکھیا میرے ولّوں ہتھ دھو چھڈ جگائیں نہ!

قطعہ

مسکین وے پَیر تھوڑا جنا پیدل چلن کہ بُختی اوٹھ وی بھار چکن توں عاجز آ گیا اے۔ تاں جو موٹا سریر پتلا ہو جائے تے پتلا سختی نال مردہ ہو جائے اوٹھی نے آکھیا بھراوا! خانہ کعبہ سامنے وے تے چور ڈاکو پچھے لگے ہوئے نیں جے ٹریں گا تے خیر خیریت نال لے جاویں گا تے جے سئوں گیوں تے ماریا جائیں گا تُو نہہ سنیا نہیں کہ سیانیاں آکھیا ہویا اے۔

بیت

جنگل دے راہ وچ کِکراں تھلے سُتا ہویا خوش اے۔ پَر کُوچ دی رات نُوں (مسافر دی) جان دی خیر نہیں جے۔

کھانی

میں اک نیک پاک نوں سمندر کنڈھے ویکھیا جیہڑا چیتے دا زخم رکھدا سی تے اوہ کسے دوائی نال ٹھیک نہیں سی ہویا۔ کئی مدتاں تائیں اوسے نال ماندہ پیا ہویا سی تے ہمیشہ توں ای خدا تعالیٰ دا شکر کری جا رہیا سی۔ لوکاں اوہنوں پُچھیا کہ شکر کیوں ادا کرنا ایں اوہنے آکھیا شکر ایس گل دا کہ مصیبت دے مُنہ

قطعہ

جے اوہ پیارا سجن مینوں ماڑے نوں قتل کرن لئی دے دیوے تاں اوس دے ویلے وی نہیں کُسکاں گا جدوں مینوں جان داغم ہووے گا۔ میں آکھاں گا کہ مسکین غلام توں کیہ گناہ ہوگیا اے۔ مینوں ایہوای دُکھ ہووے گا کہ اوبدادِل میرے توں ست گیا اے۔ ہاں خدا دے بہادر مرد گناہ دی تھاں مصیبت اختیار کرلیندے نیں۔ تُونہہ نہیں ویکھیا خدا دے سچے دوست حضرت یوسفؑ اجیہی حالت وچ کیہ آکھیا سی۔ ''آکھیوسُو میریار با! قید خانہ مینوں ودھیرا پیارا اے اوس کم نالوں جس ول مینوں ایہہ سد دیاں نیں''

(قم سورۃ یوسف:۳۳)

کہانی

اک درویش نوں سخت لوڑ پئی او ہنے اپنے کسے یار دے گھروں گودڑی چُرالئی تے خرچ پٹھا چلالیا۔ حاکم نے حکم دتا کہ ایہدے ہتھ وڈھ دیو۔ گودڑی دے مالک نے بخشن دی سفارش کیتی تے آکھیا میں چورنوں معاف کیتا کچہری دے حاکم نے آکھیا میں تیری بخشیش نال شرع دی مقرر کیتی سزا دی اُلنگھنا نہیں کرنی درویش آکھیا تساں جو کجھ فرمایا اے سچ اے پر جیہڑا وی وقف کیتے ہوئے مال توں کوئی چیز چُرالیندا اے اوہدے ہتھ کٹنے ضروری نہیں رہ جاندے۔ کیوں جو فقیر کسے شے دا وی مالک نہیں ہوندا۔ جیہڑی شے درویشاں دی اے اوہ لوڑ وندا ں لئی وقف اے۔ حاکم نے چورنوں معاف کر دتا پر چورنُوں توہے لعنت کرنی شروع کردتی کہ باقی دنیا تیرے لئی تنگ ہوگئی سی جو اجیہے یار دے گھروں ای چوری کرنی سائی۔ چور آکھیا۔ مالکو! تساں سُنیا نہیں ہویا کہ سیانیاں آکھیا ہویا اے کہ دوستاں دے گھروں ہُونجا پھیر دے تے دشمناں دا کُنڈا نہ کھڑکائیں۔

شعر

جدوں تیرا ہتھ چکی تھلے آجاوے تاں وی نہ یرکیں۔ دشمناں دی کھل لاہ لئیں تے دوستاں دی پوستین لُہا لئیں۔

کھانی

اک بادشاہ نے کسے اللہ والے نیک بندے نوں ویکھیا تے آکھیا تہانوں کدے میری یاد وی آئی۔ اللہ والے نے آکھیا ہاں ضرور اوس ویلے جدوں میں اللہ تعالیٰ نُوں بھُل بہاں۔

فرد

جنھوں اوہ آپ اپنے درتوں نسا بھجا چھڈ دا اے اوہ بندہ ہر پاسے نَسّا نَسّا پھردا اے تے جنھوں اوہ آپ بُلالیندا اے اوہنوں کسے وے دروازے ول نہیں بھجاؤندا۔

کھانی

کسے نیک صالح بندے نے سُفنے وچ ڈٹھا کہ بادشاہ بہشت وچ اے تے اِک نیک پاک دوزخ پیا اے۔ اوہنے پچھیا کہ ایہدے ودھے درجیاں دا سبب کیہ اے تے اوہدے گھٹے درجے دا کیہ کارن اے کہ لوکیں تے ایہدے اُلٹ خیال کردے نیں۔ آواز آئی کہ ایہہ بادشاہ درویشاں دی عقیدت پاروں بہشت وچ اے تے ایہہ نیک پاک بادشاہاں دے نیڑے رہن نال دوزخ وچ اے۔

قطعہ

تیری گودڑی، مالا تے ٹاکیاں جوڑ کے بنائی رتی کِس کم آوے گی تُونہہ اپنیاں بُریاں کرنیاں توں اپنے آپ نُوں بری الذمہ رکھ تینوں موٹے ادنیٰ کپڑے دی بنی ہوئی درویشی ٹوپی رکھن دی کوئی لوڑ نہیں۔ درویشاں دے گناں والا بن تے بے شک تاتاری سپاہیاں والی ٹوپی پہن۔

کھانی

سروں تے پیروں ننگا پیدل بندہ حاجیاں دے قافلے نال کوفے توں آرلیا تے ساڈا ساتھی بن گیا میں ویکھ لیا پئی ایہہ روپیہ پیسہ نہیں رکھدا پھیروی ٹہلدا جاندا سی تے آکھی جاندا سی۔

قطعہ

نہ میں اوٹھ تے سوار ہاں تے نہ اوٹھ وانگوں لدیا ہویا ہاں نہ میں رعایا داخداوند (مالک) ہاں تے نہ کسے بادشاہ دا غلام ہاں۔

نہ مینوں میرے کول موجود شے دا غم اے تے نہ اوس شے دی پریشانی اے جو اُکی ہے ای نہیں، آرام نال ساہ لئی جا رہیاں تے عُمر گزاری جا رہیا ہاں۔ اک اوٹھ سوار نے اوس پیدل نوں آکھیا۔ درویشا! کتھے پیا جانا ایں۔ واپس چلا جا کیوں جو سختی نال مر جائیں گا۔ اوہنے میری گل نہ سُنی تے اپنا قدم تھلاں وچ رکھ دتا تے فُر پیا۔ جدوں اسیں محمود دے کھجور فارم تے اپڑے اوٹھ والے مالدارنوں اجل اگلوانڈھی آ ملی۔ درویش اوہدے سرہانے آ کھلوتا تے آکھیوسو۔

مصرع

میں تے سفر دی سختی نال نہیں مریا پر تُو نہہ بُختی اوٹھ اُتے مر گیا ایں۔

بیت

اک شخص ساری رات روگی دے سرہانے روندار ہیا جدوں دن چڑھیا تے سوگی مر گیا پر روگی نوں اللہ نے بچالیا۔

قطعہ

اے چوکھے ترکھے رُن والے گھوڑیو جیہڑے کہ پچھے رہ گئے او جدوں کہ لنگا کھوتا اپنی جان منزل تے اپڑا گیا اے۔

اساں بہت سارے اجیہاں نوں جیہڑے تندرست سن مٹی وچ دفن کر دتا تے چوکھے پھڑ نہ موئے۔

کھانی

اک بادشاہ نے کسے بندگی کرن والے نُوں سد یا اوہ سی (دکھاوے دی بندگی کرن والا) اوہنے سوچیا کہ کوئی اجیہی دوائی کھالینا جہدے نال ماڑا ہو جاواں تاں جو بادشاہ جیہڑا میرے حق وچ جنا اعتقاد رکھدا اے اوہ ماڑے ہوں نال سگوں ہور ودھ جائے۔ آکھدے نیں عابد نے مارو دوائی کھائی تے مر گیا۔

قطعہ

جنھوں میں پستے وانگوں سارا مغز ای مغز سمجھیا سی اوہ اندروں گنڈھے وانگوں چھلڑ ای چھلڑ نکلیا۔ خلقت دے دکھالے لئی عبادت کرن والے لوک اصل وچ قبلے ول کنڈ کر کے نماز پڑھدے نیں۔

فرد

جدون بندہ اپنے خُدا نوں بُلائے تاں اوہنوں چاہیدا اے کہ اللہ تعالیٰ توں سوا کسے نوں وی نہ جانے۔

کھانی

اک قافلےنُوں لوکاں یونان دی دھرتی وچ لُٹیا تے بے اندازہ دولت لے گئے۔ سوداگراں نے چوکھا رونا پٹنا پایا تے خدا تے پیغمبر دے واسطے پائے پر کوئی فائدہ نہ ہویا۔

شعر

جدوں اندر دی کالک والا ڈاکو کامیاب ہوگیا تے قافلے دا رون پٹن اوہدے لئی کیہ غم رکھدا اے۔

لقمان حکیم وی اوسے قافلے دے اندر سی۔ قافلے والیاں نے ایہنوں آکھیا کہ شاید توں ایہناں نوں نصیحت کریں تے وعظ سنائیں۔ ہوسکدا اے کہ ساڈے مال دا تھوڑا حصہ واپس کر دین نہیں تے سانوں اپنی دولت ضائع ہوجاون دا فسوس ہووے گا۔

لقمان حکیم نے آکھیا مینوں تے اوہناں نُوں حکمت دا کلمہ کہن دا افسوس ہووے گا۔

قطعہ

اوس لوہے نوں جنھوں جنگال کھا جاوے اوہنوں صیقل کریاں وی جنگال نہیں لاہیا جاسکدا۔ دل دے کالے نوں وعظ سناون دا کیہ فائدہ؟ لوہے دا کل پتھر اندر نہیں جاسکدا۔

قطعہ

سلامتی دے زمانے وچ مٹے ہوئے دِل والیاں نوں لبھ کہ مسکین دے دِل دا جبر بلانُون ٹال دیندا اے۔ جدوں سوالی تیرے کولوں کوئی چیز رو کے منگے۔ اوہنوں دے دے نہیں تے ظالم تیرے کولوں زبردستی کھوہ لے گا۔

کہانی

جنا چوکھا میرے سب توں جلیل بزرگ ابوالفرج بن جوزیؒ مینوں سماع ترک کرن دا حکم دیندے۔ تنہائی وچ تے وکھری کُلی وچ اشارے کردے۔ پر میری چڑھدی جوانی غالب آوندی تے من دی خواہش مطالبہ کرن والی ہوس، ناچار اپنے مربّی دی رائے دے خلاف میں کجھ قدم پُر یا تے سماع تے میل جول دا سواد لیا۔ تے جدوں مینوں اپنے شیخ دی نصیحت یاد آوندی سی میں کہندا ساں۔

فرد

قاضی جے ساڈے نال بہ جائے تے اوہ وی رقص کرن لگ پوے۔ تے جے محتسب آپ شراب پی لوے تاں اوہ شرابی مست نوں معاف کر دیوے۔ ایتھوں تائیں کہ اِک رات میں اِک اکھ وچ پہنچ گیا تے اوس مجمعے وچ میں اِک گویّے نوں ویکھیا۔

بیت

توں آکھیں گا کہ مُرب دا نامناسب مضراب شہ رگ نوں توڑ رہیا اے۔ تے اوس دی آواز پیودی موت دے ویناں توں ودھیری بھیڑی سی۔ کدی محفل وچ شریک لوکاں دیاں اُنگلاں کناں وچ تے کدی لباں تے سن کہ چپ کرو۔

شعر

اسیں گانیاں دی آواز تے خوش دلی نال اُلر دے ہاں تے تُونہہ اجیہا گویا ایں کہ جے توں چپ ای کر جائیں تاں اسیں خوش ہاں۔

بیت

سماعت وچ کوئی شخص خوشی نہیں ویکھدا سوائے جاون دے ویلے توں۔ جدوں تُونہہ چپ کر جانا ایں۔

جدوں اوہ بربط وجان والا آواز کڈھن تے آیا تاں میں گھر دے مالک نوں آکھیا۔ اللہ دا واسطہ ای۔

میرے کن وچ رُوں تُن دے۔ تاں جو میں نہ سُناں۔ یا میرا دروازہ کھول دے تاں جو باہر نکل جاواں ۔ مکدی گل اے کہ میں یاراں دا دل رکھن لئی ساتھیاں دی موافقت کیتی تے اک رات میں اینیاں دُکھاں نال دن چڑھایا۔

قطعہ

بانگے نے کُوقتی بانگ دے دتی اوہ نہیں سی جاندا کہ کنی رات گذر گئی اے رات دی لمان میریاں جھمنیاں توں پُچھ کہ نیندر نے اِک دم وی میری اکھ ول پھیرا نہیں ماریا۔ سویرو ویلے تبرک دے طور تے میں سروں دستار تے لکوں اک دینار کھولیا تے گویے دے سامنے رکھ دتا تے اوہنوں کچھّے مار لیا تے چوکھا شکریہ ادا کیتا۔ میرے دوستاں نے گویے دے حق وچ میری عقیدت میری عادت دے خلاف ویکھی تے میری عقل دے گھاٹے تے لُک چھُپ کے ہسّے ، اوہناں وچوں اک نے بڑے لمّے چوڑے اعتراض کیتے تے ملامت کرنی شروع کر دتی کہ تُوں ایہہ حرکت عقلمنداں دی رائے دے مناسب نہیں کیتی۔ پیراں مُرشداں ولّوں ملیا خلافت دا خرقہ ایہو جہے گویے نوں دینا جیہدی اپنی ساری عُمر مُٹھ وچ کدے اک درم وی نہیں ہویا تے ڈھولکی وچ سونے چاندی دیاں قطراں رہیاں نیں۔

مثنوی

اوہ گوّیا اللہ کر کے ایس مبارک مکان توں دور رہے کوئی شخص اوہنوں دوبارہ اینے اکٹھیاں نہ ویکھے۔ ایہ سچ اے کہ جدوں اوہدے منہ وچّوں آواز نکلی تے لوکاں دے رونگٹے کھڑے ہو گئے۔ شاہی محل وچ آہلنا بناون والا پنچھی وی اوہدے خوف توں اُڈ گیا۔ اوہنے ساڈا مغز کھادا تے اپنا سنگھ پاڑیا۔

میں آ کھیا کہ اعتراض دی زبان وچ بہتری ایہہ وے کہ تُسی گل نُوں چھوٹیاں کرو۔ اوہ ایس لئی کہ مینوں ایس شخص وچ کرامت ظاہر ہوئی اے۔ گھر والے آ کھیا کہ مینوں وی اوس حال توں جانو کراؤ تاں جو میں وی اُسے طرحاں اوہدے نیڑے ڈُھک ڈُھک بہواں نالے جیہڑا میں ہاسا مذاق کیتا اے۔ اوس تے معافی منگاں۔ میں آ کھیا ایس وجہ پاروں کہ میرے اجل مُرشد نے مینوں کئی واراں سماع چھڈ دین دا حکم دتا اے تے بلاغت بھرے وعظ کیتے نیں تے میرے قبولیت دے کناں وچ نہیں سی آونا۔ جے اج دی رات میرے نیک نصیبے تے برکت والے بھاگاں نے میری ایس خانقاہ ول رہبری کیتی تے میں ایہدے ہتھوں توبہ کیتی اے کہ باقی دی ساری زندگی سماع دے نیڑے آ کے اوہدے نال نہیں گھُلاں مِلاں گا۔

قطعہ

تالُو مُنہ تے مِٹھے بُلھاں وچوں نکلی چنگی آواز بھانویں نغمہ پیدا کرے یا نہ کرے دل نوں ٹھگدی اے تے بھانویں عشاق، نہاوند تے حجاز ناں دے سُر ہون پر مکروہ گویّے دے سنگھوں نہیں پھبدے۔

کھانی

لقمان حکیم ہوراں کولوں لوکاں پُچھیا تُساں ادب کتھوں سکھیا اے اوہناں فرمایا بے ادباں کولوں۔ مینوں اوہناں دی جو حرکت اپنی نظر وچ پسند نہ آئی میں اوس توں پرہیز کرلیا۔

قطعہ

لوکیں ہاسے مذاق نال وی اوہ گل نہیں کردے جہدے توں کوئی عقل وند انسان کوئی پند نصیحت حاصل نہ کرلے۔ جے کسے نادان دے سامنے حکمت دانائی دے سو باب وی پڑھے جاون تاں اوہدے کناں وچ ہاسا مذاق ای آوے گا۔

کھانی

اک بندگی کرن والے دی کہانی سناندے نیں کہ رات نوں نوسیر پکے اناج کھاندا سی تے صبح تائیں۔

پورا قرآن شریف ختم کرلینڈا سی۔ اک دِل والے نی ایہہ گل سُنی تے آکھیا جے تُونہہ ادھی روٹی کھاندوں تے سوں جاندوں تاں تُونہہ ہُن نالوں ودھیرا فاضل ہونا سی۔

قطعہ

اپنا ڈھڈ کھانے توں خالی رکھ، تاں جو تُونہہ اوہدے اندروں خدا دا نور ویکھ لئیں۔ ایسے وجہ توں تُونہہ حکمت دانائی ولّوں خالی ایں کہ تُونہہ کھانے نال تے نکّو نک بھریا ہویا ایں۔

کھانی

اللہ تعالیٰ دی بخشش توں وانجھے ہوئے شخص نوں حرام کماں دی توفیق دی راہ اگے وکھائی۔ پھیر چنگے بھاگاں نوں اوہ درویشاں دی جماعت وچ آوڑیا۔ درویشاں دے قدم دی برکت تے اوہناں دے اندر لے دی سچائی نال اوہدیاں عادتاں دیاں بریائیاں وڈیائی دے قابل چنگیائیاں وچ بدل گیاں۔ اوہنے دُنیاوی خواہشاں تے ہوس ولّوں اپنا ہتھ پچھاں کرلیا۔ پر طعنے مارن والیاں دی زبان اوہدے بارے اوسے طرحاں لمّی رہی کہ ایہہ پہلے ای قاعدے تے وے تے ایہدی پرہیزگاری تے اصلاح تے وساہ نہیں کھادا جاسکدا۔

فرد

معافی تے توبہ نال خدا دے عذاب توں تے چھُٹیا جاسکدا اے۔ پر خلقت دی زبان توں اُکّا نہیں چھُٹیا جاسکدا۔ اوہ لوکاں دیاں زباناں دے ظلم دا مقابلہ نہ کرسکیا تے اپنے طریقتی بزرگ سامنے ایہہ شکایت لے گیا تے آکھیا میں لوکاں دی زبان توں بڑا دُکھی ہاں بزرگ نے اوہنوں جواب دتا کہ تُونہہ ایس نعمت دا شکر کویں ادا کریں گا کہ تُونہہ اوس نالوں ودھیرا چنگا ایں، جویں دا لوکیں تینوں اپنے تھاں سمجھی بیٹھے نیں۔

قطعہ

توں کنّا کُو آکھیں گا کہ میرے حاسد تے منڈا سوچن والے میرے مسکین دیاں برائیاں بیان کرن والے نیں کئی وار اوہ میری رت ڈولھن لئی وی اُٹھ کھلوندے نیں تے کدے اوہ میرا بُرا منگن لئی بہ جاندے نیں۔

تُونہہ نیک ہوویں تے خلقت تینوں بُرا آکھے ایہہ ایس گل نالوں چنگا اے کہ توں بُرا ہوویں تے لوکیں تینوں نیک سمجھن پر میرے معاملے وچ لوکاں دا میرے بارے نیک گُمان میرے حق وچ آخری حد تائیں اپڑیا ہویا اے تے میں بالکل گھاٹے وچ ہاں۔ جائز ہووے گا کہ میں فکر کراں تے غم کھاواں

شعر

میں گوانڈھیاں دیاں نظراں توں لُکیا ہویا ہاں پر خُدا میرے ظاہر تے باطن نوں جاندا اے۔

قطعہ

میں اپنے منوں لوکاں توں دروازہ بند کر چھڈیا اے۔ تاں جو لوکیں میرے عیب نہ کھلا ردین۔ دروازہ بند کرن دا کیہ فائدہ۔ عالم الغیب تے ظاہر تے باطن دا جانُوا اے۔

کھانی

میں اک وڈے مُرشد اگے جا کے گِلہ کیتا حضور فلانا آدمی میرے معاملے وچ مینوں فسادی ثابت کرن لئی بھُگت گیا اے۔ مُرشد نے جواب دتا تُونہہ اوہنوں نیکی کر کے شرمندیاں کر دے۔

رباعی

تُونہہ نیک چال چلن والا ہو جا تاں جو تیری برائی سوچن والا تیرے نقص بیان کرن دی گنجائش نہ لبھ سکے جدوں سرنگی دی آواز ٹھیک ہووے تاں مطرب نوں کیہ لوڑ اے کہ اوہدے کن مروڑ دا پھرے۔

کھانی

لوکاں کسے پیر مرشد کولوں پُچھیا کہ تصوف دی حقیقت کیہ اے۔ اوہنے آکھیا کہ اج توں پہلاں جہان وچ اِک جماعت رہی اے۔ جیہڑی ظاہری شکلوں پریشان سی تے باطنی طور تے قلبی اطمینان رکھدی سی تے ہن کجھ لوک نیں جو ظاہر وچ سُکھیں وسدے نیں پر باطنوں پریشان نیں۔

قطعہ

جدوں تیرا دل ہر گھڑی تیرے توں کسے ہور تھاں لگا پھردا اے تاں اکلاپے وچ وی توں اپنے اندر دل دی صفائی نہیں ویکھیں گا۔ تے جے بھانویں تیرے کول مال رُتبہ واہی، نیجی تے سوداگری وی ہووے۔ جدوں تیرا دل اللہ نال لولائی بیٹھا اے تاں تُو نہہ تنہائی وچ ای بیٹھا ایں۔

کھانی

مینوں یاد اے کہ میں اک قافلے نال ساری رات چلدا رہیا ساں تے سویرنوں اک جنگل کنارے سُتا پیا ساں۔ اک عاشق مزاج جیہڑا اوس سفر وچ ساڈے نال سی۔ اوہنے سویرنوں نعرہ ماریا تے تھل دی راہ پھڑلئی تے اک دم چین نہ پایا۔ جدوں دن چڑھیا تے میں اوہنوں پُچھیا ایہہ کیہ حالت سائی۔ اوہنے آکھیا، میں بُلبلاں نوں ڈِٹھا اے کہ اپنے معشوق اگے آہ تے زاری کرن لئی رُکھ توں، چکور پہاڑوں، ڈڈو پانی وچوں، تے چوکھر جنگل وچوں باہر نکل آئے سن، میں سوچیا کہ ایہہ آدمیت نہیں ہووے گی کہ سارے سبحان اللہ دی تسبیح پڑھن تے میں غفلت وچ سُتا رہواں، ایہہ کنج جائز ہووے گا۔

قطعہ

(گزرے ہوئے) کل سویرے اک پنچھی انج روندا سی پیا کہ میری عقل، صبر، طاقت تے ہوش، نال ای لے گیا۔ میرے مخلص دوستاں وچوں کسے نوں شاید میری آواز اوہدے کن پئی اوہنے آکھیا میں یقین نہیں کردا ساں کہ اجیہے کسے پنچھی دی آواز تینوں ہکا بکا کردتا ہووے۔ میں آکھیا کہ ایہہ انسان ہون دی شرط نہیں کہ پنچھی تے تسبیح پڑھن تے میں چپ ای رہاں۔

کھانی

اک واراں حج دے سفر وچ ضمیر پال نیک بندیاں دا اک گروہ ساڈے نال سی

اسیں اکٹھے ساہ لیندے تے اکٹھے قدم پُندے ساں۔ راہ وچ کسے کسے ویلے گُنگنا وی لیندے ساں تے حق دی تلاش والے شعر وی پڑھ لیندے ساں تے راہ وچ اِک عبادت گزار جیہڑا درویشاں دے حال دا منکر تے اوہناں دے دکھ درد توں جانوں نہیں سی ایتھوں تائیں کہ اسیں بنی ہلال دے کھجوراں دے باغ کول اپڑ گئے۔ عرب قبیلے وچوں اک حبشی بچہ ساڈے وچ آ رلیا۔ تے اوہنے اک اجیہی آواز کڈھی کہ اُڈدے پنچھی ہوا وچوں تھلّے اُتر آئے میں عبادت گزار دے اُوٹھ نوں ویکھیا کہ نچن لگ پیا سی تے عبادت گزار نوں تھلّے سٹ دتا سو۔ اُوٹھ نے تھلاں وی راہ پھڑلئی تے نس گیا۔ میں آکھیا بزرگو! (منڈے دی آواز نے) پشو تے اثر کیتا اے تے تہاڈے تے اوناوی فرق نہیں پیندا۔

نظم

تینوں پتہ اے اوس سویر بلبل نے مینوں کیہ آکھیا سی تُونہہ آپ کویں دا آدمی ایں کہ عشق توں بے خبرا ایں؟ اُوٹھ نوں بدّ ودے شعر توں حال پے گیا اے تے آنند لے رہیا اے جے تینوں موسیقی دا چسکہ نہیں تاں توں ڈنگی طبیعت والا جانور ایں۔

شعر

سبزہ زار وچ تیز ہوا دے چلیاں بان دیاں ٹہنیاں جھُومدیاں نیں نہ کہ پتھر۔

مثنوی

جو کجھ ویکھُونہہ ویکھ رہیا ایں رب دے ذکر نال چیکاں مار رہیا اے پر جو کجھ کن سُن رہیا اے اوہدی حقیقت دل ای جان رہیا اے نری بُلبل ای اپنے پھُل تے سبحان اللہ نہیں پئی پڑھدی سگوں ہر کنڈا وی رب دی تسبیح لئی زبان بنیا ہویا اے۔

کہانی

کسے بادشاہ دی عُمر دی مُنیا دمُک گئی اوہ تخت دا وارث نہیں سی رکھدا۔

اوہنے وصیت کیتی کہ سویرے سویرے جیہڑا پہلا شخص شہر وچ آوڑے شاہی تاج اوہدے سر تے رکھ دیا جے۔ تے بادشاہی اوہدے سپرد کر دیا جے۔ کرنا رب دا پہلا شخص جیہڑا اوس شہر وچ وڑیا اک مانگت سی اوہنے ساری عمر برکیاں اِکٹھیاں کیتیاں تے ٹاکی ٹاکی سیتی سی۔ بادشاہی دے ذمّے دار تھماں، تے شاہی کچہری دے وڈے لوکاں بادشاہ دی وصیت تے عمل کیتا۔ تے اوہناں قلعیاں تے خزانیاں دیاں کنجیاں اوہدے سپرد کر دتیاں۔ تھوڑا چر اوہنے بادشاہی چلائی۔ اپنے وچ بادشاہی دے کجھ امیراں نے اوہدی آ گیا کاری توں اپنی گردن موڑلئی تے ہر پاسے دے بادشاہاں نے جھگڑے پیدا کر دتے تے مقابلے لئی لشکرا کٹھے کر لئے۔ مُکدی گل اے کہ فوج تے رعایا ناراض ہو گئی تے سرحداں دے کجھ شہر اوس مانگت بادشاہ دے اثر رسوخ تھلیوں نکل گئے درویش بادشاہ ایس واقعے توں کمزور دِلا ہویا ہویا سی کہ اپنے نوں اوہدے پرانے دوستاں وچوں، اک جیہڑا درویشی دے سمیاں وچ اوہدا جوٹی دار سی سفر توں واپس پرتیا۔ اوہنے اوہنوں اجیہے اُچے رُتبے تے ویکھیا تے آکھیا خُدا تعالیٰ دا بڑا احسان اے کہ تیرے اُچے بھاگاں نے تیری مدد کیتی اے تے اُچے نصیبے تے قسمت دے گیڑ نے تیری رہبری کیتی اے ایتھوں تائیں کہ تیرے پھُل وچوں کنڈا۔ تے تیرا کنڈا تے تیرے پیراں وچوں نکل گیا اے۔ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ○ ضرور اوکھ دے نال سوکھ وی اے'' (ق م۔ الم نشرح آیت نمبر:٦)

شعر

کلیاں کدے کھِڑ دیاں نیں تے کدی سُک جاندیاں نیں رُکھ کدے پت جھڑ وچ ننگا ہوندا اے۔
کدے پھُلاں پتراں نال کجیا ہوندا اے۔

مانگت بادشاہ نے آکھیا۔ پیار یا توں میرے نال مرگ والا افسوس کرا یہہ مبارک دین دا موقع نہیں۔ جدوں توں مینوں پہلاں ویکھیا سی۔ میں اپنی اک گُلی داغم رکھدا ساں کہ کتھوں کھاواں گا تے اج مینوں اپنے نال اک جہان داغم وی لگا ہویا اے۔

جے دنیا نہ ہووے تاں اسیں دُکھیارے ہونے ہاں تے جے دنیا ہووے تاں اسیں اوہدی محبت دے پینکھڑ وچ بجھ جانے آں۔ ایس جہان وچ ایدوں ودھیری پریشان کرن والی کوئی مصیبت نہیں کہ جیہڑی ہووے تاں وی اوہ دِل داڈ کھ ہے تے جے نہ ہووے تاں وی اوہ دِل داڈ کھ اے۔

قطعہ

جے تُونہہ درویشی دی امیری چاہنا ایں تاں تُونہہ تھوڑے تے وی پُر ہوون دی حالت توں سوا ہور کجھ نہ منگ۔ جے کوئی مالدار اپنی جھولی وچوں سونے دے سکیاں دی سوٹ وی کرے تاں وی تُونہہ اوہدے ثواب حاصل کرن ول نہ ویکھ، کیوں جو میں بزرگاں کولوں چوکھا سُنیا ہویا اے کہ درویش دا صبر کر چھڈنا مالدار دے خرچ کرن نالوں چنگا اے۔

فرد

۔جے کر بہرام (عراق دا سخی تے عقل وند بادشاہ) سالم گورنوں بھُن کے ونڈ دیوے تاں اوہ کیڑی ولوں مکڑی دے پَیر برابر وی نہیں سمجھیا جاوے گا۔

کھانی

حضرت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ جناب رسول کریم ﷺ دی خدمت وچ ہر روز حاضری دیندے سن رسول کریم ﷺ نے فرمایا: اے ابو ہریرہؓ اک دن چھڈ کے آیا کر مطلب ایہہ سی کہ ہر روز نہ آیا کر۔ تاں جو محبت زیادہ ہو جاوے۔ کسے ضمیر دے مالک بزرگ توں پُچھیا گیا ایس خوبی پاروں کہ جیہڑی سورج وچ اے۔ اساں کدے نہیں سُنیا کہ کسے نے اوہنوں دوست بنایا تے اوہدے نال نیونہہ لایا ہووے۔ بزرگ نے فرمایا اوہ ایس لئی کہ سورج ہر روز ویکھیا جا سکدا اے۔ سوائے سردیاں دے جدوں اوہ گھُنڈ کڈھی رکھدا اے پر اسیں اوہدے چاہیوان ہوندے ہاں۔

شعر

اِک دو جے نوں ملن لئی جانا کوئی عیب نہیں پر اینا نہ جایئے کہ لوکیں بس بس آکھ دین۔ جے توں اپنے نفس نوں ملامت کرلیں تاں تینوں کسے کولوں ملامت نہیں سُنّنی پئے گی۔

کھانی

کسے بزرگ دے ڈھڈ وچ کوئی ہوا وٹ نال پھرنی شروع ہوئی۔ بزرگ اوہدے تے ضبط رکھن دی طاقت نہیں سی رکھدا۔ ایس لئی اوہدے توں بے وسی وچ ہوا نکل گئی۔ اوہنے آکھیا درویشو! میں جو کجھ کیتا اے ایہدے وچ میرا کوئی اختیار نہیں سی۔ تے ایہدا گناہ فرشتیاں نے میرے نانویں نہیں لکھیا تے میرے اندر سکون ہوگیا اے۔ تُسی وی مہربانی کر کے مینوں معاف کردیو۔

شعر

عقلمندا! ڈھڈ ہوا دا قید خانہ اے کوئی عقل وند آدمی ہوا نوں بندی خانے قید نہیں رکھ سکدا۔ جدوں ہوا ڈھڈ وچ وٹ پھیرے اوہنوں نکلن دیو۔ کیوں جو ڈِھڈ وچ ہوا دل تے بھار ہوندی اے۔ طبیعت تے بوجھ پاون والا ورودھی ویری جے نکلنا چاہندا اے تاں اوہنوں نہ روکو۔

کھانی

دمشق دے یاراں دی چار یاری وچوں مینوں کوئی رنج ظاہر ہویا سی۔ میں بیت المقدس دے تھلاں ول دُھس ماری تے جانوراں نال پیار پالیا ایتھوں تائیں کہ میں فرنگیاں دا قیدی ہوگیا۔ طرابلس دی خندق وچ مینوں یہودیاں نال مٹی دے کم تے لایا گیا۔

حلب دے کسے رئیس نال میری پہلاں توں ای جان پچھان سی۔ اوہ میرے کولوں لنکھیا تے مینوں پچھان کے آکھیوسُو۔ ایہہ کیہ حالت بنائی آ۔ جیہڑی تیرے رنج دا کارن اے۔ میں آکھیا۔ میں کیہ دساں؟

قطعہ

میں لوکاں کولوں پہاڑ تے جنگل وچ نسیا پھردا ساں۔ کیوں جو میں خدا توں سوا کسے ہور نال نہیں رُجھیا ہویا ساں تُونہہ آپے چتار لے کہ میرا اوس ویلے کیہ حال ہووے گا جدوں مینوں ناجنساں دے طویلے وچ بنا کے رکھنی پئی سی۔

فرد

پرایاں نال باغ وچ رہن نالوں پیراں وچ بیڑیاں سنے، دوستاں کول رہنا بہتر اے۔ اوہنوں میری حالت تے ترس آیا تے اوہنے مینوں فرنگی دی قید وچوں دساں دیناراں نال خرید لیا۔ تے اپنے نال حلب لے گیا۔ اوہدی اک بیٹی سی۔ اوہنوں سو دینار حق مہر تے میرے نکاح وچ دے دِتّوسُو۔ کُجھ مدّت گزری کہ اوہنے بداخلاقی تے لڑائی شروع کر دتی۔ نالے میرے نال مندا بولن لگی تے میری زندگی نوں بے سوادا کر دتا۔

شعر

نیک مرد دے گھر وچ بھیڑی زنانی ایسے دنیا وچ ای اوہدا دوزخ اے بھیڑے ساتھ توں اللہ ای بچائے۔ خدایا سانوں جہنم دے عذاب توں بچا۔ اک واراں اوہنے طعنے مار کے مندا بولیا تے آکھیا سی تُونہہ اوہوای اے نا! جنھوں میرے پیو نے فرنگیاں دی قید توں دس دینار دی رقم تار کے واپس خرید لیا سی۔ میں آکھیا ہاں میں اوہوای ہاں جنھوں تیرے پیو نے دس دینار تار کے

فرنگی دی قیدوں چھڑایا تے نیتھوں سو دینار مہر لے کے تیرے ہتھیں پھیر قابو کر وادِتا۔

اشعار

میں سُنیا ایں کہ کسے بزرگ نے اک بھیڈ نوں کسے بگھیاڑ دے مونہوں تے ہتھاں وچوں چھڑوالیا تے رات نوں آپ اوہدے گل تے چھری پھیر دتی۔ بھیڈ دی جان اوہدے اگے پھیر روئی پئی کہ توں مینوں بگھیاڑ دے پنجے وچوں تے لے نسیا سیں پر جدوں میں آخر تے ویکھیا اے تے توں آپ دی بگھیاڑ ای سیں۔

کھانی

کسے بادشاہ نے اک بال بچڑ دار بندگی کرن والے بزرگ کولوں پُچھیا کہ تہاڈا قیمتی وقت کوئیں لنکھدا اے اوہنے جواب دتا کہ ساری رات ترلے ہاڑے والی نُجھی دُعا پڑھدیاں لنکھدی اے تے صبح اپنیاں لوڑاں لئی دعا منگدیاں گزر جاندی اے تے سارا دن خرچ پُورے کرن دی فکر وچ لنکھدا اے۔ بادشاہ نوں بزرگ دے اشارے دا مطلب سمجھ وچ آ گیا اوہنے حکم دتا کہ بزرگ دے خرچ پٹھے لئے وظیفہ لا دتا جاوے تاں جو اوہدے دِل توں عیالداری دا بھار لتھ جاوے۔

مثنوی

اے عیالداری دے جکڑ بند وچ پھسے ہوئے بندے! اپنے ہور آزاد ہوون دا خیال نہ کریں۔ اولاد دے روٹی کپڑے تے خوراک دا غم تینوں فرشتیاں دی دنیا دی سیر توں واپس لے آوندا اے۔

میں سارا دن متے پکاندا رہناں کہ رات نوں خدا دی کچہری وچ قبول ہووا گا پر رات نوں جدوں نماز دی نیت بنھدا ہاں تاں نماز وچ ایہہ خیال آوندے نیں سویرنوں میرا پُتر کیہ کھائے گا؟

کھانی

اچیچ نال عبادت گزاری کرن والا اک بزرگ جنگل وچ زندگی بسر کر دا سی تے رُکھاں دے پتر کھاندا سی۔

اک بادشاہ اوہنوں ملن لئی اوہدے کول گیا تے آکھیا جے تُسی ایہدے وچ بہتری سمجھو تے میں تہاڈے لئی شہر وچ ڈیرا بنوادیاں۔ تاں جو تُسی اک پاسے دھیان نال عبادت کرسکو تے دوجے لوک وی تہاڈی ذات پاک دی برکت نال تہاڈے توں فیض پاسکن تے تہاڈے نیک عملاں وچ تہاڈے مگر مگر ٹرسکن پرہیزگار بزرگ نے ایہہ گل قبول نہ کیتی تے مُنہ وٹ لیا۔ اوہدے اک وزیر نے آکھیا۔ بادشاہ دا دِل رکھن لئی ایہہ جائز ہووے گا کہ تُسی دوتن دن لئی شہر وچ آجاؤ تے شہری ڈیرے دا حال معلوم کرلھو۔ بس جے تہاڈے قیمتی وقت وچ دوجے لوکاں دی بہنی ہتھوں دل دی صفائی وچ کوئی میل آوے تے تہانوں اوہدا اختیار اے (شہری ڈیرا چھڈ دیا جے)۔

آکھدے نیں عبادت گزار بزرگ شہر وچ آ گیا تے بادشاہ نے باغ دا خاص میحل اوہدے سپرد کر دتا۔ ایہہ تھاں دِل دے سکون اتے من نوں کھِڑان لئی بہشت وانگوں سی۔

مثنوی

جہدا گلاب دا پھُل سوہنیاں دے رخسار ورگا سی تے اوہدی سُنبل محبوب دیاں لٹاں وانگوں سی۔ خزاں دے ٹھنڈے موسم دی لُٹ مار دے ہُوندیاں وی اوہ اوس بچے وانگوں سی جہنے حالے دایہ دا دُدھ نہ پیتا ہووے۔

شعر

رُکھاں دیاں ٹہنیاں جنھاں تے انار دا پھُل لگا ہویا اے انج نیں جویں ہرے رُکھ تے اگ لمکا دتی گئی ہووے۔

بادشاہ نے فوری طور تے چن ورگے چہرے والی گولی اوہدے کول گھلی۔ جہدا گُن ایہہ وے۔

شعر

ایس چن دے ٹوٹے توں رب لئی دنیا چھڈ بہن والا وی دھوکھا کھا جاوے، فرشتیاں دی صورت والی تے موردی سجاوٹ والی۔

جیہدی شکل ویکھن مگروں پارسا داصبر ٹٹ جانداسی انج ای گولی دے مگر مگر نویکلے حُسن تے مناسب انگاں والا اک غلام سی۔

قطعہ

لوکیں اوہدے آلے دوالے تریہائے مرر ہے نیں اوہ اجیہا ساقی اے جیہڑا ویکھ رہیا اے تے کسے نُوں پین دی دعوت نہیں دیندا۔ اوہدے ویکھن توں اکھاں نہیں رجدیاں جویں فرات دی نہر توں تریہائے۔

عابد نے سوادلے کھانے پاکیزہ لباس پہننا پھلاں تے خوشبوآں تے مٹھیایاں توں فائدہ اٹھانا۔ تے لونڈیاں غلاماں دے حسن دانظارہ کرنا شروع کردتا جویں کہ عقل وندان داقول اے۔

سوہنیاں دی لِٹ عقل دے پیراں دی بیڑی اے تے چالاک پنچھی لئی جال اے۔

بیت

ساری دانش وندی سنے، دل تے دین میں تیرے کم دے خیال وچ کردتے نیں۔ اج اصل وچ چالاک پنچھی میں ای ہاں تے تُونہہ جال ایں۔ مُکدی گل اے کہ اوہدے دِل دے اطمینان دی حکومت نوں زوال آ گیا۔ جویں کہ آکھدے نیں۔

قطعہ

فقہ دے عالماں تے پیراں مریداں تے پاک نفس مضمون والے شاعراں دیاں وچوں جوشخص وی ہے وے، جدوں کمینی گھٹیا دنیا وچ اُتر کے ڈیرا لاندے نیں اوہ تے مکھی وانگوں شہد وچ پھس جاندے نیں۔

اک واریں پھیر بادشاہ نے اوہنوں ویکھن دی خواہش کیتی۔ عابد نوں ویکھیا کہ اوہ پہلی حالت توں بدلیا ہویا سی۔

نالے سُوہاتے گوراچٹا نکل آیا تے موٹا ہوگیا سی ریشمی تکیے نال ڈھاسنالایا ہویا سائو تے پری دے جُثے والا غلام موردے کھنّباں والا پکھالئی سرہانے کھلوتا سی۔ تے اوہنوں جھلدا پیا سی۔ بادشاہ نے اوہدے حال دی سلامتی تے خوشی کیتی۔لوکاں ہر پاسیوں گلاں کیتیاں بادشاہ نے گلاں دے اخیر تے آکھیا جنا کو میں ایہناں دوہاں جماعتاں نوں پسند کرناں ہور کوئی نہیں کردا۔اک نیں عالم لوک تے دوجے نیں زاہد لوک۔فلسفی سیانا وزیر جتھے دنیا ویکھی پھری سی اوہدے نال سی اوہنے آکھیا اے ساری دھرتی دے بادشاہا! دوستی دی شرط ایہہ وے کہ تُوں دوہاں جماعتاں نال بھلائی کر۔عالماں نوں دولت دے تاں جواوہ دوجیاں نوں پڑھاون تے زاہداں نوں کوئی چیز نہ دے تاں جواوہ زہد اُتے قائم رہن۔

قطعہ

سوہنے مکھڑے تے پاکیزہ چہرے والی سوانی نوں نقش نگار تے فیروزے دے رنگ والی مُندری دی کوئی لوڑ نہیں۔نیک سیرت تے مبارک چہرے والے درویش نوں مسافر خانے دی روٹی تے مانگویں ٹکریاں دی کوئی لوڑ نہیں۔

فرد

جدوں تائیں میرے اندر ''ہور لیاؤ'' دا خیال باقی اے جے لوکیں مینوں زاہد نہ آکھن تے ایہہ مناسب ہووے گا۔

فرد

زاہد نوں نہ درہم چاہیدا اے نہ دینار جدوں کوئی زاہد درہم دینار قبول کردا اے تاں پھر ہور کوئی زاہد لبھّو (ایہہ نہیں جے)

قطعہ

اوہ جہدی سیرت چنگی اے تے اللہ تعالیٰ نال تار جُڑی ہوئی اے اوہ لگی ہوئی خیراتی روٹی تے مانگویاں بُرکیاں توں بغیر ای زاہد اے۔

محبوب سوہنی اُنگلی تے من موہنی کنونی، فیروزے دے نگ والی مندری تے کانٹے دے بغیر وی محبوب اے۔

ایس شعر دے موجب کہانی

اک اجیہے بادشاہ نون مہم پیش آئی اوہنے منّت منی کہ جے ایس حالت دا انجام میری خواہش دے مطابق ہو جاوے تے میں زاہداں نوں اپنے درہم دیاں گیا۔ جدوں اوہدی لوڑ بندی خواہش پوری ہو گئی تے اوہدے دل دی پریشانی مُک گئی تے اوہدی شرط مطابق نذر دی ادائیگی ضروری ہوگئی اوہنے اپنے اک خاص غلام نوں درھماں دی تھیلی دتی تاں جو اوہ زاہداں وچ خرچ کر آوے۔ آکھدے نیں اوہ غلام عقل وندتے چالاک سی۔ اوہ ساری دیہاڑی پھردا رہیا تے رات ویلے واپس مڑیا تے درھماں نوں تعظیمی طور تے چُمیا تے بادشاہ سامنے رکھ دتا تے آکھیا میں زاہداں نوں جِنا وی لبھیا اے پر ملے نہیں۔ بادشاہ نے آکھیا ایہہ کیہ گل ہوئی، جو کجھ مینوں پتہ اے کہ ایس ملک وچ چار سینکڑے زاہد نیں۔ غلام آکھیا جہان دیا مالکا! جیہڑا زاہد اے اوہ درہم نہیں قبولدا، تے جیہڑا قبولدا اے اوہ زاہد نہیں۔ بادشاہ ہس پیا تے گوٹھی درباریاں نوں آکھیوئو۔ جنّی کو مینوں درویشاں تے اللہ والیاں نال عقیدت تے اقرار اے۔ اونی ای ایس گستاخ اکھے نوں دشمنی تے انکار اے تے سچائی ایہدے پاسے ای اے۔

شعر

اوہ زاہد پرہیزگار جیہڑا درہم تے دینار دے سکّے قبول کردا اے اوہدے توں وڈھیرا کوئی ہور پرہیزگار لبھ۔

کہانی

لوکاں کسے فِقہ دے عالم کولوں پچھیا کہ خیراتی لگی ہوئی روٹی قبول کرن بارے تہاڈی رائے کیہ اے؟

او ہنے آکھیا جے روٹی طبیعت وچ سکون لیاون لئی قبولی جاوے تے حلال اے تے جے کوئی مجمع روٹی دی اڈیک وچ بیٹھ رہے تاں روٹی حرام اے۔

بیت

پارسا لوک کُٹھے بہ کے عبادت کرن لئی روٹی قبولدے رہے نیں۔ اوہناں دی عبادت دا گوشہ روئیاں اکٹھیاں کرن لئی نہیں ہوندا۔

کہانی

اِک درویش کسے تھاں آ گیا۔ اوس سرزمین دا مالک، نخی روح دا شریف آدمی سی۔ فاضل لوکاں دی اِک جماعت اوس دے کول بیٹھی رہندی تے ہر اِک کوئی عُمدہ کلام تے رُوح نوں ٹُنبن والی گل کردا۔ درویش تھلاں دا سفر کر کے آیا سی تے تھکیا ہویا سی او ہنے کُجھ نہ کھادا۔ اوہناں وچوں کسے نے ہاسے مخول وجھوں آکھیا تہانوں وی کُجھ کہنا چاہیدا اے۔ او ہنے جواب دتا میرے کول دو جیاں وانگوں وادھو علم تے ادب نہیں تے میں کُجھ پڑھیا ہویا وی نہیں۔ ہاں میرے ولّوں تے اکو شعر ای کافی سمجھو۔ ساریاں نے رغبت نال آکھیا سُنا پھر۔ او ہنے سُنایا۔

شعر

میں بھکّھا واں تے میرے سامنے روٹی دا دسترخوان اے میں اوس چھڑے وانگوں ہاں جیہڑا زنانے حمام دے دروازے تے بیٹھا ہووے۔ یار لوک اوہدی عاجزی دی آخری حدنوں جان گئے تے اوہدے سامنے دسترخوان لے آئے۔ دعوت کرن والے نے آکھیا دوستا! ذرا اجھک کہ میرے نوکر نُوں تجا ہویا کوفتہ پئے بناؤندے نیں۔ درویش نے سر باہر کڈھیا تے ہس کے اکھیا۔

شعر

میرے دسترخوان تے کوفتہ؟ آکھ دیو نہ ہووے تھکے ٹُٹے واسطے سُکّی روٹی ای کوفتہ اے۔

کہانی:

اک مرید نے آکھیا میں پیر نوں کیہ کرنا اے کیوں جو میں خلقت ولّوں بڑا دُکھیا ہاں اینا چوکھا کہ

جیہڑے لوک مینوں ملن آوندے نیں۔ میرا سماں اوہناں دی آوا جائی توں پریشانی نال لنکھدا اے۔ پیر صاحب نے آکھیا جیہڑے وچارے درویش نیں اوہناں نوں کوئی رقم قرض دے چھڈ تے جیہڑے دولت وند نیں اوہناں کولوں کوئی شے منگ لے۔ اوہناں وچوں کوئی وی تیرے دوالے نہیں پھرے گا۔

بیت

جے اسلامی لشکر دے اگے چلن والے گدا گر ہوندے تاں کافراں سوال دے ڈرتوں چین دے مشہور قلعے تک نس جانا سی۔

کھانی

دین اسلام دے اک قانون دان نے اپنے پیوٗں آکھیا۔ رنگین منھڑے بولاں والے واعظاں دے کلام میرے تے کوئی اثر نہیں کردے اوہ ایس لئی کہ میں خاص کر کے اوہناں دے کسے فعل نوں اوہناں دے قول دے مطابق نہیں ویکھدا۔

مثنوی

اوہ لوکاں نوں دُنیا ترک کرنا سکھاندے نیں تے آپ چاندی دے سکے تے دانہ پھکا جمع کرلیندے نیں۔ جیہڑے عالم نرے گفتار دے غازی ہوون اوہ جووی کہن گے کے دے ول تے اثر نہیں کرے گا۔ عالم اوہ بندہ ہوندا اے جیہڑا کہ برے کم نہ کرے اوہ نہیں ہوندا جیہڑا خلقت نوں تے آکھے پر آپ اوہ کم نہ کرے اَتَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ. انج تُسی لوکاں نوں بھلائی دا حکم دیندے او تے اپنے آپ لئی اوہ حکم بھُل جاندے او۔ (ق م، البقرہ:۴۴)

بیت

جیہڑا عالم اپنے کم کڈھی جاوے تے اپنا سر ریا لی رکھے اوہ تے آپ گواچا ہویا اے اوہنے اگوائی کیہ کرنی ہوندی اے۔ پیو نے آکھیا پُتر! نرا ایہہ باطل خیال مناسب نہیں۔ جُن نصیحت کرن والیاں دی تربیت توں مُنہ پھیر لینا تے عالماں دا تعلق گمراہی نال جوڑنا تے چھوٹے بچیاں دا طالب علمی وچ ای

علم دے فائدیاں توں وانجھیاں رہنا ایہہ اوس انتھے وانگوں اے جیہڑا رات نوں چکڑ وچ ڈِگا پیاسی تے آکھدا رہیا سی'' ہے کوئی مسلمانو! تساں وچ جیہڑا میرے راہ دے سامنے اِک دیوار کھدے'' اک خوش طبع زنانی نے سُن لیا تے آکھیا تُونہہ جیہڑا دیوا نہیں ویکھ سکدا۔ تُونہہ دیوے نال کیہ ویکھیں گا۔ ایسے طرحاں ای وعظ دی مجلس وی بزازدی کوٹھڑی اے۔ جناچر اپنے کوئی نقدی نہیں دے گا مال نہیں لئے گا۔ تے اپنے جناں چر عقیدہ نہیں لیاویں گا چنگے بھاگ نہیں لے جاویں گا۔

قطعہ

عالم دی گفتگو رُوح دے کناں نال سُنو۔ بھانویں اوہدے کہن تے اوہدا اپنا عمل نہ ہووے جو کُجھ ڈینگاں مارن والا آکھدا اے اوہ جھوٹھا اے۔ سُتے ہوئے نوں ستا ہویا کدوں جگا سکدا اے۔ مردنوں چاہیدا اے کہ نصیحت بھانویں کندھ اُتے ای لکھی ہووے اپنے دل دے کناں وچ پالوے۔

قطعہ

اک ضمیر پال بندہ کسے مرشد دی خانقاہ توں طریقت والیاں دی صحبت دا عہد توڑ کے مدرسے وچ آن وڑیا۔ میں اوہنوں پُچھیا کہ عالم تے عابد وچ کیہ نکھیڑا اسی تاں جو تُونہہ ایس جماعت وچ آ رلیا ایں۔ اوہنے آکھیا۔ خانقاہ والا نرا اپنی گودڑی نوں لہراں توں باہر لے جاندا اے تے عالم دین ڈُبدے بندے نوں بچاون دا پورا جتن کردا اے۔

کہانی

کوئی بندہ راہ کنڈھے سُتا پیا سی تے اوہدے وس اختیار دی لگام اوہدے ہتھوں نکل گئی سی۔ اک عبادت گزار اودھروں دی لنکھیا تے اوہدی بھیڑی حالت تے نظر ماری۔ جوان نے مستی دی نیندروں سر چُکیا تے آکھیا۔ وَاِذَا مَرُّوْا بِاللَّغْوِ مَرُّوْا کِرَامًا ○ تے جدوں اوہ بے ہودگی دے کولوں لنکھدے نیں تے بھلے مانساں وانگوں لنگھ جاندے نیں۔ (ق م، الفرقان: ۷۲)

شعر

جدوں تُونہہ کسے گناہی نوں ویکھیں تاں پردہ کج تے بھار سہن والا بن جا۔ اے اوہ شخصا! جیہڑا میرے کم نوں بُرا سمجھنائیں تو شریف بن کے کولوں کیوں نہیں لنگھ جاندا۔

قطعہ

اے پارسا واگناہی نوں ویکھ کے منہ نہ وٹ بہو۔ اوہدے ول بخشنہار اں والی نظر کر جے میں اپنیاں کرتوتاں پاروں شوم تے ڈراکل ہاں تے تُونہہ میرے کولوں سخیاں بہادراں وانگوں لنگھ جا۔

کہانی

رنداں دی اک منڈلی اک درویش دے خلاف ہو کے اوہدے اندر آوڑی تے فضول گلاں کرن لگی۔ اوہنوں ماریاوی تے دُکھیاوی کیتا۔ اوہ اپنی کمزوری پاروں اپنے مرشد کول شکایت لے گیا کہ میرا ایہہ حال ہو گیا اے مرشد پاک نے فرمایا ''پترا! درویشاں دی گودڑی رضا دی پوشاک اے جو شخص ایس لباس وچ بے مرادی نوں نہیں سہ سکدا اوہ ڈینگ مارن والا اے تے درویش نہیں تے گودڑی اوہدے اُتے حرام اے''۔

فرد

چوکھے پانی والا سمندر اک پتھر نال گدلا نہیں ہو جاندا۔ جیہڑا عارف ناراض ہو جاندا اے اوہ حالے تھوڑے پانی وچ اے۔

قطعہ

جے کوئی تیری دیہی نوں نقصان پہنچاندا اے تے جر جا۔ تاں تُونہہ معاف کر کے گناہاں توں پاک ہو ویں۔ بھراوا! جدوں اساں انت خاک وچ ای رلنا اے تُونہہ خاک ہون توں پہلاں ای کیوں نہیں خاک ہو جاندا (مرن توں پہلاں کیوں نہیں مر جاندا)

نظمائی کھانی

ایہہ کہانی سنو کہ بغداد وچ جھنڈے دے کپڑے (سالک) تے عام پردے (عام آدمی) دے درمیان جھگڑا پے گیا۔ جھنڈے دے کپڑے نے راہ دے مٹی گھٹے تے شاہی سواری دے دُکھ بارے غصے دے طریقے نال پردے (عام آدمی) نوں آکھیا۔ اسیں دونویں آقا دے بادشاہی دربار دے غلام ہاں۔ میں اک دم وی نوکریوں آرام نہیں کردا۔ ویلے کویلے سفر وچ رہناں۔ تُونہہ کدی لڑائی دے گھیرے۔ جنگل تے گردغبار دی ہنیری دا دُکھ نہیں جھلیا۔ دوڑ بھج وچ میرا قدم اگیرے ہوندا اے۔ پھیر تیری عزت کیوں ودھیری اے۔ توں سوہنے غلاماں اَتے چنبیلی دی خوشبو والیاں کنیزاں نال ایں میں نوکراں دے ہتھ وچ پیا رہناں پیراں وچ سفر دی بیڑی اے تے پریشان ہاں۔

پردے آکھیا میں چوگاٹھ تے سر دھری بیٹھاں تیرے وانگوں اسمان تے سر نہیں رکھدا جیہڑا گردن نوں فضول اُچیاں کردا اے اپنے آپ نوں دھوُن پرنے ڈیگدا اے۔

کھانی

کسے دل والے صُوفی بندے نے اک پہلوان نُوں ویکھیا جیہڑا غصّے نال آپیوں باہر سی۔ مُنہ توں جھگ چھٹی ہوئی سا سو۔ صوفی نے پُچھیا ایہدی کیہ حالت بنی اے؟ لوکاں جواب دتا۔ فلانے دشمن نے ایہنوں گالھ کڈھی اے۔

صوفی آکھیا۔ ایہہ کمینہ ہزار سیر دا پتھر تے چک لیندا اے پر اک گل جھلّن دی طاقت نہیں رکھدا۔

قطعہ

پہلوانی دی گپ مارنی تے بہادری دے دعوے کرنے چھڈ دے۔ بھانویں مرد ہووے بھانویں زنانی سب کمینے نفس اَگے عاجز نیں۔

جے تیرے ہتھوں پُنج پئے تے کسے دا مُنہ مِٹھا کر۔ ایہہ بہادری نہیں کہ کسے دے منہ تے گھسن مار دیویں۔

قطعہ

بھانویں اوہ آپ ہاتھی دی مستک پاڑ دیوے اوہ بہادر مرد نہیں جے اوہدے وچ انسانیت نہیں۔
آدم دے بیٹیاں (آدمیاں) دی پیدائش خاک نال ہوئی اے جو بندہ خاکی (نور نارتوں گھٹیا) نرمانا (عاجز بندہ ہر طرح دے غرورتوں پاک) نہیں ہووے گا اوہ آدمی کاہدا؟

کھانی

میں اِک بزرگ کولوں کامل درویش دی سیرت پُچھی۔ اوہنے آکھیا جیہڑا شخص دوستاں دے دلاں دی سدھرنوں چھڈ کے اپنیاں بہتریاں نوں پہلے نمبر تے رکھے اوہ شخص کمینہ اے۔
سیانیاں آکھیا ہویا اے بھرا اوہ اے جیہڑا اپنائیت دے رشتے نال بجھا ہویا ہووے جیہڑا انج نہیں اوہ نہ بھرا اے نہ اپنا۔

فرد

جے تیرا ساتھی سفر وچ کالھ کردا اے تاں تُونہہ وی رُک جا۔ کسے ایسے شخص نال دِل نہ بنھ جنہے تیرے دل نال اپنا دل نہیں بنھیا۔

فرد

جدوں کسے اپنے وچ دیانت تے تقویٰ نہ ہووے تاں نیڑے دے ساکاں دی محبت نالوں ساکاداری دے لگا کے چھڈ بہنا ای بہتر اے۔ مینوں یاد اے کہ ایس بیت وچ میرے اک مخالف نے اعتراض کیتا سی تے آکھیا سی کہ حق تعالیٰ نے قرآن مجید وچ قطع رحمی توں منع فرمایا ہویا اے تے صلہ رحمی اپنی رت دے ساکاں دا لحاظ رکھن دا حکم دتا ہویا اے تے توں اوہدے اُلٹ چل رہیا ایں۔
میں آکھیا اللہ نے ایہہ وی تے فرمایا اے پئی جے ماپے تیرے نال جھگڑا کرن کہ توں میرے نال کسے نُوں شریک ٹھہرا اوس نوں، جہدا تینوں علم نہیں تاں خبردار اوہناں دی گل نہ منّیں۔

بیت

ہزار اپنے جیہڑے کہ خدا تعالیٰ کولوں دور ہوون اوس اِک بیگانے جی توں قربان ،جیہڑا کہ خدا دا دوست ہووے۔

نظمائی کھانی

بغداد وچ اک بزرگ بھلا مانس بندہ سی۔ او ہنے اپنی وچاری دھی اِک موچی نال نکاح دتی۔ اوس پتھر دل ذلیل مرد نے کُڑی دا ہوٹھ انج چبالیا کہ اوہدے توں لہو سمن لگ پیا۔ سویرو ویلے جدوں اوہدے پیو نے اوہنوں ویکھیا۔ اوہ اپنے جوائی کول گیا اوہنوں پُچھیو سُو اے کمینیا! تیرے دند کیہو جہے نیں توں اوہدے ہوٹھ اینے چبائے نیں اوہ دھوڑی تے نہیں سی۔

میں ہاسے مذاق لئی ایہہ گل کیتی اے بس مذاق والی گل چھڈو تے کم دی سنجیدہ گل چُک لو۔ کسے طبیعت وچ بھیڑی عادت بہ گئی ہووے تاں اوہ سوائے مرن دے وقت توں ہتھوں نہیں جاندی۔

کھانی

آکھدے نیں فقہ دے اک عالم دی دھی چوکھی بھیڑ مُونہی سی اوہ بالغ ہوگئی جہیز تے دنیاوی دولت دے ہوندیاں وی کسے مرد نے اوہدے نال ویاہ کرن دی خواہش نہ کیتی۔

فرد

کوجھی ووہٹی اُتے دیبق شہر دے ریشمی کپڑے تے زربفت وی بھیڑ الگدا اے۔ مکدی گل اے کہ اپنی لوڑ پاروں اک اُسے نال اوہدا نکاح کر دتا گیا تے آکھدے نیں کہ اک سیانا طبیب اوس زمانے وچ سراندیپ توں آیا ہویا سی جیہڑا انھیاں اکھاں روشن کر دیندا سی۔

لوکاں فقہ دے عالم نُوں پُچھیا تُونہہ اپنے جوائی دا علاج کیوں نہیں کروائدا۔ او ہنے جواب دتا میں ڈرنا کہ جوائی سَجا کھا ہو کے میری دھی نوں طلاق دے چھڈے گا۔ کوجھی رن دا گھر والا انھا ای بہتر اے۔

کھانی

اک بادشاہ فقیراں وی جماعت نُوں حقارت دی نظر نال ویکھدا سی۔ درویشاں وچوں کسے اک نے سمجھداری تھاں ٹکانے لیاندی تے آکھیا۔ اے بادشاہ اسیں ایس دنیا دی زندگی وچ تیرے نالوں ودھیرے خوش ہاں پر لشکر وچ تیرے نالوں چوکھے گھٹ ہاں۔ پر موت وچ تیرے برابر ہاں تے قیامت نوں ان شاءاللہ تعالیٰ تیرے نالوں چنگیرے ہوواں گے۔

مثنوی

جے کوئی بادشاہی علاقہ ودھاون والا بادشاہ کامیاب اے تے جے کوئی درویش روٹیوں محتاج اے جدوں لوکیں ایہہ چیز تے اوہ چیز چاہندے نیں اوس ویلے وی درویش لوک کفن دی چادر توں ودھ کجھ ہور نہیں چاہندے جدوں توں ایس بادشاہی توں سامان بنھ ای جانا ایں پھیر آپے ای دس فقیری چنگی اے یا بادشاہی۔

طریقت

درویشی دا ظاہر پاٹے پرانے کپڑے۔ مُنیا ہویا سر اے۔ جدوں کہ درویشی دی حقیقت زندہ دل تے مویا نفس اے۔

قطعہ

اوہ فقیر نہیں جیہڑا کمینے پن نال فقیری دعوے دے بُوہے بہ جائے تے جے لوک اوہنوں نہ منن تے اوہ مرن مارن تے اُتر آوے جے چکی دا پُڑ وی پہاڑ توں لُڑھک آوے جے اوہ عارف اے تاں پتھر دے پُڑ دے راہ وچوں نہیں اُٹھے گا۔

طریقت

درویشاں دا راہ رب دی یاد اے، تے شُکر، لوکائی دی سیوا۔ تابع فرمانی۔ دوسریاں لئی قربانی دینا، تھوڑے تے صبر کرنا، تے دوئی مٹا کے اوہنوں اک کر جاننا۔ توکل، حکم من لینا تے سختی جھل لینی۔ ہر اوہ بندہ جیہڑا ایہناں صفتاں (جیہڑیاں میں دسیاں نیں)

تے کھلوت رکھدا اے اوہ حقیقت وچ درویش اے۔ تے جے دنیاداری دے لباس وچ اے پر آوارہ پھرن والا۔ بے نماز خواہشاں دا پجاری۔ من مانی کرن والا جیہڑا شہوت دی قید ے پیا دناں نوں رات کردا اے تے غفلت دی نیندرے پیا راتاں دا دِن کرلیندا اے۔ تے جو کجھ سامنے آوے کھا لیندا اے تے جو کجھ زبان تے آوے آکھ دیندا اے۔ اوہ رند اے پر ہے بھانویں درویشاں دے لباس وچ۔

قطعہ

اے بندیا! تیرا اندر پرہیز گاری توں ننگا اے کہ توں باہروں وکھاوے دے کپڑے پائے نیں تُونہہ دروازے توں ست رنگیئے پردے لاہ چھڈ، کیوں جو تُونہہ گھر اندر بوریا ورتنا ایں۔

مثنوی

میں اک گنبد اُتے تازہ پھُلاں دے کجھ گلدستے گھاہ نال بجھے ویکھے۔ میں آکھیا نگونا وچارا گھاہ کیہ شے سی جے اوہ وی پھُلاں دی قطار وچ نہ بیٹھا ہوندا۔ گھاہ روپیا تے آکھیو سوچپ کر رہو، کسے دی دوستی اوہدی مہربانی نوں نہیں بھُلا سکدی۔ بھانویں میرے وچ رنگ روپ تے خوشبو نہیں، پھیر وی اوہدے باغ دا گھاہ تے ہاں نا۔ میں اوس کریم ذات دا بندہ ہاں تے اوہدی قدیم نعمت دا پالیا ہویا ہاں۔ بھانویں میں بے ہنر ہاں یا ہُنر مند ہاں مینوں خداوند کریم دی مہربانی دی آس اے۔ ایس لئی پئی میرے کول کوئی پونجی نہیں اے۔ اوہدی فرماں برداری دا سرمایہ وی میرے پلّے نہیں جدوں ہور کوئی نگونا وسیلہ نہیں رہ جاندا۔ اوہ آپ ایس غلام دے کمان دی تدبیر جاندا اے۔

ایہہ دستور اے کہ غلامی دا پٹہ لکھوان والے مالک اپنے بڈھے غلام نوں آزاد کر دیندے نیں۔ اے باری تعالیٰ ایس جہان نوں سجان والیا! اپنے بڈھے سعدی نوں معاف کر دے۔ اے سعدی رضا دے کعبے دی راہ پھڑ لے، اے اللہ دے بندے، اللہ دا راہ اختیار کر لے، جیہڑا انسان خدا دی بندگی توں مُنہ موڑ لیندا اے اوہ مندے بھاگاں والا اے۔ ایس درگاہ نوں چھڈن والے نُوں ہور کوئی دروازہ نہیں جھلدا۔

کھانی

کسے سیانے کولوں لوکاں پُچھیا کہ سخاوت تے بہادری وچوں کیہڑی شے بہتر اے۔ اوہنے جواب دتا کہ جس بندے کول سخاوت دا گُن ہے وے اوہنوں ہور کسے بہادری دی لوڑ نہیں۔

فرد

بہرام گوردی قبر تے ایہہ عبارت لکھی ہوئی سی۔ سخاوت والا ہتھ باہاں دی طاقت توں ودھیرا چنگا اے۔

قطعہ

حاتم طائی دنیا تے نہیں رہیا پر اوہدا اُچا ناں نیک کماں لئی مشہور رہے گا۔ اپنے مال دی زکوٰۃ کڈھ کیوں جو مالی انگور دیاں وادھو شاخاں کٹ دیندا اے تے انگور ودھیرا پھل دیندا اے۔

تیجا باب

تھوڑے تے ای صبر کرن دی وڈیائی بارے

کھانی

افریقہ توں آیا اک مانگت شہر حلب دے بزازاں دے بازار وچ کہہ رہیا سی۔ اے نعمت دے مالکو! جے تہاڈے وچ انصاف ہوندا تے اساں فقیراں وچ تھوڑے تے صبر کرن دی عادت ہوندی تاں منگن دا

رواج دنیا وچوں مُک جانا سی۔

قطعہ

اے قناعت توُنہہ مینوں امیر بنا دے کہ تیرے توں اگانہہ ودھ کے کوئی ہور نعمت ہے ای نہیں۔ حضرت لقمانؑ نے صبر دی گُٹھ اختیار کیتی سی۔جس شخص کول صبر نہیں حکمت وی ہے نہیں جے۔

حکایت

ملک مصر وچ دو امیر زادے سن اک نے علم سکھ لیا تے دوجے نے مال اِکٹھا کر لیا۔آخر کار اک تے علامہ ہو گیا تے اوہ دوجا مصر دا بادشاہ ہو گیا ایہہ امیر فقہ دے اوس عالم ول حقارت دی نظر نال ویکھدا سی تے آکھدا سی کہ میں تے بادشاہی تے اپڑ گیا واں تے ایہہ حالے اوس طرحاں ای غریبی مسکینی وچ پھسیا بیٹھا اے۔عالم نے آکھیا۔بھرا وا! باری تعالیٰ دی نعمت دا شکر او سے طرحاں میرے تے ودھیرا اے کہ مینوں پیغمبراں دی میراث علم ملی اے تے تینوں فرعون تے ہامان دی میراث (مصر دا ملک) مل گیا اے۔

مثنوی

میں اوہ کیڑا مکوڑا ہاں جنھوں لوکیں اپنے پیراں تھلے مِدھدے نیں۔میں اوہ دھموڑی نہیں کہ لوک میرے ڈنگ توں روندے پئے نیں۔میں ایس نعمت دا شکرانہ کویں ادا کراں کہ میں لوکاں نوں تنگ کرن دی طاقت نہیں رکھدا۔

کھانی

اِک درویش بارے سُنیا اے کہ اوہ فاقے دی اگ وچ سڑ دا سی تے گودڑی نوں ٹاکی تے ٹاکی لائی جاندا سی تے اپنے دل دی تسلی لئی آکھدا رہندا سی۔

شعر

اسیں سُکی روٹی تے گودڑی دے کپڑے تے صبر کر لینے ہاں کیوں جو اپنی محنت دا دُکھ لوکائی دے احسان دا بھار جھلن توں بہتر اے۔

کسے نے درویش نوں آکھیا تُو نہہ کیوں بیٹھا ہویا ایں۔ تے فلانا شخص ایس شہر وچ عام لوکاں لئی سخیاں والا سُبھا رکھدا اے۔ اوہنے دنیا توں آزاد لوکاں دی سیوا لئی لک بنھیا ہویا اے تے لوکاں دے دِلاں وچ گھر کری بیٹھا اے۔ جے اوہنوں تہاڈے ایس ویلے دے حال دا پتہ لگ جاوے تاں اوہ آپ سرکار دے دل دا دھیان رکھن نوں اپنے تے احسان منے گا۔ تے ایس موقعے نوں غنیمت گِنے گا۔ درویش آکھیا چُپ ہو جا کیوں جو نیٹھلے درجے وچ جیون بیتا کے مر جانا کسے اگے اپنی ضرورت پیش کرن نالوں بہتر اے۔

قلعہ

کپڑے لئی امیراں اگے درخواست لکھن نالوں صبر دی گُٹھ ملن کے ٹاکیاں سیویں جانا بہتر اے۔ کسے گواندھی دی مدد نال بہشتیں جاوڑنا یقیناً دوزخ دی سزا دے برابر اے۔

حکایت

عجمی بادشاہاں وچوں کسے نے اک بڑا سیانا حکیم رسول کریم ﷺ دی خدمت وچ بھیجیا۔ جیہڑا کجھ سال عرب شہراں وچ رہیا۔ کسے شخص نے وی اوہدے کول کوئی آزمائشی کیس نہ لیا ندا تے اوہدے کولوں علاج کران دی درخواست نہ کیتی۔ حکیم جناب رسول کریم ﷺ دی خدمت وچ حاضر ہویا تے شکوہ کیتا کہ سائیاں ایس غلام نوں خاص طور تے صحابیاں دے علاج معالجے لئی گھلیا ہویا اے۔ اپنی مدت وچ میرے ول کسے دھیان نہیں دتا کہ میں اوہ سیوا کر سکاں جہدے لئی میں مقرر ہویا ساں جناب رسول پاک ﷺ نے فرمایا کہ ایس جماعت دا ایہہ چالا اے کہ جدوں تائیں بھکھ ڈاڈھی نہ ہو جاوے ایہہ لوک نہیں کھاندے تے حالے بھکھ باقی رہندی اے کہ کھانے توں ہتھ چک لیندے نیں۔ حکیم صاحب نے آکھیا ایہوای تے اوہناں دی تندرستی دا بھیت اے۔ حکیم ہوریں تعظیم بجالیائے تے رخصت ہو گئے۔

مثنوی

سیانا اوس سمے گل کرنی شروع کردا اے جدوں نہ بولیاں خلڑ پے جانا ہووے۔ تے بُرکی والے پاسے اودوں ہتھ ودھاندا اے جدوں نہ کھایاں جان تے بن جانی ہوسُو۔ لازمی طور تے اوہدی سیانف دیاں گلاں ہوون گیاں تے اوہدا کھاون تندرستی دا پھل لیائے گا۔

کھانی

کتاب اردشیر بابکاں دی سیرت وچ لکھیا ملدا اے کہ عرب دے کسے سیانے طبیب کولوں لوکاں پُچھیا کہ اِک دیہاڑی وچ کنی کو خوراک کھانی چاہیدی اے۔ اوہنے آکھیا سو درم (اُنتی تولے) اناج کافی اے بادشاہ نے پُچھیا اینا اناج کنی کو طاقت دے گا۔ سیانے آکھیا اناج دی اینی مقدار تہانوں قائم رکھ کے چُکی پھرے گی تے جے توں ایس مقدار وچ وادھا کریں گا تاں اوس مقدار نوں تُونہہ آپ چُکدا پھریں گا۔

شعر

کھانا زندہ رہن تے ذکر کرن واسطے وے تیرا اعتقاد ایہہ وے پئی حیاتی کھاون لئی ملی اے۔

کھانی

دو خراسانی درویش اِک دوجے دی چاریاری نوں ضروری سمجھ کے سفر کر رہے سن۔ اِک تے ماڑا سی۔ جیہڑا دوراتاں لنگھا کے روٹی کھاندا سی تے دوجا تگڑا سی، جیہڑا اک دن وچ تن واراں کھاندا سی۔ کرنا خدا دا اوہ شہر دے دروازے اُتے جاسوسی دے الزام وچ پھڑے گئے دوہاں نوں اک کمرے وچ بند کر کے دروازے مٹی نال لمب دِتے گئے۔ دوستواریاں مگروں پتہ لگا کہ بے گناہ سن تگڑے نوں تاں موپیا ویکھیونیں تے ماڑا جان نوں سلامتی نال بچالے گیا۔ لوکیں ایس گل تے حیران رہ گئے۔

اِک سیانے نے آکھیا جے ایہدے الٹ ہوندا تاں حیرانی والی گل سی۔ ایس نے چوکھا کھان دی عادت پالی ہوئی سی۔ فاقے جھلن دی طاقت نہیں سی رکھدا۔ ایس لئی مرگیا تے دوجا صابر شاکر سی۔ لازمی طور تے اپنی عادت تے صبر کیتو سُو تے سلامتی نال خلاصی پائیسو۔

قطعہ

جدوں کسے شخص نوں گھٹ کھاون دی عادت پے گئی۔ جدوں اوہدے اُتے سختی پے جاوے سوکھیاں جھل لیندا اے تے جے کوئی کھاون پیون دی کھلھ نال سر پر پال اے، جدوں اوہ تنگی ویکھے گا تے سختی نال مرجاوے گا۔

کھانی

اِک سیانا اپنے پُتر نوں چوکھا کھاون توں ہٹک ورج رہیا سی کہ رج کھانا انسان نوں روگی کر دیندا اے۔ پُتر نے جواب دتا بھکھ لوکاں نُوں جانوں مار دیندی اے۔ تُساں سُنیا نہیں کہ بھنڈ مراسی آکھدے نیں کہ بھکھیاں مرن نالوں رج کھا کے مرنا بہتر اے۔ سیانے آکھیا خوراک دا ٹیچا بنھ لوو تے ''کھاؤ تے پیو پر فضول خرچی نہ کرو۔'' كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا (ق م اعراف:۳۱)

شعر

اینا نہ کھاؤ کہ تہاڈا دم مونہوں باہر نکلن لگے تے نہ اینا گھٹ کھاؤ کہ کمزوری نال تہاڈا دم نکل جائے۔

قطعہ

من لیا کہ خوراک ساہ دی زندگی اے پر خوراک جے مقدار توں ودھ جاوے تاں دُکھ وی لیاوندی اے بھانویں توں گُلقند وی تکلف نال کھاویں تاں نقصان کری گی۔ جے توں سُکی روٹی وی وقفے نال کھاویں گا تاں تیرے لئی گلقند ثابت ہووے گی۔

کھانی

لوکاں اک بیمار کولوں پُچھیا کہ تیرا دل کیہ چاہندا اے۔ اوہنے جواب دتا کہ میرا دل ایہہ چاہندا اے

کہ اوہ کجھ وی نہ چاہے۔

شعر

جدوں اوجھری بھر جاندی اے تے اجیہی ڈِھڈ پیڑ اُٹھدی اے کہ ٹھیک کرن دا کوئی سبب دی فائدہ نہیں دیندا۔

کھانی

واسط شہر وچ اک غلّہ فروش دا صوفی لوکاں دے سر تے کجھ درھماں دا قرضہ چڑھ گیا۔ اوہ ہر روز ادھار سودے دی رقم منگن جاندا تے سختی نال کوڑیاں گلاں کردا۔ صوفیاں دا اوہدی گستاخی توں دِل ڈھہ گیا سی۔ پر جھلّن توں سوا کوئی چارا نہیں سی۔ اک دل والا اللہ دا بندہ اوہناں وچوں بول پیا، غلّہ فروش نال دِرھماں دی ادائیگی دے وعدے نالوں اپنے نفس نال اوہنوں کھانا کھلاون دا لارا لا چھڈنا بہتا سوکھا اے۔

قطعہ

کسے نواب چودھری، میاں صاحب دے ڈیوڑھی باناں دے دھکے کھاون نالوں اوہناں دے احسان نوں آخری سلام کرنا ای زیادہ بہتر اے۔ اڑھب قصائیاں دیاں بے مہر جھڑکاں کھاون نالوں گوشت کھاون دی سدھر وچ آپ مر جاونا ای بہتر اے۔

کھانی

اِک سپاہی جوان نوں تاتاریاں نال جنگ کردیاں زخم لگ گئے۔ کسے نے آکھیا فلانے بیوپاری کول پھٹڑاں نوں چنگا کرن والا دارو اے جے تُوں جا منگیں تے ہوسکدا اے اوہ دارو دین توں دریغ نہ کرے پر آکھدے نیں کہ بپاری کنجوسی وچ بڑا مشہور سی۔

شعر

جے اوہدے دسترخوان تے روٹی دی تھاں سورج دی نکی ہوندی تاں قیامت تائیں کسے نے وی جہان وچ چٹا دِن چڑھدا نہیں سی ویکھنا۔ سپاہی جوان نے آکھیا جے میں اوہدے توں دارو منگاں بھانویں دیوے یا نہ دیوے ۔ جے دیوے تے فائدہ کرے یا نہ کرے۔ بہرصورت میرے لئی اوہدے توں منگنا قاتل زہر اے۔

شعر

تونہہ جو کجھ کمینیاں کولوں احسان جھل کے منگیں گا اوہدے نال تیرا سریر ودھے پھلے گا پر رُوح گھٹے گی۔ سیانیاں آکھیا ہویا اے کہ جے لوکیں آب حیات نوں آبروتوں سانوئیں ویچن تے دانا نہیں خریدے گا کیوں جو عزت نال مرنا ذلت نال جیون توں بہتر اے۔

شعر

جے توں خوش مزاج والے دے ہتھوں تُما کھالویں تے اوہ کھروے مزاج والے دے ہتھوں مٹھیائی کھان نالوں بہتر اے۔

کھانی

کسے عالم دے کھاون والے جی بہتے سن۔ تے دیہاڑی دی آمدنی تھوڑی سی۔ اوہنے اک تاجر (جیہڑا کہ عالم دا مریدسی) اگے اپنا دکھڑا پھولیا۔ عالم دی آس دے خلاف تاجر نے منہ پھیر لیا تاجر نوں اک عالم ولوں اجیہا سوال کرنا برا لگا۔

قطعہ

مندے بھاگاں ولّوں، منہ وگاڑ کے کسے پیارے دوست ول نہ جا کیوں جو تونہہ اوہدا جیون بے سوادا کردیں گا۔ کسے لوڑلئی جانا ای تے ہشاش بشاش تے ہسدا جا۔ کہ خوش مزاجی نے کدے کم بند نہیں کیتے۔ آکھدے نیں اوس نے اوہدے خرچ پٹھے وچ تھوڑا جیہا وادھا کیتا تے اوہدی عقیدت وچ چوکھا گھاٹا پایا دانش وند نے جدوں کجھ دناں بعد قول نال بدھی محبت برقرار نہ ویکھی تے آکھیا۔

شعر

سب توں بھیڑا بھوجن اوہ اے جیہڑا توں ذلت نال حاصل کریں بے شک ہانڈی تے چڑھ جاندی اے پر عزت دی لہائی ہو جاندی اے۔

فرد

میری روزی ودھ گئی پر میری آبرو گھٹ گئی۔ سوال کرن دی ذلت نالوں غریبی مفلسی چنگی اے۔

کھانی

اک درویش نوں کوئی لوڑ پے گئی کسے نے آکھیا فلانے کول اوہ پوری نعمت وی ہے وے تے اوہدے وچ سخیاں والی عادت وی موجود اے۔ جے اوہ تیری لوڑ توں جانو ہو جائے گا۔ یقیناً اوہنوں پوریاں کرن وچ دیر نہیں لائے گا۔ درویش آکھیا پر میں تے اوہنوں جاندا ای نہیں۔ اوہنے آکھیا میں تیری رہبری کراں گا۔ اوہنے درویش دا ہتھ پھڑیا تے اوس سخی دے مکاں تائیں اپڑا کے آ گیا۔ اوہنے اک شخص ویکھیا جیہدے بُلھ لمکے ہوئے سن تے بڑے غصے وچ بیٹھا ہویا سی۔ اوہنے کوئی گل نہ کیتی تے واپس مُڑ آیا۔ کسے نے اوہنوں پُچھیا ایہہ کیہ کیتا ای؟ اوہنے جواب دتا میں اوہدی بخشیش نوں اوہدی زیارت تے قربان کر دتا اے۔

قطعہ

کسے بدمزاج کول اپنی لوڑ لے کے نہ جا۔ کیوں جو تونہہ اوہدی بھیڑی عادت توں مایوس ہو کے مُڑیں گا جے اپنی لوڑ لے جانی او تے اجیہے بندے کول لے جا جیہدے چہرے توں فوراً سُکھ پا کے مڑیں۔

کھانی

اسکندریہ وچ ایہو جیہا کال پے گیا کہ درویشاں دی طاقت دی واگ اوہناں دے ہتھوں چھُٹ گئی تے زمین لئی آسمان دے دروازے بند ہو گئے پر دھرتی والیاں دی اک تار فریاد آسمان ول جا رہی سی۔

قطعہ

جنگلی جانوراں وچوں کوئی جانور پنچھی، مچھی تے کیڑا مکوڑا نہ رہیا۔ کیوں جو اوہناں دی بے مرادی توں اوہناں دی کوئی فریاد اسمان تے نہ اپڑی۔

اجیرج گل اے کہ لوکاں دے دلاں دیاں ہاواں اکٹھیاں نہیں ہوندیاں کہ بدل بن جاون تے اوہناں اکھاں دے اتھرو ہڑھ بن جاون۔ کال دے اجیہے ورہے اک خُسرا، اللہ اوہنوں دوستاں توں دور رکھے جہدے وصف بارے گل کرنا خاص کر کے بزرگاں دی مجلس وچ بے ادبی ہووے گی۔ اوہنوں اوہدے حال تے چھڈ کے لنگھ جانا وی نہیں چاہیدا۔ کیوں جو میرے نال دے ساتھی میرے بیان نہ کرن نوں میری لاچاری سمجھن گے۔ ایس موقعے تے اسیں شعراں وچ ای گل مکاؤنے ہاں۔ کیوں جو تھوڑا ای بہتے دی دلیل ہوندا اے تے ونگی دی اک مُٹھ کھوتے دے سارے لدے دا نمونہ ہوندی اے۔

شعر

جے کوئی تاتاری حملہ آور کسے خُسرے نوں جانوں مار دیوے پھیر تاتاری نوں قصاص وجھوں جانوں نہیں مارنا چاہیدا۔ انج کدی ہویا اے؟ کہ بغداد دے پُل وانگوں تھلے پانی ہووے تے کنڈ تے بندہ چڑھیا ہووے۔

اجیہا شخص جہدیاں صفتاں وچوں کجھ تو نہہ پہلاں سُنیاں نیں ایسے کال سے وچ بے حد نعمتاں رکھدا سی تے کنگالاں نوں چاندی سونے دے سکے دیندا سی۔ پردیسی مسافراں لئی دسترخوان وچھاندا سی۔ درویشاں دی اک جماعت جیہڑی فاقے دی سختی توں نڈھال ہوئی پئی سی اوہناں خُسرے دی دعوت قبولن دا ارادہ کیتا تے میرے کولوں صلاح لیونیں میں دعوت دے منن توں اپنا سر انکار وچ ہلایا تے آکھیا

قطعہ

شیر کتے دا جوٹھا نہیں کھاندا بھانویں اوہ بھکھ دی سختی نال اپنی غار وچ ای مر جائے اپنا سر ریہ بھکھ تے لاچاری سامنے لمتا پادے تے کمینے دے سامنے تلی نہ ٹڈ۔

جے توں اپنے ملک تے نعمت وچ اپنے ویلے دا فریدون وی ہو جائیں۔ بے ہنر بندے نوں نگونیاں

وچ وی نہ گن ۔ نا اہل بندے دے تن تے ریشمی کپڑا تے سونے دیاں تاراں نال اُنیا کپڑا انج ای اے ۔ جویں نیلم تے سونا کسے کندھ تے جڑیا ہووے ۔

لوکاں مشہور سخی حاتم طائی کولوں پُچھیا جگ وچ اپنے توں وڈیری ہمت والا سخی کدی ویکھیا یاں سنیا ای؟ او ہنے آکھیا جی ہاں ! اک دن میں عرب دیاں سرداراں لئی چالیہ اُوٹھ قربان کیتے ہوئے سن پھیر میں جنگل دی اک نکرے جھاڑے بہن لئی گیا ہویا ساں ۔ میں اک لکڑہارے نوں ویکھیا جیہڑا اکنڈیالی لکڑاں دا اک مگرا اکٹھا کر کے چُکی آ رہیا سی ۔ میں اوہنوں پُچھیا توں حاتم دی مہمانی وچ کیوں نہیں چلا جاندا کہ اوہدے دستر خوان اُتے اک خلقت ڈھکی کھلی اے او ہنے جواب دتا ۔

فرد

جیہنے اپنا کم کر کے روٹی کھادی، او ہنے حاتم طائی دا احسان نہ چکیا ۔ جے میں نیاں کراں تے میں اوہنوں ہمت تے بہادری وچ اپنے توں ودھ ویکھیا اے ۔

کہانی

حضرت موسیٰ علیہ السلام نے اک درویش ویکھیا جیہڑا ننگے ہوون پاروں ریت اندر دھسیا پیا سی ۔ او ہنے آکھیا یا موسیٰ میرے حق وچ دعا کروتاں جو خدا تعالیٰ مینوں منگن توں بچاون لئی روز داخرچ دے دیوے کیوں جو میں ناطاقتی نال مرن نوں تیار بیٹھاں حضرت موسیٰ علیہ السلام نے دعا منگی تے چلے گئے ۔ جدوں کجھ دناں مگروں حضرت موسیٰ علیہ السلام اللہ تعالیٰ نال راز نیاز دیاں گلاں کر کے واپس پرتے تے خلقت دی بھیڑ اوہدے دوالے اکٹھی ہوئی پئی سی ۔ حضرت موسیٰ علیہ السلام نے پُچھیا ایہہ کیہ ماجرا اے؟ لوکاں جواب دتا کہ شراب پی کے جھگڑ پیا سی کسے نوں قتل کر دتا سُو ہن ایہدے لئی قصاص دا حکم ہویا اے ۔

جے کدی مسکین بلی دے کھنب ہوندے تے اوہنے چڑی دے آنڈیاں نوں وی جہان توں مکا دینا سی۔ جے کر کھوتا ڈھگے ورگے دو سنگ رکھدا تے اوہنے اپنے لاگے کسے نوں زندہ نہیں سی چھڈنا۔

فرد

جیہڑا وس اختیار والا ہتھ حاصل کر لئے اوہنوں عاجز ہو جانا چاہیدا اے انج نہیں کہ اوہ اُٹھے تے عاجزاں دا ہتھ ای مروڑ چھڈے۔

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِی الْاَرْضِ (ق م الشوریٰ ۲۷)

جے کر اللہ تعالیٰ ساریاں بندیاں لئی رزق کھلا ردیندا تاں اوہناں دھرتی تے برا جا پا دینا سی۔

شعر

اے گمانیا! تینوں خطرے وچ کہنے سُٹ دتا اے کہ تو نہہ ہلاک ہو گیا ایں۔ کنا چنگا ہوندا کہ کیڑی دے پر نہ نکلدے (تے اوہ نہ مردی)

نظم

کمینہ جدوں مرتبے نال سونا چاندی وی پالوے گا تاں اوہدا سر اپنی لوڑ لئی چپیڑ وی منگے گا۔ اوہ سنیا نہیں کہ افلاطون نے کیہ آکھیا سی۔ کیڑی اوہوای چنگی اے کہ جہدے پر نہ نکلے ہوون۔

پیو کول شہد تے بہتیرا اے پر پُتر دا مزاج گرمی خورا اے۔

فرد

اوہ ہستی جیہڑی تینوں دولت وند نہیں بنا ندی اوہ تیری بہتری تیرے کولوں بہتر جاندی اے۔

کہانی

اک بدونوں ویکھیا جیہڑا بصرے دے جوہریاں دی سنگت وچ اپنی کہانی سُنا رہیا سی .....

اک وار میں تھلاں وچ راہ بھل گیا ساں۔ سفر دے گِنے مِنے کھانے وچوں میرے کول کوئی شے وی نہیں سی رہ گئی۔ مینوں مرن دا یقین ہو گیا سی کہ اچانک مینوں اک تھیلی لبھی جیہڑی سچے موتیاں نال بھری ہوئی سی۔ میں اوس خوشی تے چس نُوں ہرگز نہیں بھلاں گا جدوں میں خیال کیتا سی کہ تھیلی وچ کنک دے گُجھے ہوئے دانے نیں۔ جدوں مینوں پتہ لگا کہ ایہہ تے سچے موتی نہیں تاں مینوں بڑی تلخی تے مایوسی ہوئی۔

قطعہ

ہریالی ولّوں وانجھے تھلاں تے ٹردی پھردی ریت وچ تسے شخص دے منہ وچ بھانویں موتی پاؤ بھانویں سچّی کوئی فرق نہیں پیندا۔ سفر وچ نال لیاندے کھانے توں وانجھے ایجھے شخص لئی جہنوں ناطاقتی نے پیراں توں ڈیگ دتا ہووے لک تے بدھی پیٹی تے بھانویں سونا ہووے بھانویں کنکر کوئی فرق نہیں پیندا۔

کھانی

کوئی عرب تھل وچ چوکھی تریہہ نال ستیا گا رہیا سی۔

نظم

کِنا چنگا ہووے کہ میں مرن توں پہلاں کسے دن اپنی سدھر پوری کرلاں اوہ ایہہ کہ اک نہر ہووے جیہڑی میرے گوڈیاں نوں تھپڑ ماردی ہووے اوہدے توں میں اپنا مشکیزہ بھرلواں۔

کھانی

ایسے طرحاں اک درویش لمے چوڑے میدان وچ گواچ گیا۔ اوہدے کول نہ خوراک رہی نہ طاقت تھوڑے جیہے درھم کول سائو بہتیرا ایدھر اودھر پھریا راہ ایہنوں کسے تھاں نہ لے کے گیا۔ پھیر سخت تکلیف نال ای مر گیا اک قافلہ اوتھے اپڑیا اوہناں اوہدے درھم ویکھے اپنے سامنے رکھے تے مٹی تے لِکھ دتا۔

قطعہ

بھانویں اوہدے کول ساریاں خالص اشرفیاں ہوون پھیر وی سفر دے کھانے توں وانجھیا مرد اپنا قدم سفر لئی نہیں چکے گا۔ تھلاں وچ سڑے ہوئے فقیر نوں پکے گونگلو چنگے نیں کہ خالص چاندی۔

کھانی

میں زمانے دے چکر توں کدی وی نہیں رویا ہاں۔ دناں دے پھیر ولوں مینوں کسے دُکھ نے نہیں سی سُکیڑ یا سوائے اوس وقت دے کہ میرے پیر ننگے سن تے جُتی خریدن دی میں حیثیت نہیں ساں رکھدا۔ آزردہ دل ہو کے میں کوفے دی جامع مسجد وچ وڑیا ای ساں کہ ایسے بندے نوں ویکھیا جیہدے پیر ای ہے نہیں سن۔ میں پیر ہوون تے اللہ تعالیٰ دی نعمت دا شکر ادا کیتا تے پیریں جتی نہ ہوون دی حالت تے صبر کر لیا۔

قطعہ

دسترخوان تے بیٹھیاں رجے ہوئے بندے دی اکھ وچ بھُجا ہویا ککڑ ساگ توں وی گھٹیا اے۔ تے جیہڑا بے کار کنگال اے اوہدے لئی پکائے ہوئے گونگلو وی بھجا ہویا ککڑ نیں۔

کھانی

سردیاں دی رُت وچ اک بادشاہ تے اوہدے کجھ خاص بندے آبادیوں دُور اک شکارگاہ وچ پئے ہوئے سن کہ رات پے گئی۔ اوہناں اک پینڈو واہی وان دا گھر ویکھیا۔ بادشاہ نے آکھیا رات نوں اوہدے گھر چلیے تاں جو سانوں سردی دی تکلیف نہ ہووے اک وزیر نے آکھیا ایہہ کم بادشاہاں دی اچّی شان دے لائق نہیں ہووے گا کہ اسیں اک وچارے واہی وان دے گھر جا کے تر لا کریے اسیں ایتھے ای تنبو گڈاں گے تے اگ بالاں گے۔ واہی وان نوں خبر ہوئی اوہدے کول جیہڑا وی کھانا تیار سی اوہنوں بنایا سجایا تے پیش کر دتا۔

او ہنے بادشاہ نوں تعظیمی سجدہ کیتا تے آکھیا بادشاہی اُچی شان اپنی نیویں تے نہیں سی ہونی پر حضور نے پسند نہ فرمایا کہ اک کسان دی شان اُچی ہووے کسان دا انج گل کرنا شاہی طبیعت نوں موافق آ گیا رات نوں اوہدے ڈیرے تے ای چلے گئے سویرے اوہنوں سوہنا جوڑا تے نعمت عطا کرن دا حکم دتا اوہدے بارے سنیا ایں اوہ بادشاہی سواری دے نال نال تھوڑے قدم ٹریا تے آکھ رہیا سی۔

قطعہ

جے او ہنے کسان دی کلی ول دھیان کیتا اے تاں اوس کسان دی پگ دا طرہ تے سورج تائیں اپڑ گیا اے جہدے سر تے تیرے ورگے بادشاہ نے چھتری رکھ دتی اے۔ بادشاہ دی شان شوکت وچوں تے کجھ وی نہیں گھٹیا۔

کہانی

اک۔ سوالی مانگت بارے کہانی سناندے نیں کہ جہنے اپنے کول چوکھی دولت اکٹھی کرلئی سی۔ اک بادشاہ نے اوہنوں آکھیا لوکاں کولوں پتہ لگا اے کہ تونہہ حسابوں باہری دولت رکھنا ایں سانوں اک مہم پے گئی اے۔ توں اپنی دولت دے کجھ حصے نال ساڈی امداد کر، جدوں آمدنی تے پیداوار ودھ جاوے گی تاں تیرا قرضہ شکریے نال موڑ دتا جاوے گا۔ مانگت نے آکھیا او ساری دھرتی دے مالکو! تہاڈے جتے وڈے بادشاہ دی شان دے لائق نہیں ہووے گا کہ تُسی میرے ورگے مانگت دے اوس مال نال اپنا پاک ہتھ لبیڑو کہ جہدا جوں جوں میں گدائی کر کے اکٹھا کیتا اے۔ بادشاہ فرمایا کوئی پروا نہیں ایہہ مال میں کافرنوں دے دیاں گا۔ کیوں جے اَلْخَبِيْثٰتُ لِلْخَبِيْثِيْنَ (ق م النور:۲۶) ''گندیاں گندیاں لئی نیں۔''

شعر

جے عیسائی دے کھوہ دا پانی ناپاک اے جے یہودی دے مُردے نوں ایہدے نال نہوالیا جاوے تاں کیہ حرج اے۔

شعر

لوکاں آکھیا اوس چونے دا خمیر پاک نہیں اساں آکھیا اوہدے نال ٹٹی خانے دیاں درزاں بند کرلاں گے۔

میں سنیا ایں کہ مانگت نے اپنا جھکیا سر بادشاہ دے حکم توں چک لیا تے انکار لئی دلیلاں گھڑنیاں شروع کر دتیاں تے نڈر ہو کے گستاخی کرنی شروع کر دتی۔ بادشاہ نے حکم دتا کہ ایہدے نال بہتیاں گلاں دی تھاں جھڑک جھنب کر کے وچوں گل مطلب تے لے آندی جاوے۔

مثنوی

جدوں نرمی نال کم نہ نکلے تے مجبوری پاروں سرنوں بے حرمتی پاروں کھچیا جاوے جیہڑا اپنے آپ نوں نہیں بخشدا تے اوہنوں وی کوئی نہ بخشے تے مناسب ای اے۔

کہانی

میں اک سوداگر ویکھیا جہدے کول کوئی ڈیڑھ سو لاؤ داؤ ٹھسن تے چالیہ غلام تے سیوادار سن۔ اک رات اوہ مینوں کش دے جزیرے وچ اپنے حجرے وچ لے گیا تے ساری رات اجیہیاں پریشان گلاں کرن پاروں آرام نال نہ سُتا کہ میرا فلانا بھریا گودام ترکستان وچ اے، تے اپنی پونجی ہندوستان وچ لگی ہوئی اے۔ تے ایہہ فلانی زمین دی رجسٹری اے تے فلانی چیز دا فلانا شخص ضامن اے تے کدی آکھدا میں اسکندریہ جان دا ارادہ رکھنا کہ اوتھوں دا موسم اچھا اے پھیر آکھدا نہیں جاندا کیوں جو مغربی سمندر وچ طوفان آیا ہویا اے کدی آکھدا سعدیا! اک ہور سفر وی کرو آں جے اوہ کرلیا جاوے تے اپنی باقی دی عمر اک ٹھکانے بہہ رہاں گا تے اینے نوں ای کافی سمجھاں گا۔ میں پچھیا اوہ کیہڑا سفر اے اوہنے آکھیا۔

ایرانی گندھک بیین لے جانی چاہناں۔ کیوں جو میں سنیا ایں اوتھے وڈا مل پاؤندی اے تے چینی دے بھانڈے روم وچ لے جاواں گا۔ روم دا ریشم ہندوچ تے ہندی فولاد حلب وچ تے حلب دے شیشے یمن وچ تے یمن دیاں چادراں ایران وچ لیاواں گا۔ تے ایہدے مگروں سفر کرنا چھڈ دیاں گا تے اک دکان تے بہ رہاں گا۔ تے سچی گل تے ایہہ وے کہ پاگلپن دیاں اینیاں گلاں مونہوں کڈھی گیا کہ اوہدے توں اگے اوہنوں وی گل کرن دی طاقت نہ رہی۔ اوہنے آکھیا سعدیا! اپنیاں دیکھیاں تے سُنیاں وچوں تونہہ وی کوئی گل کر۔

قطعہ

تونہہ اوہ سنیا ہویا اے کہ غوردے تھلاں وچ پچھلے سال تاجراں دا سردار اک لادو چوکھر توں ڈگ پیا تے آکھیا دنیا دار دی نہ رجن والی بھکھی اکھنوں یا تے قناعت بھر سکدی اے یا قبر دی مٹی۔

کھانی

اک مالدار بارے سنیا اے جیہڑا کنجوسی وچ اینا مشہور سی جنا حاتم طائی سخاوت وچ۔ اوہدے حال دا ظاہر سجیا ہویا سی۔ تے دنیاوی نعمت وچ بندے بشر دی کمینگی اوہدے اندر ایس طرحاں اپنی تھاں تے ڈیرا جمائی بیٹھی سی کہ اوہ کسے جی نوں اپنے ہتھیں اک روٹی نہیں سی دیندا۔ تے ابو ہریرہؓ دی بلی تے اک بُرکی دی مہربانی نہیں سی کردا۔ تے اصحاب کہف دے کتے نوں وی اک ہڈی نہیں سی پاندا۔ مکدی گل اے کہ اوہدا گھر وی کسے نہیں سی ویکھیا ہویا کہ اوہدا بوہا کھلا ہووے تے اوہدے دستر خوان دا کنڈھاوی نظر آوے۔

بیت

محتاج درویش تے اوہدے کھانے دی خوشبو توں سوا نہیں سی سُنکھدا اوہدے کھانا کھاون مگروں کوئی پنچھی ڈگا بھوراوی نہیں سی چُن سکدا۔

میں سُنیا ایں خلیج مصر راہیں مصر دا راہ پیش ہویا سائسو تے دماغ وچ فرعونی خیال سائسو ایتھوں تائیں کہ غرق ہوون دے خیال نے اوہنوں آ گھیریا اوہدی بیڑی لئی پُٹھی ہوا چل پئی جویں کہ آ کھدے نیں۔

فرد

دِل تیری غم خوری طبیعت نال موافقت نہ کرے تے ہور کیہ کرے۔ کشتی دے لائق موافق ہوا ہر ویلے نہیں چلدی۔

اوہنے دعا لئی ہتھ کڈھے تے بے فائدہ حال دہائی نال ایہہ دُعا پڑھنی شروع کیتی فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۭ (قم العنکبوت:٦٥) ''پھیر جدوں اوہ بیڑی وچ سوار ہوندے نیں تے دین نوں خالص اوہدے لئی منڈے ہوئے اللہ نوں پکار دے نیں۔''

شعر

ہُن محتاج بندے نوں عجز زاری والے ہتھ چکن دا کیہ فائدہ۔ بندہ دعا ویلے ہتھ خدا ول کر دا اے تے سخاوت ویلے ہتھ کُپے مار چھڈ دا اے۔

قطعہ

سونے چاندی نال سُکھ پُچا اپنی ذات نوں وی فائدہ اُٹھان دے تے اوس ویلے تیرا سارا گھر اتھے ای رہ جانا ایں۔ بھانویں ٹونہہ اِک اِٹ چاندی دی تے اک اِٹ سونے دی وی لائی ہووے۔

آ کھدے نیں کہ مصر وچ اوس دے نِگدے ساک غریب سن جیہڑے اوہدے مرن مگروں اوہدے باقی بچے مال نال امیر ہو گئے۔ اوہدے مرن نال اوہناں پرانے کپڑے سوگ وجہوں پاڑ سٹے تے اوہناں دی تھاں دمیاطی ریشمی کپڑیاں دے تھان سوان لئی پڑوائے۔ اوسے ای ستوارے وچ میں اوہناں وچوں اک نوں ویکھیا کہ اوہ ہوا نال گلاں کرن والے گھوڑے تے سوار سی تے اک پری دے جُثے ولا غلام اوہدے مگر مگر نس رہیا سی۔

قطعہ

ہائے کنا غضب ہوندا کہ مردہ زندہ ہو کے اپنے خاندان تے انگاں ساکاں دے گھر واپس مُڑ آ وَندا۔
قبضہ کیتی میراث نوں واپس موڑنا اپنے عزیز دی موت توں زیادہ مشکل ہو جاندا۔
اوس جان پچھان دے تعلق نال جیہڑی ساڈے دوہاں وچ سی میں اوہدی بانہہ پھڑی تے آ کھیا۔

بیت

اے نیک سیرت بندے خوب کھا کہ اوس کمینے نے نراجمع ای کیتا اے تے کھادا کجھ نہیں۔

کھانی

اک مریڑے شکاری دے جال وچ اک طاقتور مچھی پھس گئی۔ اوہنوں اپنے وس وچ لیاون دی طاقت نہیں سی رکھدا مچھی اوہدے تے غالب آ گئی تے اوہدے ہتھ وچوں جال کھچ کے لے نسّی۔

قطعہ

اک غلام ندی توں پانی لین گیا۔ ندی وا پانی آیا تے غلام نوں روڑھ کے لے گیا جال ہروار مچھی لیاوَندا ہوندا سی۔ ایس واری مچھی گئی تے جال نوں وی نال ای لے گئی۔

بیت

شکاری ہروار ای کوئی شکار نہیں لے جاندا۔ تُونہہ کسے دن ویکھیں گا کہ اوہنوں چیتا کھا جاوے گا۔
دو جیاں شکاریاں نے افسوس کیتا تے اوہنوں لعنت پھٹک کیتی کہ انج دا شکار تیرے جال وچ پھسیا سی تے تُونہہ اوہدا دھیان ای نہیں رکھ سکیا۔ او ہنے جواب دتا بھراوَ! کیہ کیتا جاسکدا اے؟

کہ میرا رزق نہیں سی تے مچھی دے مقدر دا رزق باقی سی۔

سیانیاں دا قول

بے رزقا شکاری دجلہ دریا توں وی مچھی نہیں پھڑ سکدا تے بے اجل مچھی سُکّے تے وی نہیں مردی۔

کھانی

اک ٹُنڈے تے لنگے نے اک کنکھجورے نوں ماردتا۔ اوتھوں اک اللہ دا بندہ لنگھیا تے آکھیا۔ سبحان اللہ ایہہ جیہڑا ہزار پیر رکھدا سی جدوں ایہدی اجل آئی تے اک ٹُنڈے لنگے کولوں وی نہ نس بھج سکیا۔

مثنوی

جدوں جان لین والا دشمن تہاڈے مگر لگا آئے گا۔ اجل دوڑاں دے ہیرو دے پیروی بنھ دے گی۔
اوس ویلے جدوں دشمن تیرے مگر و مگرای اپڑ جائے کوئی کیانی کمان نہیں کھچنی چاہیدی۔

کھانی

میں ایک موٹا بے وقوف ویکھیا جہنے قیمتی پوشاک پہنی ہوئی سی تے تھلے عربی گھوڑا سائو تے سر تے پھُلدار ریشمی پگ سائو۔ کسے نے مینوں آکھیا۔ اے سعدی! ایس بے علم حیوان اُتے علم نال منقش ریشمی کپڑا اتُونہہ کیویں ویکھ رہیا ایں۔ میں آکھیا۔ اِک کھوتا انساناں ورگا جاپدا اے اِک وچھے دا سریر بولدا اے۔ آکھدے نیں اِک سو ہنا مکھڑا اِک ہزار ریشمی پوشاک توں بہتر اے۔

قطعہ

اُچے خیالاں والا شریف جے کمزور وی ہو جائے کیہ اوہدا اُچا مرتبہ وی کمزور ہو جائے گا؟

جے کوئی یہودی چاندی دی چوگاٹھ نوں سونے دے کل لالوے تے دِل وچ بھرم نہ لیا کہ اوہ مکے شریف دا سیّد حاکم ہو جائے گا۔

قطعہ

ایس حیوان بارے نہیں آکھیا جا سکدا کہ اوہ کدی انسان نال رہیا وی ہووے گا سوائے کُرتے پاجامے، سلوار۔ پگ تے اوہدیاں ظاہری علامتاں دے تُسی ایس انسان ورگے حیوان دی ہر شے دی پرکھ پڑتال لئی گھُمو پھرو، تہانوں اوہدے خون دے سوا کوئی شے حلال نہیں دسے گی (ایجھے آدمی دا خون حلال جے)

کھانی

اک چور نے مانگت نوں پُچھیا شرم نہیّوں آوندی کہ جَوں برابر چاندی لئی ہر کنجوس کمینے اگے ہتھ ٹڈنائیں۔ اوہنے جواب دتا۔

بیت

اک رتی برابر چاندی لئی کسے اگے ہتھ ٹڈن نالوں بہتر اے بندہ چھے رتی چاندی دی چوری وچ ہتھ کٹوالے۔

کھانی

اِک باکسر بھلوان بارے کہانی سناندے نیں کہ اوہ ویری زمانے دے سلوک توں روون ہاکا ہو گیا سی کھاون لئی مُنہ کھُلا سی۔ پر آمدنی ولّوں ہتھ تنگ سی۔ سخت مجبور ہو کے اپنے لیّے کول شکایت لے گیا تے اجازت منگی کہ میں سفر دا ارادہ رکھنا ہاں شاید بھلوانی فن نال اپنے مقصد دے دامن نوں پنجے وچ لے آواں۔ کیوں جو بزرگاں نے آکھیا ہویا اے۔

بیت

جِنا چر علم فضل تے فن لوکاں وچ ظاہر نہ کیتا جاوے اوہ تہاڈے کسے کم نہیں۔ عُود نُوں اگ تے رکھدے نیں تے کستوری نوں مَلنا گھساونا پیندا اے۔ اَبّے نے آکھیا۔ پُتر! ایہہ ناممکن خیال اپنے دماغ وچوں کڈھ دے تے قناعت دے پَیر سلامتی دے دامن وچ گھت بہو۔

کیوں جو عقل وِنداں آ کھیا ہویا اے۔ دولت جتن کیتیاں نہیں مِلدی تے ایہد اعلاج تھوڑی تے وی صبر کرنا اے۔

شعر

دولت دا پلّا زور نال نہیں پھڑیا جاندا۔ انھّے داو سمے نال بھواں نوں کالا کرنا بے فائدہ جتن اے۔

فرد

جے تیرے والاں دے ہر سرے تے دوسو ہنر وی ہووے تاں وی ہنر کم نہیں آوے گا۔ جدوں کہ بھاگ ای مندے ہوون۔

بیت

پُٹھے نصیباں والے زورا ور دا زور کیہ کرے گا۔ نصیباں دی بانہہ بہتر اے کہ طاقت والی بانہہ۔

پُتر نے آ کھیا ابا جی سفر دے فائدے چوکھے نیں جنھاں وچوں نیں، من پرچاوا تے نفع کماؤنا، عجیب چیزاں داو یکھنا تے اچرج گلاں دا سُننا، شہراں دی تفریح سچے دوست نال گل بات، ادبی لیاقت تے مرتبے دا حاصل کرنا، ہور دولت تے ہنر دی سکھلائی، یاراں دی جان پچھان، زمانے دے تجربے، جویں کہ طریقت دے راہیاں آ کھیا ہویا اے۔

نظم

جدوں تُونہہ گھر دی دکان وچ ای پھر دا رہیں گا اے کچیا! تُونہہ آدمی کتھے بنّنا ایں؟ اوس دن توں پہلاں کہ تُونہہ جہانوں چلا جاویں جا جگ وچ پھر کے من پرچاوا کر، باپو نے آ کھیا پُترا سفر دے فائدے جویں توں دَسے نیں۔ ان گنت نیں پر منے ہوئے ..... ایہہ

پنج گروہ نہیں۔ پہلا اوہ بپاری جیہڑا دنیاوی نعمت تے طاقت، گولے تے گولیاں تے چالاک نوکر رکھدا اے۔ ہر دن کسے شہر وچ تے ہر رات کسے تھاں تے ہر ویلے کسے تفریح گاہ وچ تے ہر لمحے ایس جگ دیاں نعمتاں توں لابھ اُٹھاوندا اے۔

قطعہ

نعمتاں والے بادشاہ لوک پہاڑ، جنگل تے تھل وچ وی پردیسی نہیں ہوندے جتھے جاندے نیں تنبو تان کے اپنا دربار بنالیندے نیں۔

تے جنھاں نوں دنیاوی مراد حاصل نہیں ہوندی اوہ اپنی جنم بھوئیں تے رہندیاں وی پردیسی تے اوپرے ہوندے نیں۔

دوجا اوہ عالم جیہڑا مٹھی گفتگو۔ بیان بولی دی طاقت، تے ٹھکویں بیان دے سرمائے نال جتھے وی جاندا اے لوک اوہدی خدمت وچ اگل وانڈھی لین آ ؤندے نیں تے عزت کردے نیں۔

قطعہ

دانا بندے دی ہستی سونے دے سکے وانگوں اے کہ اوہ جتھے جاندا اے لوک اوہدی قدر قیمت جاندے نیں۔

وڈے گھراں دا جمیا بے علم جاہل، اپنے شہر وچ وی پھاڈی رہ جاندا اے جہدا خود پردیس وچ لوکیں کوئی مُل نہیں پاندے۔

تیجا اوہ سوہنا جو ہوں کہ دِل والیاں دا دِل مِلن جُلن دی خواہش رکھدا اے کیوں جو وڈیاں آکھیا ہویا اے۔

تھوڑا جیہا حسن چوکھے مال توں بہتر اے۔ نالے آکھدے نیں سوہنا مُکھڑا خستہ دِل لئی مرہم اے تے بند دروازیاں دی کنجی اے۔ لوکیں اوہدی سنگت نوں ہر تھاں تے لازمی طور تے غنیمت سمجھدے نیں۔ تے اوہدے خدمت کرالین نوں اوہدا احسان سمجھدے نیں۔

قطعہ

سوہنا جتھوں وی لنگھے گا عزت احترام پائے گا۔ بھانویں اوہدے ماپیاں نے اوہنوں غصّے نال گھروں کڈھیا ہووے۔ میں موردے کھنب نوں قرآن مجید دے ورقیاں وچ ویکھ کے آکھیا۔ میں تیرا رتبہ تیری حیثیت نالوں ودھ ویکھ رہیاں۔ کھنب نے جواب دتا چُپ ہو جا ہر کوئی جیہڑا کوئی جمال رکھدا اے اوہ جتھے وی پیر رکھدا اے لوک اوہدے سامنے ہتھ رکھ دیندے نیں۔

قطعہ

جدوں پُتر وچ محبت تے دلبری ہوندی اے اوہنوں کوئی فکر نہیں ہوندا کہ اوہدا پیو اوہدے نال ناراض اے۔

اوہ تے موتی اے اوہنوں آکھو سچّی وچوں باہر آوے۔ نویکلے موتی دے سارے لوک ای گاہک ہوندے نیں۔

چوتھا اوہ سُریلی آواز والا جیہڑا داؤدی گلے نال چلدے پانی، تے اُڈدے پنچھی نوں واپس لے آوندا اے۔ بس اوس گُن دے وسیلے نال چاہوناں دا دل شکار کر لیندا اے تے حقیقت والے لوک اوہدے نِگدے بھیتی ہوون دی خواہش ظاہر کردے نیں۔ تے کئی طرحاں نال سیوا کردے نیں۔

شعر

میرا کن تے دھیان نغمے دے گُناں ول اے کیہڑا اے جتھے ستار چھیڑی ہوئی اے۔

قطعہ

صبح دی شراب نال مست ہوون والے ساتھیاں دے کناں نوں ایہہ نرم تے درد یلا الاپ کِنا چنگا لگدا اے۔

سریلی آواز سوہنے مکھڑے توں بھلی لگدی اے کہ ایہہ تے روح دی خوراک اے تے اوہ نفس دا سواد اے۔

پنجواں: اوہ پیشہ ور جیہڑا دساں نہواں دی کر کے کھاندا اے تاں جو اِک بُرکی لئی اپنی آبرو مٹی وچ نہ ملا لوے۔ جویں کہ بزرگاں آکھیا ہویا اے۔

قطعہ

جے کوئی پینجا اپنے شہروں پردیس چلا جاندا اے تاں اوہ کوئی سختی تے دُکھ نہیں جھلدا تے جے سیستان دا بادشاہ اپنے ملک وچوں کسے خرابی بغاوت پاروں قبضہ چھڈ دیوے تاں اوہ بھکھا ای سویں گا۔
پُترا! جیہڑیاں صفتاں میں بیان کیتیاں نیں۔ سفر پیاں دل دی تسلی دا کارن تے زندگی دے مزے دا سبب ہوندیاں نہیں تے اوہ جیہڑا ایہناں ساریاں توں وانجھیا ہویا اے اوہ فرضی خیالاں نال جہان وچ لگا پھرے گا تے ہور کوئی اوہدا نام نشان نہیں سُنے گا۔

قطعہ

ہر کوئی جہدی مخالفت وچ جہان دی گردش اُٹھ پئے اوہدے صلاح مشورے دے بغیر ای زمانہ اوہدی اگوائی کر دیندا اے۔
اوہ کبوتر جیہڑا دوجا آہلنا نہیں ویکھے گا اوہنوں اوہدی آئی جال تے دانے ول لے جاندی اے پُتر نے آکھیا۔ ابا جی میں سیانیاں دے قولاں دی مخالفت کویں کراں کیوں جو اوہناں آکھیا ہویا اے رزق بھانویں بھاگاں وچ لکھیا ہویا اے۔ پھیر وی جیلیاں نال حاصل کرن دی شرط دا تعلق نال اے۔ تے بھانویں مصیبت وی تقدیر وچ لکھی ہووے اوس مصیبت دے وڑن والے بوہیاں تے پہرہ دینا وی ضروری اے۔

قطعہ

رزق جنّا وی (لکھیا) اے ہمیشہ بے وسواسا ہو کے لئی جا پر عقل دی شرط ایہہ وے کہ رزق دیاں دروازیاں توں چھالاں ماردیاں لنکھیا جاوے۔

بھانویں کوئی وی شخص بے موت نہیں مرے گا پر تُو نہہ آپ تے اژدہا واں دے مُنہ وچ نہ وڑ۔
ایس حالت وچ جہدے وچ ہاں میں چنگھاڑن والے ہاتھی نوں وی ماردیاں گا تے غضبناک شیر نال پنجہ لڑا سکاں گا۔ بس بہتری ایسے وچ اے ابا کہ میں سفر کراں کہ میں ایہہ دے توں ودھیری کنگالی سہن دی طاقت نہیں رکھدا۔

قطعہ

جدوں انسان اپنے رُتبے، تھاں توں تھلے ڈگ پیا اوہنوں ہور کیہ غم رہ گیا۔ ساری دُنیا ای اوہدے مرتبے دے برابر ہوگئی۔ رات نوں ہر امیر آدمی گھر نوں چلا جاندا اے۔ درویش نوں جتھے رات پے جاوے اوہوای اوہدا گھر ہوندا اے۔ ایہہ آکھیا تے پیونوں ودعیا کیتو سوتے اپنے لئی دعا دی درخواست کر کے اوتھوں تُر پیا۔ تے دل وچ گنگنائی جاندا سی۔

شعر

جدوں ہنر وند دا بھاگ اوہدی سدھر دا ساتھ نہ دیوے اوہ جتھے وی جاوے لوک اوہدا ناں نہیں جاندے۔
ایسے طرحاں اوہ ٹردا گیا تاں جو اوہ اک ندی دے کنڈھے اپڑ گیا۔ جہدا پانی اینا تیز چل رہیا سی کہ پتھر اینی سختی نال دوجے پتھر نال ٹکرا ندا سی تے اوہدا شور تناں میلاں تائیں سنیا جاندا سی۔

بیت

پانی اینا خوفناک سی کہ اوہدے وچ پانی دے پنچھی وی امن امان نال نہیں سن۔ پانی دی معمولی چکی پتھر دے پُرزنوں اپنے کنڈھے توں لے نسدی سی۔
اوہنے دریا کنڈھے کجھ لوک ڈِٹھے جیہڑے پیسے دے کے بیڑی وچ بیٹھے سن تے سفر دا سامان بنھیا ہویا سانیں۔ جوان دا عطا والا ہتھ بجھا پیا سی (ملاح نوں کیہ دیندا) لوکاں دی صفت ثنا وچ زبان کھولی جنّی وی گریہ زاری کیتی کسے نے مدد نہ کیتی۔ سگوں بے مروّت ملاح اوہدے حال تے ہسن لگ پیا تے آکھیا۔

شعر

دولت بناں توں کسے تے دھکا نہیں کر سکدا تے جے توں دولت وند ایں تاں تُونہہ دھکے دا محتاج نہیں۔

شعر

جے تُوں دولت نہیں رکھدا تاں تیرے کولوں زور نال سمندروں پار نہیں جایا جانا۔ دساں مرداں دے زور دی کیہ لوڑ اے، اِک مرد دی دولت لے آ۔ جوان دا دل ملاح دے طعنے پاروں غصّے نال بھر گیا تے اوہنے چاہیا کہ اوہدے کولوں بدلہ لوے کشتی چلی گئی سی اوہنے آواز دتّی کہ جے ایہناں کپڑیاں نال جیہڑے میں پائے ہوئے نیں تُونہہ لے کے صبر کرلئیں تاں مینوں کوئی انکار نہیں۔ ملاح نے طمع کیتا تے کشتی واپس موڑلئی۔

بیت

لالچ ہوش وند دیاں اکھاں بند کر دیندا اے۔ طمع ای پنچھی تے مچھی نوں جال وچ پھساوندا اے۔

کنّی واری بھلوان دا ہتھ ملاح دی داڑھی تے گریبان تائیں پہنچیا۔ اوہنے اوہنوں اپنے ول کھچیا تے نڈر ہو کے اوہنوں کٹیا۔ اوہدا اک دوست کشتیوں تھلے اتریا کہ اوہدی مدد کرے جدوں اوہنے اپنی سختی ویکھی تے کنڈ کر کے چلا گیا۔ سواریاں نے ایسے وچ ای بہتری سمجھی کہ اوہناں دی صُلح کرادین تے کشتی دے کرائے بارے درگزر کیتی جاوے۔

مثنوی

جدوں توں لڑائی جھگڑا ہون دا موقع بنیا ویکھیں، تاں صبر تحمل توں کم لے، کیوں جو ایہدے نال لڑائی دا دروازہ سوکھیاں ای بند ہو جائے گا۔

مٹھی زبان ورتن، مہربانی کرن تے خوشی نال توں اک ہاتھی نوں وی وال نال کھچ سکنا ایں۔

جتھے تُونہہ لڑائی ویکھیں اوتھے نرمی کر لے، کیوں جو تیز تلوار دی ریشمی کپڑے نوں نہیں کٹ سکدی۔ پہلے معاملے دی معافی معذرت لئی لوک اوہدے پیریں پے گئے۔ تے اتوں والی دے اوہدے سر تے اکھاں دے کجھ بوسے لئے پھیر بیڑی وچ آ بیٹھے۔ تے چل پئے۔ ایتھوں تائیں کہ اوہ اک تھم کول اپڑ گئے جیہڑا یونان دی آبادی ولّوں پانی وچ کھلوتا ہویا سی۔ ملاح نے آکھیا کشتی نوں وگاڑ پے گیا جے۔ تہاڈے وچوں کوئی جیہڑا ودھیرا زورا ور اے اوہنوں چاہیدا اے کہ ایس تھم اُتے جائے تے کشتی دی اگلی رسّی نوں اوناچر پھڑی رکھے کہ اسیں کشتی نوں بنا لئے۔ بھلوان جوان نے جیہڑا بہادری دے مان نال (جیہڑا اوہدے دماغ وچ سی) سَتے ہوئے دشمن توں نہ ڈریا تے سیانیاں دے قول توں کم نہ لیا ایتھاں فرمایا ہویا اے کہ جیہدے دِل نوں دکھ پہنچایا ہویا اے بھانویں پچھوں توں سوسکھ وی پہنچا دیویں اوس اک رنجش دے بدلے ولّوں امن وچ نہ رہیں۔ کیوں جو تیر تے زخم وچوں نکل جاندا اے تے تیر والے دا آزار دل وچ ای رہ جاندا اے۔

نظم

اک غلام نے غُلاماں دی جماعت دے آقانوں کنا چنگا آکھیا ہویا اے۔ جدوں تُونہہ کسے دشمن نُوں جھریٹیا ہویا اے تاں بے خوف ہو کے امن نال نہ بیٹھیں۔

قطعہ

جدوں تیرے ہتھوں کوئی دل اک وار تنگی وچ آوندا اے، امن نال بے خوف ہو کے نہ بہ جا کہ تُونہہ وی تنگ دل ہوویں گا۔ قلعے دی چار دیواری دیاں کندھاں تے پتھر نہ مارکیوں جو ہوسکدا اے کہ قلعے دی چار دیواری ولّوں وی پتھر آ جاوے۔

جویں ای بھلوان نے کشتی دی رسی نوں اپنی ویني تے لھیٹیا تے تھم تے چڑھ گیا ملاح نے کشتی دی اگلی رسی

اوہدی تلی وچوں کھچ توڑی۔ تے بیڑی چلا دتی۔ بھلوان حیران رہ گیا۔ دو دن تھم تے ای مصیبت تے دُکھ جھلیا سختی ویکھی تیجے دن نیندرے نے اوہنوں گریبانوں پھڑیا تے پانی وچ سُٹ دتا اک دن رات بعد اوہ کنڈھے لگ گیا۔ اوہدے وچ تھوڑی جیہی جان باقی رہ گئی سی اوہنے رُکھاں دے پتر تے گھاہ دیاں جڑھاں پُٹ کے کھانیاں شروع کر دتیاں۔ ایتھوں تائیں کہ تھوڑی جیہی طاقت پالیسو۔ اوہ تھلاں وچ سر ڈاہ کے رُدار ہیا۔ ایتھوں تائیں کہ تسّا تے نڈھال ہو گیا۔ اک کھوہ کنڈھے اپڑیا اک قوم ڈِٹھی جیہڑی پیسے تار کے پانی دا گھُٹ پی رہی سی۔ بھلوان کول پیسے نہیں سن۔ پانی منگیا تے مایوسی ویکھیوسُو، اوہنا ترس نہ کھادا۔ پھیر ظلم زیادتی والا ہتھ کھولیوسُو تے کجھ لوکاں نوں کُٹ کڈھیوسو۔ لوکاں اوہدے تے غلبہ پایا تے اوہنوں نڈر ہو کے مار یا پھٹڑ ہو گیا۔

قطعہ

جدوں مچھر چوکھے ہوندے نیں اوہ ہاتھی نوں (اوہدی ساری بہادری تے کرڑے پن سنے جیہڑا اوہدے وچ ہوندا اے) جانوں مار دیندے نیں کیڑیاں وچاریاں وچ جدوں اتفاق ہو جاندا اے غضبناک شیر دی کھل لاہ دیندیاں نیں۔

بھلوان اپنی گون نوں کسے قافلے دے مگر لگ پیا تے چلدا گیا رات ویلے قافلے والے اک اجیہی تھاں تے اپڑے جتھے ڈاکو آں دا چوکھا خطرہ سی۔ اوہنے قافلے والیاں نوں ویکھیا کہ اوہناں دے سر یرنوں کنبنی لگی ہوئی سی۔ اپنے دل وچ اپنی موت بارے سوچی بیٹھے سن۔ بھلوان نے آکھیا فکر نہ کرو، تہاڈے ساریاں وچوں میں ای ہاں جیہڑا اکلا پنجاہ ڈاکواں دا وی مقابلہ کر سکاں گا پر جے دو جے جوان وی میری مدد کرن۔

او ہنے ایہہ آکھیا تے قافلے دے لوکاں دا دِل او ہدی شیخی نال تگڑا ہو گیا تے او ہدی صُحبت وچ خوش رہن لگے۔ تے دانے پانی دے معاملیاں وچ او ہدی مدد ضروری سمجھن لگے۔ جوان دی معدے دی اگ بھڑک اٹھی سی تے طاقت دی واگ ہتھوں چھُٹی جا رہی سی۔ بھُکھ ماریاں کجھ بُرکیاں مُونہہ وچ پایو سُو تے کجھ ساہ لے کے ایہدے مگروں پانی پیتو سُو۔ ایتھوں تائیں کہ او ہدے اندر دے جن (نفس) نوں سُکھ آ گیا تے او ہ سوں گیا۔ اوس قافلے وچ اک بڈھا باوی سی جنّے دنیا ویکھی ہوئی سی۔ او ہنے آکھیا۔ ساتھیو! میں تہاڈے قافلے دے آگو توں چوراں توں وی وڈھیر اڈر رہیاں۔ جویں اک کہانی سناندے نیں کسے کنگال کول کجھ درھم اکٹھے ہو گئے سن تے او ہ لوریان نامی ٹھگاں توں ڈردا گھر وچ نہیں سی سوندا۔ او ہنے اپنے دوستاں وچوں کسے نوں اپنے کول بلایا تاں جو او ہ اکلاپے دے خوف نوں دور کرے۔

اک رات او ہدی صحبت وچ سی جدوں او ہنوں او ہدے درھماں بارے پتہ لگا او ہ لے گیا تے خرچ کر کے چلا گیا۔ فجر نوں لوکاں غریب نوں روندیاں تے ننگا ویکھیا۔ کسے نے پُچھیا۔ ماجرا کیہہ آ شاید تیرے او ہناں درھماں نوں کدھرے او ہ چور تے نہیں لے گیا؟ او ہنے جواب دتا نہیں ''اللہ دی سونہہ'' او ہ تے میرا راہنما سی۔

قطعہ

میں یار کولوں وی کسے سُکھ سکون وچ بالکل نہیں بیٹھا۔ جتا چر میں ایہہ نہیں جان لیا کہ او ہدی عادت کیہ اے؟ ایجیہے دشمن دے دنداں دے زخم بڑے چُبھکاں والے ہوندے نیں جیہڑا کہ لوکاں دی اکھ وچ دوست دکھائی دیندا اے۔

تہانوں کیہ پتہ اے کہ ایہہ وی اوہناں ساریاں چوراں وچوں ہووے جو چالاکی نال لُٹیا ہووے۔ تاں جے ویلے سر اپنے دوستاں نوں خبر کر دیوے میں ایسے وچ ای بہتری سمجھی کہ خاص کر کے ایہنوں سُتیاں ای چھڈ جایئے تے سامان چک لے جایئے۔

جوان نوں بڈھے دی مت پکی لگی تے گھسُن مارن والے ولّوں جیہڑا وڈّا ڈر اوہناں دے دل وچ پے گیا سی۔ اوہ سامان چک گئے تے جوان نوں سُتیاں چھڈ گئے۔ اوہنوں اوس ویلے خبر پئی جدوں دُھپ موڈھے تے چڑھ آئی تے قافلے نوں جاندا ویکھیا۔ وچارہ چوکھا پھریا۔ راستہ اوہنوں کدھرے نہ لے گیا۔ تے تتا بے نوا چہرے تے دُھوڑ تے دل وچ موت دا خیال رکھ کے آکھدا پیا سی۔

شعر

ہن میرے نال گلّاں کون کرے گا اُوٹھ تے چلے گئے نیں۔ مسافر دا مسافر ای دوست ہوندا اے۔

فرد

مسافراں تے اوہ شخص سختی کر دا اے جیہڑا آپ کدے مسافری وچ نہ رہیا ہووے۔ مسکین ایہناں گلّاں وچ ای سی کہ شکار لئی آیا، اِک شہزادہ جو اپنے لشکریاں توں دُور پچھڑیا رہ گیا سی اوہدے سرہانے کھلوتا شعر سُندا پیا سی۔ اوہنے اوہدی حالت تے غور کیتا۔ اوہدی صورت پاکیزہ تے حالت پریشان ویکھی۔ اوہنوں پُچھیا تُونہہ کِتھوں دا ایں؟ تے ایس تھاں تے کویں ڈگا پیا ایں؟ اوہنے اپنی ہڈ بیتی وچوں تھوڑا حال دُہرایا۔ شہزادے نوں

اوہدے تباہ حال تے ترس آیا۔ تے اوہنوں قیمتی جوڑا تے دولت عطا کیتی۔ اک اعتباری بندے نوں اوہدے نال گھلیا۔ ایتھوں تائیں کہ اوہ اپنے شہر آ گیا۔ اوہدے پیونے اوہنوں ویکھ کے خوشی کیتی تے اوہدے حال دی سلامتی اُتے شکر دا کلمہ پڑھیا۔ رات نوں جو اوہدے سر تے بیتی سی۔ کشتی دی حالت ملاح دی سختی، کُھوہ دے کنڈھے پنڈ والیاں دا ظلم، راہ وچ قافلے والیاں دی غداری، سب پیونوں سنائی جانداسی۔ پیو آکھیا پُتر! میں تینوں ٹرن ویلے نہیں سی آکھیا کہ خالی ہتھ والیاں دا دلیری والا ہتھ بدھا ہوندا اے۔ تے اوہناں دا شیر ورگا پنجہ ٹُٹا ہوندا اے۔

شعر

پلیوں خالی سپاہی نے کنی چنگی گل آکھی اے۔ جوں برابر سونا ستر من زور نالوں ودھیرا چنگا اے۔

پُتر نے آکھیا! ابا جی جنا چر تسی دُکھ نہ اٹھاؤ خزانہ باہر نہیں کڈھو گے۔ جنا چر جان نوں خطرے وچ نہ پاؤ دشمن تے فتح نہیں پاؤ گے۔ جنا چر بی نہیں کھلارو گے کھلواڑ انہیں پاؤ گے۔ تُساں ویکھیا نہیں کہ تھوڑا جیہا دُکھ میں اُٹھایا اے اوہدے صدقے میں کنا کو سُکھ پایا اے۔ تے جیہڑے ڈنگ میں کھادے نیں اوہدے بدلے میں کنا کو شہد لاہ لیا یا واں۔

فرد

بھانویں مقررہ رزق توں ودھ کھادا نہیں جاسکدا پر رزق دی لوڑ بھال وچ آہلک نہیں کرنی چاہیدی۔

فرد

جے سمندر ٹُبن والا ٹوبا سنسار (مگرمچھ) دے منہ توں ڈرن لگے تاں کدی وی قیمتی موتی اپنے پیٹ وچ قابو نہ کرے۔

دانائی دی گل

چکی دا تھلڑ اپڑ ہلدا نہیں بے شک بھارے بھارنوں چکیا ہو یا ئو۔

قطعہ

غضبناک شیر غار دے دُھر تھلے بیٹھا کیہ کھائے گا۔ ڈِگے ہوئے بازلئی کیہڑی خوراک ہووے گی۔

جے تُونہہ گھر اندر ای شکار کریں گا۔ تیرے ہتھ پیر مکڑے وانگوں ہو جاون گے۔

پیو نے پُتر نوں آکھیا ایس واریں آسمان نے تیری مدد کیتی تے تیری خوش قسمتی نے تیرے اگوائی کیتی اے، کہ کوئی دولت وند تیرے کول اپڑ گیا تے تینوں بخشیشاں کیتیاں، تے تیرے ٹُٹے بھجے حال نوں دلجوئی نال گنڈھ دِتا۔ ایس طرحاں اک انوکھا اتفاق پیندا اے تے انوکھے اتفاق دے اُتے کوئی حکم نہیں لایا جاسکدا۔

بیت

شکاری ہر وار گدڑ دا شکار کر کے نہیں لے جاندا۔ ایہہ ہوسکدا اے کہ اِک دن اوہنوں چیتا پاڑ کھاوے۔ جویں کہ ایران دے کسے بادشاہ دی مندری وچ اک قیمتی نگ سی۔ اک واراں اوہ من پرچاوے لئی چند بندیاں نوں نال لے کے شیراز دی عیدگاہ ول باہر گیا تے حکم دتا کہ مندری نوں عضد بادشاہ دے گُنبد اُتے گڈ دتا جاوے تاں جو کوئی وی مُندری دے چھلے وچوں تیر لنگھا دیوے مندری اوہدی ہو جائے گی۔

کرنا رب دا چار سو نشانے باز جیہڑے اوہدی خدمت وچ حاضر سن اوہناں تیر سُٹے۔ ساریاں دے نشانے خطا گئے۔ پر اک بال جیہڑا مسافر خانے دی چھت تے کھیڈ وچھوں ہر پاسے تیر سُٹ رہیا سی۔ پُرے دی ہوا نے تیر مندری دے چھلے وچوں لنگھا دتا۔

اوہنے بادشاہ ولّوں قیمتی پوشاک تے انعام پایا۔ مندری وی اوہنوں بخش دتّی گئی۔ آکھدے نیں کہ مُنڈے نے تیر کمان نوں ساڑ دتا۔ لوکاں پچھیا تُو نہہ انج کیوں کیتا اے؟ اوہنے جواب دتا تاں جو اوہدی پہلی آبرو اپنے تھاں ٹکانے تے قائم رہے۔

قطعہ

کدی اِنج وی ہوندا اے کہ روشن رائے سیانے ولّوں کوئی ٹھیک تدبیر پیدا نہیں ہوندی۔ کدی ایہہ وی ہوسکدا اے کہ نادان بال غلطی نال ای تیر نشانے تے مار دیندا اے۔

کہانی

اک درویش بارے میں سُنیا ایں جو اک غار وچ بیٹھا ہویا سی تے اپنا بوہا جہان والیاں کولوں بند کیتا ہویا سائو۔ پر بادشاہاں تے امیراں واسطے اوہدے ارادے دی اَکھ وچ کوئی شان تے رعب نہیں سی رہ گیا۔

قطعہ

ہر اوہ بندہ جیہنے اپنے لئے سوالی ہوون دا دروازہ کھولیا۔ جنّا چر اوہ مرنہ جائے لوڑوندا ای رہے گا۔
لالچ چھڈ تے بادشاہی کر۔ بے نیاز بندے دی گردن اُچی رہندی اے اوس پاسے دے اک بادشاہ نے سُنیہے والا اشارہ کیتا کہ مینوں نیک مرداں دے کرم تے اخلاص ولّوں اجیہی آس اے کہ اوہ کسے دن ساڈے نال دال روٹی دی صُلح من لین گے۔ بزرگ درویش نے ایس لئی رضامندی دے دتی کہ دعوت قبول کرنا رسول کریم ﷺ دی سُنت اے۔
اگلے دن بادشاہ درویش نوں اگلوانڈھی لین لئی چلا گیا عبادت گزار تھاں توں اُٹھ بیٹھا تے بادشاہ نوں بغل وچ لے کے مہر کیتیوسُو تے کُجھ تعریف وی کیتیوسُو۔ جدوں بادشاہ چلا گیا درویشی جماعت وچّوں کسے مرید نے بزرگ نُوں پچھیا۔ .....

کہ جنّی نرمی تے مہربانی اج تُساں بادشاہ نال کیتی اے ایہہ تہاڈی عادت دے خلاف سی ۔ میں پہلاں تے نہیں ڈِٹھی ۔ بزرگ نے فرمایا تُونہہ سُنیا ہویا اے کہ کسے دل والے نے آکھیا ہویا اے۔

فرد

جہدے نال توں دسترخوان تے بہ گیا ایں تیرے لئی واجب ہو گیا اے کہ تُونہہ اوہدی تعظیم لئی اٹھیں۔

مثنوی

کن توں اِنج ہو سکدا اے کہ اوہ ساری عمر دف سرنگی تے بانسری دی آواز نہ سُنے ۔ اکھاں باغ دی سیر دے بغیر ای صبر کر سکدیاں نیں۔ دماغ گلاب چنبیلی دی خوشبو سُنگھیوں بغیر ای گزارا کر سکدا اے۔ جے پراں دا بھریا سرہانہ نہ ہووے تاں سر تھلے پتھر دھر کے وی سنو یا جا سکدا اے۔ تے جے نال سوون والا دلبر کول نہ ہووے تاں اپنیاں کچھاں وچ ہتھ پائے جا سکدے نیں۔ تے ایہہ بے ہنر ڈِھڈ جیہدے وچ آندراں دے کئی ول وِنگ نیں صبر نہیں کر سکدا تے نہ تھوڑے نال ای کم سار سکدا اے۔

چوتھا باب

چپ دیاں فائدیاں بارے

میں اپنے اِک دوست نوں آکھیا کہ میں گلاں کرن توں ایس لئی پرہیز کیتا ہویا اے ۔ کہ بہتے سمیلاں وچ مُنہ وچوں چنگی مندی گل نکل ای جاندی اے تے دشمناں دی نظر بُرائی توں سوا کسے ہور شے تے نہیں پیندی او ہنے آکھیا بھراوا ! دشمن اوہ ای چنگا اے

جیہڑا ساڈی اچھائی نہ ویکھے

شعر

دشمن نیک کولوں وی لنگھے تاں وی اوہنوں جھوٹھا تے متکبر ہوون دا طعنہ ماردا اے۔

شعر

وَیردی اکھ نال ویکھیا ہُنر وڈیرا عیب اے۔ بھانویں سعدی پھُل ای اے پر اوہ دشمناں دی اکھ وچ کنڈا ای اے۔

بیت

سورج جگ نوں روشن کردا اے پر اُلّو چھچھوندر دی اکھ نوں بھیڑا ای لگے گا۔

کھانی

اک بپاری نوں ہزار دینار دا گھاٹا پے گیا۔ اوہنے اپنے پُتر نوں آکھیا کہ ایہہ گل کسے ہور نوں نہ دسیں۔ پُتر آکھیا۔ اتا جی تہاڈا حکم اے کسے نوں نہیں دساں گا۔ پر تہانوں چاہیدا اے کہ ایس گل دے فائدے توں مینوں وی باخبر کرو۔ کہ ایس گل نوں لکاون وچ کیہ بہتری اے۔ باپ نے آکھیا پتر ایس لئی تاں جو مصیبت دُہری نہ ہو جائے اک تے پونجی دا نقصان، دوجی ہمسایاں ولوں کیتی گئی ''اوئے اوئے''

شعر

اپنے غم نوں دشمناں نال سانجھیاں نہ کرو کیوں جو اوہ ڈھڈوں خوش نیں پر مونہوں لاحول پڑھدے نیں۔

کھانی

اک عقل وند سگھڑ جوان، فضیلت والے ہنراں نال چوکھا پُس رکھدا سی عام لوکاں توں نفرت والی طبیعت رکھدا سی۔ اوہ دانش وناں دی محفل وچ بہندا سی۔ پر گل کرن والی زبان بند رکھدا سی۔ اک واری اوہدے پیو نے پُچھیا پُتر اجو کجھ تُو نہہ جانناایں تُو نہہ وی بول۔ اوہنے جواب دتا جے لوکاں اوہ پُچھیا جو میں نہیں جاندا تے شرمسار ہووان گا

ایسے گلوں ڈردا میں بولدا نہیں

قطعہ

سُنیا نہیں جے اِک صوفی اپنی جُتی تھلے گُجھ کل ٹھوک رہیا سی۔ اک سپاہی نے اُوہنوں بانہوں پھڑیا کہ ایہدھر آتے میرے گھوڑے نوں کھُریاں لادے۔

فرد

جوتُونہہ نہیں کیہا لوکاں نوں اوہدے نال کوئی تعلق نہیں پر جومونہوں کڈھ بیٹھا ایں اوہدی دلیل وی پیش کرنی اُوں۔

کھانی

اک مُعتبر عالم دا کسے بے دین ملحد (اوہدے اُتے اللہ دی لعنت ہووے) نال مناظرہ پے گیا۔ پر عالم اوہدی حد تے حُجت نال پورا نہ اتر سکیا۔ ڈھال سٹ دیتوسُو۔ تے واپس مڑ گیا۔ کسے نے عالم توں پُچھیا کہ تینوں اپنے چوکھے علم ادب دے ہوندیاں وی اک بے دین نال کوئی دلیل نہ آئی۔ اوہنے جواب دتا۔ میرا علم قرآن مجید، حدیث شریف تے بزرگاں دے قولاں دا اے تے اوہ ایہناں تے اعتقاد نہیں رکھدا تے نہ ای سُندا اے تے میرا اوہدا کفر سُننا کس کم آوے گا۔

بیت

اوہ بندہ جہدے کولوں تُونہہ قرآن تے حدیث نال چھُٹکارا نہ پاسکیں اوہدے لئی جواب ایہوای اے کہ اوہدا جواب ای نہ دتا جاوے۔

کھانی

حکیم جالینوس نے ویکھیا کہ اک بے وقوف نے اک دانش وندنوں گریبانوں پھڑیا ہویا اے۔ تے اوہدی بے عزتی کر رہیا اے۔ حکیم نے آکھیا جے ایہہ واقعی دانش وند ہوندا تے اوہدا کم ایس بے وقوف دے ہتھوں ایتھوں تائیں نہ اپڑدا۔

مثنوی

دو عقل وندا ں لئی کینہ تے جنگ نہیں ہوندی۔ کوئی دانا شخص بے عقل بندے نال نہیں لڑدا۔ جے بے وقوف بے تمیزی نال اکھڑ ہو کے بولے تاں عقل وندزمی نال اوہدے دل نوں تسلی دیندا اے۔ دو ضمیر والے نیک بندے اک وال دا وی دھیان رکھدے نہیں کہ کِدھرے ٹُٹ نہ جائے۔ ایسے طرحاں اِک آکڑ خاں تے امن پسند وی وال نال وکھرا وکھرا سلوک کرن گے۔ تے جے دو ہیں پاسیں جاہل نیں تاں اوہ سنگل وی توڑ دین گے۔

اک کو جھی فطرت والے نے کسے نوں گالھ کڈھ دتی۔ اوہ جھل گیا تے آکھیوسُو اے نیک انجام والے۔ جو تُونہہ آکھیں گا کہ میں اوہ آں۔ میں اوہدے نالوں وی ودھیرا بھیڑا ہاں کیوں جو میں تے آپ اپنے سب عیب جاننا ہاں جیہڑے تُونہہ نہیں جاندا۔

کھانی

سحبان وائل نوں فصاحت وچ بے مثال سمجھیا جاندا اے۔ اوہ ایس لئی کہ اوہ جے اک ورھاوی کسے مجمعے سامنے تقریر کردا رہے تاں کسے لفظ نوں وی دو واریں نہیں سی بولدا پر۔ جے او سے مفہوم نوں ادا کرن دا اتفاق ہو جاندا تے کوئی ہور لفظ ورت لیندا۔ تے ساریاں بادشاہاں دے درباراں وچ بہن والیاں دے ادب دا اک طریقہ ایہہ وی اے۔

مثنوی

گل بھانویں کنی مٹھی تے دِل نوں بنھ دین والی ہووے تے تصدیق تے تحسین دی حقدار ہووے جو گل اک وار کردتی پھیر اوہنوں دوبارہ نہ کر۔ جدوں کہ حلوہ وی اِک وار کھا کے بس کر دیندے نیں۔

کھانی

کسے سیانے کولوں میں سُنیا اے جیہڑا آکھدا ہوندا سی کسے شخص نے اپنی جہالت دا اقرار کدے نہیں کیتا۔ سوائے اوس شخص دے کہ جدوں کوئی دوسرا گل کر رہیا ہووے تے اوہدی گل

حالے نامکمل ہووے تاں اوہ اپنی شروع کر دیوے۔

مثنوی

اے عقل والے! گل دا اک سر اہوندا اے تے اک مُڈھ۔ گل دے وچکار اپنی گل نہ لے آ۔ تدبیر دانائی تے ہوش دا مالک اپنی گل نہیں کہندا جناچر اوہ دوجے نوں چپ نہ ویکھ لے۔

کھانی

سلطان محمود غزنوی دے غلاماں وچوں کجھ بندیاں نے اوہدے وزیر حسن میمندی نوں پُچھیا کہ سلطان نے اج تینوں فلانے مشورے بارے کیہ پُچھیا سی؟ تیرے توں اوہ گل لکی نہیں ہووے گی۔ اوہ جو کجھ تیرے نال بولدا اے ساڈے ورگیاں نال بولنا جائز نہیں سمجھدا۔ اوہنے جواب دتا کہ اوہ ایس وساہ نال کہ اوہ جاندا اے کہ میں کسے نوں نہیں دساں گا۔ ایس لئی تُسی مینوں کیوں پُچھدے او۔

بیت

عارف لوک ہر سُنی ہوئی گل نُوں اگانہہ نہیں کہہ دیندے۔ بادشاہی بھیت نال اپنے سردی بازی نہیں ہارنی چاہیدی۔

کھانی

اک گھر خریدن دے سودے وچ میں فکرمند ساں۔ اک یہودی نے آ کھیا خرید لے کہ میں محلے دے مالک مکاناں وچوں ہاں۔ ایس گھر دیاں خوبیاں جویں کہ ہین میتھوں پُچھ۔ کوئی عیب نہیں رکھدا۔ میں آ کھیا سوائے ایس عیب دے کہ توں میرا گوانڈھی ہووین گا۔

قطعہ

اوس گھر لئی جہدا تیرے جیہا گوانڈھی ہے وے کھوٹی چاندی دے دس درہم مُل اے۔ پر خریدن دا امیدوار ہونا چاہیدا اے کیوں جو ایہہ گھر تیرے مرن توں پچھوں ہزار درھم دے مُل دا اے۔

کھانی

اک شاعر ڈاکو آں دے سردار کول گیا تے اوہدا جس قصیدہ گنویا۔ سردار نے حکم دتا ایہدے کپڑے لُہالو تے پنڈوں باہر کڈھ دیو۔ وچارا سردی وچ ننگا لگا پھرداسی۔ مُکتے اوہدے مگر پئے ہوئے سن۔ اوہنے چاہیا کہ پتھر چُکے تے کتیاں نوں دفع کرے، بھوئیں تے برف جمی پئی سی۔ عاجز آ گیا تے آکھن لگا۔ ایہہ کنے حرام زادے لوک نہیں کہ کتیاں نوں کھُلیاں چھڈیا ہویا نیں تے پتھراں نُوں برف وانگوں بنھیا ہویا نیں۔

ڈاکو آں دے سردار نے چوباریوں نظر ماری۔ حال سُنیا تے ہس کے آکھیوسو۔ سیانیا! میرے کولوں کوئی چیز منگ لے۔ اوہنے آکھیا جے تُسی مینوں کجھ بخشیش کروتاں میں اپنے ای کپڑے واپس منگنا چاہناہاں۔

مصرع

تہاڈی عطا بدلے اسیں ایہہ ای چاہنے ہاں کہ خیر خیریت نال گھرنُوں کوچ کر جایئے۔

بیت

آدمی دو جیاں کولوں نیکی دا آس وند ہوندا اے۔ مینوں تیرے کولوں نیکی دی آس نہیں پر بدی تے نہ پہنچا۔

ڈاکو آں دے سردار نوں اوہدے اُتے رحم آیا تے اوہدے کپڑے موڑ دتے تے اک قبا تے گل دی فتوحی اپنے کولوں وادھو دتی تے کجھ درھم وی دتے۔

کھانی

اک نجومی اپنے گھر وچ وڑیا تے اوہنے اک اوپرا آدمی ویکھیا۔ [illegible] اوہدی گھر والی نال رل کے بیٹھا ہویا سی۔ اوہنے اوپرے بندے نوں گالھاں کڈھیاں تے سخت بولیا۔ دونویں آپس وچ ہتھیں بکھیں پے گئے۔ شور غل مچ گیا۔ کوئی ضمیر والا نیک بندہ ایس گل توں [illegible] ہویا تے آکھیا۔

شعر

توں اسمان دی اُچیائی تے کیہ جاننا ایں کہ کیہ اے؟ جدوں تُو نہ [illegible] آ تیرے گھر وچ کون اے؟

کھانی

اک بھدّی آواز والا خطیب اپنے آپ نوں رسیلی آواز والا سمجھدا سی تے بے فائدہ شور غُل مچاندا سی۔ اوہ آکھدا ہوندا سی کہ نعیب الغراب دا اکھان اوہدی خوش الحانی بارے وے یا انکر الاصوات دی آیت اوسے دی شان وچ اے۔ (حالانکہ کاں دی کن کھانی کاں کاں تے کھوتے دی آواز نال اوہناں دی نندیا کیتی گئی اے۔)

شعر

جدوں ابوالفوارس واعظ کھوتے وانگوں بولدا اے تے فارس دا قلعہ اصطخر کنب اُٹھدا اے۔ پنڈ دے لوک اوہدے تسیہے وچ کوئی بہتری نہیں سن سمجھدے۔ اپنے نوں اوس مُلک دا اک خطیب جیہڑا اوہدے نال گُجھا ویر رکھدا سی۔ اک واریں اوہدا حال پُچھن آیا ہویا سی۔ اوہنے اکھیا میں تینوں سُفنے وچ ڈِٹھا سی۔ اللہ خیر کرے۔ اوہنے آکھیا کیہ ویکھیا سائی؟ اوہنے جواب دتا میں انج ویکھیا سی کہ تیری آواز مٹّی اے تے لوکیں تیرے توں سُکھ دا ساہ لے رہے نہیں۔ خطیب نے ایہدے بارے تھوڑا جیہا چر سوچیا تے آکھیا اللہ تینوں نیک بدلہ دیوے۔ ایہہ کنا برکت والا سُفنا اے جیہڑا تُونہہ ویکھیا اے کہ میرے عیب توں تُونہہ مینوں جانو کرادتا اے۔ مینوں پتہ لگ گیا اے کہ میں بھدّی آواز رکھدا آں تے لوکیں میرے ٹاہراں مارن توں دُکھی نیں۔ میں وعدہ کرلیا اے کہ ایہدے توں مگروں جے خطبہ پڑھاں گا تے ہولی ای پڑھاں گا۔

قطعہ

میں اِک ایجہے یار دی صحبت توں دُکھی آں جیہڑا میریاں بھیڑیاں عادتاں نوں میری خوبی کر کے وکھاندا اے۔

میں اجیہے متر دی سنگت توں دُکھ وچ ہاں جیہڑا میرے بُرے اخلاق نوں سوہنا کر وکھاندا اے۔ میرے عیب نوں میرا ہنر تے کمال سمجھدا اے۔ میرے کنڈے نوں گلاب تے چنبیلی کر وکھاندا اے۔ میں اجیہا بے لحاظ نڈر دشمن کتھوں لبھاں جیہڑا میرے عیب مینوں وکھاوے۔

فرد

ہر اوہ بندہ جہدے عیب اوہدے سامنے بیان نہ کیتے جاون اوہ جہالت پاروں اپنے عیب نوں وی ہنر سمجھدا اے۔

کہانی

اک بندہ بڑی خوشی نال مسیتے بانگ دیندا ہوندا سی۔ بانگ ایس ادا نال دیندا سی کہ سُنن والیاں نُوں اوہدے کولوں نفرت آؤندی سی۔ تے مسیت دا متولی اک نیک سیرت عدلی امیر بندہ سی۔ اوہ بانگے دا دل توڑنا نہیں سی چاہندا۔ متولی نے بانگے نوں آکھیا۔ جوان مردا! خاص کر کے ایس مسیت لئی قدیمی بانگے نیں۔ اوہناں وچوں ہر اک لئی میں پنج دینار تنخواہ مقرر کیتی ہوئی اے۔ میں تینوں دس دینار دیاں گا جے تُوں کتے ہور تھاں فُر جاویں۔ ایسے قول تے دوہاں دا معاملہ مُک چُک گیا۔ کجھ مدت مگروں بانگا پھیر متولی نوں راہ وچ ملیا۔ تے آکھیوسُو۔ اے میرے مالک تساں میرے تے ظلم کیتا اے۔ جیہڑا مینوں دس دینار دے نال ای میرے مقام توں باہر کڈھ دیتا اے۔ جتھے میں گیا واں اوہ مینوں ویہہ ۲۰ دینار دیندے نیں کہ کسے ہور تھاں فُر جا۔ پر میں قبول نہیں کردا۔ امیر ہس پیا تے آکھیوسی ہرگز نہ لئیں اوہناں پنجاہ دینار دین تے وی راضی ہو جانا ایں۔

شعر

کوئی وی خارا پتھر توں مٹی نہیں چھلدا جویں تیری بھدی کریہہ آواز دل نوں چھلدی اے۔

کہانی

اِک بھدی آواز والا قاری اُچی ٹاہر نال قرآن شریف پڑھدا ہوندا سی۔ اِک دل والے دا اک دن اودھروں گزر ہویا اوہنے قاری کولوں پُچھیا کہ تینوں

مہینے دی کنی تنخواہ ملدی اے۔ اوہنے جواب دتا کوئی وی نہیں۔ دل والے آکھیا پھیر تُو نہہ اپنے آپ نوں اینی تکلیف کیوں دینا ایں قاری آکھیا میں خدا واسطے ای پڑھدا ہاں دل والے آکھیا اللہ دا واسطہ ای پھیر نہ پڑھیں۔

بیت

جے تُو نہہ ایسے طرحاں ای قرآن پڑھنا ایں تاں مسلمانی دی رونق لے جاویں گا۔

پنجواں باب

عشق تے جوانی بارے

کہانی

لوکاں سلطان محمود غزنوی دے وزیر حسن میمندی کولوں پُچھیا! سلطان محمود کنے ای سوہنے سوہنے غلام رکھدا اے کہ ہراک غلام جہان وچ اپنی تھاں نویکلا اے ایہہ کویں ہویا پیا اے کہ اوہ ایہناں وچوں کسے نال اینا پیار تے اینی رغبت نہیں رکھدا جنی کہ ایاز نال، حالاں کہ اوہ چوکھا حُسن وی نہیں رکھدا۔ حسن میمندی آکھیا جیہڑی شے دل وچ ڈیرا گھت بہندی اے اوہوای اکھاں نوں چنگی لگدی اے۔

قطعہ

جے کوئی شخص کسے نوں بد اعتقادی دیاں اکھاں نال ویکھے تاں اوہ حضرت یوسفؑ دی صورت والیاں وچ وی کوجھ دی نشانی بھای لیند اے۔

تے جے اوہ جنہ نوں وی اعتقاد دی اکھ نال ویکھ لوے تاں اوہنوں محبوبی دی اکھ نال فرشتہ ای دکھائی دیندا اے۔

مثنوی

ہر اوہ بندہ جہدا سلطان مرید ہووے جے اوہ سارا کم بُرا وی کر دیوے تاں اوہ اچھا ای سمجھیا جاوے گا

تے جہنوں بادشاہ نظراں وچوں ڈیگ دیوے۔ خاندان وچوں اوہنوں کوئی شخص وی نہیں نواز سکے گا۔

کہانی

کہندے نیں کہ اک مالک کول اِک نویکلا سوہنا گولا سی۔ اوہ اوہدے اُتے محبت وفا پاروں نظر رکھدا سی۔ اوہنے اپنے کسے دوست نوں آکھیا افسوس اے کہ میرا گولا جنا چوکھا روپ تے چنگے گُن رکھدا اے جے ایہہ مند بولا تے بے ادب نہ ہوندا تے کنا چنگا ہوندا۔ دوست نے جواب دتا۔ بھرا واجے توں ایہدے نال یاری دا اقرار کر بیٹھا ایں تاں ایہدے کولوں سیوا دی آس نہ رکھیں کیوں کہ جدوں آقا تے غلام وچ عاشقی معشوقی دا تعلق بن جاندا اے تاں مالکی تے غلامی والا تعلق مُک جاندا اے۔

قطعہ

جدوں کوئی مالک ات سوہنے غلام نال ہسّن کھیڈن دی بے تکلفی تے آ جاندا اے کوئی اچرج گل نہیں کہ اجیہا غلام آقا اُتے مالک وانگوں حکم چلاون لگ پوے تے مالک غلام وانگوں اوہدے لاڈ ویکھن لگ پئے۔

بیت

غلام اتاں پتھن تے پانی بھرن والا ہونا چاہیدا اے جدوں اسیں محبت پاروں اوہدے لاڈ ویکھن لگ پئے تاں اوہ مکا باز باکسر ہو جائے گا۔

کہانی

میں اک پارسا نوں کسے شخص دی محبت وچ پھسیا ویکھیا۔ اوہنوں نہ تے صبر کرن دی طاقت سی تے نہ ای اُبھا سر کے گل کرن دی ہمت سی۔ جنی وی ملامت ویکھدا تے مصیبت برداشت کردا، عشق بازی کرنوں باز نہ آؤندا تے آکھدا۔

قطعہ

میں تیرا پلّا ہتھوں نہیں چھڈنا ، بھانویں تُونہہ آپ مینوں تیز تلوار نال مار ای دیویں ۔

تیرے توں مگروں میرے بچا دا ٹکانا نہیں، میں تیرے ول ای مجاں گا، جے مجاں گا۔ میں اوہنوں اک وار لعنت پھٹک کیتی تے آکھیا تیری نفیس عقل نوں کیہ ہو گیا اے۔ کہ کمینہ نفس غالب آ گیا اے ۔زبان خیال وچ ڈُب گئی تے آکھیا۔

قطعہ

جتھے عشق دا ڈاڈھا بادشاہ پہنچ گیا او تھے تقوے دے بازواں دی طاقت لئی کوئی تھاں نہ رہی۔ جدوں بندہ جمدا اے وچارے دے دامن تے کوئی داغ دھبہ نہیں ہوندا اے۔ پھیر اوہ گریبان تائیں چکڑ وچ ڈِگ پیندا اے۔

کھانی

کسے دا دِل ہتھوں چھُٹ کے اینا بے قابو ہو گیا سی کہ آکھدا سی میں جان دے دیاں گا۔ اوہدیاں نظراں دا نشانہ اک خطرناک تھاں تے سی، جتھے ہر ویلے اوہدے ہلاک ہو جاون دا شک رہندا سی۔ اوہ انج دا لقمہ نہیں سی جہدے منہ وچ آون دا تصور وی کیتا جا سکے۔ نہ اوہ اجیہا پنچھی سی جیہڑا جال وچ پھس جائے۔

بیت

جدوں دولت تیرے محبوب دیاں نظراں وچ نہیں آوندی پھیر تیری کچے سونا تے مٹی برابر نیں۔
اوہنوں کئی واراں مت دیتو نیں کہ ایس محال خیال نُوں چھڈ کے اک پاسے ہو جا۔ بہت سارے لوک اوسے ہوس وچ قید ہوئے پئے نیں۔ جیہڑی تُو نہہ رکھنائیں تے دِل دے پیراں وچ بیڑیاں پائی پھردے نیں اوہ روپیا تے آکھیو سُو۔

قطعہ

دوستاں نوں آکھو مینوں نصیحت نہ کرن کیوں جو میری اکھ اوہدے نال لڑ گئی اے۔

لڑاکے لوک اپنے دشمناں نوں پنجے تے بانہاں دے زور نال کھچدے نیں تے سوہنے لوک دی دوست نوں انج ای کھچدے نیں۔ محبت دی شرط نہیں ہووے گی کہ بندہ جان دے خطرے توں دل وچوں محبوب دی محبت مٹا چھڈے۔

ابیات

جدوں تُو نہہ اپنی ذات دے جکڑ بند وچ رہیں گا۔ عشق بازی کرنا جھوٹ مارنا ہووے گا۔ جدوں دوست نوں راہ تے لے جانا مناسب نہ ہووے طلب وچ مر جانا ای عشق دی شرط اے۔

فرد

جے میرا ہتھ پہنچیا تاں میں اوہدی چولی دی بانہہ پھڑ لاں گا نہیں تے اوہدی دہلیز تے مر جاواں گا۔

اوہدے رشتے داراں دی اوہدے کاریاں تے نظر سی تے اوہدے ہرویلے سمے نال پیار کردے سن او ہنا او ہنوں مت دِتّی تے او ہنوں ہٹک ہوڑ دتا۔

شعر

بڑا افسوس اے کہ حکیم صاحب مینوں صبر (کوار گندل) ورتن دا حکم دیندے نیں تے میرے حریص نفس نوں شکر (لباں دی مٹھاس) چاہیدی اے۔

ابیات

کجھ سُنیا ای کہ اک محبوب لُک چھپ کے ہتھوں چھُٹے دِل والے عاشق نوں آکھ رہیا سی۔ جدوں تائیں تینوں اپنی فکر اے تیری اکھ وچ میری کیہ قدر ہووے گی۔

آکھدے نیں خاص کر کے اوس شہزادے نوں جیہڑا اوہدا منظور نظر سی لوکاں خبر کر دتّی کہ اک جوان ایس میدان وچ ڈٹیا پیا اے۔ جیہڑا خوش طبع تے مِٹھ بولا اے۔

پیار یاں گلاں کر دا اے۔ لوکیں اوہدے کولوں نویکلے نکتے سُندے نیں۔ انج معلوم ہوندا اے کہ اوہ اپنے دماغ وچ کوئی پاگل پن رکھدا اے تے جگر وچ ساڑ رکھدا اے۔ تے عاشقاں دے گُناں والا جاپدا اے۔ مُنڈے نوں پتہ لگ گیا ایہوئی اوہدا عاشق اے تے ایہہ عشق وی میرا پیدا کیتا ہویا اے۔ اوہنے اپنی سواری اوہدے ول چلائی۔

جدوں ویکھیا کہ شہزادہ اوہدے نیڑے آون دا ارادہ رکھدا اے اوہ روپیا تے اوہنے آکھیا۔

بیت

اوہ شخص جہنے مینوں جانوں ماریا اے تے مُڑ میرے کول آپ ای آ گیا اے اس وچ اوہدا دل اپنے مقتول دی محبت دے اثر پاروں سڑ گیا اے۔

اوہنے چوکھی مہربانی کیتی تے پچھیا کیہ حال ای؟ کتھوں ایں؟ تے ناں کیہ آ؟ تے کیہڑے کم جلند ا ایں؟

جوان محبت دے سمندر دی ڈونگھیائی وچ اینا ڈُبیا ہویا سی کہ ساہ لین دی جرأت وی نہیں سی کر دا۔

بیت

بھانویں تُونہہ قرآن مجید دیاں ست منزلاں زبانی یاد کر لیں پھیر جدوں توں عاشق ہو جاویں گا۔ ا، ب، ت، تک وی سبھ کجھ بھُلا بہیں گا۔

اوہنے آکھیا تُونہہ میرے نال کوئی گل کیوں نہیں کر دا کہ میں درویشاں دی جماعت وچوں ہاں سگوں اوہناں دا کن وڈھا غلام ہاں۔ پھیر اوہنے محبوب نوں پیتاون دی طاقت نال محبت دیاں لہراں دے تھپیڑیاں وچوں اپنا سر باہر کڈھیا تے آکھیا۔

شعر

عجب گل تاں ایہہ وے کہ تیرے ہوندیاں وی میری ہوند باقی رہ گئی اے۔ تُونہہ گل کرنی شروع کریں تے میری گل وی ہوندی رہوے۔ ایہہ کنج ہوسکدا اے۔ ایہہ آکھیا تے نعرہ مار کے اپنی جان اللہ تعالیٰ دے سپرد کر دتی۔

بیت

اجیہے کُٹھے ہوئے توں کوئی حیرانی نہیں ہووے گی جیہڑا یار دے تنبو سامنے جان دے دیوے۔ اچرج گل تے ایہہ ہووے گی جدوں کوئی عاشق محبوب دے درتوں زندہ واپس آ جاوے۔

کہانی

شاگرداں وچوں کسے دا حسن کمال تائیں اپڑیا کھلاسی تے اوہدی ادائیگی وی عمدہ سی۔ ایس پاروں استاد وی چہرے دے روپ نال اک خاص تعلق رکھدا سی کیوں جو ایہہ بشری جبلّت اے۔ اوہ دوجے بچیاں نُوں جیہڑی جھڑک جھنب کردا سی اوہدے حق وچ جائز نہیں سی سمجھدا۔ جس ویلے اوہ اوہدی تنہائی منگدا سی اوہ اگّوں ایہہ آکھ دیندا سی۔

قطعہ

اے جنتی چہرے والے میں تیرے ول اینا رُجھا ہویا نہیں کیوں جو مینوں اپنی ذات دی یاد میرے دل وچ آ جاندی اے۔ تیرے دیدار توں میں اکھاں بند نہیں کر سکدا بھانویں میں سامنیوں تیر آوندا وی ویکھاں۔

اک واریں لڑکے نے اوہنوں آکھیا جتا تُسی سبق پڑھان دے طریقیاں وچ میرے تے نظر رکھدے او۔ میرے اخلاق۔ عادتاں نوں ادب سکھاون وچ اونی ای ہچکچاہٹ تے بے دھیانی ورتدے او۔ ایتھوں تائیں کہ جدوں تسی میرے اخلاق وچ کوئی ناپسند عمل ویکھدے او جیہڑا مینوں چنگا لگدا اے اوس تے مینوں باخبر کر دیندے او تاں جو میں اوہدی تبدیلی دا جتن کراں استاد نے آکھیا۔ منڈیا ایہہ گل کسے ہور استاد کولوں پچھیں کیوں جو میری جیہڑی نظر تیرے اُتے وے اوہ ہنر خوبی توں سوا ہور کجھ ویکھ ای نہیں سکدی۔

قطعہ

مندا سوچن والے دشمن دی اکھ اللہ کر کے کڈھ دتی جاوے کیوں جو اوہ کسے دے ہُنر نوں ویکھدیاں وی عیب کر کے وکھاوندی اے۔

تے جے توں اک ہنر رکھیں تے ستر عیب رکھیں تے دوست اک ہنر توں سوا ہور کجھ نہیں ویکھدا۔

کھانی

اک رات مینوں یاد اے کہ میرا پیارا یار میرے دروازے اندر آ وڑیا۔ میں اپنی تھاں توں آپا بھلا ہو کے انج اُچھلیا کہ میری قمیض دے بازواں نال میرا دیوا بُجھ گیا۔

شعر

اوس محبوب دا تصور سامنے آیا جیہدے سوہنے مکھڑے نال انھیرا چانن بن جاندا اے۔ تاں میں اوہنوں آکھیا گھر وانگوں سوکھے ہو کے بہو۔ یار میرے کول بہ گیا تے لاڈ نال گل کرنی شروع کیتی۔ ''جیہڑے حال وچ تو نہہ مینوں ویکھیا'' دیوا بجھا دتو ای۔ ایہدا کیہ مطلب سی۔ میں آکھیا میرے دو مطلب سن اک تے ایہہ کہ مینوں شک پیا کہ سورج نکل آیا اے ہن دیوے دی کیہہ لوڑ اے تے دوجا مطلب ایہہ سی کہ میرے دِل وچ ایہہ شعر گزریا سی۔

قطعہ

جدوں کوئی ٹھنڈی تے گھُٹی وٹی شخصیت دیوے دے سامنے آجاوے تاں اِٹھ تے مجلس وچ ای اوہنوں رگڑ سُٹ تے جے کوئی مٹھیاں بُلیاں مٹھے مٹھے ہاسے والی اے اوہدی بانہہ پھڑ لے تے دیوا بجھا دے۔

کھانی

اِک دوست نوں جو موں ویکھیاں مینوں جگڑے بیت گئے سن اوہنے آکھیا کتھے سیں؟ میں تیرے ملن دا بڑا چاہوان ساں۔ اوہنے آکھیا ملن دی چاہت چنگی اے کہ اچاٹ بہ رہنا۔

مثنوی

اے سرمست محبوبا! بڑا چر لایا ای میں تیرا پلا چھیتی تے نہیں چھڈاں گا۔ اوہ پیاری جیہڑی کدے کدے وکھالی دیوے اوہ ای آخر بہتر اے اوہدے نالوں جنھوں ویکھو ویکھو رج جایئے۔

لطیفہ

اوہ محبوب جیہڑا سنے سہیلیاں آوے اوہ ظلم کرن آیا اے اوہ ایس لئی کہ اوہدا آونا غیرت تے مخالفت توں خالی نہیں ہووے گا۔

بیت

جدوں توں چند ساتھیاں نال میری ملاقات لئی آویں بھانویں صلح لئی ای آویں اصل وچ توں جنگ بازایں۔

قطعہ

اک دم وی جیہڑا تُونہہ رقیب نوں ملیا ایں کجھ دُور نہیں کہ انکھ میرے وجود نوں جانوں مار دیوے۔
اوہنے مینوں ہس کے آکھیا سعدیا! میں تے محفل دی شمع ہاں مینوں ایس گل نال کیہ کہ پروانہ اپنے آپ نوں جانوں مار دیوے۔

کہانی

مینوں یاد اے کہ میں پہلیاں دناں وچ اک بادام اندر دو گریاں وانگوں اک دوست نال صحبت رکھدا ساں۔ اچانک اوہنوں کدھرے جانا پے گیا۔ جدوں کجھ مدت بعد واپس آیا تے گلہ شکوہ شروع کر دتا کہ ایس مدت وچ تُونہہ سُنیہڑ و کیوں نہیں گھلیا۔ میں آکھیا میری تے ہاہ نکل جاندی کہ سنیہڑ و دیاں اکھاں تیرے حسن توں روشن ہودن تے میں وانجھیا رہاں۔

قطعہ

بیرے چرو کے یارنوں آکھو کہ مینوں زبان نال توبہ نہ کراوے کہ میتھوں تے تلوار نال وی توبہ نہیں ہوونی۔ جدوں کوئی تیرے دروازے نوں رج کے ویکھدا اے تاں مینوں رشک آوندا اے پھیر میں آپے ای آکھناں کہ تیرے ویکھن نال کیہڑا رج سکدا اے۔

کہانی

میں اک دانش وندنوں ویکھیا کہ اوہ کسے شخص دی محبت وچ پیڑیا پیاسی تے اوہدا بھیت پردے وچوں نکل کے بھری مجلس وچ آ پیاسی۔ اوہنے جدائی دا چوکھا ظلم سہیا تے بے حد جیرا کیتا۔ اک واریں میں اوہنوں مہر نال آکھیا۔ میں جاننا ہاں کہ تیرے نال ایس محبوب دی محبت دی وجہ تے محبت دا مُڈھ شادی دی کوئی ضیافت نہیں بس اجیہی حقیقت وے ہوندیاں وی اپنے آپ تے تہمت لوانا تے بے اوباں دے ظلم سہنا عالماں دی شان دے لائق نہیں۔
اوہنے جواب دتا دوستا! مینوں ملامت نہ کر، تے شکوے دا ہتھ میرے پلّے توں پرانہہ رکھ۔

کہ میں کئی واراں اوس بہتری بارے سوچیا اے جیہڑی تُو نہہ ویکھدا ہیں۔ میرا صبر اوہدے نہ ویکھن دے ظلم نالوں زیادہ سوکھا دکھائی دیندا اے کہ سیانے آکھدے نیں۔ اکھنوں نظارے توں پھڑ کے ہٹاون نالوں دل نوں مجاہدے تے رکھنا زیادہ سوکھا اے۔

مثنوی

جوشخص دلبر دے سامنے دل رکھدا اے اوہ اپنی داڑھی کسے ہور دے ہتھ پھڑا دیندا اے۔ ہرن جہدی گردن وچ کسے رسی پائی ہووے اوہدے کولوں آپ دوڑیا نہیں جاسکدا۔ جہدے باجھوں زندگی بسر نہیں کیتی جاندی، جے اوہ سختی کرے اوہ وی جھلنی چاہیدی اے۔

اک دن میں اپنے دوست نوں کہ بیٹھا کہ تیرے توں اللہ ای بچائے۔ پھیر میں کئی دناں تائیں اپنے غلط آکھے تے توبہ کردا رہیاں۔ دوست دوجے دوست نوں کدے ایہہ نہ آکھے تیرے توں اللہ بچائے۔ میں تے دل پیش کردتا اے اگّوں جو اوہدی مرضی۔

جے اوہ مہربانی کر کے مینوں کول بلاندا اے یا جے اوہ قہر نال پچھا نہہ ہٹاندا اے ایہہ اوہدی جانے۔

کہانی

اُٹھدی جوانی وچ جویں کہ اکثر انج ہو جاندا اے اک محبوب نال میں خیال تے بھیت سانجھا رکھدا ساں۔ ایس پاروں کہ محبوب چنگی سوہنی آواز والا گلا تے سریری بناوٹ انج دی رکھدا سی جویں انھیرے وِچ چن۔

بیت

جیہڑا وی اوس دیاں گلھاں دی مصری دا امرت پی لیندا اے۔ جیہڑا وی مصری پیندا اے اوہدی مٹھاس وچ دھیان رکھدا اے۔ کرنا خدا دا کہ اک دن اوہدے کولوں میں اپنی طبیعت دے خلاف اک اجیہی حرکت ویکھی جنھوں میں ناپسند کیتا تے میں اپنا پلّا اوہدے توں چھڑا لیا

تے اوہدی محبت توں باز آ کے آ کھیا۔

بیت

جا، جا کے جو کجھ تینوں چاہیدا اے اگے رکھ لے جے تینوں میری پرواہ نہیں تے اپنا ای خیال کر لے میں سُنیا اے کہ اوہ چلا گیا سی تے آ کھدا پیا سی۔

بیت

چمگدڑ جے سورج نُوں مِلنا نہیں چاہندی تے ایہدے نال سورج دے بازار دی رونق نہیں گھٹ جاندی۔ (سورج نوں ملن چاہن والے بڑے نیں)

ایہہ آ کھیا تے سفر تے چلا گیا۔ اوہدی پریشانی نے میرے دل تے اثر کیتا۔

شعر

میں وصل دے سمے نوں گھٹ کر دیتا تے بندہ بھیڑاں پین توں پہلاں عیش دیاں لذتاں دی قدر توں ناواقف ہوندا اے۔

شعر

واپس مُڑ تے مینوں قتل کر، کیوں جو تیرے سامنے مرنا تیرے مگروں جیون توں ڈھیر چنگا اے پر اوہ اللہ تعالیٰ دے احسان تے شکر نال تھوڑی مدت بعد واپس مڑ آیا۔ اوہدا داؤ دی گلا اگے ورگا نہیں سی۔ رہیا۔ یوسفی حسن گھاٹے وچ پیا ہویا سی۔ تے اوہدی ٹھوڈی دے سیب تے بہی وانگوں ڈھوڑ جمی ہوئی سی۔ تے اوہدے حسن دے بازار دی رونق گھٹی پئی سی۔ جی کر دا سی کہ اوہنوں کچھے مار لواں پر میں اک پاسے ہو گیا تے آ کھیا۔

قطعہ

اوس دِن جدوں تیرا چہرہ معشوقاں ورگا سی توں اپنے قدر دان نوں نظراں توں ہٹا دیتا تے اج تُو نہہ آ گیا ایں اوس دی صُلح لئی۔ جدوں تیری داڑھی دے خط زبردی طرح لتے تے پیش دی طرح موڑویں ہو گئے نیں۔

نظم

تیری تازہ بہار ہُنے ای پیلی پے گئی اے ایہدے تے ہانڈی نہ رکھ کہ ساڈی اگ ٹھنڈی ہوگئی اے۔ کدوں تائیں لاڈ نال مہلیں گا، تے اپنے (حسن) تے مان کریں گا، اپنے پرانے (حسن) دی دولت دا خیال کری بیٹھا ایں۔ کسے ایسے شخص سامنے جا، جیہڑا تیرا گاہک ہووے ایہہ لاڈ اوہدے نال کر جیہڑا تیرا چاہوان ہووے۔

قطعہ

آکھدے نیں کہ ہریاول باغ وچ ای خوش اے۔ اوہ شخص ای جاندا اے جیہڑا ایہہ شعر کہندا اے۔ عاشقاں دے دل زیادہ تر سوہنیاں دے چہرے توں ای خط دا سبزہ لبھدے نیں تیرا باغ تے اک گندنا زار اے جتا بہتا تُونہہ ایہنوں پُجدا رہیں گا اوہ ہور اُگدا اے (گندنا اک مشہور گھاہ اے جیہدے وچوں تھوم دی بو آوَندی اے)

قطعہ

جے کوڑا گھُٹ کر کے صبر کرلیں تے جے پُڑ پڑیاں توں دھولے نہ پٹیں (تے کِنا چنگا ای) ایہہ نیکی جوانی دی بادشاہی دے دن انت تے اپڑ جاندے نیں۔

جے میں اپنے ہتھ جان تے رکھدا جویں تُونہہ (چٹی) داڑھی تے رکھنا ایں تاں میں قیامت تائیں اوہنوں باہر نکلن لئی نہ چھڈدا۔

قطعہ

میں سوال کیتا تے پُچھیا کہ تہاڈے چہرے دے حسن نُوں کیہ ہوگیا اے۔ کہ چن دے دوالے کیڑیاں اُگ پیاں جے۔ سرکاراں جواب دتا سانوں نہیں پتہ ساڈے چہرے نوں کیہ ہویا اے شاید ساڈے حسن نے ماتم وچ کالے کپڑے پالئے نیں۔

کھانی

اک کاٹھے عرب نوں میں پچھیا کہ الوئیں منڈیاں بارے تہاڈا کیہ خیال اے اوہنے آکھیا

ایہناں وچ وی کوئی بھلی گل نہیں جے۔ جدوں تائیں نرم نازک رہندے نیں سختی ورتدے نیں۔ جدوں سخت ہو جاندے نیں تے پھیر نرمی دا ورتارا کردے نیں مطلب ایہہ ہویا کہ جنا لطیف تے نازک اے کھروا بولے گا تے سختی کرے گا۔ تے جدوں سخت تے کھروا ہو جاوے گا جدوں کسے کم نہیں آ ہئے گا۔ مہربانی کریگا اتے دوستی وکھائے گا۔

قطعہ

مُنڈ انڈھا اوس ویلے جدوں سوہنا تے مِٹھا سی کُرتن بھریا تے سخت طبیعت سی۔ جدوں داڑھی آئی تے بالغ ہویا۔ ملنسار تے محبت خورا ہو گیا۔

کھانی

اک عالم نوں لوکاں پُچھیا کہ کوئی شخص کسے چن ورگے مکھڑے نال تنہائی وچ بیٹھا ہووے۔ بوہے بند تے رقیب سُتے ہوون نفس طالب تے کام بھوتریا ہویا۔ جویں عرباں دا اکھان اے ''کھجوراں پکیاں نیں تے مالی وی روکن والا نہیں'' انج ہو سکدا اے کہ کوئی پرہیزگاری دی قوت نال سلامتی وچ رہے۔ عالم نے فرمایا جے بندہ چن ورگے مُکھڑے والیاں توں بچ وی جاوے تے برائی بیان کرن والیاں دی ملامت توں بچیا نہیں رہے گا۔

شعر

جے انسان اپنے نفس دی برائی توں بچ وی جاوے تے مخالف فریق دی بدگمانی توں نہیں بچ سکدا۔

شعر

اپنا پیشہ چھڈ بہنا شاید بہتر ہووے۔ پر لوکاں دی زبان بنھی نہیں جا سکدی

کھانی

لوکاں اک طوطے نوں اک کاں نال پنجرے وچ بند کر دتا جیہڑا اوہدی بھیڑی شکل ویکھ کے بڑا تسیہا پا رہیا سی

تے آکھدا پیا سی۔ ایہہ کیہو جیہی کوجھی شکل اے۔ باہر لا ڈھانچہ غصے دے قابل۔ پھٹکار پئی شکل نا مناسب عادتاں اے جدائی دیا کانواکدی تیرے تے میرے وچ چڑھدے تے لہندے جتی وِتھ ہوندی (تاں کنا چنگا ہوندا)

قطعہ

صبح صبح جیہڑا شخص تیرا منہ ویکھ کے اُٹھدا اے۔ سلامتی دے دن دی صبح اوہدے لئی شام ہو جاندی اے۔ تیرے ورگا بدنصیب تیری ای صحبت وچ ہونا چاہیدا سی۔ پر جویں دا تُونہہ ایں تیرے ورگا جہان وچ ہووے گا کتھے؟ ودھیری حیرانی والی گل ایہہ سی، پئی کاں وی طوطے دے گوانڈھ توں نک نک آیا پیا سی۔ تے غمگین ہویا پیا سی۔ لاحول پڑھ کے زمانے دے گیڑتوں روندا پیا سی تے افسوس نال ہتھ مل رہیا سی کہ ایہہ کنے مندے بھاگ، کمینی قسمت دے رنگ بدلدے دن نیں۔ میری شان دے قابل تے ایہہ سی کہ میں کسے کاں نال کسے باغ دی کندھ تے ٹہلد اٹہلد اپھردا۔

شعر

نیک پاک بندے لئی بس اینی ای جیل اے کہ اوہنوں رنداں نال اک رسی وچ پرودتا جاوے۔ مس کیہ گناہ کیتا اے کہ میرا سماں ایس سزا لئی ایہو جیہے ہوڑھ مت والے کولے۔ بکواسی دی صحبت ذی لڑی وچ پرو کے ایہو جیہی جیل دی مصیبت وچ پادتا گیا اے۔

قطعہ

کوئی شخص اوس کندھ دے پر چھانویں تھلے نہیں آئے گا جیہدے اُتے تیری مورت لکیری جا رہی ہووے گی۔

جے تیرے لئی بہشت وچ تھاں ہووے گی تاں دوجے لوک دوزخے رہن وچ ای اپنا بھلا سمجھن گے۔ ایہہ اکھان میں ایس لئی ورتیا اے۔ تاں جو تُونہہ جان لئیں کہ جنی نفرت دانا نوں مورکھ کولوں ہوندی اے اونا ای مورکھ نوں وی دانا کولوں خوف آوندا اے۔

قطعہ

اک زاہد بے پرہیز لوکاں وچ رہندا سی ایسے موقع۔ تے ای بلخی محبوب نے آکھیا جے توں غم وچ ایں تاں ساڈے نال ناراض ہو کے نہ بہ رہیں کہ تُونہہ وی ساڈے وچ اک کوڑی چیز ایں۔

رباعی

اک گلدستے وچ گلاب تے پوست دا پھُل رل کے بیٹھے سن تُونہہ اوہناں وچ سُکا بالن اُگ کھلوتا سیں۔ مخالف ہوا وانگوں ایہہ سردی وانگوں۔ ناپسند برف وانگوں جم کے بیٹھا تے تیرا یخ وانگوں ٹھر بجھ گیا سی مینوں محبت دے مقابلے وچ سرد مہری وکھائی او۔

کھانی

میرا اک ساتھی سی جہدے نال میں کئی سال سفر کیتے تے اکٹھیاں کھادا پیتا تے چاریاری دے بے حد حق ثابت ہوئے۔ آخر او ہنے تھوڑے جیہے فائدے پاروں میرے دل نوں دُکھ دینا جائز سمجھیا تے دوستی توں رج گیا۔ ایہہ سب کجھ ہوندیاں وی ساڈے وچ دلی تعلق موجود سی۔ اوہ ایس طرحاں کہ میں سنیا ئیں کہ اک دن میرے دو شعراں وچوں مجمعے وچ سنا رہیا سی۔

قطعہ

میرا محبوب جدوں چھویں ہاسے نال اندر آوڑدا اے تے میرے زخماں دے پھٹاں اُتے لون زیادہ لا دیندا اے۔

کنا چنگا ہوندا کہ اپنیاں زلفاں دا سرا میرے ہتھیں پھڑا دیندا۔ جویں سخی لوک اپنی آستین درویش لوکاں ہتھ پھڑا دیندے نیں۔

دوستاں دی جماعت نے ایس شعر سُناں دی مہربانی تے نہیں سگوں اپنی چنگی سیرت دی گواہی دتی سی۔ تے شعراں تے آفرین کرر ہے سن۔ تے اوہ دوست وی اوہناں ساریاں وچ تعریف دا وادھا کرر ہیا سی۔ تے اپنی پرانی چار یاری مکن تے اوہنے افسوس کر کے اپنی غلطی من لئی سی۔ معلوم ہویا اوہدے پاسیوں وی کوئی اُلیر ہے سی میں ایہہ شعر لکھ گھلے تے صلح کرلئی۔

قطعہ

سانوں جہان وچ وفا دا عہد تے نہیں سی تُونہہ ای جفا کیتی تے بدعہدی وکھائی میں جہان وچ اکو وار تیرے نال ای دل لایا سی۔ نہیں ساں جاندا کہ تُونہہ ایڈی چھیتی پھر جائیں گا۔ ہن وی جے تینوں صلح دا خیال اے تے مُڑ آتوں اوس توں ودھیر محبوب ہوویں گا جنا پہلاں ہے سیں۔

کھانی

کسے دی سوہنی ساؤ آنی مرگئی تے ساؤ آنی دی ماں مائی پھاپھاں اوہدا حق مہر وصول کرن لئی اوہدے گھر ڈیرا لا بیٹھی۔ اوس مردنوں مائی رکھن توں بغیر کوئی چارہ نہ دسیا۔ اوہدے جانواں وا اک گروہ اوہدی بیوی دے افسوس لئی آیا۔ اک نے آکھیا۔ پیاری سجنی دی جدائی وچ کیہ حال ای؟ اوہنے جواب دتا بیوی دے نہ دسن تے اونی دشواری نہیں سی جنی اوہدی ماں دے ویکھن تے وے۔

مثنوی

پھُل لُٹ ماروچ چلا گیا تے کنڈا رہ گیا۔ خزانہ لٹ کھڑیونیں تے سپ باقی رہ گیا۔

دشمناں دا چہرہ ویکھن نالوں اپنیاں اکھاں بھالے دی چوٹی تے ویکھنیاں زیادہ پسند نیں ۔ ہزار دوست نال تعلق توڑ لیناواجب اے پر میں تیرا اک وی دشمن ویکھنا نہیں چاہندا۔

کھانی

مینوں یاد اے کہ میں جوانی دے دناں وچ اک گلی وچ پھیرا ٹورا رکھیا ہویا سی میری نظر اک چن ورگے چہرے تے سی ۔ جہدی ہاڑھ مانہے رات دی لومُنہ سُکا دیندی سی ۔ تے دن دی لوہڈیاں دی مِکھ گڑھکا دیندی سی ۔

بشری کمزوری پاروں میں جدائی دی دُھپ دی تاب نہ جھل سکیا تے اک کندھ دی چھاں لئی ترلا کیتا ۔ اڈیک وچ ساں کہ کوئی ہاڑ دے مہینے دی گرمی میتھوں لے جائے تے پانی نال اگ بُجھا دیوے اچانک کسے گھر دی دہلیز دے انھیرے وچوں روشنی چمکی ۔ مطلب اے اک حسن جہدی فصاحت دی زبان اوہدے گورے رنگ دے بیان توں عاجز آوے ۔ جویں انھیری رات وچوں صبح نکل آئے ۔ گھُپ انھیرے وچوں امرت باہر نکل آوے ، ٹھنڈے پانی دا پیالا ہتھ وچ لے کے اوہدے وچ مٹھا پا کے اپنیاں گلھاں دے گلاب دامُڑھکا رلا کے لیائی ۔ میں نہیں ساں جاندا کہ اوہنے اپنے گلاب نال خوشبودار کیتا ہویا سی ۔ یا اوہدے چہرے دے گلاب وچوں کجھ ٹپکے اوہدے وچ ٹپکے سن مکدی گل اے کہ میں اوہدے نقشائے ہتھاں وچوں شربت پھڑ لیا تے پی گیا تے جاندی عمرنوں بودیوں پھڑ لیا۔

شعر

میرے دل وچ اجیہی تریہہ ہے جنھوں مٹھے پانی دا چوسنا لاہ نہیں سکدا۔ بھانویں میں سمندر ای کیوں نہ پی جاواں۔

قطعہ

کھِڑے چہرے والا مبارک نصیب ، اوہ شخص اے جیہدی اکھ ہر صبح ایہو جیہے چہرے تے پیندی اے ۔

شراب دامست تے ادھی راتیں جاگ پیندا اے تے ساقی دے ہتھاں دامست ہویا محشر والے دن دی صبح نوں جاگے گا۔

کھانی

اک سال محمد خوارزم شاہ نے تُرکستان دے اک شہر ختا نال اک بہتری پاروں صلح کرلئی۔ میں کاشغر دی جامع مسجد وچ آیا۔ اک مُنڈے نوں ویکھیا جیہڑا روپ وچ وچلے میل دا تے جمال دی ٹیسی تے سی۔ جویں کہ اکھاناں وچ کہندے نیں۔

نظم

استاد تینوں ساری شوخی تے دلبری سکھا دتی اے۔ سختی، لاڈ، غصہ تے ستم ڈھاناوی سکھایا اے۔ میں اجیہی شکل، عادت، قد تے چال دا انسان نہیں ویکھیا۔ شاید ایہہ طریقے کسے پری کولوں سِکھے نی۔

زمخشری دی نحو دا مقدمہ ہتھ وچ سی، تے پڑھ رہیا سی ''زید نے عمر نوں ماریا'' تے سچ اے کہ نحوی لحاظ نال عمر تے فعل وارد ہویا۔

میں آکھیا اے پترا! خوارزم تے ختا نے صلح کرلئی اے تے عمر تے زید دی دشمنی حالے باقی اے۔ اوہ ہس پیا تے میری جمن بھوئیں پُچھی، میں آکھیا۔ شیراز دی پاک دھرتی۔ اوہنے آکھیا سعدی دے کجھ شعر یاد نی۔ میں آکھیا۔

شعر

میں اک نحوی دا عاشق بنا دتا گیا ہاں جیہڑا غصّے دی حالت وچ میرے تے اجیہا ای حملہ کر دا اے جویں کہ زید عمر دے مقابلے وچ۔

دامن نوں کھچدیاں ہویاں سِر وی نہیں چُکدا تے ہور کیہ رفع مناسب ہوسکدا اے جرّ دے عامل کولوں تھوڑا جیہا چر سوچیں ڈُب گیا تے آکھیا اوہدے چوکھے شعر ایسے زمین وچ فارسی وچ وی نیں۔

جے تُونہہ سناویں تے مینوں زیادہ سمجھ آوے گی۔ میں آکھیا:۔

مثنوی

تیری طبیعت نے عربی گرامر دا اینا لالچ کیتا اے کہ عقل دی صورت ساڈیاں دلاں وچوں مٹا دِتی اے۔ اے اوہ بندیا! کہ تیرے حال وچ عاشقاں دے دل شکار ہوئے پئے نیں۔ اسیں تے تیرے خیالیں رُجھے پئے ہاں تے تُونہہ ہور کسے زید عمر نال رُجھا پیا ایں۔ سویرو ویلے نوں جدوں سفر دا ارادہ پکا ہو گیا۔ شاید قافلے والیاں وچوں کسے نے اوہنوں آکھ دتا سی کہ سعدی فلانا ای۔ کھُری کر کے آیا تے مہربانی دا سلوک کیتا تے افسوس کیتا۔ کہ اینا چر کیوں نہیُوں دسیا کہ میں سعدی ہاں۔ تاں جو میں بزرگاں دی تشریف آوری دا شکر ادا کرن لئی کمر کس لیندا۔ میں آکھیا۔

مصرع

تیرے ہوون دے ہوندیاں سُندیاں وی میرے ہون دا ثبوت نہیں ملیا کہ میں وی ہاں اوہنے آکھیا کیہ انج ہو سکدا اے کہ تُسی ایس خطے وچ تھوڑے دن آرام فرماؤ تاں جو تہاڈی سیوا کر کے فیض حاصل کریئے۔ میں آکھیا میں نہیں کر سکدا۔ ایس نظمائی کہانی دی وجہ توں۔

نظمائی کھانی

میں پہاڑ وچ اک بزرگ ویکھیا جہنے دنیا چھڈ کے اک غار نوں ای کافی سمجھیا ہویا سی۔ میں اوہنوں پُچھیا تُونہہ شہر وچ کیوں نہیں آوندا؟ کہ اک وار دل دی سوڑ کھُل جاوے۔ اوہنے جواب دتا او تھے سوہنے چوکھے نیں۔ جدوں چکّڑ چوکھا ہوندا اے تے ہاتھی وی تلک پیندا اے میں ایہہ آکھیا تے اساں اک دوجے دا منہ چُمیا تے ودعیا کیتا۔

مثنوی

یار دے چہرے نوں چمن دا کیہ فائدہ اے۔ سجن نوں اوسے ویلے ای دعا دے کے ٹور دینا چاہیدا اے سجن نوں ودھیا کرن ویلے تُونہہ اوہنوں سیب آکھیا سی ایسے لئی تے اڈھا چہرہ سرخ اے تے ادھا زرد اے۔

شعر

جے میں وچھوڑے دے دن غم نال نہ مر جاواں تاں تُونہہ مینوں محبت وچ نیاں کرن والا نہ سمجھیں۔

کہانی

حجاز جان والے حاجیاں دے قافلے وچ ساڈے نال اک گودڑی والا فقیر وی سی۔ عرب دے امیراں چوں کسے نے خاص کر کے اوہنوں سو دینار بخشے تاں جو قربانی کرے۔ خفاچہ قبیلے دے چوراں اچانک قافلے نوں راہے لُٹیا تے سب کجھ صاف کر گئے۔ سوداگراں نے رونا پٹنا تے بے فائدہ ہاڑے پانے شروع کر دتے۔

شعر

بھانویں عاجزی مسکینی نال ہاڑھے پاتے بھانویں فریاد کر، چوراں دولت کدے واپس نہیں کیتی۔

پر اوہ نیک درویش جیہڑا اپنے دلی سکون وچ رہیا سی۔ اوہدی طبیعت وچ کوئی تبدیلی نہ آئی۔ میں اوہنوں آکھیا شاید تیرے اوہ نقد سکے چور نہیں لے گئے۔ اوہنے آکھیا ہاں لے تے گئے نیں۔ پر مینوں اوہناں نال اونی الفت نہیں سی کہ اوہناں دی جدائی توں میرا دل زخمی ہووے۔

بیت

کسے چیز نال یا کسے شخص نال دل نہیں بنھنا چاہیدا، کیوں جو پھیر دل نوں چُک لینا بڑا مشکل کم اے۔

میں آکھیا ایہہ شعر میرے حال دے مطابق اے۔ ایہہ کیہ آکھیا سائی کہ مینوں جوانی دے زمانے وچ اک جوان نال میل جول کرن دا اتفاق ہویا سی۔ تے محبت دی سچائی ایتھوں تائیں سی کہ میریاں اکھاں دا قبلہ اوہدا حسن سی تے میری ساری عمر دی کھٹی اوہدا ملاپ ای سی۔

قطعہ

شاید آسمان تے فرشتے ہون تے ہون نہیں تے زمین تے اوہدی صورت دا سوہنا انسان نہیں ہو سکے گا۔ اوہدے مگروں کسے ہور دوست نال صُحبت حرام اے ہن کوئی نُطفہ انج دا آدمی نہیں ہو سکے گا۔ اچانک اوہدے سریر دا پیر عدم دی مٹی تھلے چلا گیا تے جدائی دیاں آہاں اوہدے خاندان وچوں نکلیاں۔ کئی دناں تائیں میں اوہدی قبر تے جھاڑو کشی کردا رہیا۔ تے سارا کجھ جیہڑا میں اوہدی جدائی وچ آکھیا۔ اوہناں وچوں اک ایہہ سی۔

قطعہ

کاش کہ اوسے دن جدوں تیرے پیر وچ اجل دا کنڈا پُڑ گیا سی۔ زمانے دا ہتھ میرے سر تے موت دی تیغ مار دیندا۔ تاں جو اوسے دن ای میری اکھ تیرے بغیر کسے ہور نوں نہ ویکھدی۔ ایہہ میں ای ہاں تیری قبر دے سر تے یا میرے سر اُتے خاک اے۔

قطعہ

اوہ جیہڑا قرار نہیں سی پھڑدا تے نہیں سی سوندا۔ جنا چر گلاب تے نسرین دے پھُل پہلاں بستر تے نہیں سن کھلار دے، زمانے دے گیڑے نے اوہدیاں گلھاں تے چہرے نوں ڈیگ دتا اے کہ کنڈیالیاں جھاڑیاں اوہدی قبر تے اُگ آیاں نیں، اوہدے وچھوڑے مگروں میں سفر تے روانہ ہو گیا تے پکا عہد کر لیا۔ باقی دی زندگی

عیش عشرت دا قالین ولھیٹ لاں گا تے پھیر میں کسے نال بہن اٹھن دے نیڑے وی نہ گیا۔

قطعہ

کل جدوں میں وصل دے باغ وچ مور وانگوں لاڈیاں پیا کردا ساں دوبارہ اج یار دی جدائی وچ سٹ کھادے سپ وانگوں اسل وٹ پیا کھاناں، جے کر موجاں دے تھپیڑیاں دا خوف نہ ہوندا تے سمندر دے فائدے اچھے سن۔ جے کنڈے دی چوبھ دا فکر نہ ہوندا تاں پھلاں نال چار یاری چنگی ہوندی۔

کھانی

عرب دے اک بادشاہ نوں لیلیٰ مجنوں دا قصہ تے اوہناں دے حال دی پریشانی پئے سناندے سن کہ مجنوں نے کمال فضل تے بولی دی مٹھاس دے ہوندیاں وی اپنا سر جنگلاں وچ رکھیا اے تے اختیار دی واگ ہتھوں دے بیٹھا اے۔

بادشاہ نے حکم دتا، تاں اوہنوں پیش کیتو نیں۔ بادشاہ اوہنوں ملامت کرن لگ پیا کہ انسان دی ذات وچ کیہ گھاٹا ویکھیا سائی کہ چوکھراں دی وادی پھڑ لیو ای۔ تے انساناں دی چار یاری چھڈن لئی آکھیوای۔

مجنوں روپیا تے آکھیوسو۔

شعر

بہت سارے دوست نیں جنہاں مینوں اوہدی محبت وچ لعنت پھٹک کیتی اے کیہ اوہناں نے اوہنوں کدے نہیں ڈٹھا کہ میرا عذر اوہناں تے واضح ہو جائے۔

قطعہ

کاش کہ اوہ جیہڑے میرے عیب بیان کردے نیں تیرا کلیجا کڈھ لین والا چہرہ ای ویکھ لیندے۔

تاں جو وڈے نبو دی تھاں تیرے سامنے ای بے ہوش ہو کے ہتھ نہ وڈھ لیندے۔

تاں جو معنیاں دی حقیقت دعوے دی صورت تے گواہی دیندی کہ ''ایہو ای اوہ یوسف اے جہدے بارے تسی مینوں ملامت کر دیاں ساؤ۔

بادشاہ دے دِل وچ آئی کہ لیلیٰ دے حسن دا مطالعہ کرے کہ اوہ کیہڑی صورت اے جیہڑی اینے فتنے دا کارن بنی ہوئی اے۔ بس او ہنے حکم دتا، اوہنوں لبھن لئی عرب دے قبیلیاں وچ پھر دے رہے تے لبھ ای لیائے۔ تے او ہناں اوہنوں بادشاہ دے سامنے اک چھوٹے گھر دے صحن وچ رکھیا۔ بادشاہ نے اوہدی ظاہری حالت ویکھ کے بڑا گوہ کر کے ویکھیا پر اوہدیاں نظراں وچ حقیر دِسی، اوہ ایس لئی کہ اوہدے حرم دی سب توں گھٹیا گولی وی حسن وچ اوہدے نالوں چوکھی اگے سی تے سجاوٹ وچ ودھیرے سی۔

مجنوں نے اپنی ذہانت نال معلوم کر لیا تے آکھیا لیلیٰ دے حسن نوں ویکھن لئی مجنوں دی اکھ وچ روشنی پاون والی چھوٹی جیہی دھیری دی چوکھی لوڑ سی۔ تاں جو اوہدے دیدار دا بھیت تیرے تے جلوہ ست دیوے۔

شعر

معشوقہ دے ڈیرے دا جو ذکر میرے کناں وچ پہنچیا اے جے اوس ڈیرے دیاں قُمر سُن لیندیاں تے میرے نال ای چیکاں مارن لگ پیندیاں۔ اے دوستاں دیئے منڈ لئے! تُو نہہ بے عشقے نوں آکھ دے تُو نہہ اوس درد دا جانوای نہیں جیہڑا درد وندے دے دل وچ اے۔

نظم

نروئیاں نوں زخم دی پیڑ نہیں ہوندی، میں اپنے ہمدرد ساتھی باجھوں اپنا درد نہیں سنانا۔ اوس شخص اگے جہنے ساری عمر آپ بھونڈ دا ڈنگ نہیں کھادا: مُونڈ بارے شکایت کرنا بے فائدہ اے۔

جناچر تیرا حال ساڈے ورگا نہیں ہو جاندا تیرے لئی ساڈا حال زیادہ کولوں گھڑی کہانی ای ہووے گا۔

کھانی

عراق عجم دے مشہور شہر ہمدان دے قاضی بارے کہانی سناندے نیں کہ اوہ اک کھُریاں لان والے مُنڈے دی عشق خماری وچ سی۔ تے محبوب داناں لکھی اوہدے دل دی کھُری دُنیا دی اگ وچ اوہدی چاہت بارے افسوس کرن والی سی تے نسدی اُڈیکدی۔ لبھدی تے دل بیتی انج سناوندی سی۔

نظم

میری اکھ وچ کھُب گیا اے اوہ سدھا تے اُچا سرو، میرا دل ہتھوں کڈھ نسیا اے تے پیراں ہیٹھ کچل دتو سُو۔ ایہہ شوخ دیدے کمند پا کے دل لے جاندے نیں۔ جے تُو نہہ چاہیں کہ دل نہ دیویں تے اکھاں بند کیتی رکھ۔

میں سُنیا ایں کہ اوہ مُنڈا اک رستے وچ اوس قاضی دے سامنے پھیر آیا۔ قاضی دے عشق دے تعریفی مقالے وچوں کجھ اوہدے کناں تائیں اپڑیا سی تے اوہ بیانوں باہر سی۔ منڈے نے ناراض ہو کے بے تحاشا گالھاں کڈھنیاں تے بے ہودہ گلاں شروع کر دتیاں۔ تے پتھر چکیو سُو تے کوئی وی بے عزتی کرنوں نہ ٹلیا۔ قاضی نے معتبر عالماں وچوں اپنے پائے دے کسے عالم نوں دسیا۔

بیت

اوہ محبوب تے اوہدے نک تے غصہ چڑھنا تے اوہدے کھٹے مٹھے ابرو آں تے تیوڑیاں تے دوست دی مار، سونگی میوہ اے۔

بیت

تیرے ہتھوں مُنہہ تے گھُسن کھانا اپنے ہتھوں روٹی کھاون نالوں ودھیرا چنگا اے۔

حقیقتاً اوہدی سختی وچوں نرمی دی خوشبو آوندی سی۔

فرد

نویں لاہے ہوئے انگور کھان وچ کھٹے ہوندے نیں دو تن دِن صبر کر لئے مٹھے ہو جاون گے۔

قاضی ایہہ آکھ کے کچہری دی کرسی ول مُڑ آیا۔ نیک بزرگاں وچوں کجھ بندے جیہڑے اوہدی عدالتی مجلس وچ سن اوہناں اوہنوں تعظیمی سجدہ کیتا کہ اوہ قاضی صاحب دی اجازت نال اک گل آکھن گے بھانویں اوہ بے ادبی ای اے تے بزرگاں آکھیا ہویا اے۔

بیت

ہر گل وچ بحث کرنا جائز نہیں تے وڈکیاں دی غلطی پھڑنا آپ اک غلطی اے پر پہلے مالکانہ انعاماں سیتی جو کجھ غلاماں دی نوکری لئی لازمی اے اسیں جیہڑی بہتری ویکھئے۔ پر خبردار نہ کریئے تاں اوہ اک طرحاں وی خیانت ہووے گی۔ ٹھیک طریقہ ایہہ وے کہ ایس منڈے دے دوالے لالچ نال نہ پھرو۔ ناجائز خواہش دا قالین ولھیٹ دیو۔ ایہہ کم قاضی دے عہدے دے رُتبے دے خلاف اے۔ کتے بُرے گناہ وچ نہ لبڑ جایا جے تے مقابلے دا شخص ایہوا اے جیہڑا تساں ویکھ لیا اے تے (بچی) گل ایہوای اے جیہڑی سُن لئی جے۔

مثنوی

جہنے (اپنی) چوکھی بے آبروئی کرلئی اے اوہنوں کسے ہور دی آبرو دا کیہ غم فکر اے پنجاہ سالاں دی چوکھی نیک نامی نوں اک بدنامی پیراں وچ رول چھڈ دی اے۔

قاضی نوں اک مرضی والے دوستاں دی مَت پسند آئی تے اوہنے قوم دے نظریئے دی خوبی تے آفرین آکھی تے آکھیا میرے حال دی بہتری وچ تہاڈی نظر بالکل ٹھیک اے۔ تے ایس رائے نوں رد نہیں کیتا جا سکدا پر.....

شعر

جے محبت ملامت سنن نال مُک مِٹ جاندی تے میں ایس بہتان نوں سن لینڈا اجواک نیک آدمی لاندا اے۔

شعر

مینوں جنّی مرضی اُو نصیحت کر لے حبشی دی کالک دھوئی نہیں جاسکدی۔

فرد

مینوں تیری یاد ولّوں کسے وی شے نے غافل نہیں کیتا میں سری پھسّیاسپ ہاں پر میں اُسّل وٹ وی نہیں کھاسکدا۔

اوہنے ایہہ آکھیا تے کجھ بندے اوہدے حال دی ٹوہ لین لئی اُبھر پئے تے بے حد دولت لٹائی۔ تے آکھدے نیں جس شخص دے پلڑے وچ دولت اے۔ اوہدی بانہہ وچ ای بَل اے۔

شعر

جس شخص نے دولت ویکھی اوہدا سر جھُک گیا۔ بھانویں تیرے کول لوہے دے موڈھیاں والا مضبوط طہماسپ ولپُتر زُوہووے۔

مکدی گل اے کہ تنہائی دی رات میّسر ہوگئی تے اوسے رات کوتوال نُوں خبر ہوگئی۔ قاضی ساری رات، دماغ وچ شراب دانشہ، تے کچھے محبوب، ایس نعمت پاروں نہ سُتا۔

تے ترنّم نال نظم پڑھیوسُو۔

اج رات شاید ککڑ ویلے سر بانگ نہیں دے رہیا۔ عاشقاں نے حالے تائیں چُمیاں لینا تے جپھیاں پانا بند نہیں سی کیتا۔ تھوڑی دیر لئی فتنے والی اکھ سوئی پئی اے۔ ذرا دھیان رکھنا، جے جاگ پئی تے کِتے ساری عمر ای افسوس نہ کرنا پئے۔

جنا چر تُو نہہ جامع مسجد توں صبح دی بانگ نہیں سُن لیندا۔ یا گورنر ہاؤس دے دروازے توں نقارے دا شور نہیں سُن لیندا کُوقتی بانگ دین والے ککڑ دے آکھن تے، ککڑ دی اکھ ورگے ہوٹھاں توں اپنے ہوٹھ چُک لینا حماقت ہووے گی۔

قاضی ایسے حالت وچ سی کہ۔ اک سیوا دار اندر آیا تے آکھیو سُو کیوں بیٹھا ایں؟ اُٹھ تے جتھوں تائیں توں نسّن دی طاقت رکھنائیں نس بھج جا۔ کیوں جو حاسد لوکاں تیرے تے اعتراض لائے نیں سگوں سچ ای آکھدے نیں، تاں جو اسیں شاید فتنے دی اگ جیہڑی حالے تھوڑی اے تدبیر دے پانی نال تھلے بہا دیئے کِتے انج نہ ہو جائے کہ کل نوں اوہ اگ اُچّی ہو جاوے تے سارے جہان نوں قابو کر لئے۔

قاضی نے مسکرا کے اوہدے ول ویکھیا تے آکھیا۔

قطعہ

اوس شیر نوں لومڑ دی بکواس نال کیہ فرق پیندا اے جیہڑا اپنے پنجے شکار دے اندر لے گیا ہووے۔ اپنا چہرہ دوست دے چہرے ول کر، ایس دی پروا چھڈ کہ رقیب ہتھ دا پچھلا پاسا افسوس نال چبک رہیا اے۔

بادشاہ نوں اوسے رات دی اطلاع دتی گئی کہ تیرے مُلک وچ اجیہی بُریائی پیدا ہو گئی اے۔ ایس بارے تہاڈا کیہ حکم اے؟ بادشاہ نے آکھیا۔ میں اوہنوں زمانے دے فاضلاں وچوں سمجھدا ہاں تے زمانے وچوں نویکلا گنڈا ہاں ممکن اے عناد رکھن والیاں اوہدے بارے سازش کیتی ہووے۔

مگروں ایہہ گل میرے قبولیت دے کناں وچ نہ آئی جنا چر میں اکھیں نہ ویکھ لئی کہ سیانیاں آکھیا ہویا اے۔

شعر

غضبنا کی نال چھوہلا ہتھ تلوار ول لے جانا پچھتاوے تے ہتھ دے دنداں نال (چک) وڈھن توں بہتر اے۔ میں سنیا اے کہ اوہ سویرو ویلے چند خاص بندے نال لے کے قاضی دے سرہانے آیا۔ موم بتی نوں کھلوتیاں ویکھیا تے معشوق نوں بیٹھیاں ویکھیا۔ شراب ڈُلی پئی سی تے پیالہ ٹلھا پیاسی تے قاضی مستی وی نیندر وچ ہستی دے ملک توں بے خبر اسی۔

اوہنوں مہر نال ہولی ہولی کر کے جگایا کہ اُٹھ دن چڑھ آیا ای۔ قاضی نے پُچھیا کہ ماجرا کیہ اے؟ نالے آکھیا دن کیہڑے پاسیوں چڑھیا اے۔ سلطان نوں ایہہ گل اچرج لگی تے آکھیا چڑھدے پاسیوں۔ جدھروں چڑھن دا عہد اے۔ اوہنے آکھیا۔ اللہ واشکرا اے کہ حالے تائیں توبہ دا دروازہ اوسے طرحاں کھُلا اے۔ حدیث شریف دے حکم سیتی توبہ دا دروازہ فخصاں تے اوس ویلے تائیں بند نہیں ہووے گا۔ جدتائیں کہ سورج لہندیوں نہیں چڑھے گا۔ اے اللہ میں تیرے توں بخشش چاہناں واں تے توبہ کرناہاں۔

قطعہ

دو چیزاں ای مینوں گناہ کرن لئی چُکدیاں نیں بھیڑے انت والا نصیبہ تے ادھوری عقل جے تُونہہ مینوں گرفتار کرلیں تے میں ایہدا حقدار ہاں تے جے بخش دیویں تے معاف کر دینا انتقام لین توں ودھیرا چنگا اے۔

بادشاہ نے آکھیا ایس حالتے توبہ جدوں تُونہہ اپنے گناہ دی جزا بارے اطلاع پالئی اے کوئی فائدہ نہیں دے گی۔ فَلَمْ یَکُ یَنْفَعُهُمْ اِیْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا ط (قم حٰم سجدہ:۸۵) ''جدوں اوہناں نے ساڈا عذاب ویکھ لیا پھیر اوہناں دا ایمان لیاونا اوہناں نوں مفید نہ پیا''

قطعہ

اوس ویلے توبہ کرن دا کیہ فائدہ جدوں تُونہہ چوری کرن دی خاطر میچل تے کمند سُٹن دی طاقت نہیں رکھدا۔

اوہنوں آکھو کہ اُچے پھل توں ہتھ نیواں کر لئے کہ چھوٹے قد دا شخص آپ ای میوے والی ٹہنی تے ہتھ نہیں پاندا۔ تینوں ایہناں مناہی والے کماں دے ہوندیاں وی جیہڑے ظاہر ہو گئے نیں چھٹکارے دے رستے دی کوئی صورت نظر نہیں آوندی۔ ایہہ کہیا تے سزا دین تے مقرر عملے نے اوہنوں لٹکان لئی تیار کیتا۔ اوہنے کہیا کہ بادشاہ سلامت دی خدمت وچ عرض کرن لئی اک گل باقی رہ گئی اے۔ بادشاہ نے سُنیا تے آکھیا اوہ کیہڑی اے؟ اوہنے آکھیا۔

قطعہ

رنج نارانضگی والی آستین جیہڑی توں میرے لئی جھلائی اے لالچ نہ رکھیں کہ میں تیرے دامن توں ہتھ چھڈ دیاں گا۔ ایس گناہ توں جیہڑا میں کیتا اے جے خلاصی محال اے تے تُونہہ جان لے کہ جیہڑا اکرم تُونہہ رکھنا ایں مینوں اوہدی آس اے، بادشاہ نے آکھیا تُونہہ ایہہ نویکلی، دل ٹُنبن والی گل لیا ندی اے تے ایہہ وکھرا ای نکتہ بیان کیتا ای، تے عقل لئی محال اے تے نقل دے وئی خلاف اے، کہ تینوں اج علم فضل تے بلاغت میری سزا دے پنجے وچوں چھڑا دیوے۔ میں ایس وچ بہتری ویکھناں کہ تینوں قلعے توں تھلے سٹ دیاں، تاں جو دوجے نصیحت قبول کر لین، تے عبرت حاصل کرن، اوہنے آکھیا اے جہان دے مالک میں ایس خاندان دی دولت دا پلیا ہاں تے ایہہ جرم میں جہان وچ میں ای اکلے نہیں کیتا۔ کسے ہورنوں وی سُٹ تاں جو میں عبرت حاصل کراں۔ بادشاہ نوں ہاسا آ گیا تے معافی نال اوہدے سرتوں جرم چُک لیا تے من دی کھوٹ والیاں نوں کہ جیہڑے اوہنوں مارن دا اشارہ کر رہے سن آکھیا۔

شعر

تسی سارے اپنے عیباں دے بھارنوں چکن والے ہو۔ دوجیاں دے عیباں تے طعنہ تے نہ مارو

نظمانی کھانی

اک نیک تے سوہنا گبھرو کسے سُندری دے پیار وچ گہنے پیا ہویا سی۔ میں انج آکھیا سی کہ جدوں ملاح اوس دا ہتھ پھڑن آیا اوہ دونویں محبت دے سب توں وڈے سمندر دیاں گھُمن گھیریاں وچ پھسے پئے سن۔ کتے انج نہ ہو جاوے کہ اوہ اوسے حالت وچ مر جائے ڈُبدھا دی لہر وچ پیا اوہ کہی جا رہیا سی ''مینوں چھڈ تے میرے یار دا ہتھ پھڑ لئے''۔ ایس آکھن وچ اوہدے لئی ساری دنیا اُجڑ گئی سی۔ لوکاں اوہنوں سُنیا کہ جان دے رہیا سی پر آکھی جا رہیا سی۔

عشق دی گل اوہناں جھوٹھیاں کولوں نہ سنو جیہڑے بھیڑ پین تے یاری بھلا چھڈ دے نیں۔ دنیاوی کماں توں رہے کولوں سنو، تاں تہانوں پتا لگے ہائی عشق بازی دے طور طریقے سعدی ایس درجے تائیں جاندا اے کہ عراق عرب وچ جیہڑا اوی محبوب تسی رکھدے او اوہدے نال ای دل وی رکھو تے باقی ساری دنیا ولوں اکھاں میٹی رکھو۔ جے مجنوں تے لیلیٰ زندہ ہوندے تاں اوہ عشق دی حدیث ایسے کتاب وچوں نقل کر کے پڑھدے کہ یاراں نے جیون انج بھوگیا جے۔

چھیواں باب

بڑھاپے دی کمزوری بارے

میں سیانیاں دی اک جماعت نال دمشق دی جامع مسجد وچ بحث کر رہیا ساں کہ اک جوان اندر آیا تے پچھیو سُو کہ تہاڈے وچوں کوئی ہے جیہڑا فارسی زبان جاندا ہووے.....

لوکاں میرے ول اشارہ کیتا۔ میں اوہنوں پُچھیا خیر تاں ہے؟ او ہنے آکھیا ڈیڑھ سو سال دا اک بڈھا آخری دماں تے وے تے فارسی زبان وچ کجھ آکھ رہیا اے۔ پر سانوں کجھ سمجھ نہیں آوندی۔ جے تُسی تکلیف کرو تاں ثواب دا کم جے، ہوسکدا اے کہ کوئی وصیت کر رہیا ہووے جدوں میں اوہدے سرہانے چڑھیا تاں ایہہ شعر پڑھ رہیا سی۔

قطعہ

میں سمجھیا سی بچی تھوڑے ساہواں وچ اپنا مقصد حل کر لاں گا پر افسوس اے کہ ساہ وی نالی وی بند ہوگئی اے۔ افسوس اے کہ عمر دے رنگا رنگ دستر خواناں تے میں کجھ ساہاں تک ای کھادا اے تے ساہنیاں آکھ دتا اے بس بھائی بس۔

میں ایہناں شعراں دے معنے عربی زبان وچ شامیاں نوں سمجھا رہیا ساں۔ اوہ لمی عمر پاون تے دنیاوی زندگی وانگوں اوہدے تے افسوس کرن تے لگے۔ میں پُچھیا ایس حالت وچ کویں دی کیفیت ای۔ او ہنے جواب دتا کیہ دساں؟

قطعہ

تُوں ایہہ نہیں ویکھیا جدوں کوئی دندمنہ وچوں کڈھیا جاوے تاں جان نوں کنی تکلیف ہوندی اے تُوں ایہہ آپے قیاس کر لے کہ اوس گھڑی کیہ حالت ہوندی ہووے گی۔ جدوں کسے دے عزیز جُثے وچوں جان باہر کڈھی جاندی اے۔

میں آکھیا موت دا دھیان سوچ توں باہر کڈھ دے، تے وہم نوں اپنے مزاج تے غالب نہ کر، کیوں جو یونانی فلاسفراں آکھیا ہویا اے جے مزاج وچ خلطاں دا کوئی وادھا گھاٹا نہ ہووے تاں وی زندگی دا وساہ نہیں کرنا چاہیدا۔ تے روگ بھانویں خوفناک وی ہووے اوہنوں وی موت دی پوری دلیل نہیں سمجھدے جے حکم دیو، تاں کسے ڈاکٹر حکیم نوں سدّ اں، تاں جو کوئی دوا دارو کرے او ہنے اکھ اُگھیڑی تے ہس کے آکھیا۔

مثنوی

جدوں اوہ اپنے ساہویں کوئی ستریا بہتریا بڈھا روگی ڈِگا پیا ویکھدا اے تاں بڑا چتر چلاک حکیم وی ہتھ ملن لگ پیندا اے ۔ مالک میحل دے نقشاں نوں سجاون بارے سوچن لگا ہویا اے۔ گھر تے نینہاں ولّوں ای کھولا بنیا پیا اے اک بڈھا جان کندنی دے ویلے رو رہیا سی تے بڈھی مائی اوہنوں صندل (خوشبو والی دوائی) مل رہی سی ۔ جدوں اوہدے مزاج وچ صحیح تول وگڑ گیا تاں نہ کوئی تویت دھاگا کم آیا نہ دوادارو۔

کھانی

اک بڈھے بارے حکایت کردے نیں کہ اوہنے اک لڑکی نال نکاح کیتا ہویا سی تے حجرہ کاغذ دے پھلاں نال سجا کے اوہدے نال اکلوانجے بیٹھا سی تے دِل تے اکھاں اوہدے نال بنھ کے لمیاں راتاں وچ نیندر نال اکھ نہ میٹیو سُو اوہنوں دلچسپ گلاں تے چُٹکلے سُنا ندا رہیا۔ تاں جوانج ہووے کہ کُڑی نہ گھبرائے ، تے نفرت نہ کرے ، تے محبت قبول کر جائے ۔ ایسے لئی ساری رات آ کھدا رہندا سی ، تیرے اُچّے بھاگاں نے تیرا ساتھ دتّا اے ۔ کہ تُونہہ اک اجیہے بڈھے وی صُحبت وچ آ پئی ایں جو تجربیاں نال پلیا ہویا اے تے دنیا ویکھی ہوئی سُو ۔ ہر طرح دے آرام پائے ہوئے سُو ۔ سرد گرم جھلّے سو نیک بداں نال واہ پیا سُو ۔ جیہڑا کہ صُحبت دے حق جاندا اے تے محبت دی شرط پوری کرے گا۔ شفقت کرن والا مہربان ۔ چنگے سبھاوالا تے مٹھ بولا اے۔

مثنوی

جتھوں تائیں میں کر سکاں گا تیرا دل اپنی مُٹھ وچ لیا واں گا ۔ تُونہہ بھانویں مینوں دُکھ پہنچا ویں میں تے تینوں دُکھیا نہیں کراں گا ۔ بھانویں طوطے وانگوں تیری خوراک شکر ہووے ۔ تیرے پالن لئی میری اپنی جان وی قربان اے .....

چنگا ہویا اے تُونہہ کسے ہنیکڑی کچی عقل والے کالھے، پھر تیلے جوان دے قابو نہیں آ گئی جیہڑا ہر ویلے کام بھکھ لاہندا اے تے ہر لمحے کوئی نویں ''چیز'' پسند کردا اے تے ہر رات نوں کسے تھاں سوندا اے تے ہر دیہاڑے اک نویں یار نی بناندا اے۔

قطعہ

جیہڑے جوان رسیلے تے سوہنیاں گلھاں والے نیں اوہ وفاداری وچ کسے نال تگدے نہیں۔ بُلبُلی اکھاں والے معشوقاں توں وفاداری دی آس نہ رکھ کیوں جو اوہ ہر ویلے کسے نویں پھُل تے بہ کے گوندے نیں سوائے بڈھیاں دی منڈلی توں جیہڑی کہ عقل تے ادب نال جیون گزاردی اے نہ کہ جہالت تے جوانی دیاں منگاں سیتی۔

فرد

اپنے نالوں کوئی بہتر شخص لبھ تے فرصت دا فائدہ اٹھا، جویں کہ تُونہہ اپنے ویلے نوں اپنے نال گوادتا اے۔

اوہنے آکھیا ایس حال تے کدوں تائیں؟ میں آکھیا مینوں شک پیا سی کہ اوہدا دل میری قید دے پے گیا سی تے میرا شکار ہو گیا سی۔ اچانک اوہدے دُکھیا دل وچوں اک ٹھنڈی ہاہ نکلی۔ اوہنے آکھیا تُونہہ جیہڑیاں وی گلاں کیتیاں نیں۔ میری عقل دی تکڑی وچ اوس اِک گل دا بھار نہیں رکھدیاں جیہڑیاں میں کسے ویلے اپنے قبیلے توں سُنیاں ہویاں نیں۔ اوہنے گل دسی جے کسے جوان عورت دی وکّمی وچ کوئی تیر وج جاوے اوہ کسے بڈھے دی پسلی کول بہ جان نالوں بہتر اے۔

شعر

جدوں اوس عورت نے اپنے گھر والے دے اگلے حصّے وچ اک اجیہی شے نُکی ویکھی جویں کہ روزے دار دا ئبل، تاں آکھن لگی کہ ایہدے کول تے اُکا ای اک مُردہ اے پر میرا منتر تے سون والے نُوں جگا سکدا اے۔

رباعی

اوہ رن جیہڑی مرد دے پہلو وچوں راضی خوش ہویاں بغیر اُٹھ دی اے۔ پھیر اوس دے گھر وچوں بڑے فتنے تے لڑائیاں اُٹھدیاں نیں۔

جیہڑا بڈھا اپنے تھاں توں ڈنڈے سوٹیوں بغیر نہیں اُٹھ سکدا اوہدا ''اوہ'' وی کدوں اٹھے گا۔

مکدی گل اے صلح تے ہو نہیں سکدی تے گل جدائی تے مکّی جدوں اوہدی عدّت دی مدت پوری ہوگئی اوہدا نکاح اِک غصیلے سخت مزاج تے بھیڑی خُو والے کنگال نال بنھ دتا گیا۔ جنھے اوہ ظلم سختی جھلدی سی۔ دُکھ تے قید بھوگدی سی تے اللہ تعالیٰ دی نعمت دا شکر ایس طرحاں ادا کرن لئی آکھدی سی۔

اللہ دا شکر اے میں اوس دردناک عذاب توں چھُٹ گئی ہاں تے قائم رہن والی نعمت تائیں اپڑ گئی ہاں۔

قطعہ

سوہنا مکھڑا تے ریشمی کپڑے۔ صندل، عود، رنگ، خوشبو تے نردی چاہت ایہہ ساریاں چیزاں ای عورتاں لئی بھانویں سجاوٹ ہوندیاں نیں پر مرد لئی سجاوٹ تے اوہدا اک فلان تھوک تے اوہدے دوگو انڈھی ای کافی نیں۔

فرد

ایس سارے ظلم تے تیز مزاجی دے ہوندیاں وی میں تیرے ناز ایس لئی اٹھاناں کہ تُو نہہ سوہنے مکھڑے والا ایں۔

قطعہ

مینوں کسے دوجے نال بہشت وچ جاون نالوں تیرے نال عذاب وچ سڑنا سگوں چنگا اے کوجھے ہتھوں گلاب دے پھُل لین نالوں سوہنے مکھڑے توں گنڈھیاں دی بدبو حقیقت وچ بہتر اے۔

کھانی

میں بکر شہر وچ اک بزرگ دے گھر پروہنا ساں۔ جیہڑا چوکھا مال رکھدا سی تے اک سوہنا جیہا پُتر وی۔ اِک رات اوہنے مینوں اپنی کہانی دسّی کہ میری ساری عمر وچ اک پتر توں سوا کوئی اولاد نہیں ہوئی۔ ایس وادی وچ اک رُکھ زیارت گاہ اے جتھے لوکیں اپنیاں لوڑاں دی دُعا منگن جاندے نیں تے لمیاں راتاں نوں میں اوس رُکھ دے پیراں وچ خدا اگے روندا رہیا ہاں۔ پھیر کتے جا کے اوہنے مینوں ایہہ فرزند بخشیا اے میں سنیا اے کہ میرا پتر اپنے ساتھیاں نوں ہولی ہولی آکھ رہیا سی کنا چنگا ہوندا کہ میں اوس رُکھ نُوں وی جاندا کہ کتھے وے، تاں جو میں دعا کردا کہ میرا پیو مر جاوے۔

سیانف دی گل

میاں صاحب خوشیاں پئے کردے نیں کہ میرا پُتر عقل وندا اے تے مُنڈا پیو نوں طعنہ مار دا اے پیا کہ میرا پیو ستریا بہتریا گیا اے۔

قطعہ

تینوں پیو دی قبرے پھیرا ماریاں کئی سال لنگھ گئے نیں توں پیو دے مقام مرتبے نوں کنا کو صحیح سمجھیا اے کہ اوہا ای آس تُوں اپنے پتر توں رکھیں۔

کھانی

اک دن میں دن نوں جوانی دے دھوکھے وچ چوکھا دوڑ دا رہیا ساں تے رات ویلے اک ٹلّے تھلے سُست پیا ہویا ساں۔ تے قافلے دے پچھے اک کمزور بڈھڑا وی لگا آوندا سی۔ اوہنے مینوں آکھیا کیوں پیا سوُ نا ایں ایہہ سکون دی تھاں تے نہیں۔ میں آکھیا جدوں میں ٹرناں تے میرے پیر وی ٹُرن والے نہیں۔ اوہنے اگوں آکھیا تُو نہہ نہیں سُنیا کہ نیک بندیاں آکھیا ہویا اے۔ کہ دوڑن تے ساہ توڑ لین نالوں

ٹرنا تے ارام لئی بیٹھ جانا ای بہتر اے۔

قطعہ

اے بندیا تُونہہ جیہڑا کہ منزل تے اپڑن دا شوق رکھنا ئیں بہتی چھیتی نہ کر، میری مت تے عمل کر، تے صبر کرنا سکھ۔ عربی گھوڑا دو دوڑاں تیزی نال دوڑدا اے تے اوٹھ دن رات ہولی ہولی ٹُردا رہندا اے۔

کھانی

اک چُست پاکباز۔ ہنس مکھ تے مٹھ بولا جوان ساڈی محبت دے دائرے وچ سی جہدے گلابی تے چہرے کسے قسم دا غم نہیں سی آیا۔ ہوٹھاں تے مسکراہٹ اکٹھی ہوئی رہندی سی۔ تھوڑی مدت گزر گئی سی پر اوہدے نال ملاقات دا اتفاق نہیں سی ہویا۔ ایس دے مگروں میں ویکھیا کہ شادی کیتی ہوئی سُوتے بچہ کُھڑ چڑھیا ہویا سُو اوہدی خوشی دی جڑکئی ہوئی سی تے اوہدے چہرے دا پھُل مرجھایا ہویا سی۔ میں اوہنوں پُچھیا مزاج کیسے نی؟ تے ایہہ کیہ حالت بنائی ہوئی آ؟ اوہنے آکھیا جدوں دے میں بچے جمے نیں پھیر میں آپ ہور منڈ پُنا نہیں کیتا۔

شعر

ہن بچپن کتھے وے، بڑھاپے نے میرے وال چٹے کر دتے نیں۔ زمانے دے گیڑ مینوں ڈران لئی کافی نیں۔

فرد

جدوں تُونہہ بڈھا ہو گیا ایں منڈ پنے توں ہتھ چک لے، کھیڈ تے ہاسا مخول جواناں لئی چھڈ دے۔

مثنوی

نوجوانی دے لورے بُڈھے کولوں نہ لبھ، کہ ندی وچوں لنکھیا پانی پھیر واپس نہیں آوندا۔

جدوں فصل وڈھن دا سماں آ گیا۔ اوہنے نویں اُگے سبزے وانگوں لاڈ نال نہیوں ٹہلنا۔

قطعہ

جوانی دا زمانہ میرے ہتھوں نکل گیا اے آہ اوہدے جاون تے میرے سڑے دل نوں کِنا افسوس اے۔ شیر ورگے نونہہ مارن دی طاقت چلی گئی۔ ہُن تے میں چیتے وانگوں پنیر تے ای راضی ہو گیا واں۔ اک پھاپھاں مائی نے سر دے وال کالے کیتے ہوئے سن۔ میں اوہنوں آکھیا اے بڈھی لناں! توں وال تے دھوکے بازی نال کالے کر لئے نی پر ایہہ کُتا لک سدّ ھانہیوں ہونا۔

کہانی

اک زمانے وچ میں جوانی دے اڑہب پُنے وچ ماں نال اوکھا بولیا ساں۔ اوہ اک گُٹھے بہ گئی تے رو کے آکھن لگی بچڑ یا! شاید تُونہہ اپنا بچپن بھُلا دتا اے کہ اینا کھر واسلوک کر رہیا ایں۔

قطعہ

اک بڈھی مائی نے جدوں اپنے پُتر نوں چیتا ڈیگن والا تے ہاتھی دے سریر والا ویکھیا۔ تاں اپنے پُتر نُوں کِنا چنگا آکھیا۔ پُترا جے تینوں اپنے بچپن دا زمانہ یاد رہندا۔ جدوں تُونہہ میری گودی وچ سئیں تے ککھ نہیں سیں دوہرا کر سکدا۔ تاں اج دے دن تُونہہ میرے تے سختی نہیں سی کرنی کیوں جو تُونہہ شیر مرد ایں تے میں بڈھی زنانی ہاں۔

کہانی

اک کنجوس مالدار دا اک پُتر بیمار سی اوہدی بھلائی چاہن والیاں نے اوہنوں آکھیا کہ قرآن شریف دا ختم کرایا اوہدے لئی کسے جانور دی قربانی دے چھڈ تھوڑا جیہا چر اوہنے سوچاں نال نیویں پالئی، تے آکھیا قرآن مجید دا ختم زیادہ مناسب اے کیوں جو بکریاں دا اِجڑ بڑی دور اے۔ کسے اللہ دے نیک بندے نے سُنیا تے آکھیا ایہنے قرآن مجید ختم کرنا ایس

پاروں پسند کیتا اے کہ قرآن تے زبان دی نوک تے وے تے روپیہ پیسہ جان دے وچ سُو۔

مثنوی

بڑا افسوس اے کہ گردن جھکا دین دے موقع تے کاش کدی امداد دین والا ہتھ وی جے ایہدے نال ای ہوندا۔

جے اک دینار دین لئی آکھوتاں کھوتے وانگوں چکڑ وچ ای پھسے رہن گے تے جے الحمد شریف پڑھاونی جے تے سو بندے پڑھ دین گے (لوک مالی قربانی توں پچھانہہ کھسکدے نیں)

کھانی

لوکاں اک بڈھے بابے نوں پُچھیا تُو نہہ ٹبر کیوں نہیں کرلیندا؟ اوہنے آکھیا مینوں بڈھیاں زنیاں نال الفت نہیں بس اوہ جیہڑی کہ جوان ہووے گی میرے نال جیہڑا کہ بڈھا ہاں کس صورت نال دوستی نبھائے گی۔

شعر

ستر یا بہتر یا بڈھڑیا! جوانی دی گل نہ کر۔ اُتے میاں جی خواب وچ وی اپنیاں روشن اکھاں نہیں ویکھ سکدے۔ گھر والی نوں تے زور چاہیدا اے دولت نہیں۔ اک ''گاجر'' بہت پیاری اے دس من ماس نہیں چاہیدا۔

نظمائی کھانی

میں ایہناں دناں وچ ای سُنیا اے کہ اک بڈھے بابے نے بڈھے وارے شادی کراون دا متا پکایا۔ گوہر نامی سوہنی کُڑی دا ساک منگیا۔ ڈبی پئے موتی وانگوں اوہ لوکاں دی اکھ توں لُکی چھپی رہی۔ جویں شادی دی رسم ہوندی اے بڈھے نے وی سدھر لاہی پر پہلے گھسے ای بزرگ دا ''ڈنڈا'' سوں گیا۔ نشانے کول کمان کھچی پر وِنھ نہیں سی سکدا۔ سوائے فولاد دی سوئی تے ٹاٹ دے کپڑے دے۔

بابے نے یاراں نال گلہ شروع کیتا تے بہانے بنائے پئی ایس شوخ نیناں والی نے میرا گھر بار ہونجھ کھڑیا اے۔ میاں بیوی دے وچ اجیہی لڑائی تے فتنہ اُٹھیا کہ بابے دا سر اِک پاسیوں ٹھانے دار تے دوجے پاسیوں جج نے کھچیا۔ تے سعدی نے آکھیا بڈھے دی نندیا تے کمینگی مگروں وی کُڑی دا کوئی گناہ نہیں جے۔ اوہ بڈھیا تیر اجیہد اہتھ پیا کنبدا اے تُونہہ کیہہ جانیں کہ موتی دانے نوں کویں وِنھیدا اے۔

باب ستواں

سکھلائی پڑھائی دے اثر بارے

کہانی

کسے وزیر دا پُتر کُند ذہن ڈُن وٹا سی۔ اوہنے اوہنوں اک دانش وند کول گھلیا کہ خاص کر کے ایہنوں سکھلائی پڑھائی کرا دیوے۔ شاید عقل وند ہوای جائے۔ اوہنے تھوڑا چر اوہدی تعلیم کیتی۔ پر اوہدے تے کوئی اثر نہ ہویا۔ دانش وند نے وزیر دے پتر نوں اوہدے پیو کول موڑ گھلیا کہ ایہہ تے عقل وند نہیں جے ہوندا۔ پر ایہنے تے مینوں ای پاگل کر دتا اے۔

قطعہ

اوس لوہے نوں جیہڑا بد اصل ہووے کوئی وی پالشیا ریتی ریگ مار نال چنگی طرحاں چمکا نہیں سکدا۔ جدوں کوئی شخص اپنے اصلے پاروں قابل جوہر ہووے۔ سکھلائی پڑھائی دا اوہدے تے اثر ہوندا اے۔ کتے نوں بھانویں ستاں سمندراں (بحر ہند، بحیرۂ عرب، بحر الکاہل، بحر اوقیانوس۔ بحر قلزم بحر منجمد شمالی بحر منجمد جنوبی) وچ نہوا دھوا دیئے جدوں اوہ بھج گیا سگوں ہور پلیت ہو جائے گا۔ حضرت عیسیٰؑ دا کھوتا بھانویں اوہنوں مکّے شریف لے جاؤ جدوں واپس آئے گا تاں حالے وی کھوتا ای ہووے گا۔

کہانی

اک سیانا پُتر اں نوں مت دیندا ہوندا سی میر یو پُتر و کجھ ہنر سکھ لو و کہ ملک تے دنیاوی دولت تے وساہ نہیں کرنا چاہیدا کہ سونا چاندی .....

خطرے دے مقام وچ اے۔

ایہناں نُوں یاں تے چور اِکو واری لے جاندا اے یا مالک تھوڑا تھوڑا کر کے کھالیندا اے پر ہُنر سو میاں والا چشمہ تے پائیدار دولت جے۔ جے ہنر وند دولت وَلّوں تھلّے ڈِگ پیندا اے کوئی غم نہیں ہووے گا کہ ہنر اپنی ذات وچ ای دولت اے۔ ہنر وند جتھے جائے گا اپنی قدر ویکھ لئے گا تے پردھان بن بہے گا تے بے ہنرا بھورے چِکڑ اپھرے گا تے ہتھ دی تنگی ویکھے گا۔

شعر

مرتبے توں لتھن مگروں کسے دا حکم سہنا مشکل کم اے لاڈاں دے پلے دا لوکاں دا ظلم سہنا وی مشکل اے۔

قطعہ

اک سمے ملک شام وچ براجا پے گیا لوکیں گُٹھاں وچوں نکل کے نس بھج گئے۔ دانش وند پینڈ ومُنڈ ے بادشاہ دی وزیری کرن لئی ٹُر پئے۔ وزیراں دے ناقص عقل پُتر پنڈاں توں ٹکڑے منگن لئی ٹُر پئے۔

کھانی

اک فاضل بندہ بادشاہ دے پُتر نُوں لکھائی پڑھائی کراندا ہوندا سی۔ تے بے لحاظ ہو کے سٹاں لاندا ہوندا سی۔ تے بے حدی جھڑک جھنب کردا ہوندا سی۔ اک واراں پُتر کمزوری پاروں اپنے پیو دے سامنے شکایت لے گیا تے اپنے دُکھی سریر توں کپڑا اچکیا۔ پیو پہلاں تے ناراض ہویا۔ اُستاد نُوں بلایا تے آکھیا توں رعایا دے پتراں نوں اینا جھڑکنا کیوں جائز نہیں سمجھدا جنا کہ میرے پُتر نوں۔ ایہدا سبب کیہ اے؟ استاد نے آکھیا سبب ایہہ وے کہ

سوچی سمجھی گل کرنا تے پسند کیتی حرکت کرنا ساری خلقت لئی عام طور تے چاہیدا اے پر بادشاہاں لئی خاص طور تے چاہیدا اے۔ اوہ ایس وجہ توں کہ اوہناں دی زبانوں تے ہتھوں جو کجھ چلدا اے ہر طرح نال لوکیں اپنے مونہوں کہندے نیں تے عام لوکاں دی کہنی تے کرنی دا کجھ اعتبار نہیں ہوندا۔

قطعہ

جے درویش مرد سو بریائیاں رکھدا اے تاں اوہدے ساتھی اوس سو وچوں اک وی نہیں جاندے تے جے بادشاہ دی اک گل وی ناپسند ہووے تاں لوک اُوہنوں مُلکو مُلکی بھنڈ دے نیں۔ بس شہزادے دے معلم لئی اپنے مالک دے پُتراں دیاں عادتاں سنوارن وچ (خدا اوہناں دی تربیت بہتر فرماوے) اوہدے نالوں وی ودھ جتن کرنا (جنا کہ عام لوکائی دے بچیاں دا حق اے) ضروری ہو گیا۔

قطعہ

جس شخص نوں تُونہہ اوہدے بچپن وچ ادب نہیں سکھایا بزرگی وچ وی اوہدے کولوں لوک بھلائی دی آس نہ رکھیا جے

ہری ٹہنی نوں جویں چاہیں گا۔ موڑلیں گا، تے سُکی ٹہنی اگ توں سوا سدھی نہیں ہووے گی۔

فرد

ہر اوہ بچہ جیہڑا استاد دی سختی نہیں ویکھدا اوہ زمانے والیاں توں ظلم جھلے گا۔ بادشاہ نوں فقہ دے عالم دی تدبیر دی خوبی تے اوہدے جواب دی تقریر پسند آئی۔ تے اوہنے کپڑیاں دا قیمتی جوڑا تے دولت بخشی تے اوہدے عُہدے دا مرتبہ اُچا کر دتا۔

کہانی

میں مغربی مُلکاں دے اک سکول ماسٹر نوں ویکھیا۔ جیہڑا غُصے بھرے چہرے والا کوڑی زبان والا بھیڑی عادت والا۔ لوکاں نوں ستان والا طبیعت دا کُنڈھ تے اینا ونیاوی چسکے خورسی کہ اوہنوں ویکھ کے مسلماناں دی زندگی تباہ ہوگئی سی۔ تے اوہدا قرآن مجید پڑھنا لوکاں دا دِل دُکھیا کردا سی۔

سارے پاکیزہ منڈے تے نابالغ کڑیاں اوہدے ظلمی ہتھ وچ قابو سن۔ نہ کسے نوں ہسن دی طاقت، نہ کُسکن دی جرأت۔ کدے کسے دیاں گوریاں گلھاں تے چپیڑ ماردا۔ کدی کسے دیاں بلوری پنیاں نوں شکنجے وچ کسدا۔ مُکدی گل اے کہ میں سُنیا ایں کجھ ساتھی استاداں نے اوہدے نفس دی بے ایمانی معلوم کرلئی او ہناں اوہنوں ماریا تے نکھا دتا۔ پھیر اوسے ویلے اوہدے سکول نوں اک اصلاح کرن والے نوں دے دتا، جیہڑا پارسا۔ سیانا، سلیم طبع والا نیک مردسی۔ لوڑوں بغیر گل نہیں سی کردا۔ کسے دا دل دکھان والی کوئی گل اوہدی زبانوں نہیں سی نکلدی۔

بچیاں دے دماغ وچوں پہلے استاد دا ڈر خوف نکل گیا تے دُوجے استادنوں او ہناں فرشتہ سیرت جاتا۔ او ہناں وچوں ہر اک شاگرد شیطان ہوگیا۔ اوہدی حلیمی دے وساہ تے او ہناں علم بھلا دتا تے اوسے طرحاں زیادہ سماں کھڈونیاں نال کھیڈن لئی اکٹھے بہ جاندے، تے ٹھیک نہ کیتیاں ہویاں پھٹیاں وی سراں تے توڑ دیندے۔

بیت

جدوں پیر کاریگر استاد شاگرداں نوں ذرا دُکھ نہ دیوے، تاں بچے بازار وچ رِچھڑے نچاندے پھردے نیں۔

دو ہفتیاں مگروں میں او سے مسیت ولّوں لنکھیا تے پہلے ای استادنوں ویکھیا۔ جنھوں لوکیں منا کے لے آئے سن تے اپنے تھاں تے بحال کر دتا سانیں میں دُکھی ہویا تے لاحول پڑھی کہ شیطان نوں دو جی واریں فرشتیاں دا معلّم کر دتا سانیں۔

اک دُنیا پھرے سیانے بڈھڑے نے ویکھیا تے ہس کے آکھیا

مثنوی

اک بادشاہ نے اپنا پُتر سکولے پایا۔ چاندی دی پھٹی اوہدی لچھے ماری تے اوس پھٹی دے سرے تے سونے نال لِکھ دتا۔ ''استاد دا ظلم پیو دی محبت نالوں افضل اے''

کہانی

اک نیک پاک دے مُنڈے نوں چاچکی ڈھیری ولّوں بے حد دولت ہتھ لگی تے او ہنے شرعی حدّ اں نوں توڑن والی زندگی شروع کر دتّی تے فضول خرچاں والے چالے پھڑ لئے۔ مُکدی گل اے کہ سارے منع کیتے گناہواں وچوں کوئی نہ رہ گیا۔ جیہڑا او ہنے نہ کیتا ہووے۔ کوئی نشہ نہیں، جیہڑا او ہنے نہ پیتا ہووے۔ اک واریں میں او ہنوں نصیحت کیتی۔ پُترا! آمدنی تے چلدا پانی اے تے خرچ پھرن والی چکی اے۔ مطلب ایہہ وے پئی چوکھا خرچ کرنا او سے شخص لئی منیا جاوے گا جیہڑا مقررّہ آمدنی رکھدا ہووے۔

قطعہ

جے تیری آمدنی نہیں اے، تے خرچ ہور ہولی کر۔ کیوں جو ملّاح لوک ایہہ گیت گاؤندے نیں جے پہاڑی علاقے وچ مینہ نہ ورھے تے دجلہ دریا اِکو سال وچ ای سکّی ندی بن جاوے۔ عقل تے ادب دے تقاضے سامنے رکھ۔ عارضی مسرّت والے بے مقصد کھیڈ چھڈ دے کہ جدوں دولت مُک جائی گی تاں ....

تنگی کٹیں گا۔ شرمندگی جھلیں گا۔ مُنڈے نے نشے تے موسیقی دی لذت پاروں ایہہ گلاں اپنے کنیں نہ پائیاں تے میرے آکھے تے اعتراض کیتے تے آکھیا۔ ہُن دے چھیتی مکّن والے سُکھ سکون نوں، آون والے دُکھ دے فکر نال مکدّر کرنا (ہُن دے رنگ وچ بھنگ پاونا) عقل وِنداں دی سوچ دے اُلٹ اے۔

مثنوی

دولت مرتبے تے نیک بختی دے مالک سختی دے ڈرتوں سختی کیوں جھلّن، اے دل ساڑن والیا یارا! جا جا کے خوشی کر آون والے کل داغم اج نہیں کھانا چاہیدا۔ بس کنّی نشے دی حالت اے میری کہ میں مردانگی دی عزّت والی کُرسی تے بیٹھا ہویاں تے جواں مردی دا گانا بنھیا ہویا اے تے میرے انعام داذکر لوکاں دیاں مُونہاں تے جاری اے۔

مثنوی

جیہڑا شخص سخاوت تے مہربانی وچ مشہور ہویا۔ اوہنوں درھماں نوں گھُٹ کے گنڈھ نہیں دینی چاہیدی۔ تیری نیکی داناں جدوں گلی کوچیوں باہر چلا گیا، اے ہُن تُونہہ کسے دا چہرہ ویکھ کے بوہا بند نہیں کرسکیں گا۔

میں ویکھیا کہ اوہ نصیحت قبول نہیں کردا تے میرا گرم ساہ اوہدے ٹھنڈے لوہے تے اثر نہیں کردا۔ میں اوہنوں نصیحت دینی بند کردتی تے میں اوہدی سنگت توں منہ پھیر لیا۔ سیانیاں دے قول تے عمل کیتا۔ جنھاں آکھیا ہویا اے۔

جو تیرا فرض اے تُونہہ پُہنچا دے جے اوہ نہ منّن تے پھیر تیری تے ذمہ داری کوئی نہیں۔

قطعہ

بھانویں تینوں پتہ اے کہ اوہ نہیں سُنن گے تُونہہ پھیر وی مت نصیحت وجھوں جو کجھ جاننا ایں اوہ آکھی جا۔

چھیتی ای انج ہووے گا کہ تُونہہ احمق غلط کارنوں دو پیراں تے ڈِگّا جیل وچ ویکھیں گا۔ لوکیں افسوس نال ہتھ ملن گے ہائے اساں دانش وند (سعدی) دی گل نہ سُنی ایتھوں تائیں کہ کجھ مدّت مگروں جہدا مینوں فکر سی اوہدے حال دی بدبختی نال میں اوہنوں ایس حال وچ ویکھیا کہ ٹاکی تے ٹاکی لا کے سیویں جاندا سی، تے بھورا بھورا اکٹھا کر دا پھر دا سی۔ اوہدے حال دی کمزوری پاروں میرا دل اکٹھا ہو گیا تے میں ایس کم وچ انسانیت نہ ویکھی کہ اجیہے حال وچ میں درویش دے زخم نوں نندیا کر کے چھلاں، تے اوہدے اُتے لون چھڑکاں۔ بس میں اپنے دل وچ آ کھیا۔

مثنوی

کمینہ دشمن مستی دی انتہا وچ اپنی تنگدستی دے دناں بارے سوچ وی نہیں سکدا۔ رُکھ بہار دے موسم وچ پھل کھلار دیندا اے تے سردیاں وچ لازمی طور تے پتیوں بغیر ہو جاندا اے۔

کھانی

اک بادشاہ نے اپنے پُتراں نوں کسے ادب سکھاؤ اتالیق دے سپرد کیتا تے آ کھیا ایہدی ایس طرح تربیت کرنا، جویں اپنا اک پُتر ہووے۔ اوس اتالیق نے اک سال اوہدے تے جتن کیتا۔ پر کِتے نہ پُنجا۔ تے اتالیق دے اپنے منڈے فضل تے بولی دی مٹھاس وچ چوٹی تے اپڑ گئے۔

بادشاہ نے دانش وند اتالیق دی پُچھ گچھ کیتی تے غصے دا اظہار فرمایا کہ تُونہہ میرے حکم دے خلاف کیتا اے۔ تے وفاداری نہیوں بجالیاندی۔ اتالیق ہوراں آ کھیا روئے زمین دے مالک دے علم عقل توں ایہہ امر لُکیا نہیں کہ تہاڈے منڈے تے میرے منڈیاں دی تربیت تے اکو جیہی اے پر طبیعتاں تے اکو جہیاں نہیں نا۔

قطعہ

بھانویں سونا تے چاندی کھاناں وچوں ای نکلدے نیں۔ پر ساریاں پتھراں وچ سونا تے چاندی نہیں ہوندی۔ سہیل ستارہ ساری دنیا تے ای چمکدا اے پر کسے تھاں نرم خوشبودار چمڑا پیدا کردا اے تے کسے تھاں عام دھسوڑی رہن دیندا اے۔

کھانی

انسانی تربیت کرن والے کسے بزرگ بارے میں سُنیا اے جیہڑا اپنے اک مریدنوں آکھدا پیا سی جویں کہ آدم جایاں دے دل دا تعلق روزی نال اے۔ جے روزی دین والے اللہ تعالیٰ نال ہوندا تے اوہدا مرتبہ فرشتیاں نالوں وی اگانہہ ودھ جاناسی۔

قطعہ

اوہنے تینوں اوس حال وچ وی نہیں بھلایا جدوں توں حیران پریشان کسے تھاں دفن کیتی ہوئی بند سیں۔ اوہنے تینوں روح، طبع، عقل احساس دتے تے حُسن۔ بولن دی طاقت، تے تدبیر سوچ تے ہوش دتا۔ تیری تلی تے دس اُنگلیاں ترتیب نال لائیاں۔ تیرے موڈھیاں تے دو بانہاں لا دتیاں۔ ہُن اے معمولی سدھر والیا! تُونہہ خیال کرنا ایں کہ اوہ تینوں روزی دینا بھلا دیوے گا۔

کھانی

میں اک بدّ وٹوں ویکھیا جیہڑا اپنے پُتراں نوں آکھ رہیا سی۔ پُتر اتینوں قیامت دے دن ایہہ پُچھیا جائے گا کہ تُونہہ کیہ سکھیا اے۔ تے ایہہ نہیں پُچھیا جاوے گا کہ تیرا خاندانی تعلق کہدے نال اے۔ مطلب ایہہ ہویا کہ تیرے کولوں پُچھن گے کہ تیرا ہُنر کیہ اے؟ تے ایہہ کوئی نہیں پچھے گا تیرا پیو کیہڑا اے؟ (اوتھے عملاں تے ہونے نی نبیڑے کسے نہیں تیری ذات پُچھنی)

قطعہ

مسلمان لوکیں کعبے دے کپڑے نوں چُمدے نیں۔ اوہ کپڑا ریشم دے کیڑے نال مشہور نہیں۔

کوئی کسے مقدس ہستی نال گجھ دن بہنی رکھے تے لازمی اے اوہدے وانگوں ای ہر من پیارا ہو جائے گا۔

کہانی

سیانے اپنیاں کتاباں وچ لکھدے نیں کہ ٹھوٹھے دی پیدائش عام مقررّہ روایتی طریقے نال نہیں ہوئی۔ جویں کہ دوجے جانداراں دی ہوئی اے۔ سگوں ٹھوٹھے تے ماں دیاں آندراں کھاندے نیں تے اوہدا ڈھڈ پاڑ کے تھلاں دا راہ پھڑ دے نیں۔ تے ایہہ کھلاں جیہڑیاں لوکیں ٹھوٹھیاں دے گھراں وچ ویکھدے نیں۔ ایہ تے اوہناں دی باقی رہی نشانی اے۔ اک واریں ایہو نکتہ میں اک بزرگ سامنے بیان کر رہیا ساں کہ میرا دل وی ایس گل دے سچ دی گواہی دیندا اے کہ اوس طرحاں توں سوا نہیں ہویا ہووے گا۔ ایہناں چھوٹے ہوندیاں اپنے ماپیاں نال ایہو سلوک کیتا اے۔ لازمی طور تے وڈے ہو کے وی انج ای قبولے تے پیارے جاندے نیں (جیہڑی اوہناں دی خاطر تواضع ہوندی اے اوہ تسی جاندے ای او)

قطعہ

اک پُتر نوں پیو نے وصیت کیتی۔ اے جوان مردا۔ میری ایہ مت لے لے، جس شخص نے اپنیاں نال وفا نہ کیتی اوہ کسے دانش وند سامنے وی دوست نہیں ہووے گا۔

مثال

لوکاں ٹھوٹھے کولوں پُچھیا کہ توں سردیاں وچ باہر کیوں نہیں آوندا اوہنے جواب دتا گرمیاں وچ میری کیہڑی عزت خاطر ہوندی اے کہ سردیاں وچ وی باہر آواں۔

کہانی

اک درویش دی گھر والی آسن سی، اوہدے حمل دی مدت پُج گئی تے درویش نوں ساری عمر بچہ نہیں سی ملیا ہویا۔ اوہنے آکھیا جے اللہ تعالیٰ مینوں پُتر بخشے تے ایس گودڑی توں سوا جیہڑی میں آپ پہنی ہوئی اے۔ باقی ہر شے جیہڑی میری ملکیت وچ اے درویشاں تے قربان کر دیاں گا.....

کرنا رب دا کہ مُنڈا ای ہویا۔ شرط مطابق درویشاں لئی دسترخوان وچھایا گیا تے کجھ سالاں مگروں جدوں میں سفرتوں پرتیا تے اوس دوست دے محلّیوں لنکھیا تے اوہدے حال دی وات لئی۔ لوکاں دسیا اوہ تے پولس والیاں دی حوالات اندر اے۔ میں پُچھیا ایہدا سبب کیہ اے۔ لوکاں دسیا کہ اوہدے پتر نے شراب پیتی، لڑائی جھگڑا کیتا تے کسے داخون وگایا تے پنڈوں نس گیا۔ پیونوں پتر پاروں ای گل وچ سنگلی تے پیراں وچ بھاریاں بیڑیاں پیاں نیں۔ میں دل وچ آکھیا ایسے بلانوں اوہنے اللہ تعالیٰ کولوں دعا کر کے منگیا ہویا اے۔

قطعہ

اے ہوش والے مرداجے آسن زنانیاں جمن ویلے سَپ ای جَن چھڈ دیاں تے اژدہا مُنڈے جمن نالوں عقل والے دے نزدیک ایہہ کم ودھیرا چنگا سی۔

کہانی

جدوں میں بچہ ہوندا ساں تے میں اک بزرگ کولوں بلوغت بارے پُچھیا۔ بزرگ دسیا کہ کتاباں وچ لکھیا ہویا اے کہ بالغ تن نشانیاں رکھدا اے۔ عمر پندرہ سال ہو جاوے۔ دُو جائستیاں ہویاں ای شیطانیا جاوے تے غسل واجب ہو جائے، تیجا کچھاں تے کُجھے تھاں تے وال آ جاون۔ پر حقیقت وچ بالغ دی اکو نشانی اے تے اوہ ای کافی اے اوہ جیہڑا اپنے نفس دے سوا دی قید نالوں اللہ تعالیٰ دی رضا وچ اگے نالوں ودھیرا ہو جاوے تے جیہڑے شخص وچ ایہہ گن موجود نہیں سچائی دے کھوجی اپنے خیال سیتی اوہنوں بالغاں وچ نہیں گِنّدے۔

قطعہ

پانی دی اک بند آدم جائے دی صورت تھی گئی۔ جنھوں چالیہ دِن رحم اندر قرار رہیا تے جے ایہنوں چالیہ سالاں دے نوں وی عقل تے ادب نہیں اے ایہنوں تحقیق وچ آدمی نہیں کہنا چاہیدا۔

قطعہ

گجھا احسان کرنا تے مہربانی کرنا ای انسانیت اے۔ ایس گوشت کھلڑی دے پُتلے نُوں آدمی نہ سمجھ بہیں۔ انسان ہوون لئی بندے دے اندر گُن ہونے چاہیدے نیں۔ نہیں تے شِنگرف تے زنگار دیاں رنگاں نال محلاں وچ بڑیاں صورتاں مورتاں بنایاں جاسکدیاں نیں۔ جدوں انسان وچ فضل تے احسان نہ ہووے پھیر آدمی وچ تے کندھ تے نبی مورت وچ کیہ فرق اے۔ دنیاوی اسباب نوں ہتھ وچ لیاونا کوئی ہُنر نہیں، کسے اک شخص دا دِل ہتھ وچ لے آجے لیا سکیں تے۔

کھانی

اک سال حج دے پیدل مسافراں وچ جھگڑا پے گیا سی تے دعا گو (شیخ سعدی) وی اوس پیدل قافلے وچ شامل سی۔ اساں ساریاں نیں اک دوجے دا سر مُنہ بھنن وچ کوئی کسر نہ چھڈی۔ لڑائی تے اخلاق دیاں حدّاں دی اُلنگھنا کر کے موقعے نال نیاں کیتا۔

میں اک اُوٹھ دے کجاوے وچ بیٹھے شخص نُوں ویکھیا جیہڑا اپنے دُوجے ساتھی نوں آکھ رہیا سی۔ بڑی حیرانی دی گل اے، پئی شطرنج دے میدان وچ ہاتھی دند دا بنیا پیادہ جدوں اپنی مقررہ حدٹپ جاندا اے تے اوہ فرزین (پیادے توں افضل ساؤنرد) ہو جاندا اے تے حج دے پیادے جدوں جنگل وا سراٹپ جاندے نیں تے اگے نالوں ہور بھراند ہو جاندے نیں۔

قطعہ

انساناں نوں ڈنگن والے اوس حاجی نوں جیہڑا خلقت دی کھلڑی دُکھ دے کے پاڑدا اے۔ میرے ولوں سُنیہا جا دئیں۔

کہ توں حاجی نہیں۔ حاجی تے تیرا اُوٹھ اے اوہ ایس لئی کہ وچارہ جھاڑیاں دے کنڈے کھاندا اے تے بھار چکّی جاندا اے۔

کہانی

اک حبشی غلام دا روگری (است بازی) دا کم سِکھ رہیا سی۔ اک سیانے نے اہنوں آکھیا۔ تیرا گھر ککھاں کانیاں دا بنیا ہویا اے تیرے لئی است بازی کھیڈ تے نہیں۔

بیت

جنا چر تینوں پتہ نہ لگ جائے کہ گل بالکل ٹھیک اے مونہوں نہ کڈھ، تے جنا چر تینوں پتہ نہ لگے کہ ایہدا جواب ٹھیک نہیں اے جواب نہ دے۔

کہانی

اک مُورکھ بندے نُوں اکھ پیڑ اُٹھی۔ اوہ سلوتری (ڈنگر ڈاکٹر) کول گیا کہ اوہدا کوئی اُپا کرے ڈنگر ڈاکٹر نے جو دوا دارو چوکھر ادیاں اکھاں وچ پاندا سی اوہدیاں اکھاں وچ وی چا گھتیا۔ مورکھ انھا ہو گیا۔ لوک نیاں لئی فیصلہ منصف کول لے گئے۔ منصف نے حکم دتا ڈاکٹر نوں کوئی جرمانہ نہیں جے ایہہ بے عقل کھوتا نہ ہوندا تاں سلوتری کول نہ جاندا۔ ایس گل دا سٹہ ایہہ ہے تاں جو تُو نہہ جان لئیں کہ ہر شخص جیہڑا نا تجربہ کار نُوں کسے وڈے کم دا حکم اختیار دیندا اے اوہدے کم کولوں جیہڑی شرمندگی اوہ اُٹھاندا اے اوہ عقل وناں دے خیال وچ علم عقل توں ہولی سمجھی جاندی اے۔

قطعہ

کوئی چاننے علم عقل والا ہوش مند کسے کمینے نُوں وڈی شان والا کم سپرد نہیں کردا۔ بوریاں اُنن والا بھانویں جُلاہا ای ہوندا اے لوک اوہنوں ریشم اُنن دے کارخانے وچ نہیں لے جاندے۔

کہانی

اماماں دے کسے وڈ کے دا پُتر مر گیا لوکاں اوہنوں پُچھیا کہ اوہدی قبر دے کتبے تے کیہ لکھیئے؟ اوہنے آکھیا قرآن مجید دیاں آیتاں دی قدر ایہدے توں ودھ اے۔۔۔

کہ اجیہی تھاں تے لکھنی جائز ہووے کیوں جو زمانہ دے گزرن نال گھس مٹ جاوے گی تے لوکیں اوہدے توں لنکھن گے تے کتے اوہدے تے پیشاب کرن گے جے لوکائی لوڑ ینڈی کوئی عبارت لکھنی جے تے ایہہ شعرای کافی ہووے گا۔

قطعہ

کدے خُدا انج کرداکہ باغ وچ ہر تھاں سبزہ اگدا تے میرا دل کنا خوش ہوندا۔ اے میرے دوست تُونہہ میری قبر کولوں لنگھ، تاں جو بہار دے موسم تائیں میری قبر دی مٹی تے گھاہ بوٹ اُگیا ویکھیں

کھانی

اک پرہیز گار بزرگ نعمتاں دے مالک کسے مالدار کولوں لنکھیا۔ جیہڑا اپنے غلام دے ہتھ پیر بنھ کے اوہنوں تسیہہ پیا دینداسی۔ تے بزرگ نے مالدار نوں آکھیا۔ پُترا! تیرے ورگی مخلوق نوں خدا تعالیٰ نے تیرے حکم دابندی وان بنایا ہویا اے۔ تے تینوں اوہدے اُتے فضیلت دتّی ہوئی اے۔ اللہ تعالیٰ دی نعمت دا شکر ادا کر، تے اوہدے اُتے اینا ظلم کرنا پسند نہ کر۔ کدھرے انج نہ ہو جائے کہ کل قیامت نوں اوہ تیرے توں بہتر ہو جاوے تے تینوں شرمسار ہونا پوے۔

مثنوی

غلام تے چوکھا غصّہ نہ کڈھ، اوہدے اُتے ظلم نہ کر، تے اوہدا دِل نہ دُکھا۔ تُونہہ اوہنوں دساں درھماں دا خریدیا ہویا اے۔ تُونہہ اوہنوں اپنی قدرت نال تے پیدا نہیں کیتا ہویا ایہہ دھونس، شیطانی دھوکھے، تے غصّہ کدوں تائیں؟ خداوند تعالیٰ تیرے توں کیہ وڈیرا اے سب توں وڈّا اے۔

اے غلاماں تے لونڈیاں دیا مالکا! اپنے حاکم دے حُکم نوں نہ بھلائیں۔ حدیث شریف وچ آیا اے کہ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا اے کہ قیامت والے دیہاڑے دی سب توں وڈی حسرت ایہہ ہووے گی جدوں نیک غلام نوں بہشت وچ لے جاون گے تے بدفعل زناہی گناہی آقا نوں دوزخ وچ۔

قطعہ

اوس غلام تے جیہڑا تیری نوکری وچ فرماں بردار اے اوہدے تے بے انت غصّہ نہ کڈھ تے کسے جذبے دی لوڑھ وچ ہوا دے گھوڑے نہ چڑھ بہیں کہ حساب والے دن اپنی بدنامی، بے عزتی ہووے گی کہ غلام آزاد پھرے، تے مالک زنجیراں وچ بدھا ہووے۔

کھانی

اک سال میں بلخ توں بامیان دے سفر تے ساں تے رستے وچ ڈاکوؤاں دا چوکھا خطرہ سی، اک جوان اگوائی لئی ساڈے نال ٹُر پیا۔ جوان اجیہا سر دھڑ دی بازی لان والا، تیرانداز، سپاہی بھلوان سی کہ دس طاقتور آدمی اوہدی کمان دا چلّہ نہیں سن چڑھا سکدے تے ساری دھرتی دے زور اور کُشتی وچ ایہدی کنڈ زمین تے نہیں سن لا سکدے۔ پر جویں کہ تُونہہ جاننا ایں اوہ امیر سی تے لاڈاں تے چھاواں دا پلیا سی نہ اوہنے جہان ویکھیا سی تے نہ سفر کیتا سی۔ بہادراں دے نقارے دی گرج اوہدے کناں تائیں نہیں سی اپڑی تے سواراں دی تلوار دی چمک نہیں سا سوڈھی ہوئی۔

شعر

اوہ دشمن دے ہتھ وس وچ بندی وان کدے نہیں سی ہویا، تے اوہدے دوالے تیراں دا مینہ کدے نہیں سی ورھیا۔

کرنا رب دا میں تے ایہہ جوان اک دوجے دے پچھے دوڑ رہے ساں اوہ ہر پرانی کندھ .....

جیہڑی اوہدے سامنے آوندی سی اپنے بانہہ بل نال ڈیگ دیندا سی۔

تے جیہڑے وی وڈے رُکھ نوں ویکھدا سی اپنے نوہاں دی طاقت نال جڑھوں پٹ لیندا سی تے گمان کردیاں آکھدا سی۔

بیت

ہاتھی کتھے وے جیہڑا کہ بھلوان دے بازو کندھے ویکھے۔ شیر کتھے وے جیہڑا بھلوان دی تلی تے نوہاں پنجے ویکھے؟

اسیں ایس حالت وچ ساں کہ دو ڈاکواں نے اِک چٹان پچھوں سر کڈھیا تے سانوں قتل کرن دا ارادہ کیتا اک دے ہتھ وچ ڈانگ سی، تے دوجے دی کچھ وچ اک مُنگلی سی۔ میں جوان نوں آکھیا ویکھدا کیہ ایں کہ دشمن سر تے ای۔

بیت

تیرے کول جیہڑی وی بہادری تے طاقت اے باہر کڈھ وکھا۔ کہ دشمن آپے چل کے قبر تائیں آ گیا اے۔ میں ویکھیا کہ جوان دے ہتھوں تیر کمان ڈِگ پیا اے تے ہڈیاں تے کانبا چھڑ پیا سو۔

فرد

ہر کوئی زرہ بکتر وِنھن والے تیر نال وال نوں نہیں چیر سکدا تے نہ جنگ بازاں دے حملے دے زور سامنے کھلو سکدا اے۔

میں ایدوں سوا ہور کوئی چارہ نہ ویکھیا کہ اساں سامان ہتھیار تے کپڑے اوتھے چھڈے تے جان بچا کے لے آئے۔

قطعہ

وڈیاں مُہماں وچ تجربہ کار بہادرنوں بھیج، جیہڑا بپھرے ہوئے شیر نوں وی کمند دے حلقے وچ پھسا لیاوے۔

جوان بھانویں طاقتور گردن والا تے ہاتھی دے سریر والا ہووے، جنگ وچ اوہ اپنے دشمن دے ڈر پاروں اپنے جوڑ تڑ والیند اا ے۔

جویں شرع دا مسئلہ شرعی دانش وند دے سامنے ای رکھیا جاندا اے۔ انج ای جنگی میدان وچ آزمائے مرد دے سامنے جنگ اوہدے علم وچ ہوندی اے۔

کھانی

میں اک مالدار دے پُتر نوں اپنے پیودی قبر دے اُتے بیٹھیاں ویکھیا۔ اوہ اک درویش بچے نال مناظرے وچ جڑیا ہویا سی کہ میرے پیودی قبر دا تعویذ بنیا ہویا اے۔ تے کتبہ رنگین اے تے فرش سنگ مرمر دا پایا ہویا اے تے اوہدے اندر فیروزے دیاں اِٹاں لائیاں ہویاں نیں۔ تیرے پیودی قبر تے کیہ رہ گیا اے؟ دو اٹاں اکٹھیاں کیتیاں ہویاں نیں اوہناں اُتے دو مُٹھاں مٹی کھلّری ہوئی! درویش بچے نے ایہہ سُنیا تے آکھیا جنّے چرنوں تیرا پیو ایہناں پتھراں تھلیوں اپنے آپ مساں ہلے ہی گا تے میرا پیو تے بہشت وچ اپڑ گیا ہووے گا۔

فرد

اوہ کھوتا جہدے اُتے ذرا گھٹ بھار رکھدے نیں اوہ بے شک اپنی چال ذرا سُکھیا رکھدا اے۔

قطعہ

درویش مرد جہنے فاقے دے ظلم دا بھار کھچیا۔ اوہ موت دے دروازے تائیں یقیناً ہولا پھُل ای آئیگا۔ تے اوہ جیہڑا حکومت وچ تے سُکھ دی نعمت وچ جیویا۔ ایس سارے کجھ دے ہوندیاں کوئی شک نہیں کہ اوہدی موت مشکل نال آئے گی۔ ساریاں حالاں وچ اوہ قیدی جیہڑا قیدوں نس جاندا اے اوہنوں اوس امیر نالوں ودھیریاں خوش سمجھو جیہڑا کہ پھڑیا جاندا اے۔

کھانی

میں کسے بزرگ کولوں ایس عربی حدیث پاک اَعْدیٰ عَدُوِّکَ نَفْسُکَ الَّتِیْ بَیْنَ جَنْبَیْکَ

''تیرا سب توں وڈا دشمن تیرا اوہ نفس اے جیہڑا تیرے دوہاں پہلواں وچ اے''
دے معنے پچے اوہنے جواب دتا۔ ہر اوہ شخص جہدے نال توں احسان کریں دوست بن جاندا اے۔ سوائے نفس دے کہ جہدی جنی وی سیوا کرو سگوں زیادہ مخالفت کردا اے۔

قطعہ

انسان گھٹ کھاون نال فرشتہ سیرت ہو جاندا اے تے جے ڈنگراں وانگوں کھاوے تے پتھر دی مانند ہو جاندا اے۔ جہدی مراد پوری کر دیو اوہ تہاڈا تابع فرمان ہو جاندا اے پر نفس ایس گل دا پابند نہیں۔ اوہدی خواہش پوری کری جاؤ سگوں ہور حکم کری جاندا اے۔

کہانی

امیری تے غریبی بارے سعدی دا اپنے مخالف فریق نال جھگڑا

میں اک محفل وچ اجیہا بندہ بیٹھیا ویکھیا جہدی صورت درویشاں ورگی سی پر اوہناں ورگے گُن نہیں سن اوہ برائیاں کرن لگا ہویا سی تے شکایتاں دا دفتر کھولیا ہویا سائو۔ اتے امیراں دے خلاف اوہناں دی برائی کرنی شروع کیتی ہوئی سا سو۔ اوہنے گل ایتھوں تائیں اپڑا دتی کہ درویش دا قدرت والا ہتھ بکھا پیا اے۔ تے امیراں دا عقیدت والا پیر ٹُکا پیا اے۔

بیت

دل دے سخیاں دے ہتھاں وچ درہم دے سکے نہیں ہوندے تے نعمت دے مالکاں کول سخاوت والا دل نہیں ہوندا۔

مینوں (جیہڑا کہ بزرگاں دی نعمت دا پلیا ہویا ہاں) ایہہ گل بڑی بھیڑی لگی میں آکھیا دوستا۔ امیر لوک مسکیناں دی آمدنی دا ذریعہ نیں تے کُٹھے بیٹھے درویشاں لئی گودام بھرو لے نیں تے ملن جُلن والیاں دا ارادہ پورا ہوون دا مقام .....

تے مسافراں لئی پناہ دی تھاں نیں تے دوجیاں دے سُکھ لئی آپ بھارا بھار چکن والے، کھانے ول ہتھ اودوں لیجاندے نیں جدوں اوہناں نال تعلق رکھن والے تے ماتحت کھالیندے نیں۔ تے ایہناں دیاں سخیاں والیاں خوبیاں داودھیا ہویا کنگالاں بڈھیاں ٹھیریاں، نیڑے دے رشتے داراں تے گوانڈھیاں نوں پہنچ جاندا اے۔

نظم

امیراں لئی وقف سُکھناں تے گھر سد کے کھانا کھلاون، زکوٰۃ فطرانہ، غلام آزاد کرن، حج دے موقع تے قربانی تے عید والی قربانی اے، تُونہہ اوہناں دے چنگے بھاگاں نوں کتھے اپڑنا اے کہ تُونہہ سو پریشانی سنے ایہناں دور کتاں توں سوا کجھ ادا نہیں کر سکدا۔ بھانویں سخاوت دی طاقت اے تے بھانویں سجدے پین دی طاقت اے۔ امیراں نوں ودھیریاں چنگیاں ملدیاں نیں۔ جے زکوٰۃ والا مال رکھدے نیں تے پاک کپڑے، سانبھیا ہویا سامان۔ سوچاں توں ویہلا دِل، فرماں برداری دی طاقت، پاکیزہ بُرکی وچ اے بندگی دا صحیح ہونا پاک لباس وچ، ظاہر اے کہ خالی معدے کِنّی طاقت آوے گی تے خالی ہتھوں کِنّا انسانی احسان تے بدھے پیریں کنی سیر تے بھکھے ہتھیں کِنی بھلائی ہوسکدی اے۔

قطعہ

جیہڑا صبح دا خرچ نہیں دِسدا ساری رات پریشان سوندا اے۔ کِیڑی اپنی خوراک گرمیاں وچ ای اکٹھی کرلیندی اے تاں جو اوہنوں سردیاں وچ فکراں توں ویہل ملے فکراں توں ویہل فاقے نال جوڑ نہیں کھاندا تے ہتھ دی تنگی وچ دلی اطمینان دا تصور نہیں بُجھدا۔ اک عشاء دی نماز

دی نیت بتھی کھلوتا اے تے دو جارات دے کھانے دی اڈیک وچ بیٹھا اے ایہہ دونویں اک دوجے نال کویں رل سکدے نیں۔

بیت

رزق روزی رکھن والا مالد اراللہ دی عبادت وچ رُجھیا ہویا اے جیہڑا رزق روزی ولّوں پریشان اے اوہدا دل وی پریشان اے (بندگی لئی دھیان ڈاکا اک پاسے چاہیدا اے)

بس اوہناں لوکاں دی عبادت ای قبولیت دے ودھیری نیڑے وے جیہڑے مطمئن تے حاضر نیں۔ نہ کہ پریشان تے دِلی دُبدھا والے۔ اوہ روزی دے وسیلے وی بنائی بیٹھے نیں تے عبادت دے وردان نوں مکمل کیتی بیٹھے نیں ہتھ کاروتے تے دل یار وتے۔ عرباں دا مقولہ اے میں اوس غریبی توں خدا دی پناہ منگدا ہاں جو مُنہ پرنے ڈیگ دیندی اے تے اوس بندے دے گوانڈھ توں جیہڑا محبت نہیں کردا۔ حدیث شریف وچ آیا اے کہ کنگالی دو ہاں جہاناں دی منہ کالک اے۔ اوہنے آکھیا ایہہ حدیث تے من لئی آپر اوہ نہیوں سُنیا، جو رسول کریم ﷺ نے فرمایا اے فقر میرے لئی فخر دا باعث اے۔ میں آکھیا چُپ ہو جا۔ جہان دے سردار علیہ السلام دا اشارہ اوس جماعت دے فقر ول اے جیہڑے رضا دے میدان دے ہیرو تے قضا دے تیر دے نشانے نیں۔ اوہ نہیں جیہڑے نیکاں دیاں گودڑیاں پہندے نیں تے روز ینے دے منگے ٹکڑے وچ کھاندے نیں۔

رباعی

ڈھول وانگوں اُچی آواز والیا، سفری کھانے دے بغیر ایتھوں جان لگیاں کیہ تدبیر کریں گا ۔ جے تُونہہ بہادر مرد ایں تاں لالچ والا منہ خلقت ولّوں موڑی رکھ۔ تے ہزار منکے والی تسبیح ہتھ تے نہ لھویٹی رکھ۔ جیہڑا درویش خدا دی پچھان نہیں رکھدا اوہ اونا چر آرام نہیں کر دا جتنا چر اوہ کفر دے انجام تائیں نہ اپڑ جائے کیوں جو قریب اے کہ فقر کفر بن جائے۔ مال دولت ہوون دے بغیر ایہہ منیا نہیں جا سکدا کہ اسیں ننگے نوں ڈھک سکیئے یا کسے

قیدی دی خلاصی لئی کئی اُتم جتن کر سکیئے ساڈی جنس دیاں پُتراں نوں اوہناں دے مرتبے تے کون اپڑ اندا اے۔ تے اوپر والا ہتھ تھلے والے ہتھ وانگوں کس طرحاں ہو سکدا اے؟ قرآن شریف وچ پڑھیا نہیوں کہ اللہ تعالیٰ بہشت والیاں دی نعمت بارے انج خبر دیندا اے۔ اُولٰٓئِکَ لَھُمْ رِزْقٌ مَّعْلُوْمٌ ○ ایہہ اوہ لوک نیں جنھاں دی روزی مقرر اے۔ (ق م۔ الصّٰفّٰت: ۴۱)

فرد

تریہایاں نوں سفنے وچ اکھ نال انج دکھائی دیندا اے کہ سارا جہان ای پانی دا چشمہ اے۔ جس حال وچ میں ایہہ گل آکھی، درویش دی طاقت دی واگ اوہدی برداشت ہتھوں چھُٹ گئی۔ اوہنے زبان دی تلوار کھچ لئی تے فصاحت دے گھوڑے نوں، بے شرمی دے میدان وچ دوڑایا تے آکھیا۔ توں اوہناں دے گُناں وچ چوکھا وادھا کیتا اے تے بے تکیاں گلاں کیتیاں نیں کہ وہم تصور کر دا اے کہ ایہوای تریاق نیں یا رزق دے گوداماں دیاں کنجیاں نیں ایہہ مُٹھ کو مُما نے مغرور اپنے آپ نوں بہت کجھ سمجھن والے، مال دولت کمان توں نفرت کرن والے، تے ثروت رُتبے دے فتنے دا شکار، جیہڑے سفارش توں سوا ہور کوئی گل نہیں کر دے تے کراہت توں سوا کجھ ویکھدے نہیں۔ عالم لوکاں نوں مانگت سمجھدے نیں تے فقیراں نوں بے سروپا ہون دا طعنہ مار دے نیں۔ اوس حال دے کارن جیہڑا کہ رکھدا نیں تے عزت مرتبے دے کارن جیہڑا کہ سمجھی بیٹھے نیں ساریاں توں اُچے بیٹھدے نیں۔ ایہناں نوں ایہہ خیال وی نہیں آوندا کہ اوہ کسے نوں کجھے ماری بیٹھے نیں۔ سیانیاں دے قول توں بے خبر نیں، جنھاں آکھیا ہویا اے کہ جیہڑا شخص وی بندگی وچ دو جیاں توں گھٹ اے تے نعمت وچ ودھا اے تے امیر دی شکل وچ اے۔ اوہ شکلوں تے امیر جاپدا اے پر حقیقت وچ کنگال اے۔

بیت

جے کوئی ہنروں وانجیا مال پاروں کسے سیانے اُتے ہنکار کرے۔ بھانویں اوہ عنبر دی گاں ای بنیا پھرے۔ توں اوہنوں کھوتی دی ''کوئی'' تھاں ای سمجھ۔ میں اوہنوں آکھیا ایہناں لوکاں دی نندیا نہ کر جیہڑے سخاوت دے مالک نیں۔

اوہنے جواب دتا توں غلط آکھیا اے کیوں جے اوہ دولت دے غلام نیں۔ کیہ فائدہ اوہ بہار دے مہینے دے بدل نیں پروسدے نہیں۔ تے اوہ سورج دی اکھ نیں پر کسے شخص تے چمکدے نہیں۔ تے اوہ قابلیت دے گھوڑے تے سوار نیں پر گھوڑا ٹور دے نہیں۔ اللہ واسطے اک قدم وی اگانہہ نہیں پُندے۔ تے اک درھم وی احسان تے تکلف باجھوں نہیں دیندے۔ محنت کر کے مال اکٹھا کردے نیں۔ شوم پُنے نال بچائی رکھدے نیں تے حسرت نال سانبھ چھڈ دے نیں۔ جویں کہ وڈیاں آکھیا ہویا اے۔ شوم دی مٹی وچ دبی دولت اودوں باہر نکلدی اے جدوں اوہ آپ مٹی وچ رل جاندا اے۔

شعر

کوئی شخص دُکھ جھل کے جتن نال دولت اکٹھی کردا اے۔ تے دوجا شخص آوندا اے تے کِسے دُکھ جھلے تے جتن کیتے بغیر ای اڈا چھڈ دا اے میں اوہنوں جواب دتا۔ دولت دیاں مالکاں دی کنجوسی بارے تُونہہ صرف اپنی گدائی پاروں ای واقف ہویا ایں نہیں تے جیہڑا شخص طمع چھڈ دیوے اوہدا سخی تے شوم ہونا اکو جیہا دِسدا اے۔ گھسوئی ای جاندی اے کہ سونا کیہڑا اے۔ تے مانگت ای جاندا اے کہ شوم کیہڑا اے۔ اوہنے آکھیا میں ایہہ گلاں تجربے نال آکھ رہیاں کہ اوہ ڈیوڑھی اُتے ڈیوڑھی بان رکھدے نیں۔ بڑے چیڑھے بندے ایس کم تے لاندے نیں تاں جو اپنے عزیزاں نُوں ملن نہ دین۔ تے نیک بندیاں تے تمیز والیاں دے سینے تے سختی دا ہتھ رکھن تے آکھن پئی ''میاں صاحب گھر نہیں جے۔''

تے اوہناں حقیقت وچ سچ ای آکھیا ہوندا اے۔

بیت

جنھاں وچ کوئی عقل، ہمت، تدبیر تے رائے نہیں ہوندی اوہناں دے بخشی، منشی نے ٹھیک ای آکھیا ہوندا اے کہ کوئی انسان دی گھر نہیں ہے گا۔

شیخ سعدی آکھیا ایہدے مگروں جدوں اوہ آس وند مانگتاں دے ہتھوں تنگ آجاندے نیں تے اوہناں دیاں درخواستاں توں روون ہاکے ہو جاندے نیں تے عقل لئی محال اے کہ جدوں تھلاں دی ریت موتی بن جاوے تاں ای مانگتاں دی اکھ رجدی اے۔

شعر

لالچیاں دی اکھ دنیاوی نعمتاں نال نہیں بھردی جویں کہ کھوہ تریل نال نہیں بھر سکدا۔ جتھے توں اکھاں دی سختی تے تلخی جھلے ہوئے نوں ویکھیں گا اوہ حرص پاروں اپنے آپ نوں خوفناک کم وچ پائے گا تے اگلے جہان دی سزا توں نہیں ڈرے گا۔ تے حلال حرام دی پچھان نہیں رکھے گا۔

قطعہ

کسے کتے نوں جے کوئی ڈھیم وی سر تے مارے تے اوہ خوشی نال اُچھلے گا ہڈی آئی اے۔ تے جے دو بندیاں نے موڈھے اُتے اِک لاش چکی ہووے تاں کمینی طبع والا سمجھے گا کہ دسترخوان چکی آوندے نیں۔

پر دنیا والا اللہ تعالیٰ دی مہربانی دی اکھ نال حلال دا دھیان رکھدا اے تے حرام توں بچیا رہندا اے۔

نجے انج ای سوچ لئے کہ میں ایس موضوع تے تقریر نہیں کردتی تے اپنے بیان تے دلیل نہیں لے آندی۔ میں تیرے توں نیاں دی آس رکھناں کہ تُونہہ ہمیشہ ویکھیا ہووے گا کہ دھوکے باز دیاں مُشکاں کسیاں ہوندیاں نیں۔

تے مانگت جیلے بیٹھا ہوندا اے یا کسے بے گناہ دا پردہ پھٹیا ہوندا اے یا پہونچے نالوں کسے دی تلی کٹی ہوئی ہوندی اے۔ ایہہ سارے کم ناداری دی وجہ توں نیں۔ شیر بہادراں نوں لوڑ دے ماریاں، سنھ وچوں پھڑیا گیا تے اوہدے گٹے وُتّے گئے تے ایہہ وی شک پیندا اے کسے درویش کولوں نفس امارہ کوئی مراد منگے جدوں اوہدے کول پاک دامنی دی طاقت نہ ہووے گناہ دی مصیبت وچ پھس جاوے کیوں جو ڈھڈ تے جنے جنانی دی شرم والی تھاں اک وار اک بطنوں دو جوڑے بچے جمے ہوئے نیں۔ جدوں تائیں کہ ایہناں وچوں کوئی اک اپنی تھاں تے وے دو جاوی اپنے پیراں تے قائم اے۔ میں سُنیا اے کہ اک درویش نوں امرد منڈے نال بدفعلی کردیاں ویکھیو نیں۔ اوہ اینا کُو شرمسار ہویا اوہنوں پتھر ول دا خوف سی۔ اوہنے آکھیا اے مسلمانو! جنانی کرن دی میری واہ کوئی نہیں۔ تے صبر کرن دی طاقت نہیں۔ میں کراں کیہ؟ اسلام وچ شادیوں بغیر چھڑے رہن دا حکم نہیں تے اوہ سارے وسیلے جیہڑے اندر لے دے اطمینان تے کھلوت لئی مالداراں نوں سوکھے لبھ جاندے نیں۔ اوہناں وچوں اک ایہہ وے کہ ہر رات اک سوہنی معشوق لچھے مار لیندے نیں تے ہر دِنے اک نڈھا سروں پھڑ لیندے نیں جدوں چمکیلی صبح نوں اوہدے گورے ہتھ دل تے، تے ٹہلدے سرودے پیر اوہدی شرمندگی پاروں چکڑ گارے وچ ہوندے نیں۔

بیت

اپنے عاشقاں دے خون لئی اپنے پنجے اندر گھسیڑ دتے سُو اوہنے ہتھاں دے نہواں نوں خون نال عنابی کر دتا اے۔

ایہہ کم محال اے پئی چہرے دے حسن دے ہوندیاں ہویاں منع کیتے کماں دے نیڑے جاوے تے تباہی دی طاقت نوں مار مُکا دیوے۔

شعر

پر جیہڑا بہشتی حور لے بھجیا تے لُٹ لئیو سواوہ غنیمت دے مال وچ آیاں لونڈیاں ول کدوں دھیان کرے گا۔

شعر

جس شخص دے سامنے اوہدی سدھر سیتی تازہ کھجوراں ہوون ایہہ کھجوراں اوہنوں انگور دے گُچھیاں تے پتھر ول کرن توں بے نیاز کر دین گیاں۔

چوکھے کنگال لوک اپنی پاک دامنی دا پلا گناہ نال لبیڑ لیندے نیں تے بھکھے روٹی لے بھجدے نیں۔

بیت

جدوں پاڑ کھان والا کتا گوشت پالوے۔تاں اوہ ایہہ نہیں پُچھدا کہ ایہہ گوشت صالحؒ دی اوٹھنی دا اے یا دجال دے کھوتے دا۔

ستر وچ بیٹھے لوکاں دی کنّی تعداد غریبی پاروں فساد دے عین وچکار ڈِگ پئی اے تے عزت والے ناموس نوں بدنامی دی ہوا وچ اُڈا چھڈیا نیں۔

فرد

بھکھ لگی دی حالت نال پرہیز دی طاقت نہیں رہ جاندی۔کنگالی تقوے وے ہتھوں واگاں کھوہ لیندی اے۔ تے اوہ جیہڑا اٹونہہ آکھیا اے کہ مالدار مسکیناں ولّوں اپنے بوہے بند کر لیندے نیں۔حاتم طائی دی تے تھلیں جنگلیں ڈیرا لائی بیٹھا سی۔جے اوہ شہر دا وسنیک ہوندا تے اوہدے کولوں مانگتان دے رولے گولے دا کوئی اُپانہیں سی ہونا۔تے اوہناں حاتم دے کپڑے پھٹی پھٹی کر دینے سن جویں کہ میرے دیوان طیبات وچ آیا اے۔

شعر

میرے دروازے ولّوں نہ ویکھوتاں جو دوجے دی آس نہ رکھن کہ ثواب والے کم نوں مانگتاں دے ہتھ نہیں دتا جاسکدا۔آخر کار اوہناں نوں جھڑکنا ای پیندا اے۔

اوہ آکھن لگا کہ میں مالداراں دی حالت تے رحم نہیں کردا میں آکھیا سگوں تُونہہ اوہناں دے مال تے سڑدا کیوں ایں۔ اسیں ایس گل وچ اک دوجے نال پھسے ہوئے ساں۔ شطرنج دا ہر پیادہ جیہڑا اوہ چلدا سی میں اوہنوں بچاون لئی جتن کردا ساں۔ تے ہر شاہ جنھوں اوہ بُلاندا سی میں اوہنوں فرزین وچ لکالیندا ساں۔ ایتھوں تائیں کہ اوہ ہمت دے کھیسے دی نقدی ہار گیا تے دلیلاں دے ترکش دے سارے تیر سُٹ بیٹھا۔

قطعہ

خبردار کسے دی فصاحت دے حملے توں کدی ڈھال نہ سُٹ بہیں، کیوں جو اوہدے کول مانگویں ودھیک لفظاں توں سوا کجھ وی نہیں ہوندا۔

معرفت تے دین اختیار کر کیوں جو تنگ بندی کرن والا شاعر دروازے تے ای ہتھیار سُٹ دیندا اے۔ اوہدے قلعے وچ کوئی لشکری وی ہے نہیں آخر کار اوہدے کول کوئی دلیل نہ رہی تے میں اوہنوں ذلیل کر دتا۔ اوہنے ظُلم دا ہتھ کھلار دتا تے بے ہودہ گلاں کرنیاں شروع کر دتیاں۔ تے جاہلاں دا طریقہ ایہہ وے کہ جدوں دلیل وچ مخالف نالوں کمزور رہ جاندے نیں اودوں دشمنی دا سلسلہ ہلا دیندے نیں۔ جدوں ابراہیمؑ دا پیو آزر بُت گھڑ وا اپنے پُتر نال دلیل نال پورا نہ اُتریا تے لڑائی لئی اُٹھ کھلو تا لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ " جے تُونہہ باز نہ آیوں تاں میں تینوں پتھر مار مار کے مار دیاں گا۔" (ق م سورۃ مریم آیت ۴۶)

اوہنے مینوں گالھاں دتیاں تے میں وی اوہنوں پھکڑ تولے اوہنے میرا گریبان پاڑ دتا میں اوہدی ٹھوڈی بھن دتی۔

قطعہ

لڑائی وچ اسیں دونویں بیٹھ اُتے ہو گئے۔ لوکیں ساڈے پچھے دوڑ دے تے ہسدے پھردے سن۔ ساڈے کہن تے سنن نال سارے جہان دیاں حیرانی دیاں اُنگلاں دنداں تے سن۔

مکدی گل اے کہ اسیں ایس گل دا مقدمہ قاضی دی کچہری لے گئے تے عدلیہ دے سرکاری فیصلے تے راضی ہو گئے۔ تاں جو مسلماناں دا حاکم کوئی بہتری ڈھونڈے تے مالداراں تے درویشاں وچ کوئی فرق بیان کرے۔ جدوں قاضی نے ساڈی حالت ویکھی تے ساڈی بحث سُن لئی اپنا سر سوچاں دی جھولی وچ سٹ دتو سُو۔ تھوڑے چر پچھوں سر اُتانہہ چکیوس سُو تے آکھیو سو تُونہہ جنّے مالداراں دی تعریف کیتی اے تے درویشاں اُتے سختی کرن نوں جائز سمجھیا ای جان لے کہ ہر تھاں جتھے پھُل ہوندا اے۔ کنڈا وی ہوندا اے۔ نشے نال خماری وی ہوندی اے تے خزانے دے سر تے سپ راکھی کردا اے تے او تھے جتھے بادشاہاں لائق موتی ہوندا اے بندے کھانا مگر مچھ وی ہوندا اے۔ دنیاوی زندگی دے سوا دلئی اجل داڈنگ پچھے لگا رہندا اے۔ (ایہہ زندگی نیش زنبور دا اے۔۔۔ ہیر وارث) تے جنت دیاں نعمتاں لئی مکروہ چیزاں دی دیوار ساڈے سامنے وے۔

بیت

جے کر دوست اپنے طالب نوں مارے تاں دشمن اوس دا کیہ وگاڑ سکدا اے۔ خزانہ تے سپ۔ پھُل تے کنڈے خوشی تے غم نال نال ای ہوندے نیں۔

تُونہہ ویکھیا نہیں کہ باغ وچ بید مشک وی ہے تے سُکی لکڑ وی ہے۔ ایسے طرحاں مالداراں دی جماعت وچ شکر ادا کرن والے وی نیں تے ناشکرے وی۔ درویشاں دی جماعت وچ صابر لوک وی نیں تے تنگ دل وی ہین۔

شعر

جے بارش دا ہر قطرہ موتی بن جاندا تاں بازار اوہناں نال کوڈیاں وانگوں بھر جانے سن۔ درویش سیرت مالدار تے مالداراں والی سدھر سوچ رکھن والے درویش اللہ تعالیٰ دے نیڑے رہن والے نیں۔ تے مالداراں وچوں سب توں وڈا اوہ اے جیہڑا درویشاں دا غم کھاوے تے درویشاں وچوں سب توں چنگا اوہ اے۔

جیہڑا مالدارنوں اُکا ہی ککھ نہ سمجھے وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ط'' تے جیہڑا اللہ تعالیٰ تے بھروسا رکھدا اے اللہ تعالیٰ اوہدے لئی کافی ہوندا اے۔'' (ق م الطلاق:۳)

پھیر قاضی صاحب نے اپنے غصّے دا رُخ میرے ولّوں ہٹا کے درویش ول کرلیا تے آکھیا۔ تُونہہ آکھیا سی مالدارلوک منع کیتے کمّاں وچ لگے ہوئے تے کھیل کُد وچ مست نیں۔ پر ہاں جی کجھ اجیہے اوس گُن والے وی نیں۔ جیہڑا اُتساں بیان کیتا اے۔ گھٹ سدّھر والے نعمت دا انکار کرن والے نا شکرے جیہڑے لے جاندے نیں تے رکھ چھڈ دے نیں نہ آپ کھاندے نیں، تے نہ کسے نوں دیندے نیں۔ تے جے مثال دے طور تے بارش نہ ورھے۔ انھیری جہان نوں چُک لوے تاں اپنی طاقت دے بھروسے تے درویشاں دے دُکھ ولّوں نہیں پُچھدے تے خدا تعالیٰ کولوں نہیں ڈردے۔

شعر

جے کوئی ہور ہتھ دی تنگی توں ہلاک ہوگیا اے۔ میرے کول تے ہے، بطخ نوں ہڑھ دا کیہ ڈرا اے۔

شعر

اُوٹھ دے کجاوے وچ بہت ساریاں اجیہیاں سواریاں نیں جنھاں بھوں کے پچھا نہہ نہیں ویکھیا کہ ریت دے ٹِلّیاں وچ کیہڑا پھسیا پیا اے۔

فرد

کمینے لوک جدوں اپنی گودڑی باہر لے جاندے نیں تے آکھدے نیں سانوں کیہ فکر اے؟ بھاویں ساری دنیا مرجائے کجھ ایس طرح دے لوک وی ہین جیہڑے تُونہہ سُنے نیں تے کجھ لوک نعمت دا دسترخوان وچھا کے سخاوت دا ہتھ کھُلا کری بیٹھے نیں۔ تے نیک نامی تے مغفرت دے رتبے موان نیں۔ تے عادل دی تائید کرن والے فاتح بادشاہ، انسانی نسل دیاں واگاں دے مالک۔

اسلامی دین دیاں سرحداں دے حامی ۔ حضرت سلیمان دے ملک دے وارث، زمانے دے بادشاہواں وچوں سب توں وڈے، عادل، دین تے دنیا وچ کامیابی پان والے، اتابک ابوبکر بن سعد زنگی (اللہ اوہناں دا زمانہ ہمیشہ رکھے تے اوہناں دے جھنڈے سدا اُچّے رہن) دی کچہری دے غلاماں وانگوں، دنیا تے آخرت دے مالک نیں۔

قطعہ

پیووی پُتر تے اجیہی مہربانی نہیں کردا جیہڑی تیرے سخی ہتھ نے آدم دی اولاد نال کیتی اے۔

جدوں خدا تعالیٰ نے چاہیا کہ ساری دنیا نوں معافی دے دیوے تاں تینوں اپنی رحمت نال جہان دا بادشاہ بنایا۔

جدوں قاضی نے گل ایس حد تائیں پہنچا دتی تے مبالغے دا گھوڑا ساڈے قیاس دیاں حداں وی پار کر گیا۔ عدالت دے فیصلے دے مطابق اساں اپنی رضامندی دے دتی تے جو کجھ پہلاں گزر چکا سی اوہدے توں درگزر کرلیا تے اک دوجے دا بدلہ دین مگروں خاطر تواضع کرن دا طریقہ پھڑ لیا تے پچھلیاں گلّاں نوں مٹان لئی اک دوجے دے قدم تے قدم رکھے تے اک دوجے دے سر تے چہرے وی چمے تے اپنی گل ایہناں دو بیتاں تے مکائی۔

قطعہ

اے درویش! تُوں نہہ زمانے دے گیڑ توں شکایت نہ کر، توں بدنصیب ایں جے تُوں نہہ ایسے ای طریقے تے مرجاویں۔

اے مالدارا جدوں تیرا دل تے ہتھ کامیاب نیں۔ آپ کھا، تے دوجیاں نوں ونڈ دے کیوں جو تُوں نہہ دنیا تے آخرت دوہنویں ای لے چلیا ایں۔

اٹھواں باب

چاریاری دے طور طریقیاں بارے

دانائی

مال عُمر سُکھ آسودگی حاصل کرن لئی اے تے عمر مال اکٹھا کرن لئی نہیں ملی۔

کسے عقل وندنوں لوکاں پُچھیا کہ بختاور کیہڑا شخص اے تے بد بخت کیہ شے دے؟

اوہنے آکھیا بختاور اوہ اے جیہڑا آپ کھا گیا، تے خدادی راہ وچ بیج وی گیا تے بد بخت اوہ اے جیہڑا آپ مر گیا تے لوکاں لئی چھڈ گیا۔

شعر

اوس کمینے دی نماز جنازہ نہ پڑھ کہ جنتھے ککھ نہیں کیتا۔ جنتھے ساری عمر مال حاصل کرن دے خیال وچ لنگھائی، تے آپ وی نہ کھادا۔

دانائی

حضرت موسیٰؑ نے قارون نوں نصیحت کیتی لوکاں نال بھلائی کرو۔ جویں اللہ تعالیٰ نے تہاڈے نال بھلائی کیتی اے، اوہنے نہ سُنیا تُونہہ تے اوہدی اخیر بارے سُن ای لیا اے۔

قطعہ

اوس شخص نے جنتے درھم تے دینار نال نیکی اکٹھی نہیں کیتی۔ آخر کار خدا نے اوہدا سر درھم تے دینار دے ڈھیر وچ کر دتا (ٹاکرا کرو قارون دا حشر) جے تُونہہ چاہنا ایں دنیاوی دولت توں فائدہ اُٹھاویں تُونہہ لوکاں نال کرم کر، جویں خدا نے تیرے نال کرم کیتا سی۔

عرب لوکاں دا اکھان اے۔ سخاوت کر، تے احسان نہ جتا، ایس لئی کہ ایہد افائدہ تیرے ول ای مڑ آوے گا۔

قطعہ

کرم دے رُکھ دی جتھے وی جڑھ لگی۔ اوہدی شاخ اسمان توں لنگھ گئی۔ سگوں اوہدے توں وی اُچی گئی۔

جے توں آس رکھنائیں کہ اوہدا پھل کھاویں گا تے احسان جتا کے درخت دے پیراں تے آرا نہ رکھ۔

قطعہ

خدا دا شکر کر کہ اوہنے تینوں نیکی دی توفیق دتی تینوں اوہنے اپنے انعام تے فضل توں معطل نہیں کر چھڈیا۔

تُونہہ احسان نہ جتا کہ بادشاہ دی نوکری کر رہیا ایں اوہدے وَلّوں احسان من کہ اوہنے تینوں نوکری تے رکھیا ہویا اے۔

دانائی

دو شخصاں نے فضول دُکھ اٹھایا اے تے بے فائدہ جتن کیتا اے۔ اک اوہ جنّے جمع تے کیتا، پر کھادا نہیں تے دوجا اوہ جہنے لوکاں نوں سِکھایا پر آپ عمل نہ کیتا۔

مثنوی

علم جناوی ودھ پڑھ لو۔ جے تہاڈے وچ اوس علم دا عمل نہیں تے تسی حالے نادان ای او۔ بے عملا شخص نہ سچ دا نیار یا بنیا نہ ای دانش وند۔ بس اک چوکھرا اے جہدے اُتے کجھ کتاباں لدیاں ہویاں نیں اوس تھوتھے مغز والے کھوتے نوں کیہ علم تے خبر اے کہ اوہدے اُتے بالن لدیا اے یا کہ کوئی بھارا انسائیکلوپیڈیا اے۔

دانائی

علم دِین نوں پالن لئی اے نہ کہ دنیاوی فائدے اٹھاون لئی

شعر

جس شخص نے اپنی پرہیز گاری علم تے دنیاوی سواداں توں بچنا، وبیچ کھادا، اوہنے اپنا کھلواڑا اکٹھا تے کرلیا مگروں بالکل ساڑ چھڈیا۔

مت نصیحت

پرہیز گاری وَلّوں وانجیا عالم اوس اُنّے وانگوں اے، جہنے لوکاں نوں راہ دکھاون لئی ہتھ وچ مشعل پھڑی ہووے کہ اوہدے توں ہدایت حاصل کیتی جاندی اے پر اوہ ہدایت حاصل نہیں کردا۔

بیت

جس شخص نے اپنی عمر بے فائدہ ای بازی تے لا دتی اے اوہنے کجھ خریدیا نہیں پر سنہری سکے اُنج ای سُٹ آیا اے۔

مَت

مُلک دانش وناں نال ای سوہنا لگدا اے۔ تے دین باعمل پرہیز گاراں نال ای ٹیسی تے اپڑدا اے۔ بادشاہ لوک عقل وناں دی نصیحت دے عقل وناں نالوں ودھیرے محتاج ہوندے نیں۔

جنے کہ عقل وند بادشاہاں دی سنگت توں۔

قطعہ

اے بادشاہ جے تُونہہ میرے کولوں مَت نصیحت دی گل سنیں، ساری کتاب وچ ایہدے نالوں چنگی ہور کوئی نصیحت نہیوں، عقل وند توں سوا ہور کسے نوں عملداری کرن دا حکم نہ دیویں بھانویں سرکاری عُہدیاں وچ پھسنا عقل وند دا کم نہیں۔

دانائی

تِن چیزاں پائیدار نہیں رہندیاں۔ بیوپار وچ لاہیوں بغیر مال، بحث توں بغیر علم، کڑیالے والی لگاموں بغیر مُلک دی واگ۔

قطعہ

کسے ویلے مہربانی نال گل کرنا، خاطر تواضع کرنا تے احسان مروت کرنا کِسے دل نوں قبولیت دی کمند وچ پھاہن لئی ضروری ہوندے نیں۔ کسے ہور ویلے سخت غصّے نال گل کرن دی لوڑ ہوندی اے جویں کدے کدے مصری دے۔ سوکجے وی اوتھے اونے کم نہیں آوندے جنا کواک تُتا کم آجاندا اے۔

دانائی

بداں تے رحم کرنا نیکاں تے ظلم کرنا ہووے گا۔ تے ظالماں نوں معاف کردینا درویش لوکاں اُتے ظُلم ہووے گا۔

بیت

جدوں تُونہہ کسے باطن دی کھوٹ والے دی پالنا کریں تے اوہدی ہلاشیری کریں اوہ خبیث تیرے طفیل ای گناہ کردا ای تے تُونہہ اوس گناہ وچ برابر دا بھائیوال ایں۔

مت نصیحت

بادشاہاں دی دوستی بچیاں دی چنگی آواز تے وساہ نہیں کیتا جاسکدا کیوں جو پہلی تے کسے (شکی) خیال نال وی دشمنی وچ بدل جاندی اے تے دوجی اک سفنے دے نال ای بدل جاندی اے۔

شعر

ہزار دوست والے محبوب یعنی بادشاہ نوں دل نہ دئیں تے جے دینا وی آ، تے ایس دل نوں جدائی سہن دی عادت پالیں۔

مت نصیحت

ہر اوہ بھیت جیہڑا تُو نہہ سانبھ کے رکھیا ہویا اے دوستاں دے اگے ظاہر نہ کر۔ بھانویں دوست کِنّا وی مخلص ہووے نہ جانئے اوہ کیہڑے ویلے دشمن ہو جاوے تے ہر تکلیف جیہڑی توں پہنچا سکنا ایں اوہ دشمن نوں وی نہ پہنچا ہوسکدا اے کہ کسے ویلے اوہ دوست بن جائے۔

مت نصیحت

جس بھیت نوں لکایا رکھنا چاہنا ایں کسے شخص اگے وی ظاہر نہ کر بھانویں دوست ای ہووے کیوں جو خاص کر کے اوس دوست دے وی اگے دوست ہوون گے۔ ایسے طرحاں ای دوستاں دا سلسلہ جُڑیا ہووے گا۔

قطعہ

اپنے دل وچ چھپی گل نوں کسے اگے کہنا تے نال ای آکھنا کہ اگے نہ دسیں ایہدے نالوں تے چپ ای چنگی اے۔

عقل وندا! پانی نوں چشمے دے مونہہیں توں بند کری رکھ کہ جدوں چشمہ بھر گیا پھیر ندی نہیوں تھمّی جا سکنی۔

فرد

اوہ گل جیہڑی بھرے اجلاس وچ نہیں آکھی جاسکدی اوہ پوشیدہ طور تے وی نہیں کہنی چاہیدی۔

دانائی

ماڑا دشمن جیہڑا تابعداری وچ آ جاوے تے دوستی ظاہر کرے، اوہدا مقصد ایہدے توں سوا کجھ نہیں ہوندا کہ اوہ طاقت ور دشمن ہو جاوے۔ لوک تے آکھدے نیں دوستاں دی دوستی داوی کوئی وساہ نہیں تاں دشمناں دی چاپلوسی توں کیہ حاصل ہووے گا۔ تے جیہڑا وی چھوٹے دشمن نوں حقیر گِنڈا اے اوہ انج اے جیہڑا تھوڑی جنی اگ نوں بے معنی سمجھدا ہووے۔

قطعہ

اج ای جانوں مار دے جدوں ماریا جاسکدا ای کیوں جو اگ جدوں اَتّی ہوئی تے اوہنے جہان ساڑ دتا۔

دشمن جیہڑا تیر نال وٹھیا جاسکدا اے اوہنوں اینا موقع نہ دیو کہ اوہ کمان دا چلہ چڑھا لے۔

دانائی

دو دشمناں دے وچ گل انج کرو، جے اوہ دوست وی بن جاون تاں تُونہہ شرمندہ نہ تھیویں۔

بیت

دو شخصاں دے درمیان جنگ اگ وانگوں اے تے بد بخت چغلخور اگ لئی بالن ڈھون والا اے۔ ایہہ تے اوہ دونویں دوبارہ صُلح کر کے دل خوش کرلیندے نیں تے اوہ چغلخور وچولا اُتّے نصیباں والا تے شرمندہ رہ جاندا اے۔ دو شخصاں وچکار اگ بال دینا تے آپ وی وچ سڑ جانا کوئی عقل وندی تے نہیں۔

اُتلے وانگوں ہور بیت

دوستاں نال گل کردیاں ہولی گل کرتاں جو خون پین والا دشمن کِتے سُن ای نہ لئے۔ دیوار دے سامنے تُونہہ جو کجھ بول رہیاں ایں اوہدا وی ہوش رکھ کتے کندھ دے پچھے وی کوئی کن نہ ہووے۔

دانائی

جیہڑا شخص دشمناں نال صلح کرلیندا اے اپنے دوستاں دے دُکھ دا مُڈھ بنھدا اے۔

شعر

عقل وندا اوس دوست توں ہتھ دھو چھڈ جیہڑا تیرے دشمناں نال وی اُٹھ بیٹھدا اے۔

مت نصیحت

جدوں تُونہہ کوئی نواں کم شروع کرن لگیں اوہ کم سہیڑیں جیہڑا تیرے لئی دکھوں بغیر ثابت ہووے۔

شعر

لوکاں نال چھیتی سمجھ آون والی سوکھی گل کر مشکل نہ کر جیہڑا تیرے نال امن وچ راضی اے اوہدے نال جنگ نہ لبھدا پھر۔

دانائی

جے کم روپے پیسے نال ای نکل آوَندا ہووے تاں جان خطرے وچ نہیں پاوَنی چاہیدی۔ عرباں دا اکھان اے ''تلوار سب توں آخری تدبیر اے۔''

شعر

جدوں کسے شخص دا ہتھ ساریاں حیلیاں وَلوں ناکام رہ گیا۔ تاں اوہدے لئی تلوار دا دستہ پھڑنا حلال اے۔

دانائی

دشمن دی عاجزی تے ترس نہ کر۔ جے کر اوہ کجھ کر سکدا تے اوہنے تینوں نہیں سی بخشنا۔

بیت

جدوں توں اپنے دشمن نوں ماڑیاں ویکھیں تاں اپنی مُچھ مروڑ کے شیخی نہ مار، ہر ہڈی وچ مِکھ ہوندی اے تے ہر لباس وچ اک کِنّد والا ہٹّا مرد ہوندا اے۔

دانائی

ہر شخص جیہڑا بدکارنوں مار دیندا اے خلقت نوں اوہدی مصیبت توں چھڑا دیندا اے تے اوہنوں خدا تعالیٰ دے عذاب توں

قطعہ

ترس کر کے معاف کر دینا اچھی گل اے پر خلقت نوں دُکھ پہنچاون والے دے پھٹاں تے مرہم نہ رکھ۔ جنھے سپ تے ترس کھادا اے اوہنے نہیں جانیا کہ اوہنے آدم جایاں تے ظلم کیتا اے۔

دانائی

دشمن وَلوں دتی نصیحت قبول کرنا غلطی اے پر اوہدی نصیحت سُن لینا جائز اے جے توں اوہدی نصیحت دے الٹ کم کریں گا تاں ایہہ بالکل ٹھیک ہوسی۔

مثنوی

جو کجھ دشمن آکھدا اے کہ اوہ کر۔ ایہدے توں بچ نہیں تے تُو نہہ افسوس نال پلّاں تے دو ہتھڑ ماریں گا۔

جے دشمن تینوں تیر ورگا سدھا راہ وکھاوے توں اوہدے توں مڑ جاتے کھبے ہتھ والا راہ پھڑ لے۔

مت نصیحت

جدوں ودھ غصہ کرنا دہشت پیدا کردا اے تے بے موقع شفقت خوف رعب گوا دیندی اے نہ اپنی سختی کر، کہ لوک تیرے توں رج جاون نہ اپنی نرمی کر کہ تیرا ڈر بھسولتھ جاوے۔

تن بیت

۱۔ سختی تے نرمی رلی ملی ای چنگی اے کیوں جو فصد کھولن والا جراح وی اے، تے مرہم پٹی کرن والا وی۔

۲۔ سختی عقل وندا نوں اگے نہیں لے جان دیندی نہ اپنی نرمی ای چاہیدی اے۔ جیہڑی اپنی قدر ای تھلے ڈیگ دیوے۔

۳۔ بندہ اپنی ذات نوں اُچیاں ودھا کے نہ رکھے نہ ای اکو وار اپنے آپ نوں ذلت دے سپرد کر دیوے۔

نظم

اک جوان نے اپنے پیونوں آکھیا اے عقل وندا! مینوں بزرگاں والی کوئی مت دے اوہنے اگوں آکھیا۔ بھل مانسی کر پر اینی نہیں کہ تیز دنداں والا بگھیاڑ تیرے تے غالب آجاوے۔

دانائی

دو شخص ملک تے دین دے ویری نیں۔ جھلن سہن دی طاقت توں وانجیا بادشاہ، تے بے علم پرہیزگار۔

شعر

اللہ کرکے اوہ بادشاہ ملک دے سر تے ویلے دا حاکم نہ رہے، جیہڑا خدا دا تابع فرمان، غلام نہ ہووے۔

مت نصیحت

بادشاہ نوں چاہیدا اے کہ دشمناں تے اینا غصہ نہ چڑھائے کہ اوہدے دوستاں نوں وی اوہدے تے وساہ نہ رہ جائے۔ غصے دی اگ پہلاں تے غصہ کڈھن والے تے پیندی اے پھیر مگروں اوس دے شعلے اوہدے ویری تائیں .....

پہنچن تے بھانویں نہ پہنچن

مثنوی

خاکوں جنمے آدم زادے نوں نہیں چاہیدا کہ اوہ ہنکار غصہ تے خسرودے کسے خزانے نوں اپنے خیال وچ لیاوے۔

ایس غصے تے غرور سنے میں تینوں نہیں سمجھدا کہ توں اگ توں بنیائیں کہ مٹی توں۔

قطعہ

میں شہر بیلقان دی سرزمین تے اک عبادت گزار کول اپڑیا۔ میں آکھیا حضور مینوں اپنی تربیت نال جہالت دے گندتوں پاک کرو۔ اوہناں آکھیا عقل وندا! تُونہہ اپنے آپ نوں مٹی وانگوں سہن جھلن والا بناچھڈ، یا جو کجھ پڑھیا ای اوہ سارا مٹی تھلے ای دب دے۔

دانائی

اک بھیڑی عادت والا اک دشمن نفس دے ہتھ وس وچ قید اے کہ اوہ جتھے وی جاندا اے اوہدی سزا دے پنجے وچوں چھٹکارا نہیں پاندا۔

بیت

اک بھیڑی عادت والا کسے بلا دے ہتھوں بچن لئی آسمان تے وی اپڑ جاوے تاں وی اوہ اپنی بھیڑی عادت دے ہتھوں مصیبت وچ ای پھسیا رہے گا۔

دانائی

جدوں تُونہہ ویکھیں کہ دشمن دی فوج وچ دُھپھیڑ پے گئی اے تُونہہ اپنے من وچ دھیرج رکھ تے جے دشمن دی فوج اکٹھی ہو جاوے تاں پریشانی نال سوچیں پے جا۔

قطعہ

جدوں تُونہہ ویکھیں کہ میرے دشمناں دے وچ جنگ ہو رہی اے، جا جا کے دوستاں وچ سکون نال بہ جا۔ تے جے تُونہہ ویکھیں کہ میرے دشمن آپس وچ اک سُرنیں۔ چلہ کمان وچ چڑھاتے قلعے تے پتھر لے جا (جنگ دی تیاری کر)

دانائی

دشمن جدوں سارے چارے کر کے وی بے چارہ ہو جاندا اے۔ تاں اوہ دوستی دی زنجیر ہلاؤندا اے اوس ویلے اوہ دوستی نال اوہ کم کر جاندا اے۔ جیہڑا کوئی دشمن وی نہیں کر سکدا۔ سپ دی سری دشمن دے ہتھوں کٹوا۔ کہ ایہہ کم دوخوبیاں وچوں کسے اک توں خالی نہیں ہووے گا۔ جے دشمن غالب آ گیا تُونہہ سپ مار چھڈیا، تے جے سپ غالب آیا تاں تُونہہ دشمن توں چھٹکارا پا گیوں۔

فرد

جنگ دے دن وچ توں ماڑے دشمن توں بے فکرانہ ہوویں کیوں جو ماڑا دشمن وی جدوں جان توں دِل چُک لیندا اے تے شیر دا بھیجا کڈھ لیندا اے۔

دانائی

جیہڑی خبر تُونہہ جانیں کہ دِل دُکھائے گی اوہنوں سُناؤنوں چُپ ای رہوتاں جو کوئی ہور لیا سناوے۔

فرد

نی بُلبلے! بہار دی خوشخبری تُونہہ لیا تے بھیڑی خبر منحوس اُلّو لئی رہن دے۔

نکتہ

بادشاہ نوں کسے شخص دی خیانت بارے جانو نہ کر۔ سوائے اوس ویلے دے جدوں تینوں یقین ہووے کہ پوری طرحاں من لے گا۔ نہیں تے تونہہ آپ اپنی ہلاکت داجتن کریں گا۔

مثنوی

گل کرن دا ارادہ اوس ویلے کر جدوں تُونہہ ویکھ لئیں کہ میری گل دا اثر ہووے گا۔ انسان دی ذات وچ گل کرن داجج بڑے کمال دی شے وے۔ تُونہہ بول کے اپنے آپ نوں ادھورا نہ کرلئیں۔

مت نصیحت

جیہڑا شخص اپنے مشورے نوں بالکل ٹھیک تے اٹل سمجھدا اے اوہ حالے آپ نصیحت مشورے لین دا محتاج اے۔

مت نصیحت

ویری توں دھوکھا نہ کھاتے جس گاون والے دی جعلی تعریف نہ خرید کہ اوہنے تاں ریاکاری دا جال وچھایا ہویا اے۔

تے اوہنے لوبھ دا پلّا کھلا ریا ہویا اے۔

نصیحت

مُورکھ نوں تعریف چنگی لگدی اے۔ جویں کہ ذبح کیتے ہوئے جانورنوں اوہدی ران وچ اک پُھوک موٹا کر وکھاندی اے۔

قطعہ

بچ کے رہیں، شاعر دا جس قصیدہ نہ سُنیں کیوں جو اوہ تیرے ولّوں تھوڑا جیہا فائدہ لینا چاہیدا اے۔
جے اک دن تُو نہہ اوہدی مراد پوری نہ کیتی۔ تے اوہ تیرے دوسو گُنا عیب گنوا دے گا۔

دانائی

جِنا چر کوئی شخص تقریر کلام کرن والے دا عیب نہ کڈھ لے اوہدے کلام وچوں نیکی بہتری قبول نہ کرے۔

شعر

مور کھ وے واہ واہ کرن نال یا تیرے اپنے گمان سیتی۔ اپنے کلام دی خوبی تے مغرور نہ ہو۔

دانائی

ساریاں نوں ای اپنی عقل ٹیسی تے اپڑی دسدی اے تے اپنا پُتر سوہنا دِسدا اے۔

نظم

اک یہودی تے مسلمان مناظرہ پئے کر دے سن اوہناں دے جھگڑے توں مینوں انج ہاسا آیا۔ مسلمان نے طنز نال آکھیا جے میری ایہہ دستاویز سند لکھت صحیح نہ ہووے تے یا اللہ مینوں یہودی کر کے ماریں۔ یہودی نے آکھیا میں توریت دی قسم کھا کے آکھناں جے میری گل جھوٹھ ہووے تاں میں تہاڈے ورگا مسلمان ای ہوواں۔ جے ساری زمین دی پدھر توں عقل مُک مِٹ جاوے تاں پھیر وی کسے شخص نے اپنے تے ایہہ شک نہیں کرنا کہ اوہ نادان اے۔

دانائی

دس آدمی اک دسترخوان تے کھا لیندے نیں تے دو کتے اک مُردار تے مِل کے

گزارا نہیں کر دے۔ لالچی اک جہان لے کے وی بھکھا اے تے تھوڑے تے ای صبر کرن والا اِک روٹی نال ای رج رہندا اے سیانیاں آکھیا ہویا اے تھوڑے تے ای صبر کرن والی درویشی، پونجی والی مالداری نالوں بہتر اے۔

شعر

بھیڑی آندر اک رُکھی روٹی نال وی بھر جاندی اے تے ساری تے لالچ دی اکھ، ساری دھرتی دی نعمت نال وی نہیں بھر دی۔

مثنوی

جدوں پیو نے اپنی عمر دی مدّت ختم کرلئی۔ تاں اوہنے مینوں اک نصیحت کیتی تے گزر گیا۔ کام بھکھ شہوت اگ ای ایہدے توں بچیں اپنے اُتے دوزخ دی اگ تیز نہ کریں۔ تُونہہ اوس اگ وچ سڑن دی طاقت نہیں رکھیں گا تُونہہ اج ای اوس اگ تے صبر دا پانی سُٹ۔

نصیحت

جیہڑا شخص کُجھ کرسکن دی حالت وچ نیکی نہیں کردا، کجھ نہ کرسکن دی حالت وچ سختی ویکھدا اے۔

شعر

لوکاں نوں دُکھ دیون والے توں ودھیرا بدنصیب کوئی نہیں، کیوں جو مصیبت دے دن کوئی وی شخص اوہدا مددگار نہیں ہوندا۔

دانائی

جیہڑی شے چھیتی مل جائے گی اوہ دیر تائیں نہیں ٹکے گی۔

قطعہ

میں سُنیا ایں کہ چین دے علاقے وچ چالھیاں سالاں وچ چینی دا پیالہ بنالیندے نیں تے مردشت شہر وچ اک دیہاڑی وچ سو پیالے، لازمی طور تے اوہناں دا مُل وی ویکھ لئیں گا۔

قطعہ

چوچا آنڈیوں باہر آوندا اے تے روز دی خوراک منگن لگ پیندا اے۔ تے آدمی دا حمد ابچہ، دانائی، عقل تمیز نہیں رکھدا۔ اوہ جیہڑا کہ اچانک ای کوئی چیز بن بہندا اے۔ کسے مرتبے نوں نہیں اپڑدا تے ایہہ انسانی شان تے وڈیائی ساریاں توں اگے لنگھ گئی اے۔ شیشہ تے تینوں ہر تھاں لبھے گا ایس لئی اوہدی کوئی قدر نہیں تے لعل مشکل نال ہتھ آوندا اے۔ ایس پاروں اوہ مہنگا اے۔

دانائی

کم صبر کیتیاں ای نکلدے نیں، تے کالھی کرن والا سر پرنے ڈگ پیندا اے۔

مثنوی

میں تھلاں وچ اپنی اکھیں ویکھیا اے کہ کالھی ٹُرن والیاں نالوں ہولی ٹُرن والے اگے لنگھ جاندے نیں ہوا نال گلاں کرن والا گھوڑا دوڑتوں تھک کے پچھلے ساتھیاں نوں اڈیکدا رہندا اے تے اُوٹھی اُوٹھ نوں اوسے طرحاں ہولی ہولی چلاندا رہندا اے۔

مت نصیحت

بے وقوف لئی چُپ توں چنگا کجھ نہیں، جے ایہہ بہتری اوہ جان لیندا تے بے وقوف نہ رہندا۔

قطعہ

جدوں تیرے پلّے ہور کوئی کمال نہیں تاں اوہدے نالوں چنگا ایہہ وے کہ تُو نہہ اپنی زبان نوں منہ وچ سنبھال کے رکھیں۔ آدمی نوں زبان ای رسوا کردی اے تے تھوتھے اخروٹ نوں اوہدا ہولا پن بے قدرا کروا دیندا اے۔

تن بیت

اک کھوتے نوں اک مورکھ تعلیم پیا دیندا سی۔ دونویں سانجھی محبت نال لگا تار جتن کردے سن اک سیانے ویکھ کے آکھیا مورکھا ایہہ کیہ جتن کر رہیا ایں؟ ایس جنوں وچ مندا بولن والیاں دی ملامت توں ڈر

چوکھروی کدی تیرے توں بولنا سکھے نیں؟ تُونہہ ای اوہناں توں چُپ رہنا سکھ لے۔

اتلے بیت وانگوں ہور بیت

جیہڑا شخص جواب دین لگیاں ذرا سوچ توں کم نہیں لیندا اوہدا جواب چوکھیرا غلط ای ہوندا اے۔ یا تُونہہ ہوش والے بندیاں وانگوں سجا پھبا کے گل کر، یا پھر چوکھراں وانگوں چُپ بہ رہو۔

مت نصیحت

جیہڑا شخص اپنے توں ودھیرے دانا نال ایس لئی آپ لڑائی کرے، کہ لوک اوہنوں دانا سمجھن لوک سمجھ لیندے نیں کہ اوہ ای مُور کھا اے۔

فرد

جدوں تیرے توں بہتر شخص گل کرن لئی آ گیا، بھانویں تُونہہ جاندا وی ہووی تاں اوہدی گل تے اعتراض نہ کر۔

دانائی

جیہڑا شخص بداں نال بیٹھدا اے نیکی کتھوں ویکھے گا؟

بیت

جے فرشتہ جن نال بیٹھے گا تاں اوہدے کولوں دہشت خیانت تے مکر فریب ای سکھے گا۔ تُونہہ بداں کولوں بدی دے سوا ہور کیہ سکھیں گا۔ گھیاڑاں وی کدے کھلڑیاں سیون دا کم کیتا اے۔

مت نصیحت

لوکاں دے بے عیب ظاہر نہ کر کیوں جو تُونہہ اوہناں نوں خاص کر کے بدنام کریں گا۔ تے اپنے آپ نوں وی بھروسے جوگا نہیں رکھیں گا۔

مت نصیحت

جس شخص نے علم پڑھیا تے عمل نہ کیتا، اوہ اوہدے ورگا اے، جیہنے داناں نال ہل واہیا پر بی نہ کھلا ریا۔ بے دلے بندے کولوں بندگی نہیں ہوسکدی۔ ذخیرہ کرن والے مال لئی تھوتھے کھولڑ نہیں چاہیدے

زبان دا چالاک ہر شخص معاملے دا وی کھرا نہیں ہوندا۔

بیت

بہت ساریاں سرو قد جاپن والیاں بیبیاں، جیہڑیاں چادر تھلے ہوندیاں نیں جدوں ٹونہہ اوہناں دی چادر چکیں تے اوہ ماں دی ماں ورگیاں پھاپھاں ہوندیاں نیں۔

دانائی

جے ساریاں راتاں شب قدر ہوندیاں تاں شب قدر دی کیہ قدر رہ جانی سی۔

شعر

جے سارے پتھر بدخشانی لعل ہوندے پھیر لعل تے پتھر دی قیمت اکو جئی ہونی سی۔

دانائی

ہر شخص جیہڑا شکلوں سوہنا ایں اوہدے اندر سوہنی سیرت نہیں ہوندی کم تے ضمیر نال ہوندے نیں۔ کھلڑی نال نہیں۔

قطعہ

انسان دیاں ظاہری خصلتاں اک دن وچ پچھاتیاں جاندیاں نیں کہ ایہدے علماں دا درجہ کتھوں تائیں اپڑیا ہویا اے۔ پر اوہدے باطن دلوں مطمئن نہ ہوویں تے دھوکھا نہ کھاویں کہ باطن دا کھوٹ کئی سالاں وچ وی معلوم نہیں ہوندا۔

مت نصیحت

جیہڑا شخص بزرگاں نال لڑدا اے اوہ اپنی رت ڈولھدا اے۔

قطعہ

اپنے آپ نوں بزرگ سمجھنائیں؟ سیانے ٹھیک ای آکھدے نیں کے بھینگے نوں اک دے دو دو دسدے نیں۔ تونہہ جیہڑا کہ بھیڈ ونال ٹکر بازی کرنا ایں چھیتی ای اپنا متھا بھجا ویکھیں گا۔

دانائی

شیر نال پنجہ لڑانا تے ننگی تلوار تے مکہ مارنا سمجھداراں دا کم نہیں۔

بیت

نشے وچ مست نال جنگ تے زوراوری نہ کراوہدے پنجے دے نوہنہ سامنے وی اپنے ہتھ بغل وچ رکھ لے۔

مت نصیحت

ماڑا بندہ جیہڑا تگڑے نال دلیری وکھائے اوہ اپنے مرن وچ دشمن دا دوست اے (ایویں مفت دا قتل تگڑے دے ذمے پے جاندا اے)

قطعہ

لاڈاں دے پلے وچ اینی طاقت کتھے کہ اوہ جنگجو آں دے قتل لئی جاوے سُست بانہواں والا بندہ اپنی جہالت پاروں ای لوہے دے پنجے والے مرد نال پنجہ لڑاندا اے۔

دانائی

جیہڑا شخص کسے دی مت نہیں سُنداوہ خلقت دی لعنت پھنک سنن دا ارادہ رکھدا اے۔

شعر

جدوں تیرے کناں وچ نصیحت نہیں آوندی تے جے میں تینوں جھڑک جھب کراں تے چُپ رہیں۔

دانائی

بے ہُنرے بندے ہنر والیاں نوں ساڑے پاروں ویکھ نہیں سکدے جویں کہ آوارہ کتے شکاری کتے نوں بھونک کے شُغل لالیندے نیں تے سامنا نہیں کر سکدے۔ یعنی جدوں کوئی ہنر وچ کمینہ کسے نال پورا نہیں اتر داتے اپنے من دے کھوٹ پاروں اوہدی بریائی ڈھونڈن لگ پیندا اے۔

بیت

جس حاسد دا ہتھ نہ اپڑ دا ہووے اوہ ہر طریقے نال پٹھ پچھے بُریائی کرے گا۔ کیوں جو اوہدی بولن والی زبان مقابلے وچ گنگی ہو جاندی اے۔

دانائی

جے کر ڈھڈ دا انھیر نہ ہوندا تاں کوئی پنچھی شکاری دے جال وچ نہ پھسدا۔ سگوں شکاری آپ وی جال نہ وچھاندا

بیت

ساڈا ڈھڈ ای ہتھاں دی کڑی تے پیراں دی بیڑی اے۔ ڈھڈ دا غلام شاید کوئی کوئی ای اللہ تعالیٰ دی عبادت کر دا ہووے گا۔

مت نصیحت

سیانے لوک دیر نال کھاندے نیں تے عبادت گزار اڈھا ڈھڈ بھر کے چھڈ دیندے نیں۔ پرہیز گار لوک جیون دے آخری ساہ دی رکاوٹ تائیں تے جوان لوک دستر خوان دے چُک لین تائیں تے بڈھڑے پسینہ آ جاون تائیں پر قلندر لوک اینا کھاندے نیں کہ معدے وچ ساہ لین لئی تھاں باقی نہیں رہ جاندی۔ تے دستر خوان تے کسے شخص دی روزی باقی نہیں رہ جاندی۔

شعر

ڈھڈ دی ہتھکڑی دا قیدی دوراتیں نیند نہیں لیندا۔ اک رات معدے دی سختی توں، تے دو جی رات بھکھ دی آفت پاروں۔

دانائی

عورتاں نال صلاح مشورہ کرنا تباہی اے، تے فسادی لوکاں نال سخاوت کرنا گناہ اے۔

شعر

تیز دنداں والے چیتے تے رحم کرنا بھیڑاں اُتے ظلم کرنا ہووے گا۔

دانائی

جس شخص دے سامنے دشمن آ جاوے جے اوہ اوہنوں جانوں نہ مارے تے اوہ اپنا ای دشمن ہووے گا۔

بیت

پتھر ہتھ وچ پھڑیا اے تے سپ پتھر دے سر تے وے، ایس صورت وچ سوچیں پینا، تے دیر لانا گھٹیا ذہانت والے دا کم ہووے گا۔ اک ٹولے نے ایس بہتری دے خلاف ویکھیا اے اوہناں آکھیا اے کہ قیدیاں نوں جانوں مارن وچ سوچیں پینا (دیر لاونا) زیادہ مناسب اے۔ اوہ ایس لئی کہ اختیار باقی رہ جاندا اے۔ مار وی سکنے ہاں تے چھڈ یا وی جا سکدا اے۔

جے بے سوچیاں مار دتا گیا تے ہوسکدا اے کہ بہتری والی صورت ختم ہو جائے تے اوس غلطی دا پورا اُپاء ناممکن ہو جاوے۔

مثنوی

زندہ شخص نوں بے جان کر دینا بڑا سوکھا اے تے مردے نوں دوبارہ زندہ نہیں کیتا جاسکدا۔ تیر مارن والے لئی، عقل دی شرط اے کیوں جو کمانوں چھٹا تیر واپس تے نہیں آسکدا ناں۔

دانائی

جے کسے سیانے دا جاہلاں نال واہ پیا ہووے تاں اونہوں چاہیدا اے کہ عزت کران دی آس نہ رکھے تے جے کوئی جاہل زبان دے چُرچرے پن وچ سیانے تے غالب آ جاوے تے ایہہ کوئی اچرج گل نہیں کیوں جو اوہ اک پتھر اے جیہڑا ہیرے نوں توڑ رہیا اے۔

بیت

جے کسے کاں نال اکو پنجرے وچ بند بُلبُل دا ساہ گھُٹیا جاوے تاں کوئی اچرج گل نہیں۔

قطعہ

جے کوئی کمال والا شخص کسے بدمعاش کولوں کوئی ظلم سختی ویکھدا اے اوہ ہرگز اپنے دل نوں دُکھ نہ دیوے تے غمگین وی نہ ہووے۔ بداصلے دا پتھر جے ہُنر والے دا پیالا توڑ دیندا اے تاں نہ ای پتھر دی قیمت ودھدی اے تے نہ ای سونے دی قدر گھٹدی اے۔

دانائی

جے کوئی عقل وند کمینیاں دی جماعت وچ گل نہ کر سکے، تاں حیران نہ ہوئیں۔ کیوں جو سُرنگی دی آواز ڈھول دی آواز دے غلبے نال پوری نہیں آسکدی۔ تے عبیر دی خوشبو، تھوم دی بدبو کولوں تھک کے پچھے رہ جاندی اے۔

مثنوی

جاہل نے اُچی آواز نال گردن اُچی کرلئی کیوں جو اوہنے دانا شخص نوں بے شرمی نال ڈیگ دتا سی۔

جاہل نہیں جاندا کہ حجازی نغمہ غازی دے ڈھول دی آواز توں دب جاندا اے۔

دانائی

ہیرا جے چکڑ وچ ڈگ پوے تاں اوہ اصل پاروں او سے طرحاں ای عمدہ رہے گا۔ تے جے انھیری دا گھٹا اسمان تائیں وی اپڑ جاوے تاں اوہوای کمینہ گھٹا اے۔ بے تربیتی قابلیت اُتے افسوس اے تے نا قابل دی تربیت وی ضائع جاندی اے۔ کیوں جواگ اک اعلیٰ جوہر اے تے اگ توں بنی بھُبل دی اُچی شے نال تعلق رکھدی اے۔ پر ایس پاروں کہ بھُبل اپنی ذات وچ کوئی ہنر نہیں رکھدی ایس لئی خاک دے برابر اے جدوں کہ شکر دی قیمت گنے پاروں نہیں سگوں ایہہ خصوصیت اوہدی اپنی ذات وچ موجود اے۔

مثنوی

ایس لئی پئی حضرت نوح دے پُتر کنعان دی طبیعت وچ کوئی ہنر کمال نہیں سی، نرے پیغمبر جایا ہوون نے اوہدی کوئی قدر نہیں ودھائی۔ جے تُونہہ اپنے وچ جوہر نہیں رکھدا تاں کوئی ہُنر ای وکھا۔ پھُل کنڈے وچوں ای اے تے حضرت ابراہیمؑ آزر دے گھر ای سن۔

دانائی

کستوری اوہ اے جیہڑی آپ اپنی خوشبو کھلار دے، نہ کہ عطّار اوہدے کُن گاوے، دانا جدوں عطّار دے ڈبّے وانگوں اے اوہ چُپ کیتا اے تے ہنر وکھاون والا اے تے نادان غازی دے ڈھول وانگوں اُچی آواز والا اے پر وچوں خالی اے۔

قطعہ

جاہلاں وچ پھسیا اک عالم، اوہدے بارے سچے دوستاں نے اک مثال دتی اے اوہ اک محبوب اے پر انھیاں وچ پھسیا تے اک قرآن مجید دا اے جیہڑا اکافراں دے آتش کدے وچ پیا اے۔

مت نصیحت

انجھے اک دوست نوں جیہڑا اک عمر وچ قابو آؤندا اے ایہہ نہیں چاہیدا کہ اوہنوں اک دم وچ دُکھ دے کے ناراض کر لیا جاوے۔

بیت

اک پتھر جیہڑا کئی سالاں وچ لعل دا ٹکڑا ہو جاندا اے اونہوں ہرگز اک ساہ وچ پتھر نال نہ توڑیں۔

دانائی

عقل نفس دے ہتھ وچ اِنج قیدی اے جویں کوئی عاجز مرد بگھیاڑ خو والی رنّ دے قابو آیا ہووے۔

شعر

جس گھر وچوں زنانی دی اُچّی آواز باہر نکلدی اے خوشی دا دروازہ اوس گھر تے بند سمجھ۔

مت نصیحت

کسے قوت توں بغیر کوئی عقیدہ نظریہ مکر تے جادو اے۔ تے کسے عقیدے نظریئے توں بغیر قوت جہالت تے پاگل پن اے۔

شعر

سب توں پہلاں تمیز، تدبیر تے عقل چاہیدی اے۔ تے پھیر مُلک چاہیدا اے کیوں جو بے وقوف جاہل دی دولت تے مُلک خدا نال جنگ کرن دا سلحہ اے۔

دانائی

سخی بہادر اوہ اے جو آپ کھاوے تے دوجیاں نوں وی دیوے اوہ اوس عبادت گزار نالوں چنگا اے جیہڑا لے جاوے تے رکھ چھڈے۔

نصیحت

جو شخص وی نفسانی بھکھ نوں خلقت وچ مقبول ہوون لئی چھڈ بیٹھا ہووے اوہ حلال شہوت نوں چھڈ کے حرام شہوت وچ پے گیا جے۔

شعر

اوہ عبادت گزار بندہ جیہڑا اللہ دی رضا لئی گُٹھ مل کے نہیں بہ رہندا اے اوہ وچارہ روشن ضمیر نہیں اوہ دل دے اُتّے شیشے وچ کیہ ویکھے؟

دانائی

تھوڑا تھوڑا چوکھا ہو جاندا اے تے قطرہ قطرہ ہڑھ بن جاندا اے یعنی اوہ جیہڑا قوت نہیں رکھدا چھوٹے چھوٹے کنکر سانبھی رکھدا اے تاں جو موقع ملن تے دشمن دے دماغ وچّوں تکبر دا اُبال باہر کڈھ دیوے۔

شعر

جدوں قطرے نال قطرہ جُڑدا اے تے دریا بن جاندا اے۔ جدوں دریا نال دریا ملدا اے تاں سمندر بن جاندا اے۔

شعر

تھوڑا تھوڑا اکٹھا ہو کے چوکھا ہو جاندا اے۔ غلّے داڈھیر دانے دانے نال ای بندا اے۔

دانائی

عالم نوں نہیں چاہیدا کہ عام لوکاں دیاں بے وقوفیاں نوں حلیمی نال معاف کردا رہے۔ کیوں جو ایہہ دو پاسیاں دا نقصان کردا اے۔ عالم دا رعب گھٹ جاندا اے تے عوام دی جہالت پکی ہو جاندی اے۔

شعر

جدوں تُو نہہ کمینے نال مہربانی تے خوشی نال گل کریں گا تاں اوہدا کبر تے دھوَن اکڑان دی عادت ودھ جائے گی۔

دانائی

گناہ بھانویں کیہڑے شخص ولّوں کیتا جائے پسند نہیں کیتا جاندا تے عالماں ولّوں تے سگوں ہور بھیڑا اے کیوں جو علم شیطان دے خلاف جنگ کرن لئی ہتھیار اے تے جدوں اسلحے دے مالک (عالم) نوں قید خانے وچ لے جاندے نیں اوہ (عالم لوک) شرمندگی زیادہ لے جاندے نیں۔

مثنوی

انھا جاہل، پریشان حال بندہ، اوس نافرمان دانا نالوں چنگا اے جیہڑا انھّے ہوون پاروں راہوں کراہے پے گیا تے علم تے عقل دیاں دوہاں اکھاں سنے کھوہ وچ ڈگ پیا۔

دانائی

جان تے اک ساہ دے سہارے تے دے تے دنیا دو عدماں دے وچکار اک وجود اے۔

شعر

دنیا لے کے دین ویچن والے کھوتے نیں جنھاں یوسفؑ وی ویچ دتا، تے خرید دے کیہ نیں پئے اَلَمۡ اَعۡهَدۡ اِلَيۡكُمۡ يٰبَنِيۡۤ اٰدَمَ اَنۡ لَّا تَعۡبُدُوا الشَّيۡطٰنَ ۚ ''اے آدم دے پتر و بھلا میں تساں ول حکم نہیں سی بھیجیا کہ شیطان نوں نہ پوجیو جے۔'' (قرآن یٰسین: ۶۰)

بیت

دشمن دے آکھے لگ کے یار نوں دتا قول توڑ دتوای ویکھ کھاں کہدے نال توڑیو ای تے کیہدے نال جوڑیو ای

دانائی

شیطان مخلصاں نال پورا نہیں اُترداتے بادشاہ مفلساں نال۔

مثنوی

جیہڑا بے نمازاے، اوہنوں قرضہ نہ دے۔ بھانویں اوہدا منہ فاقے نال ای کھلا ہویا ہووے اوہ جیہڑا خدادا فرض ادا نہیں کردا اوہ تیرے قرض دا فکر وی نہیں رکھے گا۔

فرد

اج اوہ دو مرداں دے کھاون والی کنالی بھر کے سامنے رکھی گا۔ تے کل نوں قرضہ لین والے نوں آکھے گا ایتھوں اِک ''مولی'' پٹ لے۔

دانائی

جیہدے کولوں لوکاں حیاتی وچ اوہدی روٹی نہیں کھادی، جدوں اوہ مر جاندا اے تے اوہدا ناں وی نہیں لیندے انگور دی لذت مشقت کرن والی بیوہ جاندی اے نہ کہ انگور دا مالک، حضرت یوسفؑ جیہڑے اوڑ دے سال وچ رج کے روٹی نہیں سن کھاندے تاں جو اوہ بھکھیاں نوں بھلا نہ دیون۔

مثنوی

اوہ جیہڑا سکھ تے نعمتاں وچ جیویا اے اوہ کیہ جانڈا اے کہ بھکھے دا حال کیہ اے۔

وچارے مصیبت دے ماریاں دا حال اوہ ای شخص جاندا اے جیہڑا اپنے حال پاروں تھکا ٹُٹا ہوے تے بہ رہے۔

قطعہ

اے بندیا! جیہڑا تُونہہ ٹپّن والے گھوڑے تے اسوار ایں دھیان رکھیں کہ وچارے لکڑہارے دا کھوتا چکڑ وچ ای۔ درویش گوانڈھی دے گھروں اگ نہ منگ۔ جیہڑا ڈھوں اوہدی کھڑکی وچّوں باہر نکل رہیا اے اوہدے دِل داغبار ای۔

نصیحت

مندے حال والے درویش نوں سو کے، تے اوڑ دے سال وچ ایہہ نہ پُچھ کیہ حال ای؟ سوائے ایس شرط دے کہ اوس دے پھٹ تے مرہم رکھیں تے کجھ نقد پیش کریں۔

قطعہ

جس کھوتے نوں ویکھیں کہ بھاروی لدیا اے تے چکڑ وچ وی ڈِگا پیا اے اوہدے اُتے دلوں شفقت کر، پر اوہدے نیڑے نہ جا۔ ہن جدوں تُونہہ چلا ای گیا ایں تے تُونہہ پُچھ بیٹھا ایں کہ کیویں ڈِگا سئیں۔ لنگوٹا کس تے مرداں وانگوں کھوتے نوں پُشلوں پھڑ کے چک لے۔

دانائی

دو چیزاں عقل دے الٹ نیں۔ قسمت وچ لکھے رزق توں ودھ کھانا تے مِتھے سمے توں پہلاں مرنا۔

قطعہ

شکر نال یا شکایت نال بندہ ہزار ہاواں ہاڑھے مُونہوں کڈھے، تقدیر ہور نہیں ہو جاندی۔ جیہڑا فرشتہ ہوا دے خزانیاں تے اللہ سائیں ولّوں مقرر ہویا کھلا اے اوہ کیہ غم کرے گا کہ مائی بڈھی دا دیوا بُجھدا پیا اے۔

نصیحت

اے روزی ڈھونڈن والیا! بہ جا، کہ تُونہہ کھا ای لئیں گا۔ اے اجل دے مطلوب کِتے نہ بھج کہ توں

جان بچا کے نہیں جائیں گا۔

قطعہ

تُونہہ رزق لئی جتن کر، تے بھانویں نہ کر، خدا تعالیٰ تینوں رزق پہنچائے گا تے بھانویں تُونہہ شینہ تے چتر ے دے منہ وچ وی چلا جاویں اوہ تینوں اجل دے دیہاڑے توں سوانہیں کھان گے۔

دانائی

خدائی نافرمان، گناہی مالدار، سونے دا پانی چڑھیا مٹی داڈھیلا اے تے نیک درویش گھٹے لبڑیا محبوب اے تے ایہناں وچوں اک حضرت موسیٰؑ دی رنگ برنگیاں ٹاکیاں لگی گودڑی اے تے مالدار خدائی نافرمان گناہی فرعون دی موتیاں جڑی داڑھی اے پر نیکاں تے پئی دُکھ دردی سخنی اپنا رخ ارام سکون ول رکھدی اے تے بُریاں دی دولت اپنا سرنوان ول رکھدی اے۔ (چھیتی ای نک جائے گی)

قطعہ

جہدے کول مرتبہ تے دولت اے جے اوہ اوہدے نال کسے محتاج دی دلجوئی نہیں کرے گا۔ اوہنوں خبر کر دیو کہ اوہ اگلے جہان کوئی دولت تے مرتبہ نہیں پائے گا۔

دانائی

حق تعالیٰ دی دتی نعمت دا ساڑا کرن والا اجیہا کنجوس اے، جیہڑا اللہ دے بے گناہ بندے نوں دشمن سمجھدا اے۔

قطعہ

میں اِک بے عقل ذلیل انسان نوں ویکھیا جیہڑا مرتبے والے دی کھل دی فتوحی وچ وڑیا بیٹھا سی۔ میں آکھیا خواجہ صاحب ''جے تُسی بد بخت اوتے اوس نیک بخت شخص دا کیہ گناہ اے جہدا تُسی حسد کردے او۔''

قطعہ

خبردار! حاسد لئی کوئی مصیبت نہ منگیا جے کہ اوہ اُلٹے نصیبے والا تے پہلاں آپ ای حسد دی مصیبت وچ پھسیا پیا اے۔

تینوں اوہدے نال دشمنی کرن دی کیہ لوڑ اے کہ حسد ورگا دشمن اوہدے مگر لگا ہویا اے۔

دانائی

بے عقید تا شاگرد کنگال عاشق اے تے ان سُونہا مسافر، پراں توں وانجھیا پنچھی تے بے عمل عالم، پھلوں وانجھیا رُکھ، علموں باجھ زاہد، بوہیوں بغیر گھر اے۔

قرآن مجید اتارن دا مقصد چنگی سیرت دا حاصل کرنا سی نہ کہ لکھیاں سُورتاں دی ترتیل نال قرأت کرانا۔ تکلف دی عبادت کرن والا پیدل ٹریا انھا مسافر اے عمل وچ سُست عالم سُتا پیا سوارا اے۔

گناہ گار جیہڑا دعا لئی ہتھ چُکدا اے اوہ متکبر عبادت گزار نالوں افضل اے۔

بیت

نرم عادت والا دل نہ توڑن والا سپاہی، لوکاں نوں تنگ کرن والے فقہ دے عالم کولوں افضل اے۔

قول

لوکاں کسے کولوں پُچھیا بے عمل عالم کہدے دانگوں ہوندا اے اوہنے آکھیا شہدوں بغیر مکھی وانگوں۔

بیت

سخت روّیے والے بے مروت ڈیہموں نوں آکھو جدوں تُونہہ شہد نہیں دیندا تے گھٹو گھٹ ہور کجھ نہیں تے، ڈنگ تے نہ مار۔

قول

مرد انگی باجھوں مرد عورت اے تے طمع کرن والا عبادت گزار راہ داڈاکو اے۔

قطعہ

اے اوہ بندیا! جنھے عزت کراون خاطر چنگے کپڑے پائے ہوئے نیں کہ لوکیں کیہ آکھن گے، اُنج تیرا اعمال نامہ کالا اے۔ دنیا ولوں ہتھ چھوٹا ہونا چاہیدا اے۔ آستین دی کوئی گل نہیں، بھانویں لمّی ہووے بھانویں چھوٹی۔

دانائی

دو شخصاں دے دل وچوں کدی حسرت نہیں نکلدی تے اک ڈوجے نوں دھوکھا دین والے دا پیر چکڑ وچوں نہیں نکلدا۔ اک کشتی ٹُٹی والا تاجر۔ دوجا قلندراں نال بیٹھا وارث۔

قطعہ

جے تیرا مال اللہ دے راہ تے خرچ ہوون واسطے وقف نہیں ہووے گا تاں درویشاں لئی تیرا خون جائز ہووے گا۔ یا نیلے جامے پہنن والے یاراں نال نہ ٹُر، یا اپنے گھر تے گھر دے سامان اُتے نیلی انگلی کھچ دے (لاتعلق ہوون دا تحریری اعلان کر دے) یا ہاتھی دے مہاوتاں نال یارانہ نہ پا۔ یا اپنا گھر ہاتھی لنکھن دے مطابق اُسار۔ (اوٹھاں والیاں نال یرانے تے دروازے نیویں؟)

دانائی

بادشاہی جوڑا گھوڑا بھاویں پیارے نیں پر اپنے لیراں کتیراں والے کپڑے اوہناں نالوں ودھیرے عزت دار نیں۔ وڈے لوکاں دا دستر خوان سواد لا اے، پر اپنے گدائی کشکول دے بھورے اوہدے توں ودھیرے سواد لے نیں۔

بیت

اپنے ہتھ دی محنت دا سرکہ تے گھر دی سبزی، کسے زمیندار دی روٹی تے پٹھورے دے ماس نالوں چنگیری اے۔

دانائی

اثر جانیاں بغیر اپنے گویڑ نال دوائی کھا لینا۔ قافلے توں بغیر کسے ان سُونہے راہ تے ٹُر پینا، ٹھیک راہ دے خلاف اے تے عقل وندانِ دی رائے دے اُلٹ اے۔

پیر پیشوا محمد غزالیؒ نوں لوکاں پچھیا کہ تُسی علماں وچ ایس درجے تے کویں اپڑے او۔ اوہناں فرمایا اوہ انج کہ جو کجھ میں نہیں ساں جاندا اوہدے پچھن توں میں اپنی بے عزتی محسوس نہیں کیتی۔

قطعہ

عقل دے مطابق تندرستی دی آس اوس ویلے ہووے گی جدوں تُونہہ اپنی ناڑی کسے طبیعت پچھانن والے سیانے نوں وکھاویں گا۔

جو کجھ تُونہہ نہیں جاندا کسے کولوں پُچھ لے، کہ پُچھن دی ذلت دانائی دی عزّت وچ تیرے راہ دی راہنما ہووے گی۔

دانائی

جو کجھ تُونہہ جاننا ایں کہ بہر حال تینوں پتہ لگ ای جانا ایں۔ اوہدے پُچھن وچ جلدی نہ کر کہ اِنج بادشاہی رعب گھٹ جاندا اے۔

قطعہ

جدوں حضرت لقمان نے ویکھیا کہ حضرت داؤدؑ دے ہتھ وچ اوہوای لوہا معجزے نال موم ہو جاندا اے اوہنے حضرت داؤدنوں نہ پُچھیا کہ تُونہہ کیہ بناویں گا۔ کیوں جو اوہ جاندا سی کہ اوہنوں بناں پُچھیاں ای معلوم ہو جانا ایں۔

قول

جیہڑا شخص چندریاں کول بہندا اے بھانویں اوہناں دی عادت نہیں قبولدا۔ پر اوہناں دے چالے نال تہمتی ہو جاندا اے اوہ انج اے کہ کوئی شخص شراب خانے جاندا تے نماز ادا کرن اے پر لوکاں وچ تے شرابی سمجھیا جاندا اے۔

مثنوی

جدوں تُونہہ بے وقوف دی صحبت نوں چُن لیا اے تاں اپنے اُتے بے وقوف ہوون دی نشانی لا دتی آ۔ میں دانش وناں کولوں اک نصیحت منگی سی۔ اوہناں مینوں آکھیا کہ بے وقوفاں نال میل جول نہ رکھیں۔ جے تونہہ زمانے دا دانا ایں تاں کھوتا ہو جاویں گا تے جے بے وقوف ایں تے ہور بے وقوف ہو جاویں گا۔

دانائی دی گل

اُوٹھ دی حلیمی بارے جویں تہانوں پتہ اے کہ اوہدی نکیل جے بچہ وی پھڑ لوے تے سو فرلانگ توڑی لے جاوے، اوہ بچے دی تابعداری توں اپنی گردن نہیں موڑدا۔ پر جے خطرناک درّہ سامنے آ جاوے جیہڑا موت دا سبب بن سکدا ہووے تے جے بچہ نادانی پاروں اوس تھاں جانا وی چاہے گا۔ اُوٹھ بچے

دی تلی وچوں مُہار کھچ توڑے گا۔ تے ہور فرمانبر داری نہیں کرے گا۔ کیوں جو سختی ویلے مہربانی کرنی بُری گل اے تے آکھدے نیں دشمن مہربانی دے سلوک نال دوست نہیں بن جاندا سگوں اوہدی دشمنی دا لالچ ودھ جاندا اے۔

قطعہ

جیہڑا شخص تیرے نال مہربانی کرے تُونہہ اوہدے پیراں دی دُھوڑ بن جا، تے جے ایہدے خلاف مہربانی کرے تاں تُونہہ اوہدیاں دوہاں اکھاں وچ مٹی بھر دے۔ کھروی عادت والے نال مہربانی تے کرم نال گل نہ کر کیوں جو جنگال کھادا لوہاریتی ریگ مارتوں بغیر صاف نہیں ہوندا۔

دانائی

جیہڑا وی شخص دو جیاں دی گل وچ ایس لئی بول پیندا اے کہ لوک اوہدے علم فضل نوں جان لین لوک اوہدی جہالت دا درجہ پچھان لیندے نیں۔

قطعہ

عقل ہوش والا بندہ ایس لئی جواب نہیں دیندا سوائے اوس ویلے دے جدوں لوکیں اوہدے کولوں مجھ سوال کرن، زیادہ بولن والا بھانویں حق تے وی ہووے لوک اوہدے دعوے نوں مشکل نال ای جھلدے نیں۔

دانائی

میں کپڑے اندر کوئی زخم رکھدا ساں میرے پیرومرشد ہر روز مینوں پُچھدے سن کہ زخم دا حال کیہ آ؟ تے ایہہ نہیں سن پُچھدے کہ زخم کیہڑے تھاں تے ای؟ مینوں پتہ سی کہ اوہ ایس لئی کنی کترا جاندے نیں کہ سریر دے سارے انگاں دا ذکر کرنا جائز نہیں ہوندا تے سیانیاں آکھیا ہویا اے۔ کہ جے سوال نوں نہیں تول لیا اوہ اوہدے جواب توں دکھی ہووے گا۔

قطعہ

جناچہ تینوں اچھی طرح پتہ نہ لگ جاوے کہ سوال بالکل ٹھیک اے تینوں چاہیدا اے کہ بولن لئی منہ وی نہ کھولیں۔

جے تُونہہ سچی گل آکھنائیں تے جیل وچ ای پیار ہنائیں ایہہ اوس گل نالوں بہتر اے کہ تیرا جھوٹھ تینوں جیل توں چھٹکارا دوا دیوے۔

دانائی

جھوٹ بولنا اپنا نشان چھڈ جان والی سٹ وانگوں اے۔ جیہڑی آپریشن نال ٹھیک وی ہو جاوے تاں وی اوہدا نشان رہ جاوے۔ ویکھیا نہیں کہ حضرت یوسفؑ دے بھرا جس جھوٹھ نال جھوٹھے اکھوائے اوہناں دے سچ بولن تے وی اوہناں دا وساہ نہ رہیا ''آکھیو سو سگوں تساں اپنے منوں آپے ای گل گھڑلئی اے۔'' قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ؕ (ق م یوسف:۸۳)

قطعہ

جے توں سچ بولن دی عادت ہووے کدی اوہدے کولوں غلطی ہو جاوے تے لوکیں درگزر کر جاندے نیں۔ تے جے کوئی جھوٹھ بولن وچ مشہور ہووے اوہدے ولّوں دُوجے سچ تے وی یقین نہیں کرن گے۔

دانائی

ظاہری رونال کائنات دی سب توں جلیل ہستی آدمی اے تے موجودات وچوں سب توں ذلیل کُتا اے تے سارے دانش وند ایس گل نوں من گئے نیں کہ حق نوں پچھانن والا کُتا ناشکرے آدمی نالوں افضل اے۔

قطعہ

کُتے نوں دِتا اک لقمہ اوہ اکا نہیں بھُلدا بھاویں اوہنوں سو واری پتھر وی مارے ہوونی، تے جے ساری عمر اک کمینے نوں نوازیا ہووی تاں وی اک ذرا جنی گھٹیا شے توں وی اوہ تیرے نال جنگ تے آجاندا اے۔

دانائی

نفس پالن والے توں ہنر پالن دا کم نہیں ہوسکدا تے سرداری لئی بے ہُنر بندہ نہیں پھبدا۔

مثنوی

پیٹو بندے اُتے ترس نہ کھا۔ کیوں جو پیٹو بندہ بہتا خوار ہوندا اے۔

جے تینوں ڈھگے وانگوں موٹا پا چاہیدا اے تاں کھوتے وانگوں اپنا سر ریوڑی لوکاں دے ظلم لئی اوہناں دے سپرد کر دیویں۔

دانائی

انجیل شریف وچ آیا اے کہ آدم دیا فرزندا! جے میں تینوں مالداری دینا ہاں تُونہہ میرے کولوں مال لے کے اوہدے وچ ای رُجھ جاویں گا۔ جے میں تینوں درویش کراں گا تے تُونہہ نموجھانا ہو کے بہ رہیں گا۔ پھیر میرے ذکر دی مٹھاس کتھوں لیس گا۔ تے میری بندگی لئی کدوں چھیتی کریں گا۔

قطعہ

کدی تُونہہ دولت وچ گمانیا ایں تے میرے ولّوں غافل ایں کدی غریبی وچ پھڑ تے زخمی ایں جدوں خوشحالی تے تندرستی وچ تیری ایہو حالت اے، میں نہیں سمجھدا تُونہہ کدوں اپنے آپ نوں چھڈ کے حق نوں قبول کریں گا۔

دانائی

بے مثال، خدا تعالیٰ نال عقیدت کسے نوں شاہی تخت توں تھلّے لاہ لیاوندی اے تے کسے نوں مچھی دے ڈھڈ وچ وی چنگی حالت وچ رکھدی اے۔

بیت

ویلا اوہدے لئی چنگا اے کہ جہدے لئیتیر اذکر غمخوار ہو جاوے، بھانویں اوہ آپ یونسؑ وانگوں مچھی دے ڈھڈ وچ رہے۔

دانائی

جے اوہ قہر دی تلوار کھچ لئے تے نبی تے ولی اپنا سر اندر کھچ لین تے جے مہر دی اکھ دا اشارہ کرے تاں بداں نوں نیکاں توں اگے لنگھا دیوے۔

قطعہ

جے اوہ محشر نوں قہر نال خطاب فرماوے تاں نبیاں دی معذرت دی کہیڑی تھاں اے۔ اوہنوں آکھو مہربانی والے چہرے توں پردہ چُک لوے کیوں جو ڈاڈھے گناہگاراں نوں وی معافی دی آس اے۔

دانائی

جیہڑا شخص ایس دُنیا دے ادب سکھاون نال وی سِدھی راہ نہیں پھڑدا۔ اگلے جہان دے عذاب وچ پھڑیا جاندا اے۔'' تے اسیں اوہناں توں آخرت دے وڈے عذاب توں پہلاں دنیا دا عذاب ضرور چکھاواں گے۔'' وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِّنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُوْنَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ (قم السجدہ:۲۱)

فرد

وڈے آدمیاں نال زبانی کلامی خطاب کرنا اوس ویلے بند ہو جاندا اے۔ جدوں سائیں مت نصیحت دیندے نیں، تے تُو نہہ سُندا نہیں، پھیر اوہ جیل وچ رکھدے نیں۔

نصیحت

چنگے بھاگاں والے پہلیاں دیاں کہانیاں کہاوتاں توں عبرت حاصل کرلیندے نیں۔ اوس ویلے توں پہلاں کہ پچھلے لوک پہلیاں دا واقعہ سُنا کے اوہناں دی مثال دین تے چور ہتھ نہ کٹوان تاں جو اوہناں دے ہتھ وی ٹُنڈے نہ کیتے جاون۔

قطعہ

کوئی پنچھی دانے ول اگے نہیں جائے گا۔ جدوں اوہ دوجے پنچھی نوں جال اندر بند ویکھے گا۔ دوجیاں دیاں مصیبتاں توں مت نصیحت لے لے، تاں جو تیرے حالات توں دوجے سبق نہ پے لین۔

دانائی

اوہنوں کہ جہدے دل دے کن سائیاں آپ ای بولے پیدا کیتے ہوئے نیں ایہہ کویں ہوسکدا اے سُن لے تے اوہنوں جنھوں خوش نصیبی دی کمند آپ پھی لگی جاندی اے اوہ ہور کیہ کرے گا جے جائے گا نہیں تے۔

قطعہ

خدا دے دوستاں دی انھیری رات چمکدے ہوئے سورج وانگوں لاٹاں ماردی اے تے خوش بختی بانہہ دے بل نال نہیں۔ جناچہ بخشش والا خدا آپ نہ بخشے۔

رباعی

تیرے رویّے دے خلاف میں کیہدے اگے جا کے روواں کہ ہور کوئی مُنصف ہے ای نہیں تے تیرے ہتھ توں ہور کوئی اُچیرا ہتھ ای نہیں۔ جنھوں توں راہ وکھانائیں اونہوں کوئی گُم نہیں کر سکدا تے جنھوں توں گُم کر دینائیں اوہدا کوئی ہور رہبر نہیں۔

دانائی

بری اخیر والے بادشاہ توں اچھی اخیر والا گدا گر افضل اے۔

بیت

اوہ غم جہدے مگروں تُونہہ خوشی لے جاویں اوس خوشی توں بہتر اے جیہدے مگروں تُونہہ غم کھاویں۔

دانائی

زمین لئی اسمان توں بارش دی صورت وچ نچھاور ہوندا اے، تے آسمان لئی زمین توں کجھ غبار اُٹھدا اے۔ ہر بھانڈے وچوں اوہو کجھ چوندا اے جیہڑا اوہدے وچ ہوندا اے۔

فرد

جے تینوں میری خو، نامناسب معلوم ہوئی اے۔ تُونہہ اپنی اچھی عادت ہتھوں نہ چھڈیں۔

دانائی

خدا تعالیٰ ویکھ رہیا اے تے پردہ پوشی وی کر رہیا اے۔ گوانڈھی ویکھدا وی نہیں تاں وی چیخ چہاڑا پائی پھردا اے۔

سانوں اللہ دی پناہ جے خلقت غیب جانن والی ہوندی، کسے شخص نے وی اپنے حال تے کسے دے ہتھوں ارام نہیں سی پانا۔

دانائی

سونا کھان وچوں کھان کھودے جان دے مگروں نکلدا اے تے کنجوس دے ہتھوں اوہدی جان کڈھن دے مگروں نکلدا اے۔

قطعہ

کئی گھٹیا کمینے لوک کھاندے تے نہیں، پر لوکاں توں اپنی وڈیائی سنن دی آس اُڈیک وچ رہندے نیں تے آکھدے نیں کہ کھان نالوں تے کھاون دی آس ای چنگی اے۔ اک دن تُونہہ ویکھیں گا کہ دشمناں دی سدھر سیتی دولت او تھے پئی رہے گی تے کنجوس کمینہ کولای مردہ پیا ہووے گا۔

دانائی

جیہڑا شخص ماڑیاں غریباں تے ترس نہیں کھاندا اک دن تگڑیاں دے قابو آ جاوے گا۔

مثنوی

ساریاں ای بانہاں جنھاں وچ کوئی بل اے اجیہاں نہیں کہ بہادری نال عاجزاں دا ہتھ توڑ دین۔
ماڑیاں دے دل نوں کوئی تکلیف نہ دے کہ اک دن تُونہہ کسے تگڑے دے ظلم نال پیار ہیں گا۔

کھانی

اک دن اک درویش خدا نوں دعا کر دیاں آکھ رہیا سی ربا! بداں تے رحم کر کہ نیکاں تے تُونہہ آپ ای رحمت کیتی ہوئی اے کہ خاص کر کے اوہناں نوں نیک ای پیدا کر چھڈیا ای۔

دانائی

جدوں کسے مسئلے تے آپس وچ جھگڑا پئے جاوے تاں عقل مند شخص چھال مار کے بچ جاندا اے تے جدوں صلح ہوندی ویکھے تاں لنگر سُٹ کے ٹھہر جاندا اے۔ کہ اوس صورت وچ بچاء تے لامے ہو جاون وچ اے تے ایس صورت وچ آپس دے مٹھے تعلق نیں۔

دانائی

چوپڑ دے کھڈاری نوں تن چھکے ای چاہیدے نیں پر تن کانے ای پیندے نیں۔

بیت

گھوڑے نوں جنگی میدان نالوں چراند ہزار درجے چنگی اے۔ پر گھوڑے دی واگ اوہدے اپنے ہتھ تے نہیں ناہوندی۔

کھانی

پہلا شخص جہنے کپڑے تے نقش نگار کیتا تے جہنے مندری کھبے ہتھ پائی

اوہ جمشید بادشاہ سی، لوکاں اوہدے کولوں پُچھیا تُونہہ کھبے ہتھ نوں مُندری دی سجاوٹ کویں دتی اے کہ سجی فضیلت تے سجے ہتھ دی اے اوہنے جواب دتا کہ سجّے ہتھ نوں تے سجا ہوون دی سجاوٹ ای کافی اے۔

قطعہ

فریدوں نے چینی نقاشاں نوں آکھیا کہ میرے وڈے تنبو دا آلا دوالا سیئوں دیو۔

اے ہوش وند مردا! بداں نوں وی چنگیاں سمجھ، کیوں جو نیک تے پہلاں ای وڈے تے خوش نصیب لوک نہیں۔

کھانی

لوکاں کسے بزرگ کولوں پُچھیا کہ سجّے ہتھ نوں اپنی فضیلت اے پر لوکیں مُندری کھبّے ہتھ کیوں پاندے نیں۔ بزرگ آکھیا پتہ نہیوں فضیلت والے لوک دنیاوی مال اسباب توں ہمیشہ ای محروم رہندے نیں۔

شعر

جنّے ہتھ دی لکیر اتے سخت روزی پیدا کردتی اے اوہ بندے نوں یا تے فضیلت دینداا ے یا نصیبہ۔

دانائی

بادشاہاں نوں نصیحت دین دا کم اوس شخص لئی ای منیا جاندا اے جنھوں اپنے سر لہن دا کوئی خوف نہ ہووے یا دولت دی کوئی آس نہ ہووے۔

مثنوی

خدا نوں اِک ننّن والا اجیہا شخص ہوندا اے کہ بھانویں تُونہہ اوہدے قدماں تے دولت ڈھیر کردے یا ہندی تلوار اوہدے سر تے رکھ دے اوہ کسے توں نہ کوئی آس رکھے نہ ڈر خوف، بس ایسے تے ای توحید دی نیّنہہ اے۔

دانائی

بادشاہ عام لوکاں نوں ظالماں توں بچان لئی اے تے تھانیدار خون پین والیاں لئی اے۔

تے قاضی جیب کتریاں دی بہتری چاہن والا اے۔ دوئویں فریق جے اپنے اپنے حق تے راضی ہوون تے قاضی سامنے کدی نہ جاون۔

قطعہ

جدوں تینوں لین دین دی سچی پڑتال نال پتہ لگ جائے کہ تینوں ادا کرنا چاہیدا اے تے راضی خوشی نال ادائیگی اے کہ لڑائی دی مہم چلا کے، یا دُکھ درد جھل کے، جے کوئی شخص راضی خوشی نال معاملہ نہیں تاردا تے اوہدے کولوں سائیں سختی نال وی لے لین گے۔ تے سپاہی پیادے دی چمڑی وکھری۔

دانائی

سارے لوکاں دے دند کھٹیائی نال ٹکنوں جواب دے جاندے نیں سوائے قاضیاں دے جنھاں دے دند مٹھیائی (رشوت) نال کنڈھ ہو جاندے نیں۔

شعر

جیہڑا قاضی تراں دے بی دی رشوت کھالیندا اے اوہ ثابت کردا اے کہ اوہ تیرے کولوں خربوزیاں دے سوکھیت وی لے لے گا۔

دانائی

بڈھی کنجری جے مندے کماں توں توبہ نہ کرے تے ہور کیہ کرے تے کرسیوں لتھا تھانے دار وی لوکاں نوں دُکھ دینوں نہیں مُڑے گا۔

بیت

اکلوانجے گُٹھے بیٹھا جوان خدا دی راہ دا شیر مرداے کیوں جو بڈھے کولوں تے آپ ای تیاگ کُلیوں اُٹھیا ای نہیں جاسکدا۔

فرد

مضبوط پٹھیاں والا جوان ای کام کرتوت (شہوت) توں بچ سکدا اے کہ ڈِھلے مٹھے بے رغبت بڈھے دا فلان تھوک تے آپ ای نہیں اُٹھدا۔

دانائی

کسے مشہور سیانے کولوں لوکاں پُچھیا کہ اللہ تعالیٰ نے رُکھاں نوں خوش حال تے پھل والا پیدا کیتا اے پر لوک سروتوں سوا کسے نوں وی آزاد آکھ کے نہیں بُلا ندے نیں۔

شاید سر دپھل نہیں رکھدا تُونہہ دس ایس وچ کیہ حکمت اے؟ سیانے نے آکھیا ہر کسے دی مقررہ وقت تے اک آمدنی (پھل) مقرر اے کدی اوس دے ہوون تے خوش نیں تے کدے نہ ہوون تے مرجھائے تے غمگین تے سر وایہناں وچوں کوئی نہیں تے ہر سمے خوش اے تے آزاد لوکاں دا ایہو گن اے۔

قطعہ

دجلہ دریا تے کیہ پئی گزر دی اے دل تے نہ لائیں، کہ بغداد وچ خلیفے توں پچھوں کئی گذر جاون گے۔

جے تیرے ہتھوں پُنجدا اے تے کھجور وانگوں سخی ہو، تے جے تیرے ہتھوں کجھ نہیں سردا تے سرو وانگوں آزاد ہو۔

دانائی

دو شخص مر گئے تے حسرت نال لے گئے اک اوہ جہدے کول ہیگا سی تے کھادا نہ تے دوجا جنھوں علم تے ہے سی پر عمل نہ کیتا۔

قطعہ

کوئی شخص فاضل بندے نوں علم ونڈنوں کنجوس نہیں ویکھے گا تے کیوں جے فاضل دے بیان وچ کوئی عیب نہیں ہوندا۔ تے جے کوئی سخی دو سو گناہ وی رکھدا ہووے گا تے اوہدی سخاوت اوہدے عیباں نوں کج لے گی۔

کتاب گلستان دا بھنڈارا پُر ہو گیا جے

گلستان ناں دی کتاب لئی اللہ تعالیٰ نوں بوہڑن دا ترلا پایا گیا تے اوسے دی توفیق امداد تے ناں دی برتری نال مکی ۔ایس سارے کم وچ جویں کہ کتاب دا مواد جوڑن والیاں دی رسم اے پہلاں شاعراں دے شعرنوں ترتیب نہیں دتا گیا۔

بیت

اپنی پرانی گودڑی نوں کٹ کُتر کے سجالینا، مانگویں کپڑے منگن نالوں چنگا اے سعدی دی زیادہ بولی، خوشی ابھارن والی تے زمزم ملی اے، سوڑی نظر والے لوکاں نے طعنیاں دی زبان ایس لئی لمی کیتی کہ دماغ دی مکھ بے فائدہ ای کڈھ لے جانا، دیوے دادھوں بے فائدہ ای پھکی جانا عقل وناں دا کم نہیں پر اللہ دے نیک بندیاں جنھاں نال میں گل کر رہیاں دی روشن رائے توں ایہہ امر لُکیا نہیں رہیا، پئی وعظاں نصیحتاں دے خالص موتی عبارت دی لڑی وچ پروئے ہوئے نیں تے پند نصیحت دی کوڑی دوائی مٹھے ڈنگاں دی ٹوک ٹکور تے موجو مذاق دے شہد وچ رلائی اے تاں جو انسان دی دُکھی طبیعت قبولیت دی دولت توں وانجھی نہ رہ جاوے۔

اَلْحَمْدُلِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْن

مثنوی

اساں اپنے ولّوں تے اپنے آپ نوں ای نصیحت کیتی اے اک زمانہ ایہدے وچ ای بسر کیتا اے۔

جے کسے دے دھیان وچ میری نصیحت نہیں آوندی سنیہڑ وآں دے ذمّے تے بس سُنیہا پُچا دیناسی۔

ایس کتاب دیا قاریا! اللہ اگے دعا کرکہ اوہ وچارے سعدی تے رحمت نازل کرے تے ایہدے لئی بخشش دی منگ کر، تے اپنے نفس لئی جو بہتری چاہیں منگ لے، ایہدے مگروں کاتب لئی گناہ توں معافی چاہ۔

جے مینوں قیامت والے دن اللہ تعالیٰ کول کوئی تھاں مل گئی تاں میں آکھاں گا یا میرے مولا! میں گناہ گار ہاں توں احسان کرن والا آقا ایں میں برے کم کیتے نیں تیرے کولوں رعایت چاہناں۔

ترجمہ کار ولّوں

سعدی دی پھلواڑیوں پھُل چُنے سبھ رنگ
کنڈے تھاپی صوفی[1] دی چن لے ہو نسنگ
چھ سن دو ہزار عیسوی اکتی دسمبر شام
فوجی ڈیرہ عارضی حافظ آباد مقام
نہ شریف نہ صابر آں اندروں اُٹھی اُلیل
سیوا بولی ماں لئی کسے[2] رچایا کھیل
جیہڑا چھاپے اُس بھلا دین دُنی دا ہوَ
سعدی ولّوں دُعا وِی اُس حق شامل ہوَ

---

[1] صوفی محمد افضل فقیرؒ
[2] نجم حُسین سیّد

بوستان

﴿ترجمہ کار﴾

محمد شریف صابر

سانوں اللہ ای کافی اے تے اوہ ای سب توں عمدہ وکیل اے

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

اوس اللہ دے ناں نال شروع کرداہاں جیہڑا اوڈا مہربان، نہایت رحم والا اے

جہان نوں قائم رکھن تے جان نوں پیدا کرن والے خدا دے ناں نال شروع کردا ہاں۔ جیہڑا جیہا حکیم اے کہ زبان نال گل پیدا کرن والا اے۔ امداد لئی ہتھ پھڑن والا، بخشنہار تے مالک اے۔ غلطی معاف کرن والا سخی تے عذر قبول کرن والا اے۔ اجیہا ڈاہڈا اے کہ جہنے وی اوہدی درگاہ توں سر پھیر لیا تے پھیر جس وی دروازے تے گیا، کوئی آدر نہ پایوسُو۔ اُچی دھون والے بادشاہاں دے سر اوہدی درگاہ وچ عاجزی دی زمین اُتے نیں۔ نافرماناں نوں چھیتی نہیں پھڑلیندا معافی منگن والیاں نوں سختی نال نہیں چمک دیندا۔ تے جے کوجھیاں کرتو تاں پاروں غصے وچ آ جاوے، تاں جدوں تُونہہ باز آ جاویں تے اوہ وی معاملہ ٹھپ دیندا اے۔

جے کوئی شخص پیو نال لڑائی ہنگامہ کرے تاں پیو لازمی طور تے چوکھا ناراض ہو جاوے گا تے جے کوئی رشتہ دار دوجے رشتہ دار تے راضی نہ ہووے تے پرایاں وانگوں اوہنوں اپنے اگوں دھتکار دیوے گا۔ تے جے کوئی غلام کم وچ سُستی کرے تاں اوہدا مالک اوہنوں پسند نہیں کرے گا۔ تے جے کوئی دوست دوستاں تے مہربان نہ ہووے تاں اوہدے دوست اوہدے کولوں کوہاں دُور نس جاون گے۔ تے جے کوئی سپاہی ڈیوٹی ادا کرنی چھڈ دیوے، تاں چڑھائی کرن والا بادشاہ اوہدے کولوں بیزار ہو جاوے گا۔ پر اُچائی تے نوان دے مالک اللہ تعالیٰ نے گنہ گاری پاروں روزی دا دروازہ کسے تے بند نہیں کیتا۔ دونویں جہان اوہدے علم دے سمندر وچ اک قطرہ نیں۔ اوہ گناہ ویکھدا وی اے تے حلیمی نال پردے وی کج دیندا اے۔

ساری دھرتی اوہدا عاماں لئی کھلا دستر خوان اے۔ ایس لُٹ دے دستر خوان تے کیہ سجن تے کیہ دشمن سارے بیٹھے نیں۔ جے اوہ ظالم تے چڑھائی کر دیندا تاں ایہدے قہر دے ہتھ توں کس نے بچنا سی۔ اوہدی ذات اوہدے مدِ مقابل تے ہم جنس دی تہمت توں بری اے۔ اوہدے مُلک نوں جناں تے انساناں دی تابع داری دی کوئی لوڑ نہیں۔ ہر چیز تے ہر شخص اوہدے حکم دا غلام اے سبھ آدم جائے۔ پنچھی۔ کیڑیاں تے مکھیاں وی۔

اوہنے اپنے کرم دا اینا کھلا دستر خوان وچھایا ہویا اے کہ سیمرُغ کوہ قاف وچ اپنے حصے دی روزی کھاندا اے۔ اوہ کم بناون والا۔ کرم پھیلاون والا مہربان اے، اوہ مخلوق دا رکھوالا تے بھیتاں دا جانن والا اے۔ خودی تے وڈے ہوون دا حق خاص کر کے اوسے نوں ای پہنچدا اے کیوں جو اوہدا ملک ای ہمیشہ توں اے تے اوہدی ذات بے محتاج، اے اوہ کسے دے سر تے نصیب دا تاج رکھ دیندا اے۔ تے کسے نوں تختوں لاہ کے کھیہ اندر رلا دیندا اے، کسے دے سر تے نیک بختی دی ٹوپی اے تے کسے دی کپے بدبختی دی گودڑی اے۔ حضرت ابراہیم خلیل اللہ علیہ السلام اُتے پئی اگ نوں گلزار کر دیندا اے۔ کسے ٹولے نوں نیل دے پانیوں جہنم نوں لے جاندا اے تے جے اُنج اے تے اوہدے احسان دا حکم نامہ اے تے جے اِنج اے تاں وی اوہدی سزا دا فرمان اے۔ اوہ پردے دے پچھے ساڈیاں کرتوتاں نوں ویکھ رہیا اے تے اوہ ای اپنی مہربانی نال پردے کجدا اے۔ جے اوہ دھمکاون لئی حکم دی تلوار کڈے تاں مُقرب فرشتے وی گنگے بولے ہو جاون تے جے اوہ بخشش دی اک آواز لا دیوے تے شیطان وی بول اُٹھے کہ میں وی اپنا حصہ لے کے جاواں گا۔ اس دی بزرگی تے مہربانی دی بارگاہ وچ بزرگاں نے وی اپنی بزرگی سروں لاہ چھڈی اے۔ عاجزاں لئی اوہ اپنی رحمت پاروں نیڑے وے، تے روون کرلاون والیاں لئی اوہ دعا نوں قبول کرن والا اے۔ جیہڑے حالات حالے دنیا وچ پیدا وی نہیں ہوئے اوہدا علم اوہناں نوں وی ویکھن والا اے۔ جیہڑے بھیت کسے نوں وی نہیں دسے گئے اوہدی باریک نظر اوہناں دی وی خبر رکھدی اے۔ اوہ اپنی قدرت نال اُچائی تے نوان دا دھیان رکھن والا اے۔ اوہ حساب دے دِن والے دفتر دا مالک اے۔ کسے شخص دا لک اوہدی بندگی توں بے نیاز نہیں۔ (ہر لک نوں اُڑنا ای پئے گا) نہ ای اوہدے کلام تے کسے نوں انگل دھرن دی گنجائش اے۔

اوہ ہمیشہ توں ای نیکی کرن والا تے نیکی پسند کرن والا اے۔ اوہ تقدیر دے قلم نال رحم وچ مُورت کسمچن والا اے۔ اوہنے چڑھدیوں لہندے تائیں، چن تے سورج چلائے، تے دھرتی پانی دے اُتے وچھا دتی۔ جدوں دھرتی تاپ تے کانبے توں عاجز آ گئی تاں ایس دے دامن اُتے پہاڑاں دے کِل ٹھوک دتے گئے۔ اوہ اک بندنوں پری ورگی شکل عطا کر دیندا اے بھلا پانی اُتے نقاشی کس نے کیتی اے؟ اوہ پتھر دی کنڈ وچ لعل تے فیروزے رکھ دیندا اے تے ہرے رنگ دی ٹہنی نال گلابی پھُل لا دیندا اے۔ اوہ بدل وچوں اک قطرہ سمندر ول ڈیگدا اے۔ تے (جنے دی) کنڈ وچوں اک بند (جنانی دے) ڈھڈ وچ لیاوندا اے۔ پھیر اوس بندتوں چمکدار موتی بنا دیندا اے تے ایس بندتوں سرو دے قد والی صورت بنا دیندا اے۔ اوہدے توں اک ذرے بارے علم وی لکیا ہویا نہیں۔ اوہدے لئی ظاہر تے باطن اکو جیہا ای اے اوہ سپ تے کیڑی نوں روزی پچاون والا اے۔ تے بھاویں اوہ ہتھاں پیراں ولّوں تے زور ولّوں کنے ای ہینے نیں۔ اوہدے حکم نال وجود نے عدم توں اپنی شکل قائم کیتی اے تے اوہدے توں سوا کیہڑا اے جیہڑا ''نہیں ہے'' نوں ''ہے'' کر دیوے اوہ وجود نوں دوبارہ عدم دے پردے وچ لے جاوے گا تے اوتھوں پھیر محشر دے میدان وچ لے جاوے گا۔ اوہدے خدا ہوون وچ سارا جہان اک سُر اے۔ تے جہان اوہدے بارے کیہ ہے؟ تے کویں ہے؟ دے ڈونگھے سوالاں دا جواب دین وچ عاجز اے۔ بشر نے اوہدے جلال توں پرانہہ کجھ نہیں پایا تے اوہدی اکھ نے اوہدے جمال دی اوڑک نوں لبھیا وہم دا پنچھی وی اوہدی ذات دی اُچیائی تائیں نہیں اُڈسکدا تے نہ ای انسانی فہم دا ہتھ اوہدے گُناں دے دامن تائیں اپڑسکدا اے ایس حیرت دی گھُمن گھیری وچ ہزار بیڑیاں ڈُب گیاں نیں کہ جنھاں دا اک پھٹا وی کنڈھے تے نظر نہیں آیا۔ میں وی کِنیاں ای راتاں ایس فقیری چالے دی راہ وچ گُم صُم بیٹھا رہیا واں کہ اچانک حیرانی نے میرا ہتھ پھڑ کے آکھیا۔ کھلو جا! الٰہی علم نے کائنات نوں گھیر یا ہویا اے۔ تیرا گویڑ تے اوہدے تے حاوی ہوا ای نہیں سکدا۔ عقل اوہدی ذات دی کُنہ تائیں نہیں اپڑسکدی۔ تے سوچاں اوہدے گُناں دی ڈونگھیائی تک نہیں اپڑسکدیاں۔ عام لوک سحبان دی بلاغت نوں نہیں اپڑسکدے تے اللہ پاک دی بے مثل ذات دی حقیقت نوں وی نہیں اپڑیا جاسکدا۔

کیوں جو خاص لوکاں نے ایس راہ وچ گھوڑا دوڑایا اے تے اخیر ایہہ آکھ کے دوڑن توں عاجز رہ گئے نیں کہ اے خدا میں تیری تعریف تیری شان سیتی نہیں کر سکدا۔ ہر تھاں تے گھوڑا نہیں دوڑایا جاسکدا۔ سگوں کئیاں تھانواں تے ڈھال سُٹ دینی پیندی اے۔ تے جے کوئی فقر دا راہی راہ توں سُونہا ہووی گیا تاں سائیں اوہدے لئی واپسی دا دروازہ بند کر دیندے نیں جس شخص نوں ایس محفل وچ پیالہ پین لئی دیندے نیں اوہنوں بے ہوشی دی دوا ملا کے ای دیندے نیں۔ کسے بازدیاں اکھاں پہلاں ای سیتیاں ہویاں ہوندیاں نیں کسے دیاں اکھاں کھُلیاں ہوندیاں نیں تے پرسڑے ہوئے ہوندے نیں۔ کسے شخص نوں وی قارون دے خزانے دا رستہ نہیں ملیا تے جے مل گیا تاں واپس باہر جان دا راہ نہیں لبھیا۔ میں تے آپ ایس رت دے سمندر وچ ای مر گیا ہاں۔ کہ ایہدے توں کوئی وی شخص بیڑی باہر نہیں لے جاسکیا۔ جے توں چاہنا ایں کہ ایس زمین وچوں لنگھ جاویں تاں پرت آون والے گھوڑے دے پیر پہلاں ای وڈھ دے۔ تینوں دِل دے شیشے وچ غور فکر کرنا چاہیدا اے۔ تے درجہ بدرجہ صفائی حاصل کر لینی چاہیدی اے۔ شاید عشق دی خوشبو تینوں مست کر دے تے تینوں الست دے عہد دا رتجھوان کر دیوے۔ تُونہہ ایتھوں تائیں دا راہ طلب دے پیراں نال طے کریں گا۔ تے ایس توں اگے تُونہہ محبت دے پیراں نال اُڈیں گا۔ یقین، گمان دے پردیاں نوں چاک کر دے گا۔ جلال دے سوا شاہی محل دا کوئی پردہ نہیں رہ جاوے گا۔ پھیر عقل دی سواری دی چال نہیں رہے گی۔ حیرت اوہدی واگ پھڑ کے آکھے گی کہ ٹھہر جا۔ ایس سمندر وچ کوئی شخص سوائے دعویٰ کرن والے مر دے نہیں گیا۔ اوہ شخص گواچ گیا جیہڑا اپنے آجڑی دے پچھے (شریعت تے) نہیں ٹُریا۔ جیہڑے لوک ایس راہ توں پھر گئے نیں چلے تے گئے نیں پر حیران پریشان چوکھا ہوئے نیں۔ جیہنے وی پیغمبر دے رستے توں پٹ کے راہ اختیار کیتی اوہ ہرگز منزل تے نہیں اپڑ سکے گا۔ اے سعدی ایہہ خیال وی نہ کریں کہ معرفت دے ایس راہ تے محمد مصطفیٰ ﷺ دی پیروی دے بغیر وی چل سکنے ہاں۔

حضور سرورِ کائنات ﷺ دی نعت اوہناں اُتے بہترین درود نازل ہوون

شریف عادتاں والے، سوہنیاں خصلتاں والے۔ خلقتاں دے پیغمبر، امتاں دی سفارش کرن والے

سب رسولاں دے امام ۔ رستے دے آگو ۔ خداولوں اُتری وحی دے امانت دار، تے جبرئیل دے اُترن دی تھاں ۔ مخلوق دی شفاعت کرن والے ۔ قیامت دے دن دے سردار ۔ ہدایتاں دے امام ۔ حشر دی کچہری دے پردھان ۔ اجیہے کلیم جنہاں دا طور آسمانی چکرائے ۔ سارے نور آپؐ دے نور دا سایہ نیں ۔ اجیہے نویکلے انسان نیں ۔ جنھاں نوں کسے انسان نے قرآن نہیں پڑھایا ۔ آپؐ نے پہلیاں ملتاں دے کتب خانے دھودتے (منسوخ کردتے) جدوں آپ ﷺ دے ارادے نے غضب دی تلوار ننگی کیتی تے معجزے نال چن دے دوٹوٹے کردتے ۔ جدوں آپ ﷺ دا شہرہ دنیا دی زبان تے چڑھ گیا تاں کسریٰ دے محل نوں کنبنی چھڑ پئی ۔ آپ ﷺ نے ''لا'' نال لات دے بُت نوں چور چور کردتا ۔ دین نوں عزت بخش کے عُزیٰ دی آبرو ختم کردتی ۔ نہ نری لات تے عُزیٰ دی دُھوڑ اڑائی ۔ سگوں توریت تے انجیل نوں وی منسوخ فرمادتا ۔ معراج دی رات سوار ہوئے تے آسماں توں لنگھ گئے ۔ عزت تے مرتبے وچ فرشتیاں توں اگے لنگھ گئے ۔ قربت دے میدان وچ سواری اجیہی تیز دوڑائی کہ سدرۃ المنتہیٰ وچ جبریل آپ توں پچھے رہ گئے ۔ بیت اللہ دے سالار نے حضرت جبریل نوں آکھیا کہ اے وحی نوں لیاون والیا! ذرا اگے چل ۔ تُونہہ جدوں دوستی وچ مینوں مخلص پایا اے تُونہہ میری رفاقت توں واگ کیوں موڑلئی اے ۔ اوہنے آکھیا ایس توں اگے ودھن دی میری مجال نہیں ۔ میں تھک گیا واں کہ میریاں بانہواں وچ بل نہیں رہیا ۔ ہُن جے میں وال برابر وی اُتانہہ اُڈاں تاں تجلی دا شعلہ میرے پر ساڑ دیوے گا ۔ کوئی شخص وی گناہواں پاروں پھڑیا نہیں رہ سکدا جدوں کہ اوہ اجیہا سردار اپنا آگو رکھدا ہووے میں تہاڈی پسند کیتی تعریف کیہ کراں بس تہاڈے اُتے سلام ہووے اے مخلوق دے نبی ! خدا تعالیٰ دا درود تہاڈی جان پاک تے نازل ہووے تے تہاڈے ساتھیاں تے پچھے ٹرن والیاں اُتے وی ۔

سب توں پہلے خلیفے ابوبکرؓ جیہڑے مسلماناں دے پیر نیں تے رسول کریم ﷺ دے مرید نیں دوجے سرکش شیطان دا پنجہ مروڑن والے حضرت عمرؓ نیں تیجے راتاں نوں جاگن والے عقل وند جناب عثمان غنیؓ نیں چوتھے حضرت علیؓ دُلدل دے سوار نیں ۔

خداوندا بی بی فاطمہؓ دی اولاد دے طفیل میرا خاتمہ کلمے تے ایمان تے فرمانا۔ بھانویں تسی میری دعا قبول کرو یا رد دیو میرا ہتھ تے آل رسول دا دامن وکھرے نہیں ہو سکدے۔ اے مبارک قدماں والے مجلسی پردھان تیرے مرتبے وچوں اللہ تعالیٰ دی درگاہ وچ کیہ گھٹ جاوے گا؟ کہ مُٹھی کو فقیراں دی جماعت تہاڈے طفیل دارالسلام بہشت دی مہمان ہو جاوے۔

خدا تعالیٰ نے تہاڈی تعریف کیتی تے بزرگی بیان فرمائی اے تے جبرئیل نوں تہاڈے مرتبے دی زمین چُمن والا بنایا اے تے تہاڈے مرتبے دے سامنے اُچا اسمان شرمندہ اے۔ آپؐ پیدا ہو چکے سن تے حضرت آدمؑ حالے پانی تے گارے وچ پئے سن وجود دی پہل تے اصل تہاڈی پاک ذات ای اے تے ہور جو کجھ وجود وچ آیا اوہ تہاڈی ای شاخ اے۔ مینوں سمجھ وچ نہیں آوندا کہ تہاڈی تعریف وچ کیہڑی گل مونہوں کڈھاں۔ کہ میں جو کجھ وی کہاں گا تسی اوہدے توں وی ودھیرے اُچیرے او، تہانوں مرتبے دے طور تے لولا کی عزت ای کافی اے تے تہاڈی تعریف لئی طٰہٰ تے یٰسٓ ای کافی نیں ناقص تے ہر پاسیوں اُونا۔ سعدی تہاڈا اوصف کیہ بیان کرے اے نبی تہاڈے اُتے صلوٰۃ تے سلام ہووے

کتاب بوستان نوں نظم کرن دی وجہ

میں جہاں دیاں چوہاں کُوٹاں وچ بہتا پھر دا رہیا ہاں تے ہر قسم دے بندیاں نال دن کٹے نیں۔ میں ہر گُٹھ توں فائدہ اُٹھایا اے تے ہر کھلواڑے وچوں سٹے چگے نیں شیراز دے نیک طبع تے خاکسار لوکاں ور گے لوک میں کدھرے نہیں ڈِٹھے اللہ ایس سرزمین تے اپنی رحمت کرے۔ ایس پاک وطن دے پیار نے میرا دل شام تے روم توں وی چُک دتا روم شام دے ساریاں باغاں وچوں مینوں دوستاں ول خالی ہتھ مڑنا برا لگا۔ مین دل وچ آ کھیا، لوکیں مصر توں مصری لیاوندے نیں تے دوستاں لئی تحفے لیاوندے نیں میرا ہتھ جے اوہ مصری توں خالی ہووے تے میریاں گلاں مصری توں وی ودھیریاں مٹھیاں نیں۔

اوہ مصری نہیں جنہوں لوک ظاہری شکل وچ کھاندے نیں۔ سگوں حقیقت والے لوک کاغذاں وچ لے جاندے نیں۔ جدوں میں ایس دولت دے محل وچ رُجھ گیا تاں میں لوکاں دی تربیت لئی ایہدے دس باب بنائے۔

پہلا باب: عدل تدبیر تے فیصلے بارے وے جہدے وچ خلقت دی راکھی تے خدا توں ڈرن دا بیان اے۔

دوجے باب وچ میں احسان دی نینہہ رکھی اے تاں جو احسان کرن والا اللہ دے فضل دا شکریہ ادا کرے تیجا باب: عشق مستی تے ولولے بارے وے پر عشق اوہ نہیں جنھوں لوکیں دھکو دھکی اپنے تے بنھ لیندے نیں

چوتھا باب: عاجزی مسکینی بارے وے۔ تے پنجواں رضا بارے۔ چھیواں باب قناعت، اختیار رکرن والے انساناں بارے۔ ستواں باب تربیت دے جہان بارے اے۔ اٹھواں باب: خیر عافیت تے شُکر کرن بارے وے۔ نانواں باب: توبہ کرن تے سدھے راہ چلن بارے وے۔ دسویں باب: وچ دعا تے خدا اگے ترلا پا کے کتاب ختم ہو جاندی اے۔

مبارک دیہاڑے (جمعے) تے نیک ورھے وچ دو عیداں دے درمیان برکت والی تاریخ نوں چھے سو توں پچونجا (ہجری) سال ودھ سن جدوں ایہہ مشہور خزانہ موتیاں نال بھریا گیا سی۔ اے مبارک طبع عقل وندلوکو! آ گاہ رہو کہ میں ایہہ مشہور خزانہ موتیاں نال بھریا گیا سی۔ اے مبارک طبع عقل وندلوکو! آ گاہ رہو کہ میں ایہہ نہیں سنیا کہ کوئی ہنر مند آدمی دوجے دے کم وچوں کیڑے کڈھن والا وی ہویا ہووے۔ فتوحی بھاویں ریشم دی ہووے، بھانویں چینی سلک دی، مجبوری پاروں اوہدے اندر بھرتی ضرور پانی پیندی اے۔ تُونہہ آپ جے چینی سلک ایں تاں تکلیف پچاون دا جتن نہ کر میرے تے مہربانی کرتے میری بھرتی نوں لُکائی رکھ۔ مینوں اپنے علم، فضل دے فرمائے مان نہیں۔ میں اپنا منگ تنگ والا ہتھ ای تہاڈے سامنے لے آندا اے۔ میں سنیا ایں کہ قیامت دے آس تے خوف والے دیہاڑے کرم کرن والا سخی بداں نوں وی نیکاں دے طفیل بخش دیوے گا۔ تُونہہ وی جے میرے کلام وچ بدی ویکھیں دنیا دے پیدا کرن والے دے خُلق دے طفیل میرا کم (پاس) کر دے۔ جدوں تینوں ہزار شعراں وچوں اک شعر وی پسند آ جاوے تاں تینوں قسم ای اپنی جواں مردی دی کیڑے کڈھن توں باز آ جاویں۔ یقیناً میری مضمون بندی ایران اندر ختن وچ کستوری وانگوں بے قدری اے۔ ڈھول دی آواز وانگوں میرا رعب وی دوروں ای سی۔ گنڈھڑی وچ بدھے میرے عیب لکے ہوئے سن۔

سعدی نے باغ ول پھُل لیاندے نیں تے مخول نال لال مرچاں ہندوستان ول لے ٹُریا اے (آپے سوچو میرے مال دی کیہ قدر پئے گی) چھوارے وانگوں چھِلکا مٹھاس نال لمبیا ہویا اے جدوں تُونہہ چھوارا اچھلیں گا تے کِلک تے وچوں نکلنی ای اے ناں۔

سعد زنگی دے پُتّر اتابک ابوبکر دیاں وڈیائیاں دا ذکر
(خدا سعد دی قبر پاکیزہ کرے)

میری طبعیت ایس طرح دی ریجھ سوان نہیں سی۔ مینوں بادشاہاں دی تعریف کرن دا خیال وی نہیں سی۔ پر میں ابوبکر بن سعد دے ناں ایس لئی نظم کہی اے کہ شاید اللہ والے لوک میرے مگروں آکھن کہ سعدی جیہڑا بلاغت دی بازی جت کے لے گیا سی اوہ ابوبکر سعد دے زمانے وچ ای ہویا اے۔ جے میں اوہدے زمانے تے مان کراں تاں اجیہا پھبدا اے جویں کہ جناب رسول کریم ﷺ نے نوشیرواں عادل دے زمانے تے فخر کیتا سی۔ ابوبکر سعد دنیا دا نگہبان دین نوں ترقی دین والا، تے نیاں کرن والا بادشاہ سی۔ حضرت عمر بن عبدالعزیزؒ دے مگروں اجیہا کوئی بادشاہ پیدا نہیں ہویا جیہڑا سر بلنداں دا سردار تے وڈیاں دا تاج ہووے دنیا والیو! اوہدے نیاں دے زمانے تے مان کرو جے کسے شخص نوں فتنے توں پناہ چاہیدی اے تاں ایس ملک توں سوا آرام سُکھ دی تھاں کدھرے نہیں ملے گی۔

برکت والی خوشخبری اے اجیہے دروازے نوں جیہڑا خانے کعبے وانگوں اے تے ایہدے دوالے پھرن لئی دور دراز رستیاں توں لوک اِتھے آوندے نیں۔ میں اجیہا خزانہ ملک تے تخت نہیں ویکھیا جیہڑا اینے بڈھے تے درویش لئی وقف ہووے۔ ایہدے کول کوئی اجیہا غم دا ماریا نہیں آیا۔ جیہدے دل تے اوہنے مہر نہ لائی ہووے۔ ایہہ بھلائی دا تکھ سوان اے تے آس وندوی اے۔ یا اللہ ایہہ جیہڑی آس رکھدا اے اوہ پوری کردے۔ ایہدے تاج دا کنڈھا بلند اسمان تائیں اپڑیا اے۔ پر پھیر وی ایس دا سر عاجزی نال زمین اُتے ای اے۔ اُچے رتبے والیاں لئی عاجزی بڑی چنگی عادت اے جے مانگت عاجزی کرے تاں ایہہ تے اوہدی عادت ہوئی نا، جے کوئی ماڑا ماتحت عاجزی کرے تاں پھیر کیہ ہویا؟ جے زبردست بندہ ڈِگ کے عاجزی کرے تاں اوہ خدا دا بندہ جے، اوہدا سوہنا ذکر تاریخ وچ چھُپیا نہیں رہندا سگوں اوہدی سخاوت داڈگا زمانے وچ وج جاندا اے۔

اجیہا عقل وند مبارک فطرت والا بادشاہ جہان تے نہیں ہونا۔ جدوں تائیں جہان اے اللہ کرے اوہوای باقی رہے تُونہہ ایس دے زمانے وچ کسے شخص نوں اجیہا دُکھیا نہیں ویکھیں گا جیہڑا کسے ظالم دے ظلم توں روندا ہووے۔ کسے نے ایس بادشاہ جیہی رسم قانون تے نظام نہیں ویکھیا۔ فریدوں نے وی اپنی شان شوکت دے ہُندیاں سُندیاں اجیہا دور نہیں ویکھیا۔ حق تعالیٰ سامنے ایہدا رُتبہ ایس لئی وڈا اے کہ ایہدے رُتبے دی وجہ توں ماڑیاں دے ہتھ طاقت ورنیں ایہنے دنیا تے اجیہا سایہ پایا ہویا اے کہ مائی بُڈھی وی کسے رستم بھلوان توں نہیں ڈردی۔ لوکیں ہمیشہ زمانے دے ظلم، تے اسمان دی گردش توں روندے ای رہندے نیں۔ پرائے شاہا! تیرے نیاں دے زمانے وچ کوئی شخص وی زمانے دی شکایت نہیں کردا۔ میں تیرے دور وچ لوکائی نوں سُکھیں وسدا ویکھدا ہاں۔ تیرے مگروں لوکاں دا کیہ بنے گا؟ اوہ اللہ ای جانے۔ ایہہ تیرے مبارک انجام نصیبے دی وجہ تو ای اے۔ کہ سعدی دا زمانہ وی تیرے دور وچ اے۔ ایس لئی جدوں تائیں آسمان تے چن تے سورج ہے وے ایس کتاب وچ تیرا ہمیشہ قائم رہن والا ذکر وی ہے وے۔

جے بادشاہاں نے نیک نامی کھٹی اے، تاں اوہناں نے اپنے توں اگلیاں توں طور طریقے وی سکھے نیں۔ تُونہہ اپنی بادشاہی دے طور طریقیاں وچ اگلے بادشاہاں توں وی بازی جت گیا ایں۔ سکندر ذوالقرنین نے کانسی تے پتھر دی کندھ بنا کے دنیا وچ یاجوج ماجوج دا راہ تنگ کردتا۔ کفر دے یاجوج واسطے تیری دیوار سونے دی اے۔ سکندر دی دیوار وانگوں کانسی دی نہیں۔

جیہڑا بولی دا ماہر ایس امن تے انصاف دے زمانے وچ تیرا شکریہ ادا نہ کرے۔ اللہ کرے کے اوہدی زبان ای نہ رہے۔ کِنا ای سوہنا اے عطا دا سمندر، تے بخشش دی کان، کہ تیرے وجود توں ای انسانی وجود طاقت پھڑدا اے۔ بادشاہ دے کُن ان گنت نیں کتاب دے ایس کھُلے میدان وچ نہیں سماوندے۔ جے سعدی سارے گُناں نوں لکھوا دیندا تاں اوہنوں اک ہور کتاب لکھوانی پیندی۔ میں اوہدے اپنے کرم دے شکریے وچ عاجز ہاں۔ ہن تے اینا ای بہتر اے کہ اوہدے لئی دعا دا ہتھ اُٹھاواں۔

جہان تیری سدھر سیتی ہو جاوے تے اسمان تیرا مددگار ہووے۔ جہان دا پیدا کرن والا تیرا نگہبان ہووے۔ تیرا اُچا ستارہ جہان نوں روشن کر دیوے۔ تیرے ستارے دا زوال تیرے دشمن نوں ساڑ دیوے۔ خدا کرے زمانے دی گردش دا تینوں کوئی فکر نہ ہووے۔ تے کسے فکر نال تیرے دل تے غبار نہ آوے۔ ایس لئی کہ بادشاہاں دی طبیعت دا ذرا جنا غم اک جہان دے دل نوں پریشان کر دیندا اے۔ تیرا دل تے ملک سکون نال تے آباد رہے تیرے ملک توں پریشانی دور رہے۔ تیرا سر یر تیرے دین وانگوں ہمیشہ درست رہے تیرے دشمن دا دل اوہدی تدبیر وانگوں سُست رہے تیرا باطن حق تعالیٰ دی امداد نال خوش رہے، تیرا دل، دین تے ملک ہمیشہ آباد رہن۔ جہان دا خالق تیرے تے رحمت کرے۔ ایدوں علاوہ جو کجھ آکھاں گا اوہ ہوائی گل تے قصہ کہانی اے۔ بزرگ خداولوں تیرے لئی ایہہ ای کافی اے کہ تینوں بھلا کرن دی توفیق وافر ملدی رہے۔ سعد زنگی دنیا توں دُکھ نال نہیں گیا جدوں کہ تیرے ورگا نیک نام خلیفہ چھڈ گیا اے۔ ایس پاک تنے توں ایہہ قابل ٹہنی کوئی اچرج نہیں جیہدی روح اوہدے نال ای بلندی تے اُڈ گئی اے۔ تے اوہدا سر یر مٹی وچ اے۔ اے خدا تینوں اپنی بزرگی دی قسم ای ایس نیک نامی کھٹن والی قبر اُتے رحمت دا مینہہ ورھائیں۔ جے سعد زنگی دی مثال تے یادگار باقی رہے تاں اسمان وی سعد بن ابوبکر دا مددگار رہے۔

شہزادہ سعد بن ابی بکر بن سعد دی مدح وچ فرماندے نیں

ہونہار بھاگاں والا، اندر لے چانن والا جوان۔ جیہڑا طاقت ولوں جوان تے تدبیر ولوں بُڈھا اے۔ عقل وچ بزرگ تے ارادیاں ولوں اُچا اے۔ بانہہ دے زور ولوں دلیر تے دل دا ہوش وندا اے۔ کِنا چنگا اے زمانے دی ماں دا خنوادہ جیہنے اجیہا پتر گودی وچ پالیا اے۔ جیہدے نئی ہتھ نے سمندر دی رونق مکا دتی اے۔ جیہنے اچائی وچ ثریا دا تھاں مل لیا اے۔

تیرے چہرے تے سرور دی اکھ کڈی سوہنی کھلی اے۔ اُچی گردن والے بادشاہواں دے سردار جس پسی نوں تُونہہ موتی دانیاں نال بھریا ویکھیں اوہ اپنی قدر نہیں رکھدی جنا اکلا نویکلا موتی تُونہہ ای اوہ چھپیا نویکلا اکلا موتی ایں جیہڑا شاہی محل دی سجاوٹ اے۔ پروردگارا! تُونہہ آپ اپنی اکھ نال ایہدا دھیان رکھ، تے ایہنوں مندی نظر ولوں تکلیف توں بچائی رکھ۔ اللہ تعالیٰ تُونہہ ایس نوں جگ وچ مشہور کرتے اپنی بندگی دی توفیق دے کے ایہنوں عزت دار بنا۔ تُونہہ ایہنوں نیاں تے پرہیز گاری وچ قائم رکھ تے ایہدیاں دنیا وچ تے آخرت دیاں مرداں پوریاں کر۔ اللہ کرکے تینوں ناپسند دشمن دا کوئی فکر نہ ہووے تے زمانے دے گیڑ توں تینوں کوئی نقصان نہ اپڑے۔ تیرے ورگا پھل بہشتی رُکھ ای دے سکدا اے۔ جیہدا پیو نیک ناں والا اے تے پُتر جس دا چاہوان اے۔ اوس خاندان نوں بھلائی توں بیگانہ سمجھ جیہڑے لوک ایس خاندان دی بدخوئی کرن۔ بادشاہ سلامت دا کِنا چنگا عدل تے انصاف اے تے اوہ دین تے حکمت وچ وی کنے چنگے نیں، کنے چنگے نیں اوہدا ملک تے بادشاہی جیہڑی اللہ کرے ہمیشہ قائم رہے۔

باب پہلا

نیاں فیصلے تے شہنشاہی قائم رکھن دی تدبیر بارے

اللہ تعالیٰ دے کرم بندے دے گویڑ وچ نہیں سما سکدے تے اوہناں کرماں دی شکر گزاری زبان کِویں ادا کرے۔ خدایا! توں ایس درویش دوست بادشاہ نوں جیہدی چھتر چھانویں لوکاں نوں سکھ پہنچے لمے عرصے تائیں مخلوق دے سر تے قائم رکھ طاقت دی توفیق نال ایہدے دل نوں زندہ رکھ، آس دے رُکھ توں ایہنوں لابھ دے۔ رحمت نال ایہدا سر کالا، تے اوہدا چہرہ رحمت دے نال نور بارونق بنا دے۔ اے سعدی! تکلف دے رستے تے نہ ٹُر جے پلّے صدق ہے ای تے لیا۔ نالے آ، کھاں تُونہہ منزل دی پچھان رکھنا ایں تے بادشاہ اوسے رستے ٹرن والا اے۔ تُونہہ حق آکھن والا تے بادشاہ سچائیاں سنن والا اے تینوں کیہ لوڑ اے کہ تُونہہ (ظہیر فاریابی وانگوں) اسمان دیاں نوں کرسیاں قزل ارسلان دے پیراں تھلے دھریں (جھوٹی تعریف کریں)

(توں قصیدے وچ جھوٹھ) نہ آ کھ کہ عزّت دا پیرا سماناں تے رکھ۔ ایہدی تھاں تے ایہہ آ کھ کہ بادشاہا اخلاص بھریا چہرہ زمین تے رکھ (پُر خلوص سجدہ کر) فرماں برداری والا چہرہ اللہ تعالیٰ دیاں برونہاں تے رکھ۔ ایس لئی کہ سچیاں داراہ ایہوای اے جے تُونہہ بندہ ایں تاں اپنا سرایسے در تے رکھیں۔ مالکانہ ٹوپی سروں لاہ سُٹ جے بندگی کرنی آں تاں شاہی لباس پہننا چھڈ دے۔ سچے درویش وانگوں رو کے چیکاں مار کہ اے خدا تعالیٰ مالدار تُونہہ ای ایں کجھ کرسکن دی طاقت رکھن والا۔ درویش نوں پالن والا تُونہہ ای ایں۔ (تُونہہ ایہہ آ کھ) میں ملک دا بادشاہ نہیں، نہ ای حکم چلان والا ہاں۔ میں تے اوہدے بوہے دے مانگتاں وچوں اک ہاں میرے ہتھوں، تے عمل توں کیہ ہوسکدا اے؟ جناچر تیری مہربانی دا ہتھ میرا مدد گار نہ ہووے تُونہہ ای میرا ہتھ نیکی تے بھلائی دے کم تائیں اپڑا سکدا ایں۔ نہیں تے میں کسے شخص نال کیہ بھلائی کرسکدا ہاں جے دن نوں بادشاہی کرنی اُوتاں رات نوں مانگتاں وانگوں دل دی تپدی ڈونگھیائی وچوں دعا منگ۔ مغرور لوک تیرے حکم منن لئی تیرے دروازے تے لک بنھ کے کھلے ہوون تے تیرا سر رب دی بندگی دی چوگاٹھ تے ہووے۔ رب دے بندیاں لئی مالکاں دا مالک کِنا چنگا اے۔ جیہڑا سا ڈے مالک (بادشاہ) نوں خدا تعالیٰ دا حق گزار بندہ بنا ندا اے۔

کھانی

(قزوین تے گیلان وچلے) شہر رود بار دے میدانوں آئے اک شخص نوں میں ویکھیا جیہڑا اک چیتے اُتے سوار ہو کے میرے سامنے آیا سی۔ ایس حالت نوں ویکھیاں میرے تے اپنی دہشت بیٹھی کہ میرے پیڑ ٹرنوں جواب دے گئے۔ اوس شخص نے مسکرا کے اپنے بُلھاں تے ہتھ رکھیا تے آ کھیا سعدیا جو کجھ ویکھیا ای ایہدے توں حیران نہ ہوئیں۔ تُونہہ وی اللہ تعالیٰ دے حکم اگے دھنون نہ موڑ، تاں جو تیرے حکم توں کوئی چیز وی دھنون نہ موڑے۔ جدوں بادشاہ اللہ تعالیٰ دے حکم وچ ہووے گا تے اللہ تعالیٰ وی اوہدا نگہبان تے مددگار ہووے گا۔ ایہہ تے ہونہیں سکدا کہ جدوں اللہ تعالیٰ تیرے نال دوستی لا لئے تے تینوں دشمن دے حوالے کر دیوے۔ ایہوای راہ ای۔ ایسے تے قدم دھرتے جیہڑا مقصد چاہنا ایں اوہوای پا لئے۔ بزرگاں دے باطنی صفائی والے طریقے توں منہ نہ موڑیں۔

نصیحت اوسے شخص نوں فائدہ دیوے گی جہنوں سعدی دے قول پسند آون گے۔

عادل کسریٰ نوشیرواں دا اپنے پتر ہرمزنوں مت دینا

میں سنیا اے کہ نوشیرواں نے اپنے پُتر ہرمزنوں اپنی روح دے جھگڑے سمے انج آکھیا سی۔ عاجزاں مسکیناں دے دِل دا دھیان رکھن والا بنیں اپنی راحت آرام دی قیدے نہ پیا رہیں جدوں توں نِرا اپنا ای آرام چاہیں گا۔ تیرے ملک وچ کوئی وی شخص سُکھ داساہ نہیں لے گا۔ کسے دانا نوں ایہہ گل پسند نہیں آئے گی کہ آجڑی تے سُتا رہے تے بگھیاڑ بھیڈاں وچ پھرداہووے۔

لوڑوند غریبڑے دی نگہبانی لئی اوہدے کول اپڑ۔ کیوں جو بادشاہ رعیت نال ای تاج والا ہوندا اے۔ جدوں سلطان رُکھ اے تاں اوہدیاں جڑاں رعیت ای نیں پترا! رکھ جڑاں نال ای مضبوط ہوندا اے۔ جتھوں تائیں ہوسکی لوکاں دادِل زخمی نہ کر۔ تے جے تُونہہ دل زخمی کریں گا۔ تاں اپنیاں ای جڑاں پُٹیں گا۔ جے تینوں سدھا رستہ چاہیدا اے تاں اوہ پرہیزگاراں دا رستہ ای۔ جیہڑے اوہدے کرم دی آس رکھدے نیں تے اوہدی جباری قہاری توں خوف کھاندے نیں۔ جیہڑا بادشاہ ایس گلّوں ڈردا اے کہ اوہدے ملک نوں کوئی تکلیف نہ آوے اوہنوں اپنے ملک دے کسے بندے دی کوئی تکلیف پسند نہیں آوندی۔ تے جے کر اوہدے خمیر وچ ایہہ عادت نہیں تاں اوہدی بادشاہی وچ سکھ ارام دی بوتک نہیں آوے گی۔ جے تُونہہ نوکراں چاکراں دے ٹوہر وچ بجھا پیا ایں تاں اوہناں دی رضامندی وی سامنے رکھ تے جے تُونہہ اکلا ای ایں تاں اپنی مرضی تے عمل کرلئیں۔ جتھے رعایا اپنے بادشاہ توں ناراض ویکھیں اجیہی بادشاہی دی دھرتی تے علاقے دی کھلھ نہ چاہ۔ مغرور بہادراں کولوں ڈر۔ جیہڑا رب کولوں نہیں ڈردا اوہنوں ڈک کے رکھ۔

جیہڑا اپنی رعیت دے دِلاں نوں اُجڑیا رکھدا اے اوہ کسے ہور بادشاہی نوں سفنے وچ ای آبادو یکھے گا۔ بزرگ ایس گل تے غور کر کے اپڑدے نیں کہ اجاڑا تے بدنامی ظلم کرن نال آوندی اے۔ رعیت نوں انیاں ظلم نال مارنا نہیں چاہیدا کیوں جو رعیت ای خاص کر کے بادشاہی دی کنڈ تے تھاپڑ ارکھدی اے۔

کساناں واہی واناں نوں سہولتاں اپنے واسطے ای دینیاں نی۔ کیوں جے خوش دل مزدور ای چوکھا کم کردا اے۔ اوس شخص نال برائی کرنی انسانیت نہیں ہوندی جہدے کولوں تُونہہ اپنے نال کئی وار نیکی ہوندیاں ویکھی ہووے۔

خسوردا اپنے پتر شیرویہ نوں مت دینا

میں سنیا اے کہ خسرو نے اپنے پتر شیرویہ نوں اوددوں ایہہ آکھیا جدوں اوہدی اکھ ویکھن توں سوں گئی سی۔ جس کم دی نیت کریں اوس تے قائم رہیں۔ رعایا دی بھلائی نوں مُکھ رکھیں۔ پترا! سمجھ تے تدبیر توں منہ نہ موڑیں تاں جو لوکیں تیرے ضبط توں قدم نہ ہٹالین رعایا ظالم توں نس جاندی اے تے ایہدا بُرا ناں دنیا وچ قصے وانگوں مشہور کردیندی اے۔ جیہڑا کوئی بری نیتہہ رکھدا اے زیادہ عرصہ نہیں گزردا اوہ اپنی جڑ آپ پُٹ لیندا اے۔ شیر تے تلوار یا دونویں خرابی تے کردے نیں پر اینی نہیں جنی بچیاں تے زنانیاں دی ہاہ کردی اے جیہڑی لاٹ کسے رنڈی زنانی نے بالی تُونہہ اکثر ویکھیا ہووے گا کہ اوہنے اک شہرای ساڑ دتا سی۔ جہان وچ ایہدے توں چوکھا نصیب والا کیہڑا اے جیہڑا بادشاہی کماں وچ نیاں نال جیویا۔ جدوں اوہدی ایس جہان توں کوچ کرن دی واری آوے لوک اوہدی قبر تے رحمت دی دعا منگن بھلے تے مندے لوکاں نے جدوں گزرای جانا اے تاں ایہوای چنگا اے کہ لوکیں تیرا ناں نیکی نال لین۔ خدا توں ڈرن والے نوں ای رعایا اُتے افسر مقرر کر۔ کیوں جو پرہیز گار شخص ای ملک دا اُسارن والا ہوندا اے۔ اوہ تیرا خیر خواہ نہیں تے مخلوق دی رت پیون والا اے۔ جیہڑا مخلوق دی تکلیف وچ تیرا فائدہ لبھدا اے۔ ایہیہ لوکاں دے ہتھ وچ راج دینا غلطی اے۔ جنہاں دے ہتھاں توں لوکاں دے ہتھ خدا دے سامنے اُٹھن، نیکاں نوں پالن والا ایس کم وچ کوئی برائی نہیں ویکھدا۔ جدوں توں بریاں دی پالنا کریں گا تے اپنی جان دا آپے ای دشمن ہوویں گا۔ دشمن نوں اوہدے مال نال سزا نہ دے اوہدی تے جڑ ای مُدھوں پٹنی بہتر اے۔

ظلم پسند حاکم تے صبر نہ کرسگوں اوہدی تے موٹاپے پاروں کھل ادھیڑ دینی چاہیدی اے بگھیاڑ دا سر لوکاں دیاں بھیڈاں بکریاں پاڑن توں پہلاں ای وڈھ دینا چاہیدا اے۔

کھانی

جدوں ڈاکوواں نے تیراں نال اوہدے دوالے گھیرا گھت لیا۔ تاں قیدی تاجر نے کڈی سوہنی گل کیتی۔ جدوں راہ وچ لٹن والیاں ولوں بہادری ظاہر ہوون لگے تاں لشکر دے مرد یا زنانیاں دی منڈلی دونویں برابر نیں۔ جس بادشاہ نے سوداگراں نوں پھڑ کیتا او ہنے اپنے شہر تے لشکر لئی بھلائی دا دروازہ بند کر دتا جدوں اوہ بُریاں رسماں دی مشہوری سن لین گے تے او تھے ہوش وندلوک کدوں جاون گے؟ جے تینوں نیک نامی تے مقبول نیکی چاہیدی اے تاں قاصداں تے تاجراں نال چنگا سلوک کر۔ وڈے لوک مسافراں نوں جان نال پالدے نیں کیوں جو اوہ بادشاہ دی نیک نامی سارے جگ وچ نال لئی پھردے نیں۔ اوہ بادشاہی تھوڑے چر وچ ای تباہ ہو جاوے گی جہدے وچوں مسافر ستیا دُکھیا آوے گا تُونہہ مسافراں نوں پچھانن والا تے سیاحاں دا دوست بن، کیوں جو پردیسی پاندھی نیک نامی نوں اندروں کڈھ کے باہر پھیلاندے نیں۔ پروہنے نوں خوش تے مسافرنوں عزیز رکھ تے اوہناں نوں ہر نقصان توں بچان لئی احتیاط رکھ۔ اوپریاں توں بچ رہنا ای ٹھیک اے۔ کیوں جو دوست دے بانے وچ دشمن وی ہوسکدا۔ اپنے پرانے خدمت گاراں دی قدر ودھائی جا کیوں جو اپنے پالے ہوئے توں بے وفائی ہرگز نہیں ہو سکدی۔

جدوں تیرا سیوادار بڈھا ہو جائے تاں اوہدے سالانہ حق نوں پھیروی نہ بھلیں۔ جے بڈھپے نے اوہدے ہتھ خدمت ولوں بنھ دتے نیں پر تیرے ہتھ تے بخشش لئی او سے طرحاں کھلے نیں ناں۔

کھانی

جدوں خسرو پرویز نے اپنے اہل کار شاپور دا نانواں کٹ دتا شاپور افسوس نال وڈ وٹ گیا جدوں اوہدا حال کنگالی نال تباہ ہو گیا تاں او ہنے بادشاہ نوں ایہہ کہانی لکھی۔

اے نیاں پھیلاؤن والے بادشاہ جے میں کم دا نہیں رہیا تُونہہ تے خدا دے فضل نال سلامت رہ جدوں میں اپنی جوانی تیری خدمت وچ خرچ کر دتی اے ہن بڈھیپے دے ویلے تے مینوں اپنے اگوں نہ تراہ چھڈ غیر ملکی، جہدا سر فتنے نال بھریا ہووے اوہنوں سزا نہ دے بس ملکوں باہر کڈھ چھڈ جے توں اوہدے اُتے غصہ نہ کڈھیں تے مناسب اے کیوں جو اوہدی بری عادت دشمن بن کے اوہدے مگر لگی ہوئی اے۔ تے جے اوہدا وطن ایران ای ہووے تاں اوہنوں صنعاء سقلاب تے روم وچ نہ گھل۔ تے او تھے وی اوہنوں چھاہ ویلے تائیں وی رہن دی مہلت نہ دے۔ اجیہی بلا کسے ہوردے سر نہیں مڑھنی چاہیدی۔ کیوں جو لوک آکھن گے اللہ کرکے اوہ زمین اُلٹ پلٹ ہو جائے جتھوں ایہہ لوک باہر آئے نیں۔ جے ذمہ داری دا عہدہ دینا ای تے کھاندے پیندے گھر دا بندہ لبھ۔ کیوں جو کنگال بندہ بادشاہ دا ڈر نہیں رکھدا۔ جدوں کنگال شرمندگی نال نیویں پا لئے تے اوہدے کولوں سوائے چیک دے کجھ نہیں نکلدا جدوں خزانے دا منشی اپنے دونویں ہتھ امانت توں چک کے نیت کھوٹی کر لئے تاں اوہدے اُتے اک نگران مقرر کر دینا چاہیدا اے۔ تے جے اوہ نگران وی منشی نال سیٹی رلا لئے تاں منشی تے نگران دوہاں توں ذمہ داری ہٹا دے۔ خزانچی تاں خدا کولوں ڈرن والا ہونا چاہیدا اے، جیہڑا خزانچی نڑا تیرے کولوں ای ڈردا اے اوہنوں خزانچی نہ رکھ۔ حساب دی پڑتال تے چھان بین کر لے تے ہشیار ہو کے بہ جا۔ کیوں جو تُونہہ سوچوں اِک نوں وی ایماندار نہیں ویکھیں گا۔ محکمے وچ دو پرانے عہدیدار اکٹھے اکوتھاں نہیں لانے چاہیدے تینوں کیہ پتہ اوہ دوست بن کے اک دوجے نال ہتھ رلا لین، اک چور ہووے تے دوجا پردے کجن والا، جدوں چور آپس وچ اک دوجے توں خطرہ رکھن تاں اوہناں وچوں قافلہ سلامتی نال لنگھ جائے گا۔ جنہوں تُونہہ عہدے توں ہٹا دتا ہووے جے تھوڑا عرصہ لنگھ جاوے تاں اوہدا جرم بخش وی دے کسے آس وند دا مقصد پورا کر دینا ہزاراں قیدیاں دیاں بیڑیاں توڑن توں چنگا اے۔ پڑھے لکھے آدمی نوں حکومت دا تھم بنا تاں جو آس دی رسی نہ ای ڈگے تے نہ ای ٹُٹے۔

بادشاہ نوں اپنے ماتحت حکم منن والیاں نال انج غصے ہونا چاہیدا اے جویں پیو پتر نوں اوہ کدی پُتر نوں مار دا اے تاں جو اوہنوں پیڑ ہووے، کدے اوہدیاں اکھاں توں اتھرو پُونجھدا اے۔ جدوں توں نرمی کریں گا تاں دشمن دلیر ہو جائے گا۔ تے جے غصے ہوویں گا تاں ماتحت لوک تیرے کولوں رج جان گے۔ نرمی تے سختی رلی ملی ای بہتر اے، جویں جراح اپریشن وی کر دیندا اے تے زخم تے مرہم وی لا دیندا اے۔ بہادر جنگے سجھا والا تے سخی بن کے رہو، جویں اللہ تعالیٰ تیرے تے نعمتاں دی سوٹ کردا اے او سے طرحاں تُونہہ وی خلقت تے سوٹ کر۔ جدوں تینوں پہلے بادشاہاں دا زمانہ یاد آوے۔ ایہو جیہا نقش ای اپنے زمانے توں مگروں سمجھ لئیں۔ جہان وچ کوئی شخص نہیں آیا۔ جیہڑا باقی رہ گیا ہووے، سوائے اوس شخص دے جہدی نیک نامی باقی رہ گئی ہووے۔ اوہ شخص نہیں مریا جہدے مگر پُل، تلا، لنگر تے مہمان خانے ورگیاں کجھ نشانیاں باقی رہ گئیاں ہوون، جہدے پچھے کوئی یادگار نہ رہی (تسی سمجھ لو) کہ اوہدے وجود دے رُکھ نوں کوئی پھل ای نہیں لگا، تے جے کوئی ایسے حالت وچ ای مر گیا اے کہ اوہدی کوئی بھلائی، تے قربانی یادگار نہیں رہی اجیہے شخص دے مرن پچھوں فاتحہ کیہ پڑھنی ہوئی؟ جے تُونہہ چاہنا ایں کہ تیرا دنیا وچ ناں رہ جائے تاں اپنے بزرگاں دی نیک نامی تے پردہ نہ پا (سگوں اوہناں دا ناں روشن کر) اوہ بزرگ وی ایہہ ای مقصد، ناز تے خوشی رکھدے سن آخر اوہ آپ چلے گئے تے نیک نشانیاں چھڈ گئے۔ کوئی جہان توں نیک نامی لے گیا تے کسے ولّوں دنیا تے بھیڑی رسم رہ گئی۔ کسے دی برائی رضامندی دے کن نال نہ سُن تے جے ذکر سن وی لئیں تاں اوہدی تہ تیکر اپڑ کے رہیں، گناہ گار توں بھُل چک دا عذر قبول کر لے، تے جے معافی منگ لین تے معافی دے چھڈ۔ جے کوئی قصوروار تیری پناہ وچ آ جاوے تاں پہلی غلطی تے ای مار چھڈن دی شرط نہیں۔ جدوں اک وار لوک نصیحت کرن تے اوہ مت نہ سُنے، پھیر اوہنوں جیل وچ بیڑیاں نال سزا دے تے جے نصیحت تے قید توں وی کم نہ چلے اوہ خبیث رُکھ ای۔ اوہنوں مڈھوں پٹ دے۔ جدوں تینوں کسے دے گناہ تے غصہ آوے اوہنوں سزا دین لئی کافی سوچ سمجھ لئے۔

کیوں جو بدخشاں دا لعل توڑنا تے سوکھا ای اے پر ٹُٹا ہویا دوبارہ جوڑیا نہیں جا سکدا۔

بادشاہواں دی تدبیر تے سزا دین وچ دیر کرن بارے اک کہانی

اِک شخص بحر عمان وچوں لنگھ کے آیا او ہنے کئی جنگلاں تے دریاواں دا سفر کیتا ہویا سی۔ او ہنے عرب، تاجک تے روم ویکھے ہوئے سن او ہدی پاک ذات وچ ہر جنس دے علم سن۔ دنیا پھریا ہویا تے علم اکٹھا کیتا ہویا سائو۔ سفر کیتے ہوئے تے کئی سیانیاں دی بہنی بہ کے بہت کجھ سکھیا ہویا سائو۔ قد کاٹھ وچ گھن چھاویں رُکھ وانگوں سی۔ پر اپنی بے سروسامانی توں سخت عاجز سی۔ ٹاکی تے ٹاکی لا کے دوسوٹا کیاں آپس وچ سیتیاں ہویاں سائو۔ لُون والے پانی نال او ہدا لباس وچوں سڑیا ہویا سی۔ اوہ سمندر دے کنڈھیوں اک شہر وچ آ وڑیا جس پاسے اک وڈا بادشاہ سی۔ جیہڑا نیک نامی سوچن والی طبیعت رکھدا سی، او ہنے اپنا عاجزی والا سر درویش دے پیراں تے دھر دتا۔ بادشاہ دے نوکراں نے او ہدے سر ریتے پئی دُھوڑ پاروں او ہنوں حمام وچ نہوایا۔ جدوں او ہنے بادشاہ دی چوگاٹھ تے سر دھریا او ہنے بادشاہ دی تعریف کر دیاں اپنے سینے تے ہتھ رکھے (تے آکھیا) میں ایس ملک وچ کسے مقام تے وی نہیں گیا۔ جتھے کسے دے دِل نوں تکلیف وچ ویکھیا ہووے میں کسے شخص نوں شراب وچ گُٹ نہیں ویکھیا، ہاں میں شراب خانہ ضرور اُجڑیا ویکھیا اے۔ بادشاہ لئی تے ملک دی ایہہ ای زینت کافی سی کیوں جو اوہ کسے دی تکلیف نال خوش نہیں ہوندا۔ او ہنے گلاں کیتیاں جویں کہ دامن وچوں موتی جھاڑے، زبان دی فصاحت اجیہی سی کہ بادشاہ واہ واہ کر اُٹھیا او ہنوں اوس شخص دی بات چیت بڑی پسند آئی او ہنوں اپنے کول بلایا تے عزت تکریم کیتی۔ او ہنوں ملک وچ تشریف لیاون دے شکریے وجھوں سونا تے موتی عطا کیتے او ہدے وطن تے حسب نسب بارے وی پُچھیا بادشاہ نے جو کجھ پُچھیا او ہدے وچوں او ہنے اپنے ہڈیں واپری تے سر بیتی بیان کر دتی تے اوہ شاہی قُرب وچ دوجیاں شخصاں توں اگانہہ لنگھ گیا۔

بادشاہ نے اپنے دل وچ فیصلہ کیتا کہ ملک داوزیر تے ایہو جیہا بندہ ای مناسب اے پر ہولی ہولی تاں جو بادشاہی دے ذمے دار رُکن میرے فیصلے دی کمزوری تے ہس نہ پین، پہلوں ایس نوں عقلوں ازمانا چاہیدا اے تے اوہدی قابلیت دے مطابق اوہدا مرتبہ ودھانا چاہیدا اے۔ اوہ شخص دل تے غم دے کئی بھار چُکدا اے جیہڑا تجربے وچ کچیاں کولوں کئی کم کرائی جاندا اے۔ جدوں قاضی سوچ سمجھ کے فیصلہ لکھے گا تاں دستار بند عالماں کولوں شرمندیاں نہیں ہووے گا۔ جدوں تُونہہ تیر دی شِست بنھیں اوس ویلے ای سوچ لے۔ اوس ویلے نہیں جدوں تُونہہ تیر ہتھوں چھڈ دیویں۔ کوئی شخص جے نیکی تے تمیز وچ حضرت یوسفؑ ورگا ہووے گا پھیر وی اوہ کئی سالاں مگروں مصر دا عزیز بن سکے گا۔ جِنا چر بہت سارے دن نہ لنگھ جاون اسیں کسے شخص دے پیندے تائیں نہیں اپڑ سکدے۔ اوس دے ہر طرح دے اخلاق دی پڑتال کیتی گئی، اوہ عقل وند پاک مرد سی۔ اوہنوں نیک سیرت تے چاننے گویڑ والا ویکھیا گیا۔ اوہ گل نوں تولن والا تے لوکاں دی قدر پچھانن والا سی۔ فیصلے وچ اوہنوں بزرگاں نالوں زیادہ بہتر ویکھیا گیا تاں بادشاہ نے اوہنوں اپنے وزیر دے سجے ہتھ بٹھا دتا۔ اوہ اجیہی دانائی تے پچھان اُتے عمل کردا رہیا کہ اوہدے حکم دین یا منع کرن وچ، کسے دے دِل نوں ٹھیس نہ لگی۔ اوہ ملک نوں ایس طرح حکم تھلے لے آیا کہ اوہدے توں کسے شخص نوں دُکھ نہ اپڑیا۔ اوہنے سارے نکتہ چیناں دیاں زباناں بند کر دتیاں تے اوہدے ہتھوں کوئی برا حکم نہ نکلیا۔ جس حاسد نے اِک جُوں جتی خیانت نہ ویکھی کنک وانگوں بھُجنا اوہدے کسے کم نہ آیا۔ اوہدے روشن دل توں بادشاہ نے چانن حاصل کیتا۔ پرانے وزیرنوں نویں غم نے آ پھڑیا۔ اوس عقل وند دی کوئی خامی نہ ویکھی گئی جہدے توں اوہدے اُتے طعنہ ماریا جا سکے۔ ایماندار امانت دار تے برا سوچن والے دی مثال تھال تے کیڑی دی اے جو پورا تِل لا کے وی تھال وچ موری نہیں کر سکدی۔ بادشاہ دے سورج ورگے چہرے والے دو غلام سن جیہڑے اوہدے سر تے ہر ویلے خدمت لئی لک بنھی کھلوتے سن۔

حور پری ورگے دو پاکیزہ جُثے صرف چن تے سورج وانگوں سن، کسے تیسرے دا سوال ای نہیں سی پیدا ہوندا۔ دو صورتاں جیہڑیاں تُونہہ آکھیاں نیں اک دو جی توں ودھ کے نہیں سن، اوہناں نوں اپنا ہم سَر صرف شیشے وچ ای دِسدا سی۔ شیریں کلام دانادیاں گلاں نے اوہناں دوہاں سروقداں دے دل وچ تھاں بنالئی جدوں اوہناں ویکھیا کہ ایہدے اخلاق دے وصف چنگے نیں تاں اوہ دل توں ای اوہدی سدھر چاہون والے ہو کے اوہدے دوست بن گئے۔ اوہدے وچ بشری رُجحان نے اثر کیتا اوہ رجحان نہیں جیہڑا چھوٹیری نظر والیاں نوں شرنال ہوندا اے، اوس نوں اوہدے آرام سُکھ دی اوس ویلے خبر ہوندی جدوں اوہ اوہناں دے چہریاں ول ویکھدا اے تُونہہ چاہنا ایں کہ تیری قدر اُچیری رہے تے میاں جی صاف چہرے والے الوئیں منڈیاں نال دِل نہ لایا جے۔ جے اپنی کوئی غرض وِی وچ نہ ہووے تاں وی ایہناں توں بچ کے رہو کہ ایہدے نال بندے دے رُعب دبدبے وچ گھاٹا پے جاندا اے۔ وزیرنوں ایہدے نال تھوڑی جیہی راہ مل گئی۔ من دے کھوٹ نال ایہہ واقعہ بادشاہ کول لے گیا کہ میں نہیں جاندا کہ اوہ شخص کون اے تے ناں کیہ سُو ایہہ ایس مُلک وچ آدر نال جیونا نہیں چاہندا۔ میں سنیا ایں کہ ایہدا غلاماں نال کجھ ''خیال'' اے ایہہ خیانت پسند تے کام وابھکھا اے پردیسی لوک تے لاپرواہ جیوندے نیں کیوں جو اوہ ملک تے حکومت دے پالے ہوئے نہیں ہوندے۔ سانوں اجیہا خراب بے حیا بندہ نہیں چاہیدا۔ جیہڑا شاہی محل وچ بدنامی لیاوے جدوں میں تباہی ویکھ کے چپ سادھ لینا تاں میں یقیناً شاہی نعمت دی نمک حرامی کر رہیا ہوناں، وہم گمان پاروں گل چھیتی نال نہیں آکھی جاسکدی سی۔ میں پہلاں ایس لئی نہیں سی آکھی کہ مینوں یقین نہیں سی۔ میرے نوکراں وچوں کوئی ویکھ رہیا سی کہ ایہنے دوہاں وچوں کسے اک نوں کجھ لیا ہویا سی میں تے اینا آکھ دتا اے، ہُن فیصلہ بادشاہ سلامت اُتے وے جویں میں ازمالیا اے تسی وی آزما ویکھو۔ بدترین صورت وچ تفصیل بیان کیتی کہ اللہ کرے برے انسان دے نصیب وچ نیک دِن نہ ہووے۔ بدخواہ نے جدوں خطا دی اطلاع پائی تے وڈے لوکاں دے دلاں وچ اگ بھڑکا دتی۔

پہلاں اک چنگیاڑے نال اگ بالی جاسکدی اے، مگروں سُکے رُکھ وی ساڑ سکنے ہاں ایس خبر نے بادشاہ نوں اینا تایا کہ ایہدے سرنوں دیگ وانگوں اُبالا آ گیا۔ غصے نے درویش دے خون وچ ہتھ رکھ لیناسی پر حوصلے نے ہتھ اگے کر دتا۔ پالے ہوئے نوں مارنا انسانیت نہیں ہوندی۔ بخشش مگروں ظلم کرنا سخت ظلم ہوندا اے۔ ہتھیں پالے ہوئے نوں مت ستا۔ جنہے تیرے تیر پھڑے ہوئے ہوون اوہنوں تیر نال نہ ماریں جدوں اوہدا ظلم نال خون پینا ہووے اوہنوں نعمت نال پالنا ای نہیں چاہیدا۔ جناچر اوہدے گناں دا تینوں یقین نہیں ہوگیا۔ شاہی محل وچ اوہ تیرا مقرب نہیں بن سکیا۔ ہن جدوں تائیں اوہدے اوگناں دا یقین نہ ہو جائے دشمن وے آکھن تے اوہدا نقصان نہ چاہیں۔ بادشاہ نے ایہہ بھیت دل وچ ای لکائی رکھیا کیوں جو اوہنے داناواں کولوں گل سنی ہوئی سی۔ عقل وند دا دل بھیتاں دا قید خانہ ای، جدوں تُونہہ چھپالویں پھیر ہتھکڑیاں نال وی بھیت واپس نہ آوے۔ اوس نے مرد دے معاملیاں اُتے چھُپ کے نظر رکھ چھڈی۔ تاں ہشیار مرد دی نیت وچ خلل ویکھیا۔ جدوں اوس نے اچانک غلام ول ویکھیا تاں سوہنا بلّاں وچ مسکرا پیا جنہاں دو بندیاں دیاں جاناں تے ہوش اِک مِک ہو چکے ہوون اوہ اکھاں نال گلاں کر دے نیں تے مُونہوں چُپ رہندے نیں۔ تینوں پتہ ای اے کہ بھیت بھرے طریقے نال ویکھن والا دجلہ کنڈھے بیٹھے استسقاء دے روگی وانگوں تریہایا ای رہندا اے۔ بادشاہ نوں بدی دا گمان پکا ہوگیا۔ جنون نے اوہدے اُتے غضب ناک ہونا چاہیا پھیر وی چنگے انتظام تے مکمل فیصلے نال اوہنوں آکھیو سُو اوئے نیک نامو! میں تینوں سیانا سمجھیا سی تینوں بے شرم تے ناپسند نہیں سی جاتا۔ ایڈا اُچا مرتبہ تیرا مقام نہیں میرے کولوں ای گناہ ہوگیا اے ایہدے وچ تیری غلطی نہیں۔

جدوں میں بداصل نوں پالاں گا لازمی طور تے اوہ میرے پردے والے گھر وچ خیانت کرنا جائز سمجھے گا۔ بہت کجھ جانن والے مرد نے سر چکیا۔ تے تجربہ کار بادشاہ نوں انج آکھیوئو۔ میرا دامن جدوں جرم توں پاک اے تاں مینوں برا چاہون والے دی بدنیتی توں ڈر نہیں آوندا۔

میرے دل وچوں تے ایہہ شک وی نہیں لنکھیا پتہ نہیں پھیر ایہہ گل کہنے آکھدتی اے، جیہڑی میرے ولّوں تے لنگھی ای نہیں۔ بادشاہ بھڑک اُٹھیا۔ اووزیرا! ہن بہانے نہ سوچ تے دلیلاں نہ گھڑ۔ اوہنے مسکراندیاں ہویاں لباں تے ہتھ رکھیا کہ اوہ جو کجھ وی آکھے اوہدے تے تعجب نہ کریا جے جیہڑا حاسد مینوں اپنی تھاں تے ویکھدا اے اوہ میرے بُرے توں سوا اپنی زبان تے کیہ لیاوے گا۔ میں تے اوہنوں اوسے وقت ای دشمن سمجھ لیا سی جدوں بادشاہ نے اوہنوں میرے ماتحت کر دتا سی۔ جدوں بادشاہ مینوں اوہدے تے فضیلت دیندا اے تے جاندا نہیں پئی اوہ مگروں میرا دشمن ہو جائے گا۔ جدوں اوہ ویکھدا اے پئی میری عزت وچ اوہدی ذلت اے تاں اوہ مینوں قیامت تائیں دوست وانگوں قبول نہیں کرے گا۔ ایس مقام تے میں تہانوں اک صحیح واقعہ سناندا ہاں جے تسیں پہلاں غلام دی گل تے کن دھرو۔

مثال:

اک شخص نے خاص کر کے ابلیس نوں سفنے وچ ڈِٹھا۔ جیہڑا صنوبر دے قد دا تے سورج دے چہرے والا سی۔ اوہنے ویکھیا تے آکھیا۔ اے چن ورگیا۔ لوکاں نوں تے تیرے جمال دی خبر ای ہے نہیں۔ تینوں خوفناک چہرے والا سمجھدے نیں تے حماماں وچ تیری کوجھی مورت دا نقش بناوندے نیں۔ ابلیس آکھن لگا اوہ تے میری شکل نہیں۔ پر قلم تے میرے دشمن دے ہتھ وچ اے۔ میں آدم جایاں دی جڑ بہشتوں پُٹ کے باہر سٹی اے، تے ہُن اوہ کینے نال میری کوجھی شکل بناندے نیں ایسے طرحاں میرا وی بھلا ناں اے پر حسد پاروں کوئی برا سوچن والا مینوں نیک نہیں آکھدا۔

اوہ وزیر جہدی آبرو میرے مرتبے نے ڈیگی سی۔ اوہدے مکرتوں اک فرسنگ دور نسنا چاہیدا اے۔ پر مینوں بادشاہ دے غصے دی فکر نہیں بے گناہ انسان گل کرن دی جرأت رکھدا اے۔ جدوں میرے قلم توں صحیح حرف نکلدے نیں مینوں ساریاں حرفاں دیاں غلطیاں پھڑن والیاں دا کیہ فکر اے؟ جس سرکاری کارندے نے معاملہ تارن لگیاں سکیاں وچ کھوٹ نہ رلایا ہووے۔ اوہ تحصیل دے عملے دی شکایت توں نہیں ڈردا۔ جے بے ایماناں نوں پھڑن والا سرکاری افسر بازاراں وچ پھردا رہیا ہووے تے فکر اوسے نوں ہووے گی۔ جہدی تکڑی دے وٹے گھٹ ہوون۔ بادشاہ ایس دے گل کرن تے حیران رہ گیا تے حکمرانی والا ہتھ جھٹک دتا کہ مجرم مکار تے بہتا گالڑی ہوون پاروں ایس جرم توں بری نہیں ہو سکدا۔ میں نرا تیرے دشمن کولوں ای نہیں سُنیا سگوں میں اپنی اکھیں ڈٹھا اے کہ دربار دے اپنے لوکاں دے اکھ وچ تیری نگاہ ایہناں دے علاوہ کسے ہور تے نہیں پیندی۔ گل کرن والا مرد ہسیا تے آکھیا ایہہ گل سچی اے تے سچائی لکانی نہیں چاہیدی۔ جے تسی سنوں تے ایہدے وچ اک نکتہ اے۔ خدا کرے تہاڈا حکم جاری تے راج تگڑا رہے۔ کیہ بادشاہ نوں نہیں دسدا کہ بے طاقت فقیر مالدار نوں حسرت نال ویکھدا اے۔ میری جوانی دی طاقت جاندی رہی اے تے جوانی کھیڈ کُد وچ ای بیت گئی اے۔ میں ایہناں دے ویکھن توں صبر نہیں کر سکدا۔ ایس لئی کہ ایہہ زینت تے حسن دے سرمایہ دار نیں میرا وی انج دا ای پھُلاں جیہا سریر سی۔ حسن وچ میرا جسم وی بلوری سی۔ ایس انتہا تے ہُن مینوں کھپھن دا سوتر چاہیدا اے کہ میرے وال رُوں وانگوں نیں تے بدن تکلا ہو گیا اے میرے وی انج دے ای رات وانگوں کالے گھنگریالے وال سن۔ نزاکت پاروں واسکٹ بدن تے تنگ سی۔ میرے منہ وچ دوہاں پاسیاں دے موتی دند قائم سن جویں چاندی دی اٹاں دی کندھ کھلوتی ہووے ہن مینوں گلاں کردیاں ویکھ پرانے پُل وانگوں اک اک اٹ ڈگ پئی اے۔

میں ایہناں ولّوں حسرت نال کیوں نہ ویکھاں۔ کہ گواچی عمرنوں یاد کر رہیاں۔ اوہ پیارے دن میرے توں رخصت ہو گئے نیں۔ ایہہ دن وی کسے دن اچانک مک جاوے گا۔ جدوں عقل وند نے حقیقت دے ایہناں موتیاں نوں پرویا تاں اوہنے آکھیا کہ ایہدے توں چنگا آکھنا ناممکن اے۔ بادشاہ نے حکومت دے ممتاں ولّوں ویکھیا کیوں جو ایس توں ودھیرے چنگے لفظ تے معنے ہوای نہیں سن سکدے۔ اوس شخص نوں محبوب دا نظارہ کرنا جائز اے۔ جو ایس محبوبی دے ہوندیاں وی ایہہ جاندا ہووے کہ معافی کیویں منگی جاندی اے۔ جے میں عقل نال آہستگی نہ ورتدا تے ایہدے دشمن دے آکھن تے ایہنوں ستاندا۔ غصے نال چھیتی ای تلوار ول ہتھ ودھا دینا افسوس نال ہتھاں دی کنڈ تے پچھ وڈھنا ہووے گا۔ غرض مند دیوانے دی گل ہرگز نہ سُن۔ جے اوس تے عمل کریں گا تے شرمندہ ہوویں گا اوہنے نیک نام دے رُتبے عزت تے مال وچ وادھا کیتا تے بدخوئی کرن والے دے کن کھچ کے لتے کیتے۔ اوہدے عقل مند وزیر دی تدبیر نال اوہداناں نیکی پاروں مُلک وچ مشہور ہو گیا۔ نیاں تے شرافت نال اوہنے سالاں بدھی ملک دا راج چلایا۔ آپ تے چلا گیا پر اوہدی نیک نامی رہ گئی۔

ایہہ بادشاہ جیہڑے دین دی پالنا کردے نیں۔ دین دی مدد نال حکومت دی بازی جت لیندے نیں۔ ایس زمانے وچ میں ایہناں وچّوں کسے نوں ویکھدا تے جے کوئی ہے وی تے اوہ بس ابوبکر سعد ای اے۔ جیہڑا عقل وند بادشاہ تے مبارک اصل اے۔ خدا کرے ایہدی آس دی ٹہنی ہری ہووے۔ اے بادشاہ تُونہہ جتّی رُکھ ایں جیہڑا اک سالہ رستے اُتے چھاں کر رہیا ایں۔ مینوں وی نیک ستارے والے نصیبے توں آس سی کہ ہُمدا پر میرے سر تے تان دے گا۔ عقل نے آکھیا۔ ہمانے کدی دولت نہیں بخشی۔ جے تُونہہ اقبال مندی چاہنا ایں تاں آپ ایہدی چھتر چھاویں آ جا۔ اے خدا! توں رحمت دی نظر کیتی اے کہ ایہہ چھاں مخلوق دے سر تے کر دتی اُو۔ میں ایس بادشاہی داغلاماں وانگوں دُعا گو ہاں۔ اے خدا تُونہہ ایس چھاں نوں قائم رکھ۔

قتل کرن توں پہلاں قید کر چھڈنا مناسب اے۔ ایس لئی کہ کٹی ہوئی کھوپری نوں دوبارہ جوڑیا نہیں جاسکدا۔ حکم چلاون والا دبدبے تے نیاں والا لوکاں دے رولے گولے نال عاجز نہیں ہو جاندا۔ جھلن دی طاقت توں خالی گمان بھرے سر اُتے شاہنشہی تاج حرام ہوندا اے۔ میں نہیں آکھدا کہ تُونہہ جدوں جنگ لڑیں تے ڈٹ جا۔ ہاں جے غصہ آ جاوے تے عقل نوں ٹکانے رکھ۔ برداشت اوہوای کردا اے جہدے وچ عقل ہووے۔ پر ایسی عقل نہیں جنھوں غصہ دبالوے جدوں غصہ گھات وچوں لشکر دوڑاندا اے پھیر نہ نیاں رہندا اے نہ خدادا خوف نہ دین رہندا اے۔ میں اسمان تھلے اجیہا جن نہیں ویکھیا جہدے توں اپنے فرشتے بھج جاندے ہوون (ایہہ جن جے غُصہ)

مقولہ

کیہ ایہہ گل انج نہیں کہ شرع محمدیؐ دے حکم توں بغیر پانی پیناوی گناہ اے تے فتوے مگروں جے خون وی وگا دتا جاوے تاں جائز اے جے شریعت قتل دا فتویٰ دے دیوے تاں خبردار قتل کرن توں ہرگز پرہیز نہ کریں۔ جے تُونہہ اوس خاندان دے کجھ لوکاں نوں جاندا ہوویں تے اوہناں تے بخشش کرتے سُکھ پُچا، گناہ تے ظالم مرد، داسی۔ سوانیاں وچاریاں تے بچیاں تے کیہ تاوان پانا ہویا۔ تیرا سر یزور اور اے تے لشکر وی بھارا اے۔ پر دشمن دے ملک تے چڑھائی نہ کر۔ کیوں جو اوہ آپ تے اُچے قلعے تے چڑھ جاوے گا۔ تے بے گناہ آبادی نوں نقصان پہنچے گا۔ قیدیاں دے حالات تے وی نظر رکھ۔ ہوسکدا اے اوہناں وچ کوئی بے گناہ وی ہووے۔ جدوں تیرے علاقے وچ کوئی سوداگر مر جاوے تاں اوہدے مال تے ہتھ صاف کرنا کمینگی ہووے گی۔ کیوں جو اوہدے مگر جدوں زار زار روون والے ہون گے اوہدے رشتے دار تے قبیلے والے رل کے آکھن گے کہ اوہ وچارا پردیس وچ مر گیا جیہڑا اوہدا سامان سی اوہ ظالم لے گیا۔

پیوتوں وانجھے ہوئے معصوم یتیم بچے بارے سوچ، تے اوہدے دردمند دل دی ہاہ توں بچ۔ کئی واراں پنجاہ سالاں دی کھٹی نیک نامی نوں اوہدی اک بدنامی پیراں تھلے مل دیندی اے۔ چنگے کماں والے ہمیشہ دے نیک نام بندے عام لوکاں دے مال تے ظلم والے لمے ہتھ نہیں پاندے۔ بھانویں کوئی سارے جہان تے بادشاہی کردا ہووے جدوں اوہ مالداراں دا مال کھوہے گا تاں اوہ گداگر اے۔ آزاد مرد کنگالی وچ ای مر گیا پر اوہنے کسے مسکین کولوں کھوہ کے ڈھڈ نہیں بھریا۔

کھانی

میں سُنیا ایں کہ اک نیاں کرن والا بادشاہ دو ہیں پاسیں استر والی واسکٹ پاندا ہوندا سی۔ کسے شخص نے اوہنوں آکھیا اے نیک نصیبے والے بادشاہا تُونہہ چینی ریشم دی واسکٹ کیوں نہیں سواں لیندا؟ بادشاہ جواب دتا کہ اینا تے سر ڈھکن لئی تے آرام واسطے وے تے جے ایہدے توں اگانہہ ودھ جایئے تاں اوہ سجاوٹ تے پھبنا ہووے گا۔ میں رعایا کولوں لگان معاملہ ایس لئی نہیں اُگراہندا کہ اپنی ذات تے تاج تخت دی سجاوٹ کراں۔ جدوں میں تن تے سوانیاں وانگوں لباس سجالواں گا تاں میں دشمن نوں بہادری نال کویں پچھاں ہٹاواں گا۔ میریاں وی سوطرحاں دیاں خواہشاں آرزواں نیں۔ پر خزانہ میرے کلے لئی نہیں۔ خزانے تے لشکر لئی بھرے جاندے نیں نہ کہ سجاوٹ تے گہنیاں لئی ہوندے نیں۔

جیہڑی فوج اپنے بادشاہ توں خوش دِل نہ ہووے۔ اوہ ملکی سرحداں دا دھیان نہیں رکھدی، جدوں دشمن کسان دا کھوتا لے جائے تاں بادشاہ لگان معاملہ تے عُشر کیوں کھاندا اے۔ دشمن کسان دا کھوتا لے گیا تے بادشاہ لگان معاملہ لے گیا پھیر تُونہہ اوس تخت تے تاج دی خوش بختی کیہ ویکھیں؟ ڈگے ہوئے تے دھکا شاہی کرنی کوئی انسانیت نہیں۔ کیڑی اگوں تے کمینہ پنچھی ای دانہ کھوہ لیجاندا اے۔ بادشاہا! رعیت تیرا رُکھ اے جے توں اوہدی پالنا کریں تاں دوستاں دی دلی خواہش سیتی اوہدا پھل کھاویں گا۔

بے رحمی نال اوہدی جڑ توں اوہدا پھل نہ جھاڑ۔ کیوں جو بے وقوف ای اپنے تے ظلم کردا اے۔ جوانی تے نصیبے توں اوہ ای شخص پھل کھاندے نیں۔ جیہڑے اپنے ماتحتاں تے سختی نہیں کردے۔ جے کوئی ماتحت اپنے پیراں توں دھریکیا جاوے تاں اوہدے خدا اگے گریہ زاری کرن توں بچیا رہیں۔ جدوں کوئی ملک نرمی نال ای فتح ہو سکے، تاں جنگ کر کے کسے مسام وچوں رت نہیں وگانی چاہیدی۔ مینوں قسم اے بہادری دی کہ ساری زمین دی بادشاہی زمین تے اک تبکا رت چوان دامل نہیں رکھدی۔

کھانی

میں سنیا ایں کہ بھاگاں والی طبیعت والے مشہور بادشاہ جمشید نے اک چشمے دے مڈھ تے ایہہ کتبہ پتھر تے اُگر دتا۔ ''ایس چشمے کنڈھے ساڈے ورگے کئیاں نے جھٹ ساہ لیا سی۔ جیہڑے اکھاں جھمکدے ای ایتھوں چلے گئے۔ اوہناں بہادری تے طاقت نال دنیا تے قبضہ کیتا پر اپنے نال قبر وچ کجھ نہ لے جا سکے'' جدوں دشمن تیرے قابو وچ آ جاوے تاں اوہنوں ہور دُکھ نہ دے اوہدے لئی ایہوای غم کافی اے کہ اوہ حیران پریشان سر چکرایا تیرے آل دوالے زندہ پھردا رہے۔ ایہہ کم اوس نالوں چنگا اے کہ اوہدا خون تیری گردن تے پے جاوے۔

کھانی

میں سنیا ایں کہ مبارک خاندان والا شہنشاہ دا راشکار دے دِن لشکر نالوں وکھرا ہو گیا۔ اک چھیڑو نسدا نسدا اوہدے سامنے آ گیا۔ شہنشاہ نے تیر دان وچوں اک تیر باہر کھچیا (تے آ کھیا) دشمناں واڈر جنگل وچوں رکھ۔ کیوں جو کنڈیاں توں صاف پھُل تے گھر وچ ای ہوندا اے۔ بے آسے چھیڑو نے چیک مار کے آ کھیا۔ مینوں نہ ماریں میں دشمن نہیوں۔ میں تے بادشاہ دے گھوڑے پالن والا نوکر آں اوہدی نوکری لئی چراندوچ آیا ساں۔

بادشاہ داڈر یا ہو یا دِل ٹکانے آ گیا تے ہس کے آکھیوسُو او بے وقوفا تیری تے اج غیبی فرشتے نے مدد کیتی اے۔نہیں تے میں کمان دا چلہ کن تائیں لیاون ای لگا ساں۔ چراند دارا کھا تجکر نال ہسیا تے آکھن لگا۔ یاراں کولوں نصیحت نہیں لکانی چاہیدی ایہہ چنگی سوچ تے تدبیر اے کہ ساڈا شہنشاہ اپنے دوست تے دشمن نوں وی نہیں جاندا پچھاندا وڈے سردار ہو کے جیون دی شرط تے انج اے کہ تُونہہ اپنے ہر چھوٹے نوں جانیں کہ اوہ کیہڑا اے۔مینوں تساں کئی وار دربار وچ ڈِٹھا اے۔گھوڑیاں تے چراند بارے کئی سوال کیتے نیں۔ہن جدوں میں آپ محبت نال سامنے آ گیا ہاں تے پھیر وی جناب مینوں مندی سوچ والے دشمن توں وکھ نہیں جان سکے۔اے نامور بادشاہا میں ہزار سینکڑے گھوڑیاں وچوں جیہڑا آکھو باہر لیا سکنا ہاں۔ میرے گھوڑے پالن دی راکھی، عقل تے تدبیر نال اے۔تُونہہ وی اپنی رعایا دے چھیڑنوں پال کے قائم رکھ۔اوس ملک دی راجدھانی وچ خلل فساد پین دا غم رہے گا۔ جتھے بادشاہ دی سوچ تدبیر اک چھڑورا کھے توں وی گھٹ ہووے گی۔

مقولہ

تُونہہ انصاف منگن والے فریادی دا ہاڑھا کدوں سُن سکیں گا۔کیوں جو تیرے محل دا پردہ ستویں اسمان تے وے۔تُونہہ انج سوں کہ جدوں کوئی فریادی فریاد کرے تاں فریاد تیرے کناں تائیں اپڑ سکے۔ جیہڑا ظالم تیرے دور وچ اے اوس ظالم توں کون روندا اے؟ سگوں ظالم جیہڑا ظلم اوس تے کردا اے اوہ تیرا ای ظلم اے۔قافلے والے دے چولے دی جھولی کتے نے نہیں پاڑی سگوں مورکھ کسان نے پاڑی اے جنہے کتا پالیا سی۔سعدیا! تُونہہ شعر آکھن وچ دلیر ثابت ہویا ایں جدوں تیرے ہتھ وچ قلم دی تلوار اے فتح کردا جا جو کجھ تُونہہ جاننا ایں آکھی جا۔کہ حق کہنا ای بہتر اے۔تُونہہ نہ رشوت لین والا ایں نہ جھوٹھے شعراں نال فریب دین والا ایں۔زبان بند کر، تے دانائی دیاں ہتھ لکھتاں دھو چھڈ۔طمع چھڈ دے تے پھیر جو کجھ مرضی آ آکھی جا۔

کھانی

عراق دے اک آکڑ خاں بادشاہ نوں ایہہ خبر ملی کہ اک وچارہ مسکین اوہدے محل تھلے ایہہ آکھ رہیا سی ''تُونہہ وی کسے دردا آس وندا ایں ایس لئی بوہے تے بیٹھیاں دی آس پوری کر'' دُکھیاں دے دلاں نوں فکر اں توں آزاد کر۔ پھیر تیرا دِل کدی وی دُکھیارا نہیں ہووے گا۔ انصاف منگن والیاں دے دل دی پریشانی بادشاہ نوں تختوں لاہ دیندی اے۔ توں دوپہریں اپنے حرم وچ خیر سُکھ نال سُتا پیا ایں تے باہروں انصاف لئی آئے پردیسی نوں آکھ دے تُونہہ گری وچ باہر سڑدا رہو۔ جیہڑا بادشاہ کولوں انصاف نہ منگ سکے اوس شخص دا انصاف منگن والا خدا تعالیٰ آپ ہو جاندا اے۔

کھانی

تمیز والے بزرگاں وچوں اک شخص حضرت عمرؓ بن عبدالعزیز دی کہانی بیان کردا اے کہ اوہدی مُندری وچ اک نگ سی، جیہدا مُل پاون توں جوہری وی عاجز سن۔ اوہ جہان نوں روشن کرن والا جہدے بارے تُونہہ پکار اُٹھیں کہ اوہ اجیہا موتی اے۔ جیہڑا رات ویلے دن چڑھا دیندا اے۔ کرنا خدا دا اک سال ایسی اوڑ لگی جہدے وچ لوکاں دا چودھویں دا چن نویں چن وانگوں باریک ہو گیا۔ جدوں خلیفے نے لوکاں وچ ارام تے طاقت نہ ویکھی تاں آپ ارام سکھ نال رہنا وی انسانیت نظر نہ آیا۔ جدوں کوئی شخص مخلوق دے تالو وچ زہر پیا ویکھ رہیا ہووے تاں مٹھا پانی اوہدے سنگھوں کویں لتھے؟ اوہنے حکم دتا تاں لوکاں نے اوہدے نگ نوں چاندی دے بدلے ویچ دتا۔ کیوں جو اوہنوں غریباں یتیماں تے ترس آ گیا سی اک ستوارے وچ ای اوہدی نقدی لُٹا دتی گئی۔ جیہڑی درویشاں مسکیناں تے محتاجاں نوں دے دتی گئی۔ لوکیں اوہدے تے لعنت پھٹک پان ڈہہ پئے۔ کہ اجیہا دوجا نگ تیرے ہتھیں نہیں لگے گا۔ میں سنیا ایں لوکیں آکھ رہے سن حالاں کہ اتھرواں دی بارش شمع وانگوں اوہناں دی گلھاں تے پے رہی سی۔

کہ بادشاہ لئی بجنا پھبنا حرام اے۔ جدوں کہ رعایا دادِل غریبی پاروں زخمی ہووے۔ مینوں تے مندری نگوں بغیر ای مناسب لگدی اے۔ پر مخلوق دا دل غمگین ہونا مناسب نہیں لگدا۔ مبارک اے اوہ شخص جیہڑا لوکاں دے آرام نوں اپنے آرام نالوں پہل دیوے، ہنر پالن والیاں نے دو جہیاں دے غم توں اپنی خوشی ول رغبت نہیں کیتی۔ جے بادشاہ تخت تے خوشی نال سوندا اے میں تصور نہیں کردا کہ فقیر وی سُکھ نال سوں سکے گا۔ تے جے بادشاہ راتاں نوں جاگدا رہے تاں لوکیں سُکھ تے لاڈ نال سوں رہن گے۔

اللہ تعالیٰ دا شکر اے کہ ایہہ سُبھا، عادت تے سچی رسم اتا بک ابوبکر بن سعد کول اے ایران وچ کوئی وی شخص کسے ہور فتنے دا نشان نہیں ویکھدا سوائے چن دے چہرے والیاں دے قد کاٹھ دے۔ مینوں وی پنج کو بیت سنن وچ چنگے لگے سن، جیہڑے کل رات لوکیں اک مجلس وچ گوں رہے سن۔

قول

کل راتیں مینوں حیاتی دا سُکھ حاصل سی کیوں جو اوہ چن دے چہرے والا میری کچھے سی۔ جدوں میں اوہنوں نیند روچ مست ڈٹھا میں اوہنوں آکھیا کہ سرووی تیرے سامنے نیواں اے۔ تُونہہ تھوڑی دیر لئی اپنی نرگس ورگی اکھ نوں نیند رنال دھو لئے۔ پھلاں والی ٹہنی وانگوں ہس تے بلبل وانگوں بول۔ سارے جہان لئی فتنیا! تُونہہ کیوں سُتا پیا ایں۔ ذرا ایدھر آ کھاں تے نال ای کل رات والی سرخ شراب وی لئی آویں۔ اوہنے نیند رتوں جھلیاں ہو کے آکھیا۔ مینوں فتنہ وی آکھنا ئیں تے نالے آکھنا ایں۔ تُونہہ سوں نہ، روشن ذات والے بادشاہ دے زمانے وچ کوئی شخص کوئی ہور فتنہ جاگدا نہیں ویکھے گا۔ (بادشاہ ملکی فتنیاں نوں آپ سواں دیندا اے)

کہانی

پچھلے بادشاہاں دیاں تاریخاں وچ ذکر موجود اے کہ جدوں ابوبکر بن سعد زنگی دے تخت تے تکلہ نامی بادشاہ بہہ گیا۔

اوہدے اپنے زمانے وچ کسے شخص نے وی کسے ہورنوں نہ ستایا۔ جے اوہدے وچ صرف ایہوئی فضیلت ہوندی تاں وی اوہ ساریاں توں اگے لنگھ جاندا۔ اوہنے اک واراں کسے اللہ دے نیک بندے نوں آکھیا کہ میری عمر تے اچھل ای لنگھ گئی اے۔ جدوں ملک مرتبہ تے تخت، آنیاں جانیاں فانی چیزاں نیں تاں فقیر توں سوا کوئی شخص وی ایتھوں روحانی آنند نہیں لے جاسکدا۔ میں تے عبادت لئی کسے گُنجھے بہہ جاواں گا تاں جو باقی دے پنج دن پھیر لبھ لواں۔ جدوں روشن ضمیر دانا نے ایہہ گل سُنی تاں اوہنے غصے وچ بھڑک کے آکھیا بس بھائی تکلیا بس کر اللہ دی راہے ٹُر ن دا پسندیدہ طریقہ لوکائی دی سیوا توں علاوہ ہور کوئی نہیں۔ ایہدے وچ تسبی مصلے تے گودڑی دی کوئی لوڑ نہیں۔ تُونہہ اپنے بادشاہی تخت اُتے قائم رہو۔ پر تیرا سُبھاتے وادیاں درویشانہ ہونیاں چاہیدیاں نیں۔ سچائی تے عقیدت نال لک بنھ کے ٹری جا۔ فضول گلاں تے ڈینگاں مارن توں زبان بند رکھ۔ طریقت وچ دعوے بنھن گتھن دی کوئی لوڑ نہیں۔ صرف عمل (کرنی) دی لوڑ اے۔ کیوں جو عمل توں بغیر دعوے دی کوئی حقیقت نہیں ہوندی جیہڑے بزرگ دل دی صفائی دی دولت رکھدے سن اوہ اجیہیاں درویشانہ گودڑیاں اچکن دے تھلے پائی رکھدے سن (درویش صفت بندے نوں باطنی دولت دا دھیان رکھنا چاہیدا اے شاہانہ لباس وی اوہناں دا کجھ نہیں وگاڑدا)

کہانی

میں سنیا ایں کہ روم دا بادشاہ علم والیاں وچوں کسے اک دے کول جا کے روپیا سی کہ دشمن دے ہتھوں میرے وچ زور ٹل نہیں رہیا۔ میرے کول ایس شہر تے قلعے توں سوا کجھ نہیں رہ گیا۔ میں بڑا جتن کیتا اے کہ میرا پُتر میرے مگروں ایس محفل دا پردھان بن جاوے۔ ہن بدذات دشمن نے اپنا قابو پالیا اے تے میری طاقت تے بہادری دا پنجہ مروڑ سُٹیا اے میں کیہ ترکیب سوچاں تے کیہ علاج کراں کیوں جو میرا سریر تے روح غم نال نڈھال ہو گئے نیں۔ علم والا دانا بندہ غصے وچ آ گیا کہ ایہہ رونا کیہا اے۔ ایس عقل تے ہمت اُتے تے رونا چاہیدا اے۔ ملک کیہ شے ہوندا اے تُونہہ اپنی فکر کر کہ تیری عمر دا سب توں چنگا تے چوکھا حصہ تے لنگھ گیا اے۔

جدوں تائیں تُونہہ ہیں ویں تیرے لئی اینا ای کافی اے۔ جدوں توں چلا جاویں گا تاں ایہہ جہان دوجے شخص دی تھاں اے۔ بھانویں اوہ ہوش وندا اے بھانویں بے عقل اے۔ تُونہہ اوہدا غم نہ کھا۔ کہ اوہ اپنا غم آپ کھائے گا۔ حکومت نوں قائم رکھن لئی جنی مشقت کرنی پینڈی اے۔ ایہہ جہان ایس قابل نہیں۔ پہلاں ایس ملک نوں تلوار دے زور نال قابو کرو تے پھیر دو جیاں لئی چھڈ جاؤ۔ تُونہہ اپنے لئی کوئی تدبیر کر جیہڑا تیرے مگروں آوے گا۔ اوہ اپنے لئی آپ سوچے گا۔ اینتھے چار دناں دے ڈیرے لان تے مان نہ کر سوچ سمجھ کے ایتھوں جاون دی تدبیر بنا۔ ایران دے بادشاہاں وچوں تُونہہ کہنوں جاننا ایں جنہاں نے ماتحتاں اُتے ظلم ڈھائے تے اوہناں دے تخت تے ملک اُتے زوال نہیں آیا اللہ تعالیٰ دے سوا اینتھے کسے دا ملک نہیں رہ جانا۔ اینتھے کسے نوں وی ہمیشہ رہ جاون دی آس نہیں کیوں جو ایہہ دنیا وی ہمیشہ لئی پائیدار تھاں نہیں جے۔ اینتھے کیہدے سونا چاندی تے مال خزانے رہ گئے نیں۔ اوہدے جاون دے چند دناں مگروں ای سب کجھ پیراں تھلے مدھیا جاوے گا۔ تے جس شخص دے پچھے کوئی جاری نیکی رہ جاوے گی اوہدی روح اُتے ہر ویلے رحمتاں دا نزول ہوندا رہے گا۔ جس بزرگ دا نیک ناں اینتھے رہ گیا اللہ والے لوکاں نوں آکھیا جاسکدا اے کہ اوہناں دی ہستی آپ وی موجود سی۔ میاں تُونہہ ہوش کر کے سخاوت دے رُکھ نوں پال۔ پھیر بے شک تُونہہ کامیابی دا پھل وی کھالیں گا۔ کرم کر کہ جدوں سائیں کل نوں کچہری لاون گے۔ تاں اوہ تہاڈے کیتے ہوئے احساناں سیتی ای تہانوں رُتبے عطا کرن گے۔ جس شخص دا پیر بھلائی دے راہ دی دوڑ وچ ودھیا ہویا ہووے گا اللہ تعالیٰ دی درگاہ وچ اوہدی قدر تے مرتبہ ودھیرا اگے وے۔ جیہڑا شخص اپنے قدم توں پچھڑیا ہویا امانتاں وچ خیانت کرن والا تے شرمسار ہووے گا۔ نکمے ناکارے بندے نوں اپنا منہ لکانا ای پینداے جیہنے ایڈے گرم تندور وچ اک روٹی وی نہیں لائی۔ چھڈ سو پرانہہ اوہنوں اپنے ہتھ دی کنڈ تے افسوس پچھتاوے نال چک وڈھن دے۔ فصل چکن ویلے تینوں پتا لگسی کہ بندے کولوں بی کھلا رن ویلے ای ڈھل مٹھ ہو جاندی اے۔

کھانی

خدا دوستاں دے اک شخص نے دنیا چھڈ کے شام دے سرحدی علاقے وچ اک غار دی کُٹھے ڈیرا جالایا۔

اوہدے صبر پاروں اوس انھیری کُٹھے اوہدے پَیر قناعت دے خزانیاں وچ اندر دھس گئے۔ وڈے وڈے لوکاں اوہدے دروازے تے اپنا سر رکھنا شروع کر دتا۔ کیوں جو اوہ آپ لوکاں دے دروازے تے پیر نہیں سی دھردا۔ پاک باز عارف دی اچھیا ہوندی اے کہ اوہ گداگری کر کے اپنے نفس وچوں حرص کڈھ چھڈے۔ کیوں جو اوہدا نفس ہر گھڑی اوہنوں آکھدا اے مینوں کجھ دے ایس لئی اوہ ایہنوں خوار کرن لئی پنڈو پنڈلئی پھردا اے۔ جس علاقے وچ ایہہ ہشیار بزرگ سی اوتھے اک ظالم سرحدی گورنر وی رہندا سی۔ اوہنوں جس ماڑے دا پتہ لگ جاندا اپنی بانہہ دی طاقت نال اوہدا پنجہ مروڑ دیندا اوہدی کڑتن پاروں سارے جہان دا منہ وٹیا گھٹیا رہندا۔ کجھ لوک اوہدی ذلت تے ظلم توں تنگ آ کے علاقہ چھڈ گئے تے اوہدی بدنامی دوجیاں علاقیاں وچ لے گئے کجھ لوک اوتھے ای مسکین تے زخمی ہو کے رہ گئے۔ سوانیاں نے چرخیاں دے بھنڈاراں وچ اوہدیاں کرتوتاں دا ذکر کرنا شروع کر دتا۔ ظلم دا ہتھ جتھے وی لتا ہو جاوے۔ اوتھے لوکاں دے بُلّاں تے ہاستے کتھوں؟ اوہ ظالم، بزرگ شیخ دی زیارت لئی کدی کدی آوندا سی۔ پر خدا دوست اوہدے ول اکھ پرت کے نہیں سی ویکھدا علاقے دے مالک نے اک وار اوہنوں آکھیا اے نیک بختا! ساڈے ولّوں نفرت نال منہ نہ وٹ بہو۔ تُونہہ جاندا ای ایں مینوں تیرے نال دوستی کرن دا خیال اے۔ تینوں میرے نال دشمنی کاہدے توں اے۔ میں من لیا کہ میں سارے ملک دا بادشاہ نہیں ہاں پر عزت وچ درویش نالوں گھٹ تے نہیں۔ میں نہیں آکھدا کہ مینوں تُونہہ کسے نالوں ودھیری فضیلت دے، پر گھٹوگھٹ میرے نال کسے دوجے ورگا سلوک تے کر۔ ہوش وند عبادت گزار نے ایہہ گل سنی تے ناراض ہو کے آکھن لگا۔ ملک صاحب ہوش کرو۔ تہاڈا وجود خلقت دی پریشانی دا سبب اے۔ تے میں خلقت نوں پریشان کرن والے نوں پسند نہیں کردا۔ تُونہہ میرے سجناں دا دشمن ایں تاں میں تینوں اپنا دوست نہیں سمجھ سکدا۔ جے اتفاق نال جے میری دوستی ہو وی جائے تاں خدا تے تینوں دشمن ای جاندا اے۔

خدا دوست دی جے کھل وی لاہ دتی جاوے تاں وی اوہ اپنے دوست دے دشمن دا سجن نہیں بن سکدا۔ میں حیران آں کہ اوس پتھر دِل نوں نیندر کیویں آندی اے جہدے توں شہر دا شہر تنگ دل ہو کے سوندا اے خبردار جے تُونہہ عقل، ہوش تے ہنر رکھنا ایں تے تُونہہ مہربانی تے رحم کرن دے جتن تے لک بنھ لے۔

مقولہ

وڈیریا! تُونہہ چھوٹیریاں تے دھکے شاہی نہ کر کہ زمانہ ہمیشہ اکو جیہا نہیں رہندا۔ تگڑیا! ماڑے دا پنجہ نہ مروڑ۔ کیوں جو اوہنے قابو پالیا تے کُجھ نہ کُجھ کرای گزرے گا۔ میں تینوں آکھ دتا ای۔ لوکاں دے پیر تھاں توں نہ اُکھیڑ کیوں جو تُونہہ پیراں توں ڈگ پیوں تے بڑا لاچار ہو جاویں گا۔ دوستاں دے دل اکٹھے کرنے بہتر نیں کہ خزانے اکٹھے کرنے؟ خزانہ خالی کرنا بہتر اے؟ کہ لوک تکلیف وچ پئے بہتر نیں؟ کسے دے کم نوں پیراں وچ نہ لُکا چھڈ ہو سکدا اے تینوں وی کدی کئی وار اوہدے پیریں پینا پے جاوے اے ماڑیا! تگڑے دلوں کیتا سلوک جھل کسے دن تُونہہ اوہدے توں ودھیرا تگڑا ہووِیں گا۔ تُونہہ لڑن والے دا شور دعا منگ کے کڈھ دے کہ دعا لئی اُٹھی بانہہ طاقت ور ہتھ توں بہتر اے۔ تُونہہ مظلوم دے سُکے بُلاں نوں آکھ دے کہ ہس پین کیوں جو ظالم دے دندوی سائیں کڈھ دین گے۔ میاں صاحب نقارے دی آواز نال ہنے جاگے نیں۔ اوہناں نوں کیہ پتا چوکیداراں دی رات کویں لنگھی سی۔

قافلے دا ہر بندہ اپنے لدے بھار دا غم کھاندا اے۔ زخمی کنڈتے لاگے لگے والے کھوتے تے کسے دا دِل نہیں سڑدا۔ میں من لیا اے کہ تُونہہ ڈگیاں پیاں وچوں نہیں، پر جدوں تُونہہ کسے نوں ڈگا پیا ویکھنا ئیں تے ارام نال کھلوتا کیوں رہنا ایں۔

ایس بارے میں تینوں ہڈ بیتی سنا نداہاں کیوں جو ایس گل توں ایویں لنگھ جانا کوتاہی ہووے گی۔

کھانی

اک سال دمشق وچ اجیہا کال پے گیا کہ گوڑھے یار دی یار دا پیار بھل گئے اسمان زمین لٹی اجیہا کنجوس بن گیا کہ کھیتیاں تے رُکھاں دے بچیاں بوٹیاں دے بُل وی سُک گئے پانی دے پرانے سرچشمے وی نہ اُبلے۔ یتیم دی اکھ توں سوا پانی کدھرے نہ رہیا۔ جے کسے گھر دے روشن دان وچوں دھوں نکل رہیا سی تے اوہ وی کسے رنڈی رن دی ہاہ دا سی۔ میں رُکھاں نوں بے سامانے درویشاں وانگوں پتراں توں وانجھیا ویکھیا۔ تگڑیاں باہواں والے وی سُست تے چوکھے دُکھیا ہوئے پئے سن، پہاڑ اُتے ہریاول تے باغ وچ ٹہنیاں نہیں سن دِسدیاں۔ مکڑی نے باغ کھا لیا، تے لوکیں مکڑیاں نوں کھا گئے۔ ایسے حال وچ ای مینوں اک دوست ملیا، اوہدیاں ہڈیاں اُتے صرف کھلڑی رہ گئی سی۔ میں حیران رہ گیا کہ اوہ حالتوں تگڑا جاپدا سی۔ تے اوہ مال دولت تے رتبے دا مالک سی۔ میں اوہنوں پُچھیا کہ اے پاکیزہ عادت والے یار اتینوں وی جے کوئی مصیبت پیش آئی اے تے دس۔ اوہ میرے تے چیکیا کہ عقل تے ٹکانے ہے ای؟ جدوں تُو نہہ جانناایں تے پھیر وی پُچھنا ایں؟ تیرا سوال ای غلط اے۔ تُو نہہ ویکھدا نہیں کہ مصیبت جس حد تائیں اپڑ گئی سی مشکلاں۔ دُکھ درد اوڑک تائیں پہنچ گئے سن۔ اسمانوں بارش وی نہیں لتھدی تے فریاد کرن والیاں دی حال دہائی وی آسمان تک نہیں سی اپڑ دی۔ میں اوہنوں آکھیا آخر تینوں تے کوئی خوف نہیں۔ زہر او تھے ای جانوں مردا اے جتھے اوہدی تریاق نہ ہووے۔ (تیرے کول تے سارے علاج موجود نیں) جے کال دی غریبی توں دوجے لوک مر گئے نیں تے تیرے کول تے سب کجھ ہے۔ بطخ نوں سمندری طوفان دا کیہ ڈرا اے؟ سمجھدار نے میرے ول غصے دی نظر کیتی جویں کوئی عالم بے وقوف ولّوں ویکھدا ہووے کہ ساتھیا! کوئی مرد کنڈھے تے ہووے اوہنوں سُکھ دا ساہ نہیں آوندا جے اوہدے کجھ ساتھی ڈُب رہے ہوون۔ میرا چہرہ بے سروسامانی توں پیلا نہیں جے۔ بے سروسامان لوکاں دے غم نے میرا دل کمزور کر دتا سی۔ میں نہیں چاہندا کہ کوئی عقل مند زخم ویکھے، نہ لوکاں دے سر ریدے کسے انگ تے، نہ اپنے کسے انگ تے اللہ دا شکر اے کہ میں زخم توں بچیا ہویا واں جدوں میں زخم ویکھدا ہاں میرا سر یرکنبن لگ پیندا اے۔ اوس تندرست آدمی دی زندگی وے سواد وچ بے سوادی آجاندی اے جیہڑا کسے ڈِھلے مٹھے بیمار دے نال ای پیا ہووے۔

جدوں میں ویکھدا ہاں کہ مسکین درویش بھکھا پیا ہویا اے میرے سنگھوں بُرکی نہیں لنکھدی۔ سگوں دردکردی اے۔ اے دوستا! جس کسے دا کوئی اِک تُونہہ قید وچ لے جاویں اوہدے لئی باغ وچ وی کیہ عیش رہ جاوے گی۔

کھانی

اک رات عام لوکائی دیاں آہاں دے دھوں نال اگ لگ گئی میں سنیا ایں کہ ادھا بغداد سڑ گیا سی ۔اوس دھوں تے غبار وچ اک شخص شکر ادا کر رہیا سی پئی شکر اے میری دکان نوں کوئی نقصان نہیں اپڑیا۔ دنیا پھرے اک شخص نے اوہنوں آکھیا اوئے دنیاوی لابھاں دیا پیو آ۔ تینوں نِرا اپنا ای غم فکر سی ہور کسے دا نہیں۔ تُونہہ پسند کیتا اے کہ سارا شہر بے شک اگ وچ سڑ جائے پر تیرا گھر اکلوانجے بچیار ہوے پتھر دِل توں سوا کیہڑا اپنا ڈِھڈ بھرے گا۔ جدوں اوہ ویکھ دی لے کہ لوکاں ڈِھڈ تے پتھر بدھے ہوئے نیں۔ مالدار آپ وی کدوں برکی کھاندا اے۔ جدوں اوہ ویکھدا اے کہ درویش لوک تے اپنا خون ای پی رہے نیں۔ بیمار دے سیوادار بندے نوں وی تندرست نہ سمجھیں کہ اوہدے دل وچ وی بیمار وانگوں ای وٹ پھردا رہندا اے۔ نرم دل بندے جدوں یاراں وانگوں منزل تے اپڑ جاندے نیں تے پھیر وی اوہ ارام نال نہیں سوندے کہ اوہناں دے کُجھ تھکے ہوئے ساتھی تے پچھے رہ گئے نیں۔ جدوں بادشاہ کنڈے بالن ڈھون والے کھوتے نوں چکڑ وچ پھسیا ویکھدے نیں تاں بادشاہاں دا دل وی رعیت دا بھار جھلن والا ہو جاندا اے۔ جے کوئی شخص خوش بختی دے محل (صبر قناعت والی سوچ) وچ اے تاں اوہنوں سعدی دے کلام وچوں اکو حرف ای کافی اے جے تُونہہ غور نال سنیں تے تینوں اینا ای کافی اے۔ جے تُونہہ کنڈے بیچیں گا تے چنبے دی بوٹی تے نہیں وڈھیں گا۔

مقولہ

ایران دے اوہناں بادشاہاں ولّوں خبر رکھنا ایں؟ جیہڑے اپنے ماتحتاں تے ظلم کردے سن۔ نہ اوہناں دی شان تے راج رہیا تے نہ ای اوہ ظلم رہیا جیہڑا کساناں تے کردے سن۔

اوہ جرم ویکھ جیہڑے ظالم بادشاہ اپنے ہتھیں کر گئے۔ جہان تے رہ گیا تے اوہ اپنے ظلماں دے نال ای چلے گئے۔ نیاں کرن والے دا سر یرمحشر نوں ٹھنڈا رہوے گا۔ جیہدا ٹکانا عرش دی چھتر چھانویں ہووے گا۔ جس قوم دی نیکی خدا نوں پسند آ جاندی اے۔ اوس قوم نوں رب نیاں تے ٹھیک سوچ والا بادشاہ عطا کردا اے۔ تے خدا جدوں جہان نوں برباد کرنا چاہندا اے تاں اوہ ملک کسے ظالم دے پنجے وچ دے دیندا اے۔ نیک لوک اوہدے کولوں جان چھڑان دی سوچدے نیں۔ کیوں جو ظالم تے خدا دا قہر اے۔ اپنی عظمت اوسے ولّوں عطا کیتی سمجھ، تے اوہدا احسان من لئے۔ کیوں جو ناشکرے دی نعمت جاندی رہندی اے۔ تُونہہ آپ قرآن مجید وچ نہیں پڑھیا کہ شکر گزاری مگروں نعمت وچ وادھا ہو جاندا اے۔ جے تُونہہ ایس ملک تے مال تے شکر کرلیا تاں تُونہہ بے زوال مال تے مِلک تائیں اپڑ جاویں گا۔ تے جے تُونہہ اپنے راج وچ ظلم کیتا تاں تُونہہ بادشاہی مگروں گدائی کریں گا۔ جدوں تگڑے دا بھار چکن لئی ماڑیاں نوں ورتیا جاوے تاں بادشاہ اُتے مِٹھی نیندر سونا حرام اے۔

عام لوکاں نوں رائی دے دانے برابر وی نہ ستا۔ کیوں جو بادشاہ تے آ جڑی اے تے عام لوک اوہدا اِجّو نیں۔ جدوں لوکیں بادشاہ ولّوں ظلم تے دشمنی ای ویکھن تاں اوہ آ جڑی نہیں، اوہ تے بگھیاڑ ای اے۔ تے اوہدے توں خدا اگے دُہائی اے۔ جہنے ماتحتاں تے ظلم کرن نوں ای عادت بنالیا اوہدی سوچ مندی سی تے اوہدا اوڑک (انجام) وی بُرا ہویا جے تُونہہ نہیں چاہندا کہ لوکیں تیرے مگروں لعنتاں تے پھٹکاں پاون، تُونہہ نیک ہو جا، تاں جو تینوں کوئی وی بدنہ آکھ سکے۔

کھانی

میں سُنیا اے کہ لہندے دے اک خطے وچ اک پیو وچّوں دو بھرا سن، دونّویں ای اپنے کول سپاہی رکھن والے۔ متکبر تے ہاتھی دی دیہی والے سن۔ دونّویں ای سوہنے، عقل وند تے تلوار یئے سن۔ پیو نے دوہاں نوں بارعب مرد ڈِٹھا۔ گھُڑ دوڑ تے لڑائی دا شوقین پایا۔

پیو نے مرن توں پہلاں زمین دے دو خطے کیتے ، تے ہر اک نوں اوہدا حصہ دے چھڈیا۔ کِتے اِک دوجے توں باغی ہو کے لڑائی لئی دشمنی دیاں تلواراں نہ کھچی پھرن۔ پیو ونڈتوں مگروں کجھ دیہاڑے جیویا تے اوہنے اپنی پیاری جان، جان پیدا کرن والے دے حوالے کر دتی۔

موت نے اوہدی آس دی رسی توڑ دتی تے اوہدے عمل دے ہتھ بنھ دتے ۔ اوہدا راج دو بادشاہیاں وچ ونڈیا گیا۔ کیوں جو خزانہ تے لشکر بے اوڑکا سی۔ ہر کوئی اپنی سوچ تے نظر سیتی اپنی بھلائی دی راہ تے اگے ٹُر پیا۔ اک نے تے عدل انصاف دارہ پھڑ لیا تاں جو نیک نامی کھٹ لے جائے۔ تے دوجے نے ظلم کمایا تاں جو مال اکٹھا کرے۔ اِک نے مہربانی نوں اپنا سُبھا بنالیا۔ رقماں ونڈیاں تے درویشاں دی دیکھ بھال کیتی۔ عمارتاں اُساریاں، لنگر ورتائے ۔ تے لشکر دی چنگی سیوا کیتی۔ درویشاں دے رات کٹن لئی مسافر خانے بنوائے۔ خزانے خالی کر کے لشکر بھرتی کر لئے۔ جویں کہ لوک خوشی دی زندگی گزارن (امن) ویلے کر دے نیں۔ خوشیاں دی آواز بجلی دی کڑک وانگوں اسماناں تائیں جاندی سی۔ جویں ابوبکر سعد دا زمانہ شیراز وچ ہووے۔ جیہڑا مبارک طبع تے عقل وند بادشاہ اے۔ خدا کرے اوہدی امید دی ٹہنی نوں پھل لگے۔

کہانی

نیک نامی لبھن والے منڈے دی کہانی سنو جیہڑا چنگے چالیاں تے مبارک وادیاں والا سی۔ عام خاص لوکاں دی چند ڑی نوں خوش رکھن دا پابند سی۔ تے صبح شام اللہ تعالیٰ دی حمد ثنا کرن والا سی۔ اوہدے ملک وچ وڈے توں وڈا سرمایہ داروی ڈر بھولاہ کے پندھ کر دا سی۔ کیوں جو بادشاہ نیاں کرن والا سی تے درویش لوک رجے پُجے سن۔ اوہدے زمانے وچ کسے دل وچ کنڈ انہیں چبھیا۔ سگوں میں تے آکھاں گا کہ پھُل دی پتی وی نہیں سی وجّی ۔ اوہدا ملک لوکائی دی امداد نال دوجیاں سرداراں تے غالب آ گیا۔ تے سرداراں نے اوہدی ہر تجویز سامنے سر جھکا دتا۔ دوسرے منڈے نے چاہیا کہ تاج تخت دے علاقے وچ وادھا کرے۔ تاں اوہنے کساناں اُتے معاملہ مالیہ ودھا دتا۔ سوداگراں دے مال وچ وی اوہنے لالچ کیتا۔ تے وچاریاں دی جان تے مصیبت پا دتی۔

میں نہیں آکھدا اوہ درویشاں لئی مندا سوچن والا سی۔ سچی گل تاں ایہہ ہے کہ اوہ آپ ای اپنا دشمن سی۔ آمدنی وچ وادھے دی آس وچ نہ اوہنے آپ کھادا تے نہ ای لوکاں نوں کھان لئی دتا، ہر عقل وند جاندا اے کہ اوہنے برا ای کیتا سی۔

کیوں جو اوہنے جدوں تائیں روپیہ پیسہ اکٹھا کیتا اوہدا لشکر دل گیر ہو کے کھلر پُلر گیا سی۔ جدوں سوداگراں نے ایہہ خبر سنی کہ اوس بے ہنر دے ملک وچ ظلم اے تاں اوہناں نے ایس ملک نال لین دین بند کر دتا۔ فصل نہ ہوئی تے رعایا وی سڑ بھج گئی۔ جدوں اوہدے چنگے بھاگاں نے اوہدے ولوں منہ پھیر لیا تاں آخر کار دشمن نے اوہدے اُتے فتح پالئی۔ اسمان دی دشمنی نے اوہدیاں جڑاں پُٹ دِتیاں۔ دشمن دے گھوڑیاں دے سُماں نے اوہدا مُلک اُلٹ پلٹ دتا۔ جدوں اوہنے آپ عہد وعدے توڑ دتے تاں وفا کیہدے کولوں لبھدا؟ معاملہ لگان کیہدے کولوں اگرا ہندا۔ جدوں کہ کسان ای مُلک چھڈ گئے سن۔ اوہ بد نیت کسے کولوں نیکی دی کیہ آس رکھے، جہدے پچھے لوکاں دیاں بد دعاواں لگیاں ہویاں ہوون۔ جدوں ''کُن'' دے ''کاف'' ولوں دھروں ای اوہدا نصیب پُٹھا سی۔ ایس لئی اوہنے نیکاں دی آکھی نہ منّی (جو کجھ اوہناں آکھیا کہ کر۔ اوہنے بالکل نہ کیتا۔ اوس نیک مردنوں نیکاں نے کیہ آکھیا سی۔ کہ تُونہہ آپ تے پھل کھاپی لئے پر ظالم نے آپ وی نہ کھادا۔ اوہدا اندازہ غلط تے تدبیر سُست سی جدوں کہ عدل وچ وی اوہ سب کجھ ہے سی جیہڑا اوہ ظلم وچوں لبھدا رہیا۔

کھانی

اک شخص ٹہنی تے بیٹھا رُکھ دی جڑ وڈھ رہیا سی، باغ دے سائیں دی نظر پئی تے ویکھ کے آکھیا۔ جے ایہہ شخص بُرا کر رہیا اے تے میرے نال نہیں۔ اپنے آپ نال کر رہیا اے۔ نصیحت جے تُونہہ سنیں تے تیری نجات اے۔ اپنیاں بل والیاں بانہاں نال ماڑیاں نوں نہ ڈیگ، کیوں جو اک فقیر جیہدا مُل اِک جوں دے برابر وی نہیں کل بادشاہ نوں وی اللہ تعالیٰ دی کچہری لے جاوے گا جے تُونہہ چاہنا ایں کہ کل نوں سردار ہوویں تاں کسے گھٹیا آدمی نوں وی اپنا دشمن نہ بنا۔

کہ جدوں تیری ایہہ بادشاہی نہیں رہے گی تاں ایہہ منگتا کینے پاروں تیرا دامن پھڑ لے گا۔ تُونہہ کمزوراں دے پنجے نوں ڈھگے ٹورن والی آر والی پُرانی نہ بنا۔ کیوں جو جدوں سایاں تینوں ڈیگ دِتا تاں تُونہہ شرمسار ہووی گا۔ پہلاں ڈگیاں دے ہتھوں ڈِگ پینا آزادمرداں دی اکھ وچ کِڈا کو جھا کم اے؟

چنگے بھاگاں والے روشن ضمیر بزرگ اپنی دانائی نال ای تاج تے تخت لے گئے نیں سدھیاں دے پچھے پین لئی پُٹھے ڈنگے رستے تے نہ پُر۔ تے جے تُونہہ سِدھا سچ چاہنا ایں تاں سعدی دی مت سن۔

رب دی رضا تے راضی رہن والے دے دِلی سکون دا گُن

ایہہ نہ آکھ پئی بادشاہی توں ودھیرا کوئی رتبہ نہیں، کیوں جو درویش دے ملک توں ودھیری پُر سکون کوئی تھاں نہیں۔ ہولے بھار والے لوک زیادہ تیز پُر دے نیں۔ سچی گل ایہو ای اے تے اللہ والے نیک بندے سچ ای سُندے نیں۔ فقیر تے اک کُلی دی فِکر کردا اے پر بادشاہ تے ساری بادشاہی جیڈا غم کھاندا اے۔ فقیر نوں جدوں شام دی روٹی مل جاندی اے اوہ اس طرحاں آرام نال سوندا اے جویں اوہ ملک شام دا بادشاہ ہووے۔ خوشی تے غم دونویں گزر جاندے نیں۔ موت توں بعد ایہہ دونویں سر وچوں نکل جاندے نیں۔ کیہ اوہ جنہاں سر تے تاج رکھیا سی تے کیہ اوہ جیہڑے اپنی دھوُن تے سرکاری معاملے تارن دا بھار رکھدے سن (موت آون تے سب برابر نیں) بھانویں کوئی شخص آسمان دی سر بلندی اُتے وے تے بھانویں کوئی جیلے ڈکیا تنگ دست اے۔ اوس مقررّہ ویلے جدوں ایہناں دوہاں دے سراں تے موت نے چڑھائی کیتی تاں ایہناں دے سراں نُوں وکھریاں کر کے پچھانیا نہیں جا سکے گا۔

کھانی

میں سُنیا سی کہ اک وار اک سردی کھو پڑی نے دجلہ دریا وچ اک عبادت گزار نال گل کیتی کہ میں کدی بادشاہی ٹوہر رکھدی ساں تے سر اُتے وڈا تاج پاندی ساں اسمان نے میری مدد کیتی تے غیبی مدد نے

توفیق بخشی کہ میں حکومت دیاں بانہاں نال عراق تے قبضہ کرلیا۔

میرے دل وچ لالچ سی کہ کرمان (شیر) نوں وی چب چھڈاں کہ اچانک کیڑیاں نے میرے سر دا بھیجا کھالیا۔ تُونبہہ ہوش دے کناں وچوں غفلت دی رُوں دے بُجّے باہر کڈھ دے کہ تیرے کناں وچ مُردیاں ولّوں کوئی مت نصیحت آ جاوے۔

نیکی، بدی تے اوہدے انجام بارے نصیحت

لوکاں نال نیکی کرن والے بندے نال بدی پیش نہیں آوے گی۔ جس بندے نون نیکی مِلدی رہے اوہ کدے بدی اختیار نہیں کردا۔ لوکاں وچ شرّ بھڑکاون والا ہر آدمی شر دے آخری انجام نوں اپڑ جاندا اے۔ جویں کہ مُونہاوی اپنی کھڈ تے گھٹ ای اپڑدا اے (باہرای اپنے شر دی سزا پالیندا اے) جے تیری طبیعت وچ کسے نوں نفع پچانا نہیں اے۔ (انج تے قیمتی پتھر (جوہر، گوہر) تے سخت پتھر برابر ای نیں (صرف وچلے کُن تے فطرت دا فرق اے) مہذب عادتاں والیا یارا! میں غلط آکھ بیٹھا اُوں۔ کیوں جو اپنی تھان تے لوہے، پتھر تے کانسی وچ وی کوئی نہ کوئی فائدہ تے ہے وے۔ اجیہے آدمی دا تے شرم نال مر جانا ای چنگا اے۔ جیہدے اُتے پتھر نوں وی فضیلت حاصل ہووے۔ ہر آدم جایا پاڑ کھاؤ جانور توں بہتر نہیں جے۔ کیوں جے بُرے آدم جائے نالوں پاڑ کھاؤ جانور بہتر اے۔ اے عقل وند انسان نہ کہ اوہ انسان جیہڑا پاڑ کھاؤ جانور وانگوں انسان نوں پے جاوے جدوں انسان کھاون تے سوون توں سوا کجھ نہ جانے تاں اوہنوں چوکھراں اُتے کیہڑی فضیلت حاصل اے۔ پُٹھے بھاگاں والے گمراہ سوار نالوں پیدل شخص ای رُن وچ اگے ودھ جاندا اے۔ ہر شخص جنھے نیکی دا دانہ بیجیا اے اوہنے اوہدے توں من دی اچھیا سیتی بوہل ضرور چکیا اے اساں تے اپنی ساری عمر وچ ایہہ کدی نہیں سنیا کہ بدکار شخص دے سامنے نیکی آئی ہووے۔

کھانی

اک بھلوان جہدے خوف توں وڈے وڈے بہادراں دا وی مُوتر نکل جاندا سی۔ کسے کھوہ وچ ڈِگ پیا لوکاں دی بدی سوچن والے نے بدی توں سوا کدی کجھ نہیں سی سوچیا۔ جدوں اوہ آپ ڈِگ پیا تاں اوس نے اپنے توں ودھیرا عاجز کوئی نہ ویکھیا اوہ ساری رات فریاد تے زاری کردیاں نہ سُتا۔ کسے نے اوہدے سر تے پتھر ماریا تے آکھیا۔

تُونہہ وی کدے کسے دے فریاد کرن تے بوہڑیا سئیں کہ اج تُونہہ فریاد تے بوڑھن والا لبھدا پھرنا ایں۔ تُونہہ سارا بی (نطفہ) کسے بھاگاں والے سمے ای بیجدا رہیا ایں۔ نیکو تے طنز، ٹچکر دے طور تے ورتیا گیا اے اصل مطلب ایہہ وے کہ کام خماری دے غلبے نال بی بیجدا رہیا ایں بھائیا ایہہ ویلا تے نام خماری دا سی۔ ہن ویکھ لے کیہ کجھ پھل لازمی طور تے پایا ای۔ تُونہہ کدی کسے زخمی جان تے مرہم رکھی سی، جدوں کہ چوکھے دل تیرے لایاں زخماں نال رورہے نیں۔ تُونہہ ساڈے لئی راہ وچ کھُوہ کڈھدا رہیا ایں، تُونہہ لازمی طور تے سر پرنے کھوہ وچ ڈگیں گا۔ دوشخص عاماں تے خاصاں لئی کھوہ کڈھدے نیں اک تے جنگے چلن والا اے تے دوجا بدنام اے۔ اک ایس لئی کہ تتے تریہائے حلق تر کرلین تے دوجا تاں جو لوکیں گردن پرنے کھوہ وچ ڈِگ پین۔ جے تُونہہ بدی کریں گا تاں نیکی دی آس نہ رکھیں۔ کیوں جو جھاؤ دا رُکھ کدے وی انگور دا پھل نہیں لیا وندا۔ میں نہیں سمجھدا کہ تُونہہ خزاں وچ جَوں بیج کے کٹن لگیاں کنک گھر لے جاویں گا۔ تُونہہ چھتر تھوہر دا بوٹا بڑے خلوص نال پیا پالنا ایں تُونہہ کدی وی ایہہ نہ سوچیں پئی تُونہہ بہی دا پھل کھائیں گا۔ کنیر دا بوٹا کھجوراں دا پھل نہیں دے سکدا۔ جیہڑا بی سُٹیں گا۔ اوہدے اُتے ای آس رکھیں۔

کھانی

اک نیک بندے (جیہنے حجاج بن یوسف دی من چاہی تعظیم نہیں سی کیتی) بارے کہانی بیان کردے نیں۔ حجاج نے درباری پولیس افسر ول ترکھی نظر کیتی کہ چمڑا وچھاؤ تے اوہدے اُتے ریت کھلار دیو (دھوُن لاہن دی تیاری کرو) جدوں ظالم کول ظلم کرن لئی ہور کوئی دلیل نہیں رہندی تاں اوہ لڑائی لئی منہ وٹ بہندا اے۔ اللہ دا بندہ پہلاں ہسیا تے مُڑ رویا۔ پتھر دِل بادشاہ دی اتھی عقل مت نوں ایہہ گل اچرج لگی جدوں بادشاہ نے ویکھیا کہ ملزم پہلاں ہسیا تے مگروں رویا اے تاں اوہنے ایس ہسّن تے رون دی وجہ پچھی۔ اللہ دے بندے آکھیا میں زمانے دے ستم توں ایس لئی رونا ہاں کہ میرے گھر وچ چار بچے نیں تے اللہ تعالیٰ دی مہربانی توں ایس لئی ہسنا ہاں جو میں قبر وچ مظلوم ہو کے جا رہیاں ظالم تے نہیں ناں۔

کسے شخص نے آکھیا اے نیک نامی کھٹن والے بادشاہ! ایس بڈھے کسان توں ہتھ چک لے تے ظلم نہ کر۔ کیوں جو مجھ جی اوس دے سہارے تے امداد نال پلدے پئے نیں اینیاں جیاں نوں اگو وار قتل کرنا جائز نہیں۔ تُونہہ معافی سخاوت بزرگی دی عادت پالئے تے ایہدے چھوٹے چھوٹے بچیاں دی بددعا بارے سوچ لے، شاید تُونہہ اپنے خاندان دا دشمن ایں کہ دوجے خانداناں دی برائی سوچنا ایں۔ جدوں تیرے توں لوکاں دے دِل زخمی نیں تاں ایہہ نہ سوچیں کہ تیری روح دی واپسی دے دن تیرے سامنے نیکی آ جائے گی۔ جیہڑا مظلوم ساری رات نہیں سُتا اوہدے دِل دیاں ہاواں توں ڈر، صبح ویلے اوہدے اندروں اُٹھے غبار توں ڈر۔

تُونہہ نہیں ڈردا؟ کہ کوئی پاک ضمیر والا کسے رات اُٹھ کے ''یارباّ'' دا دِل دے ساڑوں اُٹھیا نعرہ مار دے گا۔ ملزم نے غصے نال حجّاج تے انج ہتھ جھاڑیا کہ حجاج لئی دلیل دے ہتھ بند دتے۔ بھلا پہلاں انج نہیں ہویا کہ ابلیس نے بدی کیتی سی تے نیکی وی نہیں سائو ویکھی۔ پلیت بی وچوں پاک پھل نہیں نکلدا۔ جنگ دے ویلے وی کسے شخص دے پردے نہ پاڑ۔ ہوسکدا اے تیریاں وی کئی گلّاں تینوں پچی کرن والیاں ہوون۔ جدوں تُونہہ بچیاں نال گھُسن مُکی نہیں ہوسکدا تاں شیر مرداں نال بکرے بُلان دی کیہ لوڑ اے میں سنیا ایں کہ حجاج نے اک نہ سنی تے نیک بندے داخون کر دتا۔ پر اللہ دے حکم توں کیہڑا نسنا جاندا اے اک بزرگ رات نوں او سے ای فکر وچ سوں گیا۔ او ہنے درویش نوں سفنے وچ ویکھیا تے آکھیا مینوں تے اوہ اک دم توں ودھیری سزا نہیں دے سکیا۔ پر آپ تے قیامت تائیں عذاب پیا جھلے گا۔

کھانی

اک شخص اپنے پتر نوں مت دے رہیا سی کہ پُتر اتُونہہ عقل وندی مت نوں پلے نہ رکھ! تُونہہ چھوٹیاں تے ظلم زیادتی نہ کریا کر، کیوں جو کسے دن تیرے سر تے وی کوئی وڈا آ ڈِگے گا۔ اے مورکھ بچڑیا! تینوں ڈر نہیں آوندا، کہ اک دِن تینوں چیتا پاڑ کھاوے گا۔ بچپن وچ میریاں بانہاں وچ زور سی تے ماڑیاں دا دِل میرے توں دُکھی سی۔ میں زور اوراں دا اک گھُسن کھادا تے پھیر ماڑیاں تے کدی زوراوری نہیں کیتی۔

قول

خبردار ویکھیں کِتے غفلت نال سوں نہ جاویں کیوں جو نیند قوم دے سردار لئی حرام اے ماتحتاں داغم اُچیچیاں طور تے کھا۔ زمانے دی زبردستی توں ڈر، جیہڑی نصیحت، غرض توں پاک ہووے اوہ روگ ہٹاون لئی کوڑی دوائی اے۔

اوسے مطلب دی کہانی

کسے بادشاہ دا ذکر کردے نیں کہ اوہنوں؟ نہر دے پھوڑے نے تکلے وانگوں باریک کر دتا سی جسمانی کمزوری نے اوہنوں ایتھوں تائیں پہنچا دتا سی کہ اوہ گھٹیا درجے دے تندرست بندیاں تے رشک کردا سی۔ کیوں جو بادشاہ بھانویں شطرنج دی بساط دا ہووے بڑے ناں والا ہوندا اے۔ جدوں اوہنوں کمزوری آ جاوے تاں اوہ پیادے توں وی بھرا ند ہوندا اے۔ بادشاہ دے اِک لنگوٹیے درباری نے بادشاہ دی زمین چُمی کہ مالک دی عمر ہمیشہ تائیں رہے۔ ایس شہر وچ اک رحمت برکت والا آدمی اے کہ پارسائی وچ اوہدے نالدا بہت گھٹ ہووے گا۔ لوک اوہدے کول اپنیاں جیہڑیاں وی مشکلاں لے کے گئے نیں کدی انج نہیں ہویا کہ اوہناں نوں اوسے ویلے ای مراد حاصل نہ ہوگئی ہووے اوہدے کولوں کدی نا مناسب گل نہیں ہوئی۔ اوہدا دل روشن اے تے دعاواں قبول نیں۔ اوہنوں بلاؤ کھاں، کہ پھوڑے اُتے کوئی کلام پڑھے تاں جو اسمانوں رحمت زمین تائیں اپڑے۔ بادشاہ نے حکم دتا تاں نوکراں دے جمعداراں نے مبارک قدم بزرگ نوں سد لیاندا۔ بادشاہ نے آکھیا اے ہوش وند بزرگ دعا فرماؤ کہ میں دھاگے دے روگ وچ سوئی وانگوں پابند ہاں۔ عجب لک والے بزرگ نے ایہہ گل سُنی تے سختی نال ڈانٹ کے آکھیا حق تعالیٰ تے نیاں کرن والے بادشاہ تے مہربان ہوندا اے، تُونہہ آپ دی بخشیش کرتے حق تعالیٰ دی بخشیش وی ویکھ لئیں۔ میری دعا تیرے لئی کدوں فائدہ دیوے گی جدوں کہ مظلوم قیدی کھوہاں تے جیل وچ بند نیں تُونہہ خلقت نال کدے بخشیش نہیں کیتی تُونہہ اپنی دولت نال آرام سکون کتھوں

پائیں گا؟

پہلاں تے اپنے گناہ دی معافی منگنی چاہیدی اے مگروں کسے نیک بزرگ توں دعا منگوانی چاہیدی اے اوس بزرگ دی دعا تیری دستگیری کریں کرے گی جدوں کہ مظلوماں دیاں بددعاواں تیرے مگر پیاں ہوئیاں نیں۔ ایران دے بادشاہ نے ایہہ گل سُنی تاں غصّے تے شرمندگی نال اوہدی طبیعت وگڑ گئی۔

اوہ دُکھیا ہویا تے اپنے دل وچ آکھیا۔ میں کیہ رنج کراں جو کجھ درویش نے آکھیا اے سچ ای تے ہے۔ اوہنے حکم دتا تے جیہڑا شخص وی جیل وچ ہے سی اوہدے حکم نال اوہناں فوراً ای چھڈ دتا۔ تجربہ کار بزرگ نے دو رکعات نماز مگروں خدا تعالیٰ دے سامنے دعا لئی ہتھ چُکے ''اے اسمان نوں اُچیاں کرن والیا! تُونہہ ایہنوں اپنے نال جنگ کردیاں پھڑیا سی۔ ہُن صلح نال چھڈ دے'' ولی نے اوسے طرحاں ہتھ چکے ہوئے سن کہ ڈِگا پیا بیمار اِکدم اپنے پیراں تے کھلو گیا۔ جدوں تُونہہ مور دے پیراں وچ رسّی نہ ویکھیں تاں تُونہہ کہیں گا کہ اوہ خوشی نال ای اُڈ جاوے گا۔ جدوں اوہنے حکم دتا تاں سرکاری کامیاں نے اوہدے سر تے پَیراں توں موتیاں دے خزانے وچوں سوٹ کر دتی۔

باطل واسطے حق نوں چھپانا نہیں چاہیدا۔ بادشاہ نے سب چیزاں توں پلّا جھاڑ لیا تے آکھیا ہُن نہر و دے پھوڑے دی جڑ ول نہ جانا۔ انج نہ ہووے نہر و پھوڑا پھیر سر چک لوے جدوں تُونہہ اک وار ڈِگ پیا ایں تاں پیراں نوں سنبھال کے رکھ کہ پیر اک واراں پھیر تھاں توں نہ تِلک جاون۔ سعدی توں سُن لے ایہوای گل سچی اُو کوئی ڈِگا ہر وار دوبارہ نہیں اُٹھدا ہوندا۔

قول

پترا ایہہ دُنیا ہمیشہ رہن والا وطن نہیں اُو، تے دنیا کولوں وفاداری دی آس نہ رکھیں حضرت سلیمان علیہ السلام دا تخت صبح، شام ہوا تے نہیں سی چلدا ہوندا۔ اخیر نوں تُونہہ نہیں ویکھیا کہ اوہ بھی برباد ہو گیا سی۔ مبارک اوہ شخص اے جیہڑا دانائی نیاں نوں اپنی یادگار چھڈ گیا اے۔

بادشاہاں دی اپنی کُل وچوں اوہو بادشاہ کامیابی دی بازی لے گیا اے جیہڑا اپنی رعایا دے آرام دے فکر وچ سی۔ جیہڑے لوک مال نوں اللہ لیکھے لا کے اپنے نال چُک کے لے گئے نیں اوہوای مال اوہناں دے کم آیا جنہاں اکٹھا کیتا تے پچھے چھڈ گئے اوہ اوہناں دے کسے کم نہیں آیا۔

کھانی

میں سنیا اے کہ مصر وچ اک وڈا سردار سی۔ موت نے اوہدی عمر تے لشکر نال دھاوا کیتا اوہدے دل نوں چانن دین والے چہرے توں حسن چلا گیا۔ جدوں سورج زرد ہو گیا تے دِن دے پلے کجھ نہ رہیا۔ جدوں اوہناں ڈاکٹری وچ موت دی کوئی دوا نہ ڈٹھی، عقل وِنداں نے موت تے افسوس نال ہتھاں تے چک وڈھے۔ سدا اُنج ای قائم رہن والے خدا دے ملک توں سوا، سب تخت تے ملک گھاٹے وچ پئے ہوئے نیں۔

جدوں اوہدی عمر دا دن رات دے نیڑے آ گیا لوکاں سُنیا جدوں اوہ ہولی ہولی منہ وچ آکھ رہیا سی کہ مصر وچ میرے ورگا ڈاڈھا کوئی نہیں سی پر جے ایہوای حاصل اے تاں ایہہ تے کجھ وی نہیں سی۔ میں دنیا اکٹھی کیتی اے پر ایہدا پھل نہیں کھادا۔ ایہدے قبضے توں وچاریاں وانگوں جانا پیا اے۔ چنگے فیصلے والا اوہوای اے جہڑے دُنیا اپنے لئی اکٹھی کر کے ونڈیا وی تے کھادا وی۔ تُوں ایہہ ایہوای کوشش کر کہ دنیا تیرے نال ای مقیم رہے جو کوئی تیرے توں مگروں بچیا رہیا اوہ یاں تے افسوس اے یاں خطرہ اے۔ جان پنکھرن والے بسترے تے میاں صاحب اک ہتھ چھوٹا تے دوجا لمّا کر لیندے نیں اوس ویلے اوہ ہتھاں نال ظاہر کردے نیں جدوں کہ اوہناں دی زبان نوں دہشت نے بولنوں بند کیتا ہوندا اے (اوہناں دا مطلب ایہہ ہوندا اے) سخا ہتھ بخشش تے سخاوت والا لمّا کرو تے دوجا کھیتا ہتھ ظلم تے لالچ والا چھوٹا کرو..... ہُن جدوں تہاڈا ہتھ کھلا اے ایہدے نال کسے دا کوئی کنڈا کڈھ لو وپھیر کھچن وچوں ایہہ ہتھ کدوں کڈھو گے؟ مدتاں تائیں چن تارے تے سورج چمکدے رہن گے پر تُوں ایہہ قبر دے سرہانے توں سر نہیں چک سکیں گا۔

کھانی

ایران دے سلجوقی خاندان وچوں قزل ارسلان بادشاہ کول اِک مضبوط قلعہ سی۔ جیہڑا اپنی دھون

الوند پہاڑ توں وی اُچی رکھدا سی۔

اوہنوں نہ ہی کسے توں کوئی ڈر بھوسی تے نہ ای کسے کولوں کوئی لوڑ سی۔ اوہدیاں سڑکاں وہٹیاں دیاں لٹاں وانگوں کئی ولاویں کھاندیاں سن۔ اوہ باغ وچ سب توں نویکلا پیا ہویا سی جویں نیلے تھال وچ آنڈا پیا ہووے میں سنیا اے کہ اک برکت والی صحبت والا دوریڈیاں راہاں توں بادشاہ کول آیا۔ اوہ سچائیاں پچھانن والا، جہان ویکھیا ہویا ساری دُنیا وچ پھریا ہُنر وند، مٹھ بولڑا، تجربہ کار بزرگ، بہت عالم تے دانا شاعر سی (قزل ارسلان نے اوہنوں آکھیا کہ اپنی دنیا پھری اُوکدھرے اجیہی پکی تھاں وی ویکھی آ) اوہنے ہس کے آکھیا ایہہ قلعہ تے بڑا برکت والا اے پر میرے خیال سیتی اینا پکا نہیں۔ کیہ تیرے توں پہلاں متکبر بادشاہواں کول ایہہ قلعہ نہیں سی؟ اوہناں وی گنتی دے ساہ لئے تے مُردے ہوئے کیہ تیرے مگروں دوجے بادشاہ وی انج ای ساہ نہیں لے لین گے۔ تے تیری آس دے رُکھ دا پھل نہیں کھالین گے؟ اپنے پیوے زمانے نوں یاد کر۔ دل نوں فکر دی قیدتوں آزاد کر، زمانے نے ایس نوں اِک نکرے لا بہایا اے کہ اوہدا اک پیسے تے وی قبضہ نہیں رہیا۔ جدوں اوہ ہر چیز تے ہر شخص توں بے آسا ہو گیا تے اوہدی امید نری اللہ تعالیٰ دے فضل تے ای رہی۔ شعور والے انسان لئی تے ایہہ دنیا ککھ دے برابر اے جتھے ہر گھڑی دوجے شخص دی تھاں اے۔

کہانی

ایران وچ اک جھلے مجذوب نے ایرانی بادشاہ کسریٰ نوں آکھیا کہ اے جمشید دے ملک دے وارث! جے مُلک تے بھاگ جمشید کول ای رہندے تاں تینوں ایہہ تاج تے تخت کویں ملدے تُوں نہہ بھانویں قارون دا خزانہ وی حاصل کرلیں تیرے کول کجھ نہیں رہے گا۔ سوائے اوس دے جیہڑا تُوں نہہ ہتھیں بخش جاویں گا او ہوای نال لے جاویں گا باقی اتھے ای چھڈ جاویں گا۔

کہانی

ایرانی بادشاہ الپ ارسلان نے جدوں اپنی جان، جان بخشن والے دے سپرد کردتی تاں اوہدے پُتر نے شاہی تاج سر تے رکھ لیا۔ اوہنوں تخت توں اجیہی قبر دے سپرد کردتا گیا۔ جہدے وچ نہ بیٹھن دی تھاں سی تے نہ ای تیراں دے نشانے لان دی تھان سی۔ جدوں دوجے دن پتر نوں گھوڑے تے سوار ویکھیا

تاں اک ہشیار جھلے نے انج آکھیا۔

مونہہ اپنے ہوئے زمانے تے ملک دی طوطا چشمی ویکھو کہ پیو حالے گزریا ای اے تے پُتر نے رکاباں وچ پیر پالئے نیں۔ زمانے دا گیڑ دی انج ای اے۔ چھوہلا فُرداے۔ وعدہ خلاف اے تے پائیدار نہیں۔ جدوں کوئی بڈھا اپنا زمانہ مکالیندا اے نصیبے دا جوان گودی وچوں سر باہر کڈھ لیندا اے۔ جہان نال دل نہ لائیں ایہہ تے اوس گویے وانگوں او پرا اے جیہڑا ہر روز نویں گھر اگے ہوندا اے۔ اوس محبوب نال زندگی گزارنا مناسب نہیں ہوندا۔ جہدا ہر صبح نوں نواں گھر والا ہووے۔ ایس سال ای نیکی کر لئے کہ پنڈ تے تیرا قبضہ اے کیوں جو اگلے سال تے پنڈ دا مالک دوسرا ہووے گا۔

کہانی

میں سنیا اے کہ غور دے علاقے دا اک ظالم بادشاہ کساناں دیاں کھوتیاں نوں دھکے شاہی نال ونگارے پھڑلیندا اسی۔ کھوتے بھارے بھار تھلے بغیر گھاہ پٹھا کھادے وگدے سن۔ اک دوواں وچ مسکین کھوتے مروی جاندے سن۔ جدوں زمانہ کمینے نوں مالدار بنا دیندا اے تاں اوہ درویش دے دل تے بھار پا دیندا اے۔ جدوں اپنی مَیں دا پُجاری اُچے چُبارے چڑھ بہندا اے تاں اوہ کُوڑا پیشاب نیویں چھت تے ای کردا اے۔

میں سُنیا اے کہ اوہ ظالم بادشاہ اک وار شکار لئی باہر چلا گیا۔ او ہنے اک شکار مگر گھوڑا پَیر وپَیر بھجایا اوہنوں رات پے گئی تے اوہ نوکراں توں دُور ہو گیا۔ اکلے نوں نہ راہ دا پتہ چلیا تے نہ رُخ دا۔ لاچار ہو کے اک پنڈ وچ رات گزارن لئی ڈیرا لا دِتوسُو۔ اوس نے اک بھجّن والا، کم دے قابل کھوتا ویکھیا جیہڑا طاقت بل والا تے بھار چُکن والا سی۔ اک کُردی شخص ہتھ وچ ہڈی لے کے کھوتے توں انج مار رہیا سی جویں اوہ کھوتے دیاں ہڈیاں توڑ رہیا ہووے۔ بادشاہ غصے وچ آ گیا تے کُرد جوان نوں آکھن لگا۔ جوانا! تیری ایس بے زبان تے ظلم کرن دی حد مک گئی اے۔ جدوں تُونہہ زور آور ایں تے اپنا وکھالا نہ کر۔ ڈگے ہوئے تے زور آزمائی نہ کر۔ نوجوان نوں ایہہ معمولی گل پسند نہ آئی تے بڑے رعب نال بادشاہ نُوں جھڑک دتوسو۔

میں ایہہ کم بے فائدہ نہیں پھڑیا ہویا جدوں تُونہہ نہیں جاندا جا اپنا کم کر، تیرے نزدیک بہت سارے لوک معذور نہیں ہن۔ جدوں تُونہہ اوہناں دا معاملہ پھول کے ویکھیں گا تاں اوہدے وچ کجھ مصلحت ضرور ہووے گی۔ بادشاہ نوں نوجوان دا انج بولنا کھروا لگا اوہنے آکھیا اچھا دس کھاں تُونہہ ایہدے وچ کیہ مصلحت ویکھنا ایں میں تے تینوں عقلوں اوپرا سمجھدا ہاں، تُونہہ مست نہیں سگوں جھلا ایں۔ اوہ ہس پیا تے آکھیوسُو نادان تُرکا چُپ رہو شاید تُونہہ حضرت خضرؑ دا حال نہیں سنیا ہویا اوہنوں کسے دی مست یا جھلا نہیں سی آکھیا اوس نے ماڑیاں دی بیڑی کیوں توڑ دتی سی۔ دنیا پھرے بادشاہ نے آکھیا۔ اے ظالم مردا تُونہہ کیہ جاننا ایں کہ اوہ واقعہ حضرت خضرؑ نے کیوں کیتا سی؟

اوس سمندر وچ اک ظالم بادشاہ سی جہدے کولوں لوکاں دے دل سمندر وچ ڈُبے پئے سن۔ کئی جزیرے اوہدی کرتوت توں روندے کرلاندے پئے سن اِک جہان اوہدے ہتھوں سمندری طوفان وچ آیا پیا سی۔ پھیر کشتی نوں ایس بہتری لئی توڑیا سی کہ ظالم سالا رقبضہ نہ کر بہے۔ ٹُٹی ہوئی شے جیہڑی تیرے قبضے وچ اے اوہ اوس ٹھیک ٹھاک شے نالوں چنگی اے جیہڑی دشمن دے قبضے وچ آجاوے روشن ضمیر کسان ہس پیا کہ امیرا! پھیر تے سچائی میرے پاسے ای اے۔ میں وی کھوتیاں دے پیر جہالت پاروں نہیں توڑ رہیا سگوں ظالم بادشاہ دے خوف توں توڑ رہیا ہاں ایس جگہ اوہوای کھوتا بہتر اے جیہڑا النگا تے دُکھیا بیمار ہووے ایہہ اوس توں چنگا اے کہ اوہ بادشاہی دی ونگار تھلے بھار چکے۔ تُونہہ کشتیاں پھڑن والے نوں تے کجھ نہیں آکھدا۔ جہنے قیامت تائیں بدنامی جھلی ہوئی اے۔ جیہی بادشاہی تے حکومت اوس گھوکائی اے اوہدے تے لعنت پھٹک اے کہ قیامت تائیں پچی کرن والی برائی سمجھی جاوے گی۔ جیہڑا ماتحتاں تے درویشاں تے ظلم کیتا گیا اے اوہ اصل وچ ظالم نے اپنے سر یر تے ای کیتا اے۔ کل قیامت نوں نیک نامی تے بدنامی والی محفل وچ جدوں اپنے پنجے وچ سائیں اوہدا گریبان تے داڑھی پھڑن گے تے گناہاں دا بھار اوہدی دھون تے رکھ دین گے، تاں اوہ اپنے کیتے دی شرم ماریاں سر اُچا نہیں کر سکے گا۔

میں من لیا اے کہ ہُن کھوتا اوہدا بھار چک لے گا۔ اوس دن اوہ کھوتیاں دا بھار کیویں چکے گا۔ جے میتھوں نیاں دی گل پُچھنا ایں تے بھیڑے نصیباں والا اوہوای اے جہدے سُکھ وچ کسے ہور دا دُکھ ہووے۔ ایہوای چار دن اوہدے عیش عشرت دے نیں کہ جدوں اوہدی خوشی لوکاں نوں دُکھ پچا کے ہووے۔ جہدے توں عام لوک دُکھی دل نال سوندے نیں اوہ مردہ دل جے سُتا نہ اٹھ سکے تے چنگا اے۔

بادشاہ نے ایہہ ساریاں گلاں سُنیاں پر کجھ وی نہ آکھیا۔ گھوڑا بنھیا تے اوہدی زین دے نمدے تے سر ٹکا کے سوں گیا۔ ساری رات جگراتے وچ تارے گندا رہیا۔ اوہنوں سوچ فکر توں نیندر نہ آئی۔ جدوں اوہنے تڑکے ککڑدی بانگ سُنی تاں رات دی پریشانی بھُل گیا سواراں نے ساری رات بادشاہ نوں لبھن لئی جاسوس بھجائے سویرو ویلے اوہناں گھوڑے دا کھُرا پچھان لیا اوس میدان وچ اوہناں بادشاہ نوں گھوڑے تے ویکھیا پیدل سپاہی اکو وار دوڑ پئے اوہناں بادشاہ نوں سلام کرن لئی سر زمین تے رکھ دِتے لشکر دیاں موجاں نال دھرتی سمندر وانگوں ہوگئی۔ سردار بہ گئے تے کھانا منگیا۔ کھا پیتا تے محفل سجائی۔

جدوں مستی دا جوش اوہدی طبیعت وچ آیا تاں اوہنوں رات والے گنوار دا چیتا آ گیا۔ اوہنے حکم دتا۔ تاں اوہنوں لبھ کے مضبوط کر کے بنھ لیا تے بڑی ذلت نال تخت دے پیراں تھلے سٹ دِتا۔ منوں کھوٹے نے تیز تلوار کھچ لئی وچارے نوں اوتھوں بھج جاون دی کوئی صورت نظر نہ آئی۔ اوہنے جان لیا پئی اوہدی حیاتی دے آخری ساہ نیں۔ تاں جو کجھ اوہدے دِل وچ آیا آکھ دتا۔ تُونہہ نہیں ویکھدا کہ جدوں چُھری سر تے ہووے تاں قلم دی زبان ہور چالو ہو جاندی اے جدوں اوہنے جان لیا پئی دشمن توں نس جاونا ممکن نہیں تاں اوہنے نڈر ہو کے ترکش دے سارے تیر ای چلا دتے اوہنے نا امیدی دا سر چکیا تے آکھیا قبر دی رات وستی وچ سونا محال اے اوس بے رحمی نال جیہڑی تیرے دور وچ سی۔ سارے جہان وچ تیرے ظلم دی مشہوری سی۔

میں ای اکلّے تیرے ظلم دے ہتھوں فریاد نہیں کیتی۔ سگوں ساری مخلوق نے فریاد کیتی اے۔ تُونہہ مخلوق وچوں اک مینوں ای اوہناں دا نمائندہ سمجھ لے۔ اچرج گل اے کہ میری ای گل تیرے دل نوں کھروی لگی اے جے توں مار سکنا ایں تاں ساری خلقت نوں ای مار دے جے میری نکتہ چینی تینوں بری لگی اے تُونہہ نیاں کر کے برائی دی جڑ ای پُٹ دے، تیرا علاج تے ظلم دا چھڈ دینا اے نہ کہ وچارے بے گناہواں نوں جانوں مارنا۔ جدوں تُونہہ ظلم کیتا اے تاں ایہہ آس نہ رکھ پئی تیرا ناں دنیا وچ جس نال لیا جاوے گا۔ مینوں نہیں پتہ کہ تیریاں اکھاں کیویں سوندیاں نیں جدوں تیرے ہتھوں ظلم جھلن والے سوں نہیں سکدے ایس نال بادشاہ کیویں تعریف دے قابل ہو جاوے گا کہ مخلوق دربار وچ اوہدے جس گاویں محفل وچ افرین شاواشے اکھوان دا کیہ فائدہ اے؟ جدوں کہ پرائیویٹ محفلاں وچ جنے تے جنانیاں تینوں لعنت پھٹک کر رہیاں نیں۔

جدوں ظالم بادشاہ نے ایہہ گلاں سن لیاں تاں اوہ غفلت دی سرمستی چھڈ کے ہوش وچ آ گیا۔ اوس پنڈ وچ جتھے اوہدے نصیبے نے اوہنوں خوشحالی وکھائی سی پینڈونوں اوسے پنڈ دا راج بخش دتا۔ تُونہہ عالماں کولوں اینی عقل تے خُلق نہیں سِکھ سکدا جنّی کیڑے کڈھن والے جاہلاں توں۔ اپنے کُن وصف دشمن کولوں سنو۔ کیوں جو دوست نوں تیرے ولّوں جو دِسّے گا اوہ تے چنگا ای ہونا ایں۔ جس گاون والے قصیدہ گو لوک تیرے اصل دوست نہیں۔ ملامت کرن والے تیرے اصل دوست نیں۔ بدمزاج بندہ ای تیری کُمب ٹھپ سکدا اے۔ خوش طبع تے مِٹھے سُبھاء دے لوکاں کولوں ایہہ کم کِتھوں ہونا ایں؟ تینوں ایس توں چنگی مت نصیحت کسے نے نہیں دینی جے تُونہہ عقل وندایں تے پھیر تینوں اشارہ ای کافی اے۔

کہانی

جدوں خلافت دا دور خلیفہ مامون الرشید تیک اپڑیا اوہنے اک چن دے سریر والی چھوٹی عمر دی گولی خریدی۔ جیہڑی چہریوں سورج تے سریر ولّوں گلاب دی قلم سی۔ جیہڑی عقل وندی عقل نال کھیڈ دی سی۔ جہنے عاشقاں دی رت نال اپنے پنجے ڈوبے ہوئے سن۔ تے انگلاں دے سریاں نوں عنابی رنگ کیتا ہویا سی۔

اوہدے عابداں نوں بھلاون والے ابرواں تے خضاب انج لگدا سی جویں دُھپ وچ گڈی گڈے دی پینگھ پئی ہووے۔ اوس ہور جائی گڈی نے سہاگ رات نوں وی اپنا سر یر خلیفہ مامون دی کچھ وچ نہ دِتا۔ اوہنے اوہدے سر دے بُرج جوزا وانگوں تھلّیوں جُڑے ہوئے دے دو ٹوٹے کرنے چاہے۔ آکھن لگی ایہہ لے میرا سر تیز تلوار نال لاہ دے۔ پر میرے نال سون اُٹھن دا جتن نہ کریں۔ خلیفے نے آکھیا تیرے دِل نوں کہدے وَلّوں تکلیف اپڑی اے تے تینوں میری کیہڑی وادی (عادت) پسند نہیں آئی گولی کُڑی نے آکھیا بھانویں تُونہہ میرا سر پاڑ کے مار دیویں میں تیرے منہ دی بدبو (گگندھ) توں تکلیف وچ ہاں۔ جنگی تیر یا ظلم دی تلوار اکو واری مار دیندے نیں پر تیرے منہ دی بدبو گھڑی مڑی ماردی اے۔ جدوں نیک بخت سردار نے ایہہ گل سُنی سخت پریشان ہویا تے اپنے من وچ سخت اُسل وٹ کھادے۔ بھانویں اوہدا دِل اوس ویلے کُڑھدا پیا سی۔

اوہنے خوشبو والی دوالائی تے کلی وانگوں کھڑ پیا۔ اوہنے اوس پری چہرہ کول بہ کے دوستی گنڈھ لئی کہ ایہنے میرا عیب بیان کر دتا اے ایہوای میری سجن اے۔ میرے خیال وچ تے اوہو شخص تیرا بھلا چاہن والا اے جیہڑا دس دیوے کہ فُلانا کنڈا تیرے راہ وچ اے۔ گمراہ نوں آکھی جانا کہ تُونہہ ٹھیک چل رہیا ایں پوری جفاتے طاقتور ظلم اے جس ویلے لوکیں تیرا عیب تیرے سامنے بیان نہ کرن جدوں تُونہہ اپنی جہالت پاروں اپنے اوگن نوں گُن سمجھ لئیں، جتھے کسے روگی نوں سقمونیے دی کُرتن نال جلاب دینا مناسب ہووے۔ اوتھے شہد نوں مِٹھا تے شکر نوں شاہی دوا نہ سمجھیں۔ اک دِن اِک دوائی ویچن والے (روحانی معالج) نے کِڈی چنگی گل آکھی سی کہ جے تینوں شفا چاہیدی اے تاں کوڑی دوائی (مُصبّر) پی لے۔ جیہری معرفت دی چھانن وچوں چھانی ہوئی ہووے تے عبادت دا شہد اوہدے وچ رلیا ہووے۔

کہانی

میں سُنیا اے کہ اک نیک فقیر مرد کولوں اک وڈے بادشاہ دا دِل دُکھیا ہو گیا۔ شاید فقیر دی زبانوں سچی گل نکل گئی سی۔ کہ تکبّر دی وجہ توں اوہ اوس تے ناراض ہو گیا سی۔

او ہنے فقیر نوں دربار وچوں قید خانے بھیج دتا کیوں جو بادشاہ دی بانہہ زور اور ہوندی اے۔ فقیر دیاں دوستاں نے اوہنوں پردے نال آکھیا تیرے لئی ایہہ گل آکھنی بہتر نہیں سی۔ تاں فقیر نے جواب دتا کہ حق گل دا پہنچا دینا عبادت اے۔ میں جیل توں نہیں ڈردا کیوں جو اوہ تے اک گھڑی دی گھڑی اے جدوں فقیر دی تے اوہدے دوستاں دے درمیان ایہہ بھیت دی گل ہوئی۔ تاں ایہہ کہانی بادشاہ دے کناں تائیں وی اپڑ گئی۔ بادشاہ ہس پیا کہ فقیر نے بے ہودہ خیال کیتا اے کہ جیل گھڑی دی گل اے۔ اوہ نہیں جاندا کہ اوہ جیل وچ ای مرے گا۔ اک (مرید) لڑکے نے بادشاہ دا سُنیہا فقیر تائیں پہنچا دتا۔ تاں فقیر آکھیا لڑکیا! بادشاہ نوں جا آکھیں کہ ایہہ دنیا ای اک گھڑی توں ودھ نہیں۔ درویش دے سامنے غمی تے خوشی کوئی چیز نہیں۔ جے تُوں نہہ میری امداد نہیں کریں گا۔ پھیر وی میں خوش ہاں تے جے تُوں نہہ میرا سر لاہ دیویں گا۔ تاں وی میرے دل وچ غم نہیں آئے گا۔ جے تیرے کول لشکر حکم تے خزانہ اے تاں میرے کول وی بال بچڑ داری، محرومی تے دُکھ اے جدوں اسیں دوئویں موت دے دروازے وچوں لنگھا گے تے اکر ساتے وچ آپس وچ اک دوجے دے برابر ہو جاواں گے۔ ایہناں چونہاں دیہاڑیاں دے آنند تے دِل نہ لا، تے اپنے سریرنوں اگ وچ نہ ساڑ کیہ تیرے توں پہلاں لوکاں نے تیرے توں ودھ جمع نہیں سی کیتا تے ظلم کر کے جہان نوں نہیں سی ساڑیا۔ ایس طرحاں جیوں کہ لوکیں اچھے لفظاں نال تینوں یاد کرن۔ جدوں تُوں نہہ مریں تے تیری قبر تے لعنتاں نہ پاؤن اپنے پچھے بُریاں رسماں دا قانون نہیں بنانا چاہیدا۔ کہ لوکیں آکھن اوس تے لعنت ہووے۔ جیہڑا ایہہ قانون (رسم) بنا گیا اے۔ جے کوئی زور اور ساریاں تے غالب آجاندا اے تاں کیہ قبر دی مٹی آخر کار اوہنوں زیر نہیں کر دیندی۔ کنجوس چہرے والے نے ظلم نال ایہہ حکم دے دِتا کہ فقیر دی جیبھ کیاڑیوں کھچ دتی جاوے۔ تاں حقیقت شناس مرد نے انج آکھیا جیہڑا تُوں نہہ حکم دتا اے میں ایس توں کوئی خوف نہیں رکھدا۔ میں جیہ موں بغیر ہو جاون دا وی کوئی غم نہیں رکھدا۔ کیوں جو میں جاندا ہاں کہ خدا تعالیٰ نوں بغیر آکھیوی سارا علم اے۔ جے میں بے سروسامانی تے ظلم جھل لواں پر میری عاقبت سور جائے تاں مینوں کیہ غم اے۔

تیرے ماتم دے اعلان دی نوبت شادی ورگی ہووے گی۔ جے تیرا خاتمہ کسے بھلے دِن ہو جاوے۔

کھانی

گھُسن مارن والے بھلوان دے نصیبے وچ اک ڈنگ دا ٹکر وی نہیں سی۔ اوہدے کول نہ شام دے کھانے دا سامان سی نہ چھاہ ویلے دا۔ ڈِھڈ دے ظلم پاروں اوہ لک تے مٹی ڈھوندا سی کیوں جو مکّے بازی وچّوں روزی کما کھانا مشکل سی۔ روزگار دی پریشانی توں اوہدا دِل دُکھیا تے سریر چُور چُور رہندا سی۔ کدی اوہدی بہادراں نوں جانوں مارن والے زمانے نال لڑائی رہندی۔ کدی اوہ اپنے مندے بھاگاں نال مُنہ وٹ بہندا سی کدی لوکاں دے مِٹھے عیش ویکھن نال اوہدے سنگھ توں پانی وی کوڑا اُتر دا سی۔ کدی اوہ اپنے وگڑے کم پاروں رون بہ جاندا کہ اوہدے توں زیادہ سخت زندگی کسے نے وی نہیں سی ویکھی۔ اوہ آکھدا لوکیں تے شہد پیندے کُکڑ تے بکرے کھاندے نیں۔ تے میری روٹی ساگ دے مُنہ نوں وی ترسدی اے۔ جے تُسی انصاف دی گل پُچھ ہو تاں ایہہ ٹھیک تے نہیں ناں۔ کہ میں ننگا واں تے لوکاں دیاں بلّیاں کھل دی فتوحی پائی پھر دیاں نیں۔ اسمان تے افسوس اے کہ جے کدی اوہ اجیہا طریقہ بنالیندا کہ کوئی خزانہ میرے ہتھیں آجاندا شاید میں وی کجھ ویہاڑے اپنیاں خواہشاں پوریاں کرلیندا۔ تے اپنے آپ توں محنت دی دُھوڑ جھاڑ لیندا۔ میں سُنیا اے کہ اک دِن اوہ زمین وچ ٹویا پُٹ رہیا سی کہ اوہنوں اوتھوں ٹھوڈی دیاں گلیاں ہڈیاں لبھیاں۔ مٹی وچ دنداں دے موتیاں دا ہار ٹُٹا پیا سی۔ تے دند جھڑے پئے سن۔ بے زبان منہ نصیحت تے بھیت دی گل دس رہیا سی۔ کہ میاں جی! بے مرادی نال وی نبھا کرو۔ کیہ مٹی تھلے مُنہ دا حال ایہہ نہیں ایہنوں بھانویں شکر کھاندا سمجھ بھانویں دِل دا خون پیندا سمجھ۔ زمانے دے گیڑ دا غم نہ کھا۔ کیوں جو زمانہ کئی وار فضول ای گھُمدا رہندا اے۔ اوسے ویلے جدوں ایہہ خیال اوہدے من وچ آیا غم نے اپنا سامان اک پاسے رکھ دتا کہ اے ہوش تدبیر تے عقلوں پیدل نفسا، غم دا بھار جھل تے اپنے آپ نوں نہ مار۔

جے کوئی بندہ سر تے بھار ڈھوندا اے تے بھانویں اپنا سر اسمان دیاں بلندیاں تائیں لے جاندا اے۔ اوس ویلے جدوں اوہدی حالت بدلے گی تے موت نال دوّنویں طرحاں دے خیال سر وچوں باہر نکل جاون گے۔ غم تے خوشی نے باقی نہیں رہنا۔ عملاں دی جزا باقی رہے گی۔ تے نیک ناں رہے گا۔ کیتی ہوئی سخاوت باقی رہے گی۔ تاج تخت باقی نہیں رہن گے اے نیک بختا! کجھ ہتھوں دے تیرے ولّوں تے ایہو ای رہ جانا اے۔ اپنے ملک، رُتبے تے نوکراں چاکراں تے بھروسا نہ رکھیں کیوں جو تیرے توں پہلاں وی اجیہے آدمی ہوئے نیں تے مگروں وی ہون گے۔ جدوں تُونہہ دنیا چھڈ ای جانی اے تے دولت ونڈ جا۔ کیوں جو سعدی کول تے دولت ہے ای نہیں سی۔ ایس لئی اوہ اپنے کلام دے موتی ای لٹاوندا رہیا اے۔

کھانی

اک ظُلم پھیلا دن والے بارے کہانی سناندے نیں جیہڑا اکسے ملک تے راج کردا سی۔ اوہدے زمانے وچ لوکاں دے دِن شام ورگے سن۔ راتاں نوں اوہدے ڈرتوں لوکاں دی نیند رحرام سی۔ سارا دِن نیک بندے اوہدے توں مصیبت وچ سن۔ تے پاک لوکاں دا ہتھ ساری رات اوہدے خلاف دعا منگن وچ سی۔ اک جماعت اوس زمانے دے بزرگ کول جا کے ظالم دے ہتھ پاروں زار زار روئی کہ اے مبارک فیصلے والے دانا بزرگا! ایس جوان نوں آکھ کہ خُدا توں ڈرے۔ بزرگ نے فرمایا مینوں تے ظالم اگے خُدا داناں لیندیاں جھجک آوندی اے۔ کیوں جو ہر شخص اوہدے سنیہے دے لائق نہیں ہوندا۔ جس شخص نوں تُسی حق تعالیٰ توں اک پاسے ہو یا ویکھو۔ میاں جی اوہدے بارے وچ حق تعالیٰ نوں وچ نہ لیاؤ (اگوں شیخ صاحب اپنے ویلے دے بادشاہ نال گل کر رہے نیں۔)

اے نیک فیصلے والے بادشاہ میں تینوں سچ ای آکھیا ای کیوں جو حق سچ اللہ والیاں دے سامنے ای آکھیا جا سکدا اے۔ میں مُورکھ آدمی سامنے علم نہیں کھلار دا۔ میں کلراٹھی بھوئیں وچ بی کیوں ضائع کراں۔ جدوں اوہدے تے اثر نہیں کرے گا تاں اوہ مینوں دشمن جانے گا۔ دِل وچ رنجیدہ ہووے گا۔ تے مینوں وی دکھی کرے گا۔ اے بادشاہ حق تے چلنا تیری تے عادت اے ایسے وجہ توں ای حق گو آدمی دا دِل تگڑا ہوندا اے۔ اے نیک بخت بادشاہ نگ وچ اک گُن اے کہ موم وچ جمدا اے تے سخت پتھر وچ نہیں۔

کوئی اچرج گل نہیں جے ظالم میرے تے دِلوں رِنج ہووے کیوں جو اوہ چوراے تے میں چوکیدار ہاں۔ شاہا! تُونہہ وی حق تے انصاف نال چوکیدار ای ایں۔ اللہ دی رَکھ تیری چوکیداری کرے۔ قیاس دی رُو نال ایہہ تیرا احسان نہیں سگوں ایہہ مالک دا فضل احسان تے اوہدا شکریہ اے۔ جہنے تینوں نیک کم لئی اپنی نوکری وچ رکھ لیا اے تے دوجیاں وانگوں بے کار نہیں رکھ چھڈ یا سارے لوکیں جتن دے میدان وچ نیں۔ پر ہر شخص بخشش دی گیند جت کے نہیں لے جاسکدا۔ تُونہہ اپنے جتن نال بہشت حاصل نہیں کیتا۔ سگوں خدا تعالیٰ نے تیرے اندر بہشتی خصلت پیدا کر دتی اے۔ اللہ کرے تیرا دِل روشن تے تیرے دل دے سمے سکون وچ رہن۔ تُونہہ ثابت قدم رہیں تے تیرا مرتبہ ہور اُچا ہووے تیری زندگی چنگی گزرے تے تیرے چال چلن درست رہن۔ تیری بندگی قبول ہووے تے تیری دعا منظور ہویا کرے۔

شاعر دا مقولہ

جتھوں تائیں کم تدبیر نال نکل سکدا اے (حکمت عملی نال کڈھ لو) دشمن نال جنگے سبھا نال پیش آونا جنگ توں بہتر اے۔ جدوں تُونہہ طاقت نال دشمن نوں نہ توڑ سکیں تاں فتنے دا دروازہ مال دولت نال بند کر دینا چاہیدا اے۔ جے تُونہہ دشمن توں نقصان دا اندیشہ رکھنا ایں تاں احسان دے تعویذ نال اوہدی زبان بند کر لینی چاہیدی اے۔ دشمن دے راہ وچ۔ لوہے دے کنڈیاں دی تھاں سونا کھلار دے کیوں جو احسان تیز دنداں نوں کھُنڈ کر دیندا اے دنیا نوں تدبیر تے خوشامد نال ای کھانا چاہیدا اے۔ جدوں تُونہہ دشمن دے ہتھ نوں کٹ نہ سکیں تے چُم لے تدبیر نال تے اوہ رستم وی قید وچ آ جاندا اے جس وی کمند توں اسفندیار وی نہ بچ سکیا۔ دشمن دی کھل امن دے زمانے وچ ای ادھیڑ سکنے ہاں۔ پھیر اوہدے نال رعایت انج کر جویں دوست دی کری دی اے۔ گھٹیا آدمی نال لڑائی لین توں بچ کیوں جویں اکثر قطرے نوں ہڑھ بندیاں وی ویکھیا اے۔ جتھوں تائیں ہوسکدا اے مَتّے تے وٹ نہ پا۔ کیوں جو دشمن بھانویں مندے حالیں ہووے اوہدا دوست رہنا ای بہتر اے۔

جہدے دشمن دوستاں توں ودھ ہوون اوہدے دشمن تازہ دم، تے دوست زخمی ہوون گے۔ اپنے توں ودھیری فوج تے حملہ نہ کر، کیوں جونشتر تے انگلی نہیں ماری جاسکدی۔ تے جے تُونہہ لڑائی وچ دشمن نالوں ودھیرا تگڑا ایں تاں کمزورنوں زور وکھانا بہادری نہیں۔ بھانویں تُونہہ ہاتھی دے زور والا تے شیر دے پنجے والا ایں، میرے نزدیک جنگ توں صلح ای بہتر اے۔ جے ساریاں حیلیاں نال ای ہتھ ٹٹ جائے پھیر تلوار تائیں ہتھ لے جاونا حلال اے۔ جے دشمن صلح چاہندا ہووے تے انکار وچ سر نہ ہلائیں تے جے اوہ لڑنا چاہندا ہووے تاں گھوڑے دی واگ نہ موڑ کہ جے لڑائی دا دروازہ دشمن بند کر دیوے تاں تیری قدر تے رعب ہزار گُنا ہو جاوے گا۔ تے جے دشمن جنگ والے پیر رکاباں وچ پالوے تاں اللہ تعالیٰ حشر نوں تیرے کولوں حساب نہیں منگے گا۔ جدوں کوئی فتنہ اُٹھے تُونہہ وی اوہدے نال جنگ لئی تیار ہو جا۔ کیوں جو کینہ پالن والے تے مہربانی کرنا غلطی اے، جدوں تُونہہ کمینے نال ہاسے تے مہربانی نال گل کریں گا تاں اوہدا تکبر تے آکڑ بازی ودھ جائے گا۔

جدوں دشمن ہینا ہو کے تیرے بوہے تے آ جاوے گا تاں تُونہہ اپنے دل وچوں کینہ تے سر وچوں غصہ باہر کڈھ چھڈیں۔ جدوں دشمن پناہ منگے تاں کرم اختیار کر اوہنوں معاف کر دے پر اوہدے مکر دا دھیان رکھیں۔ بزرگ بابیاں دی وِتی مت توں پرانہہ نہ ہٹیں کیوں جو بڈھا بندہ تجربہ کار ہوندا اے۔ جوان تلوار نال تے بڈھے عقل نال کینہہ دی کندھ نوں نینہہ توں پُٹ دیندے نیں۔ لڑائی دے مرکز وچ وی بچا دا کوئی ٹکانا سوچ رکھیں۔ تینوں کیہ پتہ اے ایہناں وچوں فتح کہنے پانی اے۔ جدوں تُونہہ ویکھ لیں کہ سارے لشکر نے کنڈ وکھا دتی اے تاں تُونہہ اکلا ای پیاری جان نوں ضائع نہ کریں۔ جے تُونہہ کنڈھے تے ویں تاں نس جاون دا جتن کریں۔ جے تُونہہ وچکار ایں تاں دشمن دی وردی پہن لئیں جے تیری فوج اک ہزار اے تے دشمن دی دو سینکڑے وے جدوں رات پے جاوے تاں دشمن ملک وچ نہ ٹھہریں۔ انھیری رات وچ پنجاہ سوار مورچیوں نکل کے پنج سو اہیو پا کے زمین پاڑ دیندے نیں۔

جدوں تُونہہ رات نوں پینڈے مکاونے چاہنا ایں تاں پہلوں دشمن دے گُمے مورچیاں توں بچن دا دھیان کرلئیں ۔ دوہاں فوجاں وچ جدوں اک دن دا سفر رہ جاوے تاں کسے تھاں تے تنبو گڈ لے، تیرا تازہ دم لشکر دشمن دے تھکے لشکر تے حملہ کردے۔ کیوں جو نادان نے اپنے آپ تے ای ظلم کیتا سی، جدوں تُونہہ دشمن نوں شکست دے چکیں تاں اوہدا جھنڈا نہ ڈیگ تاں جو دشمن اپنے جھنڈے دے احترام وچ پھیر جوش وچ نہ آ جاوے۔ ہار کے بھجے جاندے لشکر دا چوکھا پچھا نہ کر، کِتے انج نہ ہووے کہ تُونہہ اپنے مدد گاراں توں دُور نہ جا پوئیں۔ لڑائی دی دُھوڑ نال تینوں فضا بدلاں وانگوں جا پے گی۔ دشمن تینوں نیزے تے تلواراں نال دوالیوں گھیر لین گے۔ فوج غنیمت دے مال مگر نہ نس پئے۔ کیوں جو ایس طرحاں بادشاہ دی کنڈ ننگی رہ جاوے گی۔ فوج لئی بادشاہ دی راکھی جنگی میدان دی ڈیوٹی نالوں زیادہ ضروری اے۔

شاعر دے مقولے

جس بہادر نے اک وار بہادری وکھا دتی، اوہدا رتبہ ودھا دینا چاہیدا اے کیوں جو اوہ دوبارہ وی جان دین دا حوصلہ کرے گا تے یاجوج ماجوج دے لشکر نال لڑن توں وی نہیں ڈرے گا۔ لشکر نوں امن دے زمانے وچ وی خوش رکھ تاں جو اوہ سخت بھیڑ ویلے کم آوے ہُنے ای بہادراں مرداں دے ہتھ چُم۔ اوس ویلے نہیں جدوں دشمن جنگ دا نقارہ وجا دیوے۔ اوہ سپاہی جیہڑا بے ساز سامان ہووے جنگ دے دیہاڑے مرن لئی کِویں تیار ہووے گا۔ بدخواہ لوکاں توں ملکی سرحداں دی راکھی لشکر نال کر، تے لشکر دی راکھی مال نال کر۔ جدوں فوج آسودہ حال تے رجی ہوئی ہووے تاں بادشاہ دا ہتھ دشمن تے غالب ہوندا اے۔ سپاہی اپنے سر دی قیمت وصول کر کے کھاندا اے جے اوہ سختی جھل رہیا اے تاں اوہدے نال نیاں نہیں۔ جدوں بادشاہ سپاہی اُتے خزانہ خرچن ویلے کنجوسی کرن، تاں سپاہی نوں وی تلوار پھڑن توں سنگا آوے گی۔

سپاہی جنگی صفاں وچ کیہ بہادری وکھائے گا۔ جدوں اوہدا ہتھ خالی ہووے تے حالت بھیڑی ہوسُو۔

قول مقولے

دشمن نال لڑن لئی دلیراں نوں بھیج۔ شیراں نال جنگ کرن لئی ببّر شیراں نوں بھیج۔ جہان ویکھے (تجربہ کاراں) دی رائے نال کم کر۔ کیوں جو بڈھا بگھیاڑ کئی شکار کر چکا ہوندا اے۔ تلوار یئے جواناں توں نہ ڈر چالباز بڈھیاں کولوں بچ کے رہیں۔ شیر نوں قابو کرن والے تے ہاتھی نوں ڈیگن والے نوجوان پھاپھاں لومڑی دے حیلے نہیں جاندے۔ جہان پھریا مرد عقل وند ہوندا اے۔ کیوں جواوہنے چوکھے گرم سرد معاملے نجٹھے ہوندے نیں۔ قابل تے نصیبے والے جوان، بزرگاں دے قول اگے سر نہیں ہلاندے۔ جے تینوں بادشاہی راج سجیا سجایا چاہیدا اے۔ تاں وڈے کم نویں اُٹھدے جوان دے سپرد نہ کریں۔ سپاہ دا سالار صرف اوہنوں ای بناویں جیہڑا کئی جنگاں وچ رہ چکا ہووے۔ شکاری کتا چیتے کولوں وی منہ نہیں موڑدا۔ تے جنگ نہ ویکھن والا شیر لومڑی کولوں وی نس جاندا اے۔ جدوں پُتر شکار نال پلیا ہووے گا جدوں اوہنوں جنگ پیش آوے گی تاں وی نہیں ڈرے گا۔ گھول کشتی تے شکار تیر دی نشانہ بازی تے کھِڈ وکھونڈی کھیڈ کے لڑاکا آدمی دلیر ہو جاندا اے۔

عیش نزاکت تے حماماں دا پلیا بندہ جدوں لڑائی دا دروازہ کھلا ویکھدا اے تاں اوہ دُکھی ہو جاندا اے۔ جس سوارنوں دو بندے چُک کے زین دی کنڈ تے بہاون۔ ہوسکدا اے پئی چھوٹا جیہا بچہ وی اوہنوں زمین تے ڈیگ دیوے جس شخص دی تُونہہ جنگ وچ کنڈ ویکھی اے جے دشمن نے اوہنوں نہیں وی ماریا تاں اوہنوں آپ مار دے۔ اوس تلوار یئے مرد کولوں تے خسرا ای چنگا اے جیہڑا جنگ دے دیہاڑے سوانیاں وانگوں مُنہ موڑ بہے۔

کھانی

جدوں مشہور ایرانی بھلوان گرگین نے جنگ توں کماندان تے ترکش بنھ کنج لئے ،تاں او ہنے اپنے پُتر نال کِڈی سوہنی گل کیتی'' جے توں جنگی میدان وچوں زنانیاں وانگوں نسنا چاہیں گا تاں نس نہ جائیں۔جنگی مرداں دی آبرو نہ گنوادئیں۔جس سوار نے جنگ وچ کنڈ وکھادتی او ہنے اپنے آپ نوں نئیں سگوں مشہور جنگی بہادراں نوں مار دتا۔ جرأت والی بہادری ایہناں دونہہ یاراں توں سوا ظاہر نہیں ہوندی اے۔جیہڑے جنگ دے گھیرے وچ پھس جاون۔ وو اِک جنس والے اک دسترخوان تے کھان والے تے اکو بولی بولن والے جیہڑے جنگی لشکر دے وچلے حصے وچ صاف نیت نال جتن کر دے نیں۔کیوں جو اوہناں نوں تیر سامنیوں ہٹن تے شرم آوندی اے۔حالاں کہ اوہناں دا بھرا دشمن دے پنجے وچ قیدی ہوندا اے۔جدوں تُونہہ ویکھیں کہ دوست وی دوست نوں چھڈ گئے نیں تاں پچھا نہہ ہٹ جاون نوں ای لُٹ مار دا بدل سمجھ لے۔

مقولہ

اے غریباں دے پالنہار بادشاہ دو طرحاں دے سریراں دی پالنا کر۔اک تے جنگی سپاہیاں دی تے دوجے سرکاری بھیت رکھن والیاں دی جیہڑے لوک داناواں تے تلوار واہن والیاں دی پالنا کر دے نیں اپنی گل دے نیک نام بادشاہاں وچوں بازی جت جاندے نیں۔ ہر اوہ شخص جہنے قلم تے تلوار دی مشق نہیں کیتی ۔جے اوہ مر جائے تاں اوہدے اُتے ''ہائے افسوس'' نہ آکھو۔لکھاری تے تلوار دے دھنی دا خیال رکھ نہ کہ گویے گائن دا کیوں جو ایہناں زنانیاں کولوں بہادری دا کم نہیں ہو سکدا۔ دشمن جنگی سامان اکٹھا کر رہیا ہووے تے تُونہہ ساقی تے ستار دی آواز وچ گُٹ ہو یا ہوویں ایہہ مردانہ کم نہیوں۔کئی بادشاہیاں والے (شطرنج دی) بازی لان لئی بیٹھے سن کہ بازی کھیڈ دیاں اوہناں دے ہتھوں شاہی وی چلی گئی۔

مقولہ

میں تینوں ایہہ نہیں آکھدا کہ تُونہہ مندا سوچن والے نال جنگ توں ڈر۔سگوں صلح دے اعلان پیغام ویلے اوہدے توں ودھیرا ڈر کیہاں لوکاں دِن نوں صُلح دی آیت پڑھی وَالصُّلْحُ خَیْرٌ ط (ق م:النسا ۱۲۸)

''جدوں رات پئی تے سُتیاں دے سراں تے فوج دی چڑھائی کر دتی۔''

مرداں نوں ڈیگن والے سورمے زرہ پہن کے ای سوندے نیں۔ کیوں جو بستر ے تے زنانیاں دی نیندر مانن والی تھاں ہوندے نیں۔ تلوار دا دھنی مرد تنبو وچ ننگا یعنی ہتھیار کھول کے نہیں سوندا جویں ساوآنی گھر وچ سوندی اے جنگ دی تیاری خفیہ طور تے کرنی چاہیدی اے۔ کیوں جو دشمن چڑھائی خفیہ طور تے کردا اے۔ کم توں جانو مرداں دا کم، احتیاط اے۔ تے پہریدار یا ہراول دستے سپاہیاں دے ٹھکانے دے والے دھات دی کندھ نیں۔

مقولہ

بُرا چاہن والے دو کمزور دشمناں دے وچکار بے خوف ہو کے بہ رہنا کوئی عقل وندی نہیں۔ کہ جے اوہ دونویں آپس وچ صلاح مشورہ کر لین تاں اوہناں دا چھوٹا ہتھ لمّا وی ہوسکدا اے۔ اِک نوں تے مکر حیلے وچ رُجھائی رکھ تے دوجے دی ہستی دا کھوج کھُرا اکا ای مٹا دے جے کوئی دشمن لڑائی لئی سامنے آوے تاں تدبیر دی تلوار نال اوہدی رت وگا دے۔ جا کے اوہدے دشمن نال سجنائی پا لے۔ جیہدے نال اوہدے سر یردا کپڑا اوہدے لئی قید بن جاوے گا۔ جدوں لشکر دے دشمن وچ دُھپیڑ پے جاوے تاں اپنی تلوار میان وچ پا لئے۔ جدوں بگھیاڑ، اک دوجے نوں ایذا پہنچانا پسند کرن تاں بکریاں اوہناں وچ سکھ دا ساہ لے لیندیاں نیں۔ جدوں اک دشمن دوجے دشمن نال رُجھا ہویا ہووے تاں تُو نہہ دوست نال دِل دے اطمینان نال بہ جاء۔

آون والے کل نوں سوچدیاں ہویاں دشمن نال نرمی ورتن بارے

جدوں توں جنگ لئی تلوار چُک لئیں تاں اندر خانے صُلح لئی وی گنجائش رکھ لئیں کیوں جو ملک دیاں سرحداں ودھاون والے فاتح تے ہیلمٹ خود پاڑھڈن والے اندر خانے صلح دا جتن کر دے نیں تے ظاہرا طور تے جنگی تیاری وچ ہوندے نیں۔ میدان دے مرد دی اندر لی خواہش دا پتہ کر ہوسکدا اے اوہ گیند وانگوں تیرے پیراں تے آ پئے۔

جدوں دشمن دا کوئی سالار تیرے پنجے وچ پھس جاوے تاں ایہدے قتل کرن وچ ڈھل کرنی چاہیدی اے۔ کیوں جو انج وی ہوسکدا اے کہ ایس پاسے دا کوئی سردار وی کسے حلقے وچ پھڑیا جاوے تے جے تُونہہ ایس زخمی قیدی نوں تھاں مار دتا۔ تاں پھیر اپنے قیدی نوں وی جیوندیاں نہیں ویکھ سکیں گا۔ زمانہ اوس نوں وی قیدی بناون توں نہیں ڈردا جیہڑا قیدیاں تے زور ازمائی کردا اے۔ قیدیاں دا اوہوای شخص مدد کرن والا ہوندا اے جیہڑا کدی آپ وی قید وچ رہیا ہووے۔ جے کوئی سردار تیرے لکھے حکم اگے سر نواں دیوے جدوں تُونہہ اوہدے نال چنگا سلوک کریں گا تے دوجاوی سر رکھ دے گا۔ تے جے تُونہہ اندر خانے دس دِل وی اپنے قابو وچ کرلیں تاں ایہہ کم سو واراں رات دے چوری حملے توں چنگا اے۔

ہارمنن والے دشمن کولوں بچ کے رہن بارے

جے تیرے دشمن دا رشتہ دار تیرا دوست بن جاوے پھیروی اوہدے مکر فریب توں اُکا بے خوف نہ ہوویں۔ جدوں اوہنوں اپنے رشتے دار دی محبت یاد آوے گی اوہدا دل تیرے کینے نال زخمی ہووے گا۔ دشمن دے مٹھیاں بولاں تے نہ جائیں ہوسکدا اے کہ شہد وچ زہر رلیا ہووے۔ اوہوای شخص دشمن دی تکلیف توں جان بچا سکے گا۔ جیہڑا خاص کر کے دشمن دے دوستاں نوں وی دشمن ای گِنے گا۔ اوہوای ہُشیار بندہ موتی نوں گھلی وچ سانبھی رکھے گا۔ جیہڑا ساری مخلوق نوں گھلی چور سمجھے گا۔ جیہڑا سپاہی کسے امیر دا باغی ہوجاوے جتھوں تائیں ہوسکی اوہنوں اپنی نوکری وچ نہ رکھیں، جہنے اپنے سردار دا شکریہ نہیں جاتا تے تیرا وی شکر گزار نہیں ہووے گا۔ ایہدی غدّاری توں بچ کے رہیں۔ اوہدیاں قسماں تے وعدے پکے نہ سمجھیں۔ اوہدے اُتے اپنے ولّوں خفیہ نگران مقرر کر چھڈیں۔ نویں نویں کم سِکھن والے دی رسی بھانویں ڈھلی چھڈ دئیں۔ اوہدی رسی توڑ نہ دیئیں، ہوسکدا اے تُونہہ اوہنوں دوبارہ نہ ویکھ سکیں (اوہدے وچ نسن دا خیال آسکدا اے) جدوں تُونہہ دشمن دا ملک جنگ نال تے گھیرا گھت کے جت لئیں گا تاں اوہدے قیدیاں نوں چھڈ کے نویں انتظامیہ دے سپرد کر دیئیں۔

جدوں قیدی اپنے دند، رت وچ ڈوبدا اے تاں ظالم دی شاہ رگ دا خون پی جاندا اے۔ جدوں تُونہہ دشمن دے ہتھوں علاقہ کھوہ لیا، تاں اوس علاقے دی رعیت نوں ودھیرے ارام نال رکھ، کہ جے دشمن لڑائی لئی دوبارہ کُنڈا کھڑکائے تاں اوس علاقے دے لوک ای اوہدے کولوں بدلہ لے لین گے تے جے تُونہہ شہریاں نوں کوئی تکلیف پہنچائی تاں شہر دے دروازے دشمن لئی بند نہیوں۔ (دشمن آوڑی گا) ایہہ نہ آکھیں کہ تلوار یا دشمن بوہے تے آ گیا اے۔ سگوں دشمن دا مددگار تے شہر دے اندر ای اے۔ اپنے بُرا سوچن والے نال جنگ تدبیر نال کر، اپنیاں بہتریاں سوچ تے اپنا ارادہ چھپا کے رکھیں۔ ہر کسے دے سامنے اپنا بھیت نہ کھول بہیں۔ کیوں جو میں چوکھے جاسوس نال کھاون پیون والے ویکھے نیں۔ سکندر جیہڑا چڑھدے پاسے دے ملکاں نال جنگ رکھدا سی۔ آکھدے نیں اوہدے تنبو دا دروازہ لہندے ول سی جدوں بہمن تے زاولستان نے چڑھائی کرنی چاہی او ہنے رولا تے کھبتی دا پایا پر ماری بجی سائو۔ جے تیرے توں سوا کوئی جانُدا اے کہ تیرا ارادہ کیہ اے تاں پھیر تیرے علم عقل اُتے رونا چاہیدا اے۔ بخشش کر دِل وچ کینہ تے گُمر نہ رکھ، تاں جو تُونہہ ساری دنیا نُوں اپنی مُہر تھلے لے آدیں۔ جدوں مہربانی تے خوشی نال کم نکل آوندا ہووے تاں سختی کرن تے دھوُن اکڑان دی کیہ لوڑ اے۔ جے تُونہہ نہیں چاہندا کہ تیرا دل دردمند ہووے، تاں دردمنداں دے دِل نوں قیدوں باہر کڈھ دے۔ لشکر بانہاں دے بل نال طاقت ور نہیں ہوندا۔ او تھے ماڑیاں توں دعاواں منگوان دی وی لوڑ پیندی اے۔ ماڑیاں امیداراں دی دعا طاقتور دیاں بانہاں نالوں وھیرا کم کردی اے۔ جہنے وی درویش کولوں مدد منگی جے او ہنے فریدون تے وی چڑھائی کیتی تاں او ہنوں وی دھس کے لے گیا۔

دوجا باب

احسان دے بیان وچ

جے تُونہہ ہوش وندا یں تاں حقیقت ول دھیان کر کیوں جو حقیقت ہر صورت وچ ای قائم رہندی اے۔

جس شخص نوں سمجھ سخاوت تے تقویٰ نہیں ہووے گا۔ ایہدی صورت وچ وی کوئی حقیقت نہیں ہووے گی۔ مٹی تھلے وی اوہو شخص آرام نال سوندا اے جہدے کولوں لوکیں آرام نال سوندے نیں۔ اپنا غم اپنی زندگی وچ آپ ای کھالے، کیوں جو رشتے دار اپنی حرص تے غرض پاروں مُردے وچ کوئی دلچسپی نہیں لین گے۔ سونا تے مال مُنے دے جا۔ جدوں اوہ تیرا اے، کیوں جو اوہ تیرے مگروں تیرے حکموں باہر ہو جائے گا۔ جے تُونہہ چاہنا ایں کہ پریشان دِل نہ ہوویں، تاں پریشان لوکاں نوں دلوں نہ لاہ۔ تُونہہ اج ای خزانہ چھیتی نال ونڈ دے، کیوں جو کل نوں اوہدی کنجی تیرے ہتھ نہیں ہووے گی۔ تُونہہ اپنا توشہ اپنے نال ای لے جا کیوں جو تیری بیوی تے پُتراں نوں تیرے تے شفقت نہیں آئے گی۔ دنیا توں دولت دی بازی اوہو ای جِت کے لے جاندا اے۔ جیہڑا آخرت وچ اپنا حصہ اپنے نال ای اگلے جہان لے جاوے۔ اپنی انگلی توں سوا ہور کوئی شخص جہان وچ میرا (تیرا) لک نہیں کھُر کے گا۔ جو کجھ تیرے کول نقد ہیگا اے اوہنوں زمین وچ نہ دب چھڈ، کتے انج نہ ہووے کہ تینوں افسوس نال ہتھاں تے چک وڈھنے پین۔ درویش دے پردے کجن دا جتن کر، تاں جو خدا تعالیٰ تیرے پردے ڈھکن والا ہووے۔ پردیسی نوں اپنے دروازے توں کجھ دتیاں باجھ یعنی خالی نہ موڑ۔ اللہ نہ کرے کہ کدے تُونہہ وی لوکاں دے بوہیاں توں مسافر ہو کے خالی مُڑیں۔ اوہو ای بزرگ محتاج نوں خیر پاندا اے۔ جیہڑا ایس گل توں ڈردا اے کہ اوہ کتے غیر دا محتاج نہ ہو جاوے۔ سٹ خورے زخمی دلاں دے حالات ویکھ کہ شاید کِتے تُونہہ زخمی دِل نہ ہو جاویں۔ عاجز لوکاں دا ہانہہ خوش کر، تے اپنے عاجزی دے زمانے نوں یاد رکھ۔ تُونہہ دو جیاں دے بوہیاں دا مانگت نہیں ایں تے ایس دے شکریے وچ اپنے بوہے توں وی کسے مانگت نوں جھڑک کے نہ کڈھ۔

یتیماں تے مہربانی کرن تے اوہناں دے حال تے ترس کرن بارے

یتیم لڑکے دے سر تے اپنی چھتر چھاں رکھ۔ اوہدی دُھوڑ جھاڑ تے اوہدا کنڈا کڈھ دے۔

تینوں کیہ پتہ اے کہ اوہ کنا عاجز ہو گیا سی۔ جڑوں بغیر وی کدی رُکھ ہرا رہندا اے؟ جدوں تُونہہ ویکھیں کہ یتیم اگے نوں سر جھکائی بیٹھا اے تاں اوہدے سامنے اپنے بچے دا منہ وی نہ چُم۔ جے یتیم روئے تے اوہدے لاڈ کیہڑا اچکے گا۔ تے جے اوہنوں غصہ چڑھے تاں اوہدا بھار کیہڑا اجھلے گا۔ خبردار کتے یتیم رون نہ لگ پئے کیوں جو یتیم دے رویاں عرش عظیم کنب جاندا ای محبت نال اوہدی اکھ دے اتھرو پونجھ دے شفقت نال اوہدے مکھڑے توں دُھوڑ جھاڑ دے۔ جے اوہدے سروں باپ دا سایہ لتھ گیا اے تاں تُونہہ اپنے سائے تھلے اوہنوں پال۔ جدوں میں اپنے پیو دی گودی وچ سر رکھدا ساں تاں میرا سر بادشاہی تاج والا ہوندا سی۔ جدوں میرے سر یر تے مکھی بہ جاندی سی تاں کِنے شخصاں دے دِل پریشان ہو جاندے سن۔ ہُن جے کدے مینوں پھڑ کے جیلے لے جاون، تاں میرے دوستاں وچوں کوئی وی مددگار نہیں ہووے گا۔ یتیم بچیاں دے درد دی مینوں ای خبر ہو سکدی اے کیوں جو میرے سرتوں وی باپ دا سایہ اُٹھ گیا سی۔

نیکوکاری دے پھل بارے کہانی

کسے شخص نے جُند دے پردھان نوں سفنے وچ ویکھیا کہ اوہنے کسے یتیم دے پیر وچوں کنڈا کڈھیا اے۔ اوہ باغیچیاں وچ ٹہلدیاں ہویاں آکھ رہیا سی کہ اوسے کنڈے نے میرے لئی کئی پھُل کھڑائے نیں۔ جتھوں تائیں ہو سکدا اے تُونہہ رحم توں خالی نہ ہوویں جدوں توں رحم کریں گا تاں تیرے اُتے وی رحم کیتا جاوے گا۔ جدوں تُونہہ کسے تے احسان کریں تاں غرور وچ آ کے نہ آکھیں کہ میں سردار ہاں تے دوجے میرے ماتحت تے کمزور نیں۔ جے کسے نوں زمانے دی تلوار نے تھلے ڈیگ دتا اے تے کیہ ہُن زمانے دی تلوار کھچی ہوئی نہیں؟ جدوں توں ہزاراں بندیاں نوں سرکار دے حق دعا کرن والا ویکھیں تاں اللہ تعالیٰ دا شکر ادا کر، کہ چوکھے لوک تیرے توں آس رکھدے نیں تے تُونہہ کسے دے ہتھاں توں کوئی آس نہیں رکھدا۔

میں کِتے پڑھیا اے کہ سخاوت سرداراں دی سیرت اے۔ معاف کرنا میں غلط آکھ بیٹھاں ایہہ تے پیغمبری اخلاق اے۔

پیغمبراں دے اخلاق بارے

میں سنیا اے کہ حضرت ابراہیم خلیل اللہ علیہ السلام دے لنگر خانے ہفتے تائیں کوئی مسافر نہ آیا۔ آپ اپنی مبارک عادت پاروں صُبح صُبح نہ کھاندے کہ شاید کوئی وچارا رستے وچوں آ جائے۔ آپ باہر گئے تے ہر پاسے نظر دوڑائی۔ آپ نے وادی دے چھویں پاسیں ویکھیا بھالیا۔ جنگلوں اک اکلا بڈھا بینت وانگوں کنبدا آیا۔ اوہدے سر دے وال بڈھیپے دی برف نال چٹے ہوئے پئے سن۔ آپ نے اوہدا جی خوش کرن لئی ''جی آیاں نوں'' آکھیا تے سخیاں دی رسم سیتی کھانے دی دعوت دتی۔ اے میری اکھ دیئے پُتلیئے! میرے گھروں لون روٹی قبول کر کے میرے تے احسان کر۔ بڈھے نے ہاں کیتی۔ اُٹھ بیٹھا تے قدم چکے۔ کیوں جواوہ آپ دا اخلاق جان گیا سی۔ آپؑ دے لنگر خانے دے راکھیاں۔ بڈھے وچارے نوں بڑی عزت نال بہایا آپؑ نے حکم دتا کہ دسترخوان وچھایا جائے۔ ہر پاسے سارے لوک رل کے بہ گئے۔ جدوں ساریاں بسم اللہ پڑھی تاں بڈھے ولوں کوئی گل اوہناں دے کناں وچ نہ پئی۔ آپؑ نے انج آکھیا چوکھی عمر والیا بزرگا! میں تیرے وچ بزرگاں والی سچائی تے خلوص نہیں ڈِٹھا۔ کیہ ایہہ شرط نہیں کہ جدوں تُونہہ روزی کھائیں تے روزی دین والے مالک داناں وی لئیں۔ اوہنے آکھیا میں تہاڈا مذہبی طریقہ نہیں منداجویں کہ میں اگ پُجاریاں دے پیر کولوں سُنیا ہویا اے۔ چنگے سگناں والے پیغمبرنوں پتہ لگ گیا کہ ایہہ تباہ حال بڈھا اگ پُوج اے بہ دل اوہنوں پرایا ویکھیا تاں اوہنوں بے عزتی نال پرانہہ تراہ دتا۔ کیوں جو پاکاں دے سامنے پلید بٹھاون دی اجازت نہیں اے (اوسے ویلے) اللہ تعالیٰ دا فرشتہ آیا تے رعب نال جھڑک کے آکھیا اوئے خلیلا!

میں اوس نوں سوسال روزی تے جان دِتی رکھی اے۔ تینوں اوہدے توں اِک ڈنگ وچ ای نفرت آ گئی اے۔ جے اوہ اگ اَگے سجدہ کردا اے تاں تُونہہ اوہدے کولوں سخاوت دا ہتھ کیوں واپس لے جانا ایں۔

نیک تے بدلوکاں نال احسان کرن بارے مقولہ

ایہہ سوچ کے کہ فلانا ریاکاری دے نیلے کپڑے پاون والا تے فراڈیا اے۔ تے فلانا مکر تے پھند فریب والا اے۔ تُونہہ احسان دی تھیلی دے سر تے گنڈھ نہ مار۔ جیہڑا تفسیراں جاننں والا عالم، علم تے ادب نوں روٹی دے بدلے وِیچ رہیا اے۔ اوہ گھاٹا پا رہیا اے۔ عقل تے شریعت ایہہ فتویٰ نہیں دے سکدے کہ عقل وند دین نوں دنیا دے بدلے دے دیوے۔ پر جے مِلدا ہووے تاں تُونہہ لے لے کیوں جو عقل وند ستا وِیچن والیاں کولوں ایس بھا شوق نال خرید لیندا اے۔

اک مکّار تے بے لحاظ گستاخ دی کسے عبادت گزار نال گل بات

کسے زبان دا ماہر اک اللہ دے بندے کول آیا تے آکھیوسُو کہ میں چکڑ وچ بری طرحاں پھس گیا ہاں۔ میں اک کمینے شخص دے دس درہم دینے نیں۔ جس دا اک ٹکاوی میرے دل تے دس من بھار رکھدا اے۔ ایس لئی میری ساری رات مندے حال لنکھدی اے تے اوہ سارا دن پرچھانویں وانگوں میرے پچھے لگا رہندا اے۔ اوس نے میرے دل دے دُھر اندر نوں پریشان کرن والیاں گلاں نال گھر دی دہلیز وانگوں زخمی کر دتا اے۔ شاید خدا نے لہنوں جدوں داماں گھر جنیا اے اوہنوں اوہناں دساں درھماں توں سوا کوئی ہور شے مِلی ای نہیں سی۔ اوہنے دین دی کتاب (قرآن) دا الف وی نہیں پڑھیا ہویا تے نحو دی کتاب دا باب لاینصرف ای پڑھیا ہویا اے۔ (پیسے منگن آوندا اے تاں واپس جان داناں ای نہیں لیندا) سورج نے کِسے دن پہاڑ توں سر نہیں کڈھیا جدوں اوس دیوث نے میرے دروازے دا کُنڈا نہ کھڑکایا ہووے۔ میں سوچ رہیا ہاں کہ کوئی سخی اوہنوں چاندی دے کے اوس پتھر دِل دے ٹوئے وچوں میرا ہتھ پھڑ کے باہر کڈھے۔ مبارک طبع بزرگ نے ایہہ گل سنی تاں دو اشرفیاں اوہدے چولے دی بانہہ وچ رکھ دتیاں۔

کہانیاں گھڑن والے دے ہتھ وچ اشرفیاں آئیاں تاں اوہ اوتھوں چڑھدے سورج وانگوں نکل گیا۔ کسے نے مینوں آکھیا کہ بزرگا! جاننا ایں ایہہ کون سی۔ جے ایہہ مروی جاوے تاں ایہدے تے رونا نہیں چاہیدا۔ ایہہ اجیہا فقیر اے جیہڑا نر شیر تے کاٹھی پاسکدا اے تے ابوزید سروجی مشہور شاطر دے سامنے شطرنج دے مُہرے اوہنوں سکھان لئی رکھ دیندا اے۔

عابد ناراض ہوگیا تے آکھیوسُو چپ ہو جا۔ تُوں نہہ زبان دا ماہر مرد نہیں، سخن والا کن بن جا۔ ایہدے آکھن تے جو کجھ میں سمجھیا ہاں جے ٹھیک اے تاں مخلوق کولوں میں ایہدی آبرو بچالئی اے تے جے اوہنے بے حیائی تے مکاری کیتی اے تاں خبردار ایہہ نہ سوچیں کہ میں کوئی قابل افسوس حرکت کیتی اے۔ کیوں جو میں بکواسی مکار دے ہتھوں اپنی آبرو دی راکھی کیتی اے۔ ہر اچھے بُرے لئی سونا چاندی خرچ کر کیوں جو ایہہ خیر دی کمائی اے تے اوہ شرارت توں بچن لئی اے۔ مبارک اے اوہ شخص جیہڑا عقل وناداں دی بہنی وچ دِل والیاں دے اخلاق سکھدا اے جے تینوں عقل دانائی تے تدبیر، ہوش ہے تاں تُوں نہہ سعدی دی گل قدر نال سنیں گا۔ کیوں جو اوہ اکثر ایسے طریقے نال ای کلام کردا اے۔ اوہ اکھاں۔ زُلفاں کن دی لو تے تلاں دیاں گلاں نہیں کردا۔

کنجوس پیو تے سخی پُتر دی کہانی

اک شخص مر گیا تے اوہدی یادگار اک اللہ والا ہوش وند وارث رہ گیا۔ اوہنے کنجوساں وانگوں سونے نوں ہتھاں وچ گھُٹ کے نہ پھڑیا۔ سگوں دنیا توں بے تعلق لوکاں وانگوں دولت توں ہتھ چک لیا۔ اوہدا بوہا کدے درویشاں توں خالی نہ ہوندا اوہدے مہمان خانے وچ رونق لگی رہندی۔ اوہنے اپنے تے پرائے دادِل خوش کیتا تے پیو وانگوں سونے چاندی نوں بند کر کے نہ رکھیوسُو اِک ملامت کرن والے نے اوہنوں آکھیا اوئے فضول خرچا! جو کجھ تیرے کول ہے وے اوہنوں اکو وار نہ کھلار چھڈیں۔ کھلواڑا سال وچ اکو وار اکٹھا ہوندا اے۔ اوہنوں اگو وار ساڑ دینا کوئی بہادری نہیں ہوندی۔

جدوں تُونہہ ہتھ دی تنگی وچ صبر نہ کرسکیں تاں ہتھ دے کھلے ہوون تے سوچ سمجھ کے حساب نال خرچ کرن دا دھیان رکھ۔

مثل

پنڈ دی چودھرانی نے اپنی دھی نوں کِڈی چنگی مت دتی کہ خوشحالی دے دناں وچ ہتھ دی تنگی وچ ورتیجن والا سامان سانبھ چھڈ۔ ہرویلے پانی والی مشک تے گھڑا بھری رکھ، کیوں جو پنڈاں وچ نہر ہمیشہ نہیں وگدی رہندی۔ آخرت دا سامان دنیا وچ ای کمایا جاسکدا اے۔ دولت نال جن دا پنجہ وی موڑ سکنے ہاں۔ خالی ہتھاں نال کوئی امید پوری نہیں ہوسکدی تے دولت نال چٹے جن دیاں اکھاں وی کڈھیاں جاسکدیاں نیں۔ جے تیرا ہتھ تنگ اے تاں یار دے سامنے نہ جائیں تے جے چاندی رکھنا ایں تے دوست ول آ، تے چاندی وی لئی آویں۔ خالی ہتھیں سونہیاں نال پیچانہ پا۔ کیوں جو آدمی دے پلّے ککھ نہ ہووے تاں اوہدا مُل وی ککھ نہیں پیندا تے جے تیرے کول جو کجھ وی ہے اوہ تلی تے رکھی پھر نائیں۔ ویلے سر تیری تلی خالی رہ جاوے گی۔ تیری امداد نال مانگت لوک مالدار تے نہیں ہوجانے، ہاں مینوں ڈر اے کہ تُونہہ آپ فقیر ہوجائیں گا۔

لائق پُتر دی کہانی ول پرت آیا ہاں

جدوں نیکی توں روکن والے نے ایہہ کہانی سُنا دتی تاں جواں مرد دی رگ غیرت پاروں سوں گئی۔ اوہدی گفتگو نال دِل پریشان ہوگیا۔ غصے وچ آ گیا تے آکھیوسُو۔ اے پُٹھیاں سدھیاں گلاں کرن والیا! میری دولت جیہڑی میرے آل دوالے وے میرے پیو نے آکھیا سی کہ ایہہ مینوں دادے دے ورثے وچوں مِلی سی۔ کیہ اوہناں کنجوسی کر کے نہیں بچائی ہوئی سی؟ اوہ حسرت نال مر گئے۔ تے ورثہ ساڈے لئی چھڈ گئے میرے پیو دا مال میرے ہتھ لگا جیہڑا میرے مگروں کسے پُتر دے ہتھ لگے گا۔ بہتر ایہو ای اے کہ ایہنوں اج ای لوکیں کھا جاون میرے مرن مگروں جولُٹ کے لے جاون گے۔

ایس دولت نوں کھاؤ۔ لباس تے خرچ کرو۔ سخاوت کرو تے لوکائی نوں سُکھ پُچاؤ۔ لوکاں لئی کیوں جوڑ جوڑ کے رکھدے او۔ عقل دانش دے مالک ایس جہان توں اپنے نال لے جاندے نیں۔ کمینہ بندہ ایتھے ای حسرت نال رہ جانداے۔ سونا تے مال ہُنے ای دے جا۔ اوہ تیرا اے کیوں جو تیرے مگروں اوہ تیرے حکم توں باہر ہو جانا اے تُونہہ دنیا دے کے آخرت خرید سکنا ایں۔ خرید لے۔ میری جان! نہیں تے حسرت ای رہ جائی گی۔

ہمسایاں نُوں سُکھ پُہنچاون بارے کہانی

اک واراں اک زنانی اپنے شوہر اگے جا روئی، کہ تُونہہ محلے دے بنیئے کولوں روٹی نہ خریدیا کر۔ تُونہہ کنک وٹچن والیاں دے بازار ول اُرکر۔ کیوں جو ایہہ بنیا کنک وکھا کے جوں وٹچن والا دھوکھے باز اے۔ گاہکاں دی بھیڑ نال نہیں، سگوں مکھیاں دی بھیڑ نال اوہدا چہرہ کسے شخص نے اک ہفتے توں نہیں ویکھیا۔ اوس نیازمند نے دلداری نال زنانی نوں آکھیا کہ اے گھر دیئے رونقے! میرے نال بنا کے رکھ۔ اوس بنیئے نے ساڈی آس تے او تھے اِک کھوکھا پایا اے اوہدا نفع روک بہنا کوئی انسانیت نہیں۔ نیک شریف لوکاں دا چالا پھڑ۔ جدوں تُونہہ آپ کھلو گیا ایں تاں کسے ڈِگے ہوئے دا ہتھ پھڑ لئے۔ جیہڑے لوک صحیح انسان نیں۔ اوہوای بے رونق دکان دے گاہک بندے نیں۔ بنیئے نوں معاف کر دے جے تُونہہ سچی گل سننا چاہنی ایں تاں سن، سخی بندہ ولی ہوندا ای کیوں جو شاہِ مرداں حضرت علی کرم اللہ وجہ داشیوہ سخاوت سی۔

کہانی

میں حاجیاں دے رستے پئے اک شخص بارے سُنیا سی، جیہڑا ہر قدم تے دو رکعات نماز پڑھدا سی تے خدا دے رستے تے اپنی ترکھی ٹور والا سی کہ پیراں وچ چُبھے ککر دے کنڈے وی نہیں سی کڈھدا۔ آخر تے دلی سکون برباد کرن والے شیطانی وسوسے پاروں اوہنوں اپنا فعل اپنی نظر وچ پسند آ گیا۔ اوہ شیطان دے دھوکھا دین تے اپنے ولّوں ایس مرتبے تے اپڑ گیا کہ اوہدے سفر کرن دے طریقے توں ودھیرا چنگا طریقہ تے ہوای نہیں سکدا۔

جے کر اللہ تعالیٰ دی رحمت نوں اوہدے بارے پتہ نہ لگ جاندا تاں غرور نے اوہدا سر مروڑ کے رستے توں ہٹا دینا سی۔ اوہنوں اِک غیبی فرشتے نے آواز دِتی کہ اے چنگے بھاگاں والے مبارک طبع بندے! جے تُونہہ کوئی بندگی کیتی اے تاں ایہہ نہ سمجھ بہیں کہ تُونہہ خدائی بارگاہ وچ کوئی ڈھویا پیش کر دتا اے کسے دل نوں احسان کر کے سُکھ پہنچانا ہر منزل تے ہزار رکعات نماز پڑھن نالوں چنگا اے۔

کہانی

حلال دی کمائی والے شاہی سپاہی دی بیوی نے اوہنوں انج آکھیا۔ کرماں والیا! برکت والیا شخصا! اُٹھ جا کے رزق دا دروازہ کھڑکا۔ جا شاید سرکاری لنگر توں تینوں وی کوئی حصّہ دے دیون، کیوں جو تیرے بچے بھکے بیٹھے نیں۔ اوہنے آکھیا اج تے سرکاری لنگر وی ٹھنڈا ہووے گا۔ کیوں جو راتیں بادشاہ نے روزے دی نیّت کرلئی سی۔ زنانی نے بے آسی نال اپنا سر اگے لمکالیا اپنے آپ نوں آکھن لگی۔ حالاں کہ اوہدا دِل بھکھ نال زخمی سی۔ بھلا بادشاہ نوں اجیہے روزے توں کیہ لبھے گا جہدا افطار ای ساڈے بچیاں لئی عید اے۔ جے کسے بے روزتوں کسے دا بھلا ہو جاوے تاں اوہ دنیا پرست بندہ ہمیشہ ای روزہ رکھن والے نالوں بہتر اے۔ روزہ رکھنا اوس شخص لئی ٹھیک اے، جیہڑا کسے فقیر نوں دوپہر دی روٹی دے چھڈے، نہیں تے تکلیف جھلّن دی کیہ لوڑ اے۔ اپنے گھروں ای روٹی ڈک چھڈے تے شام نوں اوہ ای روٹی کھالوے۔ گلّی وچ وکھریاں بہ رہن والے نادان دے خیال، اوڑک نوں کفر تے دین نوں رلا ملا دیندے نیں۔ صفائی پانی وچ وی اے تے شیشے وچ وی پر دِل دی صفائی لئی تمیز چاہیدی اے۔

تنگ دست سخی تے سوالی بارے کہانی

اک شخص واسخاوت نوں جی کر دا سی پر پلّے کوئی گنجائش نہیں سی۔ اوہدی روزی وی انسانی لوڑ پوری نہیں سی۔ اللہ کر کے کمینہ آدمی ہستی والا نہ ہووے۔ تے سخی دِل والے اُتے ہتھ دی تنگی نہ آوے۔

جس شخص دیاں سوچاں اُچیاں ہوون ،اوہدیاں مراداں کسے کمند وچ گھٹ ای آندیاں نیں۔ پہاڑاں توں ڈگدے ہڑھ وانگوں اوہنوں اُچیائی تے قرار نہیں آوندا۔ پرتخی پونجی دے مطابق سخاوت نہیں کردا سی ایس لئی لازماً اوہدا ہتھ تنگ رہندا سی۔ اک تنگدست نے اوہدے ول دو حرف لکھے کہ اے نیک انجام مبارک طبع بندے! ذرا کجھ درھماں لئی میری امداد تے کر، کیوں جو میں کجھ دناں توں قید دے پیا ہویا واں۔ اوہدی نگہ وچ کسے چیز دی کوئی قدر نہیں سی۔ پر اوہدے ہتھ وچ کوئی پیسہ وی نہیں سی۔ اوہنے قید دے مدعیاں کول اک سفارشی بندہ گھلیا کہ اے آزاد مرد دے نیک نام لوگو! تھوڑا جیہا ایہدا دامن ڈھلا کرد۔ جے ایہہ نس گیا تے میں ایہدا ضامن ہاں۔ پھیر اوہ جیلے آیا کہ اُٹھ تیرے پیراں وچ جناٹل ای لاتے ایس شہروں نس جا۔ جدوں چڑی نے پنجرے دا دروازہ کھلا ویکھیا تاں اوہنوں اک دم لئی وی اوتھے قرار نہ آیا۔ بادِ صبا وانگوں اوس دھرتی توں چلا گیا اوہدی ٹوربوں ہوادی دُھوڑ وی نہیں سی پھڑ سکدی۔ اوہناں چھیتی ای سخی نوں پھڑ لیا کہ یا تے پیسے ادا کر، یا ساڈا قیدی دے اوہ وچاریاں وانگوں جیل نوں مڑ پیا کیوں جو پنجرے وچوں اڈیا پنچھی پھڑیا نہیں جاسکدا۔ میں سُنیا اے جدوں تائیں جیلے رہیا اوہنے کسے نوں نہ کوئی رقعہ لکھیا نہ فریاد کیتی۔ بڑے چر تائیں نہ اوہ رات نوں سُتا نہ آرام کیتا۔ اک پارسا اوتھوں دی لنکھیا جنہے آکھیا میں نہیں سوچدا کہ تُونہہ کسے دا مال کھادا ہووے۔ تینوں کہیاں بنیاں کہ جیلے پیا ایں۔ اوہنے جواب دتا کہ ہاں اے مبارک ذات والے! میں حیلے بہانے نال کسے دا مال نہیں کھادا میں اک کمزور آدمی نوں قید وچ زخمی ویکھیا سی۔ اپنی قید توں سوا ہوا اوہدی خلاصی نہ دِسّی میں اپنی عقل پاروں ایس گل نوں پسند نہ کیتا کہ آپ تے آرام نال رہاں تے دوجا قید وچ رہے۔

آخر اوہ مر گیا تے نیک نامی نال لے گیا۔ کِڈی چنگی اوہدی زندگی اے کہ اوہدا ناں نہیں مریا۔ زندہ دِل سریر جیہڑا مٹی تھلے سوں گیا۔ اوہ کسے مردہ دل عالم نالوں چنگا اے، زندہ دل تے کدی مردا ای نہیں۔ زندہ دل دا سریر جے مروی جاوے تاں کیہ حرج اے۔

خدا دی مخلوق نال احسان کرن بارے کہانی

کسے شخص نوں جنگل وچ اک پیاسا کتا پیا ملیا۔ اوہدے وچ زندگی دے آخری ساہ ای پائے گئے سن۔ اوس نیک طبع شخص نے ٹوپی دا ڈول بنایا تے رسّی دی تھاں اپنی پگ بنھ لئی۔ او ہنے اوہدی سیوالئی لک بنھ لیا۔ تے بانہواں کھول لیاں۔ کمزور کتے نوں دم دے دم وچ ای پانی پیا دتا۔ رسول کریم علیہ الصلوٰۃ والتسلیم نے اوس مرد دے حال بارے خبر دتی تے اللہ تعالیٰ نے اوہدے گناہ معاف کر دتے۔ خبردار جے تُونہہ ظالم ایں تاں سوچ کے ڈر۔ بخشش اختیار کر، تے وفانوں عادت بنا لے جس ذات نے اِک کتے نال نیکی کرن نوں ضائع نہیں کیتا۔ تاں اوہ نیک بندے نال نیکی کرن نوں کویں بھلّے گا۔ جنّی وی تیرے ہتھوں ہو سکے سخاوت کر۔ خدا تعالیٰ نے نیکی دا دروازہ کسے تے بند نہیں کیتا ہویا۔ اجیہا وی ہو سکدا اے کہ اوہ مرتبے تے رعب شان والا ہو جاوے جے تیرے کولوں جنگل وچ کوئی کھوہ نہیں لوایا جا سکدا تاں کسے مزار تے دیوا ای بال کے رکھ دے۔ کسے خزانے وچوں ڈھیر سارا سونا خیرات کرنا اینا ثواب نہیں رکھدا۔ جنا کسے مشقتی دے ہتھوں اک دینار دی خیرات، ہر شخص اپنے زور سیتی بھار چکدا اے۔ کیڑی دے سامنے ٹڈی دا پَیر وی بڑا بھارا اے۔ چنگے بھاگاں والیا! تُونہہ مخلوق نال نیکی کما۔ تاں جو کل قیامت نوں خدا تیرے تے سختی نہ کرے جیہڑا شخص ڈِگے پیاں دا ہتھ پھڑ کے ٹوئے توں باہر کڈھدا اے جے اوہ ڈِگ وی پوے تاں قیدی نہیں رہے گا۔ تُونہہ اپنے غلام نوں دُکھ دین والے حکم نہ دے، کیوں جو ہو سکدا اے اوہ وی کدی تیرے تے حاکم ہو جاوے جدوں تیرا رعب دبدبہ ہمیشہ لئی پکا ہو جاوے تے عام فقیر انسان اُتے زور اوری نہ کر۔ شطرنج دے اوس پیادے وانگوں جیہڑا اچانک وزیر ہو جاندا اے۔

نصیحت سنن والے نیک نظر انسان وچ کوئی شخص کینے دا بی نہیں کھلا رسکدا۔ جیہڑا شخص سِدے چُنن والیاں تے ناراض ہوندا اے اوہ مالک اپنے کھلواڑے دا ای نقصان کردا اے۔ اوہ ایس گلوں نہیں ڈردا کہ خدا مسکین نوں دولت دے دِے، تے اوہدے پاروں غم دا بھار ایہدے دِل تے رکھ دیوے، چوکھے زور اور نیں جیہڑے سخت ڈِگ پئے، تے بہت سارے ڈگیاں ہویاں دی نصیبے نے مدد کیتی۔ کمزوراں ماتحتاں دا دِل نہیں توڑنا چاہیدا کتے انج نہ ہو جاوے کہ کسے دن اوہ دل توڑن والا آپ ای کمزور ماتحت ہو جاوے۔

کہانی

اک درویش اپنے حال دی کمزوری توں تنگ آ کے اِک بدمزاج مالدار اگے آ کے رو پیا۔ کالے دِل والے مالدار نے نہ اوہنوں کوئی دینار دتا نہ ٹکے ورگا معمولی سکہ دتا۔ سگوں سر پیڑ دی ناگواری نال اوہدے اُتے چیک پیا سوالی دا دل اوہدے ظلم نال خون ہو گیا۔ اوہنے غم نال سر باہر کڈھ کے آکھیا بڑی اچرج گل اے بھلا مال دار نے منہ کیوں بھیڑا بنا لیا اے۔ شاید اوہ سوال کرن دی تلخی توں نہیں ڈردا، نیڑے دی نظر والے نے غلام نوں حکم دتا کہ سوالی نوں چوکھا جھڑک کے ذلت نال کڈھ دیوے۔ اللہ تعالیٰ دا شکر ادا نہ کرن پاروں میں سُنیا اے زمانہ اوس بارے پُٹھا گڑ گیا سی۔ اوہدی بزرگی نے تباہی وچ سر دھر دتا اسمان دے منشی عطارد نے اوہدے لیکھاں تے قلم پھیر دتی۔ بدبختی نے اوہنوں چھلے ہوئے تھوم دی تُری وانگوں ننگا کر دتا۔ نہ اوہدے گھر دا سامان چھڈیا تے نہ ای بھار چکن والا کوئی ڈھورا ای رہن دتا۔ تقدیر نے اوہدے سر تے فاقیاں دی کھیہ پائی، مداری وانگوں اوہدے ہتھ تے تھیلا خالی سن، اوہدے حال دا سراپا ہور دا ہور ہو گیا اوہدے وگڑے ہوئے حالات مگروں مدت گزر گئی اوہدا غلام کسے سخی کول اپڑ گیا۔ جیہڑا دل تے ہتھ دا غنی تے روشن طبع سی اوہ پریشان حال مسکین نوں ویکھ کے اینا خوش ہوندا جنا مسکین مال ملن تے ہوندا اے۔

رات ویلے اِک شخص نے اوہدے بوہے آ کے ٹکر دی بُرکی منگی۔ سختی جھلن نال اوہدے قدم سست ہو گئے سن۔ نظر والے نے غلام نوں ویکھ کے حکم دتا کہ عاجز مردنوں خوش کر دیوے۔ جدوں اوہ دستر خوان توں حصہ لے کے اوہدے نیڑے گیا تاں اوہنے بے خود ہو کے نعرہ ماریا۔ جدوں اوہ مڑ کے اپنے آقا کول گیا تاں گلھاں تے پئے اتھرواں نے بھیت ظاہر کر دتا۔ مبارک طبع سالار نے پچھیا کہ تیرے چہرے تے اتھرو کس دے ظلم نال آئے نیں؟ اوہنے آکھیا ایس بدنصیب بڈھے دے حالات تے میرا اندر لا۔ سخت بے چین ہو گیا سی۔ کہ میں پہلے وقتاں وچ ایسے دا غلام ہوندا ساں۔ ایہہ بڑی جائیداد۔ مال اسباب تے چاندی دا مالک ہوندا سی۔ جدوں ایہدا ہتھ عزّت امان ولّوں چھوٹیرا ہو گیا۔ تاں ایہنے لوکاں دے بوہیاں تے جا کے منگنا شروع کر دتا۔ اوہ ہس پیا تے آکھیا لڑکیا! ایہ ظلم نہیں، زمانے دے گیڑ دا کسے تے ظلم نہیں ہوندا۔ ایہہ وی اوہ تنگ روزی والا سودا گر نہیں جیہڑا تکبّر پاروں اپنا سر اسمان تک لے جاندا سی۔ میں اوہو ای ہاں جنھوں ایس نے کسے دن دھتکار کے بوہیوں باہر کڈھ دتا سی زمانے دے گیڑ نے ایہنوں میری اوقات وچ بہا دتا اے۔

پھیر اسمان نے میرے ول نظر سوتی کیتی، تاں میرے چہرے توں غم دی دُھوڑ دھو دتی جے خدا تعالیٰ اپنی حکمت نال اِک دروازہ بند کر دیندا اے تاں اپنے فضل تے کرم نال دو جا دروازہ کھول وی دیندا اے۔ بہت سارے بے نوا کنگال رج گئے، بہت سارے مالداراں دا کاروبار اُتے توں تھلے ہو گیا۔

کھانی

جے تُو نہہ نیک مرد نیک چلن ایں تاں اک وار نیک مرداں دی سیرت بارے سُن کہ اک وار حضرت شبلیؒ کنک دے بیوپاری دی دکان توں کنک دا بورا اپنے موڈھے تے رکھ کے پنڈ وچ لے گئے۔ اوہناں نگاہ کیتی تے بورے دے مونہہ تے اِک کیڑی ویکھی جیہڑی ہر پاسے پریشانی نال بھجی پھردی سی۔ حضرت شبلیؒ ہوراں نوں کیڑی تے ترس پاروں رات نوں نیندر نہیں آئی اوہ اوہدے ٹکانے تے کیڑی نوں واپس لیائے تے آکھیونیں۔

ایس دُکھیا کیڑی نوں اپنی تھاں توں پریشان کرنا میرے لئی انسانیت نہیں ہووے گی۔ تُونہہ پریشان لوکاں دے دِل نوں تسلی وچ رکھ۔ تاں جو تینوں وی زمانے ولوں اطمینان رہے، پاک نسل دے شاعر فردوسی (اللہ کرے اوہدی قبر تے رحمت نازل ہووے) نے کڈی چنگی گل کیتی اے۔ اک دانہ کھچی جاندی کیڑی نوں نہ ستا اوہدے وچ وی جان اے تے پیاری جان چنگی اے۔ جیہڑا چاہے گا کہ کیڑی تنگ دل رہے اوہ اندروں کالا تے پتھر دِل ای ہووے گا۔ کسے ماڑے دے سر تے زور نال دھرول نہ مار، ہو سکدا اے کسے دِن تُونہہ کیڑی وانگوں اوہدے پیراں وچ ڈگا پیا ہوویں۔ شمع نے پروانے دی حالت تے ترس نہیں کیتا ویکھ لے شمع ساری مجلس دے سامنے کیویں سڑ دی رہی

میں من لیا اے کہ تیرے توں ودھیرے کمزور بہت نیں۔ آخر تیرے توں ودھیری طاقتور وی تاں کوئی ذات موجود ہے ناں!

سخاوت تے اوہدے پھل بارے مقولہ

سخاوت کر۔ پُتر! بندے دے پُتر تے کجھ احسان کر کے اوہنوں شکار کیتا جا سکدا اے۔ تے وحشی جانورنوں اندر ڈک کے دشمن تے مہربانیاں کر کے اوہدی گردن بنھ لے۔ کیوں جو ایہہ کمند تلوار نال نہیں کٹی جا سکدی۔ جدوں دشمن کرم مہربانی تے سخاوت ویکھدا اے تاں اوہدے وجود اندر ہور کوئی کھوٹ نہیں آوندا۔ جدوں تُونہہ نیک دوست توں بدی ہوندی ویکھیں تاں اوہدے نال برا سلوک نہ کر، کیوں جو بدی دے بی توں نیکی دا پھل نہیں اُگ سکدا۔ جدوں تُونہہ دوست نال کڑا سلوک تے تنگی کریں گا۔ اوہ بھی تیرا نقش تے رنگ نہیں ویکھنا چاہے گا۔ تے جے مالک دشمناں نال چنگی عادت والا اے تاں بہتا چر نہیں لنگھے گا کہ اوہ دوست ہو جاون گے۔

احسان نال دلاں نوں شکار کرن بارے کہانی

راہ وچ میرے سامنے اِک نوجوان آیا جہدے پچھے پچھے اِک بکری جاندی آ ہی۔

میں اوہنوں آکھیا کہ ایہہ تیری رسّی تے پٹے دی مہربانی اے جیہڑی بکری نوں تیرے پچھے پچھے لئی آوندی اے اوہنے چھیتی ای پٹہ تے سنگلی اوہدی گردن وچوں کھول لئے تاں اوہنے کھبے سجے نسنا شروع کر دتا اوہ راہ وچ اُنج ای اوہدے پچھے دوڑ دی رہی۔ کیوں جو اوس بندے دے ہتھوں جوں تے ہرے پٹھے کھا چکی سی۔ جدوں اوہ کھیڈ کُد کے اپنی تھاں واپس پرتیا تاں اوس شخص نے مینوں ویکھیا تے آکھیا اے علم عقل دے مالکا! ایہہ رسی نہیں اے جیہڑی ایہنوں میرے پچھے پچھے لے جاندی اے سگوں ایہدی دھوُن دوالے احسان دی کمند پئی ہوئی اے۔ مست ہاتھی نے جیہڑی مہربانی مہاوت کولوں ویکھی ہوئی اے اوہ ای اوہنوں مہاوت اُتے حملہ نہیں کرن دیندی۔ اے نیک مردا! تُونہہ بداں اُتے مہربانی کر۔ کیوں جو کُتا وی جدوں تیری روٹی کھالیندا اے تاں تیرا لحاظ کردا اے۔ چیتے دے دند وی اوس مردلئی کُنڈھے ہو جاندے نیں جہدے پنیر اُتے اوہنے دودِن لئی زبان ملی ہووے۔

اک درویش تے لومڑی دی کہانی

اک شخص نے اک لُنجی لُولی لومڑی ویکھی اوہ اللہ دی قدرت تے مہربانی سمجھن توں عاجز رہ گیا کہ اوہ زندگی کویں بسر کردی ہووے گی؟ ایہناں ہتھاں پیراں نال اوہ کھاندی کمّ موں ہووے گی؟ پریشان خیال درویش ایسے خیال وچ ای سی کہ اپنے وچ اِک شیر آ گیا جہنے گِدڑنوں پنجے وچ لیا ہویا سی۔ مندے بھاگاں والے گدڑنوں شیر نے کھالیا۔ جو کجھ رہندکھوہندسی اوہ اوس لومڑی نے رج کے کھالئی۔ دوجے دن وی اللہ دا کرنا انج ای ہویا کہ روزی پچان والے نے اوہدی دیہاڑی دی خوراک پُچا دتی۔ یقین نے ویکھن والے شخص دیاں اکھاں کھول دتیاں۔ اوہ چلا گیا تے اپنے خالق دے توکل تے جا بیٹھا۔ کہ ہُن میں کسے کیڑی وانگوں کُڑے جا بہواں گا کیوں جو ہاتھی وی اپنے بل طاقت نال روزی نہیں کھاندے۔ کئی دناں تائیں اوہنے اپنی ٹھوڈی گریبان وچ پا چھڈی کہ سچی کریم ذات مینوں غیب توں آپے ای روزی گھلے گی۔ اوہدے بارے نہ کسے بیگانے نے غم کھادا تے نہ کسے دوست نے۔ اوہدیاں ہڈیاں تے کھل تے رگاں ستار وانگوں ہو گئیاں۔

جدوں کمزوری پاروں اوہدے وچ صبر تے ہوش نہ رہیا تاں محراب دی کندھ وچوں اوہدے کنیں بُلیل پئی۔ ناکاریا طفیلیا! جا کے چیرن پاڑن والا شیر بن۔ اپنے آپ نوں لُنجی لومڑی وانگوں نہ سمجھ چھڈ۔ تُونہہ آپ اپنی بھج دوڑ کر کہ تیرے کولوں وی شیر وانگوں بچ رہے۔ تُونہہ لومڑی وانگوں رہند کھوہنڈ توں کیویں رجیں گا۔ جس دی دھوُن شیراں وانگوں موٹی اے جے اوہ وی لومڑی وانگوں پے رہے، تے کتا اوہدے توں چنگا اے۔ تُونہہ پنجے وچ لے تے دو جیاں نال رل کے کھا، دو جیاں دے ودھے گھٹے تے آس نہ رکھ۔ جتھوں تائیں ہوسکدا ای اپنی بانہہ باز ودی کمائی کھا کہ تیرے پلڑے وچ تیری اپنی بھج دوڑ دا حصّہ آوے۔ مرداں وانگوں آپ دُکھ جھل تے دو جیاں نوں سُکھ پُچا۔ کہ خُسرا ای دو جیاں لوکاں دے ہتھ دی محنت کھاندا اے۔ اے نصیحت پاون والیا! جا کسے دی دستگیری کر، تُونہہ اپنے آپ نوں ٹوئے وچ نہ سُٹ چھڈ۔ لھو بھئی میرا ہتھ پھڑو۔ اللہ تعالیٰ دی بخشیش اوس بندے لئی اے جہدے ہوون توں خلقت نوں سکھ اپڑے جہدے سر وچ بھیجا ہووے اوہوای بخشش اختیار کرسکدا اے کیوں جو کم ہمتاں وچ نہ گری ہوندی اے نہ کھولڑا او ہو شخص دو ہاں جہاناں وچ نیکی ویکھدا اے جیہڑا خدادی مخلوق دی بھلائی کرے۔

کنجوس عبادت گزار دی کہانی

میں سُنیا سی کہ روم دے مُلک دیاں طرفاں وچ کِتے اِک عارف، سالک تے نیک طبع بندہ رہندا اے۔ میں تے کجھ ہور سالک صحرانّواں دی خاک چھانن والے اوس مرد دی زیارت دے ارادے نال ٹُر پئے اوس نیک مرد نے ہر اک دا ہتھ تے اکھاں چُمیاں بڑی عزّت تعظیم نال بٹھایا تے آپ وی بہ گیا۔ اوہدے کول میں اوہدی دولت، کھیتی شاگرد تے ساز سامان ویکھیا پر اوہ اُچھل رُکھ وانگوں انسانیت توں وانجھیا ہویا سی۔ سوادلیاں گلاں دے لحاظ نال بڑا تیز طرّار والا مرد سی پر اوہدا چُلھا ٹھنڈا ٹھار سی اوہنوں ساری رات پرسکون نیندر نہ آئی اوہنوں سبحان اللہ تے لا الہ دیاں تسبیحاں پڑھن توں تے سانوں بھکھ پاروں نیندر نہ آئی۔

سویرو ویلے اوہنے لک بھیا تے دروازہ کھول دتا۔ تے گذری رات والی مہربانی شروع کر دتی۔ اِک چٹکلے سناون والا مٹھ بولڑا تے خوش طبع انسان سی جیہڑا ساڈے نال اوس علاقے وچ مسافرسی۔ اوہنے آکھیا مینوں بوسہ تے دے پر پیٹ پوجا کر کے دے اوہدا مطلب سی سانوں توشہ دے یعنی روٹی کسوا۔ کیوں جو درویش نوں بوسے توں ودھیری توشے دی لوڑ ہوندی اے۔

تعظیم تے خدمت لئی میرے کھونسٹریاں تے ہتھ نہ رکھ، سگوں مینوں روٹی دے کے میرے سر تے چھتر مار۔ مرد ایثار کر کے دو جیاں توں اگانہہ ودھ جاندے نیں۔ سگوں رات نوں جاگن والے مردہ دِلاں تے ککھ نہیں کیتا۔ میں تاتاری پاسباناں نوں ویکھدا ہاں ایہناں دے دِل مردہ تے اکھاں رات نوں جاگن والیاں وانگوں نیں۔ بزرگی سخاوت تے روٹی کھوان وچ اے۔ بے ہودہ علمی مقالے پولے ڈھول وانگوں نیں قیامت نوں اوہو شخص ای بہشت وچ ہووے گا جہنے حقیقت منگی تے دعوے کرنے چھڈ دتے۔ پلے کجھ حقیقت وی ہووے تے دعویٰ کرنا وی ٹھیک اے۔ بغیر عمل توں دعویٰ کرنا اک کمزور سہارا اے۔

حاتم طائی تے اوہدی سخاوت دے گُن دی کہانی

میں سُنیا اے کہ حاتم دے زمانے وچ اوہدے گھوڑیاں وچ دھوئیں وانگوں تیز ٹوروالا اک گھوڑا سی۔ صبا دی تیزی والا۔ بجلی دی گرج والا۔ تے مشکی رنگ والا گھوڑا جیہڑا کدی کدی بجلی توں وی اگے لنگھ جاندا سی۔ اوہ دوڑ وچ پہاڑاں تے جنگلاں اُتے گڑے ورھاندا سی۔ تُونہہ ویکھیں تے آکھیں شاید بہار دا بدل لنگھ رہیا اے۔ ہڑھ جنا تیز جنگل چھان مارن والا کہ ہوا وی گرد بن کے اوہدے پچھے رہ جاندی سی۔ علم والے لوکاں نے حاتم دیاں گلاں روم دے سلطان اگے کیتیاں کہ سخاوت وچ کوئی مرد اوہدا ثانی نہیں۔ دوڑ وچ تے جنگ وچ اوہدے گھوڑے دی کوئی مثال نہیں اوہ جنگلاں نوں انج نبیڑدا اے جویں پانی اُتے بیڑی۔ کاں وی اوہدی چال توں ودھ نہیں اُڈ سکدا۔ بادشاہ نے عقل وندوزیرنوں اِنج آکھیا کہ کہ بے دلیل دعویٰ شرمندگی لیاوندا اے۔

تے میں حاتم کولوں اوہ عربی گھوڑا منگاں گا جے او ہنے مہربانی کر کے دے دتا۔ پھیر میں سمجھاں گا کہ اوہدے وچ عظیم شخصیتاں والی شان اے۔ تے جے او ہنے انکار کر دتا۔ تاں وچوں پولا ڈھول ای اے۔ او ہنے اک عقل وند قاصد قبیلہ طے ول ٹور دتا تے اوہدے نال دس بندے وی گھل دتے۔ زمین سکی تے تِسی سی تے ہدّل اُتے رور ہیا سی۔ بادِ صبا نے اوہدے وچ دوبارہ جان پا دتی سی۔ قاصد تے ساتھی حاتم دے ڈیرے تے اُتر پئے۔ اوہناں ڈیرے توں سُکھ آرام پایا۔ جویں تسا بندہ اصفہانی ندی زندہ رُود توں پاندا اے۔ او ہنے دسترخوان وچھایا تے گھوڑا حلال کر دتا او ہنے پردہنیاں دی جھولی شکر پائی تے مُٹھ وچ چلدے سکے اوہ او تھے رات رہے تے دوسرے دن خبردار قاصد نے مطلب دی گل کر دتّی اوہ گل کری جا رہیا سی۔ تے حاتم جھلیاں وانگوں پریشان سی تے حسرت پاروں اپنے نونہہ دنداں نال ٹک رہیا سی۔ کہ اے بھاگاں والے نیک نام حکیم توں مینوں ایہہ سُنیہا آ ونداں ای کیوں نہ دے دتا۔ میں تے اوہ ہوادی ٹور والا، دُلدل توں وی اگانہہ لنگھ جاون والا گھوڑا تہاڈے لئی کل شام ای حلال کر کے کباب بنا لئے سن۔ کیوں جو مینوں پتہ سی کہ مینہ ہڑھ پاروں قبیلے دے گھوڑیاں دی چراند تائیں جایا نہیں جا سکے گا۔ چراند تائیں جاون دی ہور کوئی رُوراہ نہیں سی۔ ایس گھوڑے توں سوا میرے دروازے تے کجھ وی نہیں سی۔ میں اپنے اصول دے مطابق ایہدے وچ کوئی انسانیت نہیں ویکھی سی کہ پردہنے فاقے والے زخمی دل لے کے سکوں جاون۔ مینوں تے دنیا وچ دُوروں ای دس پین والی خالص مشہوری چاہیدی اے میرے کول مشہور گھوڑا بھانویں رہے یا نہ رہے۔ او ہنے مہماناں نوں گھوڑے جوڑے تے نقد سکے دِتے نیک اخلاق قدرتی طور تے طبیعت وچ ہوندا اے کتوں سکھیاں نہیں آ ونداں۔ طے قبیلے دے سخی دی خبر روم وچ دھمی لوکاں اوہدی طبع تے ہزار آفرین تے شاواشے کیتی حاتم دے ایس چھوٹے جیہے واقعے توں راضی نہ ہو جائیں اوہدے بارے زیادہ عجیب واقعہ وی سن لے۔

یمن دے بادشاہ دی حاتم نوں ازماؤن بارے کہانی

پتہ نہیں مینوں ایہہ کہانی کہنے سنائی اے کہ یمن وچ اک بادشاہ ہوندا سی۔ اپنے خنوادے دے ناموراں وچوں اوہ بازئ ہِت لے گیا سی۔ کیوں جو خزانے تے گودام بخش دین وچ اوہدا ثانی کوئی نہیں سی۔ اوہنوں مہر دا بدل وی آکھیا جا سکدا سی۔ کیوں جو اوہدا ہتھ درھماں دے چھٹے دیندا سی۔ کوئی شخص وی اوہدے سامنے حاتم داناں نہیں سی لیندا۔ کہ کِتے حاتم داناں سُن کے اوس بادشاہ دے سِر نوں سودا نہ کُد پئے۔ کہ اوس ہوائی قلعے بناون والے دیاں گلاں کیہڑیاں نیں، جیہڑا نہ ملک رکھدا سی نہ بادشاہی، تے نہ خزانے۔ میں سنیا اے کہ اوس نے اک شاہانہ جشن منایا اوس محفل وچ ستار دے ساز وانگوں لوکاں دی آؤ بھگت کیتی۔ کسے نے اوس محفل وچ وی حاتم دے ذکر دا دروازہ کھول دتا اک ہور شخص نے وی اوہدی تعریف کرنی شروع کر دتی۔ حسد نے اوس بادشاہ نوں کینے دی چوٹی تے ٹنگ دتا کہ کسے شخص نوں اوہدا خون پیون لئی مقرر کر دتو سُو۔ کہ جِنا چر حاتم میری حیاتی وچ موجود اے میرا ناں نیکی لئی نہیں لیا جاوے گا۔ مصیبت نوں واج مارن والے نے بنی بنے دا رستہ پھڑ لیا تے اوس سخی نوں قتل کرن لئی اوہدا سراغ کڈھن لگا۔ اک نوجوان نے اوہنوں راہ وچ ای جی آیاں نوں آکھیا جہدے وچوں محبت دی خوشبو نکل رہی سی۔ اوہ سوہنے چہرے والا، دانا تے مِٹھ بولڑا سی اوہ اوہنوں رات پروہنا بنا کے اپنی کچھ وچ لے گیا۔ اوہنے مہربانی کیتی غم خواری کیتی تے سیوا وچ کوتاہی دی معافی چاہی۔

مندی سوچ والے دا دِل بھلائی نال کڈھ کے لے گیا۔ اوہنے سویرنوں پروہنے دے ہتھ پیر چُمے کہ ساڈے کول کجھ دِن ہور ٹھہر جا اوہنے جواب دتا مُن میں ایتھے نہیں ٹھہر سکدا کہ میرے سامنے اک وڈی مہم اے۔ نالے آکھیو سُو جے تُوں ایہہ اپنے دِل دی گل میرے نال کریں تاں میرے نال دِلوں جانوں ہو کے یاراں وانگوں اِک دل ہو کے جتن کراں گا۔ اوہنے کہیا اے جوان مردا! میرے ول کن دھر کہ میں جانناہاں کہ جوان مرد پردے کجن والے ای ہوندے نیں۔ تُوں ایہہ ایس دھرتی دے حاتم نوں تے شاید جاندا ای ہوویں گا۔ جیہڑا مبارک نام والا تے نیک سیرت اے۔ یمن دے بادشاہ نے اوہدا ای سِر مینہ ہوں منگیا اے پتہ نہیں اوہناں دوہاں وچ کیہڑی دشمنی پے گئی اے۔

جے تُونہہ میری اوس تھاں تائیں رہنمائی کریں کہ اوہ کتھے وے۔ تاں دوستا! میں تیری مہربانی کولوں ایہواای آس رکھناں۔ نوجوان ہس پیا کہ میں ای تے حاتم آں۔ ہُنے ایہہ لے سر تلوار نال میرے تن توں وکھرا کر دے۔ پر ایہہ مناسب نہیں کہ چٹاڈن چڑھ جاوے تے تینوں کجھ نقصان پہنچے یا تُونہہ آپ ای ناامید نہ ہو جاویں۔ جدوں حاتم نے پوری بےفکری نال سر اوہدے اگے رکھ دتا۔ جوان دا ضمیر جاگیا تے اوہدے اندروں چیک نکلی اوہ بھُنجے ڈگ پیا تے یکلخت پیراں توں اُچھل پیا۔ کدے اوہ گھٹا چُمدا سی تے کدے دوست دے پیراں نوں چُمدا سی۔ اوہنے تلوار پرانہہ سُٹ دتی تے ترکش وی رکھ دتا۔ تے فرمانبرداراں وانگوں ہتھ سینے تے بنھ لئے۔ جے میں تیرے سر یرنوں پھُل وی ماراں تاں میں مرد نہیں سگوں مردانویں مذہب وچ اک عورت ہاں۔ اوہدیاں دونویں اکھاں چُمیاں تے اوہنوں جپھی پائی تے اوتھوں یمن دا راہ پھڑ لیا۔ بادشاہ ایس مرد دیاں دوہاں بھواں توں ای جان گیا کہ ایہہ کوئی کم نیڑ کے نہیں آیا۔ بادشاہ نے اوہنوں آکھیا آ بھائی کیہ خبر لیایاں ایں۔ گھوڑے دے شکاردان نال سر چوٹی تے ٹنگ کے کیوں نہیوں لیاندا۔ شاید تیرے اُتے اوس مشہور آدمی نے حملہ کر دتا اے تے تُونہہ کمزوری پاروں حملہ نہیں جھل سکیا۔ ذہین نوجوان نے بادشاہ دی زمین تعظیم پاروں چُمی مُلک دی تعریف کیتی تے شاہی ادب آداب کیتے تے آکھیا اے انصاف تے ہوش والے بادشاہ حاتم دیاں ایس قسم دیاں گلاں سُن پئی میں شہرت لبھن والے حاتم دا پتہ کڈھ لیا سی۔ اوہ ہنرمند سوہنا دکھ والا تے سوہنے چہرے والا اے میں اوہنوں بہادر تے عقل وند ڈِٹھا اے تے بہادری وچ اپنے توں اُچیرا ڈِٹھا اے اوہدی مہربانی دے بھار نے میرا لک دوہرا کر دتا سی۔ تے اوہنے مینوں احسان تے وڈے پن دی تلوار نال قتل کر سُٹیا اے اوہنے جو جو کرم اوہدے ویکھے سن سارے سنائے بادشاہ سلامت نے وی طے دے پروار دی تعریف کیتی تے قاصدنوں مُہراں تے درھم دتے کیوں جو حاتم دے ناں اُتے ای عزت تکریم دی مہر لگی ہوئی اے۔

جے لوکیں گواہی دیندے نیں تاں ایہہ حق خاص کر کے اوسے نوں ای پہنچدا اے۔ حاتم دی سخاوت دی حقیقت تے شہرت دوئیں ای نال نال چل رہیاں نیں (اوہدی مشہوری پھوکی نہیں سی سگوں نگر تے رس بھری سی۔)

رسول کریم ﷺ دے زمانے وچ ہوئی حاتم طائی دی دھی دی کہانی

میں سنیا اے کہ رسول کریم ﷺ دے زمانے وچ قبیلہ "طے" نے ایمان دا منشور (کلمہ طیبہ) قبول نہ کیتا۔ رسول کریم ﷺ نے جیہڑے بشیر تے نذیر سن اوس قبیلے لئی اک لشکر بھیجیا۔ لشکریاں تے طے والیاں دا اک گروہ قیدی بنا کے پھڑ لیا۔ ایس گروہ لئی کینے والی تلوار نال قتل کرن دا حکم کیتا گیا کیوں جو اوہ لوک خُدا توں نہیں سن ڈردے تے اوہناں دا دین وی ناپاک سی۔ اک عورت نے آکھیا میں حاتم طائی دی دھی ہاں ایس لئی مسلمان نامور حاکم توں میرے لئی ایہہ منگن گے اے محترم میرے مقام پاروں میرے تے کرم کریں جو میرا پیو کرم کرن والیاں وچوں سی۔ پاک تدبیر والے پیغمبرؐ دے حکم نال اوس عورت دے ہتھاں پیراں دیاں کڑیاں کھول دِتیونیں۔ طے قبیلے والیاں نے تلوارنوں اپنی قوم دی بقائی قائم رکھیا سی۔ جنھوں واہ کے اوہناں ان جھک ہو کے رتّ دے ہڑھ وگا دتے سن۔ حاتم طائی دی دھی نے روکڑ لا کے تلواریئے نوں آکھیا میری وی ساریاں دے نال ای دھوُن لاہ دیو میں اکلی قیدوں رہائی پاون وچ کوئی انسانیت نہیں ویکھدی۔ جدوں میرے نال دے رسیاں وچ کڑے ہوون۔ طے قبیلے دی برادری اگے رو ای رہی سی کہ اوہدی آواز رسول کریم ﷺ دے کنیں پئی۔ آپ ﷺ نے اوہدی پوری قوم نوں بخش دتا تے ہور وی عطا کیتی کیوں جو اوہدے اصلے تے جوہر نے کوئی غلطی نہیں سی کیتی۔ (ساری قوم دا بھلا منگ کے اوس پیو دی دھی ہوون دی لاج رکھی)

حاتم دی سخاوت، تے اسلام دے بادشاہ دے ذکر بارے کہانی

اک بڈھے فقیر نے حاتم دے آٹے دانے والے تنبو اگے جا کے دس درم (دو تولہ، ست ماشہ چار رتی) وزنی شکر دا سوال کیتا۔ مینوں راوی دی دسی ہوئی خبر یا دا اے کہ اوہنے فقیر اگے شکر دا بورا اگھل دتا۔ تنبو اندروں اک بی بی نے آکھیا کہ ایس گل وچ کیہ حکمت سی کہ بڈھے نوں تے دس درم وزنی شکر دی ای لوڑ سی۔ طے قبیلے دے نیک نام حاتم نے ایہہ گل سُنی تے ہس پیا تے آکھیوسُو کہ "ہے" قبیلے دیئے ہر من پیارے۔

بھانویں اوہنے اپنی لوڑ سیتی شکر منگی اے۔ پر حاتم دے گھرانے دی سخاوت دا مقام اپنا اے۔ بھانویں سخاوت وچ حاتم ورگا ہور دوجا زمانے دی تاریخ وچ نہیں آیا پر ابوبکر سعد وی اوہ اے جہدی ہمت سوالی دے منہ تے بخشش دا ہتھ رکھ دیندی اے (منگن والے دا سوال مونہوں کڈھن توں پہلاں پورا کر دتا جاندا اے) اے رعایانوں پناہ دین والے اللہ کر کے خوش رہو۔ تیرے جتناں نال ای مسلمانی وسدی پئی اے۔ تیرے عدل پاروں یونان تے روم دیاں بادشاہیاں توں وی ایس مبارک زمین دی دُھوڑ دنیا وچ سر اچیرا کرے گی۔ طے قبیلے وچ بھانویں ہُن کسے دی وی شان شوکت تے ٹوہر نہیں رہ گیا۔ پر جے حاتم ایسے قبیلے وچ نہ ہوندا تاں کسے نے وی دنیا وچ ''طے'' داناں نہیں سی لینا۔

اوس نامور دی تعریف تاریخ دیاں کتاباں وچ رہ گئی پر اے ابوبکر سعد تیری تعریف وی رہے گی تے اللہ ولوں اجر وی مِلے گا۔ کیوں حاتم نے ایہدے توں نری نیک نامی تے شہرت چاہی سی۔ پر تیری جدوجہد خدا دی رضائی اے۔ درویش مرد (سعدی) دی شاعری دی انتہا خوشامد نہیں تے اوہدی وصیت وی ایس اِک گل توں ودھ نہیں کہ تیرے توں جنی وی بھلائی نیکی دی جدوجہد ہو سکدی اے بھلائی کر تیرے توں پچھے تیری بھلائی رہ جاوے گی تے سعدی توں بعد اوہدا کلام رہ جاوے گا۔

بادشاہاں دی نرم دلی بارے کہانی

کسے شخص دا کھوتا چکڑ وچ پھسیا پیا سی۔ ایس غم غصّے نال اوہدے دِل وچ خون پیا ڈِگدا سی۔ جنگل بارش، سردی تے ہڑھانھیرے نے سارے جہان نوں جھولی وچ لیا ہویا سی کھوتے والا ساری رات ایس غصے وچ سویرتائیں گالیاں دیندا، لعنتاں پاندا تے بکواس کردا رہیا۔ اوہدی زبان توں نہ سجن بچیا نہ دشمن نہ بادشاہ۔ جہدا کہ اوہ جنگل تے مُلک سی۔ کرنا خدا دا ملک دا بادشاہ وی گیند بلّے نال شکارگاہ وچ موجود سی۔ اوہنے وی اوہ غلط سلط گلاں سُنیاں جنھاں دے جھلّن یا جواب دین دا کوئی موقع سی؟ اوس شخص نے نگاہ کیتی تے ملک دے بادشاہ نوں ویکھیا کہ اوہنے ٹلّے توں ماجرا سُن لیا اے۔

بادشاہ نے شرما کے نوکراں ول ویکھیا کہ اوہدا غصہ میرے تے کیوں اے۔ اک نوکر بولیا بادشاہ سلامت! ایہنوں تلوار نال مار دیو کیوں جو ایہنے کسے دی رن تے، کُڑی نوں معاف نہیں سی کیتا۔ اچے مرتبے والے بادشاہ نے نظر ماری تے اوہنوں مصیبت وچ ویکھیا تے کھوتے نوں چکڑ وچ ویکھیا۔ مسکین انسان دے حال تے بخشش کیتی تے نامناسب گلاں دے غصّے نوں پی گیا۔

کھوتے دے مالک نوں نقد سکّے۔ اک گھوڑا کھل دی بنی فتوحی عطا کیتی۔ ایس کینے دی تھاں تے مہر کرنا کڈا چنگا کم سی۔ کسے شخص نے کھوتے والے نوں آکھیا اوئے بے عقل تے بے ہوش بڈھیا تُونہہ قتل ہوون توں عجیب طریقے نال بچیا ایں۔ اوہنے جواب دتا۔ چپ رہ جے میں اپنے درد پاروں رویا ساں تاں بادشاہ نے وی اپنی شان دے مناسب انعام دتا اے۔ بدی دا بدلہ بدی نال دینا تے سوکھا جیہا کم اے۔ جے تُونہہ مرد ایں تاں اوس شخص نال نیکی کر جہنے تیرے نال برائی کیتی اے۔

کمینے مالدار تے اللہ والے فقیر دی کہانی

میں سنیا اے کہ دولت دے مان گمان دی مدھ وچ مست شخص نے اپنے گھر دا بوہا فقیر نوں ویکھدیاں ای بند کر دتا۔ فقیر مرد اوسے گھر دی کسے گُنجھے عاجزی نال نموجھان ہو کے بہ رہیا۔ اوہدا جگر غم غصّے نال گرم سی تے سینے وچوں ٹھنڈے ہوکے بھر دا سی۔ اِک اُمّے شخص نے ایس واقعے بارے سُنیا تے اوہنوں آ کے پچھیا تینوں کیہڑی شے گرمی تے غصّے وچ لیا وندی اے۔ اوہنے ہولی جہی آواز کڈھی ''اوہو مندا سلوک جیہڑا مینوں ایس شخص ولّوں پیش آیا اے'' ایہہ آکھ کے اوہنے کوچے دی خاک تے اتھرو کیرے۔ اُمّے نے ناں لے کے آکھیا بھئی ایس گل نوں بھُل جا۔ چھڈ پرانہہ! اُٹھ اج رات دی روٹی میرے نال کھائیں۔ بڑے خلق تے تدبیر نال اوہدا پلا کھیو سُو۔ تے گھر لیا کے دسترخوان وچھا دتو سُو۔ روشن طبع درویش دے سینے وچ ٹھنڈ پئی تے آکھیو سُو۔ اللہ تعالیٰ تینوں اکھاں دا چانن بخشے۔ رات نوں اوہدی اکھوں کجھ تبکے ڈگے سو ریزوں اکھاں کھولیاں تے دنیا ویکھ لئی۔ ایہہ کہانی سارے شہر وچ جوش نال پھیلی۔ پئی اک نہے نوں راتیں اکھاں دا نور مل گیا اے۔

بو ہابند کرلین والے پتھر دِل مالدار (جہدے کولوں درویش ناراض تھی گیا سی) نے وی ایہہ گل سنی تے اُمے کولوں پُچھیا اے چنگے بھاگاں والیا! ساری گل کھول کے سُنا کہ ایہہ مشکل کم تیرے لئی کویں سوکھا ہو گیا سی کہ دنیا تے چانن کرن والے تیرے ایہہ دیوے کس نے جگا دتے سن۔ فقیر آ کھیا۔ پریشان نصیبے والے بد بخت ظالما! تنگ نظر تے بے عقل سیں کیوں جے ہما (درویش) نوں چھڈ کے اُلو (دنیا دی دولت) مگر پیا رہیوں) میرے چہرے تے ایہہ دروازہ اوسے نے ای کھول دتا اے جہدے سامنے تُونہہ ایہہ دروازہ بند کر دتا سی جے تُونہہ مرداں دی ڈھیری نوں وی چُمیا کریں۔ مینوں قسم اے مردانگی دی تینوں وی دِل دا چانن نصیب ہو جائے۔ جیہڑے لوک دِل دیاں اکھاں ولوں اکھے نیں یقیناً اوہ ایس سُرمے ولوں بے خبر نیں۔ جدوں اوس پھرے نصیب والے نے لعنت ملامت سنی تے حسرت دیاں انگلاں دے نہواں نوں دنداں نال ٹکن لگ پیا۔ کہ میرا شہباز تیرے جال وچ شکار ہو گیا سی میری دولت تیرے سرنانویں لگن لگی سی۔ اوہ شخص شہباز نوں کویں پھڑ سکدا اے جہنے اپنے دند چوہے وانگوں حرص وچ کھو بھے ہوون۔

عام لوکاں لئی گفتگو جیہڑے اللہ دے بندیاں تک اپڑنا چاہندے نیں

جے تُونہہ اللہ دیاں بندیاں دی تلاش وچ ایں تاں میرا اعلان سُن لے'' اوہناں دی سیوا توں اک دم وی غافل نہ ہوویں۔ اوہناں نون تتر۔ بٹیرے کبوتراں دی خوراک اپنے منوں چنگا۔ چوکھا دے۔ کسے دِن ہُما جانور تیرے جال وچ پھس ای جادے گا۔ (تاں تیری بادشاہی کھری اے) جدوں تُونہہ ہر گُڑ موں عاجزی مسکینی دے تیر سٹیں گا۔ مینوں آس اے کہ اچانک تُونہہ اوہدا شکار کرلیں گا۔ کنیاں سیپیاں وچوں اِک موتی نکل ای آوی گا۔ سو تیراں وچوں اک تے نشانے تے لگ ای جاوی گا۔

ایہناں معنیاں وچ کہانی

کسے مسافر دلپتر پڑاں تے آ کے گواچ گیا۔ اوہ شام ویلے اوہنوں قافلے وچوں لبھن لئی پھر دا رہیا۔

او ہنے ہر تنبو وچوں پُچھیا تے ہر پاسے چھیتی چھیتی پھریا۔ تے انھیرے وچ اپنیاں اکھاں دے چانن لئی اُڑیا جھکیا۔ جدوں اوہ قافلے دے لوکاں سامنے آیا۔ میں سنیا اے جو اوہ اوٹھ والے نوں آکھ رہیا سی۔ تُونہہ نہیں جاندا جدوں دا میں اپنے دوست نالوں وچھڑیا واں، جیہڑا وی شخص میرے سامنے آیا میں سمجھیا اوہوای اے بزرگ شیخ دِلوں بجانوں ہر شخص دے آپ چاہوان ہوندے نیں۔ کہ کدی انج ہووے گا تے کیہڑا ویلا ہووے گا۔ جدوں کوئی مرد ساڈے تائیں اپڑے گا۔ اوہ آپ کسے دل دی بھال وچ کئی دُکھ جھلدے نیں تے پھُل دی خاطر کئی کنڈے جھلنے پیندے نیں۔

ایہناں معنیاں وچ اِک ہور کہانی

اک رات اک شہزادے دے تاج وچوں پتھریلی تھاں تے اک لعل ڈِگ پیا۔ بادشاہ سلامت نے آکھیا گھُپ انھیری رات وچ تینوں کویں پتہ لگے گا کہ پتھر کیہڑا اے تے لعل کیہڑا۔ پُتر اساریاں ای پتھراں تے دھیان رکھیں کیوں جو لعل وی پتھراں وچوں باہر نہیں ہُوندا۔ اوباشاں وچ میلے کچیلے پر پاک پاکیزہ بندے دی ہوندے نیں۔ اوسے ای انھیری تھاں تے لعل وی ہوندے نیں تے پتھر وی، ہر جاہل دا بھار عزّت نال چُکی چل۔ شاید تُونہہ اوہدی سیوا دی برکت نال اچانک دِل والے نوں پالویں۔

جس شخص نوں کسے دوست نال عشق اے۔ تُونہہ نہیں ویکھدا کہ اوہ کیویں دشمن دی تکلیف جھلدا اے۔ پھُلاں وانگوں کنڈیاں دے ہتھوں کپڑے پڑوا لیندا اے سگوں دِل وچ خون پیا ہوندیاں ہویاں وی اوہ انار وانگوں ہسدا اے۔ اِک دی محبت دی خواہش وچ سو نال رعایت ورت ..... ٹ، ک (اک تیرے دم بدلے میں سارے تبر دی نوکر) بھانویں ڈِگے پئے عاجز دیوانے لوک تیری نگاہ وچ حقیر فقیر نیں تُونہہ بھانویں اوہناں نوں چنگی نظر نال نہ ویکھ اوہناں نوں تے حق تعالیٰ دی پسندای کافی اے۔ جو شخص تیرے خیال وچ بُرا اے۔ تینوں کیہ پتہ اوہوای آپ ولایت دا مالک ہووے۔ معرفت دا بوہا۔ اوہناں لوکاں لئی کھُلّا اے جنھاں دے سامنے لوکاں دے دروازے بند نیں۔

بہت سارے تنگ روزی والے زمانے دی کُرتن جھلدے نیں۔ اوہ خلّے پہن کے دامن کھڈے ہوئے آون گے۔ جے تینوں عقل تے تدبیر اے تاں قید خانے وچ ای شاہزادے دے ہتھ چُم لے کیوں جو اوہ اِک دِن قیدوں رہائی پاوے گا۔ تاں تینوں وی اُچیائی بخش دے گا۔ جدوں اوہ آپ اُچا ہو جاوے گا۔ خزاں وچ پھُل دے پودے نوں نہ ساڑ، کیوں جو اوہ تینوں نویں بہار وچ تروتازہ دسّے گا۔

کنجوس پیو تے لاپرواہ پُتر دی کہانی

اَک شخص خرچ کرن دا حوصلہ نہیں سی رکھدا۔ اوہدے کول دولت تے ہیکی سی پر کھاون خرچن دی طاقت نہیں سی رکھدا۔ نہ تے کھاندا سی کہ اوہدا دِل سُکھ پائے، نہ ای کسے نوں دیندا سی۔ کہ کل قیامت نوں ایہدے کم آوے۔ دن رات سونے چاندی دی فکر وچ رہندا سی۔ تے سونا چاندی کمینے آدمی دی قید وچ سن۔ اک دن پُتر نے گھات وچ بہ کے پتہ کرای لیا کہ کنجوس پیو نے سونا کتھے دبیا ہویا اے؟ اپنے دھرتی وچوں سونا کڈھ کے برباد کر دتا۔ میں سنیا اے کہ سونے دی تھاں پتھر رکھ دتا سائو جوان مرد کول سونا ٹھہر نہ سکیا۔ اوہدے اِک ہتھ آیا تے دوجے ہتھ خرچ ہو گیا۔ اوہ بدچلن تے بدبخت سی اوہدی ٹوپی تے لُنگی کلال بازار وچ گہنے پئی رہندی سی۔ پیو نے اپنے گل وچ ستار پائی پُتر نے ستار تے شہنائی نوازنوں بلالیا۔ آپ نے روندیاں ہویاں ساری رات نیندر نہ مانی۔ پُتر نے سویرنوں ہس کے آکھیا۔ ابا جی روپیہ پیسہ کھاون پیون لئی ہوندا اے۔ سانبھ کے رکھن لئی کیہ سونا تے کیہ پتھر سب برابر نیں۔ سونا سخت پتھراں وچوں کڈھیا جاندا اے۔ تے اوہدی بخشیش کیتی جاندی اے پہنیا جاندا اے تے اوہدی بدولت کھان پین آسان کیتا جاندا اے۔ دنیا دی دولت دی پوجا کرن والے دے ہتھ سونا انج ای اے بھرا! جیوں اوہ حالے پتھراں وچوں کڈھیا ای نہیں گیا۔ جے توں جیوندیاں اپنے بال بچیاں نال برا سلوک کرنا ایں تے جے اوہ تیری موت منگن تاں اوہناں دا گلہ نہ کریں۔

اسیں تیرے کولوں اودوں رج کے کھاواں گے جدوں تُونہہ پنجاہ گزی چھت توں بڈاوے (جھوٹے ڈراوے) دی طرح تھلے آ ڈگیں گا۔ دولت وند کنجوس سونے چاندی تے خزانے تے کھلوتا اِک جادوا ایہدا سونا ایسے پاروں ای سالاں تائیں رہ جاندا اے کہ اجیہا جادوا یہدے سر تے ہل رہیا اے سائیں ایہنوں اچانک موت دے پتھر نال توڑ دین گے، لوکیں خزانہ ارام نال ونڈ لین گے۔ بس کیڑی وانگوں لیاون تے اکٹھیاں کرن مگروں ایس توں پہلاں کھالے کہ تینوں قبر دے کیڑے کھالین۔ سعدی دیاں گلاں مثالاں تے نصیحتاں نیں۔ جے تُونہہ اوہناں تے عمل کریں گا تے تیرے کم آون گیاں۔ ایہناں توں منہ پھیر لینا افسوس ناک گل اے کیوں جو ایہناں نال ای خوش نصیبی پائی جاسکدی اے۔

تھوڑے جیہے احسان دے بدلے بے اوڑکا پھل ملن بارے کہانی

بڈھے دی سدھر پوریاں کرن لئی اک نوجوان نے اک ٹکے دی سخاوت کر دتی سی۔ جہدے نال اک بڈھے دے من دی مراد پوری ہوگئی سی۔ تقدیر نے اوہنوں کسے جرم وچ پھڑ لیا۔ ویلے دے بادشاہ نے اوہنوں قتل گھاٹ وچ گھل دتا۔ لوکیں گلیاں وچ تے کوٹھیاں تے چڑھ کے سپاہیاں دی بھج دوڑ تے لوکاں تے لوکاں دا جوش ویکھ رہے سن۔ جدوں اک بڈھے درویش نے چیک چہاڑے وچ جوان نوں لوکاں دے ہتھ وچ پھڑیاں ویکھیا۔ تاں اوہدا دِل جوان مسکین تے مرجھا گیا۔ کیوں جو اوہنے اِک واراں بڈھے دا دِل اپنے ہتھ وچ لے لیا سی۔ اوہنے چیک ماری کہ ''بادشاہ تے مرگیا جے'' تے اپنیاں چنگیاں عادتاں وی نال ای لے گیا جے اوہ افسوس نال ہتھ اک دوجے اُتے ملدا سی۔ تلوار سونت دیاں ہویاں سپاہیاں نے وی ایہہ گل سُنی تے ایہناں دے چیک چہاڑے نال وی شور مچ گیا۔ اوہ اپنے سر چہرے تے موڈھیاں اُتے ماتمی سٹاں مار رہے سن۔ اوہ سرکاری پیادے سر پرنے دوڑ بھج رہے سن۔ کہ اوہناں بادشاہ نوں تخت تے بیٹھیاں ویکھ لیا۔ نوجوان وچوں کھسک گیا تے اوہ بڈھے نوں دھونوں پھڑ کے سلطان دے سامنے قیدی بنا کے لے گئے۔

بادشاہ نے بڈھے نوں ڈانٹ کے رعب نال پُچھیا تُونہہ میری موت کس لئی منگی سی؟
جدوں میری عادت نیک اے تے اوہدے وچ کوئی ول ونگ نہیں۔ پھر تُونہہ لوکاں دا بُرا کیوں منگیا؟ بہادر بڈھے نے زبان کھولی تے آکھیا۔ بادشاہو! سارا جہان تیرے حکم دا مرید اے۔ ایس جھوٹھے قول نال کہ بادشاہ مر گیا اے تُونہہ تے مریا نہیں۔ تے اوس وچارے دی جان بچ گئی اے۔ بادشاہ نوں ایہہ واقعہ ایاں پسند آیا کہ اوہنوں کوئی شے بخش دتی تے ہور کجھ نہ آکھیا، تے جوان اوس پاسیوں ڈِگدا اُٹھدا ہویا ہر پاسے بھجا جا رہیا سی۔ قصاص والے چوراہے تے بیٹھے، اک شخص نے اوہنوں آکھیا۔ تُونہہ کیہ کمال کر چھڈیا اے؟ کہ تیری جان دی خلاصی ہوگئی اے۔ اوہنے اوہدے کن وچ ہولی جیہی آکھیا اے ہوش وندا! میری قیمتی جان اک ٹکے وچ گہنے پئی ہوئی سی۔ ہن چھُٹ گئی اے کوئی شخص مٹی وچ بی ایس لئی رلا ندا اے کہ اوہدی بے چارگی دے دناں وچ کم آوے گا۔ اک جواں دانہ وی زبردست مصیبت نُوں ٹال دیندا اے تُونہہ انج کدی نہیں ویکھیا ہووے گا کہ اک ڈانگ نے کسے لمے قد والے عوج بن عنق نوں کُٹ سٹیا ہووے۔ کیہ رسول کریم ﷺ دی ایہہ حدیث درست نہیں کہ صدقہ تے خیرات مصیبت نوں ٹالن والے نیں۔ تُونہہ ایس علاقے وچ کسے دشمن دا پیر پیا نہیں ویکھیں گا کہ ایس علاقے دا بادشاہ بوبکر سعد فتح کر کے دشمن دے علاقے نوں وی اپنے علاقے وچ رلا لیندا اے۔ اے جہان والیو! تسیں اپنے چہرے تے خوشیاں لے آؤ اوس جہان دی خوشی جدوں اللہ کرے تہاڈے چہرے تے وی ہووے گی۔ تیرے زمانے وچ کسے نے وی دوجے کولوں دُکھ نہ اٹھایا۔ کسے پھُل نے وی ایس زمانے وچ کنڈے دا ظلم نہں سہیا۔ تُونہہ ای ایس دھرتی اُتے اللہ تعالیٰ دا سایہ ایں۔ تے رحمت اللعالمین وانگوں پیغمبر صفت ایں جے کوئی تیرا مرتبہ نہیں جاندا۔ تے سانوں کاہدا فکر اے کہ لوکیں وی تے شب قدر دی شان نہیں جاندے۔

نیکی دے پھل بارے

کسے شخص نے سفنے وچ حشر دا میدان ڈِٹھا۔ ساری دھرتی سورج دی گرمی نال تانبا بنی پئی سی۔

لوکاں دا چیک چہاڑا اسمان تائیں پہنچ رہیا سی۔ دماغ گرمی نال اُبالے کھا رہیا سی۔ ایہناں ساریاں وچوں اک شخص چھاں تھلے سی۔ اوہدے گل وچ جنت دا لباس سی۔ سفنا ویکھن والے نے چھانویں بیٹھے شخص نوں پُچھیا۔ اے مجلس دی زینت مردا! ایس مجلس وچ تیرا مددگار کون ہویا سی۔ اوہنے آکھیا میرے گھر دے دروازے اُتے انگور دی اک ول سی اوہدی چھانّویں اک نیک مرد سوں گیا۔ ایس ناامیدی دے ویلے اوس دِلوں سچے انسان نے میرے گناہواں دی معافی منصف خدا کولوں منگ لئی۔ کہ ربّا! ایس بندے دی بخشش فرمادے جہدے کولوں مینوں جھٹ ارام ملیا اے۔ جدوں ایہہ بھیت میرے تے کھُل گیا تاں میں کیہ آکھیا لو پھیر شیراز دے بادشاہ لئی خوش خبری ای خوشخبری اے جہدی ہمت دے سائے وچ سارا جہان ڈیرا لائی بیٹھا اے۔ تے دسترخوان اُتے نعمتاں نیں۔ سخی آدمی اِک پھل دار رُکھ اے۔ ایہدے سوا تے پہاڑی لکڑاں نیں بالن لئی۔ لوک بالن والی خشک لکڑی تے کوہاڑا مار دے نیں پھلدار رُکھاں تے کدوں مار دے نیں۔ اے ہنر دیا رُکھا تُونہہ چوکھا چر قائم دائم رہیں کیوں جو تیرے کول پھل وی اے تے تُونہہ چھاں کرن والا وی ایں۔

بادشاہی رعب تے ملک نوں قابو رکھن بارے مقولہ

اساں احسان دے باب وچ بڑا کجھ بیان کیتا اے۔ پر ہر کسے نال احسان کرن دی شرط نہیں۔ لوکاں نوں تنگ کرن والے داخون پی چھڈ، تے مال قُرق کر لئے، کیوں جو بھیڑے پنچھی دے کھنب تے پَر کھوہ چھڈنے ای چنگے نیں۔ جس شخص نال تیرے مالک دی لڑائی اے اوہدے ہتھ وچ ڈانگ تے پتھر کیوں پھڑانا ایں اوس۔ بوٹے دی جڑ باہر کھچ کڈھ جیہڑا کنڈے پیدا کردا اے۔ اوس رُکھ نوں پال جیہڑا پھل دیندا اے۔ اوس شخص نوں وڈا رتبہ دے، جیہڑا چھوٹیاں نال تکبر نہ کرے۔ ہر عہدے تے بیٹھے ظالم نوں معاف نہ کر کہ اوہدے تے ترس کرنا جہان تے ظلم کرنا اے۔

جہان نوں ساڑن والے دا دیوا بجھا ای رہ تاں بہتر اے۔ اوس اک شخص نوں اگ وچ پانا بہتر اے جہنے خلقت نوں لوہیا تا کے ڈھمیا سی۔ جدوں تُونہہ ڈاکو تے ترس کرنا ایں، دراصل تُونہہ اپنے ہتھیں قافلے لُٹ رہیا ہونا ایں۔ ظلم دیاں کارروائیاں کرن والیاں نوں تباہ برباد کر دے۔ ظالم اُتے سرکاری طور تے ظلم کرنا عین انصاف تے نیاں اے۔

کسے نال اجیہا احسان کرنا جہدا اوہ مستحق نہ ہووے

میں سنیا اے کہ کسے شخص نوں گھر دا فکر لگا ہویا سی، جہدی چھت تے ڈہموآں نے چھتالا یا ہویا سی اوہدی گھر والی نے آکھیا ایہناں کولوں کیہ لینا ای ایہناں نوں نہ لاہ۔ وچارے مسکین پردیسی ہو کے پریشان ہو جاون گے۔ نادان مرد اپنے کم کار لگ گیا۔ اک دِن ڈہموآں نے سوانی نوں ڈنگ مار مار گھیر لیا۔ مرد دکانوں گھر ول آ گیا۔ ایس واقعے تے اوس بے عقل زنانی نے چوکھا غصہ کیتا۔ بے وقوف عورت نے گھر وچ کوٹھے تے نالے گلی محلّے وچ چیک چہاڑا گھتیا تاں گھر والے نے آکھیا بی بی! لوکاں تے کوڑ نہ کڈھ تُونہہ آپے نہیں سی آکھیا کہ ایہناں مسکین ڈہموآں نوں نہ مار۔ کوئی شخص بداں نال نیکی کویں کرے۔ بداں دی بدی جھلنا برائی نوں ہور ودھاندا اے۔ جدوں تُونہہ کسے دماغ وچ خلقت واسطے دُکھ تکلیف ویکھیں تاں تیز تلوار نال اوہدا حلق زخمی کر۔ کُتا آخر کون ہوندا اے جہدے لئی دستر خوان وچھایا جاوے اوہدے لئی ہڈی پاون دا حکم دے دیو۔ پنڈ دے بڈھے کولوں کنی چنگی مثال بیان ہوئی اے۔ دو لتے مارن والا ویہتر بھار تھلے قابو آیا ای چنگا اے۔ جے چوکیدار سپاہی شرافت ورتن لگ پئے تاں کوئی وی شخص چوراں توں بچ کے سوں نہیں سکے گا۔ جنگ دے میدان وچ نیزے پچھے لگی وانس دی سوٹی اک لکھ گئے توں ودھیری قیمتی ہوندی اے۔ ہر شخص مال دا مستحق نہیں ہوندا۔ اک مال منگدا اے تے دوجے دے کن مروڑن دی لوڑ ہوندی اے جے تُونہہ بلی تے مہربانی کریں گا تاں اوہ کبوتر پھڑ لے جاوے گی۔ جے تُونہہ بگھیاڑ موٹے کریں گا تاں پھر یوسفاں دی خیر نہیں وں۔

جیہڑی اُساری دی نینہہ پکی نہ ہووے اُچیاں نہ کر، تے جے کرنی اوتاں پھر اوہدے توں ڈروار ہو۔

وقتوں پہلاں دی منصوبہ بندی تے ہر کم دا اوڑک سوچن بارے مقولے

عراق دے تھلاں وچ رہن والے بادشاہ بہرام نے اودوں کِڈی سوہنی گل کیتی اے جدوں اوہنوں اوہدے اوتھ ور گے رتے گھوڑے نے زمین تے سُٹ دتا۔ شاہی چراندوچوں کوئی دوجا گھوڑا پھڑ لیاونا چاہیدا اے۔ جیہڑا سرکشی کرے تے قابو وچ وی آ سکے۔ شروع وچ جیہڑے چشمے ویلے سِر سلائی نال بند کیتے جاسکدے نیں جدوں اوہ بھر جاون تاں ہاتھی لنگھاونے وی مشکل ہو جاندے نیں۔

پُتر! دجلہ دریا تے بند اودوں بنھ جدوں پانی تھوڑا ہووے جدوں ہڑھ آ گیا تاں بند دا کوئی فائدہ نہیں ہونا۔ جدوں بدنیت بگھیاڑ جال وچ پھس جاوے اودوں ای مار دے۔ نہیں تے بکریاں دی آس دلوں لاہ چھڈ۔ شیطان کولوں سجدہ کدے نہیں ہوسکدا۔ نہ ای بداصل توں نیکی ہوندوچ آسکدی اے۔ بُرا سوچن والے نوں کوئی مقام تے مُہلت نہ دے دشمن کھُو ہے پیا چنگا تے جن بوتل وچ بند ای چنگا۔ ایہہ نہ آکھ کہ سپ نوں ڈانگ نال مارنا مناسب اے جدوں اوہدا سر یر تیرے پھتر تھلے وے اودوں ای کُٹ دے جیہڑے کلرک منشی نے کسے ماڑے نال قلمی بددیانتی کیتی اے۔ اوہدے ہتھ وی تلوار نال قلم کرنے بہتر نیں۔ جیہڑا وزیر برا قانون بنانداا ے تینوں اگ وچ سٹن واسطے لئی جاندا ای۔ ایہہ نہ آکھ کہ ملک لئی ایہو ای وزیر کافی اے۔ اوہنوں وزیر نہ آکھ اوہ تاں ملک نوں پچھے لے جان والا بدبخت ای، نیک بخت انسان ای سعدی دے قولاں تے عمل کردا اے کیوں جو اوہ ملکی وقار انتظام تے نیاں بارے نیں۔

باب تیجا

عشق بارے

عشق دے غم دے جھلے وی چنگا سماں بتا رہے نیں۔ بھانویں اوہ اپنا زخم ویکھن یا زخم تے لاون والا مرہم ویکھن۔ اجیہے مانگت جیہڑے بادشاہی توں نفرت کردے نیں عشق دی آس وچ گدائی اندرای صابر شاکر نیں

اوہ لگا تار غم دی شراب سُرکی جاندے نیں۔ تے جے کوڑی وی لگے تاں ساہ گھُٹ لیندے نیں۔ شراب دے عیش وچ نشے دے ٹٹن دی مصیبت اے۔ گلاب دی ٹہنی نال کنڈا، ہتھیار بندرا کھا اے۔ اوہ کوارگندل دی کوڑی نہیں جیہڑی محبوب دی یاد وچ کھادی جاوے کیوں جو محبوب دے ہتھاں وچوں آئی کڑواہٹ شکر بن جاندی اے۔ عشق دا قیدی جیلوں رہائی نہیں منگدا۔ اوہدا شکار جال توں چھٹکارا نہیں چاہندا۔ خدا دے قبیلے دے گدا تنہائی دے بادشاہ نیں۔ جنہاں دا اپنا کھُرا گواچ گیا اے اوہ ای منزل نوں پچھان گئے نیں۔ یار دی یاری وچ مست لوک خلقت دی لعنت پھٹک جھلدے نیں۔ مست اوٹھ بھارنوں ہولیاں سمجھ کے لئی جاندا اے۔ ایہناں دے وقت کٹن دے شغلاں تائیں عام خلقت کیوں راہ پاوے کیوں جو اوہ آب حیات دے انھیریاں وچ نیں۔ بیت المقدس وانگوں اوہناں دا اندر نور نال بھریا اے۔ باہر لی کندھ ٹُٹی بھجی پھڈی ہوئی نیں۔ اپنے آپ نوں پروانے وانگوں اگ وچ سٹ دیندے نیں۔ ریشم دے کیڑے وانگوں اپنے اُتے ریشم نہیں تندے محبوب اوہناں دی کچھ وچ اے پر اوہ محبوب نوں لبھ رہے نیں۔ اوہ ندی کنڈھے تے بیٹھے نیں پر اوہناں دے بل تریہہ نال سکے ہوئے نیں۔ میں نہیں آکھدا پئی اوہ پانی پین تے قادر نیں اوہ نیل دے کنڈھے استسقاء دے روگی نیں، جیہڑا گھڑی مُڑی پانی منگدا اے پر تریہہ نہیں سولتھدی۔

مجازی عشق دی اگوائی وچ عشق حقیقی پکا کرن بارے گل بات

اپنے ورگے پانی چکڑ نال بنے ہوئے نال تیرا عشق صبر تے سکون نوں اپنے نال ای لے جاندا اے۔ جاگدیاں ہویاں تُونہہ اوہدے چہرے دے تِل گلھاں تے فِدا ایں تے سُتیاں ہویاں اوہدے خیالاں وچ پابند ایں۔ اوہدے خلوص وچ انج ایں کہ تُونہہ اوہدے پیراں تے سر رکھ دینا ایں۔ تُونہہ اوہدے وجود دے سامنے ساری دنیا دے وجودتوں انکاری ایں۔ جدوں تیرا مال دولت محبوب دیاں نظراں وچ نہیں آوندا تاں تینوں سونا تے مٹی برابر نظر آندے نیں۔ پھیر ہور کسے نال تیرا جی نہیں لگدا۔ ایس لئی اوہدے ہوندیاں ہور کسے لئی تھاں نہیں رہندی، تُونہہ سمجھنا ایں کہ اوہ ای تیریاں اکھاں وچ وسدا اے تے جے تُونہہ اکھاں بند کرلیں تاں اوہ دِل اندر آوڑدا اے۔

تینوں کسے کولوں ڈر فکر نہیں کہ بدنام ہو جاویں گا۔ تیرے وچ اینی طاقت نہیں کہ اکو وار صبر کر سکیں۔ جے اوہ تیری جان منگے تُونہہ کنڈھ کے اوہدی تلی تے دھر دیں گا۔ جے اوہ تیرے سر تے تلوار رکھ دیوے تاں تُونہہ سر جھکا دیویں گا۔ جدوں اوہ عشق جیہدی نینہہ نفسانی خواہش اے اینا فتنے پاون والا تے حاکم اے پھیر تُونہہ کیوں حیران ایں کہ طریقت دے رستے تے چلن والے، اللہ دے عاشق حقیقت دے سمندر وچ غرق ہوندے نیں۔ اوہ دِلوں جانوں محبوب دے جنون وچ رُجھے ہوئے نیں۔ تے اپنے دوست دے ذِکر وچ جہانوں غافل نیں۔ حق دی یاد وچ ساری خلقت کولوں نتے ہوئے نیں۔ اوہ ساقی وچ اپنے مست نیں کہ اوہناں نوں شراب ڈُلھن دی پرواہ نہیں، کوئی دوا اوہناں دے علاج لئی مناسب نہیں کیوں جو کوئی وی شخص اوہناں دے روگ دا جانو نہیں۔ ازل والا ''الست'' اوسے طرحاں اوہناں دے کناں وچ گونج رہیا اے تے اوہ ''بلیٰ بلیٰ'' دیاں چیکاں نال شور کر رہے نیں۔ ایہہ باعمل عالماں دا گروہ نیں جیہڑے گُٹھے لئے بیٹھے نیں۔ جنہاں دے قدم خاک تے نیں۔ ساہاں وچ اگ دی گرمی اے۔ ایہہ اک نعرے نال پہاڑ نوں تھاں توں پُٹ دیندے نیں اوہ اک فریاد وی چیک نال ملک نوں برباد کر سکدے نیں۔ اوہ ہوا دانگوں نظر تے نہیں آوندے پر رُدے تیز نیں۔ کستوری دی خوشبو دانگوں چُپ نیں پر یار دے ناں دی دُھم پائی جاندے نیں۔ اوہ پچھلی راتیں اُٹھ کے اینا روندے نیں کہ اتھرو اوہناں دی نیند ردا سرمہ دھو دیندے نیں اوہناں دا گھوڑا تھک گیا اے کہ رات نوں بہت چلایا سانیں۔ سو ریوڑ فریاد کر دے نیں کہ اوہ تھک کے پچھے رہ گئے نیں۔ اوہ دن رات جنون تے سوز دے سمندر وچ نیں۔ اوہناں نوں جھل پُنے وچ اینا نہیں پتہ لگدا کہ دِن اے یا رات۔ اوہ مورت بناون والے دے حُسن تے اپنے فدا نیں کہ اوہناں نوں مورت دے روپ نال کوئی واسطہ نہیں رہ گیا۔

نیک دِل اللہ والے چمڑی نوں دِل نہیں دیندے تے جے کوئی مورکھ دے ای بہے تاں اوہ نادان تے ڈھگا اے۔ جس ذات نے وحدت دا خالص پیالا پی لیا اے۔ اوہنے ای دوہاں جہاناں (ایس تے اگلے) نوں بھلا چھڈیا اے۔

مانگت دے پُتر تے شہزادے بارے کہانی

میں سُنیا اے کہ کسے سمے وچ اک مانگت دا پتر اک شہزادے تے عاشق ہو گیا سی۔ اوہ پھر دا رہندا سی تے اپنی خام خیالی بارے پکے منصوبے بناؤندا رہندا سی۔ اوہدے خیال نے اپنے مقصد وچ دند کھوبھے ہوئے سن۔ اوہ شہزادے دے کھیل دے میدان وچ میل وانگوں گڈیا رہندا تے سارا وقت گھوڑے دے پہلو وچ فیلے وانگوں رہندا۔ اوہدا دِل خون ہو گیا تے دِل دا بھیت دِل وچ ای رہیا۔ پر اوہدا پیر اتھروں دے چکڑ وچ پھس گیا۔ رقیباں نوں اوہدے درد دی خبر ہو گئی او ہناں فقیر زادے نوں دوبارہ تاڑیا پئی ایس تھاں دے چکر نہ لایا کرے۔ تھوڑے چر لئی چلا تے گیا۔ پھیر او ہنوں یار دا چہرا یاد آیا۔ او ہنے دوست دے کُوچے وچ تنبو گڈ دتا۔ سرکاری سپاہی نے اوہدے سر پیر تے ہتھ توڑ دتے کہ اک وار جو تینوں سمجھا چھڈیا اے پئی ایدھر نہ آیا کر اوہ پھیر چلا گیا پر او ہنوں صبر قرار نہیں سی۔ اوہ یار دا چہرہ ویکھن توں صبر نہیں سی کر سکدا۔ او ہنوں جبراً مکھی وانگوں جھل کے شکر توں پرانہہ کر دیندے۔ اوہ او ہنوں تراہ کے بھجا دیندے۔ پر فوراً ای واپس مُڑ آوندا۔ کسے نے اہنوں آکھیا۔ اے جھلیاں وانگوں بے حیاوا! بڑی عجیب گل اے تُونہہ ڈانگ سوٹا تے پتھر جھل لینا ایں۔ او ہنے آکھیا میرے تے ایہہ ظلم اوہدے ہتھاں ولّوں اے تے دوست دے ہتھوں مار کھا کے رونا عشق دی شرط نہیں۔ بھانویں اوہ مینوں دوست سمجھدا اے یا دشمن، میں تے ہُن وی اوہدی دوستی دا دعویٰ کرنا واں اوہدے بغیر میں صبر کراں ایہدی آس نہ رکھو، کہ اوہدے نال ہوندیاں وی مینوں قرار نہیں آؤندا۔ نہ میرے وچ صبر دی طاقت اے تے نہ لڑائی دا موقعہ اے۔ میں نہ ٹھہر سکناں تے نہ بھج جاون لئی پیر نیں۔ مینوں ایہہ نہ آکھو کہ میں ایس دربار توں سر پھیر لواں۔ بھانویں میرا سر کلّے وانگوں رسی نال بنھ دیو۔ کیہ دوست دے قدماں وچ جان دیون والا پروانہ انھیری گُٹھ پے کے زندہ رہن والے نالوں ودھیرا چنگا نہیں۔ او ہنے آکھیا جے تُونہہ اوہدے بلّے دی سٹ کھاویں تے مُڑ او ہنے آکھیا میں اوہدے قدماں وچ گیند وانگوں ڈگ پواں گا۔ او ہنے آکھیا جے اوہ تیرا سر تلوار نال لاہ دیوے؟ او ہنے آکھیا تاں مینوں تھوڑا جیہا افسوس وی نہیں ہووے گا۔ کسے دا کوئی معشوق ہووے سہی اوہ اوہدے نال معمولی شے توں ناراض نہیں ہوندا۔

مینوں آپ وی اپنے سر بارے کوئی خبر نہیں کہ اوہدے وچلے حصے اُتے تاج اے یا کوہاڑا اے۔ میرے بے صبرے اُتے کوئی غصہ نہ کرو کہ عشق دے معاملے وچ صبر دا تے تصور وی نہیں کیتا جاسکدا۔ جے میریاں اکھاں حضرت یعقوبؑ وانگوں چٹیاں ہوجاون تاں وی میں یوسفؑ دے دیدار دی آس نہیں توڑاں گا۔

اک دن مانگت دے پُتر نے شہزادے دی رکاب نوں چُمیا تے اوہ وگڑ گیا اوہدے توں واگ موڑ دتی۔ عاشق ہسیا تے آکھیا واگ تے نہ موڑ۔ تے بادشاہ کسے ولّوں واگاں نہیں موڑ دے ہوندے۔ تیرے ہون مگروں میری اپنی کوئی ہستی نہیں رہی۔ تیرا ذکر کر کر کے میری خود پرستی مُک گئی اے۔ جے تُونہہ میرا گناہ ویکھیں تاں وی میرے تے عیب نہ لا اوہ ایس لئی کہ تُونہہ ای تے میرے گریبان وچوں سر کڈھیا اے۔ میں وی ایسے جرأت نال تیری رکاب وچ ہتھ پایا سی۔ کیوں جو اپنے آپ نوں کسے گنتی وچ نہیں سمجھدا میں تے اپنے ناں تے قلم پھیر دِتی اے تے اپنی ہر خواہش نوں پیراں تھلے مِدھ دتا اے۔ مینوں آپ مست اکھ دے تیر نے مار چھڈیا اے تینوں ہتھ وچ تلوار پھڑن دی کیہ لوڑ اے تُونہہ کانیاں دے جھل نوں اگ لا، تے لنگھ جا، کہ ہُن تے جنگل وچ نہ کجھ ہریا ول رہ گئی اے نہ سُکے ککھ رہ گئے نیں۔

محبت کرن والیاں دے فنا ہوجاون بارے کہانی

میں سنیا اے کہ اک گویّے دے گلے دے اثر نال اک ات سوہنے نے دھمال پانی شروع کر دتی۔ اوہدے دوالے بیٹھے کجھ مست دلاں دی وجہ نال موم بتی دی اگ ناچ دے چولے نوں لگ گئی۔ اوہدا دل پریشان ہو کے غصّے غضب وچ آ گیا۔ دوستاں وچوں اک نے اوہنوں آکھیا پھیر کیہ ہویا؟ اگ نے تیرا تے چولے وادامن ای ساڑیا اے میرا تے اوہنے اگو وارتن من ای ساڑ دتا اے۔ جے تُونہہ عاشق ایں تے اپنی ہستی دادم نہ مار کہ یار دے نال اپنی ہستی دی قائم رکھنا شرک اے۔

محبت والے لوک کیہڑ یاں کماں وچ رُجھے رہندے نیں

اک دانش وند بڈھے بارے مینوں ایس طرحاں یاد اے کہ اِک جھلا جنگل ول نکل گیا اوہدے پیو نے اوہدے وچھوڑے وچ نہ کھانا کھادا تے نہ سُتا۔ لوکاں اوہدے پُتر نوں لعنت پھٹک کیتی۔ تاں اوہنے آکھیا اوس ویلے توں جدوں کسے یار نے مینوں اپنا کہہ کے سدّیا اے میری کسے ہور شخص نال واقفیت نہیں رہ گئی۔ اوہدے حق دی قسم جدوں دا اوہنے مینوں اپنا جمال وکھایا اے پھیر میں جو کجھ وی ویکھیا اے مینوں اپنا وہم ای دسدا اے جہنے مخلوق توں منہ موڑ لیا اے اوہ گُم نہیں ہویا سگوں اوہنے اپنی گواچی شے لبھ لئی اے۔ اسمان تھلے انج انج دے بے نیاز (ولی اللہ) نیں کہ ایہناں نوں وحشی جانور وی آکھ سکنے ہاں تے فرشتے وی۔ فرشتیاں وانگوں اوہ خدا دی یاد توں غافل نہیں رہندے۔ دن رات اوہ وحشی جانوراں وانگوں انساناں کولوں بھجدے نیں۔ اوہناں دے ہتھ چھوٹے تے بانہاں طاقتور نیں اوہ عقل وند عاشق تے ہوشیار دیوانے نیں۔ کدی کسے گٹھے بہ کے گودڑی سیوں رہے ہوندے نیں۔ کدے کسے محفل وچ پریشان ہو کے گودڑی ساڑ دیندے نیں۔ نہ اوہناں نوں اپنا خیال اے نہ کسے ہور دی پروا اے اوہناں دی توحید دی گُھٹے کسے لئی تھاں نہیں اوہ عقل دا احساس نہیں رکھدے تے کھلرے ہوئے ہوش والے نیں۔ مَت دین والے دی نصیحت توں اوہناں دے کن پرباش نیں۔ بطخاں وی کدی دریا وچ ڈُبیاں نیں؟ اگ دا کیڑا (سمندر) سڑن داعذاب کیہ جھلّے گا؟ اوہ خالی ہتھیں وی حوصلے بھرے بہادر نیں۔ اوہ اکلے ای بیاباناں وچ پھردے رہندے نیں۔ اوہ خلقت کولوں پسند کیتے جان دی آس نہیں رکھدے۔ کیوں جو اوہ صرف اللہ تعالیٰ دی پسندیدگی ای کافی سمجھدے نیں۔ اوہ مخلوق دیاں نگاہواں توں چھپے ہوئے معزز شخص نیں اوہ گودڑی پا کے جنجو پاون والے نہیں، اوہ انگور وانگوں میوے نال بھرے تے چھاں کرن والے نیں۔ اوہ ساڈے وانگوں کالے کارے کرن والے تے نیلا صوفیانہ لباس رنگن والے نہیں اوہ پسی وانگوں سر جھکا کے تھلے بہ جاون والے نیں۔ اوہ دریا وانگوں مونہوں جھگ چھڈن والے نہیں۔ انسان نراہڈیاں اُتے مڑھی کھل داناں نہیں ہر صورت وچ حقیقت دی جان نہیں ہویا کردی۔ بادشاہ ہر غلام دا خریدار نہیں ہوندا۔ نہ ای ہر گودڑی تھلے اِک زندہ انسان ہوندا اے۔

جے بدل دا ہر قطرہ موتی بن جاندا تاں کوڈیاں وانگوں بازار ایہناں نال ای بھر جاندا، اوہ بازی گراں وانگوں آپ بناوٹی ٹنگاں نہیں بنھ لیندے کیوں جو لکڑی دیاں بناوٹی ٹنگاں اپنی تھاں توں بری طرحاں تلک جاندیاں نیں ایہہ لوک الست دے مقام دے بھیتی ساتھی نیں، اِک گھٹ نال ای حشر دے صُور پھوکن تائیں گُٹ نیں تلوار دے ڈرنال وی اپنے مقصدتوں ہتھ نہیں ہٹاندے۔ کیوں جو عشق تے اپنے بچاد اتعلق او ہوای اے جیہڑا کچ تے پتھر دا اے۔

وجد دے غلبے تے عشق دے راج بارے کہانی

کسے شخص دا شہر سمرقند وچ اِک محبوب سی۔ جیہڑا تُونہہ آکھیں گا کہ قصے دی تھاں کناں وچ شکر دا رس گھولدا سی۔ اوہدے حسن دا رُعب سورج نالوں وی بازی لے گیا سی۔ اوہدیاں شوخیاں نال تقوے دیاں نینہاں ڈھ ڈھیری ہو جاندیاں سن۔ اُچائی تے اللہ دے گھر اے پر روپ دی حد مکی پئی سی۔ تُونہہ یقین کریں گا کہ اوہ خدائی رحمت دی اِک نشانی اے۔ جدھر جاندا سی اکھاں اوہدے مگر مگر ہوندیاں سن۔ عاشق لوک اوہدے مڑھکے توں جان وار دے سن۔ ایہہ عاشق اوہدے ولّوں چوری چوری ویکھدا سی۔ اک وار او ہنے اگوں کھُور ی وٹی، تے آکھیا بے حیا او تُونہہ کدوں تائیں میرے پچھے پچھے پھریں گا۔ تینوں نہیں پتہ کہ میں تیرے جال وچ پھسن والا پنچھی نہیں ہاں۔ جے میں تینوں دوبارہ ویکھ لیا تاں میں تیرا سر بے دریغ دشمن وانگوں وڈھ دیاں گا۔ کسے نے ایس عاشق نوں آکھیا جامیاں! اپنا راستہ پھڑ، کوئی ایہدے نالوں ودھیرا سوکھا معشوق لبھ لے۔ میں تے سوچدا وی نہیں کہ تُونہہ ایس مقصد نوں حاصل کر لیں گا۔ کِتے انج نہ ہووے کہ دِل مگر لگ کے جان ای دے دیویں۔ جدوں سچے عاشق نے پھٹکار سُنی تے او ہنے درد نال اپنے اندروں ہاہ کھچ کڈھی۔ تونہہ میری لوتھ نوں ہلاکت دی تلوار دے زخم نال تڑپھدارت تے مٹی وچ لیٹنیاں لین لئی چھڈ دے شاید لوکیں دشمناں دوستاں وچ گلاں کرن پئی ایہہ او ہدے ہتھ تے تلوار نال قتل ہویا پیا اے۔ او ہدی گلی دی دُھوڑ توں نس جاون دا میں تصور وی نہیں کر سکدا۔ او ہنوں آکھو بے شک ظلم نال میری آبرو لاہ لئے۔

اے خود پرستا! مینوں توبہ کرن لئی آکھنا ئیں۔ انج آکھن توں تُونہہ آپ توبہ کرلئیں تے ودھیرا مناسب ای اوہ جو کجھ وی میرے نال کرے اوہنوں معاف کردیو تے جے قتل کرن دا ارادہ سُوتاں ایہہ بہت ای چنگی گل اے۔ اوہدی اگ ہر رات نوں مینوں ساڑ دی اے۔ میں سویرنوں پھر اوہدی خوشبو نال زندہ ہو جاناواں جے اج میں دوست دی گلی وچ مرجاواں تاں قیامت نوں اوہدے نال اپنا تنبو گڈاں گا۔ جتھوں تائیں ہوسکدا ای عشق دی لڑائی وچ کنڈ نہ وکھانسیں۔ کیوں جو سعدی وی ایس لئی زندہ اے کہ اوہنوں وی عشق نے ای شہید کیتا سی۔

محبت کرن والیاں دے قربان ہوجاون تے اپنی موت نوں غنیمت گن لین بارے کہانی

اک شخص تسا جا رہیا سی تے جان لباں تے آئی ہوئی سائو (سوچدا جاندا سی) کتا بھاگاں والا اے اوہ شخص جیہڑا پانی وچ ای مریا ہووے۔ اوہنوں اک نابالغ نے آکھیا بڑی اچرج گل کیتی آجدوں مرنا ای اے تاں بھانویں سُکیاں ہوٹھاں نال مریئے بھانویں تر ہوٹھاں نال اوہنے آکھیا میں ہُن سنگھ وی گلا نہ کراں تاں جو پیاری جان ایسے دے خیال وچ دیاں۔ تسا شخص ڈونگھے حوض وچ ڈِگ پیندا اے کیوں جو اوہ جاندا اے ڈبن والا پانی نال رج کے ای مرے گا۔ جے تُونہہ عاشق ایں تے اوہدا پلا پھڑ لے تے جے تینوں آکھے جان کڈھ دے تاں آکھ لے پھڑ! تُونہہ بہشت دے سوچن نال ای مل جاون والے میوے اوس ویلے کھاویں گا جدوں ہستی مٹاون والے دوزخ وچوں لنگھ جاویں گا۔ واہی واناں دادِل دُکھ جھلّن والا ہوندا اے۔ جدوں کھلواڑا لگ جاندا اے۔ تاں کِتے ارام نال سوندے نیں۔ ایس مجلس وچ اوہ ای شخص مقصد نوں اپڑیا اے جیہڑا آخری دور وچ کِسے پیالے تائیں اپڑ گیا۔

سالکاں دے صبر تے ثابت قدمی بارے کہانی

مینوں ایہہ گل سالکاں ولوں اپڑی اے۔ کہ مالدار فقیر شاہی سبھاوالے گداگر ہوندے نیں۔ اک بڈھا صبح سویرے منگن پنن لئی گیا۔ اوہنے اک میت دا دروازہ ویکھیا تے صدا دتی۔

کسے نے اوہنوں آ کھیا۔ ایہہ مخلوق وچوں کسے دا گھر نہیں کہ تینوں کوئی چیز دیون، شوخی نال کھلوتا نہ رہیں۔ اوہنے پُچھیا پھیر ایہہ کیہدا گھر اے؟ جنہوں کسے دے حال تے ترس نہیں آوندا۔ اوہنے کیہا۔ چُپ رہ ایہہ کیہ غلط لفظ بولیا ای۔ ایس گھر دا مالک تے ساڈا ساریاں دا خدا تعالیٰ اے۔ اوہنے نگاہ کیتی تے محراب تے قندیل ویکھی۔ جگر دے سوز نال اِک نعرہ ماریا۔ کہ ایس تھاں توں اگانہہ لنگھ جاونا تے بڑا ظلم اے۔ ایس درتوں محروم رہناوی افسوس ناک اے۔ میں کسے کوچے توں نا امید نہیں گیا تاں حق تعالیٰ دے دروازے توں کیوں خالی جاواں۔ میں تے ایتھے ای سوال لئی ہتھ پساراں گا۔ کیوں جو میں جاندا ہاں کہ ایتھوں خالی ہتھ نہیں پھراں گا۔ میں سُنیا اے کہ اوہ اک سال تائیں فریادیاں دا نگوں ہتھ چُک کے اعتکاف تے بیٹھا رہیا۔ اِک رات اوہدی عمر دے پیر مٹی وچ دھس گئے تے اوہدی کمزوری پاروں اوہدا دِل تڑپھن لگ پیا۔ سویرنوں اک شخص اوہدے سرہانے دیوالے گیا اوہدے اندر سویر دے دیوے جنّی حیاتی باقی ویکھی۔ اوہ خوشی نال گنگنانداہویا آ کھ رہیا سی جس نے وی سخی دا دروازہ کھڑکایا کھُل گیا مانگت نوں صابر تے سختی جھلن والا ہونا چاہیدا اے۔ کیوں جو میں کسے کیمیا گر نوں دل چھڈ دیاں نہیں سُنیا اوہ کِنا کِنا سونا کالی مٹی سواہ اندر جھوک دیندا اے۔ ایسے آسے کہ اوہ کسے دِن تانبے توں سونا بنالوے گا۔ سونا کوئی شے خریدن نالوں چنگا اے پر تُونہہ یار دے ناز اٹھاون توں بہتر کوئی شے نہیں خرید سکدا۔ جے تینوں کسے دلبر توں دِل تنگ آ جائے تاں ہور کوئی غم لاہن والا تیرے ہتھ لگ جاوے گا۔ بھیڑے سبھاوالے محبوب دی وجہ توں بے سوادی زندگی نہ گزار، کسے ہور پانی نال ایہدی اگ بجھادے پر جے اوہ حسن وچ مثال نہ رکھدا ہووے تاں تھوڑے جہے دِل ستاوے مگروں اوہنوں چھڈ نہ بہیں۔ اجیہے شخص نوں دِلوں لاہیا جاسکدا اے جہدے بارے تُونہہ جاندا ہوویں کہ اوہدے بغیر گزارہ چل سکدا اے۔

کہانی: سچا عاشق ظلم سہن توں نہیں ہٹدا

اک نیک بزرگ ساری رات عبادت وچ رُجھا جاگدا رہیا۔ تے سویرنوں دُعا لئی ہتھ اُٹھائے۔ کسے غیبی آواز نے بڈھے دے کن وچ آواز دتی کہ توُنہہ بے مراد ایں، جا اپنا رستہ پھڑ۔ ایس در تے تیری دعا قبول نہیں ہوونی۔ ذلت نال نکل جا یا کھلو کے روندا رہو۔ دو جی رات وی اوہ رب دی یاد تے بندگی پاروں نہ سُتا۔ اک مریدنوں اوہدے حال دا پتہ سی۔ جہنے آکھدتا جدوں توُنہہ ویکھ لیا اے کہ ایس پاسیوں تیرا دروازہ بند اے، تاں فضول ای جتن نہ کر۔ اوہنے حسرت نال گلھاں تے سُرخ یاقوتی رنگ دے خونی اتھرو وگائے تے آکھیا۔ پُتر ایہہ نہ سمجھ لئیں کہ جے اوہنے تیرے ولّوں واگ موڑلئی اے تے میں وی شکار دان توں ہتھ چُک لاں گا۔ میں بے آس ہو کے ایس دروازیوں اوس ویلے وی مُڑ سکدا ساں جے مینوں کوئی ہور دروازہ دِسدا۔ جدوں سوالی اک دروازیوں خالی مُڑ آیا جے اوہ ہور کوئی دروازہ جاندا اے تے پھیر کیہ غم اے۔ میں سُنیا اے کہ میری راہ ایس کوچے وچ نہیں ہیکی۔ پر دوجے پاسے وی تے کوئی راہ نہیں ناں۔ اوہ فدا ہو کے زمین تے سر رکھ کے ایسے حالت وچ رو رہیا سی کی سائیاں نے اوہدے دِل دے کناں وچ آواز دتی بھانویں ایہدے پلّے کوئی گُن نہیں پھیر وی سانوں قبول اے کہ ساڈے سوا ایہدے لئی ہور کوئی پناہ دی تھاں نہیں جے۔

کہانی

تینوں پتہ اے کہ خراسان دے شہر نیشاپور وچ اِک شخص نے (جدوں اوہدا منڈا عشاء دی نماز پڑھیوں بغیر ای سوں گیا سی) اپنے پترنوں کیہ آکھیا سی۔ پترا! جے توُنہہ انسان ایں تاں ایہہ آس نہ رکھیں کہ توُنہہ جتن جدوجہد کیتے باجھوں کسے مقام مرتبے تے اپڑ جاویں گا۔ جواں دے وڈھ دی ندین (بے مقصد) بوٹی قائم نہیں رہندی ایس لئی کسے وی بے فائدہ شے دا ہونا اوہدے نہ ہوون وانگوں اے، توُنہہ فائدے دی آس رکھ تے نقصان توں بچیار ہو ایس لئی کہ بے کار جیون والیاں نوں زندگی وچوں کوئی حصہ نہیں مِلدا۔

جہدے باجھوں صبر نہ کیتا جا سکے اوہدے بھیڑے سلوک نوں جرن بارے کہانی

اِک نویں ویاہی ووہٹی نے اپنے پیوا گے اوہدے نا مہربان جوائی دی شکایت کیتی کہ ایس منڈے نال میرا رہنا ودھیرا چر پسند نہ کر، کیوں جو میرا ویلا بڑی کڑتن نال لنگھ رہیا اے۔ اوہ بیویاں جیہڑیاں ایسے پنڈ وچ میرے نال رہندیاں نیں میں کسے نوں اپنے ورگا پریشان دِل نہیں ویکھیا، جنا جنانی آپو وچ انج خوش نیں جویں بادام وے اک کھولڑ وچ دو گریاں آپس وچ ملیاں ہوون۔ ایس مدت وچ میں نہیں ویکھیا کہ میرے گھر والا میرے سامنے اک واروی ہسیا ہووے۔ مبارک نصیب والے بڈھے نے ایہہ گل سن لئی کیوں جو بڈھے لوک گل دی تہ تائیں اپڑن والے ہوندے نیں۔ اوہنے کِنا چنگا بزرگاں والا جواب دتا پئی دِھیے جے اوہ سوہنا ایں تاں پھیر اوہدا بھار جھل۔ ایہو جہے شخص ولّوں مُنہ مُونہہ موڑنا جہدے ورگا دوجا نہ لبھدا ہووے بڑے افسوس دی گل اے۔ تُونہہ اوہدے نال آکڑ بازی کیوں کرنی ایں۔ کیوں جے جو اوہ تیرے نال آکڑ بازی کر جائے تے تیرے وجود دے حرف اُتے قلم پھیر دیوے تُونہہ حق تعالیٰ دے حکم تے غلاماں وانگوں راضی رہ کیوں جو تُونہہ اوہدے ورگا آقا واں دا آقا نہیں ویکھیں گی۔

کھانی

اک دن میرا دل کسے غلام دی حالت تے سڑ رہیا سی جیہڑا اپنا حال ایہہ کہندا اتھر رہیا سی ''تینوں میرے ورگے کئی غلام ٹکرے ہوون گے پر مینوں تیرے ورگا آقا نہیں ٹکریا پر اوہدا آقا پھیر وی اوہنوں ویچ رہیا سی۔

علاج دی تھاں محبوب دے دتے دردنوں سینے لائی رکھن بارے کہانی

ایران دے شہر مرو وچ اک پری چہرہ طبیب (محبوب) سی جیہڑا دِل دے باغ وچ سرو دے قد دا سی۔ ایہنوں اپنے زخمی دلاں دے درد دی کوئی خبر نہیں سی۔ نہ اوہنوں اپنی نرگسی اکھ دی کرتوت دی خبر سی۔ اک پردیسی بیان کردا اے کہ اوہ وی کجھ دن او سے محبوب دے عشق وچ گُٹ رہیا سی۔ پردیسی دا بیان اے کہ میں اپنی تندرستی نہیں ساں چاہندا کیوں جو میرے کول ہور کوئی طبیب ای نہیں سی۔

تیز ہوشیار عقلاں وی چوکھیاں نیں جنہاں نوں عشق دا جھل پُنا اپنے قابو کرلیندا اے۔ جدوں عشق دا جنون عقل دے کن مروڑ دیندا اے تاں پھیر ہوش سر نہیں اُبھاردا۔

عشق دے عقل اُتے غلبہ پاون بارے کہانی

اک شخص نے فولادی پنجے نوں ٹھیک کرالیا کیوں جو اوہ شیر نال زوراوری کرنی چاہندا سی۔ جدوں اوہنوں شیر نے اپنے پنجے نال اپنے ول گھسیٹیا پھیر اوہنوں اپنے پنجے وچ زور نہ دِسیا۔ کسے نے اوہنوں آکھیا اوئے توُنہہ آخر سوانی وانگوں کیوں سوں رہیا ایں۔ شیر نوں اپنا فولادی پنجہ، مار میں سنیا اے کہ اوہ وچارہ تھلے ڈگا ہویا وی پیا آکھدا سی۔ ایس پنجے نال شیر نوں جھریٹ وی نہیں ماری جاسکدی۔ جدوں دانا دی عقل تے عشق غالب آجاندا اے تاں اوہوای فولادی پنجے تے شیر دے پنجے والی گل ای بن جاندی اے جدوں توں مردنوں ڈھالین والے شیر دے پنجے وچ ہوویں تے لوہے دا پنجہ تینوں کوئی فائدہ نہیں دیوے گا۔ جدوں حضرت عشق ہوریں تشریف لے آون تاں پھر عقل بی بی نال ہور گل کرنی چھڈ دیو۔ کیوں جو کھِدّ وتے بلے دے ہتھ وچ قیدی اے۔

عاشق دیاں نظراں وچ معشوق دی عزّت بارے کہانی

چاچے بابے دی اولاد وں اک کڑی تے منڈے دی شادی محمدی شریعت سیتی ہوگئی۔ دونویں سورج ورگے چہرے والے شریف نسل دے سن اک جنی تے چوکھی ای ایس توں خوش سی تے دوجا نفرت کرن والا آکڑ باز سی۔ اک مہربان، تے پری ورگا اخلاق رکھدی سی تے دوجا جنا اپنا منہ کندھ ول کر چھڈ دا سی۔ اک جنی اپنے آپ نوں بناندی سواردی سی تے دوجا خدا کولوں اپنی موت منگدا سی۔ پنڈ دیاں بزرگاں منڈے نوں پرہے وچ بہایا تے آکھیا پئی جے تینوں ایہدے نال محبت نہیں تاں اوہدا حق مہر ادا کردے۔ اوہ ہسیا تے آکھن لگا سو بکریاں دے کے وی قیدوں چھُٹ جانا گھاٹے دا سودا نہیں۔

پری دے چہرے والی نہواں نال کھل ادھیڑ رہی سی کہ میں کدی وی یارنوں چھڈ کے صبر نہیں کراں گی اوہ محبت وصال نوں ترک کردا اے تے کر لئے مینوں کیہ اوہ بھانویں رد کرے یا قبول، میں اوسے طرحاں زندگی بسر کرلاں گی۔ جفا جھلن تے وی مہربانی کردی رہواں گی۔ دوست دا چہرہ نہ ویکھن دے بدلے مینوں سو بکری نہیں سگوں تن لکھ بکریاں وی نہیں چاہیدیاں، جیہڑی وی شے تینوں دوست کولوں بے محتاج کردیوے جے تُونہہ سچ پچھنائیں تے اوہو شے تیری محبوب اے۔ اک شخص نے خدا دے طالب نوں لکھیا کہ تُونہہ دوزخ دی سدھر رکھنا ایں یا جنت دی، اوہنے جواب دتا میتھوں ایہہ ماجرا نہ پُچھ میں اوہوای پسند کرناواں جو اوہ میرے لئی پسند کردا اے۔

مجنوں دی کہانی تے اوہدی لیلیٰ نال سچی محبت

کسے شخص نے مجنوں نوں پُچھیا کہ اے نیک قدم تینوں کیہ ہوگیا اے ہن ہور ''حے'' قبیلے ول نہیں آوندا۔ شاید تیرے دماغ وچ لیلیٰ دا عشق نہیں رہیا تیرا خیال ہور ہوگیا اے تے طبیعت دا اُلیر لیلیٰ ول نہیں رہیا۔ جدوں مجنوں نے سُنیا اوہ زار زار رو پیا تے آکھیا۔ اے صاحب! میرے دامن توں ہتھ چک لے (میرے تے الزام نہ لا) میرا تے اپنا دِل دُکھیا اے۔ اُٹھ کے جا، میرے زخماں تے لُون نہ چھڑکا۔ دوری صبر دی دلیل نہیں ہوندی۔ کیوں جو کئی دوریاں لازمی ہوندیاں نیں۔ اوسے شخص نے آکھیا۔ اے مبارک طبع وفادار۔ جے کوئی سنیہا لیلیٰ تائیں پُچانا ای اوہ کہہ دے۔ مجنوں نے آکھیا میرا ناں دوست سامنے نہ لئیں۔ کیوں جو اوہ جس مقام تے ہے اوتھے میرا ناں لیناوی بے انصافی اے۔

سلطان محمود دی سچی محبت تے ایاز دی سیرت بارے کہانی

غزنی دے بادشاہ سلطان محمود دی سیرت وچ کسے شخص نے کیڑے کڈھے پئی بڑا تعجب اے کہ ایاز غلام کول اینا حسن وی نہیں۔

جس پھُل وچ نہ کوئی رنگ ہووے نہ خوشبو ہووے جے بلبل اوہدے تے جھلی ہوئی پھرے تاں پھر گل تے اچرج ای ہوئی ناں۔ کسے شخص نے ایہہ گل سلطان محمود نوں آکھ دتی جہنوں چنتا نال بہت وٹ چڑھیا کہ میاں مینوں اوہدی عادت سبھا نال پیار اے تے اوہدے سوہنے قد کاٹھ نال نہیں۔ میں سُنیا اے اک تنگ گھاٹی وچ اوٹھ ڈگ پیا سی تے موتیاں بھریا صندوق ٹُٹ بھج گیا سی۔ بادشاہ نے بے نیازی نال ہتھ جھاڑے تے لوکاں نوں موتی لٹن دی اجازت دے دتی تے چھیتی نال اوتھوں گھوڑا بھجا ٹُریا۔ سوار موتی مونگے لبھن ٹُر پئے تے بادشاہ توں وکھرے ہو گئے۔ اُچی گردن والے مقبول غلاماں وچوں کوئی وی شخص ایاز توں سوا اوہدے کول نہ رہ گیا۔ بادشاہ نے نگاہ کیتی تے آکھیا۔ اے ول دار زُلفاں والیا محبوبا! توُنہہ وی کجھ دس کہ لُٹ دے مال وچوں کیہ لیا ندا ای؟ میں تے تہاڈے ای پچھے بھجدا ر ہیا ہاں تہاڈی سیوا دی وجہ توں میں کوئی مال قبول نہیں کیتا جے تینوں دربار وچ نیڑے رہن دا موقع حاصل اے تاں شاہی پوشاک پا کے بادشاہ ولوں ای غافل نہ ہو جاویں۔ جدوں کوئی ولی اللہ خدا تعالیٰ کولوں خدا دے سوا کجھ ہور منگے تاں ایہہ کم طریقت دے خلاف ہووے گا۔ جے تیری نگاہ اللہ تعالیٰ دے احسان تے دے پھیر توُنہہ اپنی فکر وچ ایں دوست دی فکر وچ نہیں، جدوں تائیں تیرا منہ حرص پاروں کھلّا رہے گا۔ تیرے دِل دے کناں وچ غیب دا راز نہیں آسکدا۔ حقیقت اک سجیا پھبیا مکان اے تے خواہشاں لالچاں دی دُھوڑ اُڈ دی دِس رہی اے۔ توُنہہ نہیں ویکھدا جتھے دھوڑ اُڈ دی ہووے اوتھے بھانویں آدمی سجا کھاوی ہووے اوہدی نظر کم نہیں کریندی۔

نیک بندیاں دے ٹھیک رستے ٹرن بارے کہانی

اتفاق نال ای میں تے خراسانی شہر فاریاب دا اک بڈھا مغرب دے علاقے وچ اک دریا تے اپڑے، میرے کول اک درہم ہے سی۔ مینوں بیڑی والیاں چُک بہایا۔ درویش نوں بیڑی وچ وی نہ چڑھن دِتا۔

حبشی ملاحاں نے بیڑی دُھوں وانگوں چلائی۔ اوس بیڑی داوڈا سردار ملاح خدا توں وی ڈرن والا نہیں سی۔ مینوں اپنے ساتھی دے غم تے رونا آ گیا۔ اوس رون تے اوہ قہقہہ مار کے ہسیا۔ تے آ کھیا۔ اے عقل وندا! میرے لئی غم نہ کھا، مینوں اوہ ای ذات لے آوے گی۔ جیہڑی بیڑی نوں لے گئی اے اوہنے پانی دی سطح اُتے مصلّی وچھادتا۔ ایہہ میرا خیال اے۔ یاسفنے وچ میں انج خیال کیتا اے۔ میریاں اکھاں اوس رات مدہوشی نال نہ سُتیاں۔ صبح اوہنے میرے ول ویکھیا تے آ کھیا۔ اے برکت والی رائے والے یار! توُنہہ حیران رہ گیا ہوویں گا۔ تینوں بیڑی نے لیا ندا اے تے مینوں خدا نے۔ ظاہر والے لوگ میری ایس گل دا یقین نہیں کرن گے کہ ابدال اگ تے پانی دوہاں وچ ای فُرلیندے نیں۔ جیہڑا چھوٹا بچہ اگ دی خبر نہیں رکھدا کیہ اوہدی مہربان ماں اوہدا دھیان نہیں رکھدی بس اوہ لوک جیہڑے فقیری حالت وچ ڈُبے ہوئے نیں۔ توُنہہ ایس طرحاں سمجھ کہ اوہ خدا تعالیٰ دی نظر دی منظوری وچ نیں اوہ حضرت ابراہیم خلیل اللہ دا اگ وچ وی آپ دھیان رکھدا اے جویں کہ حضرت موسیٰ دے صندوق دا نیل وچ غرق نہ ہوون بارے دھیان رکھدا اے۔ جدوں بچہ تیراک دے ہتھ وچ ہووے تاں اوہ نہیں ڈردا بھانویں دجلہ دریا دا پاٹ بہت چوڑا ہووے۔ توُنہہ دریائی سطح تے مرداں وانگوں پیر کویں دھر سکنا ایں۔ جدوں تیرا دامن خشکی اُتے ای گناہواں نال بھجا ہویا اے۔

خدا دی کبریائی دے مقابلے وچ موجودات دی فنا بارے بیان

عقل دا راہ ولاں ولا ویاں نال بھریا ہویا اے تے عارف لوکاں دے نزدیک خدا تعالیٰ توں سوا ہور ککھ وی نہیں، ایہہ گلاں وی سچائیاں نوں پرکھن والیاں نال ای کیتیاں جاسکدیاں نیں۔ پر قیاس تے گویڑلاون والے لوک، عقیدے وچوں کیڑے کڈھدے رہندے نیں۔ کہ آخر زمین تے اسمان کیہ ہن؟ آدم جائے ڈھور ڈنگر تے پاڑ کھاون والے جانوراں دا آپس وچ کیہ تعلق اے۔ اے ہوش وندا! توُنہہ چنگی گل پچھی اے جے تینوں میرا جواب پسند آ جاوے تاں میں دسناہاں۔ کہ جنگل دریا پہاڑ اسمان پری انسان۔ جن تے فرشتے۔

ایہ جو کجھ وی ہین نیں اوس ہستی توں ودھیرے گھٹیا نیں۔ جہدا ناں لے لے کے ایہہ آپ موجود نیں۔ موجاں مارن والا سمندر تیرے سامنے بڑا اوڈا اے۔ گھسن والا اسمان اُچائی پاروں اُچا اے، پر ظاہر ویکھن والے کھُرا کڈھ کے کتے لے جاون گے۔ حقیقت والے لوک تے آپ اندروڑے بیٹھے نیں کہ جے سورج ہے تاں ذرّہ کوئی نہیں تے جے ست سمندر ہیگے نیں تاں قطرے دا وجود کتھے وے؟ جدوں عزّت دا بادشاہ جھنڈا کھولے گا تاں سارا جہان اپنا سر عدم دے گریبان وچ جا لکائے گا۔

اک پینڈو دے سُلطانی لشکر وچ جاوڑن دی کہانی

پنڈ دا اک رئیس چودھری اپنے مُنڈے نال جا رہیا سی کہ دو ویں بادشاہی لشکر دے وچلے حصے وچوں لنگھے۔ مُنڈے نے او تھے لشکر وچ بادشاہی سواری دا ہوکا دین والے نقیب، تلواراں تے کوہاڑے ویکھے۔ شاہی نقیباں نے اطلس دیاں قباواں، اتے سنہری پیٹیاں بنھیاں ہویاں سن، کماناں نال شکار کرن والے بھلوان سپاہی ویکھے۔ ترکش چکن والے تے تیر واہن والے غلام ویکھے، کسے نے پرنیاں دی قبا پائی ہوئی سی۔ تے کسے دے سر تے بادشاہی ٹوپیاں سن منڈے جدوں ایہہ شان تے رُتبہ ویکھیا تے اوہنوں اوہدا پیو حدتوں تھلے دا گھٹیا کمینہ بندہ دِسیا۔ اوہدی حالت وگڑ گئی تے رنگ اُڈ گیا۔ اوہ خوف نال کسے گُٹھے بھج وڑیا۔ منڈے نے آکھیا۔ ابّا! آخر تُونہہ وی پنڈ دا سردار ایں تے سرداراں وچوں وڈا سردار ایں۔ تینوں ہویا کیہ اے؟ کہ جان دی آس لاہ بیٹھا ایں تے اِک بادشاہ توں بنّیت وانگوں پیا کنبنا ایں۔ پیو نے آکھیا، ہاں میں اپنی تھاں سردار تے حکمران ہاں۔ پر میرا رعب، تے دابا پنڈ وچ ای اے۔ وڈے لوک وی ایسے پاروں خوف نال سہمے ہوندے نیں کہ اوہ بادشاہی دربار وچ حاضر ہوندے نیں۔ اے بے خبرا! تُونہہ وی پنڈ وچ ایسے طرحاں ای ایں، جیہڑا اپنے آپ نوں کسے رُتبے تے سمجھنا ایں۔ شاعراں نے اجیہی کوئی گل نہیں کیتی جہدی مثال پہلاں ای سعدی نے نہ دتّی ہووے۔

جگنو دی کہانی

شاید تُونہہ ویکھیا ہووے کہ باغاں تے کھیتیاں وچ رات نوں اِک چھوٹا جیہا کیڑا دیوے وانگوں چمکدا اے۔ کسے نے اوہنوں آکھیا کہ رات نوں چانن کرن والیا چھوٹیا پنچھیا! تینوں کیہ بنیاں نیں کہ دِن نوں باہر نہیں آوندا۔ ویکھ لے کہ مٹی وچوں جتے اگ جیہے چھوٹے کیڑے نے روشن دماغی نال کیہ جواب دتا کہ میں مارُ وتھلاں توں سوا دِن رات ہوناں واں پر سورج دے سامنے ظاہر نہیں ہوسکدا۔

اِک عقلمند تے اتابک سعد بن زنگی دی کہانی

کسے شخص نے سعد بن زنگی بادشاہ (اللہ کرے اوہدی قبر تے بے شمار رحمتاں ہوون) دا قصیدہ پڑھیا۔ اوہنے شاعر نوں نقد رقم تے خلعت بخشی تے ہور مہربانی وی کیتی۔ اپنی حیثیت سیتی اوہدا رتبہ ودھایا۔ جدوں اوہنے خلعت اتے سونے دی کڈھائی نال **اللہ کافی اے** لِکھیا ویکھیا تاں اوہ جھلاّ تھی گیا تے پوشاک گلوں لاہ دتی تے عشق الٰہی دی گرمی اوہدی روح تائیں انج اپڑی کہ اوہ اُجھل پیا تے جنگل نوں بھج وگیا۔ اوہدے جنگل دے اک ساتھی نے آکھیا تُونہہ کیہ ویکھیا اے؟ تیری حالت ہور طرحاں دی ہوگئی اے۔ تُونہہ پہلاں تے تخت دی زمین نوں تن تھانواں توں چُمیا سی پر اخیر تے تینوں لت مارنا مناسب نہیں سی۔ اوہ ہس پیا کہ پہلاں تے میرا سر بنّیت وانگوں کنہن لگ پیا سی۔ اخیر نوں میں اللہ کافی اے تے کھلوت دی شان نال میری اکھ وچ نہ کوئی چیز ای جچی تے نہ ای کوئی انسان۔

حق پچھانن والے مرد دی کہانی

شام دے علاقے دے اک شہر وچ شور مچ گیا جدوں لوکاں نے اک مبارک طبیعت والے بزرگ نوں پھڑ لیا۔

اوہ گل حالے وی میرے کناں وچ پئی گُونجدی اے جدوں لوکاں اوہدے ہتھاں تے پیراں وچ

بیڑیاں گھت دتیاں۔ اوہنے آکھیا کہ جنا چر بادشاہ اشارہ نہ کرے کسے دی کیہ مجال اے کہ لُٹ مار کر سکے۔ جہدے بارے مینوں پتہ ہووے کہ دوست نے ای میرے اُتے مقرر کیتا ہویا اے۔ ایہو جیہے دشمن نوں دوست ای سمجھنا چاہیدا اے۔ بھانویں عزت تے مرتبہ ہووے بھانویں ذلت تے قید ہووے، میں اوہنوں حق تعالیٰ ولوں ای سمجھدا ہاں ہور کسے مہاجھے گامے دے کھاتے نہیں پاندا۔ عقل وندا! بیماری توں خوف نہ کھاجے تیرا حکیم تینوں کوڑی دوائی بھیجے جو کجھ وی دوست ولوں آوے کھالے کیوں جو روگی اپنے حکیم توں ودھیرا سیانا نہیں ہوندا۔

نظر والے پارسا دی کہانی

اک شخص دا دِل میرے وانگوں کسے دے گورے ہتھاں دے گہنے پیا ہویا سی۔ تے بہت ذلیل تے خوار ہو رہیا سی۔ بڑی ہوش تے عقل وندی مگروں دف وجا کے اوہدے جھلے ہوون دا: رکا دوایا گیا۔ اوہ اپنے یاراں دے ہتھوں دھرولاں کھاندا سی۔ اوہنے لوہے دے کل وانگوں اپنا متھا سامنے کیتا ہویا سی۔ معشوق دا خیال اوہدے سر تے انج سوار ہو گیا جہنے اوہدے دماغ دی چھت نوں لتاں چھڑاں مار کے لتاڑ دتا، اوہ محبوب دی خاطر دشمناں دے ہتھوں ظلم سہندا سی۔ کیوں جو دوست دا دِتا ہویا زہر عاشق لئی سب توں وڈا تریاق ہوندا اے۔ اوہنوں دوستاں دے طعنے مہینے دا کجھ اثر نہیں سی ہوندا۔ کیوں جو ڈبن والا آدمی، پیندے مینہہ دی پروا نہیں کردا۔ جیہڑا اپنے دل نوں عشق دے پتھر نال ٹھکرا دے اوہ نیک نامی تے بدنامی دے شیشے دی راکھی بارے نہیں سوچدا۔ اک راتیں شیطان نے اپنے آپ نوں پری چہرہ منڈا بنا لیا تے اوس عاشق نوجوان دی بکل وچ وڑ کے اوہدے تے دھاوا بول دتا۔ شیطانے گئے کپڑیاں پاروں سرگھی ویلے اوہنوں تہجد دی نماز دی مجال نہ رہی اوہدے یاراں وچوں کوئی وی ایس بھیت دا جانو نہیں سی۔ اوہ گھر دے نیڑے کھلوتے پانی دچ اُتر گیا۔ سردی نے ایس گھر دا دروازہ سنگ مرمر جمی برف نال بند کر دتا سی۔ اِک مت دیون والے نے اوہدی ملامت شروع کر دتی کہ ایس سردی وچ اینے ٹھنڈے پانی نال اپنے آپ نوں کیوں مار لیا سائی۔

انصاف پسند نوجوان دی چیک نکل گئی کہ خبردار ایس بُرے مندے کارے بارے چُپ ای رہیا جے۔ ایس سوہنے منڈے نے پنج دناں تائیں میرے دل نوں دھوکھا فریب دتا اے۔ ایہدی محبت وچ میرا ایہہ حال اے کہ صبر نہیں کرسکدا۔ ایہنے مینوں اک واروی چنگے سجھاء نال حال چال نہیں پُچھیا۔ تُسی ویکھو میں کیویں اوہدا بھار جان نال کھچ رہیا ہاں۔ بس جس ذات نے مینوں مٹی توں پیدا کیتا اے۔ اپنی قدرت نال ایہدے وچ پاک جان پیدا کیتی۔ جے میں ایہدے حکم دا بوجھ چکنا ہاں تے تُونہہ تعجب کرنا ایں۔ جدوں کہ میں ہمیشہ ایہدے فضل دے احسان وچ ہاں۔

دل والیاں دے گانا سُنن تے سماع دے حق یا باطل ہوون بارے بیان

جے تُونہہ عشق دے میدان دا مرد ایں تاں اپنے آپ نوں مٹا دے۔ نہیں تے جا، جا کے خیر خیریت دا راہ پھڑ لے۔ محبت توں نہ ڈر کہ اوہ تینوں سواہ کر دے گی۔ سگوں جے تُونہہ فنا ہو گیوں تاں بقا پا جائیں گا۔ صاف ستھرے بیاں دے دانیاں نال ہریاول نہیں اگدی سگوں ہر دانے دوالے پہلاں مٹی لبڑ دی اے۔ تینوں حق نال اوہو شے جانو کروائے گی جیہڑی تینوں تیرے ہتھوں چھُٹکارا دوائے گی۔ کہ جدوں تائیں تیرے اندر خودی اے تینوں اندر دا رستا نہیں ملے گا۔ ایس نکتے نوں صرف اپنا آپ بھُلے لوک ای جاندے نیں۔ جے تُونہہ عشق تے مستی رکھنا ئیں تاں نرے گویے ای نہیں سگوں چوکھراں دے پیر اں دی آواز وچ وی سماع اے۔ کسے عاشق مزاج دے سامنے مکھی وی نہیں پھڑ پھڑاوندی کہ کدھرے اوہ وی اپنے سر تے دو ہتھڑاں نہ مارن لگ پوے جھلا دیوانہ آواز دے سراں دے اُتار چڑھانوں نہیں جاندا۔ فقیر تے پنچھی دی آواز سن کے وی روپیندا اے۔ گویا کسے ویلے وی چُپ نہیں ہوندا پر ہر ویلے سُنیر دے کن کھُلے نہیں ہوندے جدوں جھلے لوک نشے وچ گُٹ ہوندے نیں تاں اوہ کھُوہ دی آواز تے وی مست ہو جاندے نیں۔ اوہ آپ لکڑ دے کھوہ دی آواز تے جلی پان لگ پیندے نیں لکڑ دے کھوہ وانگوں اپنے آپ تے زار زار روون وی لگ پیندے نیں۔ سائیں نوں منڈیاں ہویاں دھوُن تھلے جھُکا دیندے نیں۔ جدوں اوہ بے وسے ہو جاون تے اپنا گلمہ وی پاڑ لیندے نیں۔

بھراوا! میں تینوں دسناہاں کہ سماع ہے کیہ پر پہلاں ایہہ تاں پتہ کرلاں کہ سُنیئر کون اے جے سُنیر وی اُڈان حقیقت دے بُرج توں ایں تاں فرشتہ وی اوہدی ٹورتوں عاجز رہ جاوے گا۔ تے تے جے اوہ کھیڈ کُدھنسی مذاق والا بندہ اے تاں اوہدے دماغ وچ اوہدے ذوق والیاں حِساں ہور تگڑیاں ہو جاسن، شہوت دے پُجاری نے سماع دے میدان دا مرد کیہ بننا ایں؟ اوہ تے سُنّا ہو یا وی اچھی آواز نال اُٹھ بہندا اے او ہنے مست کیہ ہونا ایں سویر دی ہوا نال پھُل وی کھڑ جاندا اے۔ اوہ سُکّی لکڑ نہیں جنھوں کوہاڑے توں سوا کوئی وی نہ پاڑ سکے۔

سارا جہان مستی یا شور نال بھریا پیا سماع اے، انھا شیشے وچ وی کیہ ویکھے گا؟ حیران تے مست درویش دی بُرائی نہ کھوتر کڈھ کیوں جو اوہ تے ڈُبن لگیاں ہتھ پیر مار رہیا اے۔ تُونہہ عرب دے اوٹھاں نوں تیز دوڑان والے گیت توں متاثر اوٹھ نہیں ویکھے کہ اوہناں نوں مستی کیویں دھمال پواندی اے خوشی دی لہر بحر جدوں اوٹھ دے دماغ وچ وی موجود اے۔ جے سُر دا سرور بندے نوں حاصل نہیں تے اوہنوں کھوتا ای سمجھو۔

کہانی

اک مٹھے لباں والا جوان وٹجھلی پیا سکھدا سی، جیہڑا وٹجھلی دی تان نال دِلاں نوں انج ساڑ دا سی جویں اگ کانیاں نوں ساڑ دی اے۔ باپ نے منڈے نوں کئی وار جھڑکاں دِتیاں تے وٹجھلی نوں غصّے نال اگ وچ سُٹ دتا۔ اِک رات باپ نے منڈے دی سُر ادائیگی تے کن دھریا اوہدے سماع نے باپ نوں پریشان تے بے ہوش کر دتا، باپ چہرے تے پسینہ لیا کے آکھ رہیا سی کہ ایس واریں تے وٹجھلی نے مینوں وی اگ لا دِتی اے۔ تینوں نہیں پتہ کہ مست حال دے جھلے لوک ناچ وچ اپنے ہتھ کیوں جھاڑ دے نیں ایہناں دے دِلاں تے واردات دے دروازے کھلدے نیں تاں ساری کائنات ایہناں نوں حقیر دسدی اے تے اوہ لوک کائنات تے اپنے ہتھ جھاڑ دیندے نیں پئی سانوں ایس بے کار شے دی کیہ لوڑ اے دفع ہووے پرانہہ، ایہناں نوں دوست دی یاد وچ ناچ حلال ہوندا اے کہ اوہناں دی قمیض دی ہر خالی بانہہ وچ اک حقیقی بانہہ موجود ہوندی اے میں من لیا اے کہ تیرا کی وچ ہشیار بندہ کپڑے لاہ کے اوی پتر مار سکدا اے۔ تُونہہ وی عزت شہرت تے مکر دی گودڑی پاڑ چھڈ کیوں جو کپڑیاں سنے تارُو عاجز ہو کے غرق ہو جاندا اے۔

دنیا نال لگ لبیڑ، خدا وَلوں دُوری دا پردہ اے۔ تُونہہ جدوں دنیا نالوں تعلقات توڑ بہیں گا۔ تاں ذات نال ملاپ کر لیں گا۔

کھانی

کسے نے پروانے نُوں آکھیا اوئے حقیرا! جا جا کے کسے اپنے پھبدے ڈھکدے نال دوستی لا۔ اوس رستے تے مُرجھوں تینوں امید نظر آوے۔ تُونہہ کتھے تے شمع دی محبت کتھے؟ کجا رام رام کجا ٹیں ٹیں۔ تُونہہ اگ دا کیڑا سمندر نہیں ہیں اگ دوالے پھیرے نہ مارا ایس لکیرنوں بے اثر سمجھیا جاوے۔ کہ ایس لڑائی لئی مردانگی دی لوڑ اے۔ انھّی چھچھوندر سورج توں لُکی رہندی اے کیوں جو لوہے دے پنجے والے نال مقابلہ کرنا جہالت اے۔ جس کسے بارے تُونہہ جاندا ایں کہ اوہ تیرا دشمن اے۔ اوہنوں دوست بنانا عقل دی گل نہیں۔ تینوں کوئی دی نہیں آکھ رہیا کہ تُونہہ چنگا کر رہیا ایں۔ جدوں کہ تُونہہ اوہدے خیال وچ جان برباد کر رہیا ایں۔ اوہ مانگت جہنے بادشاہ کولوں دھی دا ساک منگیا۔ اوہنے سرتے دھرول کھاہدی تے بے ہودہ خیال پالیا۔ اوہ تیرے ورگے نوں دوستی دے حساب وچ نہیں لیائے گا۔ جدوں کہ بادشاہواں تے سلطاناں دے چہرے اوہدے ول لگے ہوئے نیں۔ تُونہہ کِتے ایہہ نہ سمجھ لئیں کہ اوہ اجیہی مجلس وچ تیرے ورگے کنگلے دی خاطر تواضع کرے گا۔

بھانویں اوہ ساری خلقت نال نرمی کرے تُونہہ وچارا ایں تیرے اُتے اوہ گرمی کرے گا۔ ویکھ کھاں دِل جلے پروانے نے کِیہ جواب دتا۔ ہائے عجب جے میں سڑدا ہاں تے مینوں کیہ پرواہ اے۔ میرے دل وچ حضرت ابراہیمؑ خلیل اللہ ورگی اگ موجود اے۔ تُونہہ ایہہ سمجھ لئے کہ ایہہ اگ میرے اُتے پھُل اے۔ معشوق دا دامن میرا دِل نہیں کھچی جاندا۔ سگوں اوہدی محبت میری جند دا گریبان کھچی جاندی اے۔ میں اپنے آپ اگ وچ نہیں جا دھسدا سگوں عشق دی سنگلی میرے گل وچ پئی اے۔ میں تے حالے دُور ای ساں کہ اوہنے مینوں ساڑ دتا سی۔ ایس ویلے نہیں جدوں اگ میرے اندر بھڑک اُٹھی اے۔ یار محبوبی وچ اوہ کجھ کر گزردا اے۔ جیہدے ہوندیاں پرہیزگاری دی کوئی گل نہیں کیتی جا سکدی۔ دوست دی دوستی وچ مینوں کیہڑا شخص عیب لا سکدا اے کہ میں تے یار دے پیراں وچ مرن تے راضی ہاں۔

تینوں پتہ اے کہ مینوں اپنی جان دی ہلاکت دا ایڈا کیہ لالچ اے کہ جدوں میرا محبوب ہے وے تاں میرا نہ ہونا ای مناسب اے۔ میں ایس لئی سڑ داہاں کہ پسند آون والا عاشق او ہوای اے جہدے وچ دوست دا سوز اثر کر جاوے۔ تُونہہ مینوں کدوں تائیں ایہہ آکھدا رہیں گا کہ اپنے اہل اپنا ہمدرد دوست لبھ۔

عاشق نوں مت نصیحت انج ای اے جویں کوئی ٹھونہے دے ڈنگے ہوئے نوں آکھے کہ بھائی رونہ۔ ہائے تعجب اوس شخص نوں وی نصیحت نہ کر، جہدے بارے تُونہہ جاندا ہوویں کہ ایہدے تے اثر نہیں کرے گی۔ جس وچارے ہتھوں لگام چھُٹ گئی ہووے اونہوں کیہ آکھنا کہ میاں ہولی چلا۔ حکیم ازرقی دی مشہور کتاب سندباد وچ ایہہ عجیب نکتہ بیان ہویا اے کہ اے پُتر! عشق اگ اے تے نصیحت ہوا نال اگ سگوں ہور بھڑکدی اے تے چیتے نوں مارن نال اوہ ودھیرا کِند عناد والا ہو جاندا اے۔

جدوں تینوں میں اچھی طرح ویکھیا اے تے تُونہہ برائی کر رہیا ایں کہ میرا چہرہ وی تُونہہ خود دی ول موڑ رہیا ایں (میری مت ای) کہ تُونہہ اپنے توں چنگیرا لبھ لے، تے غنیمت سمجھ اپنے ورگیاں نال تے تُونہہ وی عمر برباد کر رہیا ایں۔ اپنے ورگیاں دے پچھے تے خود پرست لوک جاندے نیں۔ پر مست لوک تے خطرناک کوچے وچ پیر دھر دے نیں۔ میں پہلے پہل جدوں ایہہ کم شروع کیتا سی دِل نوں سر توں اکو وارای چک لیا سی سر پیش کر دین والا عاشقی وچ سچا ہوندا اے ایس لئی کہ بدفطرت نفس پرست اپنے آپ تے ای عاشق ہوندا اے۔ موت اچانک مینوں اپنے شکار مورچے توں وار کر کے مار دیوے گی۔ ایہدے نالوں تے ایہوای بہتر اے کہ میرا محبوب مینوں آپ مار دیوے، جدوں موت یقینی طور تے بر سر لکھی ہوئی اے تاں پھیر اوہ دوست دے ہتھوں ای آوے تے بہتر اے جدوں اِک دن بے چارگی نال جان دے ای دینی اے تاں اوہ محبوب دے قدماں تے قربان کر دینی ای بہتر اے۔

شمع تے پروانے دی آپس وچ گفتگو

مینوں یاد اے کہ اِک رات میریاں اکھاں نہ سُتیاں تے میں شمع تے پروانے دی گل بات سُندا رہیا۔ پروانے آکھیا۔

میں تے عاشق ہاں جے میں سڑوی جاواں تے جائز اے۔ تینوں ایہہ ہر ویلے دا رونا تے سڑنا کیوں پیا ہویا اے؟ شمع نے جواب دتا۔ اے میرے ورگی مسکین دیا عاشقا! میرا مٹھا پیارا یار شہد وچھڑ گیا اے۔ جدوں مٹھاس میرے وچوں باہر نکل جاندی اے تاں میرے سر تے اگ فرہاد دے تیشے وانگوں پیندی اے۔ انج آکھ رہی سی تے ہر لمحے درد داہڑھ اوہدیاں زرد گلھاں توں تھلے وگ رہیا سی۔ وے جُ موٹھیا عاشقا! عشق تیرا کم نہیوں ہیگا۔ کہ تُونہہ نہ صبر رکھنا ایں تے نہ کھلوتے رہن دی طاقت ای۔ وے کچیا عاشقا! تُونہہ اک شعلے وے سامنیوں نس بھج جانا ایں تے میں پوری سڑن تائیں کھلوتی رہنی آں۔ جے عشق دی اگ نے تیرا پر ساڑ دتا اے تے مینوں ویکھ سرتوں پیراں تائیں سارا ساڑ دِتا سو۔ ایسے حالت وچ ای رات دا تھوڑا حصہ وی نہیں سی لنکھیا کہ اچانک اک پری چہرہ نے اوہنوں بُجھا دِتا۔ اوہ انج آکھ رہی سی تے دھوں اوہدے سروں نکل رہیا سی۔ ''کاکا'' عشق دا نتیجہ اوڑک نوں ایہوای نکلدا اے جے تُونہہ عاشقی سکھنی چاہنا ایں تاں تُونہہ سڑ کے مرن نال ای سُکھ آنند پائیں گا۔ اپنے مقتول یار دی ڈھیری تے نہ روایہہ دے تے خوشی کر کہ اوہ عشق دے دربار وچ قبول ہو گیا اے۔ جے تُونہہ عاشق ایں تے روگ مکّن تے غُسل نہ کر۔ نالے سعدی وانگوں اپنی غرض توں ہتھ دھو چھڈ۔ سچا عاشق اپنے معشوق توں پنجہ نہیں چُک لینڈا۔ بھانویں اوہدے سر اُتے تیر تے پتھر وی ورھن پئے۔ میں تینوں آکھ چھڈیا اے کہ سمندر وچ کدی نہ اُتریں۔ تے جے اتر جاویں تاں اپنے سریرنوں طوفان دے حوالے کر دئیں۔

چوتھا باب

اپنے آپ نوں عاجز مسکین تے بزرگاں نوں اُچیاں سمجھن بارے

خداوند پاک نے تینوں مٹی توں پیدا کیتا اے ایس لئی بندیا! تُونہہ مٹی وانگوں عاجزی نال پیار ہو۔ لالچی، دنیا نوں اگ نال ساڑن والا تے آکڑ خاں نہ بن تینوں سائیاں مٹی توں پیدا کیتا اے تے غصے نال اگ کیوں بننا ایں۔ جدوں دی ہولناک اگ (شیطان) نے تکبر کیتا۔ تاں خاکی آدم نے عاجزی نال سریرنوں ڈیگ دتا۔

جدوں ایس شیطان نے تکبر وکھایا تے آدم نے عاجزی وکھائی ایسے پاروں ای سائیاں نے ایہنوں شیطان ابلیس بنادتا تے اوس عاجز نوں فرشتیاں دا مسجود آدم بنادتا۔

ایہناں معنیاں وچ اک ہور کہانی

اک بدّل وچّوں بارش دا اک قطرہ ڈِگا۔ جدوں اوہنے سمندر دی وشالتا (لمبائی چوڑائی) ویکھی تے اپنے آپ چ چی ہوگیا۔ کہ سمندر دے مقابلے وچ میرا کیہ تھاں اے؟ سچی گل تے ایہہ وے کہ جے اوہ ہے تے پھیر میں اُکا نہیں جے۔ جدوں اوہنے اپنے آپ نوں حقارت دی اکھ نال ویکھیا تاں سچی نے اوہنوں گودی وچ لے کے پوری نیک نیتی نال پالیا تے اسمان نے اوہدا معاملہ ایس مقام تے پُچا دتا کہ اوہ بادشاہاں دے لائق موتی بن گیا۔ اوہنے ایس پاروں اچیائی پائی کیوں جو اوہ نیواں ہینا ہوگیا سی۔ اوہنے ان ہوندا بوہا اپنا کھڑکایا اپنا کھڑکایا کہ ہوندو چ آ گیا۔

اللہ دے بندیاں دے اپنے آپ نوں حقارت نال ویکھن بارے

اک پاکیزہ دھرتی دا جم پل عقل وند جوان سمندر وچوں نکل کے روم دی بندرگاہ وچ آیا۔ لوکاں اوہدے وچ علم، فقر تے تمیز ویکھی تے اوہدا سامان عزّت والی تھاں تے رکھیا۔ اِک دن نیکاں دے سردار نے اوہنوں آکھیا میسیت وی گُڑھے مٹی دی جھاڑ پونجھ کر دے۔ جدوں ای ایس مسافر شخص نے ایہہ گل سُنی اوہ باہر بھج وگیا۔ تے پھیر اوس شخص نوں کسے وی اوتھے نہ ڈِٹھا۔ سارے یاراں تے بزرگاں نے ایس گل توں ایہہ سمجھیا کہ اوہ فقیر سیوا کرن دی پروانہیں سی رکھدا۔ اگلے دن اک خادم نے اوہنوں راہوں پکڑ لیا ندا کہ تُونہہ اپنی بری سوچ نال برا کم کیتا اے۔ اے خود پسند منڈیا! تُونہہ نہیں سیں جاندا کہ مردلوک خدمت کر کے ای کسے مرتبے تے اپڑدے نیں۔ منڈے نے نیّت دی سچائی تے سوز پاروں رونا شروع کر دتا۔ اے میرے دِل نوں چانن دین والے روح پالن والے یارا! مینوں تے ایس مقام تے کوئی دھوڑ مٹّی نہیں دسّی۔ ایس پاک تھاں تے میں ای گند نال لبڑیا ہویا ساں۔

سو میں تے اپنے ای قدم پچھاں ہٹاون نوں ضروری سمجھیا کیوں جو پاکیزہ مسیت تے دُھوڑا تے ککھاں توں پاک ای چنگی اے۔ (اوہ دُھوڑ ککھ تے میں خود ساں) درویش لئی طریقت اس توں علاوہ کجھ نہیں کہ اوہ اپنے سر یرنوں تھلے ڈِگا تے ہینا سمجھی رکھے۔ جے تینوں اُچا مرتبہ چاہیدا اے تے عاجزی مسکینی اختیار کر کیوں جو ایس چوبارے تے چڑھن لئی ہور کوئی پوڑی نہیں۔

حضرت بایزید بُسطامیؒ ہوراں دی عاجزی مسکینی بارے کہانی

میں سُنیا اے کہ اِک وار حضرت بایزیدؒ عید دی صبح نوں حماموں باہر آ رہے سن کہ زمانے والیاں نے کسے گھر وچوں بے خبری دی حالت وچ اوہناں اُتے سواہ دا تھال سُٹ دتا۔ اوہناں دی پگ تے داڑھی دے وال کھلرے پُلرے سن تے آپ شکرانے دا ہتھ مُنہ تے ملدیاں ہویاں آکھ رہے سن۔ نفسا! تُونہہ تے اگ دے لائق سئیں۔ تھوڑی جیہی سواہ نال مُنہ کیوں بھیڑا بناونا ایں۔ ساڈیاں بزرگاں کدے اپنے ول دھیان نہیں کیتا۔ اپنے آپ نوں ویکھن والے کولوں خدا دے ویکھن دی آس نہ رکھ۔ بزرگی لوکاں وچ عزت یا تقریر نال نہیں بندی۔ وڈے دعوے کرن تے اپنے آپ نوں بہت کجھ سمجھن نال مرتبہ اُچا نہیں ہو جاندا۔ قیامت نوں تُونہہ اوس شخص نوں بہشت وچ ویکھیں گا۔ جنہے حقیقت دی طلب کیتی تے بہشت دا دعویٰ چھڈ یا۔ عاجزی مسکینی ای تیرے رُتبے نوں اُچیاں کرے گی تے تکبر تینوں خاک وچ رلا دے گا۔ دھون اکڑان والا بدمزاج دھوبن پرنے ڈِگ پیندا اے۔ جے تینوں بلندی چاہیدی اے تاں بلندی دا مہڑ اچھڈ دے۔

خود پسندی تے اوہدا انجام، عاجزی تے اوہدی برکت دا بیان

دنیاوی ساز سامان تے مان گمان کرن والے توں دین دا رستہ نہ پُچھ۔ خدائی معرفت کسے خود پسند بندے توں نہ منگیں۔ جے تینوں رتبہ چاہیدا اے تاں خدا دے بندیاں نوں حقارت دی نظر نال نہ ویکھیں ایہہ کمینیاں دا کم اے۔ ہوش وند انسان تے ایہہ کدی سوچ وی نہیں سکدا کہ اُچا رُتبہ تکبر وچ اے۔

ایس توں ودھیرا ناموری دا مقام نہ ڈھونڈ کہ لوکیں تینوں ہر دلعزیز سُبھا والا بندہ آکھن، ویکھ لئیں کِتے انج تے نہیں، جے تیرے ورگا بندہ ای تیرے تے تکبر کرے تاں تُونہہ اوہنوں عقل دی اکھ نال اپنے توں وڈا تے نہیں ویکھیں گا۔ تُونہہ وی جے اوسے طرحاں تکبر کرن لگ پویں تاں تُونہہ وی اوہنوں اپنے سامنے مغرور یا دِسیں گا۔ جدوں تُونہہ اُچے رتبے تے کھلو گیا ایں جے تُونہہ ہوش وندا ایں تاں کسے ڈِگے پئے دا موجو مذاق نہ اڑائیں، کئی کھلوتے ہوئے وی ڈِگ پئے نی۔ تے ڈگے ہویاں نے اوہناں دی تھاں مل لئی اے۔ میں من لیا کہ تُونہہ عیب توں پاک ایں تاں تُونہہ میرے ورگے عیبی وچوں کیڑے نہ کڈھ۔ کسے شخص دا ہتھ کبھے دے گول کُنڈے نوں پیا ہویا اے تے دوجا شراب خانے وچ ڈِگا پیا اے۔ جے سائیں اوہنوں آپ بلالین تے کیہڑا انہیں آون دے گا۔ تے جے سائیں دھتکار کے کڈھ دین تے کیہڑا وہنوں واپس موڑ لیاوے گا۔ نہ تے ایہہ ای شخص اپنے عملاں دے سہارے قوت پھڑی بیٹھا اے تے نہ ای دوجے لئی توبہ دا دروازہ بند ہویا پیا اے۔

حضرت عیسیٰ علیہ السلام تے گناہی عبادت گزار دی کہانی

میں ایس کلام دی روایت کرن والیاں کولوں سُنیا اے کہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام دے زمانے وچ کسے شخص نے اپنی زندگی برباد کیتی ہوئی سی۔ جہالت تے گمراہی وچ اوہنے اپنا سر کڈھیا ہویا سی۔ اوہ دلیر کالے کاریاں والا تے کٹھور دِل والا سی۔ پلیتی وچ شیطان وی ایہدے توں شرمندہ سی۔ اوہنے اپنی زندگی توں کجھ وی نہیں سی کھٹیا۔ جدوں دا اوہ جمیا سی اوہدے توں کِسے دِل نے وی سُکھ نہیں سی پایا۔ اوہدا سر عقلوں خالی سی۔ پر مان گمان نال بھریا ہویا سی۔ اوہدا ڈِھڈ حرام دے لقمے کھا کھا کے موٹا سی۔ اوہدا دامن جھوٹ نال لبڑیا پیا سی۔ اوہنے خاندان دے ناں تے بدنامی داٹِکا لایا ہویا سی۔ اوہدے پَیر سِدھی راہ تے چلن والیاں سُجا کھیاں والے نہیں سن۔ نہ ای اوہدے کول نصیحت سُننن والے بندیاں دے کن سن۔ لوکیں اوہدے کولوں اوڑ تے کال سمے وانگوں نفرت کر دے سن۔ تے نویں چن وانگوں دوروں دوروں ای اوہدے ول آپس دے اشارے کر دے سن۔

اوہدے نیکیاں دے کھلواڑے نوں خواہشاں تے شہوت نے ساڑ دتا سی۔ تے نیک نامی دے جواں دا اک دانہ وی اکٹھا نہیں سائو کیتا۔ کالیاں کرتوتاں والے نے اینیاں عیاشیاں کیتیاں سن کہ اوہدے اعمال نامے وچ لکھن لئی تھاں وی نہیں سی رہ گئی۔ گناہی بے واگا تے کامی دنے راتیں غفلت وچ گُٹ سی۔

میں سنیا اے کہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام جنگل وچوں نکل کے اک عبادت گزار دے حُجرے کولوں لنگھے۔ اک گُٹھے بیٹھا عبادت گزار اپنے بالا خانے توں تھلے اُتریا تے زمین تے سر رکھ کے اوہناں دے پیریں پے گیا۔ پلٹے ہوئے ستاریاں والا گناہی دوروں ای اوہناں نوں حیرانی نال انج ویکھ رہیا سی جویں پروانہ چانن نوں ویکھدا اے۔ حسرت نال سوچیں ڈبا شرمندہ سی، جویں سرمایہ دار دے ہتھ وچ درویش ہووے۔ اوہ شرمندہ ہو کے سوز نال بُلھاں تھلے معذرت پیا کردا سی۔ اوہناں راتاں پاروں جیہڑ یاں غفلت وچ دِن کر چھڈ یاں سن۔ غم دے اتھرو بدّل وانگوں ورھ رہے سن۔ کہ ہائے افسوس میں عمر غفلت وچ لنگھا دتی اے۔ میں اپنی پیاری عمر دی نقدی لٹا پُٹا چھڈی اے۔ نیکی کوئی نہیں کھٹی۔ میرے وانگوں کوئی شخص ہرگز زندہ نہ رہوے، جہدی موت ای زندگی نالوں چوکھی بہتر اے۔ جیہڑا شخص بچپن وچ مر گیا اوہ تے چھُٹ گیا کہ بڈھیپے وچ اوہنوں کوئی شرمساری نہیں ہوئی۔ اے جگت دے خالق میرے گناہ بخش دے۔ جے میرے نال میرے گناہ ہون گے تے اوہ بھیڑے نگدے سکے رشتے دار ہوون گے۔ گناہی بڈھا اوسے گُٹھے رو رہیا سی کہ اے میرے دستگیر میری حالت ویکھ کے ویلے سر بوہڑ! اوہدا سر شرمساری نال جھکیا ہویا سی۔ حسرت دے اتھرو اوہدی کچھ تھلیوں وگ رہے سن۔ تے اوس پاسیوں مان گمان بھرے عابد نے فاسق نوں ویکھ کے دوروں ای گھوری وٹی ہوئی سی۔ کہ اے بد بخت میرے مگر کیوں پیا ہویا ایں۔ بے وقوف اللٹے نصیب والا شخص ساڈا اہم جنس تے نہیں نا۔ دھوَن پرنے اگ وچ ڈِگا ہویا اے۔ دنیاوی خواہشاں دی ہوا وچ عمر برباد کیتی ہوئی سُو۔ اوہدی گناہی ذات ولّوں کیہ نیکی کمائی گئی اے جو اینہوں میرے تے حضرت مسیحؑ نال صحبت میّسر ہووے۔

کنا چنگا ہوندا جے ایہہ سامنیوں ہٹ جاون دی تکلیف جھل لیندا، تے اپنی کرتوت پاروں دوزخ وچ وی چلا جاندا۔ میں ایہدا نامبارک چہرہ ویکھ کے آپ دُکھی ہو جاناں، کہ کِتے ایہدی اگ میرے دامن نوں وی نہ لگ جاوے۔ محشر نوں جدوں مجلس لگے گی۔ خدایا! اوہدے نال میرا حشر نہ کریں، اوہ ایہناں خیالاں وچ ای سی کہ بزرگ صفت ذات ولّوں وحی حضرت عیسیٰ تے اتری۔ بھانویں اوہ عالم اے تے دوجا جاہل اے میں دوہاں دی دعا قبول کرلئی اے۔ عمر برباد کرن والا پھر نے نصیباں والا، میرے اگے عاجزی تے سوز نال رویا سی۔ جوکوئی وی بے چارگی دی حالت وچ میرے بوہے تے آ جاندا اے میں اوہنوں اپنی بخشش دی دہلیز توں پرانہہ نہیں ہٹاندا۔ میں اوہدے بھیڑے عمل معاف کر دتے تے اوہنوں اپنی مہربانی نال بہشت وچ لے جاواں گا۔ تے جے عبادت گزارنوں بہشت وچ کسے نال بہن تے عار آوندی اے کیوں جو اوہ بہشت وچ اوہدے نال ای بیٹھا ہووے گا تاں اوہنوں آکھ دیو کہ قیامت وچ ایس توں شرم نہ کرے کیوں جو اس نوں جنت تے اس نوں جہنم وچ لے جاون گے کیوں جو اوس دا جگر سوز پاروں تے درد پاروں خون ہو گیا اے۔ جے اوس نے اپنی عبادت تے بھروسا کیتا اے۔ اوہنوں نہیں پتہ کہ بے نیاز غنی دے دربار وچ بے چارگی، خودی تکبّر نالوں بہتر اے۔ جہدے کپڑے پاک تے سیرت پلیت ہووے، اوس دے دوزخ دے دروازے نوں کنجی دی کوئی لوڑ نہیں اوہدے دوزخ دے بوہے ہمیشہ کھُلے نیں ایس دروازے اُتے تیری عاجزی تے مسکینی اوہدی عبادت گذاری تے ہینکڑ بازی توں بہتر اے۔ جدوں تُونہہ اپنے آپ نوں نیکاں وچ گنیں تے تُونہہ بُرا ایں۔ خدائی دے اندر خودی دی کوئی گنجائش نہیں۔ جے تُونہہ مرد ایں تاں اپنی مردانگی دی ڈینگ نہ مار۔ ہر شہسوار تے نیزے بازی دے کلّے نوں پھُنڈک کے نہیں لے جاندا۔ جیہڑا اپنے آپ نوں پستے وانگوں مغز ای مغز سمجھدا اے اوہ بے ہنر گنڈھے وانگوں نرا چھِل ای چھِل اے۔ ایس قسم دی عبادت او تھے کم نہیں آوندی جا۔ جا کے اپنی عبادت وچ ڈھل مٹھ دی معافی منگ لے۔ اوس بے عقل نے عبادت دا پھل نہیں کھادا۔ جیہڑا اللہ نال نیک سی تے اوہدی مخلوق نال بُرا سی۔

سعدی وتوں بس ایہی اکو گل یاد رکھ کہ عقل وِنداں دیاں گلاں ای یادگار رہ جاندیاں نیں۔ خدا توں ڈرن والا گناہ گار وکھالے دی عبادت کرن والے پارسا توں بہتر اے۔

عقل وند درویش تے آکڑ خاں قاضی دی کہانی

پاٹے پرانے کپڑیاں والا اک کنگال، پر فقہ دا عالم بندہ، قاضی صاحب دے دربار وچ جا کے پہلی پال وچ بہ گیا۔ قاضی صاحب نے اوہدے ول کھُور ی پا کے ویکھیا۔ پیش کار نے اوہنوں بانہوں پھڑ کے آکھیا کہ ایتھوں اُٹھ، تینوں نہیں پتہ کہ تیرا ایڈا اُچا مقام نہیں۔ یا تھلے بہ جا یا پھر کھلوتا رہو یا چلا جا۔ وڈیاں دے مرتبے تے دلیری نہ کر، جے تیرے پنجے وچ طاقت نہیں تے شیر والا کم نہ کر۔ ہر شخص پردھانگی دے قابل نہیں ہوندا، عزّت مرتبے سیتی ہوندی اے تے رہائشی کمرہ قدر شان سیتی ملدا اے، ہن تینوں ہور کسے نصیحت دی لوڑ نہیں۔ بس اینی شرمساری دی سزا ای کافی اے۔ جیہڑا آپے عزّت توں تھلے بیٹھ گیا۔ اوہ ذلّت نال اُچائی توں تھلے نہیں ڈِگدا۔ درویش نے اگ وانگوں دِل داڈھوں کڈھیا تے اپنے مقام توں تھلے بیٹھ گیا۔ فقہ دے عالماں نے مناظرے دا رنگ اختیار کر لیا ''کیوں'' تے ''اسیں نہیں مندے'' آکھنا شروع کر دتا۔ تے آپس وچ فتنے دا دروازہ کھول دتا۔ ''ہاں'' تے ''نہیں'' نال دھوٗناں لمیاں کر لیاں۔ تینوں آکھنا پئے گا کہ لڑائی وچ چالاک ککڑا اپنے پنجیاں تے چُنجاں نال آپس وچ گُتھم گُتھا ہو گئے نیں اک غصے نال مست ہو کے بے خود ہو یا پیا اے۔ دو جادوویں ہتھ زمین تے پیا مردا اے۔ اوہ اِک پیچویں گنڈھ کھولن لئی پھس گئے نیں کہ اوہناں نوں کوئی حل نہیں مِل رہیا۔ پھٹے پرانے کپڑیاں والا سب توں آخری پال وچوں جھاڑی دے شیر وانگوں گجیا۔ ''ہنی دلیل پکی تے بامعنی ہونی چاہیدی اے۔ نہ کہ دلیل وچ گردن دیاں رگاں پھُلیاں ہوون۔

میرے کول وی گلاں دا گیند بلا ہیگا اے'' اوہناں آکھیا جے چنگا سمجھنائیں تے بیان کر۔ فصاحت دے قلم نال جیہڑا بیان رکھدا سی اوہنے نگ دے نقش وانگوں دِلاں تے اُکر دتا۔ بھیت نوں ظاہرا صورت دے کوچے وچّوں حقیقت دے کوچے وچ لے گیا تے دعویٰ کرن والیاں دے حرف اُتے قلم پھیر دتی۔ لوکیں ہر پاسیوں آفرین پکار اُٹھے کہ تیری عقل تے طبع تے ہزار وار آفرین ہووے۔ اوہنے گل دا گھوڑا ایتھوں تائیں بجھا دتا کہ قاضی صاحب دا کھوتا چکڑ وچ پھس کے رہ گیا۔ قاضی اپنی محراب وچوں نکلیا تے اپنی پگ عزت تے مہربانی نال پاٹے کپڑیاں والے نوں پیش کر دتی۔ کہ ہائے افسوس میں تیری قدر نہ پچھاتی تے تیرے آون تے شکر گزار نہ ہویا۔ مینوں بڑا افسوس اے کہ اپنی علمی شان ہون نال وی تینوں اپنے گھٹ مرتبے تے ویکھ رہیا ہاں۔ تعارف کران والا سرکاری پیش کار اوہدا دِل خوش کرن لئی اوہدے کول آیا تاں جو قاضی والی پگ اوہدے سر تے رکھے۔ اوہنے اپنے ہتھ تے زبان نال منع کیتا کہ دور رہے تے میرے سر تے غرور دی دستار نہ رکھے۔ کیوں جو کل نوں پرانے تہمت (تہ بند) والیاں تے پنجاہ گزی دستار پاروں میرا سر وی بھارا ہو جائے گا۔ جدوں لوک مینوں اپنا مولا تے سب توں وڈا پردھان آکھن گے تاں مینوں وی لوک گھٹیا دِسن گے۔ صاف ستھرے مٹھے پانی زُلال نوں کیہ فرق پیندا اے بھانویں مُجا سونے دا ہووے یا مٹی دا۔ آدمی وے سر وچ عقل تے مغز ہونا چاہیدا اے۔ مینوں تیرے ورگی سوہنی پگ نہیں چاہیدی۔ کوئی شخص کسے وڈے سر نال وی کوئی وڈی شے نہیں بن سکدا۔ تُو نبے دا سر وڈا اے پر بے مغز اے پگ تے داڑھی نال دھوکہ نہ اکڑا۔ کیوں جو پگ تے اصل وچ روں اے تے داڑھی وی اصل گھاہ اے (ودھن پھُلن والی شے وے) جیہڑے لوک صرف صورت پاروں انسان دکھائی دیندے نیں اوہ مورتی وانگوں چُپ سادھی رکھن تے اوہناں لئی بہتر اے۔ اپنے ہُنر سیتی مرتبہ لبھ لینا چاہیدا اے۔ زُحل ستارے وانگوں منحوس تے اُچانہ بن، پٹ سن لئی تے نری اُچائی ای مناسب اے۔ کیوں جو گنے دی خصوصیت اوہدی ذات وچ موجود اے۔

ایس تکبر والی عقل تے ہمت دے ہوندیاں میں تینوں انسان نہیں کہ سکدا بھانویں تیرے پچھے سو نوکر چاکر وی چلدے ہون۔ جدوں اوہنوں لالچی جاہل نے بھوئیں توں چُکیا تاں مٹی وچ پئی کوڈی نے کڈی سونہنی گل کیتی سی۔ مینوں کوئی شخص وی کسے قیمت توں خریدن لئی تیار نہیں ہووے گا۔ تے جھل پُنے نال مینوں ریشمی ٹاکی وچ نہ ولھیٹ۔ دولت وند مال پاروں کسے نالوں ودھیرا چنگا نہیں۔ کھوتا بھانویں اطلس دی جھُل پالوے، رہے گا کھوتا ای۔ ایس طریقے نال گل کرن والے نے چھیتی ای گلاں دے پانی نال دِل توں کینہ دھودتا۔

ستے ہوئے دل لئی کوئی گل ای بڑی کھروی ہوندی اے۔ جدوں تیرا دشمن ڈِگ پئے تے سستی نہ کر۔ جتھوں تائیں تیرا ہتھ اپڑے دشمن دا بھیجا کڈھ لے۔ کیوں جو وقت گزرن تے دِل دا غبار ڈھل جاندا اے۔ قاضی اوہدے ہتھاں وچ انج قابو آ گیا کہ پکار اٹھیا۔ ''بے شک اج دا دِن بڑا سخت اے'' ٹ ک

فَذٰلِکَ یَوْمَئِذٍ یَّوْمٌ عَسِیْرٌ ○ (ق م المدثر ۹) یَقُوْلُ الْکٰفِرُوْنَ ھٰذَا یَوْمٌ عَسِرٌ ○ (ق م القمر ۸)

اوہنے دنداں نال اپنے ہتھ تے چک وڈھے تے اوہدیاں اکھاں فرقدین (ستاریاں) وانگوں اوس وچ گڈیاں رہ گئیاں پھیر اوتھوں جوان نے ارادے دا رُخ پھیر لیا۔ اوہ باہر نکل گیا تے پھیر اوہدا کھُرا وی کسے نوں نہ لبھیا۔ بزرگاں دی مجلس وچ شور اُٹھیا پتہ کروایہہ گستاخ کِنھوں دا رہن والا اے ڈانگ والا ہر پاسے اوہدے مگر دوڑیا کہ ایس شکل تے اجیہی خوبی والا بندہ کِتے ڈِٹھا جے؟ کسے نے آکھیا ایس طرح دا مٹھ بولڑا تے ایس شہر وچ اسیں صرف سعدی نوں ای پچھاندے ہاں۔ اوہدے لکھ واراں شاباشے جہنے ایہہ آکھیا سی۔ ویکھو کِنا کوڑا حق سچ اوہنے کنی مٹھاس نال بیان کر دتا اے۔

گنجہ دے شہزادے دی توبہ بارے کہانی

(نظامی گنجوی دے) شہر گنجہ دا اک شہزادہ سی۔ جیہڑا کسے نہ کم دا، ناپاک تے زورآور سی اوہ بدمست ہو کے گاؤندا ہویا۔ مسیتے آ وڑیا۔ سرنوں شراب چڑھی ہوئی تے ہتھ وچ صراحی سائو۔ مسیت دے اِک حجرے وچ اک پارسا وی رہندا سی۔ جہدی زبان مٹھی تے من صاف تے صحیح سی۔

کجھ آدمی اوہدے وعظ تے اکٹھے ہوئے سن جدوں تُونہہ آپ عالم نہ ہووِیں تے گھٹو گھٹ سُنن والا تے ہو جا، جدوں ایس آکڑ باز نے مسیت دی بے حرمتی کیتی تاں سارے دوست بددل ہو گئے۔ جدوں بادشاہ دا اپنا قدم بُرا ہووے تاں کرن والے نیک کماں دی جرأت کون کرے۔ اجیہی حالت وچ تھوم دی بدبو گلاب دے پھُل تے کاٹھی پابہندی اے تے ستار دی آواز ڈھول دی آواز تھلے دب جاندی اے۔ جے تیرے ہتھوں برائی دی مخالفت ہو سکے تاں لنجیاں لنگیاں وانگوں نہیں بہ رہنا چاہیدا۔ جے تُونہہ ہتھیں نبڑ لین دی طاقت نہیں رکھدا تاں زبان نال ڈک لے کیوں جو مت نصیحت نال وی عادت ٹھیک ہو جاندی اے۔ جدوں ہتھاں تے زبان لئی وی طاقت نہ رہ جائے تاں مرد دعا نال ای مرد انگی وکھاندے نیں۔ اک شخص اکلوانجے بیٹھے کسے دانا اگے سر زمین تے رکھ کے رو پیا کہ اک واریں ایس مست رندلئی دعا منگو۔ کیوں جو اسیں تے بے زبان تے طاقتوں ماڑے ہاں۔ باخبر دل وِچوں اک ہاہ دا ساڑ ستر تلواراں تے کوہاڑیاں نالوں ودھیرا کم کردا اے۔ دُنیا وچ پھرے دُرے آدمی نے ہتھ اُٹھا کے دعا منگی تے آکھیا: اے اُچائی تے نوان دے مالک! ایہہ منڈا زمانے نال چنگا سماں بتا رہیا اے۔ اللہ تعالیٰ تُونہہ ایہنوں ساریاں حالتاں وچ خوش رکھیں، کسے نے اوہنوں آکھیا اے سچائی دے پیشوا! تساں ایس بدلئی بھلائی کیوں منگی اے کسے بدعہد لئی زمانے کولوں بھلائی منگنا عام شہری لوکاں دی بدخواہی دے برابر اے۔ ہوش وند نظر والے نے انج آکھیا: جدوں تُونہہ گل دا بھیت نہیں پایا تاں جوش نہ وکھا۔ میں فضول بے ربط گلاں نال مجلس نہیں گھائی ہوئی۔ میں نیاں انصاف دے خالق کولوں اوس دی توبہ منگناں ہاں کہ جدوں کدی وی اوہ اپنی بھیڑی وادی توں باز آ جائے گا۔ تے بہشت وچ ہمیشہ باقی رہن والے عیش پالوے گا۔ ایہو ای پنج دن (شراب) عیش دے نیں ایہنوں چھٹے دین نال ہمیشہ دی عیش اے۔ اک گلاں گھڑن والے شخص نے جیہڑی گل آکھی سی اوہناں وچوں اک گل بادشاہ نوں جا آکھی۔

وجد آنڈ نال اوہدیاں اکھاں وچوں بدّل وانگوں پانی آن لتھا، اوہنے افسوس دا ہڑھ چہرے تے وگایا۔ عشق دی اگ نال اوہدا باطن سڑ گیا۔ حیا نے اوہدیاں اکھاں پیراں دے چھپراں نال سیوں دِتیاں۔ اوہنے کسے نوں نیک دِل آدمی کول گھلیا۔ توبہ دے دروازے دی کُنڈی کھڑکائی کہ فریاد سُن۔ چھیتی بوڑھ، تسی تشریف لیاؤ تاں جو میں سرنواں دیاں۔ نادانی تے بدچلنی دا خیال کڈھ چھڈاں۔ سنتری دروازے دے دوہیں پاسے کھلو گئے۔ مت دیون والا شاہی میحل وچ آوڑیا۔ اوس نے شکر۔ عناب موم بتیاں تے مشروب ویکھے، بستی نعمتاں نال بھری ہوئی تے لوک اُجڑے ویکھے، کوئی اکا ای آپا بھلی بیٹھا سی تے کوئی ادھواٹے اپڑیا ہویا سی۔ کوئی ہتھ وچ صراحی پھڑ کے شعر پڑھ رہیا سی۔ اک پاسیوں گویے نے سُر کڈھی ہوئی سی۔ دوجے پاسیوں ساقی دی آواز آ رہی سی کہ پیئو (تے جیئو) دوست لال شراب نال گُٹ ہوئے پئے سن۔ ستاریئے دا سر نیندر پاروں ستار وانگوں کچھ وچ سی۔ اُچی گردن والے ندیماں وچوں نرگس دے سوا کسے دی اکھ کھلی نہیں سی۔ طبلہ تے ستار اِک دوجے نال اِک سُر سن، ستار دی مدھم آواز نے اپنے اندروں کیرنے کڈھ کے دِل ہسولا کیتا۔ اوہنے حکم دتا تاں اوہناں (شیشے) چور چور کر دتے اوہناں دی خالص عیش تلچھٹ وچ تبدیل ہو کے بے سوادی ہوگئی۔ اوہناں ستار بھن دتی، تے تاراں توڑ دتیاں تے اوہناں گویے نوں باہر کڈھ دتا تے گویے نے اپنے خیال وچوں موسیقی کڈھ دتی۔ اوہناں شراب خانے دے مٹکیاں تے پتھر وگا مارے پیالے نوں بٹھایا تے اوہدی گردن کٹی گئی۔ شراب رُڑھ گئی تے ستار تمو جھانی ہوگئی۔ تُونہہ ویکھ کے آکھیں گا کہ ذبح کیتی بلخ دی رت وگی پئی اے۔ مٹکی نہ ماہی شراب دی گربھن سی اوہنے چھیتی نال کُڑی جم دتی۔ کستوری لئی اوہدا ڈھڈ ناف تائیں پاڑیا گیا۔ پیالے دیاں خونی اکھاں اوہدے تے روپیاں اوہنے حکم دتا کہ گھر دے ویہڑے دے سارے پتھر اکھیڑ کے اوہدی تھاں تے نویں لائے جاون کیوں جو یاقوتی رنگ دی شراب دا پاؤڈر سنگ مرمر توں نہیں سی لتھ سکدا۔

جے گھر دا چوہبچہ چوکھی شراب پیون نال گُٹ ہو گیا سی تاں ایہدے وچ حیرانی دی کوئی گل نہیں کہ اوہ اوہناں دناں وچ چونچے وچ روڑھی گئی شراب پاروں چوکھی شراب پی چکیا سی۔ پھیر جو کوئی وی ہتھ وچ وائلن لے لیندا لوکاں کولوں طبلے وانگوں سر تے دھرول کھاندا۔ جے کوئی فاسق ستار موڈھے نال لا لیندا تاں اوہ طنبورے وانگوں اوہدے کن کھچدا۔ جس جوان دا سر تکبر تے خودی نال بھریا ہویا سی۔ اوہ بزرگاں وانگوں کسے گُٹھ وچ عبادت لئی بہ گیا سی۔ پیو نے کئی واراں اوہنوں رعب پا کے آکھیا کہ نیک چلن تے مہذب گفتگو والا ہو جا۔ اوہنے پیو دی سختی تے ہتھکڑیاں جھلیاں، جیہڑیاں اوہنوں نصیحت ورگیاں فائدے وند نہ ثابت ہوئیاں۔ جے نرمی نال گل کرن والا اوہنوں سختی نال آکھدا کہ سرتوں جوانی تے جہالت لاہ دے تاں اوہدا مان گمان اوہنوں ایس گل لئی تیار کردا کہ درویش نوں جیوندیاں نہ چھڈے۔ دھاڑن والا شیر لڑائی وچ ڈھال نہیں سُٹدا۔ پھیر اوہ اپنے پنجے دی کٹن والی تلوار بارے سوچدا اے۔ نرمی نال دشمن نوں وی سجن بنایا جا سکدا اے۔ جدوں تُونہہ سجن نال رعایت کریں گا تے ایہہ اوہدے نال دشمنی ہووے گی۔ کسے نے آہرن وانگوں کھردا چہرہ نہیں بنایا جیہنے ادب سکھاون دا ہتھوڑا سر تے نہ کھادا ہووے۔ افسر نال گفتگو کرن لگیاں سختی نہ کر۔ جدوں تُونہہ ویکھیں اوہ سختی کر رہیا اے تُونہہ نرم ہو جا۔ جیہڑا وی تینوں نظر آوے بھانویں تیرے ماتحت ہووے یا اُچیرا ہووے اپنے اخلاق پاروں اوہدے نال بنائی رکھ، کیوں جو اوہ تے تکبر نال آکڑ خان بن جاوے گا تے دو جا مٹھی گل نال تابع فرمان ہو جاوے گا۔ مٹھڑے بولاں نال بازی جتی جا سکدی اے۔ تے بدمزاج دے حصے ہمیشہ کُرتن ای آوندی اے تُونہہ مٹھی گل کرنی سعدی کولوں سِکھ لے۔ بدمزاج نوں آکھ دے جا پرانہہ کُرتن نال پیا مر۔

شہد دی پھیری لان والے دی کہانی

اِک مٹھے ہاسے والا شہد ویچدا ہوندا سی، جہدی مٹھاس توں لوکاں دے دِل سڑ دے ہوندے سن۔

کئی دوجے سوہنے گنے وانگوں لک بنھ کے کھلوتے مکھیاں توں ودھیرے اوہدے گاہک ہوندے سن۔ مثال وجھوں جے اوہ زہر وی چک لیا وندا تے اوہدے ہتھوں شہد وانگوں کھالیندے سن۔ اک کوجھے منہ والے نے اوہدے کم تے چلدے کاروبارنوں ویکھ کے ساڑا کیتا دوجے دن اوہ وی بستی دوالے پھیرے لاون لگ پیا۔ اوہدے سر تے شہد سی تے شکل توں بدمزاجی ظاہر سی۔ اوہ اگے پچھے بتھیرا چیکدا پھریا پر اوہدے شہد تے مکھی وی نہ بیٹھی۔ رات نوں جدوں اوہدے ہتھ وچ کوئی رقم نہ آئی۔ اُداس دِل چہرہ لے کے اک گُٹھے بہ رہیا جویں گناہ گار رب دی دھمکی سُن کے دِل کھٹا کرلیندا اے۔ جویں عید والے دن قیدیاں دے ابرو ہوندے نیں۔ اک جنانی نے مذاق نال اپنے گھر والے نوں آکھیا بھیڑی بوتھی والیاں دا شہد وی کوڑا ہوندا اے۔ اوس شخص دی روٹی چکھنا وی تیرے تے حرام ہووے گا۔ جہدے دستر خوان نے مٹھے تے وٹ پایا ہووے۔ میاں صاحب! اپنے اُتے اپنا کم اینا سخت نہ کرو کیوں جو بدمزاج انسان دا نصیب وی پُٹھا ہوندا اے۔ میں من لیا کہ تیرے کول سونے چاندی دی کوئی چیز نہیں تے کیہ سعدیؔ ورگی مٹھی زبان وی تیرے کول نہیں۔

نیک مرداں دی عاجزی مسکینی بارے کہانی

میں سُنیا ایں کہ کسے رندمست نے اک حق پرست عقل وندنوں گلمیوں پھڑ لیا سی۔ اوس کالے دِل والے کولوں صاف باطن والے نے دھرول تے کھالئی، پرسکون پاروں سِر نہ چکیا۔ کسے نے اوہنوں آکھیا تُونہہ وی تے مرداں ناں۔ اجیہے بے تمیز دی دھرول جھلنا افسوس ناک گل اے۔ پاکیزہ عادت والے مرد نے ایہہ گل سنی تے اوہنوں جواب دتا۔ ایس قسم دی گل مڑ کے میرے نال نہ کریں۔ نادان مست اجیہے بہادر دا گریبان پاڑ دیندا اے جیہڑا پنجے والے شیر نال لڑائی بارے وی سوچ لیندا اے۔ عقل وند ہوشیار آدمی ایہہ کدی سوچدا وی نہیں کہ اوہ نادان مست دے گریبان نوں ہتھ پائے گا۔

زندگی گزارن دے ہُنر دا سیانا ڈھنگی ڈھبی آدمی زندگی اِنج بسر کردا اے کہ ظُلم سہی جاندا اے تے مہربانی کری جاندا اے۔

بہادر مرداں دے وچلے (ضمیر) دی عزّت بارے کہانی

تھلیں رہندے اک درویش دے پَیر تے اِک کتے نے چک وڈھ دِتا۔ کُتا اپنے غصّے وچ سی کہ جویں اوہدے دنداں وچوں زہر چوندا ہووے۔ درویش وچارے نوں پیڑ نال ساری رات نیند رنہ آئی اوہدے قبیلے وچ اِک بالڑی عمر دی دھی وی سی۔ اوہ اپنے پیو نال کوڑا بولی تے ہر ویلے کُھور ی تیوڑھی وٹی جاپدی اوہنے تُندی تیزی وکھائی تے معصومیت نال آکھیا۔ بابا! آخر تہاڈے کول دند نہیں سن۔ (تساں کتے نوں کیوں نہ وڈھ کھادا) پُٹھی تقدیر والے درویش نے رون مگروں ہس کے آکھیا: نی مٹاں دین والیئے وڈیے بے بے! میرے کول بھانویں اختیار تے غلبہ چوکھا سی، پرمینوں اپنا تالو تے دند ناپاک کرن توں کریچ آ گئی سی۔ جے میں اپنے سر تے تلوار جھلاں تے میرے لئی کوئی مشکل نہیں پر میں کتے دے پیر وچ اپنے دند کھوبھاں ایہہ میرے کولوں نہیں ہوسکدا۔ نالائق بندیاں نال کمینگی تے کیتی جاسکدی اے پر انساناں کولوں کُتیاں والا کسب نہیں ہوسکدا۔

نیک مالک تے واکوں باہرے غلام بارے کہانی

اک بزرگ آپ جگ منیا سیانا سی، پر اوہدا غلام بھیڑے چالیاں والا سی۔ اوس بدذات دے وال ودھے ہوئے سن۔ بھیڑ مُونہے بدمزاج دے چہرے تے ہر ویلے کُھور ی تیوڑھی وٹی جاپدی سی۔ وڈے اژدھا وانگوں اوہدے دند زہر بھرے سن۔ شہر دے سارے بدشکل چہریاں توں اوہ بازی جت گیا سی۔ آیاں ہویاں لال اکھاں پاروں ہمیشہ اوہدی بوتھی تے پانی وگدا رہندا سی۔ اوہدیاں کچھاں وچوں گنڈھے دی بو نکلدی رہندی سی۔ کھانا پکاون ویلے اوہ متھے تے وٹ پائی رکھدا سی۔ جدوں کھانا پکا وندے تے آقا دے نال گوڈے مڈھ بہ جاندا۔ روٹی کھان ویلے اوہ ہر موقع تے مالک دے نال رہندا۔ تے جے کوئی مرن لگے تاں کسے نوں پانی نہ پُچھدا۔ اوہدے تے نہ گل بات اثر کردی نہ ڈانگ سوٹا۔ رات دنے اوہدے پاروں گھر وچ اِٹ کھڑکا لگا رہندا سی۔

کدے اوہ راہ وچ کِکھ کنڈے سُٹ دیندا۔ کدی کُکڑیاں کھُوہ وچ سُٹ دیندا۔ اوہدے مُنھے تے وحشت ٹپکدی رہندی۔ اوہ جتھے کم جاندا مُڑ کے واپس ای نہیں سی آوندا۔ کسے نے ایس بدخصلت غلام بارے پُچھیا۔ تُونہہ ایہدے کولوں کیہ چاہنا ایں۔ ادب۔ ہنر یا جمال کوئی شے وی ایہدے پلّے نہیں۔ اینی مصیبت دے ہوندیاں ہویاں وی اوہدا وجود ایس لائق نہیں سی کہ تُونہہ اوہدا ظلم سہیں تے اوہدا بھار چکی جاویں۔ میں تیرے لئی اک نیک عادت غلام لئی آواں گا ایہنوں تُونہہ بردہ فروشاں کول لے جاتے جے اک پیسہ وی مُل پوے تاں انکار نہ کریں۔ جے سچ پُچھنا ایں تاں اوہ مفت وی مہنگا ای، نیک طبیعت نے ایہہ گل سنی تے ہس پیا۔ اے مبارک ذات دوست ایس لڑکے دی طبیعت تے عادت بُری اے پر ایہدی وجہ توں میری طبیعت نیک عادت ہو جاوے گی۔ جدوں میں ایہدے توں ودھیری برداشت کرلاں گا تے ہر شخص دا ظلم وی سہ سکاں گا۔ میں ایہدے ویچن لئی ایہدے اوگن کسے ہور اگے بیان کرن نوں انسانیت نہیں سمجھدا۔ میں ایہنوں کسے ہور دے حوالے کراں ایہدے نالوں تے میرا ای ایہدی مصیبت برداشت کرنا ودھیرا چنگا اے۔ تُونہہ جو اپنے لئی پسند کرنا ایں اوہوای دو جیاں لئی پسند کر۔ جے تُونہہ زحمت وچ پیا ایں تاں کسے ہورنوں نہ پائیں۔ جھلنا، پہلاں تے تینوں زہر لگے گا۔ پر جدوں اوہ طبیعت وچ رچ جائے گا۔ تاں اوہ شہد ہو جائے گا۔

حضرت معروف کرخیؒ تے بیمار مسافر دی کہانی

کسے شخص نوں وی معروف کرخیؒ دا راہ نہیں لبھیا کہ جہنے سب توں پہلاں اپنے دماغ وچوں مشہور ہوون دا خیال نہ کڈھ چھڈیا ہووے۔ میں سُنیا اے کہ اوہدے گھر اِک پروہنا آیا جہدی بیماری تے موت وچ تھوڑی ای وتھ سی۔ اوہدے سر دے وال تے چہرے دی رونق مُک چکی سی۔ اوہدی جان اوہدے سریر وچ اِک وال نال لٹکی ہوئی سی۔ اوہنے رات نوں اوتھے ای ڈیرا لا دتا تے تکئے نال ڈھاسنا لا بیٹھا تے فوراً پوندسٹے ای اوہنے ہتھ چُک کے رونا چیکنا شروع کر دتا۔

اوہنے رات نوں اک ساہ لئی وی نیند رنہ مانی تے نہ ای کوئی ہور وی اوہدے چیک چہاڑے پاروں سوں سکیا۔ آپ ہوریں پریشان تے کرخت طبیعت رکھدے سن اوہ آپ تے نہ مرے پر اوہناں خلقت نوں الزام دے دے کے مارسٹیا۔ بیمار دے کدی لمے پین تے کدی اُٹھ بیہن تے لوکیں اوہدے گھر دا راہ چھڈ گئے۔ اوس علاقے وچ ساری آبادی وچوں یاں تے اوہ وچارا بیمار رہ گیا یا یا نرے معروف کرخیؒ صاحب رہ گئے۔ میں سنیا اے کہ آپ ہوریں کئی راتاں نہ سُتے اوہناں بیمار دی خدمت لئی لک بنھ لیا۔ تے اوہو کجھ کر دے رہے جو بیمار نے آکھیا۔ اِک رات نیند ر دے لشکر نے اوہناں دے سر تے چڑھائی کر دتی۔ کیوں جو بندہ لگا تار جاگن نال کنّی کو کاہڈ کڈھ سکدا اے۔ اوہناں دی اکھ نوں اِک لمحے لئی اونکھلا آیا تے بیمار مسافر نے بکواس شروع کر دتی۔ کہ اللہ کر کے ایس پہلت نسل تے لعنت پوے، جیہڑی مشہوری تے عزت دی بھکھی اے اتے مکر تے جھوٹھی ہوا تے کھلوتی اے (ایہہ سارے وچوں ''میاں کسبی'' نیں) ایہہ اُچے اعتقاداں والے تے پاکیزہ پوشاکاں والے فریبی نیں۔ اپنی پارسائی نوں وٹیچن والے نیں۔ نیند روچ مست، مشک وانگوں پھلے ڈھڈل نُوں کیہ پتہ ہووے کہ کسے وچارے نے اکھ وی نہیں لائی۔ اوہنے معروف صاحب نال مندیاں کوجھیاں گلاں کیتیاں کہ اوہ اک دم لئی وی اوہدے کولوں غافل ہو کے کیوں سوں گئے سن۔ اوہ بزرگ اپنی شرافت پاروں ایہہ ساریاں گلاں پی گیا جیہڑیاں گھر دیاں پردہ دار بیبیاں نے سُن لیاں سن۔ اوہناں وچوں کسے نے معروف صاحب نوں اوہلے کر کے آکھیا تساں نہیں سنیا کہ روندل درویش نے کیہ آکھیا اے۔ اوہنوں آکھو ہُنے ایتھوں تیر ہو جائے۔ ایتھوں مصیبت چکے تے کسے ہور تھاں جامرے۔ کسے اُتے نیکی تے رحم اپنی تھاں اے پر بداں نال نیکی کرنا مندا کم اے۔ کمینے دے سرنوں تکیے دوالے نہ رکھو۔ لوکاں نوں دُکھ دین والے دا سر پتھر تے ای چنگا اے۔ چنگے بھاگاں والیا! بداں نال نیکی نہ کر، کیوں جو کلراٹھی دھرتی اُتے رُکھ بے وقوف ای لاندا اے۔ میں نہیں آکھدا کہ لوکاں نوں سہولتاں نہ دیو۔ پر کمینیاں نال سخاوت نیکی کر کے ضائع نہ کرو۔ اکھڑ سخت مزاج نال اخلاق دی نرمی نہ کرو۔ کیوں جو کُتیاں دی کنڈ بلی وانگوں پیار نال نہیں ملیدی۔

جے میتھوں نیاں دی گل پُچھدے اوتاں حق پچھانن والا کُتا، ناشکرے انسان نالوں چال چلن وچ چنگا اے۔ کمینے اُتے ٹھنڈے پانی دی مہربانی نہ کر، تے جے کیتی سائی تاں اوہدا بدلہ لینا برف تے لِکھ دے میں اجیہا ول وِنگ والا شخص نہیں ویکھیا اجیہے کمینے اُتے مہربانی نہ کر جناب معروف کرخیؒ ہوراں ہس کے آکھیا میری محبوب کرمانوالئے جیہڑی بکواس بیمار نے کیتی اے اوہدے توں پریشان نہ ہو، جے اوہنے اپنی تکلیف پاروں مینوں جھڑکیا ڈانٹیا اے تاں اوہدی ناراضگی میرے کناں نوں چنگی لگی اے۔ ایہو جیہے انسان دی سخت کلامی سُن لینی چاہیدی اے جیہڑا اے چینی نال سوں نہ سکے۔ جدوں تُونہہ اپنے آپ نوں تگڑا تے چنگی حالت والا ویکھیں تاں ایہدے شکرانے وچ ماڑیاں دا بھار چُک ٹُر، بھانویں تُونہہ آپ اکلی بے نظیر جادو بھری صورت ایں تُونہہ مر کے رہیں گا تے تیراناں وی تیرے سریر وانگوں مر جاوے گا۔ تے جے تُونہہ سخاوت دا رُکھ پالیں گا تاں نیک نامی دا پھل ضرور کھاویں گا۔ تُونہہ نہیں ویکھیا کہ کرخ وچ چوکھیاں قبراں نیں تے معروف کرخی دی قبر توں سوا کوئی وی مشہور نہیں (ٹ ک: نام فقیر تنہاں دا باہو قبر جنھاں دی جیوے ہُو) خاندان وچ اوہو لوک سر اُچا کر دے نیں جیہڑے اپنے سر توں تکبر دا تاج لاسُدے نیں۔ تکبر ای بندے نوں ٹوہر ٹہکے دا سُجاری بنا دیندا اے۔ اوہ نہیں جاندا کہ اصل ٹوہر ٹہکا تے حلیمی اندر ای اے۔

نالائقاں دی مُورکھی نوں نیک لوکاں دے جھل لین بارے کہانی

اک بے حیا نوں (منگن دا جھس) کسے اللہ والے نیک بندے کول لے گیا۔ جہدی کنّی اوس ویلے کجھ وی نہیں سی۔ اوہدے ہتھ تے ڈب بالکل خالی سن۔ جے کوئی سنہری سِکّہ ہوندا تے اوہدے منہ تے مٹی وانگوں وگا ماردا۔ بے شرم سوالی باہر نوں نکل دوڑیا تے گلی وچ جا کے اوہدی بدخوئی شروع کر دتی۔ کہ ایہنا نُوں مجھے ٹھونہیاں توں رب ای بچائے ایہہ صوفیاں دے لباس وچ پاڑ کھانے چیتے جے! جیہڑے بلی وانگوں دِل تے گوڈا رکھ کے لیٹے رہندے نیں جے کدی شکار آ پھسے تاں مُنہ وانگوں جھپٹا مار دیندے نیں۔

اوہناں مکر دی دکان مسیت ول لے آندی اے کیوں جو گھر وچ شکار گھٹ ای لبھدا اے۔ شیر مرد تے قافلے نوں راہ وچ لُٹدے نیں پر لوکاں دے کپڑے ایہہ لوک لُہا لیندے نیں ایہناں کالیاں چٹیاں ٹاکیاں سیوں کے پائیاں ہویاں نیں ایہہ تے لوکاں توں لُکا کے مکر نال دولت پئے جمع کر دے جے۔ کئے سوہنے طریقے نال ایہہ کنک وکھا کے جوں ای ویچی جاندے نیں۔ دھرتی گاہن والے رات نوں اِک داناں لے کے دعاواں منگن والے تے کھلواڑے دے مانگت نیں۔ ایہہ نہ ویکھ ایہہ عبادت وچ بڈھے تے سست نیں، ایہہ جلّی تے دھمال ویلے جوان تے چُست نیں۔ ایہہ حضرت موسیٰؑ دی ڈانگ وانگوں بہت کجھ کھا جاون دا دعویٰ وی کر دے نیں۔ تے پھیر وی اپنے آپ نوں وچارے ماڑے ظاہر کر دے نیں۔ نہ ای پرہیز گار نیں۔ تے نہ ای سیانے نیں۔ اینا ای بیان کافی اے کہ دین توں ساویں دُنیا خریدی جاندے نیں۔ حضرت بلالؓ حبشی ورگی چادر موڈھے تے لئی پھردے نیں پر اپنی بیگم دا سُوٹ سارے حبش دی آمدنی دا بنواندے نیں۔ تُونہہ ایہناں وچ سُنت دی کوئی ہور نشانی نہیں ویکھیں گا۔ سوائے دو پہر دے قیلولے دے یاں سرگھی کھان دے، اوہناں داڈھڈ تالو تائیں گدادے ستر قسم دیاں ٹکڑیاں نال خوب ٹھوک ٹھوک کے بھریا ہویا اے۔ ایس بارے میں کجھ ہور بیان کرنا نہیں چاہواں گا۔ کیوں جو اپنیاں دی سیرت بیان کرن وچ میری اپنی وی بدنامی اے۔ اکھیں ڈِٹھیاں باجھوں گلاں گھڑن والے نے ایس قسم دیاں چوکھیاں گلاں کیتیاں اوگن لبھن والے دی اکھ نوں کوئی گن نہیں دسدا جیہڑ اشخص اپنی بے آبروئی داذکرا کثر کر چکا ہووے اوہنوں کسے دی بے آبروئی کرن دا کیہ فکر اے اک مرید نے اپنے شیخ کول ایہہ گل ہو بہو بیان کر دتی۔ جے سچی پچھیں تاں اوہنے وی عقل توں کم نہیں لیا۔ میرے پچھے کسے نے میرے عیب بیان کیتے تے سوں گیا۔ ایہدے نالوں بھیڑا تے اوہ بِگدا دوست اے جہنے آ کے اوہ آپ بیان کیتے۔ کسے شخص نے اک تیر میرے ول سُٹیا تے اوہ راہ وچ ای ڈِگ پیا۔ اوہنے میرے سر ینوں نہیں ستایا تے دُکھی وی نہیں کیتا تُونہہ اوہ تیر چُک کے میرے ول لے آیوں تے میری وکھی وچ چوبھ رہیا ایں۔ نیک طبع خدا دا نیک بندہ ہس پیا تے آکھیوسُو کہ ایدوں ودھیرا کہنا وی سوکھا اے اوہنوں آکھو کہ آکھدا رہے۔ حالے تائیں جو کجھ اوہنے میری برائی وچ آکھیا اے۔ اوہ تھوڑا اے جنیاں برائیاں میں آپ جاندا ہاں ایہہ اوہدا سوواں حصہ وی نہیں نیں۔

او ہنے تے میریاں برائیاں اپنے قائم کیتے اندازے نال اینیاں ای بنھیاں نیں، میں آپ اپنے یقین نال منّا ہاں کہ میرے وچ اوہ ہین۔ اوہدا تے ساڈے نال واسطہ ایسے سال ای پیا اے اوہ میرے ستر ۷۰ سالاں دے عیب کوئیں جاندا اے میرے عیباں نوں میرے توں بہتر جہان وچ عالم الغیب (خدا تعالیٰ) توں سوا کوئی وی نہیں جاندا میں کسے نوں اجیہا نیک گمان نہیں ویکھیا جو سمجھدا ہووے کہ میرے عیب بس اینے ای نیں۔ محشر وچ جے میرے گناہاں دا گواہ اوہ ای اے تاں میں دوزخ توں نہیں ڈردا کہ میرا حال چنگا ای رہے گا۔ جے میرے عیب کسے بدگو برائی چاہن والے نے بیان کرنے نیں تے اوہنوں آکھو کہ میرے کول آ کے میرے توں عیباں والی کتاب لے جاوے۔ اوہوای لوک خدا دی راہ دے مرد ہوئے نیں جیہڑے مصیبت دے تیراں دا نشانہ بنے رہے نیں خموش رہوا یتھوں تائیں کہ اوہ تیری کھل پاڑ دین کیونکہ صاحب دل لوک بُریاں دا بھار جھلدے نیں جے انساناں دی مٹی توں لوک صراحی بناون تے ملامت کرن والے پتھر نال اوہنوں وی بھنن گے یعنی مرن تو بعد وی معاف نہیں کرن گے۔

درویشاں دا بادشاہ نال گستاخی کرن، تے بادشاہاں دے جھل جاون بارے کہانی

شام دے بادشاہاں وچوں صالح نامی بادشاہ غلام نال سویرے سویرے سیر کرن لئی آوندا ہوندا سی۔ تے اوہ کوچے بازاراں وچ چوہیں پاسیں گشت کردا سی۔ عرب دی رسم سیتی اوہدا چہرہ ڈھکیا ہوندا سی۔ کیوں جو اوہ نظر والا تے درویش دوست سی جہدے وچ ایہہ دوئویں گُن ہوون اوہو تے نیک بادشاہ ہوندا اے۔ اوہنوں دو درویش اِک مسیتے سُتے جھل گئے دوویں ای پریشان دِل تے اُلجھے خیالاں والے سن۔ ٹھنڈی رات وچ وچارے سوں نہیں سن سکے۔ کر لے وانگوں اوہ سورج چڑھن دا انتظار کر رہے سن۔ اوہناں وچوں اِک، دوجے نوں آکھ رہیا سی کہ حشر دیہاڑے وی کوئی نیاں کرن والا ہووے گا یا نہیں تے جے ایہوای آکڑ خاں بادشاہ جیہڑے ایتھے وی اپنیاں خواہشاں تے لاڈاں نال نیں ساڈے عاجزاں نال بہشت وچ آوڑے تاں میں قبر دی اِٹ وچوں سر باہر نہیں کڈھاں گا۔

سب توں اُچے درجے دا بہشت ساڈی اپنی مِلک تے ٹکانا ایں کیوں جو اساں ایس دنیا تے وی غم دیاں بیڑیاں پیریں پائیاں ہوئیاں نیں۔ تُونہہ ایہناں بادشاہواں کولوں ساری عمر کیہڑی خوشی ویکھی اے جو آخرت وچ وی ایہناں نال رہن دی زحمت اٹھایئے۔ جے صالح (بادشاہ) اوتھے بہشتی باغ دی کندھ کول وی آ گیا تاں میں ایہدی کھوپڑی اپنی جُتّی نال پھہ دیاں گا۔ جدوں درویش نے ایہہ گل کیتی تاں صالح نے وی سن لئی پھیر اوتھے ہور ٹھہرن وچ کوئی بہتری نہ ڈٹھی۔ تھوڑا جہ لنگھ یا، ایتھوں چر لنگھ گیا، ایتھوں تائیں کہ سورج دی ٹکّی نے لوکاں دیاں اکھاں توں نیندر دھو چھڈی۔ صالح نے کسے نوں گھل کے دوہاں شخصاں نوں بلا لیا۔ آپ رعب دبدبے نال بیٹھ گیا تے دوہاں نوں عزّت نال بٹھا لیا۔ اوہناں دوہاں تے سخاوت دا مینہ ورھایا۔ اوہناں دی ہستی وچوں ذِکت دی دُھوڑ دھو چھڈی سردی مینہہ کنی تے ہڑھ دی تکلیف جھلّن مگروں اوہ لشکر دے سرداراں نال بیہن اُٹھن لگے کپڑیاں توں بغیر راتاں نوں دِن کرن والے فقیر عود ساڑ کے اپنے کپڑیاں نوں خوشبودار کرن لگ پئے۔ ایہناں وچوں اک بادشاہ نوں لکاویں طریقے نال پُچھیا۔ اے اوہ ہستیے جہدی دانائی دی غلامی دا مندرا سارے جہان دے کناں وچ اے۔ پسندیدہ لوک بزرگی دے مقام تے اپڑ جاندے نیں اساں غلاماں ولّوں جناب نوں کیہڑی شے پسند آ گئی۔ بادشاہ خوشی دے ماریاں پھُل وانگوں کھڑ پیا۔ تے درویش نوں ہس کے آکھن لگا میں اوہ شخص نہیں ہاں جیہڑا غرور تے رعب داب نال مسکیناں ولّوں منہ پھیر لواں تُونہہ وی میرے نال بری عادت دماغوں کڈھ چھڈ کہ بہشت وچ جا کے وی میرے نال مخالفت نہ کریں۔ میں اج توں صلح دا دروازہ کھول دتا اے۔ تُونہہ وی کل نوں میرے سامنے دروازے بند نہ کریں جے تُونہہ بھاگاں والا ایں تاں اجیہی راہ اختیار کر۔ جے تینوں بزرگی چاہیدی اے تاں درویش دی دستگیری کر کسے شخص نے طوبیٰ دی ٹہنی دا پھل نہیں چکھیا۔ جہنے دنیاوی عیش نال عقیدت دا بی نہیں بیجیا جے تُونہہ بزرگاں نال اعتقاد نہیں رکھدا تاں نیک بختی کتھوں لبھیں گا سیوا دے بلّے نال ای گیند لے جائی جا سکدی اے۔ تینوں دیوے وانگوں بھڑ کنا کدوں نصیب ہووے گا۔ جدوں تُونہہ آپ خودی نال بھریا پیا ایں۔ جویں قندیل پانی نال بھری ہوندی اے۔

اوہوای ہستی محفل نوں چانن بخش سکدی اے جیہدے سینے وچ موم بتی ورگا ساڑ ہووے۔

خود پسند لوکاں دے وانجھیاں رہ جاون بارے کہانی

کوئی بندہ ستاریاں دے علم وچ تھوڑی جنی مہارت رکھدا آ ہی، پر اپنے آپ نوں وڈیاں سمجھن دے مان پاروں مدھ وچ رہندا آ ہی۔ اوہ مشہور نجومی شیخ بوعلی سینا دے استاد کوشیار کول دوریڈا سفر کر کے اپڑیا۔ اوہدے دِل وچ سِکھن دی خواہش سی پر دماغ غرور نال بھریا ہویا سی۔ اوس عقل وند کوشیار نے اوہدے ول اُکا کوئی دھیان نہ دِتا تے اوس کم بارے مڈھلا علم وی نہ سکھایا۔ جدوں اوہ علموں سکھنا پچھاں مڑن دا ارادہ کرن لگا تاں اُچّی دھون والے استاد نے اوہنوں آ کھیا۔ تُونہہ اپنے آپ نوں عقل وند سمجھیا ہویا سی۔ اوہ بھانڈا جیہڑا پہلاں ای نکونک بھریا ہویا ہووے ہور کوئیں بھریا جاوے گا۔ تُونہہ اپنے آپ نوں اُکا خالی سمجھن دا دعویٰ لے کے آ، تاں جو تُونہہ بھریا وی جاویں، تُونہہ پہلاں ای اپنے آپ نوں بھریا سمجھیا سی ایس لئی خالی جا رہیا ایں۔ دنیا دی ہوند تخلیق بارے سعدی وانگوں دنیا دے سارے خطے۔ چارے کوٹاں پھر۔ پھیر جدوں پرتیں گا تاں تُونہہ معرفت نال بھریا ہووی گا۔

مالک دی رضا نوں من لین دی حقیقت، تے اوہدی حق شناسی بارے کہانی

اک غلام غصّے وچ آ کے بادشاہ دے حکم توں مُنہ موڑ کے نس گیا۔ بادشاہ نے اوہنوں لبھن دا حکم دتا پر کوئی وی اوہنوں نہ لبھ سکیا۔ جدوں اوہ غصے تے لڑائی دی راہوں مڑ کے واپس آ گیا۔ تاں بادشاہ نے تلوار یئے نوں اوہدا خون وگان دا حکم دتا۔ خون دے تریہائے بے رحم جلاد نے پیا سے خنجر دی زبان باہر کڈھی میں سُنیا اے کہ غلام نے اپنے پھڑ تنگ دِل نال آ کھیا اے خدا! میں اپنا خون بادشاہ نوں بخشیا کیوں جو میں بادشاہ دے اقبال وچ ہمیشہ ناز نعمت تے ناموری نال دوستانہ مقصد پاون والا وی رہیا ہاں کِتے انج نہ ہووے کہ کل نوں سائیں ایہنوں میرے خون کرن وچ پھڑ لین تے اوہدے دشمن خوشیاں پے مناون جدوں اوہدا بیان بادشاہ دے کناں تائیں اپڑیا تاں بادشاہی غصّے دی دیگ وچ ہور اُبالا نہ آیا۔

ایہدے سر تے اکھاں دیاں ان گنت چُمیاں لیاں تے اوہ جھنڈے طبل نقارے دی شان دا مالک ہوگیا۔ اجیہی خوفناک تھاں توں اوہدی نری نے ایس رُتبے تائیں اپڑا دتا۔ ایس کہانی دا مقصد ایہہ وے پئی نرم گل گرم آدمی دی اگ اُتے پانی وانگوں اے۔ تُونہہ نہیں ویکھیا کہ تیر تے تلوار دے میدان وچ سوتھاں والے ریشمی دستانے پائے جاندے نیں۔ دوستا! غصیلے دشمن نال عاجزی مسکینی نال پیش آ کہ تیز تلوار نوں نرمی ای کھُنڈیاں کرسکدی اے۔

نیک لوکاں دی عاجزی مسکینی بارے کہانی

کسے نوں اک گودڑی پوش عارف دے کھولے (ڈھٹھے گھر) وچوں کُتے دے بھونکن دی آواز آئی۔ اوہنے دِل وچ آکھیا۔ ایتھے کتے دی بولی کیوں اے۔ اوہ کھولے اندر آ وڑیا کہ نیک درویش کتھے وے۔ اوہنے اگے پچھے کُتے دا کوئی نشان نہ ویکھیا۔ اوہنوں عارف توں سوا کوئی شخص وی نہ دِسیا۔ شرمندہ ہو کے مُڑن لگا کہ اوہنوں اوس بھیت دی ہنوں لین وچ شرم آئی۔ عارف بزرگ نے اندروں ای کسے دے پیراں دی آواز سنی او ہنے آکھیا خبردار! بھائی بوہے وچ کیوں کھلو رہیا ایں اندر آ جا۔ اے میری اکھ دے چانن جہنے ایدھروں کتے دی آواز کڈھی سی اوہ میں ای ساں۔ جدوں مینوں پتہ لگا کہ اوہ آپ عاجزی مسکینی دا ای گاہک اے تاں میں اپنے دماغ وچوں۔ تکبر، رائے تے عقل نوں کڈھ دتا میں اوہدے بوہے تے کُتے وانگوں چوکھاچر بھونکدا رہیاں کیوں جو میں کسے شخص نوں وی کُتے توں ودھیرا مسکین نہیں ڈِٹھا۔ جدوں تُونہہ اُچے مقام تے اپڑنا چاہیں تاں تُونہہ نوان دے ٹوئے وچوں ای اُچائی تے اپڑیں گا۔ ایس دربار وچ پردھانگی اوہوای پاندے نیں جیہڑے اپنے رُتبے نوں ہوروی نیواں رکھدے نیں جدوں پانی دا ریلا ہڑھ بڑے خوف تے دبدبے نال آ گیا تاں اوہ اُچائی توں نوان نوں سر پرنے ہو کے ڈِگا۔ جدوں تریل تبکا عاجزی نال حقیر ہو کے ڈِگا ویکھ لئے سورج نے اوہنوں عیوق ورگے چمکیلے لال تارے تائیں اپڑا دتا۔

بولے حاتم تے اوہدی عاجزی مسکینی دی سیرت بارے کہانی

ادب دے تاریخ جانو آں دا اِک گروہ ایس گل نوں منی بیٹھا اے کہ حضرت عبدالرحمٰن حاتم کتوں بولے سن۔ پر تُونہہ ایس گل تے یقین نہ کریں۔ سویرو ویلے مکھی دی بھنبھناہٹ دی آواز نکلی کہ اوہ مکڑی دے جالے وچ پھس گئی اے۔ پر اوہدی ساری چُپ تے کمزوری مکرای سی۔ جس شے نوں مکھی نے شکر سمجھیا اصل وچ اوہ قید دی بیڑی سی۔ شیخ نے ایہنوں عبرت سیتی ویکھیا۔ کہ اے طمع دیئے قیدیے ذارا کھلو! ہر تھاں تے شکر شہد تے گڑ نہیں ہوندا۔ کئیاں گُنھاں وِچ شکاری تے جال ہوندے نیں۔ علم عقل دے حلقے وچوں کسے نے آکھیا خدا دی راہ دیا مردا! مینوں بڑی حیرانی اے مکھی دا چیک چہاڑا تُونہہ کیویں سمجھ لیا اے۔ جیہڑا سانوں وی بڑی مشکل نال سُنائی دیتا اے۔ تُونہہ جیہڑا مکھی دی آواز توں وی آگاہ ہوگیا ایں ایہدے مگروں تینوں بولا نہیں آکھنا چاہیدا۔ اوہنے اوہنوں مسکراندیاں ہویاں آکھیا اے ترکھی ذہانت والیا!..... جھوٹھیاں گلاں سُنن نالوں بولا ہونا چنگا نہیں؟ جیہڑے لوکیں میری تنہائی وچ میرے نال رہندے نیں۔ میرے اوگن ڈھکدے نیں تے میرے گناں نوں دوجیاں تک کھلار دے نیں جدوں اوہ میرے اوگناں نوں ڈھکی رکھن گے تاں اوہ میری ہستی نوں مغلوب تے مان گمان نوں مندے حال وچ کر دین گے۔ بظاہر انج نظر آندا اے کہ میں سُن نہیں رہیا۔ شاید میں تکلف توں بچ جاواں جدوں میرے ساتھی مینوں جھلا تے بولا سمجھن گے تے میری نیکی بدی جیہڑی وی ہے میرے سامنے کر دین گے۔ جے مینوں اپنی برائی سننا چنگا نہیں لگے گا تاں میں۔ اپنے برے کردار توں دامن بچالاں گا۔ تُونہہ اپنی تعریف دی رسی نال کھُوہ وچ نہ لمک۔ تُونہہ حاتم ورگا بولا بن جا، تے اپنی بریائی سُن، اوس شخص نے سعادت نہ لبھی تے سلامتی نہ پائی جہنے سعدی دیاں گلاں توں دھوُن موڑلئی جے تینوں ایہدے توں وی چنگا مت دین والا چاہیدا اے تاں میں نہیں جاندا کہ تیرے نال ایس توں مگروں کیہ کیہ واقعات پیش آون گے۔

چور تے سادھ دی کہانی

ایرانی شہر تبریز وچ اِک عزت دار شخص رہندا سی۔ جیہڑا ہمیشہ جاگن والا تے تہجد گزار سی۔ اوہنے اک رات ویکھیا کہ اِک چور نے کمند لپیٹ کے کوٹھے دے بنیرے نال سٹی اے۔ اوہنے لوکاں نوں حال بُو بُو کر کے خبر کر دتّی ہر پاسیوں ڈانگاں والے بندے اٹھ کے آ گئے۔ جدوں ڈرپوک چور نے مرداں دی آواز سنی تے خطرے وچ اوتھے ٹھہرن دا کوئی موقع نہیں سی۔ ایس پکڑ دھکڑ نال اوہنوں خوف آیا۔ اوہنے ویلے سرنس جان وچ ای خیریت سمجھی۔ ترس نال پارسا دا دِل موم ہو گیا۔ کہ وچارہ چور رات نوں خالی ای جاوے گا۔ اوہ انھیرے وچ چورتوں وی اگے نکل گیا۔ تے کسے دوجے رستیوں اوہدے سامنے آ گیا۔ یار کتھے نسّا جانا ایں میں تے تیرا متر ہاں۔ بہادری وچ تیرے پیراں دی دُھوڑ ہاں۔ گھسن مکی وچ تیرا کوئی ثانی نہیں۔ کیوں جولڑائی بس دوای طرحاں دی ہوندی اے۔ اِک تے دشمن دے سامنے مرداں وانگوں ڈٹنا دوجا جنگی میدان وچوں اپنی جان بچا کے لے جانا، میں دوہاں ای خصلتاں وچ تیرا غلام ہاں۔ کیہ ناں ای کہ میں تیرے ناں دا غلام ہاں۔ تیری مہربانی کر کے جے تیری مرضی ہووے تاں میں اک تھاں تائیں تیری اگوائی کراں جہدا راہ مینوں پتہ اے نیواں جیہا اِک مکان، جہدا دروازہ مضبوطی نال بند اے۔ میرا گویرا اے پئی مالک مکان وی گھر نہیں دو ڈھیلے اک دوجے اُتے رکھ لاں گے اِک دوجے دے موڈھیاں تے پیر دھر لئے گا۔ جو کجھ تیرے ہتھ لگے گا اوہدے نال ای گزارہ کر لئیں۔ خالی ہتھیں واپس مُڑن نالوں تے ایہوای چنگا اے۔ دلداری چاپلوسی۔ تے پھند فریب نال سادھ چورنوں اپنے ای گھر ول کھچ کے لے گیا۔ جواں مرد چور نے اپنا موڈھا تھلّے دتا تے ہوش وند آدمی اوہدیاں موراں تے چڑھ گیا۔

کُرتا، پگ تے اپنا ہور سامان اتوں دی چور دی جھولی وچ سٹ دتا تے اپنے گھر دے اندروں ای شور مچا دتا ''چور اوئے چور'' اے نوجوانو! مدد کر کے ثواب کماون دا موقع جے شور نال مکار چور باہر چھال مار گیا اوہ پارسا دے کپڑے کُجے مار کے بھجا جا رہیا سی۔ چنگے اعتقاد والے مرد دا دِل مطمئن سی کہ اک پریشان شخص دے دِل دی اچھیا پوری ہوگئی اے جس خبیث نے کدے کسے تے رحم نہیں کیتا نیک مرد دے دِل نے اوہدے تے بخشش کر دتی عقل وناں دی سیرت وچ ایہہ تعجب دی گل نہیں کہ اوہ کرم کر دیاں ہویاں بداں نال وی نیکی کر جاندے نیں۔ نیکاں دے اگانہہ ودھن دے زمانے وچ بدوی جیوندے رہندے نیں تے بھانویں بد کسے نیکی دے مستحق نہیں ہوندے۔

یار پچھے رقیب دے ظلم سہن بارے کہانی

سعدی وانگوں کوئی شخص بھولا بھالا سی جیہڑا کسے الوئیں منڈے دے مسئلے وچ پھس گیا سی۔ اوہ کرڑی کوڑی زبان والے دا ظلم سہندا اوہ سختی دے بلّے توں گیند وانگوں اچھل جاندا۔ اوہ کسے نال وی متھے تے وٹ نہ پاندا تے کھیڈ وچ وی زبان دی سختی نہ وکھاندا۔ کسے نے اوہنوں آکھیا تینوں غیرت نہیں آؤ ندی تیرے تے ایہناں تھپیڑیاں تے پتھراں دا کوئی اثر ای نہیں کمینے لوک ای اپنے سریرنوں تھند اتلکنا، تے بے اثر بنالیندے نیں تے کمزور وچارے ای دشمن دا وار جھلدے نیں۔ جاہل ولّوں کیتی غلطی معاف کرنی نہیں پھبدی کیوں جو لوک کہن گے کہ اوہدے وچ مردانگی تے طاقت ای ہے نہیں سی۔ پھیر سر پھرے عاشق نے جواب وچ کڈی سوہنی گل کیتی اے اوہ سونے نال لکھن دے قابل اے۔ میرا دِل نرا یار دی محبت دا ای ٹکانا اے۔ ایس لئی اوہدے وچ کسے بارے کینہ نہیں سما سکدا۔

کہانی

برکتاں والیاں عادتاں والے پورے مجذوب بہلول دانا نے کڈی سوہنی گل کیتی جدوں اوہ اگذر نفس نال لڑن والے عارف کولوں ہویا۔

جے ایہہ معرفت دا جھوٹھا دعویٰ کرن والا عارف خدا تعالیٰ نوں پچھاندا تاں دشمن نال جھگڑے نہ وڈدا۔ جے اوہ حق تعالیٰ دی ہستی دی خبر رکھدا تاں ساری مخلوق دی ہستی توں انکاری ہوندا۔

اک بغدادی تے لقمان حکیم دی کہانی

میں سُنیا اے کہ لقمان حکیم کالے رنگ دے سن اوہ سریرنوں پالن والے نہیں سن تے چھیلکے جہے جسم والے سن، کسے شخص نے آپ نوں نسیا ہویا غلام سمجھ کے پھڑ لیا۔ تے بغداد وچ مٹی گارے دے کم تے لا دتا۔ تے اک سال وچ اوہنے گھر توڑ چاڑھ دتا تے کسے شخص نے وی آپ نوں کسے آقا دے غلام توں سوا نہ سمجھیا۔ جدوں بغدادی دا نسیا اصل غلام پھیرا وہدے سامے آ گیا تاں اوہنوں لقمان کولوں خوف آون لگ پیا۔ بغدادی آپ دے پیراں تے ڈِگ پیا تے معافی منگی لقمان حکیم ہس پئے تے آکھیا ہن معافی دا کیہ فائدہ اے۔ میں اک سال تائیں تیرے ظلم توں اپنا جگر خون کردا رہیاں ہن میں اک دم اوہنوں اپنے دِلوں کیویں کڈھ دیاں۔ پھیر وی اے نیک مرد امیں تینوں بخش دینا ہاں کہ تیرے فائدے نے میرا نقصان تے کوئی نہیں کیتا۔ تُونہہ اپنا رنگ میل وسالیا اے تے میری دانائی تے معرفت ودھ گئی اے نیک بختا! میری ملکیت وچ ای اک غلام اے جنھوں میں کئی واریں سخت کم کرن دا حکم دینا ہاں۔ ہن مینوں جدوں مٹی گارے والے کم دی سختی یاد آوے گی میں اوہنوں ہور زیادہ نہیں ستاواں گا جیہڑا شخص وی وڈیاں دا ظلم نہیں سہندا اوہدا دل اپنے توں کمزور چھوٹیاں تے نہیں سڑے گا۔ بہرام شاہ نے وی اپنے وزیرنوں انجے ای آکھیا سی کہ تُونہہ اپنے ماتحتاں توں بھارے مشکل کم نہ لیا کر جے تینوں حاکماں کولوں سخت حکم پہنچے تاں تُونہہ اپنے ماتحت تے سختی نہ کریا کر۔

حضرت جنید بغدادیؒ تے عاجزی مسکینی وچ اوہناں دی سیرت

میں سنیا اے کہ یمن دے دارالخلافے صنعا دے جنگل وچ حضرت جنید بغدادی نے اِک کتا ڈٹھا جہدے شکار والے دنداُ کھڑے ہوئے سن۔ شیرنوں نونہد راں مارن دی طاقت توں ہن بڈھی عاجز لومڑی وانگوں رہ گیا سی۔ ہرن تے پہاڑی بکرے نوں مگرنس کے پھڑن مگروں ہن قبیلے دیاں بکریاں بھیڈاں توں چھڑاں کھا رہیا سی۔ آپ نے جدوں اوہنوں ماڑا مسکین تے زخمی ویکھیا تاں اوہنوں اپنے سفر بھتے دا ادھا حصہ دے چھڈ یا۔ میں سُنیا اے کہ آپ رت دے اتھرواں نال روندے ہوئے آکھ رہے سن کہ کون جاندا اے ساڈے دوہاں وچوں ودھیرا چنگا کیہڑا اے اج میں ظاہر وچ ایہدے نالوں ودھیرا چنگا ہاں پر ویکھئے تقدیر کل نوں میرے سر تے کیہ مصیبت پا دیندی اے۔ جے میرا ایمان والا پیر اپنی تھاں توں نہ تلکے تاں خدائی بخشش دا تاج سر تے دھرلاں گا۔ تے جے معرفت دالباس میرے سر پر تے نہ رہے تاں میں ایہدے نالوں ودھیرا گھٹیا ہاں کیوں جو ایہنوں ایس ساری بدنامی دے ہوندیاں وی جدوں ایہہ مرے گا تاں ایہنوں دوزخ وچ ہرگز نہیں لے جان گے سعدیا! سدھا رستہ ایہوای آ۔ کیوں جو خدا دے راہ دے مرد اپنے آپ نوں عزّت دی نگاہ نال نہیں ویکھدے ایسے پاروں ای ایہہ فرشتیاں نالوں ودھیری بزرگی رکھدے نیں کہ اپنے آپ نوں ''کتے'' نالوں ودھیرا چنگا نہیں سمجھدے۔

بربط وجان والے تے پارسا دی کہانی

اک مست نے ساز بربط کچھے ماریا ہویا سی۔ رات ویلے اوہنے اک پارسا دے سر تے بربط مار کے توڑ دتا۔ جدوں دِن چڑھیا تے اوہ نرم مزاج نیک مرد اوس پتھر دل کول اِک مُٹھ چاندی لے گیا۔ کہ کل رات تُونہہ مغرور تے مست سیں، جدوں تیری بربط تے میرا سر ٹٹ گیا سی میری سٹ تے ول ہوگئی اے تے خطرہ ٹل گیا اے۔ تے تیرا بربط کجھ چاندیوں بغیر ٹھیک نہیں ہووے گا۔ ایسے پاروں ای خدا دے دوست چوٹی دے مرتبے تے نیں کہ خلقت توں بڑا کجھ سر تے جھلدے نیں

نااہلاں دے ظلم کرن تے طریقت دے میدان وچ نترے بہادراں دے صبر کرن بارے کہانی

میں سنیا اے کہ ترکستان دے علاقے وخش وچ بزرگاں وچوں اِک شخص تنہائی دی گُٹھ وچ چھپیا ہویا سی۔ اوہ سچی مچی دا آزادسی۔ گودڑی پوش فقیر نہیں سی۔ جیہڑا لوکاں توں منگن لئی ہتھ ٹڈے۔ نیک بختی نے اپنا دروازہ اوہدے ول کھولیا ہویا سی۔ تے دو جیاں دے دروازے اوہدے سامنے بند کیتے ہوئے سن اک بے عقل زبان دراز نے شوخی نال نیک مردنوں برا کہن دی کوشش کیتی کہ اوہدے مکر حیلے توں پناہ۔ جناں وانگوں حضرت سلیمانؑ دی تھاں تے بیٹھنا۔ محلّے دے چوہیاں دے شکار دا طمع کردے ہوئے بلّی وانگوں لگا تار منہ دھوندے رہنا، نیک نامی تے دھوکھے لئی ریاضت کرن والے۔ ایس لئی کہ خالی ڈھول دی آواز دور تک جاندی اے۔ اوہ آکھی جا رہیا سی تے لوک اوہدے کول اکٹھے سن مرد عورتاں اوہدے تے ٹھٹھہ کر رہے سن میں سنیا وخش دے دانا نے رو کے دعا کیتی کہ یارب ایس شخص نوں توبہ دی توفیق دے تے جے اوس نے سچ آکھیا اے تے اے اللہ تعالیٰ میری توبہ قبول کر۔ تاں جے میں ہلاک نہ ہوواں مینوں اپنے عیب ڈھونڈن والے دی ایہہ گل پسند آئی کہ ایس نے میرے اوگن مینوں دس دتے تُوں نہہ جے انج دا ای ایں جویں دشمن آکھدا اے تاں رنج نہ کر۔ تے جے نہیں ایں تاں آکھ دے جا جا کے ہوا تول جے کسے بے وقوف نے کستوری نوں گندی آکھ دتا تاں دل نوں ٹکانے رکھ۔ اوہنے تے بکواس کر دتی اے جے گنڈھے بارے ایہہ گفتگو ہووے تاں آکھدے ہاں انج ای اے جا مغز گندہ نہ کر۔ عقل شعور تے رائے دا ایہہ قانون نہیں اے کہ عقل وند بہروپئے مداری کولوں دھوکھا کھا جائے۔ جیہڑا شخص سمجھداری نال اپنے کم وچ رجھیا ہویا اے۔ اوہنے بدخواہ دی زبان اپنے اُتے بند کرلئی اے۔ تُوں نہہ آپ نیک چلن ہو جاتاں جو دوتی نوں تیرا اوگن لبھن دی گنجائش نہ ملے۔ جدوں تینوں دشمن دی گل مندی لگدی اے تاں تُوں نہہ اپنے ماتحتاں تے سختی نہ کیتا کر، میں ایس شخص دے سوا کسے نوں اپنا بھلا سوچن والا نہیں سمجھدا جیہڑا میرے اُتے میرے عیباں نوں ظاہر کر دیوے۔

امیر المومنین حضرت علی کرم اللہ وجہ تے اوہناں دی عاجزی مسکینی بارے کہانی

کوئی شخص حضرت علی مرتضیٰ مولا مشکل کشا کول اپنی مشکل لے گیا، کہ شاید اوہ اوہدی مشکل حل کر دین۔ دشمن نوں قید تے ملکاں نوں فتح کرن والے امیر نے علم عقل دی رونال جواب دتا۔ میں سنیا اے کہ او سے مجلس وچ اک شخص نے آکھیا کہ علی پاک ایہہ گل انج نہیں جے، پر وچوں بول پین والے شخص اُتے نامور حضرت علیؓ ناراض نہ ہوئے۔ تے اکھیا جے تُونہہ ایس توں بہتر حل جاننا ایں تے دس چا، جو کجھ اوہ جاندا سی۔ او ہنے بیان کیتا تے چنگا بیان کیتا، سورج دی نکی مٹی وچ تے نہیں نہ لُکائی جاسکدی۔ آپ سرکار نے اوہدا جواب بڑا پسند کیتا۔ تے آکھیا کہ میں غلطی تے ساں تے اوہ ٹھیک آکھدا سی۔ او ہنے میرے نالوں چنگی گل کیتی اے پر دانا تے اکوای اے جہدا علم ساریاں توں اُچا اے۔ جے کوئی اج دے زمانے دا ایڈے رتبے والا شخص ہوندا تے او ہنے تکبر پاروں اوہدی گل تے دھیان نہیں سی دینا تے اوہدے دربان نے اوہنوں باہر کڈھ دینا سی تے لوکاں وچارے نوں ناجائز مارنا کٹنا سی کہ اوہ اوس توں مگروں کدی وی اجیہی گستاخی نہ کرے۔ کہ وڈیاں دے سامنے بولنا وی بے ادبی اے جس شخص دے دماغ وچ اوہدا اپنا علمی فتور ہووے اوہدے بارے ایہہ نہ سمجھ لینا کہ اوہ حق سچ دی گل سن وی لے گا۔ اوہ علم دی گل توں ناراض ہو جاندا اے۔ تے وعظ توں شرمسار ہو جاندا اے۔ مینہہ نال گُلِ لالہ پتھر تے نہیں اُگ سکدا۔ کدے ویکھیا نہیوں کہ ڈگی ڈھٹھی ذلیل مٹی وچ ای پھُل اگدے نیں تے بہار کھڑ دی اے۔ سیانیا! جتھے تُونہہ ویکھیں کہ میاں صاحب اپنے خودی تکبر نال بھرے پئے نیں او تھے اپنی قیمتی مت دے موتی ضائع نہ کر۔

اوہ شخص لوکاں دی نظر وچ نہیں جچدا جیہڑا اکثر وار اپنی ای عظمت دی نمائش لائی بیٹھا ہووے تُونہہ اپنے مونہوں حل پیش نہ کر جناں چہ ہزاراں لوک تیرا شکریہ ادا نہ کرن۔ جدوں تُونہہ آپ آکھن لگ پئیں گا تاں کسے ہور توں آس نہ رکھیں۔

حضرت عمرؓ بن خطاب بارے کہانی

میں سُنیا اے کہ اک بھیڑی گلی دے لانگھے وچ حضرت عمرؓ نے کسے فقیر دے پیر دے چھپّر تے پیر رکھ دتا۔ وچارے درویش نوں پتہ نہ چلیا کہ آپ حضرت عمرؓ نیں، کیوں جو دُکھیا شخص اپنے سجن دشمن دی پچھان نہیں رکھدا۔ فقیر ویلے دے خلیفے تے وِگڑ کے بولیا شاید تُونہہ انھا ایں! حضرت عمرؓ ہوراں فقیر نوں آکھیا میں انھا تے نہیں پر میتھوں غلطی ہوگئی اے، مینوں پتہ نہیں چلیا مینوں معاف کر دے، ساڈے دین دے وڈے کِڈے نیاں کرن والے ہوئے نیں کہ اوہ ماتحتاں نال وی اجیہا سلوک کر دے رہے نیں لوکاں دی پسند نال چُنیا خلیفہ خاکسار مسکین ہو جاندا اے۔ جویں پھل نال بھری ٹہنی اپنا سر زمین تے رکھ دیندی اے (شکرانے دا سجدہ کر دیندی اے) اج دے عاجز مسکین کل (قیامت) نوں فخر کرن گے آکڑ خاناں دا سر نموشی نال نیواں ہو جائے گا۔ جے تُونہہ حساب والے دِن توں ڈرنا ایں، تے تُونہہ اوہنوں معاف کر دے جیہڑا تیرے کولوں ڈردا ہووے۔ زور اور بہادرا! اپنے ماتحتاں تے ظلم کرنا چھڈ دے کہ تیرے ہتھ اُتے وی کِسے دا ہتھ ہے وے۔

کہانی

اک شخص چنگے چال چلن والا تے سوہنیاں وادیاں والا سی۔ جیہڑا بھیڑیاں نال وی مندا نہیں سی بولدا ہوندا۔ جدوں اوہ دنیا توں پردہ کر گیا تے کسے نے اوہنوں سُفنے وچ ڈِٹھا کہ ذرا اپنی سر بیتی تے سُنا اوہنے ہس کے کھڑے پھُل وانگوں منہ کھولیا تے بلبل وانگوں چنگی آواز نال بولنا شروع کیتا۔ حساب لین والیاں نے میرے نال سختی دی چوکھی گل نہیں کیتی کیوں جو میں وی کسے نال کدی کوئی جبر نہیں سی کیتا۔

حضرت ذوالنون مصریؒ تے اوہناں دی عاجزی بارے کہانی

مینوں انج یاد آ رہیا اے کہ اک سال نیل دریا دے سقّے نے مصر لئی پانی دی چھبیل نہ بھری کجھ لوک پہاڑاں ول نکل گئے۔ تے رو رو کے مینہہ لئی دعا کیتیو نیں اوہ اینا روئے کہ اوہناں دے اتھ واں نال ندی وگ پئی کہ شاید اسمان نوں وی رونا آ جائے۔

اوہناں وچوں کسے شخص نے حضرت ذوالنون مصری نوں وی خبر لیا دتی کہ مخلوق اُتے چوکھا دُکھ تے سختی اے۔ حضور عاجزاں لئی کجھ دعا کرو کہ درگاہ دے مقبولاں دی دعا موڑی نہیں جاندی۔

میں سنیا اے کہ ذوالنونؒ مدین ول بھج گئے سن چوکھے دن نہ لنگھے کہ مینہہ پے گیا وِیہاں دِناں مگروں مدین وچ وی خبر پہنچ گئی کہ کالے دِل والا بدّل اوہناں تے وی رو پیا اے اوس بزرگ نے چھیتی واپس مڑن دا ارادہ کرلیا۔ کہ موسم بہار دی سہیل نال مصر دی غدیر وادی دے چھپڑ ٹوئے وی بھر گئے سن ذوالنونؒ کولوں کسے عارف نے پردے وچ لے جا کے پُچھیا سرکار! تہاڈے ایتھوں نسن وچ کیہ حکمت سی؟ آپ نے فرمایا میں سنیا ہویا اے کہ پنچھیاں کیڑیاں تے پاڑ کھان والے جانوراں دی روزی بُریاں دیاں کرتو تاں پاروں ای تنگ ہو جاندی اے۔

میں ایس مُلک وچ بڑا سوچیا اے مینوں اپنے توں ودھیرا گناہ گار کوئی نہیں وِسیا تاں میں ایتھوں نس گیا کِتے اِنج نہ ہووے کہ میرے اکلے دیاں کرتو تاں پاروں ساریاں تے ای بھلائی دا دروازہ بند ہو جاوے۔ تُونہہ اوس ویلے ای لوکاں وچ عزّت والا ہوویں گا جدوں تُونہہ لوکاں وچ اپنے آپ نوں لکھ وی نہ سمجھیں گا۔ اوہ وڈا جثّے اپنے آپ نوں چھوٹا سمجھیا، اوہ دوہاں جہاناں وچ بزرگی کھٹ گیا۔ ایس دھرتی وچوں اوہوای بندہ پاک ہو گیا جیہڑا (دنیاوی معیار نال) گھٹیا شخص دے قدماں دی دھوڑ ہو گیا۔

میری قبر کولوں لنگھن والیا بندیا! میرا ہوکا ای اپنے مرشداں دے پاک روضے دے طفیل تُونہہ مینوں وی اپنی دعا وچ یاد رکھیں کہ جے سعدی مٹی ہو گیا اے تاں اوہنوں کیہ فکر اے کہ اوہ تے اودوں ای مٹی نال مٹی بنیا رہیا سی، اوہنے وچارا بن کے سریزنوں مٹی تھلّے دِتی رکھیا تے بھانویں اوہ جہان (دھرتی) دے دوالے ہوا وانگوں پھردا رہیا اے۔ بہتا چر نہیں لنگھے گا کہ اوہنوں مٹی کھا جائے گی۔ ہوا اوہنوں دوبارہ جہان وچ لے جاوے گی۔ ویکھ جدوں دا حقیقت دا باغ کھڑیا اے ایس باغ وچ کسے بلبل، (شاعر ادیب) نے سوہنی بولی نہیں بولی تعجب اے کہ جے اجیہی بلبل مروی جاوے تاں اوہدیاں ہڈیاں (چھڈیاں کتاباں) تے کوئی پھُل (لائق ہونہار شاگرد، مترجم، تشریح کار) ای نہ اُگے گا۔ (شیخ صاحب دی آس اے کہ ضرور اُگے گا)

پنجواں باب

سائیں دی مرضی تے راضی رہن تے اوہدا حکم من لین بارے

اک رات میں سوچ دا تیل بال رہیا ساں تے بلاغت، موقع دے مطابق کلام لکھن والا دیوا بالیا ہویا سی۔ (اپنی سوچ سیتی معیاری شاعری کرن وچ رُجھا ہویا ساں) اک بے ہودہ شاعر نے میرا کلام سنیا ''تُونہہ'' واہ! سبحان اللہ کڈا سوہنا شعر آکھیا ای'' آکھن دے سوا اوہنوں ہور کوئی رستہ نہ دِسیا۔ پھیر وی اوہنے شاعری دے تبصرے وچ اپنی نیت دا کھوٹ رلا ای دتا کیوں جے دردتوں مجبور ہویئے تے فریاد مونہوں نکل ای جاندی اے'' ایہہ افکر تے بلیغ اے تے خیال وی اُچے سُو پر دنیا چھڈ بیہن، قصے کہانیاں لکھن تے مت نصیحت دی شاعری کرن وچ چھوٹے نیزے تے چھوٹی گرز تے بھاری گرز بارے رزمیہ شاعری دا طریقہ دوجیاں شاعراں تے ای ختم اے۔ اوہنوں نہیں پتہ کہ ساڈا لڑائی کرن دا کوئی موڈ نہیں۔ نہیں تے شاعرانہ گل کرن وچ میرا میدان تنگ تے نہیں ناں۔ میرے وچ ایہہ طاقت ہے کہ زبان دی تلوار کھچاں تے شاعری دی دُنیا تے قلم پھیر دیاں، پر آؤ چلو ایسے رستے تے ای دوڑ لائیے تے دشمن دے سر لئی پتھر دا تکیہ بنائیے (لوک میرے معیار نوں من کے حسد کردے نیں تے اندروں بے چین وی نیں میں ایتھے کیہ کرسکناں چلو ایہناں دا رانجھا راضی کرو)

اللہ دی رضا تے خدائی فیصلے نوں منن بارے

خوش بختی اللہ تعالیٰ دی ای دین اے اوہ زور اوردی بانہہ دے پنجے وچ نہیں، جے دولت اُچا اسمان (قضاوقدر) آپ نہ بخشے تاں اوہ بہادری نال کمند وچ نہیں آوندی کیڑی نوں مشکلاں کمزوری پاروں پیش نہیں آوندیاں تے شیراں نے اپنے زور تے پنجے دے نونہہ دی طاقت نال ای نہیں کھادا۔ جدوں اسماناں نال ہتھو پائی نہیں ہوسکدی ایس لئی ضروری اے کہ اوہدی گردش نال ای بنالئی (موافقت کرلئی) جاوے۔ جے تقدیر دے کاتب نے تیری عمر لکھ دتی اے تاں نہ تینوں سپ لڑے گا نہ شیر تے تلوار ای تیرا کجھ وگاڑن گے تے جے حیاتی وچ تیرا حصہ نہیں رہ گیا تاں تینوں نوش دارو (حیات بخش معجون) وی زہر وانگوں ای مار دیوے گا۔ (جدوں کہ نوشدارو داکم زہر دے اثر نوں زائل کرنا اے) کیہ بھلا اِنج نہیں سی ہویا کہ رستم نے روزی دا آخری حصہ کھالیا تے اودھروں اوہدے بھرا شغاد نے اوہدے وجود وچوں دُھول اڈا دتی۔

چالاک اصفہانی دی کہانی

ایران دی راجدھانی اصفہان وچ میرا اک یار سی، جیہڑا لڑاکا نڈر تے چالاک سی، ہمیشہ اوہدا ہتھ تے خنجر، رت نال رنگیا رہندا سی، اوہدے توں دشمن دا دِل اگ تے دھرے کباب وانگوں سی۔ میں اوہنوں کدی نہیں ویکھیا کہ اوہنے ترکش نہ بنھیا ہووے تے اوہدے تیراں دے فولاد توں اگ نہ جھڑی ہووے۔ اوہ طاقت وچ بہادر سی تے ویہڑ کے جنا زور سائو۔ تے اوہدے ڈرتوں شیراں وچ غُل مچیا رہندا سی۔ دعوے نال اجیہا تیر مار دا سی کہ اسمانی بُرج سُنبل دا (جہدی شکل سِٹے یا دُمبی ورگی ہوندی اے) اِک اِک دانہ ڈیگ دیندا سی۔ ایس طرح تے میں کسے پھُل وچ کنڈا کھُبدا وی نہیں ویکھیا جویں اوہدے تیر دو ہریاں ڈھالاں وچ کھُبدے سن۔ اوہنے کسے جنگی بہادر دی کھوپڑی تے اجیہا چھوٹا نیزہ نہیں سی ماریا کہ جہدے نال اوہنے ہیلمٹ تے سِر نوں رلا مِلا نہ دتا ہووے۔ لڑائی وچ اوہ ہڈیاں دے دَل وچ چڑیاں وانگوں سی۔ مارن وچ اوہدے سامنے کیہ بہادر مرد تے کیہ چڑی اکو جہے سن۔ جے اوہ فریدون تے وی دھاوا بول دیندا تے اوہنوں تلوار پھین دی مُہلت وی نہ دیندا۔ چیتے اوہدے پنجے دی طاقت توں زیرن۔ اوہنے اپنے پنجے شیر دے مغز وچ پھسائے ہوئے سن۔ جنگی تجربہ رکھن والے دی پیٹی نوں ہتھ پالیندا سی۔ تے جے پہاڑ وی ہووے تے مُڈھوں اُکھیڑ لیندا سی۔ زرہ پوش نوں جنگی کوہاڑی انج مار دا سی کہ اوہ انسان (سوار) توں لنگھ کے گھوڑے دی زین تائیں جا اپڑدی سی اوہدے ورگا دوجا آدمی نہ بہادری وچ سُنیا سی تے نہ انسانیت وچ، مینوں اوہ اک دم لئی وی ہتھوں نہیں سی چھڈدا کیوں جو اوہ سِدھے سُبھا والیاں دا وی کجھ خیال رکھدا سی۔ سفر مینوں اچانک اوس سرزمین وچوں کڈھ لے گیا۔ ایس لئی کہ اوس سرزمین وچ میری زندگی لئی دانہ پانی نہیں سی۔ قضا مینوں عراق وچوں شام ول لے گئی اوس پاک دھرتی وچ قیام مینوں بڑا پسند آیا۔ پھیر شام توں وی میں رج گیا تے میرے گھر جاون دی سدھر نے میری واگ کھچی۔ ربّ ولوں ای اجیہا اتفاق ہو گیا کہ مینوں پھیر عراق وچوں لنگھنا پیا۔ اک رات میں سوچیں ڈُبا پیا ساں کہ اوس ہنرمند یار دا خیال میرے دل وچ آیا۔

لُون نے میرا پرانا زخم تازہ کر دتا۔ کیوں جُو میں اوس مرد دے ہتھ دا لُون کھادا ہویا سی۔ میں اوہدے دیدار لئی اصفہان گیا تے محبت نال اوہدا طالب تے رنجھوان ہویا۔ زمانے دے گیڑ نال میں اوہنوں بڈھا محسوس کیتا۔ اوہدا سِدھا تیر قد، کمان وانگوں تے اوہدا رتا رنگ پیلی گھاہ وانگوں ہو چکیا سی۔ والاں دی برف پاروں اوہدا سر چٹا پہاڑ سی۔ بڈھیپے دی برف نال اوہدے چہرے توں پانی وگ رہیا سی۔ اسمان دے ہتھ نے اوہدے تے قابو پا لیا ہویا سی۔ تے اوہدی بہادری دا پنجہ مروڑ دتا سی۔ زمانے نے اوہدے سر وچوں غرور کڈھ دتا ہویا سی۔ تے کمزوری والا سر اوہنے گوڈیاں تے ٹکایا ہویا سی۔ میں اوہنوں آکھیا۔ اے شیر نوں قابو کرن والیا سردارا! تینوں کیہڑی شے نے لومڑی وانگوں لاغر کر چھڈیا اے۔ اوہ ہس پیا کہ تاتاریاں نال جنگ دے دِن توں ای میں اپنے خیال وچوں اوہ لڑاکا پن کڈھ چھڈیا اے۔ میں نیزیاں دی کثرت توں کانیاں دا جنگل بنیا ویکھیا اے۔ جہدے وچ جھنڈیاں نوں اگ لگی ہوئی سی۔ میں لڑائی دی دُھوڑ دُھوں وانگوں اُڈادِتی۔ جدوں نصیبہ ہار جائے تاں بہادری دا کیہ فائدہ، میں اوہو ساں کہ جدوں میں دھاوا کردا ہوندا ساں تاں میں نیزے نال ہتھوں مُندری لاہ لیندا ساں، پر جدوں میرے ستارے نے مدد نہ کیتی (تاتاریاں نے) مینوں مندری دی طرحاں چاروں پاسیوں گھیر لیا۔ ہن میں لڑائی وچوں بھجن دا راہ ای غنیمت سمجھیا۔ کیوں جو بے وقوف ای موت نال مقابلہ کردا اے۔ جدوں میرے روشن ستارے ای میری مدد نہ کرن تاں ہیلمٹ تے زرہ میری کیہ مدد کر سکدے نیں۔ جدوں فتح دی کنجی ہتھ وچ نہ ہووے۔ تاں بانہہ دے بل نال فتح دا دروازہ نہیں توڑیا جا سکدا۔ چیتے ڈیگن تے ہاتھی دے زور والا اک ٹولا سی۔ مرداں دے سر تے گھوڑیاں دے سُم لوہے وچ لکے ہوئے سن جدوں اساں لشکر دی دُھوڑ ویکھی تاں اساں کُرتے دی ای زرہ بنالئی تے ٹوپی دا ہیلمٹ بنالیا میں عربی گھوڑے نوں بدل وانگوں جوش دوایا تے جوہر دار تلوار مینہہ وانگوں ورھائی، چھہ ماری بیٹھے دو لشکر نکل کے اِک دو جے اتے ٹُٹ پئے، جویں اوہناں نے اسمان نوں چک کے زمین تے سُٹ دتا ہووے۔

گڑیاں وانگوں تیر ورھن دی وجہ توں ہر کٹھے موت داواویلا مچیا ہویا سی۔لڑاکے شیراں دا شکار کرن لئی کمند نے وڈے سپ وانگوں مُنہ کھولیا ہویا سی۔زمین نیلی دھوڑ نال اسمان بن گئی سی۔تلوار تے لوہے دے ہیلمٹ دی چمک تاریاں وانگوں سی۔جدوں اسیں دشمن دے اسواراں تائیں اپڑ پئے تاں پیادے ہو کے اپنیاں ڈھالاں دشمن دیاں ڈھالاں نال اُن دِتیاں۔انسانی کوشش دا پنجہ کیہ زور وکھائے گا؟ جدوں الٰہی توفیق ای مدد نہ کرے۔جرأت والے بہادراں دیاں تلواراں کھُنڈیاں نہیں سن۔سگوں وردھی ستارے اپنا گُمر کڈھ رہے سن۔ساڈے لشکر دچوں کوئی وی لڑائی وچوں باہر نہیں سی آیا، سوائے ایس حالت دے کہ اوہدے دستانے رت نال لڑے سن اوہناں لوکاں دا تیر ریشم وچ نہ دھسیا جنہاں بارے میرا خیال سی کہ اوہناں دے تیر آہرن نوں وِنھ دین گے۔اسیں جیہڑے سودا نے اک سٹے وچ اکٹھے ساں پھیر اِک اِک دانہ ہو کے گُٹھاں وچ جاڑ گے۔اساں بُزدلی نال اِک دوجے دا ساتھ چھڈ دتا۔اوس مچھی وانگوں جہڑی زرہ سنے وی کُنڈی نال پھس جاندی اے۔جدوں ساڈے نصیباں نے ساڈے ولّوں منہ پھیر یا ہویا سی۔قضا دے تیر سامنے ڈھال دی کیہ پیش جانی سی۔

کھانی

آذربائیجان دے اک شہر اردبیل وچ اک فولادی پنجے والا شخص رہندا سی۔جیہڑا بیلچے وچوں دو انیاں والا تیر لنگھا دیندا سی۔جنگ وچ اِک کمبل پوش اوہدے سامنے آ گیا۔جیہڑا جہان نوں اگ لاون والا لڑاکا جوان سی۔لڑائی لیاون وچ اوہ بہرام گور وانگوں سی تے اوہدے موڈھیاں تے گورخر دی کھل دی کمند ہوندی سی۔فولادی پنجے والے نے کمبل پوش نوں خُدنگ دے پنجاہ تیر مارے پر اوہدے نمدے وچوں کوئی تیر باہر نہ لنکھیا۔اوہ بہادر رستم دے پیو۔دستان وانگوں نکلیا تے اوہنوں اپنی کمند دے حلقے وچ پھسا کے لے گیا۔اوہنے لشکر گاہ دے تنبو دے دروازے وچ خونی چوراں وانگوں اوہدیاں مُشکاں کس دتیاں اوہ غیرت تے شرمساری نال سوں نہ سکیا۔سویرو یلے تنبو وچوں اِک خادم نے آ کھیا۔

تُونہہ جیہڑا لوہے نوں تیر نال وِنھ لیندا ہوندا سائیں تُونہہ کمبل پوش دا قیدی کیویں بن گیا ایں۔ میں سُنیا اے کہ اوہ رت روندا ہویا آکھ رہیا سی تینوں نہیں پتہ کہ موت دے دیہاڑے کوئی جیوندا نہیں رہ سکدا۔ میں اوہ ہاں جیہڑا نیزہ بازی تے تلوار چلاون دے فن وچ رستم نوں وی جنگ دے طور طریقے سِکھا سکدا ہاں، جدوں میرے نصیباں دیاں بانہاں مضبوط سن تاں بیلچے دی موٹائی مینوں کمبل دکھائی دیندی سی۔ ہن جدوں خوش نصیبی میرے قابو وچ نہیں اے تاں میرے تیر دے سامنے کمبل وی بیلچے توں گھٹ نہیں۔ موت دے دیہاڑے نیزہ زرہ نوں پاڑ دیندا اے۔ موتوں بغیر کُرتے وچوں نہیں لنگھ سکدا۔ موت دے قہر دی تلوار جہدے پچھے لگی ہوئی اے بھانویں اوہدی زرہ کئی تہاں وچ دی ہووے اوہ ننگا ای اے۔ جے اوہدا نصیبہ مددگار ہووے تاں زمانہ اوہدی کنڈ تھاپڑے، تاں ننگا وی چھری نال نہیں ماریا جاسکدا۔ عقل وند نے جتن نال موت توں جان نہیں بچائی تے نہ ای مورکھ بد پرہیزی نال مریا اے۔

حکیم تے کُردی کہانی

اک رات اک عراقی کُرد دکھی دی پیڑ نال نہ سُتا۔ اوس پاسے اک حکیم وی سی جہنے آکھیا ایہہ ہنے خوشبودار گھاہ زردے پتر کھا رہیا سی۔ مینوں تے ایس گل دی حیرانی اے کہ ایہہ رات کیویں کڈھ گیا اے۔ کسو تے نُقل نالوں تاتاری دے تیر دی انی ای چنگی اے، ناموافق خوراک دی اک بُرکی نال وی آندراں وچ وٹ پھرن لگ پیندا اے تے ساری نادان عمر وچ کسے شے نال وی کامیابی نہیں ہوندی۔ حکیم اوسے رات اپنی آئی نال مرگیا۔ ایس گل نوں چالیہ سال بیت گئے نیں تے کُرد حالے وی جیوندا اے۔

کہانی

اِک پینڈو کسان دا کھوتا مرگیا۔ اوہنے اوہدا سر نظر وٹو وجہوں انگوراں دے باغ وچ انگور دی ول نال ٹنگ دتا۔ دُنیا وچ پھریا ہویا اِک بزرگ اوتھوں دی لنگھیا۔ اوہنے انگوراں دے باغ دے راکھے نوں ہسدیاں ہویاں اِنج آکھیا۔

پتر جی! کِتے ایہہ نہ سمجھ بہناں کہ ایہہ کھوتے دا سر تہاڈے باغ دے کھیت نوں بُری نظر توں بچا لے گا۔ ایس لئی کہ ایہہ کھوتا تے اپنے سر تے کناں سنے ڈنڈے نوں پرانہہ ہٹاون دا کم نہیں کر سکیا۔ ایتھوں تائیں کہ آپ زخمی ہو کے مر گیا۔ کسے دا دُکھ ہٹاون بارے حکیم کیہ جاندا اے کہ اوہ آپ دکھ نال لاعلاج مر جائے گا۔

کھانی

میں سنیا اے کہ کسے کنگال دا اک دینار کِتے ڈِگ پیا وچارے نے اوہنوں بہتیرا لبھیا، اوڑک نوں اوہنے نموجھان ہو کے سر جھکا لیا، اوہ دینار کِسے ہور نے طلب کیتوں بغیر ای لبھ لیا۔ ساڈے چنگے تے مندے بھاگ اودوں ای لکھے جا چکے نیں جدوں اسیں ماں دے ڈھڈ وچ ساں۔ لوک اپنی روزی گھسن مکّی نال نہیں کھاندے کیوں جو کئی ظالم کئی دھکّے شاہ روزی ولّوں ودھیرے تنگ نیں۔

کھانی

اک بڈھے نے اپنے پتر نوں ڈانگ نال کٹیا۔ تاں اوہنے آکھیا ابا جی! میں بے گناہ ہاں مینوں نہ کُٹو۔ تہاڈے اگے تے لوکاں دے ظلم توں رویا پٹیا جا سکدا اے۔ پر جے تُسی آپ ای میرے تے ظلم کرو تاں اوہدا کوئی علاج نہیں جے، ہوش دا مالک نیاں کرن والے خدا تعالیٰ اگے فریاد کر سکدا اے پر اوہ اللہ دے ہتھوں ہوئے سلوک توں غیر اللہ اگے فریاد نہیں کر سکدا۔

کھانی

اِک اُچے ستارے والا جہدا ناں بختیار سی اوہ بڑی مضبوط کاروباری وکری والا سرمایہ دار سی۔ ایس علاقے وچ اوسے کول ای روپیہ پیسہ سی۔ تے دوجے پریشان حال تے ہتھوں تنگ سن۔ جدوں اوہ رات نوں خالی ہتھیں گھر اپڑیا زنانی نے اپنے گھر والے نال لڑائی شروع کر دتی۔ کہ تیرے ورگا ہور کوئی مندے بھاگاں والا درویش نہیں، تیرے کول لال دھموڑی وانگوں اوس دے ڈنگ (مردانویں ہتھیار) توں سوا ہور کجھ نہیں گونڈھیاں کولوں مردانے کم سِکھ لے کیوں جو میں وی آخر مفت دی کنجری تے نہیں ناں لوکاں کول سونا چاندی تے مال اسباب اے تُونہہ اوہناں ورگا خوش نصیب کیوں نہیں۔

کمبل پوش صاف دل آدمی نے خالی ڈھڈ والے ڈھول ورگی درد نال آواز کڈھی کہ میرے ہتھ وس کجھ نہیں جے اپنی طاقت نال تقدیر دا پنجہ کویں مروڑاں سائیاں میرے ہتھ کوئی اختیار ای نہیں دتا۔ کہ میں اپنے آپ نوں خوش نصیب کرلاں۔

کھانی

کیش جزیرے دی دھرتی وچ اک درویش مرد نے اپنی کوجھی ووہٹی نوں کیہی چنگی گل آکھی سی۔ جدوں قدرت دے ہتھ نے تیرا کوجھا مکھڑا لکیریا سی۔ اوہنے تیرے کوجھے چہرے تے گورا پاؤڈر نہیں سی لمب دتا۔ (شیخ صاحب فرماندے نیں کہ) دھکے زور نال کیہڑا نیک بختی حاصل کرسکدا اے۔ انھی اکھنوں سرمے نال کون سُجاکھیاں کرسکدا اے۔ بداصل لوکاں توں کدی نیکوکاری دی آس نہ رکھو۔ کتے دا کن کٹن اے اوہدے لئی سیون جوڑن دا کم محال اے۔ یونان تے روم دے سارے فلاسفر پتھر تھوہر توں شہد حاصل کرن دی ترکیب نہیں جاندے۔ وحشی دا انسان صفت ہونا ممکن نہیں۔ ایس لئی پورا جتن کیتیاں وی ساری سکھلائی ضائع جائے گی۔ لوہے دی شے نوں زنگار توں صاف کیتا جاسکدا اے پر پتھر توں شیشہ نہیں بن جاندا۔ جتن کیتیاں وی بینت دی ٹہنی نوں پھل نہیں لگ سکدا۔ تے کالا حبشی گرم حمام وچ نہاون نال وی گورا نہیں ہوسکدا۔ قضا دا چلیا تیر واپس نہیں مُڑ سکدا۔ تے انسان کول خاص کر کے رضا من لین توں سوا ہور کوئی ڈھال نہیں۔

گرجھ تے چیل دی کہانی

اِک گرجھ نے چیل سامنے ایہہ پھڑ ماری کہ میتھوں ودھیرا دروں تکن والا ہور کوئی نہیں جے، چیل نے آکھیا بہتا چر نہیں گزارنا چاہیدا (ہنے ای ویکھ لینے آں) آکھاں دس، جنگل دی چونہیں کوئیں توں نہہ کیہ ویکھ رہی ایں، میں سُنیا اے کہ اِک دن جِنا سفر سی پراوہنے اچائی توں نہان ول نگاہ ماری۔ گرجھ نے آکھیا جے توں نہہ یقین کرلیں تے میں پدھری زمین تے کنک دا اِک دانہ اُگیا ویکھیا اے۔

چیل نوں حیران ہوون توں صبر نہ رہیا۔ دوہاں نے اپنے سر نوان نوں رکھ لئے جدوں گرجھ اُگے دانے دے نیڑے آئی تاں اوہ ساریاں پاسیاں توں لمی رسی وچ وکھیٹی گئی۔ اوہ نہیں جاندی کہ اوس دانے دے کھاون نال زمانہ اوہدی دھوُن وچ جال پا دیوے گا۔ ہر پسی موتی نال آسن نہیں ہوندی تے ہر وار پورا نشانچی اپنے نشانے تے ای تیر نہیں ماردا۔ چیل نے آکھیا اوس دانے نوں ویکھن دا کیہ فائدہ جدوں تیری دشمن نوں ویکھن دی نظر نہیں رہ گئی۔ میں سُنیا اے کہ اوہ گرجھ آکھ رہی سی تے اوہدی دھوُن پھندے وچ سی اوہنوں لن ینفع حذر من قدر (مسند احمد) (تقدیر تو احتیاط بچا دا کوئی فائدہ نہیں ہوندا) دی حدیث دا کوئی فائدہ نہ ہویا۔

جدوں اجل نے اوہدے خون لئی ہتھ باہر کڈھیا تاں قضا نے اوہدی باریک شے ویکھن والی اکھ بند کر دتی۔ اوس دریا سمندر دا جہدا کوئی کنڈھا ظاہر نہیں اے۔ اوتھے ترن والے دا مان گمان کم نہیں آوندا۔

کھانی

جدوں ٹھپیاں تے کڈھائی کرن والا شاگرد پشمینے تے عنقا، ہاتھی تے زرافے دیاں مورتاں کڈھائی نال کڈھ چکیا تاں اوہنے کڈی سوہنی گل کیتی، میرے ہتھوں کوئی مورت بن کے باہر نہیں آوندی جِنا چر اوہدا نقش پہلاں اُتلے استاد نے ٹھپے نال نہ بنایا ہووے۔ جے تیرے حال دی صورت وی چنگی یا مندی اے ایہہ اوہدی تقدیر دے ہتھ دی لکیری ہوئی اے۔ ایس گل وچ وی شرک دی اک قسم لُکی ہوئی اے کہ مینوں نتھو نے ستایا اے یا خیرے نے مینوں پھڑ کیتا اے۔ جے تینوں حکم دا مالک (دِل دیاں) اکھاں عطا کر دیوے تاں تینوں نتھو خیرے دیاں دکھ دکھ صورتاں نظر نہیں آون گیاں میں تے ایہہ سوچ وی نہیں سکدا کہ جے بندہ چپ وٹ (گُنگا وی تے اوہدا بندہ اے تے جلّی پان والا وی) لے تاں اوہدا خدا اوہدی روزی تے قلم پھیر دے گا۔ جہان دا پیدا کرن والا تینوں کھُل عطا کرے جے اوہ بندا ای کر دیوے تاں کھولیا نہیں جا سکدا۔

کھانی

اوٹھ دے بوتے نے اپنی ماں نوں آکھیا مائے! پندھ کرن مگروں تھوڑا جیہا سوں وی لیا کر۔ ماں نے

آکھیا جے کر مہار میرے ہتھ وس ہوندی تاں مُینوں کوئی شخص وی قطاراں وچ بھار ڈھوندی نوں نہ ویکھدا۔

بھانویں ملاح اپنے کپڑے وی پاڑ لئے تقدیر جتھے چاہندی اے بیڑی نوں لے جاندی اے۔

سعدیا! کسے دے ہتھ ول اکھاں نہ لا چھڈ۔ کیوں جو دین والا تے صرف اللہ تعالیٰ ای اے جے تُونہہ حق پرست ایں تاں تینوں چوکھیاں دروازیاں نالوں اکو درای کافی اے۔ جے تینوں اوہنے وی دروازے توں بھجا دتا تاں پھیر کسے نے وی نہیوں بُلانا۔ جے تینوں اوہ چنگے بھاگاں والا کر دیوے تاں سر اُچا کرلئیں نہیں تے نا امیدی نال سر کُھر کدا رہیں۔

پکی سچی نیت تے اوہدی برکت تے، دکھاوے دی عبادت تے اوہدی آفت بارے بیان

خالص نیت نال بے لوث عبادت چنگی اے۔ نہیں تے گریوں وانجھے چھڑے کھولڑا دا کیہ فائدہ۔ بھاویں اگ پجاری دے لک بدھا جنجو ہووے بھانویں فقیر دی گودڑی ہووے۔ تُونہہ لوکاں دے اعتقاد لئی جووی پہن لئیں سب برابر اے۔ میں تینوں آکھناواں اپنی بزرگی لوکاں تے ظاہر نہ کر۔ جدوں تُونہہ مردانگی دکھائی اے تاں خُسرا نہ بنیں جو کجھ پلے ہووے اوہدے اندازے مطابق ای دکھانا چاہیدا اے۔ اوہنوں شرمندگی اٹھانی نہیں پئی، جہدے پلے ہے سی۔ تے دکھاوی دتا۔ جدوں سائیاں مانگواں بانا تیرے سروں لُہا لیا تاں اوہوای پرانا بانا تیرے سریر تے رہ جاسی۔ جے تُونہہ قد اٹھگنا ایں تاں لکڑی دے پیر نہ بنھ بہیں تاں جو تُونہہ بچیاں وچ اُچا نظر آویں۔ جے تانبے اُتے چاندی چڑھائی ہووے تاں بے پچھان بندے کول ای چلا سکنے آں میری جان تانبے دے پیسے اُتے سونے دا پانی چڑھائیں کیوں جو سمجھدار صراف تے اوہنوں کسے چیز دے بدلے وی نہیں لے گا۔ سونے دے ملمع والیاں نوں صراف اگ کول لے جاون گے تاں اوس ویلے ظاہر ہو جاسی کہ سونا اے یا پتل اے۔

کہانی

تینوں نہیں پتہ کہ پہاڑی بابے نے اوس شخص نوں کیہ آکھیا سی جہنے لوکاں وچ نیک نامی لئی نہجد نیت کے رتجگا کیتا سی۔ پُتر جا۔ ریاکاری چھڈ کے اخلاص دا جتن کر، کیوں جو تُونہہ لوکاں کولوں کجھ دی فائدہ

نہیں اٹھاسکدا۔ جنہاں لوکاں تیرا کم پسند کیتا اے اوہناں حالے تیرے ظاہری نقش ویکھنے نیں۔
اوس حُور ورگے سوہنے غلام دا کیہ مُل پوے گا جہنے پھلبہری والا سریر قبا تھلے لکایا ہویا اے۔ مکراں نال بہشتیں نہیں وڑیا جاسکدا۔ کیوں جو اوتھے کوجھے چہرے توں سائیاں نے چادر لاہ ای لینی اے۔

روزہ دار بچے دی کہانی

میں سُنیا اے کہ اک بچے نے روزہ رکھ لیا سی۔ اوہنے بڑے دُکھاں نال روزے نوں چھاہ ویلے تائیں اپڑایا۔ اوس دن سکول ماسٹر کولوں مانیٹر مُنڈے نوں گھر لے گیا (سب نوں) چھوٹے بچے دی عبادت وڈی جاپی۔ بیو نے اوہدیاں اکھاں چُمیاں تے ماں نے سر چُمیا۔ بچے دے سرتوں باداماں تے پیسیاں دی سوٹ کیتی گئی۔ جدوں بچے دا اوھادن ایس طرحاں لنگھ گیا معدے دی اگ نال اوہدے اندر سوچ پے گئی۔ منڈے نے دِل وچ آکھیا جے میں کجھ بُرکیاں کھالواں تے میرے ماپیاں نوں غیب دا پتہ کویں لگو؟ جدوں مُنڈے دا دھیان اپنے لبّے تے لوکاں ول ای سی، اوہنے لک چھپ کے کجھ کھالیا تے ظاہرا طور تے روزہ پورا کرلیا۔ جدوں تُونہہ اللہ تعالیٰ دے دھیان وچ نہیں سمجھدا تاں بھانویں تُونہہ بے وضو نماز وچ کھلوتا ایں۔ بس ایہہ بڈھاوی بچے توں ودھیرا نادان اے جیہڑا لوکاں چاری عبادت وچ لگا ہویا اے۔ اوہ نماز دوزخ دے دروازے دی چابی اے جیہڑی لوکاں دے وکھاوے لئی کرلئی جاندی اے۔ جے تیرا رستہ رب توں سوا ہور کدھرے جاندا اے تے سائیاں تیرے مصلّے نُوں اگ وچ سُٹ دینا ای۔ اوہ نیک سیرت بندہ جہدا ظاہر بناوٹی نہیں اوہ خراب باطن والے پارسا نالوں چنگا اے میرے خیال وچ رات نوں ڈاکے مارن والا چور ڈاکو اوس فاسق توں چنگا اے۔ جہنے پرہیزگاراں والا لباس پایا ہویا اے۔ اک شخص لوکاں دے بوہیاں تے (روزے دا) دکھ جھلدا پھردا اے۔ قیامت نوں خدا تعالیٰ اوہنوں کیہ ثواب دیوے گا۔ بھراوا! جدوں تُونہہ نتھو دے گھر کم تے لگا ہویا ایں تے خیرے کولوں دیہاڑی دی آس نہ رکھیں میں ایس گل نوں نہیں منّدا کہ کوئی دوست تائیں اپڑ سکدا اے۔ سوائے اوس شخص دے جو اوہدا ای فقیر ہووے۔

سدھے رستے تے مُڑ، تاں جو تُونہہ منزل تے اپڑ جاویں۔ تُونہہ تے رستے اُتے ای نہیں۔ ایس لئی اوس ڈھگے وانگوں پھیر پچھے رہی جانا ایں جیہدیاں اکھاں تیلی نے بنھ لیاں نیں۔ ساری رات ٹرن مگروں وی اوہ اوتھے ہوندا اے جتھے پہلوں ہے سی۔

جے کوئی شخص مسیت دے محراب توں منہ وٹ بہے تاں گلی محلّے والے اوہدے کُفر دی گواہی دین گے۔ جے تینوں خدا دی حاضری وچ عاجزی مسکینی والا چہرہ نصیب نہیں تے تُونہہ وی نماز وچ قبلے ولّوں کنڈ کیتی بیٹھا ایں۔ اوہ رُکھ جہدی جڑ برقرار اے اوہنوں پالی جا۔ اک دن اوہ میوے دا پھل ضرور دیوے گا۔ جے جڑ سچی نیّت دی زمین وچ نہیں لگی۔ تاں پھر تیرے توں وانجیا محروم شخص ہور کوئی نہیں۔ جیہڑا اوی شخص پتھر تے بی کھلار چھڈ دا اے پیداوار گھر لیاون ویلے اوہدے ہتھیں اک جَو اں دا دانہ وی نہیں آوے گا۔ دکھاوے دی آبرو نوں کوئی مقام نہ دے کیوں جو ایس پانی تھلے چکڑ گارا اے جدوں میں باطن وچ بُرا تے ذلیل ہوواں گا تاں دنیاوی عزّت آبرو میرے کس کم آوے گی۔ دکھاوے لئی گودڑی سواں لینا تے سوکھا ای کم اے پر جے تُونہہ گودڑی نوں خدا دے ہتھ وچ سکیں تے لوکاں نوں کیہ پتہ اے کہ بانے تھلے کون اے ایہہ تے لکھاری نوں پتہ اے کہ خط وچ کیہ لکھیا اے۔ ہوا بھریا مشکیزہ اوتھے کیہ قدر رکھے گا اوتھے تے عدل دا تکڑ تے پورے نیاں والی کچہری اے۔ جیہڑا ریاکار اپنی پرہیز گاری دکھاندا سی۔ جد سائیاں ویکھیا تے اوہدے مشکیزے وچ (ہوا توں سوا) ککھ وی نہیں سی۔ ابرا، استر توں ودھیرا چنگا بناندے نیں۔ ایس لئی کہ استر لُکیا ہوندا اے۔ تے ابرا ظاہر دِسدا اے۔ بزرگ لوگ دکھاوے توں بے نیاز ہوندے سن اوہ تے ریشم دا استر رکھدے سن۔ جے تُونہہ جگ وچ کھلی شہرت چاہنا ایں تے باہروں ریشمی رکھ بھانویں اندروں کتراں دی بھرتی ہووے۔ حضرت بایزیدؒ نے ایہہ گل مذاق وچ ہور نہیں سی آکھی کہ میں مرید نالوں منکر توں ودھیرا بے خوف ہاں۔ جیہڑے لوک بادشاہ تے شہنشاہ نیں اوہ ایس درگاہ وچ نرے فقیر ای نیں حقیقت دی پچھان رکھن والا فقیر توں کوئی لالچ نہیں رکھدا۔ آپ ڈِگے پئے توں سہارا کیہ منگنا ہویا۔

جے تُونہہ موتیاں نال بھریا وی ہووی تاں تیرے لئی ایہوئی بہتر اے کہ سچی وانگوں سر جھکائی رکھ۔ جدوں تیری بندگی دا رُخ خدا ول اے تاں بھانویں حضرت جبریلؑ وی نہ ویکھن تاں مناسب اے جے تُونہہ پیودی مت وانگوں دھیان نال سنیں تاں تیرے لئی سعدی دی مت ای کافی اے۔ جے تُونہہ اج ساڈی گل نہ سنی تاں ہوسکدا اے پئی کل نوں تُونہہ پچھتا کے شرمندیاں ہووی۔

باب چھیواں

قسمت ولّوں ملے حصّے تے صابر شاکر رہن بارے

اوہنے خدا تعالیٰ نوں وی نہیں جاتا پچھاتا تے نہ ای اوہدی عبادت کیتی اے جیہڑا اپنے نصیبے، تے لکھی روزی تے صابر شاکر نہیں رہیا۔ ایس گل دی خبر جہان وچ مخبل ہوون والے لالچی نوں کر دیو، کہ انج صابر شاکر رہن دی عادت ای انسان نوں امیر کر دی اے۔ ایس عقیدے تے قائم نہ رہن والیا! دِل دی کھلوت نُوں ہتھ وچ لیا۔ کیوں جو رِڑھن پھرن والے پتھر تے ہریا ول سبزہ نہیں اُگدا۔

جے تُونہہ اپنی رائے تے ہوش والا انسان ایں تاں پھر اپنے سریر نوں نہ پال، کیوں جے اوہنوں پالیں گا تاں دراصل اوہدی ہلاکت کر رہیا ہووی گا۔ عقل وند انسان کسے نہ کسے ہُنر نوں ترقی دین والے ہوندے نیں کیوں جو سریر پال بندے ہُنر ولّوں مریڑے ہوندے نیں جے کسے شخص نے انسانی سیرت حاصل کرن دا جتن کیتا اے تاں اوہنے پہلاں (بغیر ہڈی پایاں) نفس دے کتے نوں چُپ کرا دتا اے۔ کھاون سنے سوں چھڈ ن نراچو کھراں دا ای چالا اے تے ایہدے تے ای قائم رہنا پاکل لوکاں دا اصول اے۔ عمدہ اے اوہ جنگے بھاگاں والا انسان، جیہڑا اُٹھے لگا ہویا اے تے اللہ تعالیٰ دی رزّاقی نوں پچھان کے آنا دانہ حاصل کرن جاندا اے۔ جنہاں لوکاں تے اللہ تعالیٰ دا بھید کھُل چکا اے۔ اوہ لوک اوس دے اُلٹ چالے تے نہیں چلدے۔ پر جدوں اوہ انھیرے نوں چانن توں وکھ نہیں کر دے تاں اوہناں لئی شیطان دا دیدار تے خُدائی وعدے دا چہرہ اکو جیہا ہوندا اے تُونہہ اپنے آپ نوں ایس لئی کھُوہ چ سُٹیا ہویا اے کہ تینوں کھوہ تے راہ وچ پچھان نہیں۔ اسمان دی اُچائی تے چٹا باز (انسانی روح) کیویں اڈے گی۔ کیوں جو تُونہہ اوہدے وڈے پر نال لوبھ دا پتھر بنھ دتا اے۔ جے تُونہہ اوہدا دامن شہوت دے پنجے توں آزاد کریں گا تاں اوہدی پہنچ سدرۃ المنتہیٰ تائیں ہو جائی گی۔

گھٹ کھاون دی عادت نال، اپنے آپ نوں فرشتہ سیرت کیتا جاسکدا اے۔ وحشی نوں عالم ملکوت دی سیر کتھے نصیب ہوسکدی اے۔ وحشی نوں دُھر تھلّے توں ثُریا تائیں اُڈ کے جانا کدوں پھبدا اے۔ پہلاں بندے دے پُتراں والیاں عادتاں اپنا پیشہ بنا، پھیر کِتے جا کے فرشتہ سیرت بنن بارے سوچیں۔ تُونہہ ایس ویلے اتھّرے وچھیرے دی کنڈ اُتے ویں دھیان رکھیں کِتے وچھیرا تیرے حکموں باہر نہ ہو جائے جے وچھیرے نے تیرے ہتھوں لگام کھچ توڑی تاں لیہنے اپنا وی کجھ نہیوں چھڈنا تے تیری رت وی وگائی گا۔ جے تُونہہ انسان ایں تاں خوراک اندازے نال کھا۔ تُونہہ اپنا ڈھڈ انج بھر کہ تُونہہ آدمی ایں کہ مٹکا ایں تیرے اندر، ذکر، خوراک تے ساہ لئی تھاں اے۔ تُونہہ سمجھی بیٹھا ایں کہ نِرا روٹی لئی ای اے۔

خواہشاں دے ڈھیر وچ ذِکر کتھے سماوے تے ساہ وی دھکو دھکی پَیر پساری بیٹھا اے۔ سریر پال بندے علم شعور نہیں رکھدے کیوں جو بھریا ڈھڈ دانائیوں خالی ہوندا اے۔ دوا کھاں تے ڈھڈ کسے نال وی نہیں بھردے۔ ایہہ ول وِنگ والیاں آندراں خالی ای رہن تے چنگیاں نیں۔ جدوں دوزخ نوں بالن نال رجادندے نیں تاں اوہ آواز دیندا اے ہور کجھ نہیں جے رہیا میرے لئی۔ تیرے اندر عیسیٰؑ (پاک روح) لاغری نال مردی پئی اے تُونہہ ایس قیدے اپنا کھوتا پالن لئی پیا ہویا ایں۔ اوئے کمینیا! دین دے کے دنیا نہ خرید۔ کھوتے لئی جَوں حضرت عیسیٰؑ دی انجیل دے کے نہ خرید شاید تُونہہ نہیں جاندا کہ پالتو جانوراں نوں تے پاڑکھاؤ جانوراں نوں کھاون دے حرص لالچ توں سوا ہور کسے نے جال وچ نہیں پھسایا۔ چیتا جیہڑا کہ دُوجے وحشیاں سامنے مان نال دھوَن اتا نہہ چُکدا اے۔ اوہ چوہے وانگوں کھان لئی ای جال وچ پھسدا اے۔ جدوں تُونہہ اوس چوہے وانگوں روٹی تے پنیر کھاویں گا اوہدے جال وچ وی پھسیں گا تے اوہدا تیروی کھاویں گا۔

کھانی

مینوں اک حاجی نے ہاتھی دندی بنی کنگھی دِتی اللہ کر کے حاجیاں دے اخلاق تے رحمت ہووے۔ میں سُنیا اے کہ اک وار اوہنے مینوں ''کتا'' آکھیا سی پر میرے بارے اوہدے دِل وچ رڑک رہ گئی سی۔

میں کنگھی ایہہ آکھ کے سُٹ دتی کہ ایہہ ہڈی مینوں نہیں چاہیدی تے مینوں پھیر کتا نہ آکھیں تُونہہ دِل وچ خیال وی نہ لیاویں جدوں میں اپنا سر کہ (کھٹیائی) کھا رہیا واں تے حلوے دے مالک دی سختی سہواں گا؟ اے نفس تھوڑے تے وی صبر شکر کر، پھیر تینوں بادشاہ تے درویش اکو ورگے دسن گے۔ تُونہہ بادشاہ سامنے خواہش لے کے کیوں جانا ایں جدوں تُونہہ طمع نوں اِک پاسے دھر دِتا تاں تُونہہ آپ بادشاہ ایں تے جے تُونہہ آپ اپنی انادا پجاری ایں تاں ڈِھدنوں طبلے وانگوں وجاتے نھتو پھتو دے بُوہیاں نوں چُمدا پھر۔

کھانی

میں سنیا اے کہ کوئی لالچی آدمی سویرے سویرے خراسان دے صُوبے خوارزم دے شاہ کول سوالی بن کے پہنچیا۔ بادشاہ نوں ویکھدیاں ای پہلاں تعظیم لئی جھک گیا۔ پھیر سِدھا ہو گیا پھیر چہرہ دھرتی تے گھسا یا تے سوال کیتا۔ اوہدے پتر نے ویکھ کے آکھیا جس لوڑن والے پیارے ابا جی! میں تہاڈے کولوں اپنی اک شکل پُچھدا ہاں۔ دسو گے؟ تساں آپ نہیں سی آکھیا کہ حجاز دی دھرتی ای قبلہ اے۔ اج بادشاہ ول کیوں نماز پڑھی جے شیخ صاحب دا قول اے۔ شہوت پرست نفس دی بندگی نہ کرو کیوں جو اوہدا تے قبلہ ای ہر گھڑی دُوجا ہو جاندا اے۔ بھراوا! اوہدے حکم اگے ہتھ نہ پسارکیوں جو جنھے وی نفس دا حکم نہیں منیا اوہ ای چھٹکارا پا گیا اے۔ اے ہوش وند مردا! قناعت ای بندے دا سر اُچا کردی اے۔ طمع بھریا سر موڈھیاں توں اُچا نہیں ہو سکدا۔ طمع آبرو دا وقار ڈیگ دیندا اے۔ دوجواں لئی موتیاں بھریا دامن کھلار دیندا اے۔ جدوں تُونہہ ندی توں رج سکدا ایں تاں برف منگن لئی آبرو کیون ونجاندا ایں۔ یا تے تُونہہ عیش پرستی توں توبہ کر لئے نہیں تے تینوں بُوہے بُوہے جانا پوے گا۔ میاں صاحب! جاؤ لالچ دا ہتھ گنج لسو کے دی لمی بانہہ کولوں کیہ لینا جے جس نے طمع دی ڈبی بند کر دتی اوہنوں عرضی وچ (آپ کا) غلام تے خادم نہیں لکھنا پوے گا۔ اپنی غرض ای تینوں ہر مجلس وچوں باہر کڈھوا دیندی اے۔ تُونہہ ای غرض نوں دِل وچوں کڈھ دے تاں جو تینوں کوئی نہ کڈھے۔

کہانی

اللہ دے اِک نیک بندے نوں تاپ چڑھ گیا کسے اوہنوں آکھیا فلانے کولوں گلقند منگ لے۔ اوہنے جواب دتا۔ پُترا! مینوں موت دی کڑتن بدمزاجی دا ظلم جھلّن توں چنگی اے۔ عقل وند اوس شخص دے ہتھوں شکر نہیں کھاندا جیہڑا تکبر پاروں اپنا چہرہ سِر کے وانگوں کھٹا کر لئے۔ جو کجھ وی تیرا من چاہے اوہدے پچھے نہ ٹُر پئیں کیوں جو سریر دا ٹوہر ٹھکا تیری روح دے نور دا گھاٹا اے۔ حاکم نفس انسان نوں خوار کردا اے۔ جے تُونہہ ہوش وند ایں تاں نفس نوں لاڈلا نہ رکھیں۔ جے تُونہہ اوہو کجھ کھائیں جو کجھ ایہہ لاڈلا منگدا اے تاں تُونہہ دنیا توں چوکھی نامرادی لے کے جاویں گا۔ ڈھڈ دا تندور گھڑی مُڑی تانا چنگا نہیں۔ مصیبت اوس دن پئے گی جس دن روٹی نہ لبھی۔ جدوں تُونہہ خوشحالی وچ ڈھڈ بھر کے کھائیں گا تاں تنگ دستی ویلے تیرا حاکم نفس، تیرے چہرے دی رونق گنوا دے گا۔ پیٹو انسان ڈھڈ دا بھار ڈھوندار ہندا اے تے جے نہ لبھے سُوتاں غم دا بھار چکی پھردا اے۔ تُونہہ اکثر ویکھیں گا کہ ڈھڈ دا غلام ذلیل ہوندار ہندا اے۔ میرے خیال وچ دِل دی تنگی نالوں ڈھڈ دی تنگی ودھیری چنگی اے۔

چوکھا کھاون دی ذلّت بارے کہانی

تینوں کیہ پتہ اے کہ میں بصریوں کیہڑی اچرج شے لیاندی سی۔ اوہ سی اک کہانی، جیہڑی تازہ کھجور توں وی ودھیری مِٹھی سی۔ اسیں کجھ بندے سچیاراں دے بانے وچ کھجور دے باغاں والی دھرتی توں لنگھے۔ ساڈے وچ اک وڈی اوجھری والا پیٹو وی سی۔ جیہڑا پیٹو ہون دی عادت پاروں چوکھا ذلیل ہوندا سی۔ پیٹو وچارے نے لک بنھیا تے رُکھ تے چڑھ گیا تے اوتھوں دھنوں پرنے بری طرحاں تھلے ڈگ پیا۔ ہرواراں تے چھوارے کھجوراں نہیں کھادیاں لے جائیاں جاسکدیاں۔ مشک دے ڈِھڈ والا بدانجام کھا کھا کے مر گیا۔ پنڈ دا چودھری آ کے آکھن لگا ایہنوں کنے ماریا اے؟ میں آکھیا ساڈے نال بہتی اُچی نیویں سخت گل نہ کریں۔

لیہنوں ایہدے ڈِھڈ دے پلّے نے ٹہنیوں تھلے کِچ ماریا اے۔ کیوں جو کھُلیاں آندراں والا گھٹ حوصلے والا ہوندا اے۔ بندے دا ڈِھڈ ای ہتھ دی ہتھکڑی تے پیراں دی بیڑی اے۔ ڈِھڈ دا غلام خُدا دی بندگی وی گھٹ ای کردا اے۔ جدوں ڈِھڈ بالکل مکڑی ای بن جائے تاں چھوٹے ڈِھڈ والی کیڑی لازماً اوہنوں ٹنگوں پھڑ کے دھریکدی اے۔ جا، جا کے پاک صاف باطن حاصل کر، ڈِھڈّ تے مِیٹّوں سوانہیوں بھرنا۔

کھانی

ڈِھڈ دی بھُکھ تے کام دی بھُکھ نے اِک صوفی دا منڈا حال کر دتّا۔ اوہدے کول دو دینار سن۔ اوہنے دوہاں نوں دوہاں کماں تے خرچ کر دتّا۔ اوہدے دوستاں وچوں کسے نے اوہنوں پردے نال پُچھیا کہ ایہناں دو دیناراں دا کیہ کیتا ای۔ اِک دینار نال تے میں اپنے لک نوں عیش کرایا اے۔ دوجے دینار نال میں ڈھڈ لئی دسترخوان وچھایا اے میں کمینہ پن کیتا اے تے مورکھی وی کیتی اے۔ کہ ڈِھڈ وی اُنج نہیں بھریا تے نہ ای لک اُنج خالی ہویا اے (دونویں ترشناں پوریاں نہیں ہویاں) خوراک بھانویں سوا دلی ہووے بھانویں معمولی جدوں اوہ چِرمگروں ہتھ آوے تاں تُونہہ خوب کھائیں گا۔ عقل وند اودوں ای تکیے تے سر رکھے گا۔ جدوں نیند راوہنوں جبراً اپنی کمند وچ جکڑ لے گی۔ جدوں تائیں تُونہہ اپنی گل دی گنجائش نہ ویکھیں گل نہ کر۔ جد تائیں میدان صاف نہ ویکھیں گیند نوں سانبھی رکھ۔ جتھوں تائیں وی تیرے کولوں ہو سکے گل کرنوں پرہیز کر۔ تے نہ ای قدم پٹ ایہہ دونویں کم نہ مقررّہ اندازے توں باہر ہو جاون تے نہ اندازے توں گھٹ ہوون (بس میچے دے ای ہوون)

کھانی

کسے شخص دی طبقری دے علاقے وچ کماد دی پیلی سی۔ اوہ اوہدے گاہک لئی سجّے کھبّے ہر پاسے پھِریا۔ اوہنے پنڈ دی کُٹھے اک دل والے درویش نوں آکھیا پیلی خرید لئے پیسے جدوں ہونی گے دے دئیں اوس نیک فطرت عقل وند نے جو جواب دتّا اوہ دِل تے لکھ لینا چاہیدا اے۔ ''میں تے گنے باجھوں صبر کر لاں گا پر تیرے کولوں مینوں گنے ادھار دے کے شاید صبر نہ ہووے۔ ایس گنے وچ مٹھاس کتھے رہنی ایں جہدے مالک نے رقم منگن لئی پھیرے مار مار کے گنیاں نوں کوڑیاں کر چھڈنا ایں۔

کھانی

ترکستانی علاقے ختن دے امیر نے اِک اندر دے چانن والے بزرگ نوں ریشم دی پوشاک بھیجی ۔اوہنے پہن لئی تے لیاون والے دے ہتھ چُمے تے سُنیہا گھلیا کہ امیر میرے لئی دنیا دا بادشاہ اے۔اوہدے اُتے ہزار آفرین ہوئے میرے ولّوں اوہنوں تعظیمی سجدہ قبول ہووے۔ختن دے بادشاہ دی خلعت کنی سوہنی اے تے اوہدے توں وی سوہنی میری گودڑی اے۔شیخ صاحب دا درویش نوں سُنیہا اے جے تُو نہہ دنیا توں لائنک ایں تاں زمین تے سبھوں کسے کولوں قالین لین لئی کسے نوں تعظیمی سجدہ نہ کر۔

کھانی

کسے درویش کول روٹی کھاون لئی گنڈھے توں سوا کوئی سالن نہیں سی۔اوہ دو جیاں وانگوں گھر دی ورتوں دا کوئی سامان وی نہیں سی رکھدا۔اِک بکواسی نے اوہنوں آکھیا۔اوئے نمانیا جا جا کے امیراں دے سداورت توں ریدھا پکالے آ۔جا منگ تے کسے مالک توں ڈر نہ رکھ۔کیوں جو شرم، سنگا کرن والے دی روزی دُھروں کٹی جاندی اے اوہنے اُتلی چادر کُنجی تے باہواں ننگ لیاں۔لوکاں اوہدی اتلی چادر پاڑ دتی تے اوہدی بانہہ توڑ دتّی میں سنیا اے کہ اوہ چنگی طرحاں رو رہیا سی تے آکھ رہیا سی۔کہ نفسا! آپے لائے روگ دا کوئی دارو نہیں ہوندا۔وادھو خواہشاں وچ پھسیا ہویا مصیبتاں نوں آپ بُلاوندا اے نہیں تے میں تے میرا گھر اے۔تے اوہدے مگروں روٹی تے گنڈھاوی موجود اے۔جَواں دی اوہ روٹی جیہڑی دساں نہواں دے جتن نال کھاناں واں سخیاں دے دسترخوان دے میدے دے ناناں نالوں چنگی اے۔جنہے دو جیاں دے دسترخواں توں کوئی آس رکھی اوہ کمینہ کل راتیں دِل پاروں کِنا دکھیائستا سی۔

کھانی

اک مائی بڈھی دے گھر اک بلّی سی۔مائی دے دِن پُٹھے پاسے پھرے ہوئے سن تے مندے حال سائو۔بلّی اِک امیر دے مہمان خانے ول چلی گئی۔حاکم دے نوکراں اوہنوں تیر مارے۔(ہڈیاں وچوں) رت پئی چوندی سائو جان بھیانے نسی جاندی سی تے آکھی جاندی سی۔'' جے میں ایس تیر انداز دے ہتھوں بچ نکلی تے میں ہوواں گی تے چوہا ہووے گا نالے مائی بڈھی دا اُجڑیا گھر ہووے گا۔اپنے انگور دے شیرے تے ای صبر کر جا نا دوھیرا چنگا اے۔

میری جان! شہد مکھی دے ڈنگ جِنا مُل نہیں رکھدا اللہ پاک وی اوس انسان تے خوش نہیں جیہڑا اللہ تعالیٰ دی ونڈ تے ڈِھڈوں راضی نہیں۔

تنگ نظر جنے تے اُچّے ارادے والی جنانی دی کہانی

اک بچے نے دند کڈھ لے سن تے اوہدے پیو نے سوچیں پے کے سر جھُکا دتا سی کہ میں ایہدے لئی روٹی تے دو جا سامان کتھوں لیاواں گا۔ ایہہ بھی انسانیت نہیں ہووے گی کہ میں اوہنوں کتے چھڈ کے چلا آواں۔ جدوں وچارے نے جنانی نال ایہہ گل کیتی ویکھو جنانی نے کیہا مراد نہ جواب دتا۔ کہ رزق بارے ابلیسی وسوسہ نہ کھا، کہ جدوں تائیں جیہڑا جان دیندا اے اوہو ہستی جیہڑی دند دیندی اے اوہو روٹی وی دے گی۔ طاقتور خدا آخر سب قدرت رکھدا اے، اوہ روزی پہنچائے گا، تُونہہ اینا پریشان نہ ہو پیٹ دے اندر بچے دی شکل دے نقش بناون والا، عُمر تے روزی لکھن والا وی اے جدوں کوئی آقا کسے غلام نوں خرید لیندا اے تاں اوہوای اوہدی خبر سُرت لیندا اے۔ پھیر اوہدے بارے کیہ خیال ای جہنے غلام نوں پیدا کیتا اے۔ تینوں خدادی ذات تے اینا وی یقین نہیں جِنا غلام نوں آقا تے ہوندا اے۔ تُونہہ سنیا ایں کہ پہلے زمانے وچ ابدال دا ہتھ لگن نال پتھر وی چاندی بن جاندا سی۔ تُونہہ ایس گل نوں نامعقولاں والی نہ سمجھ لئیں۔ جدوں تُونہہ قناعت کرلیں تاں پتھر تے چاندی اِکوای چیز اے۔ جدوں بچہ دِل نوں حرص توں پاک رکھدا اے تاں اوہدے سامنے کیہ سونے دی مُٹھ تے کیہ مٹی دی مُٹھ۔ بادشاہ دے پُجاری درویش نوں خبر کر دیو کہ بادشاہ درویش نالوں ودھیرا مسکین اے۔ فقیر نوں اک درہم چاندی رجا دیندی اے فریدوں عجم دا سارا ملک لے کے وی حالے ادھا ای رجیا اے۔ ملک تے دولت دی چوکیداری مصیبت اے۔ اصل بادشاہ تے مانگت اے۔ پر اوہ اناں مانگت اے اوہ فقیر جس دے دِل وچ کوئی فکر نہیں اوہ اوس بادشاہ توں بہتر اے جیہڑا خوش نہیں۔

گنوار پینڈو تے اوہدے گھر والی آرام نال اجیہے آنند نال سوند ے نیں کہ بادشاہ وی محل وچ نہیں سوں سکدا۔ جدوں نیندر داہڑھ آیا تے مردنوں روڑھ کے لے گیا پھر بھانویں اوہ بادشاہی تخت تے ہووے بھانویں کُردے جنگل وچ ہووے۔ بھانویں کوئی بادشاہ ہووے بھاویں ٹاکیاں گنڈھن والا فقیر جدوں سوں جاون گے تاں دوہاں دی رات دِن ہوای جائے گی۔

غریبا! جدوں تُونہہ کسے مالدارنُوں تکبّر وچ مست ویکھیں تے اے تنگ ہتھ والیا ایہدے تے خُدا دا شکر ادا کر کہ تُونہہ اوہ طاقت نہیں رکھدا کہ تیرے ہتھوں کسے شخص نوں تکلیف پہنچے۔

کھانی

اِک سُو دخور پوڑی توں تھلے ڈگ پیا۔ میں سُنیا اے کہ اوہنے اوسے ویلے ای جان دے دتی سی۔ اوہدا پُتر کجھ دِن روندار ہیا تے اپنے نال دیاں شریکاں نال میل جول رکھن لگ پیا۔ اوہنے اپنے پیو نوں سفنے وچ ڈٹھا تے حال احوال پچھیو سُو کہ حشر تے نشر دے سوالاں توں کیویں چھُٹکارا پایا ساجے؟ اوہنے آکھیا پُترا! میتھوں میری بیتی نہ پُچھ میں تے پوڑی توں سدھا دوزخ وچ ای دھڑم آ ڈگا ساں۔

کھانی

میں سنیا اے کہ اِک دِل والے نیک انسان نے اپنی حیثیت جیتی اک کوٹھا چھتیا، اوہدے کسے دوست نے آکھیا۔ میں تیری حیثیت جانناہاں کہ تُونہہ ایہدے توں ودھیرا چنگا وی بنا سکدا سیں۔ نیک مرد نے آکھیا میرے لئی اینا ای کافی اے۔ اُچے چوبارے چھتن دی مینوں کیہ لوڑ اے؟ مینوں اتھے چھڈ کے جان لئی ایہوای کافی اے پُترا! ہڑھاں دے راہ تے گھر نہ بنا کیوں جو ایہہ اُساری کے کولوں وی پوری نہیں ہوئی عقل نیاں والی سوچ تے خدائی پچھان دا ایہہ تقاضا نہیں کہ قافلہ رستے وچ ای اپنا کوٹھا اُسار بہے۔

کھانی

بادشاہی گھوکان والے شان شوکت دے مالک حاکم دی زندگی دے سورج نے جدوں پہاڑ اوہلے ڈُبنا چاہیا۔ تاں اوہنے ملک نوں علاقے دے اک بزرگ دے سپرد کر دتا۔ کیوں جو اوہدے خاندان وچ اوہدا کوئی وارث ہے نہیں سی۔

اکلاپے وچ بیٹھن والے بزرگ نے جدوں بادشاہی نقارہ سُنیا تاں اوہنوں اکلاپے دی گُتھی بیہن وچ کوئی ہور سواد نہ دِسیا۔ پھیر اوہنے بادشاہی دے سجّے کھبّے فوجاں نال چڑھائی شروع کر دتی۔ بہادراں دے دِل اوہدے توں ڈر کے نسن لگ پئے۔ اوہ اجیہا سخت بانہا والا تے تیز پنجے والا ہو گیا۔ کہ اوہنے جنگ لبھن والیاں نال لڑائی دی اچھیا ظاہر کیتی۔ کھلرے ہوئے دشمناں وچوں کجھ مخلوق نوں مار دِتو سُو۔ پھیر وی کجھ لوک اکورائے تے امداد نال اکٹھے ہو گئے اوہناں اوہدا گھیرا سختی نال تنگ کر دتا کہ اوہ تیراں پتھراں دی بارش توں عاجز آ گیا اوہنے کسے نیک مرد کول بندہ گھلیا کہ میں سخت عاجز آ گیا واں میری امداد لئی بوہڑ توں اپنی دعا نال مدد کرو کہ ہر لڑائی وچ تیر تلواراں امداد نہیں کر دیاں۔ اوہ عبادت گزار بندہ سب کجھ سُن کے ہس پیا تے آکھن لگا توں ادھی روٹی کھا کے کیوں نہ سکوں گیوں دولت دے پُجاری قارون نے ایہہ نہ سمجھیا کہ سلامتی داخزانہ اکلاپے دی گُتھ وچ ای اے۔

کامیابی دی آس وچ اپنی کمزوری تے صبر کرن بارے شاعر دا مقولہ

سخی مرد دی ذات وچ ای کمال اے۔ جے اوہدے کول دولت نہ ہووے تاں اوہدا کیہ وگڑ دا اے؟ تے اوہنوں کیہ ڈر اے؟ جے کوئی کمینہ دولت ولّوں قارون وی ہو جائے تاں ایہہ خیال نہ کریں کہ اوہدا مزاج بدل جاوے گا۔ جے کسے سخیاں والے کم کرن والے آدمی نوں روٹی نہ لبھے تاں بھی اوہدا مزاج اُنجے ای مالدار رہے گا۔ سرمایہ سخی دی کھیتی اے تے سخاوت زمین اے۔ سخاوت کردار ہوتاں جو جڑ شاخاں خالی نہ رہن خدا تعالیٰ جیہڑا مٹی توں انسان بنا دیندا اے مینوں تعجب ہووے گا کہ اوہ انسانیت نوں ضائع کر دیوے۔ مال اکٹھا کرن وچ اُچا مرتبہ نہ لبھ، کیوں جو کھلوتا پانی بو چھڈ جاندا اے۔ سخاوت دا پورا جتن کر کہ چلدے پانی دی چلن وچ مدد اسمان ولّوں ہوندی رہندی اے۔ جے کمینہ آدمی اِک وار رُتبے تے دولت ولّوں ڈِگ پوے تاں دوبارہ گھٹ ای بحال ہوندا اے۔

جے تُونہہ وڈمُلا موتی (ہُنر مند) ایں تاں فکر نہ کر۔ کیوں جو زمانہ تینوں ضائع نہیں کرے گا۔ جے مٹی دا کوئی ڈھیلا راہ وچ ڈِگا پیا ہوئے تاں میں نہیں ویکھیا کہ کوئی اوہدے ول دھیان کرے۔ تے جے کدے سو نے دا کوئی ذرہ کتیرے دے دندے وچوں ڈِگ پوے تاں دِیوے اوہنوں دوبارہ لبھدے پھردے نیں۔ شیشہ پتھر وچوں ای کڈھدے نیں تاں شیشہ زنگار تھلے کیویں رہ سکدا اے۔ بندے دیاں عادتاں چنگیاں تے نویکلیاں ہونیاں چاہیدیاں نیں ایہہ مال مرتبے تے آوندے جاندے ای رہندے نیں۔

مشکل مگروں آسانی بارے کہانی

میں مِٹھ بولڑے بزرگاں کولوں سُنیا ہویا اے کہ ایسے شہر شیراز وچ اک چوکھی عمر والا بڈھڑا رہندا سی جنّے بہت سارے بادشاہاں دے زمانے تے راج پر بندھ دیکھے ہوئے سن۔ اوہ شیراز دی نینہہ دھرن والے عمرو بن لیث دے زمانے وچ پیدا ہویا سی۔ بڈھے آدمی دا اک جوان پتر وی سی۔ جیہدے حسن دی سارے شہر وچ دُھم پئی ہوئی سی۔ اوہدی ٹھوڈی اینی سوہنی سی کہ اجیہا سیب کدی کسے سرودے بوٹے نوں نہ لگا ہووے گا۔ ایس دی شوخی تے لوکاں دا دِل چھلن پاروں بڈھے نے ایسے وچ ای خیریت سمجھی کہ اوہدا سر مُنا دتا جاوے۔ زندگی توں بے آسے بڈھے نے پرانے اُسترے نال اوہدا سر انج مُنیا کہ اوہدا سر حضرت موسیٰؑ دے روشن ہتھ وانگوں چمکن لگ پیا پتھر جائے لوہے دے استرے نے شرارت پاروں پری دے چہرے والے دے عیب دسن لئی زبان کھول لئی۔ اوہناں والاں دی وجہ توں جنھاں اوہدے حسن نوں گھٹا دتا سی لوکاں فوراً ای استرے دا پھل اوہدے اپنے ڈھڈ وچ رکھ دتا (مطلب اے پئی اُسترا بند کر دتا) اوہدا خوبصورت سر شرمندگی پاروں ستارہ وانگوں مُوہدا جھکیا پیا سی تے اوہدے وال اوہدے سامنے پئے سن۔ اوہ شخص (عاشق) جہدا دِل اوہدے وچ گواچا پیا سی۔ اوہدیاں دِل وچ کھُبن والیاں اکھاں وانگوں پریشان سی۔ کسے نے اوہنوں سمجھایا تُونہہ درد تے ظلم نوں جھل لیا اے ہن ہور ایس باطل خیال دے پچھے چکر نہ کٹ۔ پروانے وانگوں منہ موڑ لئے اوہ ایس لئی کہ قینچی نے اوس دے حُسن دی شمع بجھا دتی اے۔

چُست رہجھوان (عاشق) دی چیک نکلی کہ من دے کھوٹے حرصیاں دا وعدہ ای کچا ہوندا اے۔ محبوب چنگے سبھا والا تے سوہنے مکھڑے والا ہونا چاہیدا اے۔ منڈے دے پیونوں آکھو بے شک اپنی جہالت نال اوہدے وال لُہو الوے اوہدی محبت میری جان وچ رچی مچی اے۔ میرا دِل اوہدیاں زلفاں نال نہیں لمکیا ہویا اے۔ جدوں تُونہہ خوبصورت چہرہ رکھنا ایں تاں غم نہ کھا، کیوں جو وال جے لتھ جاون تاں پھیر اُگ آون گے۔ انگور دی ول ہمیشہ تازے گچھے نہیں دیندی اے کدی پتر جھاڑ دیندی اے تے کدی پھل دے دیندی اے۔

بزرگ لوک وی سورج وانگوں پردے وچ ہو جاندے نیں تے حسد کرن والے انگیارے وانگوں پانی وچ ڈِگ پیندے نیں۔ سورج بدّل تھلیوں نکل پیندا اے۔ تے انگیارا ہولی ہولی پانی وچ بُجھ جاندا اے۔ پیارے سجنا! انھیرے توں نہ ڈر، کیہ پتہ ای کہ آبِ حیات ایسے انھیرے وچ ای ہووے بھلا دُنیا نے حرکت مگروں آرام حاصل نہیں کیتا اے؟ (حرکت وچ ای برکت اے) کیہ سعدی نے وی پینڈے نہیں کٹے۔ ایتھوں تائیں کہ او ہنے من دی مراد پالئی اے مراد نہ ملن تے دِل نوں سوچاں نال نہ ساڑ۔ بھراوا! انھیری رات دی ککھوں ای دِن جنم لیندا اے۔

باب ستواں

انسان دی سکھلائی بارے

ایہہ گل بات انسانی نفس دی اصلاح۔ تدبیر تے عادتاں بارے وے تے گھُڑ سواری، میدان تے گیند بلّے بارے نہیں۔ بھانویں تُونہہ کسے پرائے دی ونگارے پھڑیا ہووِیں یا اپنے دشمن نفس نال رل کے اکو کوٹھڑی وچ رہندا ہووِیں (گل اکو جیہی اے) نفس دیاں واگاں حرام ولّوں موڑ دین والے بہادری وچ رستم تے سام توں وی اگے ودھ گئے سن۔ تیرے ورگے دشمن توں کسے نوں کیہ فکر ہووے گا جیہڑا اپنے آپ نوں وی قابو نہیں کر سکدا۔ تُونہہ اپنے آپ نوں وی بچے وانگوں سوٹے نال ادب سِکھا، لوکاں دا بھیجا بھاری گرز نال نہ توڑ۔ تیرا وجود اک شہر اے جتھے اچھے بُرے وسدے نیں تیرا دِل اوس شہر دا بادشاہ اے تے عقل دانا وزیر اے۔ یقیناً ایس شہر وچ دھنوان اُچی رکھن والے تکبر، غصہ تے لالچ ورگے کمینے وی وسدے نیں۔

رضا تے پرہیز گاری ورگے نیک نام، چون بھلے مانس وی رہندے نیں تے نفسانی خواہش، ہوس دے ڈاکو تے جیب کُترے وی رہندے نیں۔ جدوں بادشاہ بداں تے مہربانی کرے گا تاں عقل وند آرام دا ساہ کیویں لین گے۔ کام خماری، لالچ، کینہ تے حسد تیرے لئی انج نیں جویں تیریاں ناڑاں وچ رت تے سریر وچ جان اے۔ جے ایہہ دشمن پل جاون تے تیرے حکم تے فیصلے توں باغی ہو جاون، جدوں ایہہ عقل دا پنجہ تیز ویکھدے نیں تاں نفسانی خواہش تے لالچ وی لڑائی دی ہمت نہیں رہ جاندی۔ تُونہہ نہیں ویکھدا پئی ڈاکو، لچے کمینے اوتھے نہیں جاندے جتھے پہریدار گشت کر رہیا ہووے جس سردار نے دشمن نوں نتھ نہ پائی اوہ دشمن دے ہتھ وس علاقے وچ سرداری نہیں کر سکدا۔ میں ایس موضوع تے زیادہ گلاں نہیں کرنیاں چاہندا۔ کیوں جے کوئی شخص عمل کرے تاں اوہدے لئی اکو حرف ای کافی اے۔

چُپ دی فضیلت تے اپنے آپ نوں سانبھی رکھن دی مٹھاس

جے تُونہہ اپنے پَیر پہاڑ وانگوں دامن وچ سمیٹی رکھیں تاں تیرا سر دبدبے وچ اسمان نالوں وی ودھ جاوے۔ چوکھا علم رکھن والیا! تُونہہ اپنی زبان بند رکھ! کیوں جو کل نوں بے زبان تے قلم نہیں چلے گی۔ راز دے گوہر شناس سچی وانگوں موتیاں دے سوا اپنا مُنہ نہیں کھولدے چوکھا گالڑی بولا ہوندا اے۔ پند نصیحت صرف چُپ کر کے سُنیاں ای اثر کردی اے۔ جے تُونہہ چاہیں کہ ہر دم بولدا ای رہیں تاں کسے ہور دے کلام دا تینوں سواد نہیں آوے گا۔ سوچیاں بناں اُنج ای گل نہیں واہ دینی چاہیدی۔ کسے دی شروع کیتی گل نوں کٹنا نہیں چاہیدا۔ غلط تے ٹھیک وچ غور کرن والے بندے، ولایو ہڑ بکواسی حاضر جواب نالوں بہتر نیں۔ گل انسان دی ذات دا اک کمال اے۔ تُونہہ فضول بیہودہ گل کر کے اوس نوں نقص نہ بنا ئیں۔ گھٹ بولن والے نوں تُونہہ کدی شرمندیاں نہیں ویکھیں گا۔ جَوں بھر کستوری مٹی دے ٹلّے توں بہتر اے۔

دس بے مغز گلاں کرن والے توں بچ، داناواں وانگوں اِکو گل کر پر بنا پھبا کے کر۔ جے تُونہہ سو تیر سُٹیں تے سوائی نشانے خطا جاون۔ پر جے تُونہہ ہوش وندا ایں تاں اِک ای چلا پر نشانے تے ٹھکے۔ انسان لُک چھُپ کے اوہ گل کیوں کرے جہدے ظاہر ہو جاون تے اوہدا چہرہ پیلا پے جانا ہووے۔ کندھ دے سامنے چوکھی چغلی نہ کر، ہو سکدا اے پچھے وی کوئی کن دھری بیٹھا ہووے۔ تیرے دِل وچ بھیتاں دا بندی خانہ اے ویکھیں کدھرے شہر دا دروازہ کھلا نہ رہ جاوے۔ دانا مرد نے ایسے لئی تے مُنہ سیوں چھڈیا اے کیوں جو اوہ ویکھدا اے کہ شمع زبان کھولیاں ای سڑی اے۔

بھیتاں نوں سانبھ کے رکھن بارے کہانی

اک ترک بادشاہ تکش نے اپنے غلاماں نوں اِک بھیت دی گل دس دتّی کہ ایہہ ہور کسے نوں نہ دسنا۔ اک سال تائیں اوہ دِل توں منہ تک نہ آئی۔ اِک دن اوہ سارے جہان وچ کھلّر گئی۔ اوہنے اِک بے دریغ جلاّد نوں حکم دتا کہ تلوار نال ایہناں ساریاں دا سر لاہ دیوے۔ اوہناں وچوں اک نے جان دی امان چاہی تے آکھیا ایہناں غلاماں نوں قتل نہ کر کیوں جو ایہہ گناہ تیرے کولوں ای چلیا اے۔ تُونہہ اوہدوں بند نہ کیتا جدوں چشمے دا مُنڈھ بجھیا سی۔ ہن جدوں ہڑھ بن گیا اے تاں ایہدے اگے بند بنھن دا کیہ فائدہ اے۔ تُونہہ اپنے دل دا بھیت کسے ایجہے شخص دے اگے ظاہر نہ کر جیہڑا ہر اک دے سامنے کر دیوے۔ جواہرات خزانچیاں دے سپرد کر دے پر بھیت اپنے کول ای رکھ جدوں تائیں گل نہ آکھیں گا۔ اوہدے اُتے تیرا ہتھ ای، تے جدوں آکھی جاوے گی تُونہہ گل دے ہتھ وچ ایں گل دِل دے کھوہ وچ پیا قیدی جن اے۔ ایہنوں زبان تے تالو اُتے مت چھڈ۔ سرکش جن دا راہ کھولیا جا سکدا اے پر ایہنوں پھیر کسے مکر نال وی پھڑیا نہیں جا سکدا اتنیوں پتہ ای اے کہ جدوں جن پنجریوں نکل جائے پھیر کسے دے لاحول پڑھن نال وی واپس نہیں آ سکدا۔

رستم دے مُشکی گھوڑے دی بجھی ہوئی رسی اک بچہ وی کھول سکدا اے پر اوہو کھلا گھوڑا سو رُستماں نال وی کمند وچ نہیں آوندا۔ اوہ گل نہ آکھ جیہڑی کہ سب دے سامنے ظاہر ہو جاوے تاں اوہدے نال کوئی وجود مصیبت وچ پھس جاوے۔ مورکھ کِسان نوں بیوی نے کنا سوہنا آکھیا سی۔ گل عقل سمجھ نال کریا کر یا اُکا دم نہ ماریا کر۔

کھانی

جاہل دا بچاء۔ خاموشی دے پردے وچ

اک خوش اخلاق شخص سی پر ہے سی گودڑی پوش۔ اوہ مصر وچ کجھ چر تائیں خاموش رہیا۔ دور نیڑے دے عقل وندلوک اوہدے دوالے نور لبھن والے پروانیاں وانگوں چکر کنڈے رہے۔ او ہنے اک رات اپنے دِل وچ سوچ وچار کیتی کہ بندہ تے زبان تھلّے ای لُکیا ہویا اے۔ جے میں انج ای چُپ وٹی رکھی تاں لوکاں نوں کِویں پتہ لگسی کہ میں وی دانش ور ہاں او ہنے گلاں کیتیاں تاں دوست، دشمن ساریاں نوں پتہ لگ گیا کہ مصر وچ اوس توں ودھیر امُو رکھ ہور کوئی وی نہیں۔ اوہدے پروانے کھنڈ پھٹ گئے تے کم وگڑ گیا۔ اوہ اوتھوں سفر کر گیا تے میت دے بوہے اُتے لکھ گیا۔ جے میں شیشے وچ اپنے آپ نوں ویکھ لیندا تاں بے وقوفی نال اپنا پردہ چاک نہ کردا۔ میں اپنی اجیہی بدصورتی دے ہوندیاں وی پردہ چُک دتا، اوہ ایس لئی کہ میں اپنے آپ نوں خوبصورت سمجھی بیٹھا ساں۔ اُکا گھٹ بولن والے دی مشہوری بڑی چھیتی ہو جاندی اے۔ جدوں تُونہہ بول پئیں تے رونق نہ رہے تاں اوتھوں نس جا۔ اے ہوش وند تیرا وقار چُپ وچ ای اے۔ جیہڑی نا اہلی تے پردہ پاؤندی اے۔ جے تُونہہ عالم ایں تاں اپنا وقار نہ گھٹا، تے جے تُونہہ جاہل ایں تے اپنا پردہ نہ پاڑ۔ اپنے دِل وچ چھپے رازنوں چھیتی ظاہر نہ کر کیوں جو تُونہہ جدوں وی ظاہر کرنا چاہیں گا کر لیں گا۔ تے جے مرد دا بھیت ظاہر ہو گیا پھیر جتن کیتیاں وی دوبارہ نہیں چھپایا جاونا۔ قلم نے شاہی رازنوں کئی چنگی طرحاں لُکایا اے۔ کہ جدوں تائیں ایہدے سر تے چھُری نہیں چلی اپنے لکھ کے نہیں دسیا۔

چوکھر چُپ نیں تے انسان بولدے نیں پر بکواس کرن والا تے چوکھراں توں وی بھرانداے۔ جدوں انسان گل کرے اوہنوں باہوش ہونا چاہیداے۔نہیں تے چوکھراں وانگوں چپ رہنا چاہیداے۔ آدم جایا گل کرن دی طاقت تے عقل نال پچھاتا جاندااے تُونہہ طوطی وانگوں خوش ادائی نال گل کرتے نادان نہ بن۔

کھانی

اک شخص نے جھگڑے دے ویلے دو جے نوں مندا بولیا۔لوکاں پنچیاں نال اوہدا گریبان پاڑ سُٹیا۔تھپڑ کھاکے اوہ ننگا روندا ہویا بیٹھ گیا۔ کسے دنیا جہان ویکھے ہوئے شخص نے اوہنوں آکھیا۔اوئے آپ بُدریا! جے توں غنچے وانگوں اپنا منہ بند کیتی رکھدوں تے اپنے کپڑے پھُل دیاں پتیاں وانگوں کھلرے نہ ویکھدوں پریشان بندہ ای مورکھاں والیاں فضول گلان کردااے تے طنبورے وانگوں چوکھیاں لافاں ماردا اے ویکھیا نہیئوں کہ اگ نِرا اِک شعلہ ای اے۔ جیہڑا پانی نال اک دم بجھائی جاسکدی اے۔ جے کر بندے نوں کسے ہنر وچوں حصہ ملیا ہویا اے تاں ہنر والا اپنے ہنر بارے آپ ای بول پیندا اے۔ جے تیرے پلے خالص کستوری نہیں تاں چُپ رہو۔ تے جے ہیکی اُوتاں اوہ خوشبو نال آپ ای ظاہر ہوجاوے گی۔قسماں کھاکے آکھن دی کیہ لوڑ اے کہ میرا سونا پونڈ اشرفی والا اے۔گھسوٹی آپ ای دس دیوے گی کہ ایہہ کیہ اے؟ سعدی دے بارے وی کیڑے کڈھن والے لوک اجیہیاں ہزار گلاں کردے رہندے نیں کہ سعدی نہ تے قابل اے تے نہ ای ملن دے قابل مجلسی آدمی اے۔اوہناں لئی ایہہ مناسب ہووے گا کہ میری کھل دی بنی فتوحی پاڑ دین۔ کیوں جو میں فضول بحث نال اپنا مغز چٹوون دی ہمت نہیں رکھدا۔

کھانی

بنو ویلم دے مشہور بادشاہ عضدالدولہ دا نیک لڑکا بہت بیمار سی۔ پیو دے دل وچوں صبر دور نس گیا سی۔اک نیک پاک بندے نے اوہنوں مت دتی کہ جنگلی پنچھیاں نوں پنجرے وچوں آزاد کردے۔ اوہنے صبح ویلے چہچہاوندے پنچھیاں دے پنجرے توڑ دتے۔ جدوں جیل خانہ ٹٹ جائے تاں پھر کون قید وچ رہندا اے باغیچے دے کنگرے اُتے سانبھی سوہنی آواز والی اک نامور بلبل سی۔

لڑکا صبح سویرے باغ ول چھیتی بھج کے چلا گیا اوس نے بلبل توں سوائل دی محراب تے کجھ نہ ڈِٹھا۔ اوہ ہس پیا کہ سوہنی ہستی والیے بُلبلے ! توں گیت گاون دی وجہ توں ای پنجرے وچ رہ گئی ایں۔ جِنّا چر تُونہہ نہیں سیں بولی کسے نوں تیرے نال کوئی تعلق نہیں سی۔ پر ہُن جے تُونہہ بول ای پئی ایں۔ اپنے بولے دی دلیل وی لے کے آ۔ جویں سعدی نے وی کجھ چر زبان بند رکھی سی۔ تے زبان داناں دے طعنیاں توں بچیا رہیا سی۔ محبوب نوں اوہ شخص ای کجھے مار سکدا اے۔ جیہڑا مخلوق دی صحبت توں پلّا چھڑا جاوے۔ اے عقل وند تُونہہ لوکاں دے عیب ظاہر نہ کر۔ مخلوق نوں اک پاسے چھڈ کے اپنے عیباں وچ رُجھا رہو۔ لوک جدوں بے ہودہ بکن تاں کن نہ دھر۔ جدوں تُونہہ ننگے نوں ویکھیں تے اپنیاں اکھاں بند کرلیا کر۔

کھانی

میں سنیا ایں کہ مست سوہنے شاہی غلاماں دی محفل وچ اک چھوٹے بھانڈے والے مرید نے موسیقی نوں شرع دے خلاف سمجھ کے گویے دی دف تے سُرنگی توڑ دتی۔ غلاماں نے اوہنوں فوراً ای سرنگی وانگوں والاں توں کھچیا تے اوہدے چہرے نوں دف وانگوں وجاون لگ پئے۔ مرید تھپڑاں تے ڈگے دی سٹ دی درد نال ساری رات نہ سُتا۔ اگلے دن اوہدے پیر نے ہدایت پاروں آکھیا جے تُونہہ چاہنا ایں کہ دف وانگوں زخمی چہرے والا نہ ہوویں تاں بھراوا! سرنگی وانگوں سر سٹ کے اگے پیا رہو۔

مثال

دو شخصاں نے لڑائی وچ دُھوڑ، رولا، پیندے ہوئے چھتر، تے اُڈدے ہوئے پتھر ویکھے اِک تے اوہ جنّے جھگڑا ویکھیا تے اِک پاسے ہٹ گیا۔ اک اوہ جیہڑا لڑائی وچ وڑیا تے سر پڑوالیوسُو۔ کوئی شخص وی اپنے آپ نوں بچائی رکھن والے توں ودھیرا چنگا نہیں۔ جنہوں کسے شخص دے چنگے مندے نال کوئی غرض نہیں ہوندی تیرے سر وچ سائیاں اکھاں تے کن لادتے نیں تے منہ گلاں کرن لئی تے دِل سوچن سمجھن لئی اے۔ شاید تُونہہ اُچائی تے نوان وچ پچھان کرسکیں تے اوہناں دا نر اظاہر ویکھ کے ایہہ نہ آکھیں کہ ایہہ قد دالمّا اے تے دو جا چھوٹا اے۔

چُپ وچ سُکھ تے چوکھیاں گلاں دے دُکھ بارے کہانی

پسند کیتی گئی گل والے بڈھے نے انج آکھیا سی۔ بزرگاں دیاں گلاں میرے کناں نوں چنگیاں لگدیاں نیں۔ میں ہندوستان دی اک دور ریڈی گئھے گیا ساں۔ میں او تھے کیہ ڈِٹھا؟ اک کالی رات ورگا بندا حبشی سی۔ اوہدی کچھے اک چن ورگی کڑی سی، جہدے بُلھاں اُتے اوہنے دندھو ہیے ہوئے سن۔ اوہنے کڑی نوں کچھ وچ انج گھٹیا ہویا سی۔ کہ تینوں انج جاپے گا پئی رات نے دِن نوں کجیا ہویا سی۔ کرن والے بھلے کم دے حکم نے میرا دامن پھڑ لیا سی تے فضول گل میرے اندر اگ بن کے لگ گئی سی۔ میں اگوں پچھوں لکڑی تے پتھر لے کے آکھیا اوئے خداتوں نڈرا۔ بے حیا وا بے عزّتا! لعنت پھٹک جھڑک رعب نال میں اوس صبح وانگوں چٹی کڑی نوں حبشی توں وکھ کر دتا۔ اوہ ڈروُنا بدل باغ توں پرانہہ ہٹ گیا جویں کالے کاں دے قبضیوں جِنّا آنڈا نکل گیا ہووے میرے لاحول پڑھن نال اوہ شیطانی شکل والا بھج گیا۔ پری دے بُت والی کڑی نے میرے دامن نوں ہتھ پالیا۔ وے مکردے مصلے، فقر دے نیلے جامے والیا۔ کالیاں کرتوتاں والیا! دین ویچ کے دنیا خریدن والیا! مینوں تے ایس شخص دے ہتھ دِل دِتیاں عمراں بیت گیاں سن۔ میری جان ایس اگے گہنے پئی ہوئی سی۔ میرا کچا لقمہ حالے پکا ای سی کہ تُونہہ چھیتی نال میرے مونہوں کڈھ لیا اے۔ اوہنے اپنے اُتے ظلم دا اظہار کیتا تے حال پکار کیتی۔ لوکو جگ وچوں مہربانی تے مُک ای گئی اے تے رحم جاندا رہیا اے۔ جواناں وچوں وی کوئی کسے دا دستگیر نہیں رہیا کہ میں ایس بڈھے توں نیاں لے سکاں۔ ایس نوں بڈھیپے وچ وی شرم نہ آئی کہ کسے نامحرم دے لنگ پردے نوں ہتھ پا دتا سُو۔ اوہ میرے پلّے نوں پنجے وچ پھڑ کے فریاد کیتی جا رہی سی۔ شرم دیاں ماریاں میرا سر گریبان وچ سی۔ میں چھلی ہوئی تھوم دی تُری وانگوں ننگا ای باہر اُٹھ نسا، کیوں جو میں بڈھیاں جواناں دیاں جھڑکاں توں ڈردا ساں۔

میں زنانی دے سامنیوں ننگا ای نس وگیا کہ اوہدے ہتھ میرا کپڑا آ جانا ای بہتر سی نہ کہ میں آپ۔ تھوڑی مدت مگروں اوہ میرے کولوں لنگھی کہ مینوں پچھا تا ای؟ میں اوہنوں آ کھیا۔ ایہہ گل ہرگز زبان تے نہ لیاویں میں اوہوای ہاں جہنے تیرے ہتھوں توبہ کیتی سی۔ کہ ہن پھیر کدی فضول گل دے مگر نہیں پواں گا۔ جیہڑا عقل مندی نال اپنے کم پچھے ای لگا رہے (اللہ کرے) اوس شخص نوں اجیہا واقعہ پیش نہ آوے۔ ایس برائی توں میں ایہہ مت لئی اے کہ میں ہن ڈِٹھے ہوئے نوں وی ان ڈٹھا سمجھناواں جے تیرے وچ عقل، علم، تدبیر تے ہوش اے تے جے گل کریں تاں سعدی ورگی کریں نہیں تے چپ ای بھلی او۔

پردے ڈھکن دی فضیلت بارے کہانی

اک شخص حضرت داؤد طائی دے سامنے بیٹھا ہویا سی۔ جہنے آ کھیا میں فلانے صوفی نوں مست ڈِگا پیا ویکھیا اے اوہدی پگ تے کپڑے قے نال لڑے پئے سن تے کُتیاں دا گروہ اوہدے دوالے پھردا پیا سی۔ جدوں مبارک طبع والے بزرگ نے ایہہ گل سنی تے دسن والے ول گھوری وٹ کے ویکھیا۔ تھوڑی دیر پریشان بیٹھے رہے تے آ کھیا۔ ساتھیا! اج تے مہربان یار ای کم آوے گا جا اوہنوں بدنامی والے بُرے تھاں توں لے آ۔ کیوں جو ایہہ کم شرع وچ منع اے تے گودڑی لئی شرم اے اوہنوں بہادراں دانگوں کنڈ تے لد کے باہر کڈھ لیا کیوں جو مست طریقت دی واگ ہتھ وچ نہیں رکھدا۔

سنن والا ایس گل توں دُکھی ہویا اوہ فکر وچ انج ڈُب گیا جویں کھوتا چکڑ وچ دھس گیا ہووے۔ اوہنوں طاقت نہیں سی پیندی کہ حکم تے کن نہ دھرے۔ تے نہ ای اوہدا دِل منداسی کہ مست شرابی نوں کندھاڑے چک لیاوے۔ اوہنے تھوڑی دیر لئی اُسل وٹ بھنے پر کوئی ہور تدبیر نہ سُجھی تے حکم ٹالن دی کوئی راہ نہ ڈِٹھی اوہنے لک بنھیا تے مجبوراً اوہنوں موڈھیاں تے چک لے آندا۔ شہر دے لوکیں اکٹھے ہو کے بھانت بھانت دیاں گلاں کرن لگے اِک نے طعنہ ماریا ویکھو جی ایہہ درویش جے۔ کڈی سوہنی پارسائی تے دینی پرہیزگاری اے کوئی طعنہ دے رہیا سی۔

صوفیاں ولّوں ویکھو شراب وی پیندے جے تے اپنی گودڑی انگوردی نبیذ مثلث شراب دی خاطر کلالاں اگے گہنے پائی ہوئی نیں۔ لوک ایہدے تے اوہدے ول اشارہ کر رہے سن کہ ایہدی تے پوری مت ماری گئی اے۔ تے او حالے ادھا مست اے۔ سارے شہر دی ملامت تے عام لوکاں دے جوش نالوں دشمن دی ظلم نال دھنون تے نکی تلوار ای بہتر اے۔ مصیبت دے مارے ہوئے نے اک دیہاڑی دُکھ نال لنگھائی، لاچار ہو کے اوہ اوہنوں اوہدے ٹکانے تے چھڈ آیا۔ اوہ ساری رات فکر تے شرمساری توں نہ سُتا۔ حضرت داؤد طائی نے دوجے دن ہس کے فرمایا۔ اپنے بھرا دی آبرو گلی کوچے وچ نہ لا ہونہیں تے زمانہ تہاڈی آبرو سارے شہر وچ لاہ دے گا۔

کہانی

اے عقل وند جوان مردا! لوکاں دی نیکی تے بدی بارے کسے نُوں برا نہ آکھیں کیوں جو جے تُونہہ واقعی برے نوں برا آکھیں گا تے اوہنوں اپنا دشمن بنالیں گا۔ تے جے نیک نوں برا آکھیں گا تے تُونہہ آپ بُرا کم رہیا ہوویں گا۔ تینوں جیہڑا شخص آکھدا اے کہ فلانا شخص بدا اے تُونہہ انج سمجھ کہ، کہ اوہ اپنی کھُل ادھیڑ کے اپنے آپ نوں ظاہر کر رہیا اے کیوں جو کسے دے برے فعل لئی دلیل دی لوڑ ہوندی اے۔ تے اوہدے برے فعل توں چوندی بدی اپنے آپ نوں ظاہر کر رہی اے۔ جے تُونہہ مخلوق دی بدگوئی اعلانیہ وی کیتی۔ بھانویں تُونہہ سچ ای بولیا اے تاں وی بھیڑی گل اے۔

کہانی

اک شخص نے ودھ چڑھ کے چغلخوری کیتی اوہنوں اُچی شان والے عالم نے آکھیا کہ میرے سامنے لوکاں دا ذکر برائی نال نہ کریا کر۔ ایہدے نال میں تیرے ولّوں وی بدگمان ہو جاناں۔ تُونہہ انج نہ کریا کر۔ میں منیا کہ اوس شخص دی عزّت شان تے گھٹ ہوگئی پر چغلی کرن نال تیرے رتبے وچ وی وادھا نہیں ہو جائے گا۔

کہانی

کسے نے مینوں آکھیا کہ چوری تے چغلی نالوں ودھیری لاہے وندا اے میں سمجھیا ایویں مذاق پیا کردا اے۔ میں اوہنوں آکھیا یارا! تیری مت ماری گئی اے۔ میریاں کناں نُوں ایہہ کہانی عجیب لگی اے۔

چوری، دغا بازی وچ تُونہہ کیہڑی خوبی دیکھی اے کہ اوہنوں چغلی توں اُتلے درجے تے رکھیا ای۔ اوہنے آکھیا ہاں چور جرأت والی بہادری تے کردے نیں تے مردانہ بانہاں دے زور نال اپنا ڈھڈ بھردے نیں تے اوہ مورکھ آدمی چُغلی کرن وچ لوڑ دا کیہ اے؟ جہنے عملاں دا رجسٹر وی کالا کرلیا تے کھادا وی کجھ نہیں۔

کھانی

بغداد دے مدرسہ نظامیہ وچ میرا وظیفہ لگا ہویا سی۔ دن رات میں پڑھاندا ساں تے اپنے پڑھے نوں دوہراندا ساں۔ میں استاد صاحب نوں خاص کرکے آکھیا اے صاحبِ عقل میرِ افلانا دوست میرے نال ساڑا رکھدا اے۔ جدوں میں حدیث شریف دی تشریح کرناں تاں اوس خبیث دے باطن وچ وگاڑ پے جاندا اے۔ ساڈے ادب دے پروفیسر نے ایہہ گل سُن لئی تے اوہ غصے نال بھر گیا تے آکھیوئو۔ حیرانی والی گل اے کہ دوست دا حسد ساڑا کرنا تینوں پسند نہیں آوندا۔ مینوں نہیں پتہ تینوں کس دسیا اے کہ چغلی کرنا اچھا کم اے جے اوہنے کمینگی نال دوزخ دا راہ پھڑ لیا اے تاں تُونہہ وی ایسے دوجی راہ توں دوزخ وچ اپڑ جاویں گا۔

کھانی

کسے نے مینوں آکھیا کہ حجاج بن یوسف خون پیون والا ظالم اے تے اوہدا دِل کالے پتھر دے ٹکڑے وانگوں اے۔ اوہ لوکاں دیاں آہاں تے فریاد توں نہیں ڈردا۔ خدایا تُونہہ آپ ای لوکاں دا اِنصاف اوہدے کولوں لے دے۔ اِک چوکھی عمر دے بڈھے نے جہنے دُنیا ویکھی ہوئی سی۔ اِک جوان نوں بڈھیاں والی مت دتی کہ اوہدے کولوں تے سائیں (قضاوقدر) آپ اوہدے مظلوماں مسکیناں دا حساب منگ لین گے تے دوجیاں کولوں اوہدے کینے دا تُونہہ اوہدے توں تے اوہدے زمانے توں بے تعلق ہو جا کیوں جو زمانہ اوہنوں آپ ای عاجز کردیوے گا۔ کہتے ایہہ نہ سمجھ لئیں کہ میں حجاج کولوں مطمئن آیا ہاں تے نہ ای مینوں تیری چغلی پسند اے۔ جہنے دُنیا والے پیالے بھر بھر پیتے تے اعمال نامے کالے کرلئے اوس بد بخت نوں اوہدے گناہ آپ ای دوزخ وچ لے جاون گے۔ تے دوجا شخص جیہڑا چغلی کرکے اوہدے مگر پیا بھجدا اے۔ اللہ انج نہ کرے کہ اوہ اکلا دوزخ وچ جاوے۔

کھانی

میں سُنیا اے کہ اک نیک پاک آدمی اک بچے نال چُمبل کردیاں ہسیا۔ تنہائی وچ بیٹھے دوجے نیک پاک اوہدی غیر حاضری وچ اوہدے چال چلن اتے دھبہ لان لگ پئے۔ اخیر ایہہ قصہ لُکیا نہ رہ سکیا۔ تاں اوہناں ایہہ گل سیانی نظر والے اک بزرگ اگے جا دہرائی۔ جہنے آکھیا اپنے جھلّے یار دا پردہ فاش نہ کرو۔ مذاق دا چُمبل وی حرام نہیں پر چغلی کرناوی تے حلال نہیں جے۔

کھانی

بچپنے وچ مینوں روزہ رکھن دا شوق پیدا ہویا۔ حالاں مینوں ایہہ وی پتہ نہیں سی کہ سچا کیہڑا اے تے کھبا کیہڑا اے۔ تے مخلّے دے پرہیز گار لوکاں وچوں اِک عابد شخص مینوں مُنہ ہتھ دھونا سکھایا کر داسی کہ پہلاں سنت وجہوں بسم اللہ پڑھو دو جے نیت کرو تیجے ہتھ دھوؤ پھیر منہ تے نک تن واراں دھنو و پھیر چھیپی نال ناساں نوں صاف کرو۔ شہادت دی انگلی نال اگلے دند ملو۔ ہاں روزے نال زوال دے مگروں انج کرنا منع اے۔ ایہدے مگروں تن واراں چہرے تے پانی پاؤ۔ سردے والاں توں لے کے ٹھوڈی تائیں پھیر ہتھاں نوں کہنیاں سنے دھوؤ۔ تسبیح تے ذکر وچوں جو تسی جاندے او۔ پڑھدے رہو پھیر سر دا مسح، ایہدے مگروں پیر دھوؤ۔ ایہو ای وضو اے۔ تے ایہنوں خدا تعالیٰ دے ناں دی دعا نال ختم کرو۔ ایس طریقے نوں ودھیرا چنگا کوئی نہیں جاندا۔ توں نہیں ویکھدا کہ اک پینڈو بڈھا ستر یا بہتر یا گیا اے پنڈ دے اک قدیمی چودھری نے ایہہ گل سُنی تے تڑپھ اُٹھیا کہ اوئے خبیث مردودا کیہ توُنہہ ایہہ نہیں آکھیا کہ روزے وچ مسواک کرنی منع اے تے کیہ مردہ آدمی دا ماس کھانا غیبت کرنا جائز اے۔

پہلے نہ کہن جوگیاں گلاں توں منہ صاف کر کے دھنولو جویں کہ کھاون جوگیاں چیزاں توں مُنہ دھو چھڈیا جے وضو دی ظاہری باطنی صفائی کرن مگروں جے کسے شخص داناں گلاں وچ لیا جاوے تاں اوہدا ناں احسن انداز وچ اوہدی پوری وڈیائی نال پکارو۔

جدوں تُونہہ ہمیشہ آکھیں گا کہ لوک کھوتے نیں تاں ایہہ گمان نہ کریں کہ لوک تیراناں انساناں وانگوں لین گے گلی کوچے وچ میری سیرت انج بیان کر، جویں تُونہہ میرے سامنے بیان کرسکدا ہووئیں۔ جے تینوں ویکھن والی اکھ توں حیا آوندی اے تاں تُونہہ انھا تے نہیں۔ غیب جانن والا حاضر ناظر تے ہے نا جے تینوں اپنے آپ توں شرم نہیں آوندی کہ اوہدے توں تُونہہ بے فکرایں تے میرے کولوں شرم کرنا ایں۔

کھانی

طریقت دی پچھان رکھن والے تے پکے پیریں کھلوتے تے کجھ لوک تھوڑی دیر لئی آپس وچ ای رل بیٹھے سن۔ اوہناں وچوں اِک نے کسے ہوردی چغلی شروع کردتی۔ کسے وچارے دے ذکر دا دروازہ کھول دتا۔ کسے نے اوہنوں آکھیا جھلیا یارا تُونہہ کدی فرنگیاں دے خلاف وی جہاد کیتا اے؟ اوہنے جواب دتا میں تے ساری حیاتی اپنی ولگنوں باہر پیر نہیں دھریا۔ سچی ضمیر والے نے انج آکھیا۔ میں تے کدی اجیہا پُٹھے بھاگاں والا شخص نہیں ڈِٹھا کہ کافر ایہدی جنگ توں امن نال بیٹھا رہیا پر مومن ایہدی زبان دے ظلم توں نہیں بچیا۔

کھانی

مرغز دے اک جھلے نے کڈی سوہنی گل کیتی سی۔ جیہدی مٹھاس توں تسیں دنداں نال بُلھ وڈھدے رہو۔ جے میں کسے دی بدخوئی چغلی کراں تے اپنی ماں دی ای کر رہیا ہووا، کیوں جو عقل دی گودی وچ پالے جاندے نیں۔ تہاڈی نیکی عبادت اوہوای چنگی اے جیہڑی ماں لے جاوے۔ اے نیک ناں والیا! جیہڑا ساتھی غائب ہوگیا ایہدیاں دو چیزاں دوجے ساتھیاں لئی حرام نیں۔ اِک تے اوہدا مال اے جنھوں ساتھی حق نال نہ کھاون دو جا اوہداناں جنھوں برائی نال نہ لین۔ جیہڑا شخص لوکاں داناں برائی نال لوے۔ تُونہہ اوہدے کولوں اچھی گل کرن دی آس نہ رکھیں۔ کیوں جو اوہ تیرے پچھے وی اوہو کجھ آکھے گا جو اوہ تیرے سامنے دوجیاں دے پچھے آکھدا اے۔

میرے خیال سیتی اوہو شخص عقل وندا ے جیہڑا اپنے خیالے کم وچ رُجھیا رہے تے باقی دُنیاولوں غافل رہے۔

تُونہہ گنڈھڑی نُوں سانبھ تینوں چور نال کیہ
تُونہہ اپنی نبیڑ تینوں ہور نال کیہ

کھانی

میں سنیا اے کہ تناں بندیاں دی بدخوئی کرنی جائز اے ایہناں تناں توں ودھ جاویں تے چوتھے دی غیبت کرنی گناہ اے۔ اک تے اوس بادشاہ دی غیبت جائز اے جہدے توں خلقت دے دِل نوں تکلیف پہنچے۔ لوکیں ملامتاں کرن تے بادشاہ نوں پروانہ ہووے۔ اوہ سگوں پسند کرے۔ اوہدے بارے خبر نقل کرنا حلال اے۔ شاید لوکیں اوہدے توں بچ جاون۔ دوجے اوس بے حیا اُتے پردے تانن لئی تُونہہ پردے نہ اُن۔ جیہڑا آپ اپنے پردے پاڑ دا اے۔ بھراوا! تُونہہ اوہنوں حوض توں نہ بچائی رکھ کیوں جو اوہ آپ دھنون پرنے کھُوہ وچ ڈِگدا اے تریجا بندہ ڈنگی تکڑی والا بدمعاملہ جھوٹھا شخص اے اوہدے بُرے فعل بارے جنا کجھ وی تُونہہ جاننا ایں آکھی چل۔

کھانی

میں سُنیا اے کہ اک چور جنگل وچوں نکل کے سیستان دے دروازے وچوں لنگھ کے ملک اندر آوڑیا۔ جدوں اوہنے محلّے دے دوکاندار کولوں کھاون والی کوئی شے (یا جس کھانے دی اوہنوں لوڑ سی) خریدی تاں دکاندار نے اوہدے ادھے دانگ دا سکہ غائب کرلیا کالے دھندے کرن والے چور نے حال دوہائی پادتی تے آکھیا یا اللہ توں رات دے چوراں نوں جہنم وچ ساڑ دے۔ (ایہناں دی کوئی لوڑ نہیں رہ گئی) ہن تے سیستانی چٹے دِن ڈاکے مارن لگ پئے نیں۔

کھانی

کسے شخص نے اک دلوں صاف صوفی نوں آکھیا۔ تہانوں نہیں پتہ فلانے شخص نے تہاڈے پچھ موں کیہ منڈا بولیا اے۔ صوفی صاحب نے فرمایا بھراوا چپ رہو تے آرام کر، دشمن نے کیہ آکھیا اے۔ ایہدا نہ جاننا ای بہتر اے۔ جیہڑے لوک دشمن دلّوں سُنیہا لیا وندے نیں اوہ یقینی طور تے دشمن نالوں ودھیرے دشمن ہوندے نیں۔ کوئی وی دشمن دی آکھی دوست تاکیں نہیں اپڑ دلدا۔ سوائے اوس شخص دے جیہڑا دشمنی وچ دشمن دا ای یار ہووے۔ دشمن آپ تے میرا ظلم میرے اگے انج بیان نہیں کرسکیا کہ جہدے سنن نال میرا سر ریوی کنب جاندا اے۔

تُونہہ ودھیرا دشمن ایں کہ میرے مونہہ اُتے اوہ گلاں لئی آونا ایں جیہڑیاں دشمن نے اوہلے ہو کے آکھیاں سن۔ چغلی خور پرانی جنگ نوں مڑ تازہ کر دیندا اے تے جھلّن والی طبیعت والا نیک بندہ غصّے وچ آ جاندا اے۔ ایہو جہے چُغل خور گوٹھی کولوں بچ کے رہو، جیہڑا خاص کر کے سُتے ہوئے فتنے نوں آ کھے ''اٹھ جاگ'' بندے دے پَیر بنھ کے اتھے کھُوہ وچ سُٹیا بندہ ایس نالوں بہتر اے کہ اوہدا فتنہ تھاں تھاں تے لے جایا جاوے دو شخصاں وچ لڑائی اگ بھڑکاون وانگوں اے تے بد بخت چغلخور اگ لئی بالن ڈھون والا اے۔

کہانی

ایران دے اک زبردست بادشاہ کول اک من چاہا وزیر سی۔ جیہڑا گیان چانن تے دور ڈی نظر رکھن والا سی۔ فریدوں دا کم کرن لگیاں اوہ پہلے نمبر تے اللہ دی رضا دا دھیان رکھدا سی۔ پھیر بادشاہ دے حکم دا لحاظ رکھدا سی۔ کمینہ حاکم عام طور تے لوکاں نوں دُکھ اپڑاندا اے کیوں جو اوہ ملک دی تدبیر کرن، تے خزانے نوں ودھان دا جتن کردا اے۔ جے تُونہہ خُد اول دھیان نہ رکھیں تاں بادشاہ وی تینوں نقصان پہنچا سکدا اے۔ اک شخص صبح تڑکے بادشاہ کول گیا جا کے دعا دِتی کہ اللہ تینوں ہر روز تیرے آرام تے مقصد وچ کامیاب کرے۔ میری غرض نہ سُن سگوں میری نصیحت من کہ تیرا ایہہ وزیر تیرا گُجھا ویری اُو۔ خاص لشکر وچوں تے عام لوکاں وچوں کوئی شخص وی نہیں رہ گیا۔ جہنے ایہدے کولوں سونا چاندی ایس شرط تے ادھار نہ چُکیا ہووے کہ جدوں سر بلند بادشاہ مر جاوے گا تاں تسی سونے چاندی دا ادھار لاہ دینا۔ ایہہ خود پسند بندہ تہانوں جیوندا نہیں ویکھنا چاہندا کِتے انج نہ ہووے کہ ایہدی نقدی نہ ماری جاوے۔ اک وار بادشاہ نے حکومت نوں تھاپڑا دین والے وزیر ول غصے نال ویکھیا تے آکھیا کہ تُونہہ میرے سامنے تے دوستاں دی شکل وچ ایں پر ڈِھڈوں میرا مندا کیوں چاہنا ایں۔ اوہنے تخت دے سامنے دی زمین چم کے آکھیا، جدوں تساں آپے ای پُچھ لیا اے تے ہُن چھُپانا مناسب نہیں اے نامور بادشاہ میں اجیہا خیال ایس لئی کرناہاں کہ ساری مخلوق تہاڈا بھلا چاہوے۔

جدوں تہاڈی موت مگروں ای میری چاندی ترنی اے تاں لوکیں میرے خوف توں تہاڈی زندگی تے لمّی حیاتی چاہون گے۔ کیہ تسی نہیں چاہندے کہ لوکیں سچائی تے نیازمندی نال تہاڈے سر دی سلامتی تے لمّی عمر دی دعا منگن۔ لوک دعانوں غنیمت سمجھدے نیں۔ کیوں جو ایہہ مصیبت دے تیر لئی زرہ ہوندی اے۔ جو کچھ وزیر نے آکھیا بادشاہ نوں بڑا پسند آیا تے اوہدا چہرہ تازگی دے پھلاں نال کھِڑ اُٹھیا۔ جو رتبہ تے قدر وزیر رکھدا سی۔ اوہدے وچ وادھا کردتا گیا نہ کہ گھٹایا گیا۔ میں چغلخور توں ودھ پریشان کسے نوں نہیں ڈِٹھا۔ اوہ موندھے ستارے تے چوکھے پھرے نصیب والا ہوندا اے۔ اوہ اپنی نادانی تے غلط رائے پارون دو بجناں وچ دو پھیڑ پا دیندا اے۔ ایہہ تے اوہ دوبارہ آپس وچ راضی بازی ہو جاندے نیں اوہ (چغلخور) درمیان وچ اتھے نصیبے والا تے شرمندہ ہوندا اے۔ دو شخصاں وچ اگ بھڑکاونا تے آپ وی اوہدے وچ سڑنا عقل مندی نہیں۔ جہنے سعدی وانگوں تنہائی وچ رہن دا سواد چکھ لیا، اوہنے اپنی جیبھ دو ہاں جہاناں توں اندر کھچ لئی جیہڑی فائدے وندی گل تُونہہ جاننا ایں اوہ بیان کری جا۔ بھاویں اوہ کسے نوں وی پسند نہ آوے کیوں جو اوہ کل قیامت نوں شرمندگی نال چیکاں مارے گا کہ ہائے افسوس میں حق سچ گل کیوں نہ سُنی۔

کھانی

حُکم دی چنگی طرحاں تعمیل کرن والی بیوی تے نالے نیک پاک اوہ درویش خاوند نوں وی بادشاہ کر دیندی اے۔ جا اپنے دروازے تے پنج واراں نوبت کھڑکا کہ اینا اِک سُر یار تیری کچھ وچ اے۔ جے تُونہہ سارا دِن غم سہنا ایں تاں فکر نہ کر، جدوں رات نوں تیرے غم لاہن والا تیری کچھ وچ ہوندا اے۔ جہدا گھر وسدا ہووے گھر والی وی محبت کرن والی ہوسُو سمجھ لوؤ کہ اوہدے ول خدا دی رحمت دی نظر اے۔ جدوں سوہنے مکھڑے والی رن باپردہ وی ہووے تاں اوہدا شوہر اوہدے دیدار لئی بہشت وچ ہووے گا۔ جہان وچ من دی اچھیا اوسے حاصل کیتی جہدے نال اوہدے دِل دی راحت اِک سُر بیوی ہووے۔

جے اوہ مٹھا بولن والی تے نیک پاک ہووے تاں اوہدے سوہن کو جھ ول دھیان نہ کر، خوش طبع من موہنی بیوی نِری سوہنی نالوں چنگی اے کیوں جو ملنساری عیباں نوں ڈھک لیندی اے۔ اوہ اپنے گھر والے دے ہتھوں سر کے دی کھٹیائی، مٹھیائی وانگوں کھاندی اے، تے ناراض چہرے والی بدمزاج عورت حلوہ وی خوش ہو کے نہیں کھاندی۔ پری چہرہ کوجھی عادت والی نالوں بھوتنی دے چہرے والی، پر خوش طبع عورت بازی جت لے جاندی اے۔ بھلائی سوچن والی عورت، دِل دی راحت ہوندی اے۔ پر بُرا چاہن والی بیوی توں اللہ بچائے جدوں طوطا تے کاں اکو پنجرے وچ سا ہ لیندے ہوون تاں طوطا پنجرے توں خلاصی نوں غنیمت سمجھدا اے۔ دنیا وچ آوارگی لئی اپنا سر رکھدے، نہیں تے بے چارگی نال دِل لالے، گھر وچ بیوی دے متھے تے وٹ ویکھن نالوں سرکاری جیل خانے وچ قید ہونا بہتر اے۔ جہدے گھر والی کو جھے مزاج والی ہووے اوس خاوند لئی سفر ای عیدورگا ہوندا اے۔ جس گھر وچ عورت دی اُچی آواز نکلدی اے۔ اوس گھر تے خوشی دا دروازہ بند سمجھ، جدوں عورت بازاردی راہ پھڑ لے اوہنوں مُٹھڑا چاڑھ، نہیں تے آپ زنانیاں وانگوں گھر بہ جا۔ جس مرد دی گل تے عورت کن نہ دھرے، اوس مردنوں بیوی دا ریشمی پاجامہ پوا کے گھر بہا دیو۔ جس عورت کول جہالت تے بدچلنی ایں اوہدے مرد نے بیوی نہیں سہیڑی، سگوں اپنے سر مصیبت پالئی اے۔ جدوں عورت اک ٹوپے جَوں وچ بے ایمانی کر لے تاں کنک دے ڈھیر توں ہتھ دھو چھڈ۔ اللہ تعالیٰ نے اوس مرد دی بھلائی منگی اے جہدے نال بیوی دا ہتھ تے دِل موافق اے، جدوں عورت بیگانے مرد دے سامنے ہس پئی پھیر اوہدے مردنوں آکھو مردانگی دی گپ نہ مارے۔ جدوں بے حیا عورت قورمے وچ ہتھ مارن لگ پئے۔ تے اوس نوں جا کے آکھو مرد دے مُنہ تے ہتھ دھر دیوے۔ اللہ کر کے عورت دی اکھ بیگانیاں ولّوں انھی ہو جائے۔ جدوں اوہ گھروں باہر نکل جائے تاں پھیر بھانویں اللہ کر کے اوہ مرای جائے۔ جدوں تُو نہہ ویکھیں کہ بیوی دے پیر ٹکانے سر نہیں ہین پھیر اوہدی عقل وندی تے رائے نوں اٹل نہ سمجھو۔

ذلت وچ جیون نالوں اوہدے ہتھوں بھج کے مگر مچھ دے مُنہ وچ چلے جانا بہتر ای اوہدا چہرہ غیر مرد کولوں لکا کے رکھ، جے اُنج نہ ہووے تاں تُونہہ اوہدا مرد کاہدا ایں تے اوہ تیری تریمت کاہدی اے۔ سوہنی تے چنگے سبھاوالی تریمت دُکھاں تے بوجھاں وچ مرد دی طبیعت نوں خوش کرن والی اے۔ کوجھی تے اِک سُر نہ ہوون والی بیوی نوں چھڈ دے۔ دو بندیاں (جیہڑے بیویاں ہتھوں پریشان سن) وچ ہوئی ایہہ گل کنی نویکلی اے۔ اک نے آکھیا خدا کرے کسے دی بیوی بھیڑی نہ ہووے، دوجے نے آکھیا۔ دنیا وچ عورت اُکا نہ ای ہووے تے ٹھیک اے۔ اے دوست ہر سال نویں بیوی کریا کر کیوں جو پرانی جنتری اگلے سال کم نہیں آوندی، تنگ ہوون پاروں لگن والی جُتی نالوں ننگے پیریں رُلنا بہتر اے۔ گھر وچ ہر ویلے لگی جنگ بہتر اے کہ سفر دی مصیبت چنگی اے۔ بھانویں عورتاں شوخ تے حکم چلاون والیاں تے آکڑ باز ہوندیاں نیں پر میں سُنیا اے اوہ کچھ وچ آ کے راضی بازی نیں۔ سعدیا! جدوں تُونہہ کسے نوں رن مرید ویکھیں تاں اوہدا مسئلہ بہتا نہ پٹ کھوتریں تے نہ اوہنوں طعنے ماریں۔ جے تھوڑے چرلئی اپنی رن نوں بغل وچ کھچ لئیں تاں تُونہہ وی اوہدے ظلم سہیں گا تے اوہدا بھار وی کھچی جاویں گا۔

کھانی

اک جوان اپنی گھر والی دے اجوڑتوں اِک بزرگ شخص اگے جا رُنا۔ تے آکھیوسُو میں ایس ڈاڈھی دشمن دے ہتھوں بھارے بوجھ نوں انج جھل رہیا ہاں۔ جیویں چکی دا تھلڑ اپڑا تلے نوں جھلدا اے۔ اوس بزرگ نے اوہنوں آکھیا میاں! اوہدی سختی توں دِل تے صبر کر، تے جھل۔ کوئی شخص صبر کرن نال شرمندہ نہیں ہوندا۔ اپنے گھر نوں اگ لان والیا۔ رات نوں تے تُونہہ چکی دا اُتلا پڑ ہونا ایں تے دِن نوں تھلے دا پڑ کیوں نہیں ہو جاندا۔ جدوں تُونہہ گلاب دی ٹہنی توں خوشی ویکھنی ہووے تاں تیرے لئی مناسب اے کہ اوہدے کنڈیاں دا بھار وی ڈھو۔ جس رُکھ دا پھل تُونہہ ہمیشہ کھادا ہووے جس ویلے تینوں اوہدے کنڈھے چبھن تاں اوہ وی سہ جا۔

اولاد دی تربیت بارے مقولہ

منڈا جدوں دساں سالاں توں ودھ عمر دا ہو جاوے تاں اوہنوں آکھو کہ نامحرماں توں دور ڈیرا بہوے۔ روں کول اگ نہیں بالنی چاہیدی۔ کیوں جو گھر اکھدے پلکارے وچ ای سڑ جاوے گا۔ جے تُونہہ چاہنا ایں کہ تیرا ناں اپنے مقام تے قائم رہے تاں پترنوں عقل وندی تے علم سکھا کہ جے اوہدے وچ علم عقل چوکھا نہیں ہووے گا تاں تیرے مرن تے کوئی وی تیری تھاں لین دے قابل نہیں رہ جائی گا۔

اوہ پُتر جنہوں پیولاڈاں نال پالے گا اوہنوں چوکھا چر زمانے دی سختی جھلنی پے گی۔ پترنوں پرہیزگار تے عقل وند بنا کے کڈھ۔ جے تُونہہ اوہنوں محبت کرنا ایں تاں اوہنوں لاڈ نال نہ رکھ۔ اوہنوں بچپن وچ ای جھڑک جھنب کے ہدایت وے، اوہنوں چنگے کم تے رب داوعدہ دس تے مندے کم توں رب داڈر پا۔ نویں شاگرد لئی اوہدے چنگے کم دا ذکر، تعریف، شاواشے تے حوصلہ ودھان دا معمولی انعام استاد دی دھمکی تے ڈراوے نالوں چنگا اثر کردا اے۔ بھانویں تیرا ہتھ قارون دے خزانے نوں وی پیندا ہووے۔ اپنے پالے بچے نوں ہتھ دی محنت سکھا۔ تینوں جنّی وی مشق مہارت ہووے اوہدے تے بھروسا نہ رکھیں۔ رکھ وی بہیں تاں ہوسکدا اے تیرے ہتھوں دولت نکل جائے۔ سونے چاندی دیاں تھیلیاں مُک جاون پر ہتھ دے کسبی دا کھیسا خالی نہیں ہوسکدا۔ تینوں کیہ پتہ اے زمانے دا پھیرا اوہنوں اپنے وطن وچ ای پردیسی بنا دیوے جدوں اوہنوں کسے کسب دی مشق مہارت ہووے گی تاں اوہ کسے شخص اگے لوڑ والا ہتھ نہیں اڈے گا۔ تینوں نہیں پتہ کہ سعدی نے ایہہ مقام کس شے توں پایا اے۔ نہ جنگل گاہے سُوتے نہ سمندر پاڑے سو بچپن وچ ای وڈیاں دے دھرول دھپے کھادے سوتے اللہ تعالیٰ نے اوہنوں بزرگی وچ صفائی عنایت کیتی اے ہر اوہ بندہ جنھے حکم اگے دھسون نوائی اے بہت چر نہیں لنکھدا کہ اوہ آپ حکم دیون لگ پیندا اے ہر اوہ بچہ جہنے استاد دی سختی نہیں جھلی اوہ زمانے دے ہتھوں ظلم جھلدا اے۔ پترنوں چنگی طرح پال تے سُکھ پُچا، تاں جو اوہدی اکھ دو جیاں دے ہتھاں ول نہ رہے۔ ہر اوہ شخص جہنے اپنی اولاد دا فکر نہ کیتا جے کسے ہور نے اوہدا فکر کیتا تے آوارہ کر دتا۔

اوہدا کسے بُرے نال میل جول دا دھیان رکھ۔ جیہڑا اوہنوں اپنے ورگا بد بخت کر کے کُراہے پا دیوے گا۔ اوس نُکسرے توں زیادہ کالے اعمال نامے والا نہ ڈھونڈ، جہدے چہرے تے لوں پھُٹن توں پہلاں ای اوہدا منہ کالا ہو جاوے۔ اوس بے غیرت توں بھج جانا چاہیدا اے جہدی نامردی نے مرداں دی آبرو گنوا دِتی اے۔ جہدا پُتر سر تے داڑھی منّے بے شرع رِندملنگاں نال رل بیٹھا اے اوہدے پیونوں آکھو کہ ہُن اوہدی بھلائی دی آس نہ رکھے۔ اوہدے مرکھپ جاون تے تباہ برباد ہو جاون تے وی افسوس نہ کرے۔ سگوں اجیہا نااہل پُتر پیوتوں پہلاں مریا ای بہتر اے۔

کھانی

اک رات میرے محلّے وچ اک دعوت سی۔ اوس محفل وچ ہر قسم دے آدمی سن، جدوں گویے دی آواز گلی وچوں نکلی تے اسمان تے وی ہاؤ ہو دیاں آوازاں اپڑ گیاں۔ اک پری دی جُثے والا میرا معشوق سی۔ میں اوہنوں آکھیا نی میریئے سوہنیے گڈ یئے! تُونہہ جواناں نال مرداں دے اکھ وچ کیوں نہیں جاندی کہ ساڈی محفل نوں شمع وانگوں روشن کر دیویں۔ میں سدّھے قد والی، چاندی دے جثّے والی توں سُنیا جیہڑی چلی جا رہی سی تے اپنے آپ نوں آکھی جاندی سی جدوں مرداں والے گُن میرے کول نہیں ہین تاں مرداں دے سامنے جا کے بہنا انسانیت نہیں ہووے گی۔

الوئیں منڈیاں دی صحبت توں بچ کے رہن بارے مقولہ

گھر پُٹن والا معشوق لونڈا گھر اُجاڑ دیندا اے جا جا کے گھر نوں عورت نال آباد کر۔ اجیہے پھُل نال ٹھرک جھاڑنا مناسب نہیں۔ جہدے لئی ہر صبح اک نویں بُلبُل ہووے جدوں اوہنے اپنے آپ نوں ہر محفل دی شمع بنایا اے۔ تُونہہ وی پروانے وانگوں اوہدے دوالے چکر نہ کٹ۔ نواں اُٹھدا نادان چھوکرا سوہنی چنگی خوہ والی بنی پھبی بیوی نال کیویں رل سکدا اے۔ تُونہہ غنچے وانگوں اوہدے وچ وفا دی اک پھوک تے مار (ویکھیں پھیر) اوہ پھُل وانگوں تیرے گل دا ہار بن کے تیرے پچھے لمکے گی۔

اوہ الوئیں منڈے وانگوں ول وِنگ والی شوخ نہیں جنھوں گُگل وانگوں پتھر نال وی نہ توڑیا جا سکے۔ منڈے نوں بہشتی حور وانگوں من موہنا نہ سمجھ کیوں جو اوہ دوجے پاسیوں جنگل دے بھوتنے وانگوں اے۔ بھاویں تُونہہ اوہدے پَیر وی چُم اوہ ایہدا کوئی لحاظ نہیں رکھے گا تے جے تُونہہ اوہدی دُھوڑ وی بن جاویں تاں اوہ تیرا شکر گزار نہیں ہووے گا۔ جے تُونہہ لوکاں دیاں منڈیاں نال دل لائیں گا۔ تاں سرنوں بھیجے توں تے ہتھ نوں روپے پیسے توں خالی سمجھیں تُونہہ لوکاں دے منڈیاں تے بری نگاہ نہ رکھیں کیوں جو تیرا اپنا منڈا اوی تباہ ہو جائے گا۔

کہانی

ایسے شہر وچ اک وار میرے کنّاں تائیں ایہہ گل اپڑی کہ کسے سوداگر نے اِک غلام خریدیا سی۔ رات ویلے شاید اوہ اپنا ہتھ غلام دے تھلے والے پاسے لے گیا کیوں جو اوہ چٹی ٹھوڈی والا تے من موہنا سی۔ سوہنے غلام دے ہتھ جو شے آئی اوہنے غصّے نال بے وقوف تاجر دے بھیجے تے توڑ دِتی اپنے اُتے خدا تے رسول نوں گواہ بنایا کہ میں ہور فضول چکر وچ نہیں پواں گا۔ اوسے ہفتے وچ ای، اوہنوں اک سفر کرنا پے گیا تاں اوہدا دِل پھٹڑ سِر بنھیا ہویا تے چہرہ زخمی سی۔ جدوں اوہ شہر گازروں توں اِک دو میل باہر آیا تاں اوہدے سامنے خوفناک پتھریلی زمین آئی اوہنے پُچھیا کہ ایس چوٹی داناں کیہ اے۔ جتھے جیہڑا وی رہیا اے اوہنے چوکھے عجیب واقعے ویکھے نیں۔ قافلے وچوں کسے ساتھی نے اِنج آکھیا شاید تینوں ترکاں والے درّے دا پتہ نہیں اوہنے حبشی غلام نوں سخت آواز دے کے آکھیا بس سواری نوں ہور نہ چلاؤ ستھے ای سامان لاہ دیو، میرے وچ اک جَوں دے دانے جنی عقل تمیز نہیں۔ جے میں پھیر ترکاں دے درے ول جاواں۔ تُونہہ کافر نفس دی بھکھ دا دروازہ بند کر دے۔ تے جے تُونہہ عاشق ایں سٹاں کھا، تے سر تے پٹی بنھ لے جدوں خاص کر کے تُونہہ غلام پالیا ہویا اے تاں اوہدے کولوں رعب دھونس نال کم لے، تاں جو تُونہہ اوہدے توں فائدہ اٹھالئیں پر جے غلام دا آقا اوہدے ہوٹھاں تے دندیاں مارے۔ تاں اوہدے دماغ وچ پورے مالک ہون دا خیال پکدا اے۔

غلام تے پانی بھرن والے یاں اناں پتھن والے محنتی ہونے چاہیدے نیں پر جے غلام تہاڈا محبوب ہو جائے تاں اوہ گھسن مارن والا مکہ باز ہو جاندا اے۔ تُونہہ جتھے وی سوہنیاں دے من موہنے خط خال ویکھیں کیہ تُونہہ کتاب وچ بیان کرن دا لالچ کر سکنا ایں؟

کھانی

سوہنے مُنڈے کول بہت سارے لوک بہندے نیں کہ اسیں تے پاک باز صوفی عارف ہاں۔ ''اوہدا'' جلوہ ہر تھاں ویکھنے ہاں۔ اوہناں دے اندر دی گل میرے زمانے وے چھٹے پھوکے کولوں پُچھو اوہ انج نیں جویں روزہ دار دستر خوان تے بیٹھا حسرت ای کھاندا اے۔ بھیڈ بکری ایس لئی کھجور دیاں گٹکاں کھاندی اے کہ کھجوراں والے بندبورے نوں جندری وجی ہوندی اے۔ تیلی دے ڈھگے دا سر ایس لئی گھاہ وچ اے کہ تلاں تائیں اپڑن لئی رسی چھوٹی اے۔

کھانی

اک شخص نے اک روپ وتی دی شکل ویکھی، عشق دے جھل پُنے نال اوہدی حالت وگڑ گئی۔ اوس وچارے نوں عشق دے جوش نال اینا مڑھکا آیا جنی چیتر دے مہینے وچ تریل ہوندی اے۔ حکیم بقراط سوار حالت وچ اوہدے کولوں لنکھیا تے اوہدے بارے پُچھیا ایہنوں کیہ بنیاں نیں؟ کسے نے اوہنوں آکھیا ایہ عبادت گزار تے نیک پاک شخص اے۔ ایہدے ہتھوں کدے گناہ نہیں ہویا۔ دن رات جنگلاں پہاڑاں وچ پھردا رہندا اے۔ ایہہ چار یاری توں وکھرا تے لوکاں دی رونق توں پریشان رہندا اے۔ کوئی من موہنا محبوب ایہدا دِل کڈھ کے لے گیا اے۔ ایہدی نظر دا پیر ایہدے چکڑ وچ دھس گیا اے۔ جدوں لوکاں ولّوں ملامت ایہدے کناں وچ پیندی اے۔ تے روکے آکھدا اے۔ کنی ملامت کرو گے چپ وی ہووَ جے میں روپواں تے کِتے ایہہ نہ آکھ دینا کہ ایہہ معذور نہیں اے۔ کیوں جو میری فریاد دی وی کوئی وجہ اے۔ ایہہ نقش میرے دل نوں جتھ نال کڈھ کے نہیں بھج جاندے۔ دِل تے اوہ کڈھ لے جاندا اے جہنے ایہہ نین نقش بنائے سن۔ ایہہ گل تجربہ کار، بُڈھی عمر دے ہنڈھے ورتے تے پکی رائے والے نے سُنی تے آکھیا بھانویں نیکی دی شہرت تھاں تھاں جاندی اے۔ تُونہہ جو کجھ آکھنا ایں اوہ ہر کسے دے نال نہیں چلا جاندا۔

خبرے نقش بناون والے خدا تعالیٰ کول صرف ایہوای نقش سی جیہڑا اجھلے دادِل لُٹ کے راہی ہو گیا اے اک دِن دے بچے نے اوہدی ہوش کیوں نہیں بھلائی۔ کیوں جو کاریگری ویکھن وچ کیہ بال تے کیہ بالغ۔ حقیقت دا کھوجی اُوتھ وچ او ہو گجھ ویکھدا اے جو چین چگل دے سوہنیاں وچ ویکھدا اے۔ میری ایس کتاب دی ہر سطر اک نقاب اے جیہڑا من موہنے رُخساراں تے پیا ہویا اے۔ کالیاں حرفاں تھلے اِک حقیقت چھُپی ہوئی اے۔ جویں پردے وچ محبوب تے بدلی تھلے چن ہوندا اے۔ سعدی دے صوفیانہ سمیاں وچ ملال دی کوئی گنجائش نہیں کیوں جو اوہ پردے پچھے گجھ حسن رکھدا اے۔ میرے کول ایہہ جیہڑ یاں مجلس وچ چانن کرن والیاں گلاں نیں اوہ اوس اگ وانگوں نیں، جہدے وچ روشنی وی ہوندی اے تے سوز وی، جے میرے رقیب تڑ پھن تاں مینوں کوئی رنج نہیں کیوں جو اوہناں نوں ایس فارسی زبان دے سیک نال تاپ چڑھیا ہویا اے۔

مقولہ: دنیا والے کیہ آکھن گے دھیان نہ کر

جے کوئی دنیا وچ دنیا والیاں توں بچیا ہویا اے تے اوہوای اے جہنے خلقت ولّوں اپنا دروازہ بند کیتا ہووے۔ کوئی شخص وی لوکاں دیاں زباناں دے ظلم دے ہتھوں نہیں بچیا۔ بھانویں اوہ اپنی ذات دے وکھالے والا اے بھانویں حق پرست اے جے تُونہہ فرشتے وانگوں اسمانوں اُڈ کے آویں، بدگمان بندہ تیرے دامن نال لمکیا ہووے گا۔

جتن کر کے دجلہ دریانوں پہلوں ای بنھ ماریا جاسکدا اے۔ پر مندی سوچ والے دی زبان نہیں روکی جاسکدی۔ گناہگار اکٹھے بہ کے کیہ آکھدے نیں کہ ایہہ تے پھوکا زاہد اے، تے اوہنے روٹی لئی جال کھلاریا ہویا اے۔ تُونہہ حق پرستی توں منہ نہ پھیر، لوکاں نوں چھڈ کے پرانہہ ہو جا۔ ایتھوں تائیں کہ لوکیں آکھن ایہہ تے کسے نہ کم دا اے۔ جدوں اللہ تعالیٰ تیرے تے راضی ہو گیا۔ جے ایہہ لوک راضی نہ وی ہوون تاں کیہ ڈراے۔ خلقت بارے مندا سوچن والا حق تعالیٰ دا جانو نہیں ہوندا مخلوق دے شور غل پاروں اوہنوں حق دا رستہ مِلدا ای نہیں۔ ایسے پاروں اوہ کسے منزل تے نہیں اپڑ دے کیوں جو اوہناں پہلا قدم ای غلط رکھیا اے۔

دو شخص جے اگو گل سنن تے کن لالین تاں دوہاں دی رپورٹ وچ اپنی وتھ ہووے گی، جنی فرشتے تے شیطان وچ اے۔ اک تے نصیحت حاصل کر لے گا۔ دوجے نوں گل ناپسند ہووے گی اوہ نکتہ چینی پاروں نصیحت نوں قبول نہیں کردا۔ انھیری تھاں تے گُٹھے بیٹھا عاجز، جمشید بادشاہ والے دنیا دے حال دسن والے پیالے توں کیہ معلوم کر سکدا اے؟

تُونہہ بھانویں شیر ایں یاں لومڑی ایں ایہہ نہ سوچ کہ تُونہہ ایہناں توں کسے حیلے تے بہادری نال رہائی پالویں گا۔ جے کوئی شخص اکلاپے دی گُٹھ وی مل لئے تے چوکھی چاریاری دی پرواہ وی نہ کرے۔ ایہہ لوک اوہدی نندیا کرن گے کہ سب مکر تے فریب اے، لوکاں توں انج پیا نسدا اے جویں بھوتنا ہووے۔ تے جے ہنس مکھ تے ملنسار اے تاں وی اوہنوں پاکدامن تے پرہیز گار نہیں آکھن گے۔ مالدار دی کھل ایس چغلی نال ادھیڑ دین گے، کہ جے کوئی زمانے وچ فرعون اے تے ایہوای اے، جے کوئی درویشی تے ہتھ دی تنگی وچ اے تے آکھن گے کہ ایہہ مندے بھاگاں والا پچھانہہ نوں لُٹ دامال تے ربی فضل سمجھن گے۔ کہ ایس مرتبے پاروں کدوں نائیں تکبّر کرنا سائو۔ ہئی خوشی دے مگر مگر غم وی لگا ہوندا اے تے جے کوئی کنگال تے سرمائے ولوں تنگ اے تاں آکھن گے جے نیک بختی ہوندی تاں ایہدا رُتبہ اُچا ہوندا۔ ایہہ لوک کینے پاروں اپنے دندز ہر وچ پئے پیہن گے کہ زمانہ کمینے لوکاں نوں ای پیا پالدا اے جدوں تیرے ہتھوں کوئی ٹھیک کم ہوندا ویکھن گے تاں تینوں لالچی تے دنیا پرست گنن گے۔ جے تُونہہ ہمت والا ہتھ کموں چک لیں گا تاں تینوں مانگت تے پکی پکائی کھان والا آکھن گے۔ جے تُونہہ بلا رایں تاں بکواسی طبلہ تے جے بالکل چُپ ایں تاں حمام دی تصویر آکھ کے مذاق اُڈان گے جھل سہ جاون والے نوں نامردی پھبتی لا کے آکھن گے وچارے کولوں سردی نہیں چُکیا گیا۔ تے جے کسے دے سر وچ مردانگی ٹوہر اے تاں ایس توں نسّن گے کیہ ایہہ کڈا جھل پُنا اے جے وچارا تھوڑا کھاون والا اے تاں ایہنوں طعنہ مارن گے کہ شاید ایہدا مال تے دو جیاں لئی لکھی روزی اے۔

جے اوہدی خوراک عمدہ تے پاکیزہ ہووے تاں آکھن گے ڈھڈ دا غلام اے سریر پیا پالدا اے۔ تے جے کوئی مالدار سادگی نال جیون بیتاندا اے کہ تمیز والے بندے سجن پھبن نوں عار سمجھدے نیں۔ تاں اوہنوں تسیہے دین لئی زبان نوں تلوار وانگوں کھولن گے بد بخت اپنے تے وی پیسہ لان توں دریغ کردا اے۔ تے جے اوہ اپنے قلعے تے محل اُتے نقش نگار کرالے۔ اپنے تن تے چنگا لباس پالے تاں اوہ اپنے تے طعنے مارن والیاں توں عاجز آ جاوے گا کہ اپنے آپ نوں سوانیاں وانگوں شنگار دا اے تے جے کسے پارسا بندے نے مُلکاں دی سیر نہیں کیتی، تاں سفر کرن والے لوک اوہنوں نامرد آکھن گے کہ ایہہ باہر نہیں گیا تے رن دی کچھ وچ ای بیٹھا رہیا اے، ایہدے کول کیہڑا ہنر فن تے علم عقل سی جیہڑا جا کے وکھاندا۔ جہان وچ پھرے ٹرے دی وی کھل ادھیڑ دین گے کہ بد بخت تے سر پھرا ایہوای اے۔ جے ایہدے وچ اگے ودھن وچوں کوئی حصہ تے گُن دی چمک ہوندی تاں زمانہ ایہنوں شہر وشہر دِھرکل کے اگے نہ کڈھ دیندا۔ کیڑے کڈھن والا کنوارے وی وی نندیا کردا اے کہ زمین ایہدے سون جاگن تے دکھی ہوندی اے۔ تے جے کوئی شادی کرلے تے آکھدے نیں وچارہ دِل دے ہتھوں مجبور ہو کے دھسون پرنے ڈگ پیا اے۔ جویں کھوتا چکڑ وچ ڈِگدا اے۔ لوکاں دے ظلم توں نہ بدصورت ای بچ سکدا اے تے نہ ای کوئی سوہنا۔ بدخوئی کرن والے نامرداں توں بچ سکدا اے۔

کہانی

مصر وچ اک لڑکا میرا نوکر سی۔ جیہڑا حیا نال اکھاں تھلے سٹی رکھدا سی، کسے نے آکھیا، ایس منڈے نوں کجھ وی عقل مت تے ہوش نہیں، تعلیم دین لئی ایہدے کن مروڑو، اک رات میں اوہدے نال کھرواہو کے اُچی بولیا تاں اوس نے آکھیا، مینوں مسکین نوں ایس نے ظلم کر کے تھاں ماردتا اے جے کسے دن تُونہہ غصے نال آپے توں باہر ہو جاویں تینوں لوکیں جھلاّ تے بے عقل آکھن گے جے توں کسے نال صبر تے حوصلے نال سلوک کریں گا تے تینوں کہن گے اصلوں غیرت نہیں رکھدا۔ سخی نوں لوکیں ایہہ آکھ کے نصیحت کرن گے کہ ہن ایہہ کل نوں اگے تے پچھے دا نتیجہ اپنے ہتھاں نال کجے گا۔

تے جے کوئی تھوڑے تے ای صبر کرن والا یا خود دار ہو جائے تاں وی خلقت دی لعن طعن وچ پھڑیا رہے گا۔ کہ ایہہ کمینہ اپنے پیو وانگوں ای مرے گا جیہڑا دنیا چھڈ گیا اے۔ تے حسرت نال ای لے گیا اے۔ سلامتی دی گُجھے کون بہ سکدا اے۔ کیوں جو پیغمبر وی دشمن دے وچلے کوڑھ توں نہیں بچے، خدائی وی جیہڑا کہ اپنے ورگا بھائیوال تے بیوی نہیں رکھدا سُنیا نہیوں عیسائی بھراواں اوہدے لئی کیہ آکھیا اے حضرت عیسیٰ علیہ السلام نوں خدا دا پتر آکھیا اے کوئی وی شخص دوجے دے ہتھ توں بچ کے نہیں رہ سکدا پھسی نوں پھڑ کن کاہدا۔ ایہہ اعلاج بس صبر اے۔

کھانی

اک جوان ہنر والا تے عقل وندسی جیہڑا وعظ کرن وچ وی بہادر تے ہوشیار سی۔ نیک نام اللہ دا بندہ تے حق پرست سی۔ اوہدیاں گلھاں دا خط، ہتھ دے خط توں ودھیرا چنگا سی۔ اہ بلاغت دے علم وچ طاقت ور تے نحو دے علم وچ چُست سی پر تجوید دے علم وچ حرف اوہدے مُنہ وچوں ٹھیک نہیں سن نکلدے۔ میں کسے اللہ دے بندے نوں آکھیا کہ فلانے شخص دے تے اگلے دند ہے ای نہیں اوہ میرے جھلے پن توں لال سوہا ہو گیا تے آکھیوسُو کہ اجیہی بے ہودہ گل پھیر نہ آکھیں تُونہہ اوہدا کو عیب ای ویکھیا اے جیہڑا اوہدے وچ ہے وے اوہدے کئی ہنراں توں تیری عقل دی اکھ کیوں بند ہو گئی اے۔ میتھوں یقین نال سن لے کہ قیامت دے دِن نیکی ویکھن والا آدمی بدی نہیں ویکھ سکے گا۔ جس انسان کول علم تدبیر تے نیاں اے جے اوہدی پاکبازی دا پیرا پنی تھاں توں تلک جائے تاں اک چھوٹی غلطی پاروں اوہدے تے ظلم روا رکھنا پسند نہ کر، بزرگاں آکھیا ہویا اے کہ جو صاف اے لے لوو۔ اے ہوش وند! پھُل تے کنڈے نال نال ای ہوندے نیں۔ تُونہہ کنڈیاں دی فکر کیوں پیا ایں، تُونہہ گلدستہ بنھ لے، جہدی طبیعت وچ بری عادت رچی ہوندی اے اوہ موردے کو جھے پیراں توں سوا ہور کجھ نہیں ویکھدا۔ اوئے بے تمیزا! صفائی اختیار کر کیوں جو انھا شیشہ کجھ نہیں وکھا سکدا۔ اجیہا رستہ تلاش کر، جہدے توں تُونہہ عذاب توں چھُٹ جاویں کوئی اجیہا حرف نہ لبھ، جہدے اُتے تُونہہ انگل دھرنی ہووے۔

اے کمینے خلقت دے عیب ای سامنے نہ رکھ، کیوں جو اوہ تیرے اپنے عیباں نال ای تیری اکھ سیوں دین گے میں دامن لبڑے گناہ گار تے حد کیوں لاواں کیوں جو میں آپ جاندا ہاں کہ میں وی گناہ گار ہاں ایہہ مناسب نہیں کہ تُونہہ کسے نال سختی یا دھکے شاہی کریں جدوں تُونہہ اپنی امداد تا ویلاں کر کے کر رہیا ایں۔ جیہڑا کم تینوں ناپسند ہووے پہلاں آپ نہ کر۔ مگروں پھیر گواندھی نوں آکھیں کہ اوہ بُرا کم نہ کرے۔ میں بھانویں حق پچھانن والا ہاں یا دکھالے والا ریاکار ہاں۔ میرا ظاہر لوکاں نال اے، تے میرا باطن خدا تعالیٰ نال اے۔ جدوں میں اپنا ظاہر پاکدامنی نال سجایا ہویا اے۔ تاں میرے سچ تے جھوٹھ میرے سِدھے تے ڈنگے وچ اپنی دخل اندازی نہ کر۔ تُونہہ چُپ رہ بھانویں میں اچھا ہاں یا برا، کیوں جو اپنے نفع نقصان دا بھار میں آپ ای چُکنا ایں، جے میری سیرت چنگی اے تے جے بھیڑی اے۔ میرا خدا تعالیٰ تے میرے بھیت نوں تیرے توں ودھیرا جاندا اے۔ میں تیرے کولوں نیکی دے ثواب دی امید نہیں رکھدا کہ جرم کرن وچ میں تیرے توں اپنے عذاب جھلاں، نیک بخت انسان دی نیکی خدا تعالیٰ اک دیاں دس لکھدا اے، اے نرالے انسان! تُونہہ وی جس دا اک ہنر ویکھیں ایہدے دساں اوگناں توں درگزر کر۔ کسے دے اک اوگن نوں انگلی تے نہ ولھیٹی رکھ، تے چھوٹی توں چھوٹی معمولی وڈیائی وچوں وی فضیلت دا اِک جہان کڈھ لے۔ جیہڑا بندہ باطنی کھوٹ پاروں سعدی دے شعراں نوں نفرت دی نظر نال دشمن وانگوں ویکھدا اے۔ اوہ سو عجیب نکتیاں اُتے کن نہیں دھردا۔ پر جدوں سکتہ ویکھ لیندا اے تے چیک اُٹھدا اے اوہدی بیماری ایہدے توں سوا ہور کوئی نہیں کہ اوہ اوگناں تے نظر رکھن والا اے تے اوہدیاں چنگیائی ویکھن والیاں اکھاں حسد نے بند کر دتیاں نیں کیہ مخلوق نوں باری تعالیٰ دی کاریگری نے آپ چٹا کالا سوہنا تے کوجھا نہیں بنایا کیہ ہرا کھ بھروٹا۔ جیہڑا تُونہہ ویکھ رہیا ایں اچھا نہیں بنیا، پستے دی گری کھالے تے کھوڑ پرانہہ سُٹ۔

اٹھواں باب

شکر ادا کرن بارے

میتھوں اللہ تعالیٰ دے شکر دا اک ساہ وی نہیں لیا جاسکدا کیوں جو میں اجہے لفظ وی نہیں جاندا جو اوہدی شان دے مطابق ہوون۔ میرے سر یر دا روّاں روّاں اوہدی عطا اے۔ میں ہر روئیں دا شکر کنج ادا کراں۔ صفت ثناء تے بخشنہار مالک لئی اے۔ جہنے مینوں ان ہوندتوں ہوند وچ لیاندا اے اوہدے احسان دی تعریف کرن دی طاقت کہدے وچ اے کیہڑے کیہڑے صفاتی ناں اوہدی ساری شان بیان کرسکدے نیں اوہ کسے نمونے توں بغیر پہلا موجد اے جیہڑا مٹی توں انسان پیدا کردیندا اے۔ تے اوہنوں جان عقل ہوش تے دِل بخشدا اے۔ ذرا غور تے کر۔ اوہنے تینوں پیودے نطفے توں لے کے بڑھاپے دے مُکن تائیں غیب توں کیہڑی کیہڑی عزت آدر ودھان والی خلعت بخشی اے جدوں اوہنے تینوں پاک پیدا کیتا اے تاں ہوش نال تے پاک رہو، کیوں جو ناپاکی دی حالت وچ قبرے وڑنا بڑی ذلت اے۔ تُونہہ اپنے دل دے شیشے توں کدورتاں دی دُھوڑ لگا تار جھاڑ دار ہو۔ کیوں جو جنگال کھادا شیشہ صفائی کرن والے کسے ہتھیارنوں قبول نہیں کردا۔ دس کھاں تُونہہ شروع وچ منی دی بند نہیں سیں ہوندا؟ جے تُونہہ بہادر مرد ایں تاں اپنے دماغ وچوں ''میں'' نوں باہر کڈھ دے۔ تُونہہ جدوں دوڑ بھج کر کے رزق اپنے ول لیاونائیں تاں اپنیاں بانہاں دے بل تے بھروسا نہ کر۔ اپنی انا دیا پجاریا! تُونہہ حق سچ کیوں نہیں ویکھدا کہ تیرے ہتھ نوں ہلن دی سکت کون دے سکدا اے۔ جدوں تیرے جتن نال کوئی بھلائی سامنے آوندی اے تاں تُونہہ اوہنوں اپنے جتن دے کھاتے وچ نہ پا۔ سگوں اللہ دی توفیق ولّوں سمجھ کامیابی دی گیند (بازی) کسے نے وی طاقت نال نہیں جِتّی۔ تُونہہ توفیق بخشن والے خدا دا شکر ادا کر تُونہہ اپنے پیراں تے اک دمڑی وی سِدھا نہیں کھلو سکدا۔ تینوں غیب ولّوں لگا تار مدد پئی اپڑدی اے ہُن جو ایڈیاں لافاں مارنا ایں دس کھاں تُونہہ پہلاں بے زبان بال نہیں سیں ہوندا تیرے سر یرنوں ماں دے ڈھڈ وچ تیری دُھنی دے ذریعے رزق نہیں مِلدا رہیا؟ جدوں تیرا ناڑو کٹیا گیا، تاں نال ای تیری روزی وی کٹی گئی پھیر ماں دے تھناں ول ہتھ لمکا دتو ای۔ اوہ پردیسی جہدے سامنے زمانہ کوئی روگ لیا سُٹدا اے اوہنوں علاج لئی اوہدے اپنے شہر دا پانی دیندے نیں پھیر اوس بچے نے وی ماں دے ڈھڈ وچ پرورش پائی اے تے معدے دی نالی وچوں خوراک حاصل کیتی اے اوہ دو

تھن جیہڑے اوہدے من چاہے نیں اوہ اوہدی پلن تھاں دے ای دو چشمے نیں۔

دل نوں بھاوندی ماں دی کچھ، تے گودی بچے لئی بہشت اے۔ تے تھن اوہدے وچ دُدھ دیاں نہراں نیں۔ بچے دی ماں بچے لئی جان پالن والا اِک اعلیٰ تے بالا رُکھ اے جیہدی گودی وچ اوہدا لاڈلا پیارا پھل اے کیہ تھناں دیاں رگاں دِل وچوں ہو کے نہیں آؤندیاں؟ پھیر جے تُونہہ غور کریں تاں دُدھ دل دی ای رت اے۔ بچہ اپنے دندان نوں ڈنگ وانگوں ماں دے خون وچ دھسائی بیٹھا ہوندا اے تے ماں اپنا خون چوسن والے بچے لئی اپنے خون وچ اپنی محبت گھولی بیٹھی اے۔ جدوں بچہ اپنیاں بانہاں مضبوط تے دند موٹے کرلے تے اوہدی ماں (رضاعی ماں) اپنے تھناں تے مصبر دا لیپ کر دیندی اے جدوں مُصبر (کوار گندل دا سُکا رس) بچے نوں دڈھ ولوں چپ کرا دیندا اے۔ تاں بچہ ماں دے مٹھے تھناں نوں وی بھُل جاندا اے۔ تُونہہ وی جیہڑا کہ توبہ دے دروازے تے رستے دا بچہ ایں تیرے صبر کرن نال تینوں وی گناہ بھُل جاون گے (اوتھے صبر کوار گندل تے مصبر نہیں سگوں دوزخ دیاں سزاواں دی کڑتن اے)

کھانی

اک جوان نے اپنی ماں دا حکم منّن توں انکار کر دتا ماں دا دُکھیارا دِل اگ وانگوں بھڑک پیا۔ جدوں اوہدا کوئی چارہ نہ چلیا تاں اوہنے پتر سامنے پنگھوڑا لیا دھریا تے آکھیا اے بے مہریا تے ویلا بھُل جان والیا! تُونہہ ریں ریں کرن والا عاجز چھوٹا بچہ تے کدی نہیں ناں رہیا۔ وے تیرے ہتھوں مینوں کئی راتاں نیند نہیں سی آؤندی۔ تے نہ ای پنگھوڑے وچ تیریاں بانہاں وچ طاقت ہوندی سی کہ اپنے آپ منہ توں مکھیاں جھل سکیں۔ تُونہہ اوہوای ایں ناجیہڑا اک مکھی توں تنگ آ جاندا سیں۔ تے ہن گھُسن مکی کرن والیاں دا سردار بنیا پھرنا ایں۔ تُونہہ پھیر قبر دے ٹوئے وچ اجیہی حالت وچ ہو جاویں گا کہ کیڑی نوں وی پچھا نہہ نہیں موڑ سکیں گا۔ پھیر تیری اکھ کیویں چشم چراغ ہووے گی جدوں تیری سامی دے کیڑے تیرے دماغ دی چربی کھا جاون گے۔ جدوں تُونہہ کسے اتھے نوں انج ویکھیں، جیہڑا اپنے راہ تے راہ اگے کھوہ دی تمیز نہیں کر سکدا اجیہے موقع تے جے تُونہہ شکر ادا کیتا کہ تُونہہ سُجا کھاتے ہیں نا! تے جے شکر ادا نہ کیتا تاں تُونہہ آپ وی انھا ای ایں۔ استاد نے تینوں سمجھ تے سوچ نہیں سکھائی؟ ایہہ کُن تیرے سر یرو چ مڈھوں ای خدا نے گُنھ

دتا اے جے خدا تینوں حق سنن والا دِل عطا نہ کردا تاں تیریاں کناں نوں عین حق وی باطل ای سُنیجنا سی۔

انسان دی پیدائش دی ترکیب وچ اللہ تعالیٰ دی کاریگری بارے بیان

غور کر اِک انگل کِنیاں جوڑاں دے ذریعے کاریگری دی انجینئری پیائش نال آپس وچ جوڑی گئی اے۔ ایس لئی ایہہ جھلاپن تے مورکھی ہووے گی کہ تُونہہ اوہدی کاریگری دے حرف تے غلطی دی نشاندہی کریں۔ ذرا اجھک کہ بندے دے رُون پھرن لئی اوہنے کنیاں ہڈیاں وچ پٹھے لا کے جوڑیا اے کہ گِٹے گوڈے تے پیراں دے گُھمن باجھوں کسے تھاں توں اک قدم وی نہیں پُٹیا جا سکدا۔ ایسے پاروں انسان نوں سجدہ کرنا اوکھا نہیں کہ اوہدے لک وچ منکیاں دے کئی ٹوٹے نیں اوہنے دوسو منکے اک دوجے وچ بنائے نیں۔ پھیر کِتے جا کے تیرے ورگا مٹی دا پُتلا بنایا اے۔ اے پسند کیتیاں وادیاں والے، سر یروچ تیریاں رگاں اِنج نیں جویں اک زمین وچ تریہہ سینکڑے تے سٹھ نہراں ہوون۔ سر وچ نظر، سوچ، رائے تے پچھان اے۔ انگاں نوں دل نال، تے دل نوں سمجھ پاروں عزت دار بنایا۔ چوکھر منہ پرنے ڈگے ذلیل نیں، تے تُونہہ الف وانگوں سِدھا اپنے قدماں تے سوارایں اوہ کھاون لئی سر نیواں کر دے نیں، تے تُونہہ عزت نال کھانا سر دے سامنے لیاونا ایں۔ اجہی سرداری نال تینوں پھبدا نہیں کہ تُونہہ خدادی بندگی توں سوا سر نوائیں پر تُونہہ اجیہی من موہنی صورت دے دھوکے وچ نہ آویں تے چنگی سیرت اختیار کریں۔ رستہ سدھا ہونا چاہیدا اے۔ نہ کہ قد سِدھا نہیں تے کافروی صورت ولوں ساڈے ورگا ای اے جس ذات نے تینوں اکھاں منہ تے کن دِتے جے تُونہہ سمجھدار ایں تاں اوہدے خلاف کوئی جتن نہ کریں میں من لیا اے کہ تُونہہ ویری نوں پتھر نال نہیں پھہ سکدا۔ پر ہُن تُونہہ نادانی پاروں دوست نال لڑائی نہ کر۔ محسن نوں پچھانن والی طبیعت والے عقل وندلوک، شکر دے کِل نال اوہدی نعمت نوں اپنے نال جڑلیندے نیں۔

کھانی

اِک لڑاکا بادشاہ مشکی گھوڑے توں ڈِگ پیا۔ اوہدی گردن دے منکے اندر وڑ گئے۔ ہاتھی وانگوں اوہدی گردن سر یروچ دھس گئی اوہدا سر نہیں سی گھم سکدا۔ جناچر سارا بدن نہ کُھمے، اِک یونانی فلسفی طبیب دے سوا باقی سارے حکیم ڈاکٹر ایہدے وچ حیران رہ گئے۔ اوہدا سر وی کُھمن لگ پیا تے جسم وی سِدھا ہوگیا۔ جے یونانی حکیم نہ ہوندا تاں اوہنے زمین تے پئے رہن والا اپاہج ہو جانا سی۔ اوہ یونانی حکیم دو جی وار جدوں بادشاہ کول آیا تاں اوس کمینے بادشاہ نے حکیم دے چہرے ول نگاہ وی نہ کیتی۔ عقل وند حکیم دا سر شرم نال نیواں ہوگیا۔ میں سُنیا اے کہ اوہ چلا گیا پر منہ وچ ہولی ہولی کجھ آکھ رہیا سی۔ جے میں کل بادشاہ دی گردن نہ پھرا دیندا تاں اوہنے اج میرے توں منہ نہیں سی بھوانا۔ حکیم نے غلام دے ہتھ اک بی بھیجیا کہ اوہنوں عود دی دُھونی دین والے اگردان وچ رکھیا جاوے۔ بادشاہ نوں دُھوں نال اِک نچھ آئی تاں اوہدا سر تے گردن انج ای ہو گئے جویں گھوڑے توں ڈِگن مگروں سن۔ لوکیں معافی منگن لئی حکیم پچھے دوڑے اوہنوں بتھیر البھیونیں پر اوہنوں بالکل نہ لبھ سکے تُونہہ انج نہ کریں اپنے محسن دے شکریے توں گردن نہ پھرائیں تاں جو تُونہہ قیامت دے روز ذرا سر اُبھار سکیں۔

اللہ تعالیٰ دی کاریگری اُتے نظر مارن دا بیان

رات تے دِن تیرے آرام لئی نیں، روشن چن تے جگ نوں چانن دین والا سورج وی تیرے لئی نیں، اسمان دریاں قالین وچھان والے نوکر وانگوں بہار دا ہرے رنگ دا قالین وچھا دیندا اے، بھانویں ہوا برف بارش تے بدل ہووے بھانویں بلّا چلان والی کڑکتی بجلی ہووے بھانویں تلوار واہن والی بجلی ہووے سب حکم منن والے کارندے نیں۔ جیہڑے تیرا بی (اولاد) مٹی وچ پالدے نیں جے تُونہہ پیا سار ہویں تاں سختی پاروں جوش وچ نہ آویں ایس لئی کہ بدل دا ماشکی تیرے لئی موڈھے تے پانی چُکی آوندا اے۔ اوہ مٹی وچوں رنگ خوشبو تے کھاون والیاں چیزاں پیدا فرما دیندا اے جیہڑیاں اکھ دماغ تے حلق لئی من پرچاوے دا تھاں بن جاندیاں نیں۔

تینوں مکھی توں شہد تے ہواتوں تریل نال بنن والی مٹھی گوند کھجور دے درخت توں تر کھجوراں تے گٹکاں توں رُکھ دتے۔ کھجوراں دے سارے مالی حیرانی نال ہتھ ملد ے نیں کہ بوٹیاں دی اجیہی سانبھ (اج تائیں) کوئی نہیں کر سکیا۔ سورج چن تے پروین ستارا تیرے لئی تیرے گھر دی چھت دیاں قندیلاں نیں تیرے لئی کنڈے توں پھُل تے ہرن دے نافے توں کستوری۔ کھان توں سونا سکیاں سوٹیاں توں تر پتے۔ اپنے ہتھاں نال تیری اکھ تے ابرو لکیرے۔ کیوں جو محرم نوں غیراں فرشتیاں دے وس نہیں پایا جا سکدا۔ ہر ساہ تے پوری روح نال شکریہ ادا کرنا چاہیدا اے۔ اوہدشکر ادا کرنا نزاز بان دا کم نہیں۔ اوہ زور آور جیہڑا نارئیناں نوں پالدا اے ون سونیاں تعمتاں نال چنگی طرحاں پالدا اے۔ ربا! میرا دل خون تے اکھاں زخمی ہوگیاں نی۔ کیوں جو میں تیرے انعام بیان توں ودھیرے ویکھنا ہاں۔ میں نہیں آکھدا پئی پاڑ کھان والے جانوراں۔ چرندیاں۔ کیڑیاں تے مچھیاں نے سگوں اسمان تے فرشتیاں دی فوج نے حالے تیرا شکریہ بہت تھوڑا ادا کیتا اے۔ سگوں لکھاں وچوں صرف اک حصہ ادا کر سکد ے نیں جا سعدیا! ہتھ اتے ہتھ لکھی کتاب دھو چھڈ۔ جس رستے دی اوڑک نہ ہووے اوس تے مت دوڑ۔

کھانی

اک شخص نے چھوٹے بال دے کن سختی نال مروڑے تے آکھیا۔ اوئے پُٹھیاں گلاں کرن والیا! مندے بھاگاں والیا! میں تینوں کوہاڑ دیتا سی کہ بالن پاڑ۔ ایہہ تے نہیں سی آکھیا پئی میت دی کندھ پُٹ دے۔ بندے نوں جیہڑا اللہ تعالیٰ دا شکر ادا کرن تے اوہدے احسان منن لئی دتی اے۔ حق پچھانن والا اوہنوں چغلخوری لئی نہیں ورتدا۔ کن قرآن شریف تے مت نصیحت سنن لئی دتے گئے نیں۔ تُونہہ ایہناں راہیں بہتان تے جھوتھ سنن دا جتن نہ کر۔ دوا کھاں اللہ تعالیٰ دی کاریگری نوں ویکھن لئی چنگیاں نیں تُونہہ ایہناں نوں اپنے متر تے بھرا دے عیب ویکھن لئی بند کر چھڈ۔

اپنے توں کمزوراں دی حالت تے غور کرن، تے اللہ تعالیٰ دا شکر ادا کرن بارے

کوئی شخص دی خوشی دے دن دی قدر نہیں جاندا۔ سوائے اوس دِن دے جدوں او ہنے سختی جھلی ہووے۔ کال سے دے پوہ مانگھ، اُتوں درویش حال، پر مالدار لئی۔ تے ایہہ سوکھی جیہی گل اے۔ سپ داڈنگیا جیہڑا ڈنگ جھل کے روندا روندا سوں گیا او ہنے تراٹ ہند ہو جاون نال وی خُدا دا شکر ادا کیتا۔ جے تُونہہ مردانہ ٹور تے ترکھے قدم والا ایں تاں تُونہہ شکرانے وجہوں مٹھی ٹور والیاں لئی ذرا ٹھہر جا۔ جوان بندہ بڈھے ٹھیرے تے کرم کرے۔ طاقتور ماڑے کمزوراں تے رحم کرے۔ جیہوں دریا کنڈھے وسن والے، پانی دی قدر کیہ جانن؟ دُھپ وچ تھکیاں ہویاں۔ پچھڑیاں ہویاں مسافراں توں پانی دی قدر پُچھ جس عرب دا دجلہ دریا تے ڈیرہ ہووے اوہنوں حجاز دے تھل زرود دے تسیاں دا کیہ غم اے۔ تندرستی دا مل اوہوای پچھاندا اے جیہڑا چارہ تاپ وچ پنکھر یا ہووے۔ تینوں انھیری رات کیوں لنگھ جاپے گی۔ جدوں کہ تُونہہ اُک پاسے توں دوجے پاسے تائیں لیٹنیاں لے رہیا ایں بخار نال اوٹھک بیٹھک کرن دا بارے سوچ ایس لئی کہ رات دی لمان دا پتہ روگی نُوں ای لگدا اے۔ آقا تے آپ ڈھول کڑکان نال جاگیا اے۔ اوہ کیہ جانے کہ چوکیدار دی رات کیویں کٹی اے۔

سلطان طُغرل تے پہرے دار غلام دی کہانی

میں سُنیا اے کہ خزاں دی اِک رات نوں سلطان طغرل پہرے دار غلام کولوں لنگھیا، مینہ ورھن۔ برف پین۔ تے ہڑھ پاروں اوہنوں سہیل ستارے وانگوں کنبنی چھڑی ہوئی سی۔ اوہدے دِل وچ رحم نے جوش ماریا (تے آکھیوسُو) لے ہُنے ای میری کھل دی فتوحی پہن لئیں تھوڑا چر تُل دے اک پاسے اڈیک، میں غلام دے ہتھ فتوحی باہر گھلدا ہاں۔ اینے وچ ای بہار دی ٹھنڈی ہوا چل پئی۔ تے بادشاہ شاہی محل وچ اُڑ کے اندر جا وڑیا۔ قبیلے وچ اک پری چہرہ غلام سائو جہدے ول اوہدی طبیعت دا تھوڑا جیہا اُلیرا سی۔

اوہنوں سوہنے ترک دا نظارہ اینا چنگا لگا کہ وچارا پہرے دار یادوں ای نکل گیا۔ کھل دی فتوحی اوہدے کناں وچوں تے لنگھی پر بدنصیبی نال اوہ اوہدے موڈھیاں تے نہ پے سکی۔ شاید سردی دی تکلیف اوہدے لئی کافی نہیں سی۔ کہ اسمان نے اوہدے لئی اڈیک داوادھا کر دتا۔ ذرا ویکھ جدوں سلطان غفلت نال سوں گیا تے صُبح دا نقارہ وجاون والے ڈگے نے اوہنوں کیہ آکھیا تینوں شاید اوہ بدنصیب بھل گیا جدوں تیرا ہتھ معشوق دی کچھ وچ اپڑ گیا سی۔ تیری رات عیش خوشی وچ پئی گذر دی سی۔ تینوں کیہ پتہ کہ ساڈی رات کنی لمی ہوندی اے۔ قافلہ سالار جہنے اپنا سر دیگ وچ دِتا ہویا اے۔ اوہنوں ریت وچ دھسیاں ہویاں نال کیہ لگے؟ اوہ بیڑی والیا! ذرا بیڑی نوں پانی تے ٹھہرائی رکھ کہ مُجھ وچاریاں دے سراں توں پانی لنگھ گیا اے۔ اے چھوہلے جوانو! ذرا کھلویا جے، کہ قافلے وچ مٹھی ٹور والے بُڈھے وی جے۔ تُونہہ قافلے دے ہودل وچ آرام نال سُتا پیا ایں تے اُوٹھ دی مہار اوٹھی دے ہتھ وچ اے۔ کیہ جنگل، پہاڑ، کیہ پتھر تے ریت راہ وچ تھکیاں ہویاں دا حال وی پُچھ لے۔ تینوں تے پہاڑ جیڈا اُوٹھ لئی جا رہیا اے۔ تینوں کیہ پتہ کہ پیدل راہی کیویں اپنا خون پی رہیا اے۔ گھر وچ دِلی سکون یا محبوب نال، سنے گھریلو سامان دے سُتے ہوئے لوک نہیں جاندے کہ ڈِھڈوں بھکھیاں دا کیہ حال اے؟

کھانی

اک چوکیدار نے کسے چور دے ہتھ بنھے ہوئے سن۔ اوہ ساری رات پریشان تے زخمی دِل رہیا۔ کالی سیاہ رات وچ اوہدے کن وچ آواز آئی کہ کوئی شخص اپنی کنگالی پاروں رو رہیا اے۔ پیریں بیڑی تے گل وچ طوق پئے چور نے ایہہ آواز سنی تے آکھیا۔ اللہ دا واسطہ ای تُونہہ کدوں تائیں روندا رہیں گا۔ جا جا کے سنوں جا۔ کنگالا! جا کے اللہ تعالیٰ دا شکر ادا کر کہ چوکیدار نے تیرے ہتھ گھُٹ کے نہیں بنھے ہوئے۔ جدوں تُونہہ کسے نوں اپنے نالوں ودھیرا بے سامان ویکھیں تا بے سروسامانی پاروں زیادہ نہ رو۔

کہانی

اِک ننگم ننگے نے اِک درہم اُدھار چکیا تے اپنے سر ریلی کچی دھوڑی دا لباس سواں لیا۔ میں ایس کچی دھوڑی وچ قابو آیا، گرمی نال ابل گیا ہاں ایہہ آکھ کے اوہ رو پیا تے آکھیوسُو! ہائے اوئے میرے ستارے دے بدلگام گھوڑیا! جدوں اوہ ادھورا آدمی حالات دی سختی نال جوش وچ آیا تے کسے نے اوہنوں قیدیاں دے کھُوہ (ڈرگ) وچوں آکھیا ''ڈروٹ'' اوئے ناتجربہ کار کیا! خدا تعالیٰ دا شکر کر کہ ساڈے وانگوں تیرے ہتھاں پیراں تے کچی کھلڑی دیاں بیڑیاں تے نہیں ناں۔

کہانی

اِک شخص اک نیک پاک صاف ضمیر بندے کولوں لنکھیا۔ اوہ اوہنوں شکلوں یہودی جاپیا۔ اوہنے اوہدی دھون تے دھپا ماریا تے پارسا نے اوہنوں اپنا لباس لاہ کے بخش دتا اوہ شخص شرمندہ ہو کے آکھن لگا۔ جو کجھ میتھ موں ہویا اے اوہ غلطی سی۔ مینوں بخش دے نالے مینوں دس کہ ایس بخشیش دا کیہڑا موقع سی۔ اوہنے آکھیا میں لباس شکرانے وچ دتا اے میں کسے شرارت وچ نہیں کھلوتا ہویا۔ تُونہہ جو کجھ مینوں سمجھ رہیا ایں میں اوہ وی نہیں ہاں باہروں سادہ پر وچوں نیک سیرت آدمی، اوس آدمی نالوں چنگا ہوندا اے جیہڑا دنیا وچ نیک نام ہووے پر اندروں گلیا سڑیا ہووے میرے اعتقاد سیتی راتاں نوں قُرن والے چور ڈاکو اوہناں پارساواں کولوں چنگے نیں جیہڑے پارساواں دے لباس وچ ہوون۔

کہانی

راہ توں دوبارہ کچھڑیا تھکیا ہویا اک شخص رو رہیا سی۔ کہ ایس جنگل وچ میرے توں ودھیرا مسکین کیہڑا ہووے گا؟ بھار ڈھون والے اک کھوتے نے اوہنوں آکھیا اوئے بے تمیزا! تُونہہ وی اسمان دے ظلم توں کدوں تائیں روندا رہیں گا جا شکر ادا کر پئی جے تُونہہ کھوتے تے اسوار نہیں ایں تاں انساناں دے قابو آیا اسواری والا کھوتا وی تے نہیں ناں۔

کہانی

فقہ دا اک عالم نشے وچ ڈِگے پئے اک مست کولوں لنکھیا تے اپنے زُہد پارسائی تے غرور یا گیا تکبر پاروں مست دل کوئی دھیان نہ دتا۔ مست جوان نے سر چُکیا تے آکھیا اوئے بڈھڑیا۔

جا رب دا شکر کر کہ تُونہہ نعمت وچ ایں کیوں جو مان تکبر کرن نال بندہ رب دی نعمت توں وانجیا جاندا اے۔ جے تُونہہ کسے نوں قید وچ ویکھیں تے اوہنوں ٹھٹھا نہ کر، کِتے انج نہ ہو جاوے کہ تُونہہ وی قیدے پے جاویں کیہ بھلا تقدیر انج نہیں کر سکدی کہ کل نوں تُونہہ میرے وانگوں مست ہو کے ڈِگا پیا ہوویں۔ اسمان نے تیرا سمہ مسیت وچ لِکھ دتا اے۔ دوجا جیہڑا آتش کدے وچ اے اوہنوں طعنہ نہ مار۔ مسلمانا! شکرانے وچ ہتھ جوڑ دے کہ آتش کدے دا جنّھو تیرے لک نال نہیں بجھا جیہڑا اوہدی بھال وچ اے اوہ اپنے آپ تے نہیں چل رہیا۔ سکّوں دوست دی مہربانی اوہنوں دھکّونوں پھڑ کے دھریک رہی اے۔ دیکھ کھاں تقدیر کتھوں کُڑی ہوئی اے کیوں جو غیر تے آسرا رکھنا انھیاں والا کم اے۔

اللہ والیاں دیاں اللہ اُتّے ڈوریاں نیں نہ کہ سببّاں اُتے

جے کر کسے شخص دی حیاتی باقی ہووے تاں اللہ تعالیٰ نے گھاہ بوٹ وچ شفا گُنھ چھڈی اے شہد جیوندیاں دی طبیعت نوں خوش رکھدا اے پر موت دی پیڑ دا کوئی دارو نہیں۔ جدوں سر ریوچوں جان نکلن لگے اِک دو ساہ باقی ہوون تاں مُنہ وچ شہد پاون دا کیہ فائدہ؟ کسے شخص نے دماغ تے فولادی گرز دی سٹ کھادی۔ کسے نے آکھیا پیڑ والی تھاں تے صندل دی مالش کرو جتھوں تائیں ہو سکے خطرے دے سامنیوں نس جا۔ پر تقدیر نال تیز پنجے دی ہتھ جوڑی نہ کر۔ جدوں تائیں ڈھڈ کھاون پیون جوگا رہوے ایہدے نال چہرہ تازہ تے شکل پاکیزہ رہندی اے ایہہ سارا گھر سریر اودوں اُجڑدا اے جدوں طبیعت تے کھانے دا تال میل نہ ہووے۔ بندے دا مزاج تر، خشک گرم تے سرد اے۔ انسان ایہناں چونہہ طبیعتاں دا مرکب اے۔ انہاں وچوں جدوں کسے نے دوجی طبع اُتے غلبہ پایا تاں طبیعت نال پورانیاں کرن والا کنڈا ٹٹ جاندا اے جے ساہ دی ٹھنڈی ہوا نہ لنگھے تاں سینے دی گرمی جان وچ جوش پیدا کر دیندی اے۔

تے جے اوجھری دی دیگچی کھانے نوں نہ اُبالے تاں کوئل سریر دا کم خراب ہو جاوے گا۔ عارف تمیز دار آدمی ایہناں چیزاں نال دِل نہیں بنھدا جو آپ آپس وچ ہمیشہ موافقت نہیں رکھدیاں۔ سریر دی طاقت خوراک ولّوں نہ سمجھیں کیوں جو اللہ دی مہربانی ای تیری پالنا کر رہی اے۔ اوس خدا دے حق دی قسم جے تُونہہ اپنیاں اکھاں تلوار تے چھُری اُتے رکھ دیویں تاں وی اوہدے شکر دا حق ادا نہیں کر سکیں گا۔ جدوں تُونہہ اپنا چہرہ اوہدی بندگی لئی دھرتی تے رکھیں گا تاں اللہ تعالیٰ دی تعریف کریں تے اپنے آپ نوں نہ ویکھیں (ریاکاری نال) مالا پھیرنی، ذکر کرنا تے حاضری وچ رہنا مانگتاں وا۔ لے کم نیں۔ تے مانگت لئی غرور کرنا تے مناسب نہیں میں من لیا اے کہ تُونہہ بڑی بندگی کیتی اے۔ کیہ تُونہہ ہمیشہ اوہدی جاگیر توں ملیا وظیفہ نہیں کھاندا رہیا؟

ازل دے پیشگی حکم تے نیکی بھلائی دی توفیق بارے مقولہ

اوس نے پہلاں ساڈے دِل وچ اپنی عقیدت رکھ دتّی۔ پھیر ایس غلام نے دہلیز تے سر رکھ کے سجدہ کیتا جے حق تعالیٰ ولّوں نیکی دی توفیق نہ ملے تاں اک بندے ولّوں دو جے نوں بھلائی کیویں اپڑے زبان بارے کیہ ویکھنا ایں کہ ایس نے اقرار وعدہ کیتا سی۔ ایہہ وی تے ویکھ زبان نوں بولن دی طاقت کہنے دتی سی۔ آدمی دی اکھ ای معرفت دا دروازہ اے۔ جو آدمی نے زمین تے اسمان اُتے کھول رکھی اے۔ تینوں اُچے نیویں دی سمجھ کویں آونی سی جے اوہ ایس دروازے نوں تیرے چہرے تے نہ کھول دیندا، سر تے ہتھ ان ہوندتوں ہوندوچ لیاندے، ہتھ وچ سخاوت رکھ دتی تے سر وچ سجدے دا شوق رکھ دتا، نہیں تے ہتھوں سخاوت نہیں سی ہونی تے آکڑ خاں سرنوں سجدے وچ ڈگنا محال سی۔ اوہنے اپنی حکمت نال زبان دتی تے کن پیدا کیتے پئی دِل دے صندوق لئی گنجی ہو جاون جے زبان قصہ نہ چھوہ دیندی تاں کوئی دِل دے بھیت دی خبر کیویں پاؤندا؟ تے جے کن دے جاسوس دی کوشش نہ ہوندی تاں ہوش دے سلطان نوں خبر کیویں پہنچدی۔

مینوں پڑھے جاون والے مٹھے لفظ دتے تے تینوں سمجھ رکھن والے کن عطا کیتے ایہہ دونویں درباناں وانگوں ہمیشہ بوہے تے کھلوتے رہندے نیں تے اِک سلطان توں دوجے تائیں خبر پہنچاندے نیں۔ تُونہہ اپنے آپ کیہ سوچیا اے کہ میرا فعل نیک اے تُونہہ ایس پاسے وی نگاہ کر کہ فعل دے پچھے ہتھ وس کیہدا اسی؟ اوہ آپ ای تے تقدیر سی باغ دا مالی شاہی محل وچ تخفے وجھوں پھُل شاہی باغ وچوں ای لے جاندا ای۔

ہندوستان دے سفر تے بُت پوجن والیاں دی گمراہی بارے کہانی

میں ریاست جونا گڈھ وچ سومناتھ دے مندر وچ ہاتھی وند دا بنیا اِک بُت ویکھیا جیہڑا اسلام توں پہلے زمانے دے منات بُت وانگوں سونے تے ہیریاں نال سجیا سی۔ بت گھاڑے نے اوہدی شکل اجیہی بنائی سی کہ ایدوں ہور سوہنی تصوّر وی نہیں سی کیتی جاسکدی۔ اوس بے جان مورت دا دیدار کرن لئی ہر پاسیوں قافلے چلے آ رہے سن چین چگل دے راجے مہاراجے وی سعدی وانگوں ایس پتھر دِل توں وفا دا لالچ کر رہے سن۔ زبان دان لوک وی ہر پاسیوں آن اپڑے سن، تے اوس بے زبان دے سامنے گڑگڑا رہے سن میں اوس ماجرے دی کھوج پڑتال توں عاجز آ گیا ساں۔ پئی زندہ لوک بے جان نوں کیوں پوج رہے نیں۔ اک پجاری جہدا میرے نال تعلق واسطہ سی۔ اوہ چنگا گل باتیا سی تے میری کوٹھڑی وچ رہن والا مترسی میں اوہنوں نرمی نال پُچھیا میں ایس علاقے دے کاروبار تے چوکھا حیران ہاں۔ سارے لوک ایس کھکھ نہ کر سکن والے بت دے نشے وچ بے ہوش ہو کے گمراہی دے کھُوہ وچ قیدی ہوئے پئے نیں کہ نہ اوہناں وچ ہتھ ہلان دی طاقت اے نہ پیر پُٹن دی تے جے تُونہہ اوس بُت نوں ڈیگ دیویں تے اوہ اپنے پیراں تے کھلو نہیں سکدا۔ تُونہہ نہیں ویکھدا کہ اوہدیاں اکھاں کپور پتھر دیاں نیں تے پتھر دے ڈیلے والیاں توں وفا لبھنا غلطی اے میرے انج آکھن تے اوس دوست نے مینوں دشمن سمجھ لیا غصّے نال بھانبڑ وانگوں بل کے مینوں پھڑ لیوسُو۔ اوہنے سارے پُجاریاں تے بُت خانے دے پروہتاں نوں اطلاع کر دتی۔ مینوں اوس اکٹھ کولوں بھلائی دی کوئی صورت نظر نہ آئی۔

جدوں کہ اوہناں دا اوہ پُٹھا راہ اوہناں لئی سدّ ھا رستہ سی۔ ایس لئی سدھا رستہ اوہناں نوں ڈِنگا دِسیا بندہ بھانویں کتا وی دانا تے صاف ضمیر ہووے بے عقلاں لئی اوہ جاہل ای ہوندا اے۔ میں غوطے کھاون والے وانگوں کسے تدبیر توں عاجز آ گیا تے مینوں چاپلوسی توں سوا کوئی طریقہ نظر نہ آیا۔

جدوں تُونہہ ویکھیں کہ جاہل گُمرو چ ای تاں تیری سلامتی نرمی نال اوہنوں من لین وچ اے۔ میں وڈے برہمن دی وڈیائی کیتی کہ وڈا برہمن ہوندیاں تُونہہ آتش پرستاں دیاں مقدّس کتاباں دی تشریح کرن والا پیر استاد وی تُونہہ ای ایں۔ ایہناں نقشاں نال ایہہ بُت مینوں وی پیارا لگدا اے کہ ایہدی شکل تے صورت بڑی من کھچ اے۔ مینوں ایہدی شکل تے بڑی نویکلی لگدی اے پر میں ایہدی حقیقت توں جانونہیں کیوں جو میں ایس منزل دا نواں نواں راہی ہاں تے پردیسی نوں اچھے تے برے دی پچھان بہت ای گھٹ ہوندی اے۔ تُونہہ تے جاندا ایں کیوں جو ایس بساط دا چوکھا سیانا کھڈاری ایں۔ تُونہہ ایس علاقے دے بادشاہ دا مشیر ایں بندگی وچ ویکھو ویکھی ٹُرنا گمراہی ہوندی اے۔ مبارک اے اوہ مسافر جنہوں رستے دی پوری خبر اے ایس بُت دی حقیقت کیہ اے (جے پتہ لگ جاوے) تاں پہلا پجاری میں ای ہوواں گا۔ برہمن دا چہرہ خوشی نال چمک اُٹھیا اوہنوں میری گل پسند آئی تے آکھیو سوا ے چنگی گل کرن والیا! تیرا سوال ٹھیک اے تے تیری کرنی سوہنی اے جیہڑا شخص وی راہنما لبھدا اے اوہ منزل تے اپڑا ای جاندا اے میں وی تیرے وانگوں سفر وچ بڑا پھریا ہاں۔ میں بتاں نوں اپنے آپ توں بے خبر پایا اے۔ سوائے ایس بت دے کیوں جو ایہہ جس جگہ اے اوتھوں ہر صبح اپنے نیاں کرن والے خدا دے حضور ہتھ چُکدا اے جے تُونہہ وی ویکھنا چاہنا ایں تے اج ایتھے ای ٹھہر جا تے کل تیرے تے ایہہ بھیت کھل جاوے گا میں اوس بزرگ دے آکھے لگ کے اوس رات نوں اوتھے ای رہیا۔ پر میں بیزن وانگوں بلا درد دے کھوہ وچ قیدی ساں اک رات میرے لئی قیامت جیڈی لمّی سی۔ بے وضو پجاری میرے دوالے نماز وچ سن۔ اوہ مہنت جہیناں دیاں کچھاں وچوں انج دی بو آؤندی سی جویں مردار دُھپے پیا ہووے اوہناں کدے پانی نوں تکلیف نہیں سی دتی۔ شاید میں کوئی وڈا گناہ کر بیٹھا ساں کہ میں اوس رات دردناک عذاب جھلیا سی۔

میں ساری رات ایسے غم دی قید وچ پھسیا رہیا۔ میرا اک ہتھ دِل تے ٹکیا سی تے دوجا دعا لئی اُٹھیا ہویا سی۔ کہ اچانک ڈھولچی نے ڈھول تے ڈگا مار دتا۔ پچھوں دی برہمن وی ککڑ وانگوں بول پیا۔ رات دے کالے دیس والے خطیب نے کسے جھگڑے دے بغیر دِن دی تلوار میانوں باہر کڈھی صبح دی اگ سکے ککھاں نوں لگ گئی تے اکو واریں سارا جہان روشن ہو گیا۔

انج جاپدا سی کہ زنجبار دے علاقے وچ اچانک اِک پاسیوں تاتاری آوڑے نیں۔ بے عقل پُجاری ان دھوتے مُنہ گمراہ کو چیاں تے جنگلاں وچوں نکل کے بت خانے آوڑے شہر تے محلے وچ کوئی شخص وی نہ رہ گیا تے اوس بُت خانے وچ تِل دھرن نوں تھاں نہ لبھی میں گچ نال غمگین ہو کے نیند وچ مست ساں کہ اچانک مورتیاں نے ہتھ چک دتے ایہدے نال ای اک دم شور پے گیا تیرے بھانے سمندر وِچ اُبال آ گیا، سووے جدوں بت خانہ بھیڑ توں خالی ہو گیا۔ برہمن نے میرے ول ہسدیاں ہسدیاں نظر کیتی جویں آکھ رہیا ہووے کہ ہن تیرے سامنے کوئی مشکل نہیں رہ گئی ہووے گی۔ حقیقت ظاہر ہو گئی اے تے باطل جھیٹ گیا اے جدوں میں ویکھیا اوہدے اندر جہالت مضبوط اے تے اک محال خیال اوہدے اندر وڑیا بیٹھا اے۔ پھیر میں ہور حق سچ نہ آکھ سکیا کیوں جو باطل پرستاں توں حق لکا ای لینا چاہیدا اے۔ جدوں تُونہہ ماڑے نوں زبردست بنیا ویکھ لئیں تاں اپنا پنجہ تڑا لینا مردانگی نہیں ہووے گی۔ تھوڑا چر میں جھوٹھ موٹھ روندا رہیا کہ میں جو کجھ پہلاں آکھ بیٹھا ساں اوہدے اُتے پشیمان ہو رہیا ہاں۔ میں رو کے کافراں دا دِل موم کر لیا جے ہڑھ وچ پتھر رُڑھ جاوے تاں کوئی عجیب گل نہیں۔ اوہ پجاری خدمت کر دے ہوئے میرے ول دوڑ کے آئے۔ اوہناں میریاں بانہاں بڑی عزت نال پھڑیاں میں ہاتھی دندے مجسمے کول گیا۔ جیہڑا اسا گوان دے تخت تے سونے دی جڑاؤ کرسی تے بیٹھا سی۔ میں بُتڑے دے ہتھ نوں اِک وار چمیا تے آکھیا ''بھئی تیرے اتے تیرے پجاری اُتے لعنت ہووے''

کجھ دن میں کافراں دے مگر چلدا رہیا تے اوہناں دیاں کتاباں داوڈا عالم ہو گیا۔ جدوں میں ویکھ لیا کہ میں بت خانے وچ بھروسے دے قابل ہو گیا واں میں خوشی نال پھل لے زمین وچ نہیں سماں سماندا اِک رات میں بُت خانے دا بُوہا پکی طرحاں بند کر لیا تے ٹھونہیں وانگوں بے کھبے سجدا بھریا میں تخت دے اُتے تھلے ویکھیا تاں او تھے اِک پردہ ویکھیا جیہڑا زردوزی دی کناری والا سی۔ پردے دے پچھے اک اگ پجاریاں داوڈا پروہت بیٹھا ہویا سی۔ اوس مجاور دے ہتھ وچ اِک رسی دا ہر سی مینوں اوس حال توں چھیتی ای پتہ لگ گیا کہ حضرت داؤد وانگوں جنہاں دے ہتھ وچ لوہیا موم ہو جاندا سی۔ جدوں اوہ پروہت رسی کھچدا سی تاں کسے رکاوٹ توں بغیر خدا اگے فریاد والا بت اپنے ہتھ اتانہہ چُک لیندا سی۔ برہمن میرے سامنے شرمندہ ہو گیا کیونکہ موقع تے ای بھانڈا پھٹ جان نال بدنامی ہوندی اے اوہ دوڑ پیا تے میں وی اوہدے پچھے نس پیا۔ میں اوہنوں الٹا کر کے کھوہ وچ سُٹ دتا کیوں جو میں جاندا سی جے اوہ برہمن جیوندا رہیا تاں ہوسکدا اے کہ اوہ مینوں قتل کرن دا جتن کرے اوہ پسند کرے گا کہ کِتے میں اوہدا بھیت ای نہ کھول دیاں۔ ایس لئی اوہ جانوں مار کے بدلہ لے لوے گا۔ جدوں تینوں فسادی دی کرتوت دا پتہ چل جائے تاں جتھے وی لبھ لویں اوہدا ساہ کھچ لئے۔ کیوں جو جے تُونہہ اوس بے ہُنر نوں جیوندیاں رہن دیں گا تاں اوہ تیری ہور زندگی نہیں چاہے گا تے جے اوہ تیرے بوہے دی غلامی قبول کرے پھیر وی موقع ملن تے تیرا سر وڈھ دے گا۔ فریبی آدمی دا پچھا نہ کر، جے تُونہہ کیتا تے ویکھ لیا تاں اوہنوں امان نہ دے۔ میں اوس خبیث نوں پتھر نال پوری طرحاں مار دتا۔ کیونکہ مریا ہویا ہور کوئی گل نہیں کر سکدا۔ جدوں میں ڈِٹھا کہ میں ایہناں لوکاں وچ رولا جھگڑا پا دِتا اے تاں میں اوہ علاقہ چھڈ کے نس گیا۔ جدوں تُونہہ شیر دے چھپن والے کانیاں دے جنگل نوں اگ لا دتی اے جے تُونہہ عقل مند ایں تاں شیراں کولوں بچ کے رہو۔ لوکاں نوں لڑن والے سپ دے بچے نوں نہ مارتے جے مار لئیں تاں اوس گھروں ڈیرہ چک لے۔

جدوں تُونہہ بھونڈاں دی کھکھر نوں چھیڑ دِتا اے تاں اپنی تھاؤں توں بھج جا۔نہیں تے چھیتی ڈِگ پئیں گا۔اپنے توں زیادہ ہوشیار نال تیر اندازی نہ کر۔جدوں موقع سر تے پے جاوے تاں پلّا سمیٹ کے نس جا۔سعدی دی کتاب وچ ایس توں اچھی نصیحت کوئی نہیں کہ جدوں تُونہہ کندھ وی نیٹہہ کھوتر لیں تاں اوتھے نہ کھلو۔ایس قیامت توں مگروں میں ہندوستان وچوں آ گیا تے اوتھوں یمن دے رستے حجاز اپڑ گیا اوس ساری کُڑتجیہڑی میرے سر بیتی میرا منہ اج توں سوا مِٹھا نہیں ہویا۔

ابوبکر سعد (جس ورگا ماں نے نہ پہلاں جمیا ایں نہ مگروں جمے گی) دی مدد تے اقبال وچ میں اسمان دے ظلم توں فریادی ہو کے آ گیا ہاں، تے ایس چھتر چھاں کرن والے دی پناہ وچ آ گیا ہاں۔میں غلاماں وانگوں ایس راج لئی دعا گو ہاں۔اے اللہ تُونہہ ایس سائے نوں چراں تیک قائم رکھ۔ایس بادشاہ نے ملہم میرے پھٹاں دے لائق نہیں لائی سگوں اپنے انعام اکرام دی شان سیتی لائی سو میں ایس نعمت دا شکریہ کدوں ادا کر سکناواں بھانویں ایہدی نوکری وچ میرا سر وی پیر بن جاوے اوہدے مگروں میں قیداں توں چھٹکارا پایا۔اوہدیاں نصیحتاں حالے وی میریاں کناں وچ نیں۔اک ایہہ کہ میں جدوں وی دلاں دے بھیت جاننں والے دی درگاہ وچ دعا لئی ہتھ چکاں مینوں اوہ چینی پُتلی یاد آ جاندی اے۔اوہ میری ''میں'' دی اکھ وچ دُھوڑ پا دیندی اے میں جانناواں کہ جیہڑے ہتھ میں چکے سن میں اپنی ہمّت نال اتا نہہ نہیں سن چکے اللہ دی مُرتی رکھن والے صاحب دل لوک آپ اپنا ہتھ اتا نہہ نہیں چکدے سگوں (قضا تے قدر) غیب توں رسی دا سرا کھچدے نیں (تے اوہناں دا ہتھ دعا لئی اُٹھدا اے) بندگی تے بھلائی دا دروازہ کھُلا اے پر ہر شخص نیک کم کرن وچ قادر نہیں۔بارگاہ وچ وڑن دی ایہوای رکاوٹ اے۔کہ شاہی حکم باجھوں وڑیا نہیں جا سکدا۔تقدیر دی چابی کسے دے ہتھ وچ نہیں قادر مطلق بس خدا تعالیٰ ای اے۔بس سدھے راہ تے دوڑن والیا مردا! تیرا کوئی احسان نہیں احسان تے خدا تعالیٰ دا اے۔

جدوں او ہنے غیب ولّوں تیری فطرت وچ نیکی پا کے گُنھیا ہویا اے۔ ایس لئی تیری طبیعت وچ کوجھا کردار نہیں آوے گا۔ جس ذات نے سپ وچ زہر پیدا کیتا اے اوسے نے شہد دی مکھی وچ ایہہ مٹھاس (شہد) پیدا کیتا اے۔ جدوں اوہنوں بھاوے گا تیرا مُلک اجاڑ دے گا۔ پہلاں مخلوق نوں تیرے ولّوں پریشان کرے گا۔ تے جے تیرے اُتے بخشش ہووے تے مخلوق نوں تیرے ولّوں آرام پہنچائے گا۔ سدھے راہ تے ہون دا مان نہ کر، کیوں جو سائیاں نے تیرا ہتھ پھڑ کے تینوں اتا نہہ چک لیا اے۔ جے تُونہہ میریاں گلاں سُنیں تے اوہ لاہے وندنیں جے تُونہہ طریقت تے چلیں گا تاں اللہ دے بندیاں تک پہنچ جاویں گا جے سائیاں راہ دتا تاں تُونہہ کسے مقام تے اپڑ ای جاویں گا۔ کہ اوہ عزّت دی میز تے تیرا دستر خوان وچھان گے پر تینوں نہیں چاہیدا کہ اکلیاں کھاویں کسے درویش تے عاجز نوں یاد کرلئیں۔ شاید تُونہہ میرے پچھے رحمت دا تحفہ بھیجیا اے۔ کیوں جو مینوں اپنیاں کرتوتاں تے پکا بھروسا نہیں اے۔

نواں باب

توبہ بارے

اے اوہ بندیا جیہدی عمر ستراں تائیں اپڑ گئی اے شاید اوہ تیرے سُتیاں پیاں ای برباد ہوگئی اے۔ تُونہہ سارا ایسے رہن دا سامان ای کردار ہیا ایں۔ ایتھوں جاون دی تدبیر وچ نہیں رُجھیا۔ قیامت نوں جدوں جنت دا بازار لاون گے تاں مرتبے نیک عملاں سیتی ای دین گے، تُونہہ جنی رقم پلے نیا دیں گا اونا ای مال لے جائیں گا۔ تے جے کنگال ایں تاں شرمندگی اُٹھاویں گا۔ کیوں جو بازار جناوی بھریا ہووے کنیوں خالی بندے دا دِل چوکھا پریشان ہوندا اے پنجاہ روپیاں وچوں جے پنج روپئے وی گھٹ ہو جاون تیرا دِل غم دی نوہندر نال زخمی ہو جاندا اے۔ جدوں تیرے ہتھوں پنجاہ سال ای نکل گئے نیں۔ جیہڑے پنج سال باقی رہندے نی ایہناں نوں ای غنیمت سمجھ، جے مسکین مُردہ زبان رکھدا۔ تاں کوک فریاد توں چیک اُٹھدا۔

اے جیوندیا جدوں تائیں تیرے کولوں بولیا جاسکدا اے تُونہہ ہوٹھاں نوں مردے وانگوں ذکر توں بند کر کے نہ سکوں جدوں ساڈا زمانہ غفلت نال گزر گیا خدا دا واسطہ ای تھوڑے ساہواں نوں تے غنیمت گن لے۔

بڈھے بابے دا قصہ تے اوہدی جوانی دے بارے حسرت

اک رات نعمتاں دی خوشی تے جوانی دے جوش وچ اسیں کجھ نوجوان بُلبل وانگوں گاوندے تے پھُلاں ہسدے ہوئے آپس وچ بیٹھے ساں اساں خوشی نال مُلّے وچ شور مچایا ہویا سی۔ اک بڈھا ساڈے توں وکھرا بیٹھا ہویا سی۔ اسمان دی گردش نال اوہدے والاں دی رات دِن بن چکی سی کالے وال چٹے ہو چکے سن اوہنے عناب وانگوں زبان گلاں توں بند کر رکھی سی۔ تے ساڈے وانگوں اوہدے ہوٹھ پستے وانگوں مسکران والے نہیں سن۔ اک جوان اوہدے کول گیا کہ بابا بڈھیا! تُونہہ حسرت دی گُٹھے دُکھ نال کیوں بیٹھا ایں؟ تھوڑا جیہا چر غم دے گلے وچوں سر باہر کڈھ، دل دے سُکھ نال نوجواناں نال رل کے لٹک مٹک کے ٹُر۔ بڈھے نے لُکا ویں گلی وچوں سر باہر کڈھیا اوہدے جواب تے غور کرو۔ کڈی بزرگانہ گل کیتی سو۔

جدوں باغ وچ بادِ صبا چلدی اے تاں جوان رُکھاں نوں لچکنا پھبدا اے۔ جوں دے ہرے بوٹے جدوں تائیں جوان نیں جھُومدے نیں۔ جدوں اوہ سُک کے پیلے ہو جاندے نیں ٹُٹ جاندے نیں۔ جس بہار وچ بید مشک پھُل لگدا اے۔ بڈھے رُکھ تھلے سُکے پتّر ہوندے نیں۔ مینوں جواناں نال ٹہلنا نہیں پھبدا، کیوں جو میریاں گلھاں تے بڈھپے دی صبح پھُٹ رہی اے، جہڑا بگا باز میری قید وچ سی اوہ ہولی ہولی قید والی پھاہی نوں کٹ رہیا اے۔ ایس دسترخوان تے بیٹھن دی ہُن تیری واری اے کیوں جو اسیں عیش عشرت توں ہتھ دھو چکے آں۔ جدوں سر تے بزرگی دی دُھوڑ پے گئی پھیر جوانی دے عیش دی آس نہ رکھ میرے کاں دے پراں تے برف ڈِگ چکی اے۔ ہُن بلبل وانگ تماشا نہیں کرنا چاہیدا۔

خوبصورت مور جلوہ وکھاؤندا اے، کھنبے ہوئے پراں والے بازتوں تُونہہ کیہ چاہنا ایں میری فصل بورے وچ بھر چکی اے۔ تہاڈا سبزہ نواں پھٹ رہیا اے۔ ساڈے باغ دی شادابی چلی گئی جدوں پھُل کُرما جاوے تاں اوہدا گلدستہ کون بناندا اے۔ پتہ امید اسہارا تے سوٹے تے وے۔ ہُن زندگانی تے ہور ٹیک لانا غلطی اے۔ جوان لئی اچھل کُد ٹھیک اے۔ کیوں جو بڈھے تے کے دے ہتھ دا سہارا الینڈے نیں میرے چہرے دا گلاب تے خالص سونا بن گیا اے۔ سورج وی جدوں پیلا ہو جائے تے ڈُب جاندا اے نابالغ بچے ولّوں ہوس بازی اینی بُری نہیں جنّی ناتجربہ کار بڈھے دی مینوں تے گناہواں دی شرم توں بچیاں وانگوں رونا چاہیدا اے۔ نہ کہ بچیاں وانگوں جینا۔ لقمان نے کنّی سوہنی گل کیتی اے۔ کہ سالاں بدھی گناہ گار زندگی نالوں تے مرجانا ای بہتر اے۔ سویرتوں ای کُلی دا بُوہا ڈھو لینا، نفع تے پونجی گوالین توں بہتر اے۔ جوان آدمی جدتائیں سیاہی نوں سفیدی تائیں پہنچاندا اے مسکین بڈھا سیہی نوں قبر تائیں لے جاندا اے۔

کہانی

اِک بُڈھا ٹھیرا بندہ حکیم کول اپڑیا جہدے روں چیکن توں پتہ لگدا سی، کہ اوہ مرن دے نیڑے ای اے۔ بُڈھے آکھیا، اے جنگے فیصلے والے حکیما! میری نبض تے ہتھ رکھ کیوں جو میرا پیر میتھوں تھاں توں اُٹھدا ای نہیں۔ میرا ستا ہویا سریر اِنج ہو گیا اے جویں میں چکڑ دی جلھن وچ دتس گیا واں حکیم نے آکھیا دُنیا توں ہتھ اُٹھالے کیوں جے تیرے پیر ہُن قیامت نوں ای چکڑ وچوں نکلن گے۔ جے تُونہہ جوانی وچ ہتھ پیر ہلا دیندوں تاں بڈھپے دے دناں وچ تُونہہ عقل تے ہوش نال ہُوندوں۔ جدوں تیری عمر چالہیاں سالاں توں ٹپ گئی اے۔ ہُن ہتھ پیر نہ مار کیوں جو پانی سروں لنگھ گیا اے۔ عیش نے میتھوں اوس ویلے نسنا شروع کیتا اے جدوں کہ میری شام نے سفیدی اُگانی شروع کر دتی اے۔

ہُن ٹھرک جھاڑن دی ہوس دماغوں کڈھ دینی چاہیدی اے کیوں جو ہوس بازی دی مدت گزر گئی اے۔ میرا دل سبزے نال کدوں تازہ ہوسکدا اے جدوں کہ میرے دِل وچوں سبزہ پھُٹن نوں اے خواہشاں تے جنسی ٹھرک وچ سُکھ لبھدیاں ہویاں اسیں کنیاں دی ڈھیری توں لنگھے ہاں جیہڑے لوک حالے غیب دے پردے وچ ای نیں اوہ آون گے تے ساڈی ڈھیری توں لنگھن گے افسوس اے کہ جوانی دی بہار لنگھ گئی اے تے ساڈی حیاتی کھیڈ کُد وچ ای لنگھ گئی اے۔ افسوس اے کہ اوہ کنا روح پالن والا زمانہ سی جیہڑا ساڈے توں یمانی بجلی وانگوں لنگھ گیا اے۔ ایس فِکر وچوں کہ کیہ کھاواں تے کیہ پہناں، میں فارغ نہیں ہویا کہ میں دین دا غم کھاندا افسوس ایس گل دا اے کہ اسیں باطل وچ رُجھے رہے تے حق توں دُور ہو گئے تے غافل رہے۔ استاد نے اپنے چھوٹے شاگردنوں کنی سوہنی گل آکھی سی۔ کہ اساں کجھ وی نہیں کیتا تے زمانہ گزر گیا اے۔

کمزوری تے بڈھیپے توں پہلاں جوانی دی طاقت نوں غنیمت گنن بارے بیان

جوانا! بندگی دا رستہ اج ای اختیار کر، لے کیوں جو کل نوں بڈھے کولوں جوانی ظاہر نہیوں ہوسکنی۔ اج تینوں دِل وتوں ویہل اے تے سریر دی طاقت وی ہے وے۔ جدوں میدان کھُلّا تے گیند ست لے میں ایہناں دناں دی قدر نہیں پچھاتی۔ مینوں تے ہُن پتا لگا اے جدوں بازی ہار گیا ہاں۔ تقدیر میتھوں اوہ موقع کھوہ کے لے گئی اے جیہدا ہر دن عید وانگوں تے رات شبقدر وانگوں سی۔ بھار تھلے دبیا ہویا۔ بُڈھا کھوتا کیہ جتن کرے گا۔ تُو نہہ لگا چل کہ تیز ٹور والے گھوڑے تے سوار ایں۔ ٹُٹیا پیالا بھانویں چنگی طرحاں وی جوڑ دیئے پھیر وی نویں پیالے دی قیمت نہیں پاسکدا۔ ہُن جدوں اوہ تیرے ہتھوں غفلت پاروں ڈِگ پیا اے تاں اوہنوں دوبارہ جوڑن توں سوا کوئی چارہ نہیں تینوں کہنے آکھیا سی؟ پئی جیہوں وچ اپنے آپ نوں ڈیگ دے تے جدوں ڈیگ ای دتا ای تاں پھیر ہتھ پیر مار۔

تُونہہ غفلت پاروں نرل صاف پانی ہتھوں گوا دتا اے ہُن مٹی نال تیمّم کرن توں سوا کوئی چارہ نہیں۔ جدوں تُونہہ دوڑن وچ تیز بھجّن وچ تیز بھجّن والیاں توں اگے نہیں ودھ سکیا تاں ڈگدا ڈھیندا ای فُردار ہو۔ جے اوہ ہوادی ٹورفُرن والے تیرے کولوں ترِ کھے فُر کے اگے لنگھ گئے نیں تاں تُونہہ ہتھ پیر ہلا یوں بغیر بیٹھے رہن دی تھاں اُٹھ کے فُر پئو۔

نقصان ہون توں پہلاں، حاصل کرلین دا بیان

اک رات (مکہ شریف دے راہ وچ) فید دے جنگل وچ نیند رنے میرے پیراں وچ بیڑی پا کے مینوں ٹرنوں ڈک دتا۔ اک اُوٹھ والا بڑے رعب تے لڑائی دے موڈ وچ آیا۔ اوہنے اُوٹھ دی مہار میرے سر وچ مار کے آکھیا اُٹھ! شاید کہ توں پچھے رہ کے مرن دا ارادہ کیتی بیٹھا ایں کہ گھنٹی دی آواز نال وی نہیں اُٹھدا۔ تیرے وانگوں میرے سر وچ وی مٹھی نیند رہے وے پر بیاباں مینوں سامنے دِسدا اے۔ تُونہہ جیہڑا کوچ دی آواز نال وی نیند رتوں نہیں جاگدا پھیر رستے تے کویں اپڑیں گا۔ اُوٹھ والے نے سفر دا نقارہ وجا دتا قافلے دا اگلا حصّہ منزل تائیں اپڑ چکا سی۔ مبارک نصیب والے ہوشیار تے برکت والے نیں جیہڑے ڈھول کھڑکاون والے توں پہلاں سفری سامان بنھ لیندے نیں۔ راہ وچ سوون والے جدوں سر چکن گے تاں رستے دے مسافراں دا نشان وی نہیں ویکھن گے جیہڑا مسافر چھیتی اُٹھیا اوہ لنگھ گیا۔ قافلے دی روانگی توں مگروں اُٹھن دا کیہ فائدہ۔ جدوں تیری جوانی دے چہرے تے بڈھیپا آ گیا۔ تیری رات دِن ہوگئی۔ نیند رتوں اکھاں کھول لئے میں تے اوسے دن ای زندگی دی آس مکا دتی سی۔ جدوں میری والاں دی کالک وچ چٹیائی آ گئی سی۔ بڑا افسوس اے کہ پیاری عمر گذر گئی تے ایہہ کجھ سارا وی گذر ای جاون گے جو کجھ وی لنکھیا خرابی وچ لنکھیا ہُن جے ایہناں ساہواں نوں وی نہ سانبھیا تے ایہہ وی ایویں لنگھ جان گے۔ جے تُونہہ بوٹے پال لئیں تے حالے وی بی بچن دا ویلا ای پر جے تُونہہ کھلا اڑا چکن دی آس رکھنا ایں تاں

قیامت دے شہر وچ خالی ہتھ نہ جا۔ کیوں جو اوتھے حسرت نال جا بہن دی کوئی وجہ نہیں ۔ جے تیرے کول عقل والی اکھ، قبر دی تدبیر ہے تاں ہنے کجھ کر لئے ۔ جدوں تیریاں اکھاں نوں کیڑیاں نے نہیں کھادا۔ پُترا! لاہا پونجی لا کے کمایا جاندا اے۔ جیہڑا شخص اصل پونجی کھا چٹ لے اوہنوں نفع کتھوں؟ ہُنے جتن کر لئے کہ پانی لک توں اتا نہہ لنگھ گیا اے۔ حالے پانی داہڑھ سر تائیں نہیں اپڑیا ہن وی تیریاں اکھاں اتھرو وگالین تیرے منہ وچ زبان اے ۔ معافی کیوں نہیں منگ لیندا۔ سر یر وچ روح ہمیشہ نہیوں رہنی تے مُنہ وچ زبان وی ہمیشہ نہیوں رہنی ۔ علم والیاں دی گل اج ای سُن لے تاں جو کل نوں منکر نکیر تیرے کولوں رعب نال نہ پچھن ۔ ایس معزز جان نوں غنیمت جان لے کیوں جو پنچھی دے بغیر پنجرے دا کیہ مُل اے ۔ افسوس تے حسرت نال عمر ضائع نہ کر ایس لئی کہ فرصت پیاری اے تے وقت تلوار اے۔ (اوہدے کم آوے گی جہنے ایہنوں قابو کیتا ہووے گا)

کھانی

موت نے کسے بندے دی شہ رگ کٹ دتی ۔ دوسرے شخص نے پہلے دی موت تے کلمہ پاڑ لیا جدوں فریاد تے آہ زاری اوہدے کناں تائیں اپڑی تاں اک تیز ہوش وند ویکھن والے نے انج آکھیا۔ جے اوہدے ہتھ ہلدے ہوندے تاں مردہ تہاڈے ہتھوں ہوئے ظلم پاروں اپنا کھپھن پاڑ لیندا۔

میرے درد غم وچ اپنے وٹ نہ کھا کیوں جو میں تے تیرے توں دو دِن پہلاں سفر دا ارادہ کر لیا اے ۔ شاید تُونہہ اپنی موت بھُلا دتی اے جیہڑا میری موت نے تینوں اپنا ماڑا تے زخمی کر دتا اے، سمجھدار بندہ جدوں مردے تے مٹی پاندا اے تے اوہدے تے نہیں سگوں اپنے آپ تے پاندا اے اوہدا اپنا دِل سڑدا اے جیہڑا بچہ مٹی وچ چلا گیا اوہدی جدائی وچ کیوں رونا ایں کہ اوہ پاک آیا تے پاک ای چلا گیا۔ تُونہہ پاک آیا سیں تے پرہیز گار تے پاک ای رہو ۔ کیوں جو ناپاک ہو کے مٹی وچ جانا شرم دی گل اے ایس پنچھی دے پیر ہنے توں بنھ لینے چاہیدے نیں اوس ویلے نہیں جدوں اوہ آپ رسی تیرے ہتھوں چھڑا لے۔

تُونہہ وی کسے دی تھاں تے چوکھا چر بیٹھا رہیا ایں۔ ہن تیری تھاں تے وی کوئی ہور بیٹھے گا۔ تُونہہ بھاویں بھلوان ایں یا تلوار یا ایں تُونہہ کفن توں سوا کجھ نہیں لے جاویں گا۔ جے گورخر پھندا تڑوا لے جدوں ریت وچ اپڑے گا ناں پھیر پھس جاوے گا۔ تیری طاقت وی اوس ویلے تائیں اے جدوں تائیں تیرے پیر قبر دی ریت وچ نہیں پھسدے ایس پرانے مکان نال دِل نہ لا کیوں جو گنبد تے اخروٹ نہیں ٹھہردا، جدوں کل گزر گئی اے تے بھلک وی ہتھ وچ نہیں رہ جاوے گی۔ حساب ایسے دم دا ای کر لے جیہڑا گزر رہیا اے۔

کھانی

ایرانی بادشاہ جمشید دی اک لاڈلی محبوبہ مر گئی اوہدا ریشم دے کیڑیاں وانگوں ریشمی کفن بنایا۔ کجھ دنان مگروں اوہ اوہدے مقبرے دے گنبد تے دِل دے سوز نال روون لئی آیا۔ جدوں اوہنے اوہدا ریشمی کفن گلیا سڑیا ویکھیا تاں اوہنے فِکر نال اپنے آپ نوں انج آکھیا۔ میں ریشم دے کیڑیاں توں ریشمی کفن گلیاں سڑیا ویکھیا تاں اوہنے فِکر نال اپنے آپ نوں انج آکھیا۔ میں ریشم دے کیڑیاں توں ریشم دھکے نال کھوہیا سی۔ ہن قبر دے کیڑے کھوہ کے مڑ واپس لے گئے نیں۔ اک دِن دو شعراں نے میرا جگر کباب کر دتا جیہڑے اِک گوّیار باب نال گئوں رہیا سی۔ ''افسوس اے کہ ساڈے بغیر کافی زمانے تائیں پھُل اُگدے تے لالہ زار کھڑ دے رہن گے۔ تے بہت سارے ساون ماگھ تے جیٹھ دے مہینے آوندے رہن گے جدوں کہ اسیں مٹی تے اناں بن چکے ہوواں گے۔

کھانی

اک پارسا سیرت والے حق پرست نوں سونے دی اِک اِٹ ہتھ لگ گئی۔ جہنے اوہدے ہوش وند دماغ نوں اینا خراب کر دتا۔ دولت دے سوداء نے اوہدے چانن والے دل نوں انھیرے وچ کر دتا۔ ساری رات ایسے سوچ وچ رہندا کہ ایہہ مال خزانہ جِنا چر میں جیواں زوال دا راہ نہ پائے۔ ہُن مینوں کسے اگے سوال مارن لئی اپنی عاجزی دا قد بالکل دوہرا نہیں کرنا چاہیدا۔

میں اجیہا گھر بناواں گا جس دیاں نینہاں سنگ مرمر دیاں ہون گیاں تے چھت دی ساری لکڑ صندل دی ہووے گی۔ اپنے یاراں لئی اک خاص بیٹھک بناواں گا جہدا دروازہ پچھواڑے دے دماغ وچ کھُلدا ہووے گا۔ میں کپڑیاں نوں ٹاکی ٹاکی لا کے تنگ آ گیاں۔ چُلّھے دی گرمی نے میریاں اکھاں تے باغ ساڑ دتا اے۔ ہُن نوکر چاکر میرا کھانا پکایا کرن گے۔ میں ارام نال اپنی روح دی پرورش کراں گا۔

مینوں ایس بھُورے دے بسترے دی سختی نے مار چھڈیا اے۔ ہن میں عبقری ریشم دا بستر او چھایا کراں گا۔ جھلیاں وانگوں اوہدے خیال ڈور بھورے ہو گئے۔ سرطانی کیکڑے نے اوہدے دماغ تے پنجے جما لئے۔ اوہنوں خدا تعالیٰ اگے گڑگڑا کے ترلے کرن تے بھیت سانجھے کرن دی فرصت نہ رہی۔ کھاون سؤن تے اللہ دی یاد نماز وی ختم ہو گئی دولت دی فریبی ادا نال مست ہو کے ویران تھلاں نوں نکل گیا کیوں جُو اوہدے لئی سکون نال بہن دی کدھرے تھاں نہیں سی رہی۔

اک شخص قبر دے سرہانے مٹی گُنھ رہیا سی تاں جو قبر دی مٹی نال اٹاں بنائے۔ بُڈھا سوچاں دی ویہنیں ڈُب گیا۔ کہ اے نیڑیوں ویکھن والیاں نفسا! نصیحت حاصل کر۔ ایس سونے دی اِٹ نال کیوں دِل لا رہیا ایں کیوں جو لوکیں کِسے دن تیری مٹی نال اٹاں بناون گے۔ لالچ دا مُنہ اینا کھُلّا ہویا نہیں کہ حرص دے اِک لقمے نال ای بند ہو جاوے۔ او کمینیا! ایس اٹ توں ہتھ چک لئے کیوں جو جیحوں دریا اِک اٹ نال تے نہیں بنھیا جا سکدا۔ تُونہہ نفعے تے مال بارے سوچاں وچ غافل رہیا ایں۔ تیری عمر دی پونجی پیراں وچ ڈل گئی اے ایس مٹی توں اینی باد صبا لنگھ جاوے گی کہ ساڈے ہر ذرّے نوں کدھرے دا کِدھرے لے جاوے گی۔ خواہشات دی دھوڑ نے تیریاں اکھاں بند کر دتیاں نیں ہوس دی لو نے تیری عمر دی کھیتی ساڑ دتی اے۔ تُونہہ غفلت دا سرمہ اکھاں وچوں صاف کر لئے کیوں جو تُونہہ کل نوں مٹی تھلے سرمہ ہو جاویں گا۔

دو شخصاں وچ دشمنی دی کہانی

دو شخصاں وچ دشمنی تے لڑائی سی، دوہاں دے سر تکبر پاروں اِک دوجے لئی من وچ کھوٹ پالن والے چیتے وانگوں سن۔ اوہ اِک دوجے نوں ویکھن تے وی نفرت نال نسن والے سن۔ کہ دوہاں تے ایہہ اسمان تنگ ہو گیا سی۔ دوہاں وچوں اِک دے سر تے موت نے اپنا لشکر دوڑا دتا۔ تے اوہدے لئی حیاتی دے موقعے ختم ہو گئے اوہدے لئی مندا سوچن والے دا دِل خوش ہو گیا۔ کجھ چر پچھوں اوہ اوہدی قبر کولوں لنکھیا تے ایہدی قبر دی آرام گاہ مٹی نال لمی پوچی ویکھی۔ جدوں کہ اوہنے اوہدے گھر نوں سنہری کوٹ پھر یا ویکھیا ہویا سی۔ اوہنے دشمنی پاروں اپنے بانہہ بل نال اوہدی قبر دا اک پھٹا اکھیڑ دتا اوہنے دشمن دا تاج والا سر ٹوئے وچ پیا ویکھیا تے سارا جہان ویکھن والیاں دوویں اکھاں مٹی نال بھریاں پیاں سن۔ اوہدا سر یر قبر دی جیل دا قیدی سی، اوہدی دیہی کیڑیاں دی خوراک سی۔ تے کیڑیاں لُٹ کے لئی جاندیاں سن۔ اسمان دے پھیر نال اوہدا چودھویں دے چن ورگا چہرہ نویں چن جِنا پتلا تے کمزور ہویا پیا سی۔ تے زمانے دے ظلم نال اوہدا سرو ورگا قد سُکے تیلے وانگوں ہویا پیا سی۔ ہتھاں دیاں تلیاں تے زور اور پنجیاں دے سارے جوڑ اِک دوجے نالوں وکھرے ہوئے پئے سن۔ اوہدے دِل نوں اوہدے تے اینا رحم آیا کہ اوہنے رو رو کے قبر دی مٹی اتھرواں نال گُنھ دتی۔ تے اپنی کو جھی عادت دی کر توت توں شرمندہ ہو گیا تے دشمن دی قبر تے ایہہ لکھن دا حکم دے دتا۔ کسے شخص دی موت تے خوشی نہ کر کیوں جو اوہدے مگروں تیرا زمانہ وی چوکھا نہیں رہے گا۔ ایہہ گل ہوشیار عارف نے سُن لئی تے رو پیا اے قدرت والیا ربا! جے تُو نہہ میرے دشمن تے رحمت نہ کریں تاں عجب گل اے کہ اوہدا دشمن وی اوہدے تے زار زار رو پیا اے۔ ساڈا سر یر وی اک دن انج ای ہو جانا ایں کہ ایہدے تے دشمناں دا دِل وی سڑ اُٹھے گا۔ شاید میرے دوست دے دِل وچ وی رحم آ جاوے جدوں اوہ ویکھے کہ میرے دشمن نے وی مینوں بخش دتا اے۔ سر دا کم چھیتی یا دیر نال ایتھوں تائیں اپڑ جائے گا کہ تُو نہہ آپ آ کھیں گا کہ اوہدے وچ تے اکھاں اُکا ای نہیں سن اک دن میں مٹی دے ٹلے تے تیسہ ماریا تے میرے کناں وچ ایہہ دردناک چیک آئی۔

خبردار! جے تُونہہ مرد ایں تے تیسہ ہور ہولی ماریں کیوں جو اوس تیسے اگے وی کوئی اکھ کن چہرہ تے سِر اے۔

پیودھی دی کہانی

اِک رات میں سفر دے ارادے نال سُتا پیا ساں کہ شاید میں کسے قافلے دا ساتھ کرلاں۔ اِک اجیہی خوفناک واورولے والی انھیری آئی جہنے لوکاں دیاں اکھاں لئی سارا جہان ای انھیر کردتا۔ راہ وچ اک گھریلو لڑکی سی جیہڑی اپنے دوپٹے نال پیودی اکھ پُونجھ رہی سی۔ اوہدے پیو نے آکھیا اے میریئے کومل چہرے والیئے بھولیئے دھیئے! جو میرے پیار وچ اپنا دِل پریشان رکھنی ایں کیہ ایہناں اکھاں وچ اینی دھوڑ نہیں پے گی۔ جنہوں، دوپٹے نال پھیر پونجھیا جا سکے تیرا نازک سوہنا نفس بے قابو گھوڑے وانگوں قبر دے ٹوئے تائیں تینوں بھجائی لگا جاندا اے اچانک موت تیریاں رکاباں توڑ دے گی پھیر ٹوئے وچوں واگ باہر نہیں کھچی جا سکنی۔

وعظ تے نصیحت

تُونہہ ہڈیاں دے پنجرے بارے کیہ جاننا ایں کہ تیری رُوح اک پنچھی اے تے اوہدا ناں نفس اے جدوں پنچھی پنجرے وچوں چلا گیا تے پھاہی دی رسی توڑ دتی گئی۔ تاں پھیر تیرے کسے جتن نال شکار نہیں ہوسکدا۔ ملی ہوئی فرصت دا دھیان رکھ کہ دُنیا اِک ساہ تے قائم اے۔ سمجھدار دے نزدیک اک ساہ ای اِک جہان توں بہتر اے۔ یونانی سکندر جیہڑا جہان تے حکم چلاوندا سی۔ جس دم اوہ گُزر گیا اوہنے جہان نون چھڈ دتا۔ اوہنوں وی ایہہ گل میسّر نہیں سی کہ اوہدے کولوں اِک جہان لے لیندے تے اِک ساہ دی مُہلت دے دیندے۔ لوک چلے گئے تے جہنے جو بیجیا اوہوای وڈھ لیا۔ اتھے سوائے نیک نامی دے تے بدنامی دے کجھ نہیں رہے گا۔ اسیں ایس مسافر خانے نال دِل کیوں لاچھڈیئے۔ جدوں کہ دوست چلے گئے نیں تے اسیں راہ وچ ای ہاں۔

ساڈے مگروں وی باغ انجے ای پھل کھڑائے گا تے یار اک دو جے نال رل کے بیٹھن گے دنیا دے محبوب نال دِل نہ بنھ کہ ایہہ دنیا کسے اجیہے شخص نال نہیں بیٹھی جہدا اوہنے کلیجہ نہ کڈھ لیا ہووے۔ جدوں آدمی لحد دی مٹی دے ڈبے وچ سوں گیا پھیر قیامت ای اوہدے چہرے توں دُھوڑ جھاڑے گی۔ غفلت دے گریبان وچوں سر ہُنے ای کڈھ لئے تاں جو کل نوں حسرت نال سر نیواں کر کے نہ بیٹھا ہوویں۔ کہ جدوں تُونہہ شیراز وچ آونا ایں تے سر تے سر یرنوں سفر دی دھوڑ توں نہیں دھوندا۔ پھیر اے گناہواں دیا خاکی پُتلیا! تُونہہ چھیتی ای ایس شہر توں پردیس نوں سفر کر جائیں گا۔ اکھاں دیاں دوہاں چشمیاں توں نہراں چلادے تے جے تینوں کوئی ناپاکی معلوم اے تاں اپنے توں دھو چھڈ۔

بچپن دے زمانے دی کہانی

مینوں اپنے پیو (اوہدے تے ہر گھڑی رحمت دی جھڑی لگی رہے) دے سمے دا واقعہ یاد پیا آوندا اے۔ اونے بچپنے وچ مینوں پھٹی تے قاعدہ خرید دتا تے میرے لئی سونے دی اِک مُندری وی خرید دتی۔ اک گاہک نے اوہ مندری مینوں کھجور دے کے میرے ہتھوں کھسکا لئی جدوں اک چھوٹا بچہ مُندری دی قدر نہیں پچھاندا کہ اوہ اوہدے کولوں مٹھیائی دے کے لئی جاسکدی اے۔ تُونہہ وی تے اپنی عمر دی قدر نہیں پچھاتی۔ جیہڑی مِٹھی عیش وچ لُٹا پُٹا دِتی او قیامت نوں جدوں نیک لوک اعلیٰ رتبیاں تے اپڑن گے تے دھرتی دی سب توں تھلڑی ڈونگھیائی توں آکاش دے سب توں اُچے تاریاں تائیں پہنچن گے لج مریندیاں تیرا سر اپنے آپ ای جھُک جائے گا۔ کیوں جو تیریاں کرتوتاں تیرے آلے دوالے ہوون گیاں۔ بھراوا! بدکاراں دے کماں توں شرم کر کہ تُونہہ نیکوکاراں دے سامنے شرمندہ ہوویں گا جس دیہاڑے تیرے توں عملاں اُتے کیتے وعدے دی پُچھ ہووے گی۔ او تھے بڑے بڑے پکے پیراں والیاں دے سر یر خوف نال کنب جاون گے۔ اوس تھاں تے جتھے نبی وی دہشت کھون گے تیرے کول گناہاں دا کیہ عذر اے آکے دس۔

اوہ سوانیاں جولگن نال بندگی کریندیاں نیں گناہ گار مرداں کولوں اگانہہ لنگھ جاون گیاں۔ جدوں زنانیاں تیرے توں ودھ قبولیت وچ ہوون گیاں تینوں اپنے مرد ہون تے شرم نہیں آوے گی۔ زنانیاں دا تے کپڑے آون تے اک مقرر عذر اے جدوں اوہناں نوں کدی کدی بندگی معاف ہو جاندی اے۔

توں بغیر کسے عذر دے عورتاں وانگوں اک پاسے کیوں بہ جانا ایں۔ اے عورتاں توں وی گھٹیا مردا! جا مردانگی دی لاف نہ مار۔ میری اپنی شاعری دی کیہ قدر ہووے گی۔ شاعری دے بادشاہ (محمود غزنوی دے درباری شاعر) عنصری نے وی انج ای آکھیا اے۔ اے جہانوں وکھریا! مینوں وی ایہدے وچ نہ ویکھ توُنہہ ایہہ ویکھ کہ اگلیاں نے ایہدے بارے کیہ آکھیا اے۔ جدوں توں سیدھائی نوں چھڈ بہیں گا تے کم ڈنگا ہو جائے گا۔ جے کم کسے زنانی کولوں گھٹ اے تاں ایہہ کیہ مردانگی ہوئی۔ مان تے خوشی نال نچن بھڑکن نال نفس نوں پلیا سمجھ کے تھوڑیاں دناں وچ ای روح دے دشمن نوں تگڑا ہویا سمجھ لئے۔ اِک شخص بگھیاڑ دا بچہ پیا پالدا سی جدوں اوہ پل گیا تاں اوہنے اپنے مالک نوں ای پاڑ کھادا (نفس امارہ وی ایہو ای سلوک کردا اے) جدوں اوہ شخص جان دیون لئی وکھی پرنے سوں گیا تاں ساری دنیا دا جانو بڈھا اوہدے کولوں لنکھیا تے آکھیا توُنہہ اپنے دشمن نوں انج لاڈاں نال پیا پالنا اے تینوں نہیں پتہ کہ اوڑک نوں توُنہہ ایسے توں ای زخم کھاوین گا۔ ابلیس نے وی ساڈے حق وچ اجیہا طعنہ ای ماریا سی۔ کہ ایناں ولّوں وی بدکاریوں سوا کجھ نہیوں آونا۔ فریاد اے اوہناں بدیاں توں جیہڑیاں ساڈے نفس وچ نیں۔ مینوں تے ڈر اے کتے ابلیس دا خیال ای سچا نہ ہو جاوے۔ جدوں شیطان ملعون نوں ساڈی ذلت پسند آئی تاں خدا تعالیٰ نے اوہنوں ساڈی خاطر باہر سُٹ دتا۔ اوس شرم تے جھاکے توں اسیں سر نہیں چک سکدے۔ ہن ساڈی اوہدے نال صلح اے تے خُدا نال جنگ اے ہُن جدوں تیرا رُخ دشمن ول ہووے گا۔ تاں دوست (خدا) تیرے ول اُکا ای گھٹ (یا بالکل نہیں) نظر کرے گا۔ جے توُنہہ دوست ولّوں کجھ چاہنا ایں تاں تینوں دشمن دے حُکماں تے نہیں چلنا چاہیدا۔ توُنہہ کھوٹے سکے نال کیہ خرید سکیں گا۔ توُنہہ تے یوسف دی محبت وی دلوں کڈھ چھڈی اے توُنہہ اوہنوں خریدنا اے تاں کھرے سکے (لوڑیندے عمل لے کے آ) جیہڑا شخص دشمن نال گوڑھی سانجھ پائے رہندا اے دراصل اوہ دوست نال اوپرا ہون توُں جائز سمجھی بیٹھا اے۔

تینوں پتہ کہ جدوں دوست ویکھ لئے گا کہ توں دشمن نوں اپنے گھ اندر رکھیا ہویا اے تاں اوہ دوست تیرے ول اُکا ای قدم نہیں دھرے گا۔

کھانی

اک شخص نے بادشاہ نال لڑائی کرلئی۔ بادشاہ نے اوہنوں اوہدے دشمن دے سپرد کر دتا پئی ایہدی رت وگالے۔ اوہ کینہ رکھن والے دشمن دے ہتھ قابو آ کے اپنے دل نال ای روروکے گلاں کر رہیا سی۔ جے میں دوست نوں اپنے ولوں دُکھی نہ کردا تے دشمن دے ہتھوں ظلم کدوں جھلدا۔ عقل وندایں تاں دوست ولوں مُنہ نہ موڑ، تاں جو دشمن تیرے ول بُری نظر نال ویکھ وی نہ سکے۔ جیہڑا ساتھی اپنے اُتے دوست نوں ناراض کر لئے اوہدا دشمن لازمی طور تے اوہدی کھل اُدھیڑ دے گا۔ تُونہہ دوست نال دِل تے زبان ملا کے رکھتاں جو دشمن دی جڑ آپ ای مڈھوں نکل جاوے میں نہیں سمجھدا پئی ایہہ بدنامی چنگی اے کہ کوئی دشمن وی خوشنودی لئی دوست نوں دُکھی کرے۔

کھانی

اک شخص لوکاں دا مال دھوکے نال کھاندا سی۔ جدوں اُٹھ کھلوندا تے شیطان تے لعنت بھیجدا سی۔ ابلیس تے اوہنوں راہ وچ آ کھیا کہ میں اجیہا مُورکھ کدے نہیں ویکھیا۔ جدوں تیری میرے نال اندر خانے دوستی اے تے تُونہہ لعنت پاکے جنگ دی تلوار کیوں چکّی پھرنا ایں۔ افسوس اے کو جھے شیطان دا آکھیا ہویا جیہڑا کہ فرشتیاں دے ہتھ تیرے بارے لکھن گے۔ تُونہہ اپنی جہالت تے بے خوفی پاروں ایہہ جائز سمجھنا ایں کہ پاک فرشتے تیری ناپاکی نوں لکھن۔ کوئی طریقہ کڈھ تے صُلح کر لئے، کوئی سفارشی کھڑا کر لئے تے اپنا عذر بیان کر۔ جدوں زمانے دا چکر مُک جائے گا تاں اک لمحے لئی وی امان دی صورت نہیں بنے گی۔ تے جے تُونہہ کم کرسکن دی طاقت نہیں رکھدا، تاں عاجزاں وانگوں عجز دا ہتھ اُٹھاتے جے برائی پیچھے توں باہر ہوگئی، تے جدوں توں کہہ دتا کہ میتھوں برائی ہوگئی اے تاں تُونہہ اپنے نال ای نیک بن گیوں۔

جدوں تُونہہ صلح دا دروازہ کھلا ویکھیں تاں اگے ودھ کے داخل ہو جا، ایس لئی کہ توبہ دا دروازہ اچانک بند ہو جاوے گا۔ پُتر! گناہواں وے بھار تھلے دبیا نہ رُکیوں جو بھار چُکن والا سفر وچ عاجز ہو جاندا اے۔ نیک مرداں دے پچھے چھیتی دوڑنا چاہیدا اے کیوں جو جس نے وی سعادت منگی اوہنوں مِل ای گئی۔ پر تُونہہ تے کمینے شیطان مگر لگا ہویا ایں میں نہیں جاندا کہ تُونہہ نیکاں تائیں کویں اپڑیں گا۔ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم ادے شخص دے سفارشی نیں جیہڑا اوہناں دی روشنائی ہوئی راہ تے چل رہیا اے۔ سدھے راہ تے چل تاں جو تُونہہ منزل تے اپڑ جاویں پر تُونہہ تے راہ تے ای نہیں، ایس پاسیوں تُونہہ پھیر پچھے ویں تُونہہ تیلی دے اوس ڈھگے وانگوں ایں جہدیاں اکھاں بدھیاں ہویاں نیں اوہ رات تائیں بھجدا رہندا اے۔ رات نوں اوتھے ای ہوندا اے جتھے ہے سی۔

کھانی

چکڑ بھرے ہتھاں والا شخص مسجد نوں ٹُر پیا۔ الٹے ستارے والے نصیباں نال تعجب وچ سی کہ کسے نے اوہنوں جھڑکیا کہ تیرے ہتھ ٹٹ جاون تُونہہ لبڑی ہوئی جھولی نال پاک تھان وچ نہ جا۔

مینوں ایس واقعہ تے دِل وچ رقت آ گئی کہ بہشت بریں وی تے پاک مبارک تھاں اے۔ پاک آس وناں دی تھاں وچ گناہواں نال لبڑیاں دا کیہ کم اے بہشت اوہوای لیندا اے جیہڑا بندگی کردا اے۔ بھاری رقم کول ہوسُو تے مال خرید لے جائے مٹی دا قرض سِر وں چھیتی لاہ تے ذِلت دی گرد دھو لئے کیوں جو اچانک ای اتوں آوَندی نہر بند ہو جانی اُوں، ایہہ نہ آکھیں کہ سرکاری پنچھی میرے سر یر دی قیدوں اُڈ گیا اے۔ تُونہہ حالے وی اوہدا دھاگہ اپنے ہتھ وچ رکھنا ایں جے دیر ہوگئی اُو، چھیتی چستی نال رُ۔ ٹھیک کم دیر نال وی ہو جائے تاں کوئی غم نہیں رکھدا۔ حالے تائیں اجل نے تیری خواہش دا ہتھ نہیں بنھیا۔ خدا تعالیٰ دے دربار وچ ہتھ اُٹھا اے غافل گناہ گارا! ہُن نہ سوں۔ سُتیا اُٹھ بیٹھ۔ گناہ دی معافی لئی اکھاں دا پانی وگا۔ جدوں سرکاری حکم نال ضروری ہو جائے گا کہ تیری آبرو گھٹا دِتی جاوے تے ہُنے ای ایس کوچے دی خاک تے اتھرو کیر لے۔

جے تیری لاج نہیں رہندی تاں کوئی اجیہا سفارشی لیا جہدی آبرو تیرے توں وڈھ ہووے جے خدا تعالیٰ مینوں غصّے نال دروازیوں نسا کڈھے گا تاں میں بزرگاں دی روح نوں سفارشی بنا کے لیاواں گا۔

کھانی

مینوں بچپنے دے دور دی اک گل یاد آوندی اے کہ میں عید دے دیہاڑے پیو نال باہر آیا۔ لوکاں نال کھیڈن ملّھن نال رُجھ گیا تے لوکاں دی بھیڑ وچ پیو کولوں گواچ گیا، میں خوف تے ہیبو پاروں چیکن لگ پیا۔ پیو نے اچانک آ کے میرے کن مروڑے۔ اوئے بے حیاوا! میں تینوں کئی واری آکھیا اے کہ اپنے ہتھوں میرا پلّا نہ چھڈیں۔ چھوٹا بچہ اکلّیاں مُرنا نہیں جاندا۔ کیوں جوان ڈِٹھا رستہ چلنا بڑا مشکل ہوندا اے۔

فقیرا! راہ ٹرن وچ تُونہہ وی راہی بچہ ایں جا جا کے نیک مرداں دا پلّا پھڑ لے، کمینے لوکاں نال بیہن اُٹھن نہ رکھ، جدوں تُونہہ کمینے لوکاں دی بہنی بہ گیوں تاں رُعب وقار توں ہتھ دھو چھڈیں۔ پاک دِل لوکاں دے ہتّے نوں ہتھ پا چھڈ کیوں جے عارف لوک منگن توں وی شرم نہیں کر دے۔ مرید طاقت وچ بچیاں توں وی گھٹ نیں۔ طریقت دے پیر پکی کندھ وانگوں نیں۔ تُونہہ اوس چھوٹے بچے کولوں مُرنا سِکھ لے جیہڑا کندھ دے سہارے نال نال مُردا اے۔ اوہ بے پرہیزیاں دی زنجیروں چھُٹ گیا جیہڑا پرہیز گاراں دے حلقے وچ جاوڑیا۔ جے تینوں لوڑ اے تاں فقیراں دا دائرہ اختیار کر لے کیوں جو فقر دے درتوں سوا بادشاہ دی وی کوئی اوٹ نہیں جا سعدی وانگوں ہر بزرگ توں فیض حاصل کر۔ تاں جو تُونہہ معرفت دا کھلواڑا اکٹھا کر لویں۔

کھلواڑا ساڑن والے مست دی کہانی

اک شخص نے ہاڑ دے مہینے وچ کھلواڑا اکٹھا کر لیا تاں جو اوہ پوہ دے مہینے وچ غلّے دے غم توں بے فکر ہو جاوے۔

اک رات اوہ مست ہو گیا تے اگ بال دتی پُتھے نصیب والے پاگل نے کھلواڑا ای ساڑ دتا۔ اگلے دن اوہ سبھے چنن لئی بہ گیا ایس لئی اوہدے ہتھ جو اں دا اک سٹہ وی نہ آیا جدوں لوکاں درویش نوں پریشان ویکھیا تاں اک شخص نے اپنے پُتر نوں آکھیا جے تُونہہ نہیں چاہندا کہ تُونہہ وی اجیہا بدنصیب بنیں تاں جھل پُنے وچ اپنا کھلواڑا نہ ساڑ بہیں جے تیری عمر تیرے ہتھوں بدی وچ ای لنگھ گئی اے تاں تُونہہ وی اوہوای ایں جہتھے اپنے ہتھیں کھلواڑے نوں اگ لائی سی۔ اپنے کھلواڑے نوں ساڑن مگروں سبھے چنن لئی بہ جانا بدنامی والی گل اے۔ میری جان تُونہہ دین تے نیاں دی جڑھ نہ پُٹ سگوں ایہناں دے بی بیج، نیک نامی دے کھلواڑے دی ڈھوڑ کھیہ نہ اُڈا۔ جدوں کوئی بد بخت بندہ قید ہو جاندا اے اوہدے نیک بخت بندے اوہدے توں نصیحت حاصل کرلیندے نیں۔ تُونہہ سزا توں پہلوں معافی دا دروازہ کھڑکا کیوں جو ڈانگاں کھاندیاں حال بُوبُو کرن دا کوئی فائدہ نہیں۔ تُونہہ غفلت دے گریبان وچوں سر کڈھ لے تاں جو کل (قیامت) نوں ہر شرمندگی نال تیری کچھے نہ جھکیار ہے۔

کھانی

اک شخص نوں رب ولوں ہٹکیا اِک گناہ کرن دی وادی پئی ہوئی سی۔ گناہ کردے کولوں اک نیک سبھاوالا آدمی لنگھیا تاں اوہ چہرے تے شرمندگی دا پسینہ لیا کے بہ گیا۔ تے آکھیا اوہو! میں تے مخلے دے بزرگ سامنے شرمندہ ہو گیا ہاں۔ دل دے چانن والے بزرگ نوں ایہہ گل سن کے اوہدے ولوں دلی بے چینی ہوئی تے آکھیا جوانا! تینوں اپنے آپ نوں شرم نہیں آوندی کہ اللہ تعالیٰ حاضر ناظر اے تے تُونہہ میرے کولوں شرم کر رہیا ایں تینوں کسے شخص کولوں وی سکون نہیں مل سکدا۔ جا جا کے اللہ تعالیٰ ول ای دھیان رکھ۔ تُونہہ اپنے خدا توں انج شرم کر جیویں تینوں اپنے تے اوپریاں توں شرم آوندی اے۔

کھانی

جدوں بی بی زلیخا عشق دی شراب نال گٹ ہو گئی تاں اوہنے حضرت یوسفؑ دے چولے دے کنڈھے نوں ہتھ پادتا۔

اوہدے شہوتی جن نے انج اپنی رضا دے چھڈی سی کہ اوہ حضرت یوسفؑ اُتے بگھیاڑ وانگوں جھپٹ پئی۔ مصر دی پہلے نمبر دی ساؤ آنی کول سنگ مرمر دا اک بُت سی صبح تے شام نوں اوہ اوہدی نذرے وقف رہندی سی۔ اوس ویلے بی بی زلیخا نے بُت دا سر تے چہرہ کج دتا کتے انج نہ ہو جائے کہ اوہدا کوجھا کم اوہدی نظر وچ آ جاوے حضرت یوسفؑ غم وچ ڈُبے ظالم نفس پاروں متھے تے ہتھ رکھ کے اک گُٹھے بہ گئے بی بی زلیخا نے آپؑ دے دونویں ہتھ تے پیر چُمے (تے آکھیا) وے وعدیاں دیا ڈِھلیا مٹھیا اڑیل ضِدّیا! میرے کول آ رُجھ۔ پتھر دِلی نال مُنہ نہ وٹ بہو۔ ایس سہانے سمے نوں قید وچ پریشان نہ کر۔ آپؑ دیاں اکھاں وچوں اتھرواں دی ندی چہرے تے ویہہ پئی پر انہہ ہٹ جا میرے کولوں ناپاکی دی آس نہ رکھیں۔ آپ تے بت دے سامنے شرمسار ہوئی سیں تے مینوں میرے پروردگار کولوں شرم نہیں آئے گی؟ ہُن پچھتاوا تے شرمندگی ہتھ آون دا کیہ فائدہ جدوں تُونہہ عمر دا سرمایہ ضائع کر دتا اے۔ شراب چہریاں نوں سُرخ کرن لئی پیندے نیں تے اوڑک نوں اوہدے توں چہریاں دا پیلا پن کھٹدے نیں۔ معافی دی درخواست اج ای دے دے کل نوں گل کرن دی طاقت نہیوں رہنی۔

کھانی

بلّی پاک تھاں تے ای پاخانہ کر دی اے جدوں اوہنوں تھاں کوجھا لگدا اے تاں مٹی نال کج دیندی اے۔ تینوں ناپسند چیزاں دی کوئی پروا نہیں تُونہہ نہیں ڈردا کہ ایہدے تے لوکاں دیاں نظراں پین گیاں اوس گناہاں دے بھرے غلام بارے سوچ جیہڑا کئی واراں مالک کولوں نس گیا ہووے۔ جے اوہ سچی نیت تے عاجزی نال واپس مُڑ آوے تاں پھیر اوہنوں ہتھکڑیاں بیڑیاں وچ نہیں رکھدے دشمنی یا بدلہ لین لئی اوس شخص نال لڑ لئے جہدے توں تُونہہ نس سکیں یا بچن دی کوئی تدبیر وی ہووی۔ (پر اللہ تعالیٰ ڈاہڈا اے۔ ایتھے معافی منگیو بغیر کوئی چارہ نہیں) اپنے عمل دا حساب ہُنے کر لینا چاہیدا اے اوس ویلے نہیں جدوں گناہاں دی کتاب (نامہ اعمال) چھپ جائے۔ کسے دشمن نے بھانویں بدی کیتی اے تاں وی نہیں کیتی جہنے قیامت توں پہلاں اپنی فکر نہ لئی اے۔

جے مُنہ دی ہواڑھ نال شیشہ کالا ہو جاندا اے تاں ہوُ کا بھریاں دل دا شیشہ صاف وی ہو سکدا اے۔ ایسے ویلے ای اپنے گناہاں توں خوف کھالے کہ تینوں قیامت دے دیہاڑے کسے کولوں ڈرنا نہ پوے۔

کھانی

میں حبش (افریقہ) دے علاقے وچ راہی مسافر بن کے اپڑیا ساں۔ میرا دل زمانے دے فِکراں توں آزاد سی تے سر (دماغ) زندگی دی ہر سدھر آنند نال خوش سی میں راہ وچ اِک اُچا چبوترہ ڈِٹھا۔ اوہدے اُتے کجھ قیدیاں دے پیر جکڑے پئے سن۔ میں اوسے ویلے ای اوتھوں سفر کرن دی تیاری کر لئی۔ جویں پنچھی پنجرے وچوں چھُٹدا اے، اینجے ای میں ویرانے دی راہ پھڑ لئی۔ کسے نے آکھیا کہ چبوترے تے پئے قیدی راتاں نوں پھرن والے چور نیں۔ جیہڑے صحیح گل نہیں سندے تے نصیحت حاصل نہیں کردے۔ جدوں تیرے ہتھوں کسے تے ظلم نہیں ہویا بھاویں سارا جہان ای پُلس دا حاکم بن جاوے تینوں کاہدا فکر اے۔ نیک نام بندے نوں کوئی وی قیدی نہیں پھڑدا۔ تُونہہ خدا تعالیٰ کولوں ڈرتے حاکم کولوں نہ ڈر۔ جس سرکاری کارندے نے اپنے معاملے دے تھیلے وچ رلے والے کھوٹے سکّے نہ لیاندے ہوون اوہ دیوانی عملے دی شکایت توں نہیں ڈردا۔ تے جے کسے دی پاکدامنی تھلے فریب چھپیا ہویا اے۔ تے حساب ویلے اوہدی زبان دلیر نہیں ہووے گی۔ جدوں میں نوکری چنگی طرحاں بجالیا وناہاں تاں مینوں کالی (بدنیت) سوچ والے دشمن دا کوئی خوف نہیں۔ جے غلام غلاماں وانگوں نوکری دی کوشش کرے تاں آقا اوہنوں اپنا پیارا سمجھدا اے تے جے بندہ نوکری وچ ڈِھلا مٹھا اے اوہنوں شاہی گارڈ توں ہٹا کے کھوتیاں دی سیوا تے لا دتا جاندا اے۔ تُونہہ قدم اگانہہ رکھ تاں جو تُونہہ فرشتیاں توں اگے لنگھ جاویں کیوں جو تُونہہ پچھے رہ گیوں تاں تُونہہ پاڑ کھان والے جانوراں توں وی گھٹیا ایں۔

کھانی

دامغان طبرستان دے اک بادشاہ نے کسے شخص نوں کھُونڈی نال اینا ماریا کہ اوہ ڈھول وانگوں کھڑک کے چیکن لگ پیا۔ رات نون بے قراری نال سوں وی نہ سکیا۔ اک پرہیز گار اوہدے کولوں لنکھیا جہنے آکھیا کہ جے اوہ بندہ اپنا دُکھ تے ساڑ شہر دے راکھے کو توال کول رات نوں ای لے جاندا تاں اوہدا گناہ دِن نوں اوہدی بے آبروئی نہ کردا۔

ایسے طرحاں محشر نوں وی اوہ شخص شرمندیاں نہیں ہووے گا۔ جیہڑا راتاں نوں اللہ تعالیٰ دے دربار وچ اپنے دِل دا ساڑ لے جاوے گا۔ جے تُونہہ عقل وندایں تاں سارے دِن دے گناہاں دی معافی رات نوں خدا تعالیٰ کولوں منگ لیا کر۔ جے ہُن وی اپنی اصلاح دا خیال رکھنا ایں تاں کوئی خطرہ نہیں۔ کیوں جو سخی توبہ دا دروازہ بند نہیں کردا ہوندا۔ جس مہربان نے تینوں ان ہوندو چوں ہوند وچ لیاندا اے جے اوہ تیرے ڈگے ہوئے ہتھ پھڑ لے تاں کوئی اچرج گل نہیں۔

جے تُونہہ اوہدا غلام ایں سوالی بن کے ہتھ باہر کڈھ تے جے تُونہہ شرمندہ ایں تاں حسرت دا پانی (اکھاں وچوں) وگا، ایس درگاہوں کوئی اجیہا معافی منگن والا نہیں آیا۔ جہدی شرمندگی دے ہڑھ نے اوہدے گناہ نہ دھودتے ہوون۔ خدا تعالیٰ کسے شخص دی آبرو نہیں ڈیگدا۔ جیہڑا اپنے گناہ پاروں اکھاں وچوں چوکھے اتھرو ڈیگدا اے۔

کہانی

یمن دے دار الخلافے صنعا وچ میرا اک بچہ گذر گیا۔ میں کیہ دساں کہ اوس نال میرے سر تے کیہ واپری۔ قدرت نے اجیہا یوسف جمال نقش نہیں بنایا ہونا جنھوں قبر دی مچھی یونسؑ وانگوں نگل گئی۔ ایس دنیا وچ کوئی اُچا سُرو دا بوٹا نہیں آیا جنہوں موت دی انھیری نے جڑھوں نہ پُٹ لیا ہووے۔ جے ایس دھرتی تے گلاب کھِڑ دے نیں تاں کوئی اچرج گل نہیں۔ کیوں جو ایسے دھرتی وچ کئی پھُلاں ورگے سرو سنوں وی چکے نیں۔ میں دِل وچ آکھیا انساناں لئی شرم دے باعث بندیا مر پرانہہ! بچہ تے پاک جائے پر بڈھا گناہاں نال لڑیا جائے۔ اوہدی ڈیل ڈول پاروں جھل پنے تے جذباتی ہل جُل دی بے چینی توں مین اوہدی قبر توں اِک پتھر اُکھیڑیا اوس انھیری تے تنگ تھاں دے خوف پاروں میرا حال پریشان تے رنگ فق ہو گیا۔ جدوں میں اوس حال دی تبدیلی توں ہوش وچ آیا تاں اوس پیارے فرزند دلوں میرے دِل دے کناں وچ ایہہ آواز آئی۔ ابا! جے تینوں انھیری تھاں توں اینا ای خوف آیا اے تاں ہوش وچ آ تے چانن لے کے اندر آ۔ جے تُونہہ قبر دی رات دِن وانگوں چانن چاہنا ایں تاں ایتھوں ای عملاں دا دیوا بال کے لے جاویں۔ کسان دا سر یر تاپ نال پیا کنبدا اے۔ کِتے انج نہ ہو جاوے کہ اوہدی کھجور دے بوٹے نوں کھجوراں ای نہ لگن۔

چوکھے لالچی بندے دل وچ گمان لئی پھردے نیں کہ اوہ کنک دا بی نہ کھلارن پر بوہل چُک کے لے جاون۔ سعدیا! پھل اوسے نے کھادا ای جنہے بوٹا لایا تے بوہل وی اوہو ای لے گیا جنہے بی کھلاریا سی۔

باب دسواں

مناجات بارے

آؤ کھاں اسیں سارے رل کے دلوں خلوص نال دعا لئی ہتھ چکئے۔ کیوں جو کل نوں مٹی وچوں نہیں چکے جا سکنے، خزاں دی فصل وچ تُونہہ رُکھاں نوں نہیں ویکھیا کہ سخت سردی پاروں پتیاں توں بنا ہو جاندے نیں۔ پھیر اوہ عاجزی بھرے خالی ہتھ اُٹھاوندے نیں۔ ہتھ رحمت ولّوں خالی واپس نہیں مُڑدے۔ ایہہ دروازہ جیہڑا کدی بند نہیں ہویا۔ ایہہ خیال نہ کریں کہ ہتھ چکن والا نِرآسا ہو کے مُڑے گا۔ سارے اپنی کیتی بندگی پیش کردے نیں تے مسکین نری عاجزی لیاوندا اے، تُونہہ مسکین تے مہربانی کرن والے دی درگاہ تائیں آتے سہی۔ آننگی ٹہنی وانگوں ہتھ چُکیے کہ ہُن ودھیرا چِر پتّیاں توں بنا نہیں بیٹھا جا سکدا۔ مالکاں دیا مالکا! کرم دی نظر کر کیوں جو عاجز غلاماں کولوں جُرم تے خداوند تعالیٰ توں معافی دی آس تے ہو جاندا اے۔ اے کریم! اسیں تیرے رزق نال ای پلے ہاں تیریاں نعمتاں تے مہربانیاں دے اسیں عادی ہو گئے ہاں۔ مانگت جدوں مہربانی ناز تے سخاوت ویکھدا اے تاں دا تا دا پچھا نہیں چھڈدا۔ جدوں تُونہہ سانوں ایس دنیا وچ عزّت دار کیتا ہویا اے تے اسیں اگلے جہان وی تیرے توں ایہو ای آس رکھنے ہاں، عزّت تے ذلّت صرف توں ای بخشنا ایں۔ تیرا معزز کیتا ہویا کسے ہور کولوں ذلّت نہ ویکھے۔ خدایا! تینوں اپنی عزّت دی قسم ای خوار نہ کریں۔ گناہ دی ذلّت نال مینوں شرمسار نہ کریں، تُونہہ میرے سر تے میرے ورگا بندہ سلطانی دے اختیار دے کے نہ بٹھا چھڈیں۔ جے مینوں سزا ای ملنی ایں تاں تیرے ہتھوں ای چنگی اے جہان وچ ہور کوئی برائی ایس توں بھیڑی نہیں ہو سکدی کہ بندہ اپنے ورگے دے ہتھوں ظلم سہے۔

مینوں تیرے سامنے ای شرمساری کافی اے مینوں ہور کسے دے سامنے شرمسار نہ کریں۔ جے میرے سر تے تیری رحمت دا سایہ پے جاوے تاں آسمان وی میرے نالوں سب توں گھٹیا مرتبے دا ہو جاوے گا۔ جے تُونہہ مینوں تاج بخش دیں گا۔ تاں میں اُچّی شان والا ہو جاواں گا۔ تُونہہ مینوں اینا اُتانہہ چُک کہ پھیر مینوں کوئی ڈیگ نہ سکے۔

اکلیاں بہ کے سائیں اگے ترلے

کھانی: جدوں مینوں حرم پاک وچ اک جھلّے عاشق دے اِکلیاں بہ کے سائیں اگے ترلے پاؤنے یاد آؤندے نیں تاں میرا سر یرکنب جاندا اے جیہڑا چوکھا رودھو کے آکھدا پیا سی۔ میرا ہتھ پرانہہ نہ ڈیگیں۔ میرا ہتھ کسے ہور نہیوں پھڑنا۔ میرا سر تیرے توں سوا ہور کوئی دہلیز نہیں جاندا اُس تُونہہ بھانویں مینوں مہربانی نال کول سدتے بھانویں مینوں اپنے درتوں جھڑک کے باہر کڈھ دے، تینوں تے سارا پتہ ای اے کہ میں مسکین تے لاچار ہاں میں نفس لمّارہ دے سامنے ماڑا عاجز ہاں۔ ایہہ باغی نفس انج نہیں دوڑدا کہ میری عقل ایہدی واگ قابو کر سکے (بہتا بے قابو ہویا پیا اے) کیہڑا اے جیہڑا نفس تے شیطان نال زور وچ مقابلے لئی پورا اُترداے۔ میں کیڑے جہے توں چیتیاں نال لڑائی نہیں ہو سکدی۔ اپنے راہ دے مرداں (اولیاواں) دی طفیل اوس اکو راہ توں آپ لنگھا۔ تے ایس راہ دے دُشمناں توں مینوں اپنی اوٹ وچ رکھ خدایا تینوں قسم ای اپنی ذات دی، خداوندی دی تے قسم ای اپنے بے مثل تے بے مانند ہوون دی۔ تینوں قسم ای بیت الحرام دے حاجیاں مُونہوں نکلی لبیک دی، تینوں قسم ای مدینے پاک وچ روضہ مبارک رکھن والے رسول کریم ﷺ دی، تینوں قسم ای تلواراں مارن والے نراں دے نعرۂ تکبیر دی، جنھاں اپنے مقابل دے لڑاکیاں نوں ناریاں سمجھیا سی۔ شریعت نال سجے ہوئے بزرگاں دی برکت تے نویں اُٹھدے جواناں دی برکت نال میرا ترلا سُن۔ گھسن گھیری وچ ڈوبن والے اوس ساہ وچ تے شرک دی شرمندگی توں بچاون لئی ساڈی فریاد سُن کے بوڑھ، سانوں اوہناں بزرگاں توں آس اے جیہڑے تیری اطاعت کر دے نیں کہ اوہ ساڈے جیہے نافرماناں دی سفارش کرای دین۔ اپنے پاک لوکاں دی برکت نال مینوں دنیاوی لگ لبیڑ توں بچائی رکھ، تے جیہڑی تلکاویں غلطی میرے کولوں ہو گئی اے اوہنوں معاف کر دے، اوہناں بزرگاں دے طفیل جنھاں دا لک بندگی کر دیاں دوہرا ہو گیا اے۔ تے گناہ دی شرم دے ماریاں اوہناں دی اکھ پَیر دے چھپّر تے سِیتی اے (شرم نال اکھ اُتانہہ نہیں چُک سکدے)

میری اکھ نوں نیک بختی دا چہرہ ویکھ لین دے، مرن ویلے میری زبان نوں شہادت دا کلمہ پڑھ لین دے۔ یقین دا دیوا میرے راہ دے سامنے رکھ، میرے ہتھ نوں بُرا عمل کرن دی توفیق نہ دے، نہ ویکھیں جوگے نظاریاں ولّوں میری اکھ پرتا لے، اپنی ناپسند دے کماں وچ میری مدد نہ کر۔ میں اوہ ذرّہ واں جیہڑا تیری محبت وچ نہیں۔ ایس لئی میری ہوند تے ان ہوند انھیرے وچ اکو جیہی اے تیری مہربانی دے سورج توں اِک کرن ای میرے لئی کافی اے، کیوں جو تیری کرن توں سوا مینوں ہور کوئی ویکھ ای نہیں سکدا۔ اِک بھیڑے ول دھیان کر شاید چنگا ہو جاوے۔ مانگت لئی تے بادشاہ دا تھوڑے چر لئی دھیان ای کافی اے، جے تُونہہ مینوں میریاں عملاں سیتی نیاں نال پھڑیا، تاں پھیر میں فریاد کراں گا کہ میری معافی وچ پورے انصاف دا تے کوئی وعدہ نہیں سی۔ خدایا! مینوں اپنے بوہے توں بخل خواری نال نہ کڈھ کیوں جو کسے ہور بوہے دا تے میں تصور وی نہیں کر سکدا۔ تے جے میں اپنی غفلت پاروں کجھ دِن تیرے ولّوں غیر حاضر رہیا ہاں ہُن جد میں توبہ کرن لئی آ ای گیا ہاں میرے تے اپنا دروازہ بند نہ کر۔ میں اپنی گناہ گاری توں شرمندگی لئی کیہ عذر پیش کراں سوائے اپنی عاجزی دے کہ اے غنی میں محتاج آں، مینوں میرے گناہ دی سزا وچ نہ پھڑ۔ غنی نوں محتاج تے ترس کرنا چاہیدا اے مینوں اپنے مندے ماڑے حال تے روون دی کیہ لوڑ اے؟ جے میں ماڑا ہاں تے میری شفاعت کرن والا تے تگڑا اے۔ خدایا اساں ان گہلی نال الست والا عہد توڑ دتا اے۔ تقدیر دے خلاف جتن والا ہتھ کیہ زور وکھا سکدا اے۔ ساڈی تدبیر ساڈے ہتھاں وچوں کیہ نتیجہ پیدا کر سکدی اے ساڈی خطا دے عذر وچ بس ایہہ ای نکتہ کافی اے (کہ ساڈے وس کیہ سی) اساں اپنے ولّوں جیہڑے وی ارادے کیتے تُونہہ توڑ نہ چڑھن دتے۔ (ارادے فسخ کر دتے) اک چھوٹی جیہی ''میں'' الٰہی تقدیر دے سامنے کیہ طاقت وکھا سکدی اے؟ میں اپنا سر (دِل دماغ) تیرے حکم توں باہر نہیں لے جاواں گا۔ کیوں جو تیری حکمت میرے سر تے اِنج ای واپر دی اے۔

کہانی

کالی بھے مار دے پکیرے رنگ والے نوں کسے رنگ پاروں مند ابولیا۔ اوہنے اوہنوں اجیہا جواب دتا کہ اوہ حیران رہ گیا۔ ''میں اپنی صورت آپ تے نہیں بنائی تُونہہ میرا عیب تد گنیں جے میرا فعل ہووے۔

جے میں بدصورت ہاں تاں تینوں میرے نال کیہ اے (مینوں دھی دا ساک دینا ای؟) سوہنے تے کوجھے نقش لکیرن والا میں تے نہیں ہاں (اگوں منا جاتی رنگ اے) بندے نوں پالن والیا ربا تُونہہ جو کجھ میرے لئی پہلاں ای لِکھ چھڈیا اے اوہدے توں میں نہ گھٹ ہویا واں نہ وڈھ، تینوں تے سارا پتہ ای اے۔ ناکہ میں آپ قادر نہیں ہاں۔ قادر مطلق تُونہہ آپ ایں میں کون ہوندا ہاں؟ ربا جے تُونہہ مینوں راہ دِی ہدایت کریں تاں میں بھلائی تائیں اپڑ سکدا ہاں۔ تے جے تُونہہ مینوں بھلا دیویں تاں میں ٹرنوں پھِرنوں وی رہ جاواں گا۔ جہان دا پیدا کرن والا جے مدد نہ کرے تے ایہہ بندہ پرہیز گاری کیویں کر سکدا اے۔

کھانی

گھٹ وسیلیاں والے کنگال درویش نے کِڈی سوہنی گل کیتی اے جیہڑا رات نوں توبہ کر دا سی تے سرگھی ویلے توڑ دیندا سی۔ جے اوہ آپ توبہ دی توفیق بخشے تاں ٹھیک رہندی اے کہ ساڈے اقرار وعدے تے ناپائیدار تے کمزور نیں، تینوں اپنے حق ہوون دی قسم ای کہ میریاں اکھاں باطل وِلوں سیوں چھڈ، تینوں تیرے نور دی قسم ای، کہ قیامت نوں مینوں دوزخ وچ نہ ساڑیں۔ ناچاری دی وجہ توں میں ذلیل گھٹیا کماں تے اُتر آیا ساں۔ میرے گناہاں دا غبار اسماناں تائیں اپڑ گیا اے۔ رحمت دیا بدّ لا تُونہہ اِک وار تے ورہ کیوں جو مینہہ سامنے غبار کویں قائم رہ سکے گا۔ میریاں جرماں پاروں مینوں ایس بادشاہی وچ میری سفارش والی کوئی عالی رتبہ ہستی نہیں۔ پر دُوجے ملک داراہ وی کوئی نہیں۔ تُونہہ بے زبان ڈنگراں دے دِل دی گل جاندا ایں تو نہہ زخمیاں دے دلاں تے مرہم رکھن والا ایں۔

کھانی

اِک اگ پجاری نے سارے جہان دا دروازہ اپنے لئی بند کر لیا سی تے اوہنے اِک بُت دی سیوا لئی لک بنھ لیا سی۔ اوس بدمذہب نوں کجھ سالاں مگروں اللہ وِلوں ای اک سخت حالت پیش آ گئی اوہ وچارا بھلائی دی آس تے بُت دے چرناں وچ ای بُت خانے دی مٹی اُتے ڈِگ کے رو پیا۔ اے بُتا! میں عاجز آں میری مدد کر میری جان تے بنی ہوئی اے، میرے سر یر تے ترس کر اوہ اوہدی خدمت وچ حاضر ہو کے کئی واراں رویا پر اوہدے کم سُوتر نہ ہوئے۔

کوئی بُت کسے دے اوکھے مسئلے کِویں حل کرے گا جیہڑا اپنے نک توں مکھی وی نہیں جھل سکدا۔ پُجاری ناراض ہو کے آکھن لگا اے لوکاں نوں گمراہ کرن دے پابند! میں کئی سالاں تائیں تیری بے کار پوجا کردا رہیاں۔ جیہڑی بھیڑ مینوں پئی ہوئی اے اوہدے وچوں کڈھ نہیں تے میں یزدان کولوں مدد منگاں گا۔ حالے بت اگے سجدے نال اوہدا چہرہ لبڑیا پیا سی۔ کہ اللہ پاک نے اوہدی اِچھیا پوری کر دتی۔ اک عارف بندہ وی ایس واقعے تے حیران رہ گیا اوہدے جاننے وقت دا ہر اا اوہدے لئی انھیرا ہو گیا۔ (اوہنوں سمجھ وچ نہ آ سکیا کہ بُت اگے دعا کِیویں پوری ہوئی اے) کہ اِک کمینہ پریشان اگ پُجاری جہدا سر حالے بت خانے دے مٹکے دے نشے وچ اے، جہنے دِل نوں کفر توں تے ہتھ نوں گناہ توں نہیں دھوتا۔ خدا نے اوہدی اِچھیا پوری کر دتی اے جہنوں اوہ لبھدا پھردا سی اوہدا دِل ایسے گورکھ دھندے وچ اُلجھ گیا۔ اپنے نوں اوہدے دِل دے کن وچ سُنیہا آ گیا کہ ناقص عقل بڈھے نے بُت دے سامنے بہت کجھ آکھیا پر اوہدی کوئی بینتی قبول نہ ہوئی۔ جے کر ساڈی درگاہوں وی ردیا جاندا پھیر بُت تے بے نیاز ذات وچ کیہ فرق رہ جانا سی۔ اے دوست! دِل نوں صمد نرادھار ذات نال بنھ چھڈنا چاہیدا اے کیوں جو اوہدے علاوہ جیہڑا وی کوئی ہے وے اوہ بُت نالوں وی عاجز اے۔ جے تُونہہ ایس بے نیاز ذات دے درتے سر نوائیں تے سوالی دا ہتھ خالی مڑ آوے ایہہ گل محال اے۔ خدایا! ساڈے کولوں فرض کماں وچ ڈھل مَٹھ ہوئی اے۔ اسیں گناہ گار ہاں پر پھیروی رحمت تے معافی دے آس وند ہاں۔

اک مست تے بانگے بارے کہانی

میں اک مست بارے سُنیا اے جیہڑا کھجوراں دی شراب نبیذ (امام ابوحنیفہؒ دی فقہ وچ نبیذ حلال اے) دی گرمی نال اک مسجد دے حُجرے وچ جا وڑیا۔ تے اللہ دی درگاہ وچ رودن لگ پیا کہ ربّا! مینوں فردوس بریں وچ لے جا۔ مسیت دے بانگے نے اوہنوں گلمیوں پھڑیا تے آکھیا ہیں! کُتا اتے مسیت، اے عقل تے دین توں فارغ بندیا! تُونہہ بہشت دے قابل کیہڑی نیکی کیتی اے جو بہشت پیا منگنائیں۔ تینوں ایس کو جھے چہرے نال اینا لاڈ نہیں پھبدا۔

بڈھے دی ایہہ گل سُن کے مست روپیا تے آکھیا میاں! میں تے مست ہاں میرے توں ہتھ چُک لے۔ تُونہہ اللہ تعالیٰ دی مہربانی بارے عجیب نظریہ رکھنا ئیں کہ اک گناہ گار وی اوہدی رحمت دا آس وند ہووے گا۔ میں تینوں تے نہیں آکھدا کہ میرا عذر قبول کر۔ توبہ دا بوہا کھلا اے تے حق تعالیٰ آپ ہتھ پھڑ کے گمراہی دے ٹوئے وچوں کڈھن والا اے مینوں تے آپ سخی دی مہربانی توں شرم آ ؤندی اے کہ میں اوہدی بخشش دے سامنے اپنے گناہواں نوں وڈا آکھاں۔ اوس شخص نوں جنھوں بڈھیپا پیر اں توں کڈھ دیوے جتا چر کوئی اوہدا ہتھ نہ پھڑے اوہ اپنے تھاں توں اُٹھ نہیں سکدا۔ میں ای اوہ ڈگا ہویا بُڈھا واں جہدے پیر نکل چکے نیں۔ خدا تعالیٰ تینوں اپنے فضل تے کرم دی قسم ای توں ای میرا دستگیر ایں! میں نہیں آکھدا تُونہہ مینوں بزرگی تے مرتبہ بخش، سگوں بیچارگی پاروں ہوئی ڈھل مٹھ تے میرے گناہاں نوں بخش دے جے کوئی میرا یار میری تھوڑی جیہی تلکن بازی جان لوے، تاں اوہ مینوں میری بے عقلی وچ مشہور کر دیوے۔ تُونہہ ویکھدا وی ہیں پر پردے ڈھکن والا وی ایں، اسیں (دنیا دار موقع دے گواہ) اک دوجے توں ڈرنے ہاں تے اِک دوجے دے پردے پاڑ دے وی ہاں۔ انسان تے باہروں ای شور مچا دیندے نیں۔ تُونہہ بندے دے نال وی ہونا ایں تے پردے وی ڈھکنا ایں۔ جے غلام نادانی نال حکم اگے آ کڑ وی پیندے نیں تاں وی مالکاں دا مالک کل گناہاں تے قلم پھیر کے اوہناں نوں معاف کر دیندا اے، جے تُونہہ جرماں نوں اپنی سخاوت دی مقدار سیتی بخش دیویں تاں کوئی وی پھڑیا ہویا قید اندر موجود نہیں رہ سکدا۔ تے جے تُونہہ ساڈے گناہواں مطابق غصہ کریں تاں دوزخ وچ بھیج دیویں پر عمل تولن والا ترازو نہ منگاویں جے تُونہہ میرا دستگیر ہوویں تاں مین کسے مقام تے اپڑا ای جاواں گا۔ تے جے تُونہہ مینوں ٹوئے وچ سُٹ دتا تاں میرا ہتھ کسے نے وی نہیوں پھڑنا۔

جے تُونہہ مدد نہ کریں تاں کیہڑا زور وکھا سکدا اے؟ جے تُونہہ رہائی کر دیویں تاں مُڑ کیہڑا اپھڑ سکدا اے۔ محشر وچ (سعیداں تے شقیاں دے) دو فریق ہو جاون گے مینوں نہیں پتہ مینوں کیہڑیاں وارستہ دتا جاوے گا۔ جے مینوں سدھے ہتھ وارستہ دتا گیا تاں تعجب ہووے گا۔ کیوں جو میرے ہتھوں ڈنگے پن دے سوا کجھ نہیں سریا۔ میرا دِل مینوں بار بار ایہہ اس دوا ندا اے کہ حق تعالیٰ میرے دھولیاں دی شرم رکھ لے گا۔ تعجب دی گل اے کہ اوہ میری حیا کرے گا۔ کیوں جو مینوں تے اپنے کولوں کدے وی شرم نہیں سی آوندی۔

میں حضرت یوسف علیہ السلام نہیں جہناں اینیاں مصیبتاں تے قیداں جھلیاں سن، کہ جدوں اوہناں دا حکم جاری ہویا سی تے اوہناں دی قدر اُچیری ہوگئی سی۔ آپ ہوراں آلِ یعقوبؑ (اپنے بھراواں) دا گناہ معاف کر دتا سی کیوں جو سوہنی صورت وچ سیرت وی سوہنی ہوندی اے۔ اوہناں بھراواں دیاں بھیڑیاں کرتوتاں پاروں اوہناں نوں قیدی نہ بنایا تے اوہناں دی کھوٹی پونجی نوں واپس نہ موڑیا۔ تیری مہربانی توں اسیں وی اجیہی آس ای رکھنے ہاں۔ اے ڈاہڈھیار ربا! ایس ٹُٹ پونجیئے سعدی نوں وی بخشش دا سواد دے ای دے۔

میں آس امید دی پونجی توں سوا ہور کوئی پونجی نہیں لیاندی اے۔ مینوں معافی توں نا امید نہ کریں۔

محمد شریف صابر

تاریخ پیدائش: 18 مئی 1928ء

جمن بھوئیں: سرائے پختہ، تحصیل فیروز والا، شیخوپورہ

تعلیم: ایم۔ اے اردو، ایم۔ اے پنجابی، ایم۔ ایڈ (ماسٹر آف ایجوکیشن)

شریف صابر پنجابی زبان دے جگ منے کھوج کار نیں۔ عمر دا اک وڈا حصہ ہیر وارث شاہ دی سودھ تے پرکھ پڑچول دے لیکھے لائیو نیں۔ ایہناں دی سودھی ہوئی ہیر 1986ء وچ وارث شاہ میموریل کمیٹی ولوں چھپی تے ہیر سمجھن سنجانن دا اک نواں دور شروع ہویا۔ آپ نوں پنجابی ادب وچ اک استاد دا درجہ حاصل اے۔ ادبی حوالے نال اپنیاں تھلویاں خدمتاں پاروں ،ی علمی تے ادبی حلقیاں وچ آپ نوں بڑی قدر دی نظر نال ویکھیا جاندا اے۔

سودھن ہار تے فرہنگ:

1۔ پُورن بھگت (قادر یار)
2۔ مکمل کافیاں بابا بلھے شاہؒ
3۔ مکمل اَبیاتِ باہوؒ
4۔ سیف الملوک (میاں محمد بخشؒ)

لکھاری:

1۔ ہٹکورے (پنجابی شاعری دا مجموعہ)
2۔ درسی کتاب پنجابی دی تیجی کتاب (اٹھویں جماعت لئی)

پنجابی ترجمہ کار:

1۔ کشف المحجوب دا پہلا پنجابی ترجمہ
2۔ سعدی نامہ (گلستان و بوستان) دا پنجابی ترجمہ

* * *

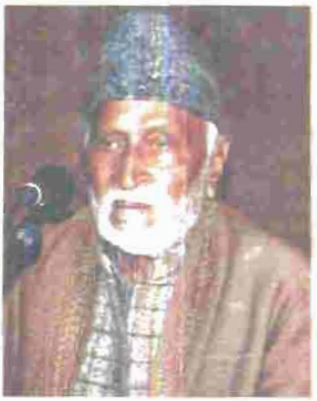

جے کسے کتاب دا ترجمہ کرنا مطلوب ہووے تاں صرف اوہدے اکھراں دی ادلا بدلی نہیں ہوندی سگوں اوس لکھت دے پورے دے پورے علمی، ادبی، لسانی، فکری تے نفسیاتی ماحول نوں وی چنگی طرح جاݨن تے سمجھݨ دی لوڑ ہوندی اے۔ تے ایہہ کم ہاری ساری دے وس دا نہیں ہوندا۔ سگوں اجیہے کارنامے کرن لئی کسے مہان تخلیق کار، ہنر کار تے فن کارنوں اگے ودھ کے اپنا کردار ادا کرنا پیندا اے۔

پنجابی دے استاد شاعر، اُگھے لکھاری، کھوجکار، پارکھ، پڑچولی، سودھن ہار، فرہنگ نگار، لسانیات دے ماہر، تخلیقی ترجمہ کاری دے ہنر دے جائو تے پنج پانیاں توں پھٹن والی سیانف دے امین سوجھوان، بابا جی محمد شریف صابر ہوراں ''گلستان'' تے ''بوستان'' نوں سعدی نامہ دی شکل وچ پنجابی دا بانا پوا کے پنجابی زبان تے ادب دے دامن نوں آفاقی فکر تے دانش دے موتیاں نال بھر دتا اے۔

پنجاب انسٹی ٹیوٹ آف لینگویج، آرٹ اینڈ کلچر ایس شاہکار تے انملے ادبی خزانے نوں بڑی عاجزی تے فخر نال پنجابی پیاریاں تے ماں بولی نال محبت رکھن والے ساتھیاں دے حوالے کرن دا مان حاصل کر رہیا اے۔ آس اے تہاڈوں ایہہ سوغات پسند آوے گی۔

محمد عباس نجمی

Punjab Institute of Language, Art & Culture
Punjabi Complex, 1 - Gaddafi Stadium, Ferozepur Road, Lahore
PH: +92-42-9232165-70 Fax: +92-42-5751378
E-mail: pilacpk@gmail.com, Website: http/:pilaac.punjab.gov.pk